

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELERMİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 853
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 123

Dünya Edebiyatından Seçmeler : 19

1

Kitabın adı DELİKANLI I

Yayın Kodu

93.34.Y.0002.399

ISBN 975.11.0051.8 (Tk. No.)

ISBN 975.11.0052.6(1. Cilt)

Baskı yılı

1993 Baskı adedi

20.000

Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Dünya Edebiyatından Seçmeler

DELİKANLI I

Dostoyevski

Çeviren SERVET LÜNEL

Yayımlar Dairesi Başkanlığı 'nın 14.10.1991 tarih ve 9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun görülmüş, yine

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 23.6.1993 tarih ve 5822 sayılı yazıları ile beşinci defa birinci parti olarak

5.000 adet basılmıştır.

İSTANBUL, 1993

5495-93DELİKANLI Birinci Kısım

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Daha fazla sabredemiyerek hayat yolunda attığım ilk adımların tarihçesini yazmak için oturdum, ama bunu yapmasam da olurdu. Pek iyi bildiğim bir şey vardı : yüz yaşıma kadar yaşasam, hal tercümemi yazmaya bir daha oturmam. Hiç sıkılmadan insanın kendisi üzerinde yazı yazması için kendisine utanmadan âşık olması gerektir. Kendimi affedebileceğim bir nokta varsa o da, herkes gibi, yani okuyucunun takdirini kazanmak için yazmayıp, büsbütün başka bir gaye ile yazmanıdır. Geçen yıl başımdan geçenleri böyle birdenbire, harfî harfine yazmaya oturmuştum, ama olan bitenler beni öyle şaşırttı ki! Bunu sırf içimden gelen bir isteğin tesiri altında, ancak şimdi yapıyorum, işle ilgisi olmıyan şeylerden, en çok da edebiyat güzelliklerinden, var kuvvetimle kaçınarak sadece olayları yazıyorum; bir edebiyatçı tam otuz yü habire yazar durur da en sonunda niçin bu kadar yıl yazı yazdığını kendisi de anlıyamaz. Ben edebiyatçı değilim, duygularımın güzel yazılışını, onların edebiyat pazarına sürüklemeyi yakışık almıyan alçakça bir hareket sayarım. Ama gene de öfkeyle hissediyorum ki duygularımı, düşüncelerimi (hattâ en bayağılarını bile) hiç yazmadan da geçip gidemiyeceğim, sırf kendisi için

yazmaya teşebbüs ettiği halde gene de edebiyatın tesirinden kurtulamamak, insanın üzerinde âdi bir tesir yapmaktan geri kalmıyor. Düşüncelere gelince bunlar pek bayağı şeyler de olabilir, çünkü senin kıymet verdiğin bir şeyin, başkasının gözünde hiçbir değeri olmaması pek mümkündür. Ama bunları bir yana bırakalım, işte ön söz de oldu bitti; bir daha da buna benzer bir şey olmayacak. Haydi bakalım iş başına, gerçi herhangi bir işe, belki de bütün işlere başlamak kadar zor bir şey yoktur.

II

Hatırlarıma, geçen yılın on dokuz eylülünden, yani tam ona ilk defa rastladığım günden başlayacağım, daha doğrusu öyle başlamak isterdim...

Ama daha hiç kimse, bir şey bilmezken damdan düşercesine kimi gördüğümü anlatmak bayağılık olur; hem öyle sanıyorum ki böyle yazılan bir yazı bile çok bayağı bir şeydir; kendi kendime edebî güzelliklerden kaçınmaya söz verdiğim halde daha ilk satırda bu güzelliklerin tesirine kapılıyorum. Bundan başka da galiba açık yazmayı sadece istemek yetmiyor. Şunu da söylemek isterim ki hiçbir Avrupa dilinde yazı yazmak, Rusça yazmak kadar güç olmasa gerek. Şu dakikada yazdığımı şimdi okudum, kendimin burada

DELİKANLI

9

yazılan şeylerden daha akıllı olduğumu görüyorum. Nasıl oluyor da akıllı bir adamın söylediği sözler, onun kafasında kalan şeylerden daha budalaca oluyor? Bu son uğursuz yıl içinde başka insanlarla karşılaştığım zaman çok defa kendim de bunun farkına vardım, bunun için de çok, pek çok eziyet çektim.

Söze, on dokuz eylül gününden başlıya-cağım, ama gene de kim olduğumu, o güne kadar nerede bulunduğumu, hem de on dokuz eylül sabahı kafamda neler olabileceğini biraz olsun anlatmak için araya birkaç söz sıkıştır-malıyım ki okuyucu, belki de ben kendim, hâdiseleri daha iyi anlıyâlım.

III

Ben, liseyi bitirmiş bir talebeyim, şimdi yirmi bir yaşımdayım. Soyadım Dolgorukiy, meşru babam, Versilov'ların eski kölesi Ma-kar Ivanov Dolgorukiy. Böylece doğuşum meşru oluyorsa da ben hiç de meşru olmıyan bir çocuğum, soyum sopum da pek şüpheli. Bu iş, yani dünyaya gelişim şöyle olmuş: bundan yirmi iki yıl önce derebeyi Versilov (asıl babam) Tula vilâyetindeki çiftliğine gelmiş, o zaman yirmi beş yaşımdaymış. Öyle sanıyorum ki o zaman daha oldukça şahsiyetsiz bir adammış. Çocukluğumdan beri beni hayretlere düşüren, bütün ruhumun derinliklerine giren,¹⁰

DELİKANLI

DELİKANLI

11

hattâ uzun zaman bütün geleceğim üzerinde tesir yapan bu adamın, şimdi bile birçok şeylerde benim için büsbütün bir muamma oluşu da meraka değer. Ama iyisimi gelin de bundan daha sonra konuşalım; bu gibi şeyler öyle gelişigüzel anlatılamaz. Zaten bütün hatıra defterimi bu adam dolduracaktır.

Versilov, tam o sırada, yani yirmi beş yaşımdayken, dul kalmış, evli olduğu kadın yüksek tabakadanmış, ama pek de zengin değilmiş, soyadı Fanariotov olan bu kadından oğlu, bir de kızı olmuş. Kendisini böyle genç yaşta bırakarak bu dünyadan göçüp giden bu kadın hakkındaki bilgilerim pek de çok değil, hem de elimdeki belgeler arasında kayboluyor; zaten Versilov'un kendi hayatı ile ilgili şeyleri pek bilmiyorum, bu da önümde bazan, boyun eğmesine rağmen, bana karşı her zaman gururlu, azametli, çekingen davrandığını, bana kıymet vermediğini gösterir. Önceden şunu da hatırlatmak isterim ki Versilov, hayatında oldukça büyük üç mirasın altından girip üstünden çıkmış, bunların tutarı da dört yüz binden fazlaymış. Şimdi tabîî meteliği bile yok.

O zaman «kim bilir niçin» köye gelmiş, hiç değilse sonraları kendisi bana böyle söylemişti. Küçük yaşta olan çocukları, her zaman olduğu gibi, akrabalarının yanındaymış; zaten Versilov, bütün hayatınca hem meşru, hem de gayrimeşru çocuklarına karşı hep böyle hareket edermiş. Bu çiftlikte köle köylülerin sayısı oldukça çökmüş; bunların arasında da bahçıvan Makar İvanov Dolgorukiy varmış. Şunu bir daha tekrarlamamak üzere hemen söyleyeyim ki, soyadına bütün hayatınca benim kadar kızan az bulunur. Bu, tabii budalaca bir şeydir, ama ne yapayım, böyle işte. Herhangi bir mektebe girdiğim zaman, yahut yaşım itibarıyla kendilerine hesap vermek zorunda olduğum herkes, kısacası herhangi bir öğretmen parçası, mürebbi, mümeyyiz, papaz, karşıma çıkan herkes soyadımı sorupta Dolgorukiy olduğumu duyunca bilmem neden, muhakkak;

— Prens Dolgorukiy mi? diye sormayı bir vazife sayardı. Ben de bu avarelere her zaman:

— Hayır, sadece Dolgorukiy, diye anlatmak zorundaydım.

Bu sadece sözü en sonunda beni çileden çıkarmaya başlamıştı. Bununla beraber, meraka değer olarak, şunu da ilâve edeyim ki bunu sormıyan yoktu. Galiba bunun bazılarına hiç lüzumu da yok gibiydi; hem de bilmem ki hangi iblise bunun lüzumu olabilirdi? Ama gene de herkes, istisnasız herkes soruyordu, Sadece Dolgorukiy olduğumu duyunca da soran, her zaman beni kendisinin de niçin sor-

12

DELİKANLI

düğünü bilmediğini belirten mânâsız, budalaca, kayıtsız gözlerle süzerek çekilip giderdi. Ama okul arkadaşlarımla soruları her-kesinkinden daha hakaretli olurdu. Okul talebesi, bir acemiye nasıl sorguya çeker? Zaten şaşkına dönen, utancından kızarıp bozaran acemi, okula girişinin birinci günü (hangi okula girerse girsin) herkesin eğlencesi olur: ona emrederler, onu alaya boğarlar, uşak gibi kullanırlar. Gürbüz, tombul bir çocuk birdenbire gelip kurbanının karşısında durur, gözlerinin içine uzun, sert ve gururlu bakışlarla bakıp bir an karşısındakini süzer. Acemi talebe de onun önünde durur, korkak tabiatlı değilse yan gözle bakar, dur bakalım ne olacak, diye bekler.

— Bana baksana, senin soyadın ne? '

— Dolgorukiy.

— Prens Dolgorukiy mi?

— Yoo. sadece Dolgorukiy. ""

— Ya, demek sadece! Aptal!

Hakkı da yok değil ki! Prens olmadan Dolgorukiy soyadını taşımak kadar budalaca bir şey yoktur. Ben de hiç günahım olmadan bu budalalığı sırtımda taşıyıp duruyorum. Sonraları, çok kızmaya başlayınca:

hep:

— Prens misin? diye sordukları zaman

DELİKANLI

13

— Hayır, bir köylünün, eski bir kölenin oğluyum, diye cevap veriyordum.

Daha sonraları büsbütün çileden çıkınca: Prens misin? dedikleri zaman sert sert:

— Hayır, sadece Dolgorukiy'im, eski efendim derebeyi Versilov'un gayrimeşru oğlu!

Bunu da lisenin altıncı sınıfındayken uydurmuştum, gerçi budala olduğumu çok kısa bir zamanda anıadımsa da budalalıktan hemencecik vazgeçemedim. Hatırlıyorum, öğretmenlerden birisi —zaten o da bir taneydi ya— benim «birtakım öç alma ve siyaset fikirleriyle dolu olduğuma» kanaat getirmişti. Ama çoğunluk bu hareketimi bana hakaret gibi görünen bir sessizlikle karşılamıştı. En sonunda arkadaşlardan en acı dili olan birisi ki, kendisiyle yılda yalnız bir defa konuşurdum, ciddî bir yüzle, ama biraz yana bakarak:

— Böyle duygular beslemek sizin için elbette bir şeref sayılabilir, hiç şüphe yok ki bununla istediğiniz kadar övünebilirsiniz; ama ben sizin yerinizde olsam piç oluşuma gene de pek öyle sevinmezdim... Sizse sanki bayram yapıyorsunuz! dedi.

O günden sonra piçliğimle övünmekten vazgeçtim.

Gene tekrarlıyorum: Rusça yazmak çok güç; işte ben soyadıma kızdığımı anlatmak¹⁴.

DELİKANLI

DELİKANLI

15

için tam üç sayfa yazı yazdım, okuyucu ise benim prens değil de sadece Dolgorukiy oluşuma kızdığımı sanmıştır. Yeni baştan anlatarak kendimi temize çıkarmak için uğraşmayı kendime yakıştıramıyorum.

IV

Böylece sayısı pek çok olan köle köylülerin arasında Makar Ivanov'dan başka bir de kız varmış. Elli yaşlarındaki Makar Dolgorukiy, onunla evlenmek niyetinde olduğunu bildirdiği zaman da bu kız on sekiz yaşındaymış. Bilindiği gibi kölelik hüküm sürdüğü sıralarda kölelerin evlenmeleri efendilerinin müsadeseyle, bazan da doğrudan doğruya emriyle olurmuş. O zaman çiftlikte bir teyze varmış; yani benim teyzem değil de kendisi de çiftlik sahibi olan teyze; ama bilmem neden sade ben değil, herkes, kendilerine hemen hemen akraba olan Versilov'un çocukları bile, ona bütün ömrünce teyze derlerdi. Bu teyzenin adı da Tatyana Pavlovna Prutkova idi. O zaman gene o vilâyette, o ilçede kendisinin de otuz beş kölesi varmış. Tatyana Pavlovna, Versilov'un 500 kölelik çiftliğini idare etmeyip sade nezaret ediyormuş, hem de bu nezaret, işittiğime göre, en bilgili bir vekilharcın idaresinden aşağı değilmiş. Ama onun bu bilgileri beni hiç ilgilendirmez; hiç yaltaklanmadan, pohpohlamadan şunu söylemek isterim ki Tatyana Pavlovna hem asil hem de merakla değer bir insandır.

işte bu Tatyana Pavlovna, asık yüzlü Makar Dolgorukiy'in (o zamanlar onun asık yüzlü olduğunu söylemişlerdi) evlenmesine engel olmak şöyle dursun, nedense, onları elinden geldiği kadar bu işe teşvik etmiş. Sofya An-dreyevna (on sekiz yaşındaki köle kız, yani benim annem) birkaç yıldan beri öksüzmüş; Makar Dolgorukiy'e çok saygı gösteren, hem de bilmem neden minnettarlık duyan kızın babası, ki, o da köleymiş, bu hâdiseden altı yıl önce ölüm döşeğine düşünce, söylediklerine göre hattâ son nefesini vermezden on-beş dakika önce (ki köle olduğu için zaten hiçbir hakka sahip olmadığından hal icabı bunu bir sayıklama gibi kabul etmek de mümkündü) Makar Dolgorukiy'i yanına çağırmış, bütün uşakların, orada bulunan papazın önünde kızını göstererek herkesin işitebileceği bir sesle, hem de ısrarla; «Onu büyüt ve evlen» demiş. Bu sözleri herkes duymuş. Makar Iva-nov'a gelince onun sonradan büyük bir memnunlukla mı, yoksa sadece bir vazife yapar gibi mi evlendiğini pek iyi bilmiyorum. Herhalde tam bir kayıtsızlık göstermiştir. Zaten bu adam öyle bir adammış ki daha o zaman bile «kendini göstermesini» bilirmiş. Onun için hafız yahut okumuş denemezdi (gerçi incili, ayrıca da bazı azizlerin hayatım ezbere bilir- *16

DELİKANLI

DELİKANLI

17

mis, ama bunları şunun bunun ağzından duyarak öğrenmiş), kölelere akıl hocalığı ettiği de söylenemezdi, kısacası inatçıymış, bazan bu inat tehlikeli bir hal almış; Makar İvanov, önce kendi onurunu gözeterek konuşur, kesin hükümler verir, yani —kendisinin hayret verici tabiriyle— «saygı ile yaşamış.» işte onun o zamanki hali! Tabii böylece herkesin saygısını kazanmış, ama, söylediklerine göre, çekilmez adamın biriymiş. Yalnız kölelikten azad edilince mesele büsbütün değişmiş, bu sefer kendisini çilekeş bir aziz, diye anmaya başlamışlar. Bunun da muhakkak böyle olduğunu söyleyebilirim.

Annemin karakterine gelince, Tatyana Pavlovna, kâhyanın onu Moskova'ya okumaya göndermek için direnmesine rağmen, on sekiz yaşına kadar yanında alıkoyarak şöyle böyle terbiye etmiş, yani dikiş dikmesini, hanım kızlar gibi yürümesini, hattâ biraz da okumak öğretmiş. Annem okunabilecek kadar yazı yazmasını hiçbir zaman becerememişti. Makar İvanov ile evlenmesi onun için çoktan halledilmiş bir şeydi, hem de o zaman başına gelenleri çok güzel, çok iyi bulmuş, kiliseye nikâha giderken de böyle hâdiselerde insanın muhafaza edebileceği en sakın bir yüzle gitmiş, öyleki Tatyana Pavlovna bile ona balık lâkabını vermiş. Annemin o zamanki karakterini gösteren bütün bu bilgileri gene de Tatyana Pavlovna'dan öğrenmiştim. Versilov, düğünden tam altı ay sonra köye gelmiş.

Yalnız şunu söylemek isterim ki annemle onun arasında olup bitenlerin nasıl, ne şekilde başladığını Ne öğrenebildim, ne de bu yolda beni kandıracak bir tahmin yürütebildim.

Geçen yıl kendisi pek laubalice, pek «zeki»ce bir tavırla bana bunları anlatırken (ama buna rağmen gene de yüzü kızanyordu) aralarında öyle aşka falana benzer bir şey geçmediğini, bütün bunların öylece oluverdiğini temine çalışmıştı. Hem ben de buna büsbütün inanmaya hazırım, öylece oluverdiğine inanıyorum, hem de Rusça'da bu öylece sözü öyle nefis bir sözdür ki! Ama bununla beraber bu işin aralarında nasıl başlamış olabileceğini her zaman öğrenmek istemiştim. Bana gelince bütün bu iğrenç şeylerden bütün öm-rümce nefret ediyorum. Elbette bunu bilmek isteyişim sade küstahça bir merak yüzünden değildir. Şunu belirtiyim ki geçen yıla kadar annemi hemen hemen tanıımıyordum; Versilov'un rahatı için çocukken beni yabancı ellere vermişlerdi, ama bunu daha sonra anlatacağım, bu yüzden o zaman annemin yüzünün nasıl olabileceğini bir türlü gözlerimin önüne getiremiyorum. Eğer güzel değilse o zamanki

18

DELİKANLI

DELİKANLI

19

Versilov gibi bir adamı nesi kendine çekebilirdi? Bu sorunun benim için büyük önemi var, çünkü onda Versilov'un en meraklı tarafı gizleniyor, işte ben de ahlâksızca bir maksat için değil, sırf bu sebepten öğrenmek istiyorum. Bu asık yüzlü kapalı adam, o sevimli saf tavrı ki, lüzum duyduğu zaman kim bilir nasıl (sanki cebinden çıkarır gibi) hemen takınıveriyordu, kendisi bana o zaman «çok budala genç bir köpek yavrusu» olduğunu, hem de öyle pek fazla duygulu da olmadığını, ama öyle işte... Ancak o zamanın genç nesli üzerinde geniş ölçüde medenileştirici bir tesiri olan Anton Goremikal ile Politika Saks adlı ebedî eseri henüz okuduğunu söylemişti. Belki de sırf bu Anton Goremika yüzünden o zaman köye gittiğini ilâve ediyor, hem de bunu çok ciddi söylüyordu. Peki öyleyse bu «budala köpek yavrusu» annemle nasıl münasebete başlamıştı? Şu dakikada bir okuyucum olsaydı, herhalde budalaca masumluğunu kaybetmi-yerek aklının almadığı şeyler üzerinde fikir yürütmeye, karar vermeye kalkışan, bu işlere burnunu sokan çok gülünç bir delikanlıyla alay ettikleri gibi kahkahalarla gülerек benimle alay edeceği aklımdan geçti. Evet, bu işlere sahiden de henüz aklım yatmıyor, gerçi bunu hiç de övünmek için itiraf etmiyorum, çünkü

Çilekeş Anton.

yirmi yaşındaki bir sığın böyle tecrübesiz oluşunun ne kadar budalaca bir şey sayıldığını bilmiyor değilim; ancak buna karşılık ben de o baya derim ki asıl kendisi anlamıyor, hem bunu ispat da ederim. Doğru, kadınlardan hiç anlamıyorum, hem anlamak da istemiyorum, çünkü ömrüm oldukça onlara tükürmeye kendi kendime söz verdim. Ama şunu da çok iyi biliyorum ki bazı kadınlar vardır, güzelliğiyle yahut sade kendisinin bildiği bir şeyle hemen insanı büyüleyiverir; ama başka birisinin de neyin nesi olduğunu anlıyabilmek için tam altı ay incelemek gerekir. Böyle bir kadını görüp âşık olmak için sadece bakmak, her şeyi göze almak da yetmez, bundan başka üstelik insanın kim bilir nasıl

bir istidadı da olmalı. Bu işlerden hiç anlamıyorsam da bunun böyle olduğuna inanıyorum, zaten bunun aksi olsaydı, bütün kadınları hep birden evcil hayvanlar mertebesine indirip ancak bu şekilde yanımızda tutabilirdik, belki bunu bir çokları da isterdi. Gerçi bilmem nerede bulunan o zamanki portresini görmedim, ama birkaç yerden kesin olarak öğrendiğime göre annem çok güzel denecek bir kadın değilmiş. Demek ki kendisini görür görmez âşık olmak imkânsızdı. Gönlünü «eğlendirmek» isteseydi, Versilov, başka bir kadın seçebilirdi, zaten böyle birisi varmış, evli de değilmiş, bu da Anfisa Konstantinovna Sapojkova adında bir odalıkmış. Halbuki Anton020-021

DELİKANLI

Goremika'yı düşünerek gelen bir adamın derebeylik haklarına dayanıp kölesinin de olsa evlilik haklarını çiğnemesi kendi vicdanına karşı bile ayıptı, çünkü Versilov, birkaç ay önce, yani aradan yirmi yıl geçtiği halde, bu Anton Goremika üzerinde çok ciddi konuşmuştu, öyle ama. Anton'un sadece atını aşırılmışlardı, buradaysa karısını! Demek ki bambaşka bir şey oldu, sonunda da m-lle Sapojkova oyunu kaybetti (bence kazandı). Geçen yıl onunla konuşmaya imkân olduğu zaman (çünkü onunla her zaman konuşulmuyordu) birkaç defa bütün bu sorularla kendisini sıkıştırmıştım, ama bütün kibarlığına, aradan da yirmi yıl gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen elinden geldiği kadar cevap vermekten kaçınmıştı. Ama ben gene direndim. Hiç değilse her zaman benimle konuşurken takındığı o kibarlıktan gelen titiz tavrıyla, bir defa hatırlıyorum, tuhaf tuhaf mırıldandı: annen öyle «koruyucusu olmıyan» bir kadındı ki böylesin! sevmek değil de (böyle bir şey insanın aklından bile gelmez, hayır) kim bilir neden öyle birdenbire acıyıverirsin, uysallığı için mi ne, ama gene de nesi için? burasını kimse bilemez, ama uzun zaman acırsın, öylesine acırsın ki en sonunda bağ-lanıverirsin... «Sözün kısası, aziz dostum, ba-zan öyle olur ki bir daha yakını kurtaramazsın!» işte bana söylediği sözler bunlardı, sahiden de böyle olmuşsa, kendi kendinin o

DELİKANLI

21

zaman ne olduğunu söylediği gibi, onu pek de öyle «budala bir köpek yavrusu» olarak kabul edemeyeceğim. Benim için gerekli olan da zaten buydu.

Ama gene o zaman annemin kendisini «acizinden» sevdiğini söylemişti, elbette, kölelik hukuku gereğince mi diyecekti! Zariflik olsun diye uydurdu!. Vicdanına karşı, şerefine karşı, haysiyetine karşı yalan söyledi!

Bütün bunları, tabii annemi övmek için söylemişim gibi oldu, halbuki daha önce o zamanki halini hiç bilmediğimi anlatmıştım. Bundan başka çocukluğundan beri içinde bulunduğu, sonrada bütün hayatınca tesiri altında kaldığı o muhitin, o değersiz inanışların yenilmez kudretini çok iyi bilirim. Buna rağmen felâket baş göstermiş. Sırası gelmişken sözlerimi düzeltmeliyim: bulutlara doğru yükselirken her şeyden önce ileri sürülmesi gereken olayı unuttum, yani aralarındaki şey asıl felâketle başlamış. (Umarım ki okuyucu leb deyince leblebiyi anlamıyacak kadar saflık göstererek kendisini naza çekmez). Kısacası m-lle Sapojkova'nın «yaya» kalmasına rağmen, aralarında her şey derebeyce başlamış. Ama burada artık annemin tarafını tutmak için ortaya atıyorum, bunu yaparken de hiç aykırı hareket etmediğimi söylüyorum. Çünkü o zamanki Versilov gibi bir adam, annem gibi bir kadınla,22

DELİKANLI

aralarında en derin bir sevgi bile olsa, ne, yarabbi, ne konuşabilirdi? Sefih insanlardan duymuştum, bir erkekle bir kadın birleşirken erkek hiç, konuşmadan başlanmış, ama bu tabii, çok vahşice, mide bulandıran bir şey; buna rağmen Versilov istese bile annemle, galiba, daha başka türlü başlayamazdı. Polinka Saks hikâyesini anlatacak değildi ya? Bundan başka zaten Rus edebiyatıyla uğraşacak vakitleri de yokmuş! Aksine, gene kendisinin söylediğine göre (bir defa coşarak anlatmıştı) köşe bucak saklanır, birbirlerini daima merdiven başlarında bekler, oradan biri geçerse kızarmış yüzlerle lâstik top gibi birer

yana fırlarlarmış, bütün derebeylik haklarına rağmen de «müstebit derebeyi» en âdi bir bulaşıkçının önünde tir tir titirmiş. Ama bu işler gerçi derebeyce başlamışsa da gene öyle, pek de öyle değil, ama hakikate bakacak olursak genede bir şey anlaşılmıyor. Bunun tersine işler gittikçe karışıyor. Aralarındaki sevginin gelişerek gitgide artmış olması da bir muamma teşkil ediyor, çünkü Versilov gibilerin birinci şartı, hedefe ulaşır ulaşmaz hemen bırakmaktır. Ama hiç de öyle olmamış. Sevimli bir fındıkçı köle kadınla günah işlemek (ama annem hiç de fındıkçı değildi) sefih «genç bir köpek yavrusu» için (zaten onların hepsi, ilericiler de, geziciler de hepsi sefihtiler) sade imkânsız değil, aynı zamanda kaçınılmaz bir

DELİKANLI

23

şeydi, hele onup genç bir dul olması dolayı-siyle romantik durumunu, işsiz güçsüz dolaştığını göz önüne getirecek olursak... Ama bütün ömrünce sevmek... e, bu kadarı da fazla! Sevip sevmediğini pek temin edemem, ama bütün hayatınca peşisıra sürüklediği de inkâr edilmez. Ortaya birçok soru attım, ama asıl önemlisi var, geçen yıl annemle yakından tanıştığımı, üstelik karşısındakiler! kendisine karşı suçlu bulan kaba, nankör bir köpek yavrusu gibi, ona karşı pek laubalice davrandığım halde gene sormaya cesaret edemedim. Soruysa şu: altı aydan beri evli olan, nikâh denilen şeyin kutsallığı hakkındaki kavramaların altında tıpkı zayıf bir sinek gibi ezilen, Makar İvanoviç'-ini hemen hemen bir Tanrı gibi sayan bir kadın, iki haftalık kısa bir zaman içinde nasıl olmuş da böyle bir günah işlemiştir? Annem sefih bir kadın mıydı? Aksine, önceden söyliyeyim ki ondan daha temiz ruhlu olan, sonra bütün hayatınca böyle kalan bir yaratık tasavvur etmek bile güç. Bunu kendini bilmi-yerek yaptığını söyliyerek açıklamak belki de mümkün olur, yani şimdi avukatların kaatilleri, hırsızları müdafaa ederken iddia ettikleri anlamda değil, hayır, bunu o kuvvetli intibam tesiri altında yapmış olabilir, böylece kurbanın saflığı halinde bu duygu onun benliğine en24

DELİKANLI

korkunç, en uğursuz bir şekilde hâkim olur. Kim bilir, belki de... elbisesinin biçimini, Paris modasına uygun saç tuvaletini, Fransız ağziyle Fransızca konuşmasını, (ki bu dilden bir şey anlamıyordu), org çalarak söylediği romansı ölesiye sevmiştir, o zamana kadar hiç görmediği, duymadığı bir şeyi sevmiştir. (Versilov ise çok güzel bir erkekmiş), belki de oldu olacak onu bütün biçimleriyle, romans-lariyle beraber delice sevmiştir, işittiğine göre kölelik devrinde köle kızların, hem de en namuslularının başından böyle şeyler geçirmiş. Bunu anlıyorum, bunu da sadece kölelik hukukiyle, «acizle» açıklayacak kimse alçaktır! Öyleyse bu genç adamın o zamana kadar temiz kalan bir yarattığı kendine çekebilecek doğrudan doğruya ayartıcı bir kuvveti, hem de daha önemlisi böyle kendinden büsbütün ayrı bir cinsten, başka bir dünyadan, bambaşka bir topraktan olan bir yarattığı ayartıp böyle bir felâkete sürükleyebilecek bir kuvveti vardı demek? Umarım ki annem de bütün ömrünce bunun bir felâket olduğunu anlamıştır; ancak felâkete atılırken, belki bunu hiç düşünmemiştir; ama zaten bu «koruyucusu olmıyan» yaratıklar hep böyle yaparlar: bile bile felâkete

atılırlar.

VI

Ama sorular, rezalet üzerindeki ayrıntılar yeter. Versilov, annemi Makar İvanoviç'ten

DELİKANLI

25

satın aldıktan sonra köyden gitmiş, o zamandan beri de yukarda anlattığım gibi, gittiği her yerde kenisiyle beraber sürüklemeye başlamış; tabii uzun zaman için ayrıldığı haller müstesna; o zaman onu bu gibi hallerde kim bilir nereden çıkagelen teyzenin, yani Tatyana Pavlovna Prutkova'nın himayesine bırakmış. Böylece Moskova'da, başka köylerde, kentlerde, hattâ yabancı illerde de yaşamışlar, en sonunda Petersburg'a gelmişler. Bütün bu olaylardan daha sonra konuşuruz, yahut konuşmaya da değmez. Yalnız şunu söyliyeyim ki

annem Makar İvanoviç'ten ayrıldıktan bir yıl sonra ben dünyaya gelmişim, daha bir yıl geçince kızkardeşim, ondan sonra da onbir yıl geçince hastalıklı bir çocuk olan küçük erkek kardeşim dünyaya gelmiş, birkaç aylıkken de ölmüş. Bu çocuğu acılar içinde doğurduktan sonra annemin güzelliği de gitmiş, hiç değilse bana böyle söylemişlerdi: pek çabuk ihtiyarlamaya, solmaya başlamış.

Ama Makar İvanoviç'le teması gene de kesilmemiş. Versilov'lar nerede yaşarlarsa yaşasınlar, birkaç yıl bir yerde kaldıkları yahut oradan başka bir yere göç ettikleri zamanlarda bile, Makar İvanoviç muhakkak «ailesine» kendine dair bir haber yollardı. Böylece biraz resmî, hemen hemen de ciddî, acayip bir münasebet kurulmuştu. Beylerin hayatında bu26

DELİKANLI

gibi münasebetlere biraz da komik bir şey karışacağını bilirim, ama burada böyle bir şey olmamış. Mektuplar yılda, ne fazla ,ne eksik, iki defa gelirdi, hem birbirine çok benzerdi. Mektupları ben de görmüşüm; bunlarda şahsi şeylerden çok az bahsedilirdi; aksine mümkün olduğu kadar yalnız en umumî olaylar, en umumî duygular (duygulardan böyle konuşmak mümkünse) yazılırdı; her şeyden önce kendi sağlığı bildirilir, sonra ötekilerin sağlıkları sorulur, sonra dilekler, parlak selâmlar, hayır dualar, hepsi bu kadar. Galiba bu basma kalıp sözler söylemekten, kendi duygularından kaçınmaktan ileri gelen kibarlık, bu muhitteki âdetleri bildiğini belirtmek isteği olsa gerek. «Çok lûtufluk, sayın eşimiz Sofya Andreyevna'ya sonsuz saygılarımı arz ederim.» «Aziz çocuklarımıza ebediyete kadar devam edecek olan babalık hakkımızı helâl ederiz». Bu çocuklar, çoğaldıkça hepsi adlariyle birer birer sıralanıyordu, ben de tabî bu aradaydım. Bununla beraber şuna da işaret edeyim, Makar İvanoviç o kadar ince zekâlıydı ki hiçbir zaman «Saygıdeğer Andrey Petroviç»'e «velinimetim» diye yazmıyordu; gerçi her mektubunda saygı ve selâmlarını bildiriyor, ondan lûtufluk bekliyor, kendisini de Tannın takdis etmesini diliyordu, Makar İvanoviç'e verilecek cevapları hemen annem verir, konusu da onunkilerinin aynı olurdu.

DELİKANLI

27

Verislov, tabî, bu mektuplaşma işine karışmıyordu, Makar İvanoviç, Rusya'nın her köşesinden, her kentinden, bazan uzun zaman yaşadığı manastırlardan mektup yollardı. O manastır manastır dolaşan bir çeşit gezgin olmuştu. Hiçbir zaman, hiçbir şey istemezdi; ama üç yılda bir misafirliğe gelir, daima Vevsilov'un evinden ayrı kendi evi bulunan annemin evinde kalırdı. Bundan daha sonra konuşmak gerekecek, ancak burada sadece şuna işaret edeyim ki, Makar İvanoviç, öyle misafir odasında kanepelere falan kurulmazdı, aksine paravananın arkasında bir yerde sessiz sessiz yerleşir, burada beş gün, bir hafta gibi kısa bir zaman yaşadı.

Makar İvanoviç'in «Dolgorukiy» soyadını çok sevdiğini, ona karşı saygı duyduğunu söylemeyi unuttum. Tabî bu gülünç bir budalalıktı. Bunun en gülünç tarafı da prens Dolgorukiy'ler olduğu için soyadını beğenme-siydi. Çok tuhaf bir anlayış, büsbütün akıl ermez bir şey.!

Bütün ailenin her zaman toplu bir halde bulunduğunu söylemişim, tabî aralarında ben yoktum. Ben kapı dışı edilmiş gibi bir şeydim, hemen doğar doğmaz da yabancıların yanına verilmişim. Ama bu yapılırken ayn bir maksat güdülmüş değildi, kim bilir neden öyle oluvermişti. Annem beni doğurduğu sı-

DELİKANLI

28

DELİKANLI

rada henüz gençti, güzeldi, demek ki Versi-lov'un ona ihtiyacı vardı, viyaklıyan bir çocuksa tabî her şeye engel oluyordu, seyahat-lerdeyse daha çok... işte bunun için öyle olmuştu ki, çok kısa süren iki üç görüşmeyi saymıyacak olursak, yirmi yaşına kadar annemi hemen

hemen görmemiştim. Bu annemin duygusuzluğundan değil, Versilov'un kendisini bütün insanlardan üstün görmesinden ileri gelmiştir.

VII

Şimdi de büsbütün başka bir şeyden konuşacağım.

Bir ay önce, yani on dokuz eylül'den bir ay önce, daha Moskova'dayken onların hepsinden vazgeçip büsbütün kendi ülkeme gömülmeye karar vermiştim. Bu sözü böylece «ülküme gömülmek» diye yazıyorum, çünkü bu söz hemen hemen asıl fikrimin tam bir ifadesi olabilir, yani kendisi için dünyada yaşadığım şeyin ifadesi... «ülkümün» ne olduğunu ilerde uzun uzun anlatacağım. Moskova'da uzun yıllar süren hülyalarla dolu yalnızlık hayatımda, daha orta okulun altıncı sınıfındayken kafamda doğmuştu, o zamandan beri de belki bir an beni bırakmadı. Bütün hayatımı yuttu. Zaten o doğuncaya kadar da hülyaların içinde yaşıyor, tâ çocukluğumdan beri

pırıltılı hayallerle dolu bir diyarda bulunuyordum; ama içimdeki her şeyi yutan bu asıl ülkünün doğmasıyla hülyalarım kuvvetlendi, hep birden belli bir kalıba döküldü, saçmalıktan çıkıp akıllıca bir şey oldu. Okul, hülyalara engel olmamıştı; ülküye de engel olmadı. Ama lisenin son sınıfım fena bitirdim, halbuki yedinci sınıfa kadar hep birinci gelenlerdendim, bu da gene aynı ülkünün neticesinde böyle oldu, belki de ondan çıkardığım yanlış sonuç buna sebeb oldu. Böylece lise ülküye değil, ülkü liseye, daha sonra da üniversiteye engel oldu. Liseyi bitirdiğim zaman henüz yirmi yaşına bastığım halde yalnız herkesle değil, hattâ gerekirse bütün dünya ile ilgimi kesmeye kesin olarak niyet etmiştim. Gereken kimselere, gereken kimselerin eliyle beni rahat, büsbütün rahat bırakmalarını, okumam, geçinmem için para göndermemelerini, mümkünse beni büsbütün unutmalarını (yani tabii beni az çok hatırlıyorlarsa), nihayet üniversiteye asla girmeyeceğimi Petersburg'a yazdım. Önümde kaçınılmaz iki yol vardı, ya üniversiteye girerek okumaya devam etmek, ya da «ülkümün» gerçekleştirilmesini dört yıl sonraya bırakmak; kılım bile kıpırdamadan «ülkümün» tarafına geçtim, çünkü ona matematik bir kesinlikle inanıyordum.

Bütün ömrümde yalnız bir defa o da henüz on yaşımıdayken bir an gördüğüm ba-30

DELİKANLI

bam Versilov (ki bu bir an içinde beni kendisine hayran bırakmaya muvaffak olmuştu), doğrudan doğruya kendisine yazmadığım halde benim mektubuma kendi eliyle verdiği cevapta hususi bir iş vadederek Petersburg'a çağırıyordu. Bu soğuk, gururlu, bana yüksekten bakan, aldırış etmiyen, beni dünyaya getirip yabancıların eline bıraktıktan sonra bu ana kadar yalnız beni tanımamak şöyle dursun, yaptıklarına pişman bile olmıyan bir adamın beni çağırması (kim bilir belki varlığım hakkında bile silik, yarım yamalak bir bilgisi vardı, çünkü sonradan anlaşıldığına göre Moskova'da yaşamam için gereken parayı da o değil, başkaları veriyormuş), evet bu adamın böyle birdenbire beni hatırlayarak tenezzül edip kendi eliyle mektup yazarak çağırması diyorum, evet bu çağırış, onurumu okşadı, kaderimi tâyin etti. Gariptir ki mektubunda (küçük bir mektup kâğıdının küçük bir sayfası) üniversite için tek bir söz bile etmeyişi, kararımı değiştirmemi istemeyişi, okumak istemediğim için sitem etmemesi hoşuma gitmişti, kısacası, her ailede olduğu gibi, buna benzer, mızızlıklar etmiyordu, halbuki asıl fena olan da böyle hareket etmemiş olmasıydı, çünkü bu onun bana karşı kayıtsızlığını daha çok açığa vuruyordu. Oraya gitmem asıl hülyama hiç engel olmıyacağı için de gitmeye karar verdim. «Bakalım ne olacak» diye düşün-

DELİKANLI

31

yordum, «daha da olmazsa onlara kısa bir zaman, belki de çok kısa bir zaman bağlanırım». Ama bir şartla, küçük bir adımın bile beni asıldan uzaklaştıracağını görür görmez onlarla hemen ilgimi keser, her şeyi bırakıp kendi kabuğuma girer saklanırım. Evet, kabuğuma, «içine girer, tıpkı bir kaplumbağa gibi saklanırım» bu kıyaslama çok hoşuma gidiyordu.

Bütün bu son günlerde Moskova'da bir deli gibi oraya buraya gidip gelirken: «Yapayalnız kalmıyacağım, diye fikir yürütüyordum, şimdiye kadar geçirdiğim müthiş yıllarda olduğu gibi, artık bir daha hiç yalnız kalmıyacağım, oradakilerin hepsini beğensem, bana saadet verseler, hem kendileriyle tam on yıl yaşasam bile gene kendisine hiçbir zaman ihanet etmiyeceğim ülküm benimle beraber olacaktır». Önceden işaret edeyim, işte bu tesir, daha Moskova'dayken açıklanan, sonra beni Petersburg'ta da bir an bile bırakmayan bu ikilik (çünkü Petersburg'ta onlarla ilgiyi kesip uzaklaşmak için son mühlet olarak ileri sürmediğim bir gün var mıydı bilmem, işte bu ikilik diyorum), galiba o yıl yaptığım dikkatsizliklerin, birçok iğrençliklerin, hattâ bir-Çok alçaklıkların, tabiatıyla de budalalıkların başlıca. sebeplerin dendi.

Elbette, birdenbire daha önce hiç olmıyan bir babam meydana çıkıyordu. Bu fikir32

DELİKANLI

Moskova'da yola çıkmaya hazırlanırken de, vagonda gelirken de beni sarhoş ediyordu. Bir babam oluşu bir şey değildi, hem ben de pek öyle ince duygulardan, yaltaklanmalardan hoşlanmam, ama bu adam daha önce beni tanımak bile istememiş, hattâ küçük düşürmüştü, bense bütün bu yıllar onun için emercesine (hülyadan böyle konuşmak mümkünse) hülya kurmuştum. Çocukluğumdan beri bütün hülyalarım onunla doluyor, onun çevresinde dönüyor, en sonunda onun üzerinde toplanıyordu. Onu seviyor muydum, yoksa ondan nefret mi ediyordum? Bunu söyleyemem, ama o varlığıyla bütün geleceğimi, hayat üzerindeki düşüncelerimi dolduruyordu, bu da öylece kendiliğinden olmuş, ben büyüdükçe o da beraber büyümüştü.

Moskova'dan ayrılmama, çok büyük başka bir olay da, çekici bir şey de sebeb olmuştu, onun yüzünden daha o zaman, hareketimden üç ay önce (yani ortada Petersburg lâfi bile yokken) kalbim kabarıyor, hızlı hızlı atı--yordu. Beni bu bilmediğim okyanusa çeken başka bir sebep de şuydu: oraya doğrudan doğruya başkalarının «hem de kimlerin!» kaderinin hâkimi, efendisi olarak gidecektim. Ama içimde kaynıyan duygular öyle zorbaca değil, iyi kalblice duygulardı, sözlerim yanlış anlaşılmasın diye bunu önceden bildiriyorum. Bundan da başka Versilov, işte küçük bir ço-

cuk, liseyi yeni bitirmiş bir talebe geliyor, diye düşünerek (eğer beni düşünmeye tenezzül ediyorsa) bu işe çok şaşabilirdi. Bense o zamana kadar onun en gizli taraflarım öğrenmiştim, yanımda da, çok önemli bir belge vardı, öyle ki bu sırn kendisine bildirseydim ömründen birkaç yıl feda ederdi (şimdi bunu kesin olarak bilmiyorum). Ama, ortaya birçok bilmece attığımı görüyorum. Olaylar olmadan duygular anlatılmaz. Hem de bütün bunlardan sırası gelince yetecek kadar bahsedilecektir, zaten bu niyetle de kalemi elime aldım. Yoksa böyle yazmak bir sayıklamaya yahut dumana benziyor.

VIII nihayet , belli edilen tarihe kesin olarak geçebilmek için şimdilik kısaca, iki söz arasında şunu söyleyeyim ki onların hepsini, yani Versilov'u, annemi kızkardeşimi (kızkarde-şimi ömrümde ilk defa görecektim), büyük bir sıkıntı, hemen hemen sefalet içinde yahut sefaletin eşliğinde buldum. Bunu daha Moskova'dayken öğrenmiştim; ama gözlerimle gördüğüm kadarını aklımdan bile geçirmemişim. Bu adamı, bu «müstakbel babamı» çocukluğumdan beri hemen hemen parlak bir ışık içinde gözlerimin önüne getirmeye alışmışım, her yerde de o, mutlaka en önde gelmeliydi,

Delikanlı I — F.: 3 DELİKANLI I — FOR.: 3/434

DELİKANLI

başka türlü olamazdı. Versilov, hiçbir zaman annemle beraber bir evde yaşamamıştı, ona her zaman ayrı bir ev tutardı; bunu da tabii kendilerinin o iğrenç «âdabı muâşeret» leri uğruna yapıyordu. Ama burada Semionovski mahallesinde, ara sokakta, tahta bir evde hepsi bir arada oturuyorlardı. Artık bütün eşyalar Tutu'ya verilmişti, öyle ki bu durum karşısında Vesüov'dan gizli, cebimdeki esrarlı altmış rublemi bile anneme verdim. Evet esrarlı, çünkü bunları iki yıldan beri bana her ay verilen beşer rublelik cep harçlığımdan biriktirmiştim; biriktirme işi de

«lk»mn doğuşunun birinci gününden başlamıştı, bunun için Versilov bu paralara dair hiçbir şey bilmemeliydi.

Benim bu yardımım denize atılan bir damla su gibi gelmişti. Annem çalışıyordu, kızkardeşim de eve dikiş alıyordu; Versilov, bir iş yapmıyor, hırçınlık ediyor, oldukça pahaliya mal olan eski adetlerini değiştirmeden eskisi gibi yaşamaya devam ediyordu. Hele yemekte durmadan homurdanıyordu, bütün tavırları da msbetiteydi. Ama annem, kızkardeşim, Tatyana Pavlovna, l Androni-kov'un (bundan üç ay önce ölen bir daire müdürü, aynı zamanda Versilov'un işlerine bakan birisi) birçok kadınlardan ibaret ailesi ona bir Tanrı gibi tapıyorlardı. Ben böyle bir şeyi tahmin etmiyordum, işaret edeyim ki

DELİKANLI

35

Versilov dokuz yıl önce daha çok zarıftı. Hlyalarımda onu bir çeşit parlak ışık içinde gördüğümü daha önce söylemiştim, bunun için o zamandan bu zamana kadar geçen yalnız dokuz yılda bir insan nasıl böyle ihtiyaçlar, kebilirdi? Hemen o anda bir hüzün, acıma, utanç duydu. Petersburg'a geldiğim gün ona ilk bakışım hayatımın en ağış duyuşlarından biri olmuştu. Ama o hiç de ihtiyaç değildi, henüz kırkbeş yaşındaydı; ona daha derinden bakınca hatırımda kalan güzelliğinden daha şaşırtıcı bir şey buldum. O zamanki gösterişten, şıklıktan, hattâ zarıflıktan az bir şey kalmakla beraber hayat, sanki bu yüzde eskisinden daha meraklı, ilgi uyandıran bir iz bırakmıştı.

Halbuki sefalet, onun başarısızlıklarının ancak onda yahut yirmide biriydi; ben de bunu çok iyi biliyordum. Yoksulluktan başka çok daha ciddî bir şey vardı, Versilov'un prens Sokolskiy'lerin aleyhine açtığı, bir yıldan beri de sürüp gelen miras dâvasını kazanmak ümidi henüz kaybolmuş değildi, Versilov da gelecekte, en kısa zamanda yet-miş bin yahut daha da fazla değerde bir mülkün sahibi olacaktı. Yukarda bu Versilov'un hayatında  mirasın altından girip üstünden çıktığını söylemiştim, işte gene kendisini bir miras kurtarıyordu! Dâva en yakın bir zamanda mahkeme kararına bağlanacaktı. Ben de36

DELİKANLI

DELİKANLI

37

tam bunun üstüne gelmiştim. Doğru, mide kapılarak kimse borç para vermiyordu, para alacak bir yer de yoktu, şimdilik dayanıyorlardı.

Ama Versilov, bazan bütün gün evden dışarda bulunmakla beraber kimseye de baş vurmuyordu. Bir yıldan fazla bir zamandan beri sosyeteden kovulmuş bulunuyordu. Petersburg'da tam bir ay yaşamış olmama rağmen bu olay, bütün gayretlerimi harcadığım halde, benim için, gene anlaşılmadan kalmıştı. Versilov, suçlu muydu, değil miydi, işte benim için önemli olan buydu, ben de zaten bunun için gelmiştim! Bu arada kendileriyle bütün ömrünce temasta bulunmaya muvaffak olduğı bütün büyük şahsiyetler kendisinden yüz çevirmişlerdi, bu da çok bayağı, hem de en kötüsü bütün «sosyetenin» gözünde rezaletle kaşık sayılan bir hakaret yüzünden olmuştu. Olaya bundan bir yıldan fazla bir zaman önce Almanya'da geçmiş, hattâ Versilov, prens Sokolskiy'lerden birisinden herkesin önünde bir tokat yemiş, buna karşılık onu düelloya çağırması gerekirken ağırmamış. Bu yüzden çocukları bile (meşru olanlar), yani oğlu ile kızı ondan yüz çevirerek ayn yaşamaya başlamışlardı. Doğru, Fanariotovlar'la ihtiyaç prens Sokolskiy'in (Versilov'un eski dostu) vasıtasıyla oğlu da, kızı da sosyetenin en yük-

sek muhitinde uçuyorlardı. Ama bütün bu ay ona dikkat ederken çok gururlu bir adam olduğunu, sosyetenin onu kendi muhitinden attığına değil, tersine onun sosyeteyi kendi yanından kovduğına kanaat getirdim, çünkü öyle bağımsız görünüyordu ki! Ama bakalım böyle görünmeye hakkı varmıydı, işte zaten beni heyecanlandıran da buydu! Bütün hakikati en yakın bir zamanda ğrenmeliydim, çünkü ben bu adamı yargılamaya gelmiştim! Kuvvetli olduğm henüz ondan gizliyordum, ama, onu ya büsbütün tanımam, ya da büsbütün kendimden uzaklaştırmam gerekti. Uzaklaştırmak, benim için çok zor olacaktı, ben de bu

yüzden azap çekiyordum. Nihayet tam bir itirafta bulunayım; bu adam benim için kıymetliydi!

Şimdilik de onlarla bir çatı altında yaşıyor, işime gidip geliyor, bir kabalık etmemek için kendimi zor tutuyorum. Hattâ kendimi hiç tutmuyordum. Bir ay beraber yaşadıktan sonra kesin bir anlaşma için ona baş vurma-maya imkân olmadığını gün geçtikçe daha çok anladım. Gururlu adam, bana ruhumun derinliklerine kadar hakaret eden bir muamma gibi karşımda duruyordu. Bana karşı pek sevimli davranıyor, hattâ benimle şaka ediyordu, ama ben böyle şaka etmekten ziyade çatış-mak için vesile arıyordum. Kendisiyle ara-38

DELİKANLI

mızda geçen bütün konuşmalar her zaman bir çeşit iki mânahhk taşıyordu, yani kısacası o benimle düpedüz alay ediyordu. Zaten Moskova'dan geldiğim günden beri beni ciddi karşılamamıştı. Niçin böyle yaptığını bir türlü anlıyamıyordum. Doğru, o karşımda içerisine girilemeyen bir muamma gibi kalmaya mti-vaffak oldu; ama ben de gel benimle ciddi davran, diye yalvarmaya tenezzül etmezdim. Hem de onun çok garip, karşı konulamıyacak çeşit çeşit usulleri vardı ki bunlara karşı ne yapacağımı, nasıl davranacağımı ben de kes-tiremiyordum. Kısacası bana pek «toy» delikanlıya muamele eder gibi muamele ediyordu, bunun böyle olacağım pek iyi bilmeme rağmen hemen hemen dayanamıyacağım bir şey de buydu. Bunun neticesi ben de ciddi konuşmayı bırakıp beklemeye başladım, konuşmaktan bile hemen hemen vazgeçtim. Şimdilik birisini bekliyordum, onun Petersburg'a gelmesiyle hakikati kesin olarak öğrenecektim; son ümidim ondaydı. Her ne olursa olsun ilgimi kesmeye kesin olarak karar vermiş, tedbirlerimi de almıştım. Yalnız anneme'acıyordum, ama... «ya o, ya ben» annemle kızkardeşime teklif etmek istediğim de işte buydu. Hattâ gününü bile seçmiştim; ama şimdilik işime devam ediyordum.

DELİKANLI

İKİNCİ BÖLÜM

39

Bu on dokuz eylül günü Petersburg'daki «hususî» işime girişimin ilk ayının aylığını da alacaktım. Bu işi isteyip istemediğimi bana sormamışlardı bile, öylece tuttular; galiba gelişimin ilk günü de beni bu vazifeye yerleştirdiler. Bu bana karşı pek kaba bir hareketti doğrusu, ben de hemen hemen itiraz etmek istemiştim. Bu iş ihtiyar prens Sokolskiy'in evindeydi. Ama hemen o anda itiraz etmek, onlarla derhal ilgiyi kesmek demektir, bu, gerçi beni hiç korkutmuyordu, yalnız asıl gayelerime zarar verebilirdi; bunun için vazifeyi şimdilik sessizce kabul ettim, ses çıkarmamakla da itibarımı korumuş oldum, önceden şunu anlatayım ki çok zengin, hem de nazır payesinde olan bu prens Sokolskiy'in Vers-lov'un dâva ettiği (birkaç nesilden beri yoksulluk içinde olan) Moskova'lı prens Sokolskiy'lerle hiçbir akrabalığı yoktu, iki aile de sadece aynı soyadını taşıyorlardı. Ama ihtiyar prens gene de onlarla ilgileniyor, içlerinden de soyca en büyük olan bir prensi seviyordu, bu da genç bir subaydı. Versüv'un daha pek yakın zamanlara kadar bu ihtiyarın işleri üzerinde büyük bir tesiri varmış, hem de prensin imiş, tuhaf bir ahablık doğrusu,40

DELİKANLI

DELİKANLI

41

çünkü bu zavallı prensin, yalnız benim yanına girdiğim günlerde değil, galiba her zaman, ahablığın devam ettiği müddetçe dahi ondan çok korktuğunu farkettim. Ama, artık çoktan beri görüşmüyorlardı; Versilov'u şerefsizlikle suçladıktan o hareket de prensin ailesini ilgilendiriyordu; ama bu arada Tatyana Pav-lovna çıkagelmiş; işte onun vasıtasıyla ben de çalışma odasında «bir delikanlıya» ihtiyacı olan ihtiyarın yanına yerleştirilmiştim. Bu arada prensin Versilov'un hoşuna gidecek bir şey yapmayı, yani ona doğru ilk adımı atmayı çok istediği anlaşılıyordu. Versilov da buna Müsaade etmişti, ihtiyar prens bu işi, bir generalden dul kalan kızı burada bulunmadığı bir sırada yapmıştı, o Petersburg'da bulun saydı herhalde

böyle bir adımın atılmasına müsaade etmezdi. Bunun üzerinde de sonra konuşuruz, ama şuna işaret edeyim ki Versilov'a karşı tuhaf bir şekilde davranmalan, beni hayrete düşürmüştü, ondan yana bende birtakım fikirler uyandırmıştı. Mademki hakaret gören bir ailenin başı, hâlâ Versilov'a karşı saygı duymaya devam ediyor, diye düşürtüyordum, öyleyse Versilov'un alçaklığına dair. söylentiler de ya mânâsız, ya da hiç olmazsa iki manalıdır, işte bu durum da bir dereceye kadar işe girerken beni itiraz etmemek zorunda bırakmıştı; işe girerken bütün bu noktaları incelemeyi umuyordum.

Kendisini Petersburg'da bulunduğum Tatyana Palovna o zaman garip bir rol oynuyordu. Onu hemen hemen unutmuştum, böyle bir itibarı olacağını da ummuyordum. Daha önce Moskova'da yaşadığım zaman kendisiyle üç dört defa karşılaşmıştım, beni bir yere yerleştirmek gerektiği zaman, hem de Tuşar'ın o kötü pansiyonuna girerken yahut daha sonra aradan iki yıl geçince liseye nakledilirken, hâtırasını hiç unutmadığım Nikolay Seminoviç'in evine yerleştirildiğim sırada kim bilir pereden, kim bilir kimin dileğini yerine getirmek için çıkagelirdi. Gelince de bütün o günü benimle geçirir, çamaşırlanmı, elbisemi kontrol eder, arabaya binerek benimle beraber Kuznetskiy ile şehre gidip gelir, bana gerekli eşyaları satın alırdı, kısacası bütün çeyizimi son sandığına, çıkınına varıncaya kadar hep yerleştirirdi; bu işleri görürken de durmadan çıkışır, azarlar, paylar, sınar, bilmem sanki hepsi benden daha iyi olan tanıdıkların, akrabaların, bilmem daha kimlerin hayali çocuklarını bana örnek gösterir, hattâ beni çimdiklerdi, daha da olmazsa mutlak itip kakardı, hem de birkaç defa... oldukça da acıttırdı. Sonra beni yerleştirip her şeyi yoluna koyunca da birkaç yıl için sırra kadem basardı. İşte ben Petersburg'a gelir gelmez gene beni yerleştirmek için meydana çıkmıştı. Vücutça zayıf, ufak tefek bir kadındı, kuş gagasını⁴²

DELİKANLI

DELİKANLI

43

andıran sivri burnu, şahin gözü gibi keskin bakışlı gözleri vardı. Versilov'a bir köle gibi hizmet eder, papanın karşısında boyun eğdikleri gibi önünde eğilirdi, ama bunu, kanaati böyle gerektirdiği için yapıyordu. Aradan az zaman geçtikten sonra Tatyana Pavlovna'ya herkesin her yerde saygı gösterdiğini herkesin kendisini tanıdığını hayretle gördüm, ihtiyar prens Sokolskiy ona sonsuz bir saygı gösteriyordu; prensin ailesi de, Versilov'un o gururlu çocukları da, Fanariotov'lar da onu sayıyorlardı, halbuki o, dikiş dikerek, dantelâ yıkıyarak geçiniyor, mağazadan eve iş alıyordu. Onunla daha ilk konuşmamızda atıştık, çünkü hemencecik, altı yıl önce yaptığı gibi bana çıkışmak istedi; o zamandan beri de her gün atışmaya devam ediyorduk; ama bu arasıra iyi konuşmamıza engel olmuyordu, aradan bir ay geçtikten sonra da kendisini âdeta beğenmeye başladım, karakteri bağımsız olduğu için herhalde... Ama bunu kendisine söylemedim.

Beni bu hasta ihtiyarın yanına sadece «eğlendirmek» için yerleştirdiklerini, bütün görevimin de bu olduğunu hemen anladım. Tabii bu benim gücüne gitti, derhal tedbirlerimi alacaktım, ama aradan çok geçmeden bu tuhaf ihtiyar, üzerimde acımaya benzer, beklenmedik bir tesir bıraktı, ay sonuna doğru

da kendisine garip bir şekilde bağlandım, hiç değilse kabalık etmek niyetimi bıraktım. Prens in yaşı altmıştan fazla değildi. Burada tam bir mesele çıkmıştı. Prens bundan bir buçuk yıl kadar önce sinir buhranı geçirmiş; bir yere gidiyormuş, yolda aklını oynatmış, öyle ki rezalet gibi bir şey çıkmış, bundan Petersburg'da da bahsedilmiş. Böyle hallerde her zaman olduğu gibi prensi derhal yabancı bir memlekete götürmüşler, ama beş ay kadar sonra ansızın, hem de büsbütün iyileşerek geri dönmüşse de memuriyeti bırakmış. Versilov, çok ciddî (hem de oldukça hararetle), prensin hiç delirmediğini, sadece bir çeşit sinir buhranı geçirdiğini tasdik ediyordu. Versilov'un bu hararetli sözlerine hemen mim koydum. Ama şuna işaret edeyim ki ben de hemen hemen onunla bir fikirdeyim, ihtiyar, bazen yaşına yakışmıyacak kadar havailik ediyordu, söylediklerine göre eskiden hiç böyle bir şeyi yokmuş. Gene

söylediklerine göre eskiden kim bilir nerede, kim bilir kimlere parlak fikirler verirmiş, hele bir kere kendisine verilen bir ödevi büyük bir başarıyla başardığı için göze girmiş. Kendisini bir aydan beri yakından tanıdığım için ondan öyle pek kuvvetli bir müşavir olabileceğini hiç tahmin etmezdim, buhranından sonra kendisinde elden gel-i kadar çabuk evlenmek gibi ayn bir istida-44

DELİKANLI

dm geliştiğini fark etmişler (ama ondan böyle bir şey görmedim), bu bir buçuk yıl içinde bu fikiri gerçekleştirmeye kaç defa kalkışmış-mış. Bunu sosyete de biliyorlarmış, böyle şeylerle ilgilenmeyi sevenler de ilgi gösteriyor-larmış. Ama böyle bir niyet, prensin çevresini saran bazı kimselerin menfaatine hiç uygun gelmediğinden ihtiyarı her yandan gözetliyorlardı. Prens ailesi kalabalık değildi; yirmi yıldan beri duldu, şimdi her gün Moskovadan dönmesi beklenen generalden dul kalan yalnız genç bir kızı vardı, prens de hiç şüphesiz ondan çok korkuyordu. Ama ihtiyarın birçok uzak akrabaları vardı, bunların da çoğu, hemen hemen fakir denecek bir durumda olan akrabalar; bundan başka himaye ettiği birçok erkek, kadın evlâtlıkları, vasiyetnamesinden birer pay bekledikleri için general karısının ihtiyarı gözetlemesine yardım ediyorlardı. Üstelik Örensin gençliğinden beri (bilmem gülünç müdür, değil midir) yoksul kızları evlendirmek gibi garip bir âdeti vardı. Onları yirmi beş yıldan beri kocaya vermeye devam ediyordu, bunlar ya uzak akraba kızları, ya karısının kim bilir hangi yeğenlerinin üvey kızları, ya da vaftiz ettiği çocuklardı, hattâ uşağının kızını bile evlendirmişti. Onları önce daha küçük kızken evine alır, mürebbiyelerin, Fransız kadınlarının elinde büyütür, sonra iyi okullarda okutur, en sonunda da çeyiz vere-

rek evlendirirdi. Bütün bu evlâtlıklar her zaman çevresinde kaynaşır dururlardı. Evlatlıklar evlenince, tabî, birçok yeni kız çocuğu doğuruyorlardı; bu kızlar da evlâtlık olmaya can atıyorlardı: prens de oraya buraya vaftiz etmeye gider, bütün bu kalabalık da prensin doğum gününü kutlamaya gelirdi, bütün bu işler ihtiyarın çok hoşuna digiyordu.

Prens hizmetine girince, sosyete de herkesin kendisine tuhaf gözlerle baktığı, eskiden olduğu gibi kendisine akli başında bir insana yapılması gereken muamelenin yapılmadığı yolunda ağır bir inancın ihtiyarın kafasına yerleşmiş olduğunu gördüm (halbuki böyle bir şeyi fark etmek hiç de mümkün değildi); bu duygu, en neşeli sosyete toplantılarında bile aklından çıkmıyordu. Bunun neticesi olarak ihtiyar kuruntu etmeye, herkesin bakışlarında bir şeyler sezmeye başlamıştı. Halâ deli olduğundan şüphe ettiklerini düşünmek, galiba onu çok üzüyordu; hattâ bazan beni bile güvensizlikle süzdüğü oluyordu. Herhangi bir kimsenin onun için böyle bir söylenti yaydığını yahut bunu tasdik ettiğini duysaydı, bu yumuşak tabiatlı adam herhalde o kimsenin amansız düşmanı olurdu, işte bu noktayı göz önünde bulundurmanızı dilerim. Sunuda ilâve edeyim ki ilk günlerde ona karşı kabalık et-meyişimin sebebi de buydu; hattâ prensi ne-46

DELİKANLI

DELİKANLI

47

şelendirmeye, eğlendirmeye muvaffak olduğum zaman memnunluk duyuyordum; bu itirafın haysiyetime dokunacağını sanmıyorum. Prens paralannın büyük bir kısmını işletiyordu. Hastalığından sonra büyük anonim şirkete ortak olarak girmişti, şirket de çok itibarlıydı. Gerçi şirketin işlerini başkalan çeviriyorlardı, ama o da çok ilgi gösteriyordu, ortakların toplantılarına gidiyordu, murahhas üyeliğe seçilmişti, idare kurulu toplantılarının oturumunda bulunuyor, söylevler veriyor, yalanlıyor, gürültü ediyor, bunları yaparken de, galiba zevk duyuyordu. Söylev vermekten pek hoşlanıyordu, çünkü hiç olmazsa herkese zekâsını gösterebilirdi. Hem umumiyetle hususi hayaünda en samimi olduğu zamanlar da bile konuşmalarının arasına zekice sözler yahut nükteler sıkıştırmayı dehşetli seviyordu, ben bunu çok iyi anlamıştım. Evin aşağı kaünda ev bürosu gibi bir şey yapılmıştı, bir memur da işlere bakıyor, hesapları tutuyor, aynı zamanda da evi idare ediyordu. Bu işlerden başka dışarda

devlet memurluğu da eden bu memur, bu işler için yetip artıyordu bile, ama prensin isteği üzerine, memura bir yardımcı gibi, beni de kadroya ilâve etmişlerdi; ama ben derhal prensin çalışma odasına alınmıştım, hem de çoğu zaman, hattâ gösteriş için olsun, önümde ne bir iş, ne kâğıt, ne de defter falan bulunmuyordu.

Şimdi bunları çoktan ayılmış, birçok bakımdan hemen hemen yabancı kalmış bir insan gibi yazıyorum; ama kalbime yerleşen kederi (şimdi bunu çok canlı olarak hatırladım), aslına bakılırsa sabırsızlıktan, kendi kendime sorduğum bilmecelerden ilerigelen, beni öyle anlaşılmaz, ateşli bir hale getirerek geceleri uykumu bile kaçırın o zamanki heyecanımı nasıl anlatayım?

II

insanın vicdanı pek de haketmediği bir parayı almak istediğini fısıldarken para istemek (bu kendi ücretin bile olsa) en iğrenç hallerden biridir. Halbuki bir gün önce annem, Versilov'dan gizli (Andrey Petroviç'i üzmemek için), kızkardeşimle üsüldüşürken kim bilir neden pek kıymet verdiği kutsal tasviri rehine yatırmağa niyet ettiğini söylüyordu. Ben prensin yanında ayda elli ruble ücretle Çalışıyordum, ama paramı nereden, nasıl alacağımı hiç bilmiyordum; beni yerleştirirken bunun için hiçbir şey söylememişlerdi. Üç gün kadar önce aşağıda memurla karşılaştığım zaman; burada aylık kimden istenir? diye sormuştum. O, bana hayret eden bir insan gülümsemesiyle bakı (beni sevmiyordu):

— Siz, aylık alıyor musunuz?

Verdiğim cevaptan sonra: «Peki, ama diye soracağımı sandım.48

DELİKANLI

Ama o, sadece soğuk soğuk: «hiçbir şey bilmediğini» söyliyerek bir sürü kâğıttan rakamlar alıp geçirdiği çizgili deftere başım eğdi.

Halbuki bazı işler yaptığımı o da bilmiyor değildi, iki hafta önce gene kendisinin bana verdiği bir iş üzerinde tam ondört gün uğraşmıştım, sözde bir müsveddeyi temize çekecektim, ama sonunda yeniden hazırlamış oldum. Bu, prensin hissedarlar kuruluna vermek için hazırladığı «fikirlerinin», dağınık bir ifadesiydi. Bütün bu fikirleri bir araya toplayıp üslûbunu değiştirmek gerekti. Sonra prensle beraber bütün gün bu kâğıt üzerinde konuşmuştuk, o da benimle ateşli ateşli tartışmıştı, ama en sonunda memnun kaldı, ancak kâğıdı kurula verip vermediğini bilmiyorum. Gene prensin dileği üzerine yazdığım iki, üç iş mektubunun sözünü etmiyorum.

Vazifeden ayrılmayı aklıma koyduğum için de aylığımı istemek gücüme gidiyordu, çünkü bazı zorlayıcı sebepler yüzünden ister istemez buradan da ayrılacağımı anlıyordum. O sabah üst kattaki küçük odamda uyanıp giyinmeğe başladığım sırada kalbimin hızlı hızlı çarptığını duydum, sağıma soluma tü-kürdümse de prensin evinin kapısından girerken gene aynı heyecanı duydum; bu sabah buraya o kadın gelecekti, onun gelmesiyle de

DELİKANLI

49

o ana kadar beni üzen birçok şeylerin aydınlanacağını umuyordum! Bu da kendisinden daha önce bahsettiğim, Versilov'a müthiş düşman olan prensin kızı, genç dul, general karısı Ahmakova idi. Nihayet, bu adı yazdım! Onu tabîî hiç görmemiştim, onunla nasıl konuşacağımı da tasarlıyamıyordum, hem ko-nuşak mıydım bakalım; ama öyle sanıyordum ki (bu belki de sebepsiz değildi) bu kadının gelmesiyle Versilov'un içyüzünü görmeme engel olan perde kalkacaktı. Metin olmak elimden gelmiyordu, daha ilk adımda böyle korkak, beceriksiz oluşuma kendim de çok öfkeleniyordum ; çok merak ediyordum, aslına bakılırsa tiksinti duyuyordum, tam üç duyuş birden! Bütün o günü ezbere biliyorum!

Benim prens, kızının hangi gün geleceğini kesin olarak henüz bilmiyordum, belki bir hafta sonra Moskova'dan döneceğini tahmin ediyordu. Bense bunu akşamleyin tamamıyla bir tesafüf eseri olarak öğrenmişim; general karısından mektup alan Tatyana Pavlovna, benim önümde annemle konuşurken ağzından kaçırmıştı. Gerçi fısıltıyla konuşuyor, gayip sıygası

kullanıyorlardı, ama kimden konuşulduğunu tahmin ettim, Tabîî gizlice dinlemiş değildim, ama bu kadının geleceği haberini duyan annemin öyle birdenbire heyecanlandığını görünce dinlememek elimden gelmezdi. O sırada Versilov evde yoktu.

50

DELİKANLI

DELİKANLI

51

ihtiyara bu haberi bildirmek istemiyordum, çünkü yanında kaldığım bütün bu zaman içinde kızının gelmesinden ne kadar ürküğünü görmememe imkân yoktu. Hattâ üç gün kadar önce, kızı gelince benim yüzümden bir hayli azar işiteceğini, çekine çekine, kapalı bir şekilde anlatmıştı. Ama şunu da ilâve etmeliyim ki Prens aile işlerinde son sözü söylemek hakkını gene de koruyabilmişti, hele parasını istediği gibi kullanmakta büsbütün serbestti, önceleri tam bir kılıbık olduğuna kanaat getirmiştim; ama sonra bu fikrimi de-•ğiştirmek zorunda kaldım, gerçi kendisi kılıbığın biriydi, ama onda bazan tam bir erkek cesurluğu değilse de bir çeşit inatçılık göze çarpıyordu, öyle anlar oluyordu ki onun, herhalde korkak, tesir altında kalan tabiatıyla başa çıkmak imkânsızlaşıyordu. Daha sonraları Versilov da bunu bana etraflıca anlattı. Onunla hemen hemen hiçbir zaman general karısından konuşmadığımızı şimdi büyük bir merakla yazıyorum, yani ondan konuşmaktan sanki kaçınıyorduk: daha doğrusu ben kaçınıyordum, o da Versilov'dan konuşmaktan çekiniyordu, beni o kadar ilgilendiren nazik sorulardan birini soracak olsam buna cevap vermiyeceğini tahmin etmiştim. Bütün ay içinde onunla ne gibi şeylerden konuştuğumuzu bilmek isterseniz, dünyada bulunan her şeyden, ama daha çok tuhaf tuhaf

şeylerden, diyebilirim. Prens bana karşı büyük bir saflık göstermesi çok hoşuma gidiyordu. Bazan bu işe hiç akıl erdiremiyerek onu uzun uzun süzer, kendi kendime sorardım: «Eskiden hangi toplantılarda, oturumlarda bulunmuş? Onu doğruca bizim okula getirsen, hem de dördüncü sınıfa oturtsan pek sevimli bir arkadaş olurdu, doğrusu. Prens yüzü de birçok defa bende hayret uyandırmıştı; görünüşte bu yüz çok ciddi (hemen hemen de güzeldi), kuruydu; ağarmaya yüz tutan sık kıvrırcık saçları, açık mavi gözleri vardı; vücudu zayıftı, kuruydu, boyu tam bir erkek boyu idi: ama yüzünün en ciddi bir tavırdan en neşeli bir hale geçmek gibi pek de hoş gitmiyen, hemen hemen kendisine yakışmayan bir özelliği vardı, öyleki kendisini ilk defa gören bir insan ondan böyle bir hareketi hiç bekliyemezdi. Bu izlenimlerimi, beni büyük bir merakla dinliyen Versilov'a da söylemiştim; galiba böyle düşünceler yürütebileceğimi hiç ummuyordu, söz arasında prensin hastalıktan sonra, belki de daha son zamanlarda böyle olduğunu anlattı.

Prensle en çok iki soyut konu üzerinde konuşurduk, bunlar da Allah ile Onun varlığı *di, yani Allah var mı, yok mu, bir de kadınlar üzerinde... Prens çok mutaassıptı, duyguluydu. Çalışma odasında kocaman bir kutsal

.....52

DELİKANLI

DELİKANLI

53

tasvir vardı, bunun önünde de hep kandil yanardı. Ama durup dururken öyle bir an olurdu ki ansızın Allahın varlığından şüphe etmeye başlar, beni açıkça cevap vermeye çağırarak, şaşılacak şeyler anlatırdı. Ben bu düşünceye karşı umumiyetle oldukça kayıtsız kalırdım, ama gene bu konu üzerinde uzun uzun, hem de içli içli konuşurduk. O zaman aramızda geçen konuşmaları şimdi bile büyük bir zevkle hatırlıyorum. Ama en çok sevdiği şey, kadınlar hakkında gevezelik etmektir, bu konu üzerinde konuşmaktan hiç hoşlanmadığım için ona iyi bir arkadaş olamıyordum, bu da bazan prensi müteessir bile ediyordu.

İşte sabahleyin ben gelir gelmez de prens tam buna benzer bir şey anlatmaya başlamıştı. Onu neşeli bulmuştum, bir gün önceyse kim bilir neden pek üzüntülü bırakmıştım. Bu arada aylık

meselesini bazı kimseler gelmeden mutlaka o gün yoluna koymam gerekti. O gün mutlaka konuşmamızı keseceklerini tahmin ediyordum (kalbim boş yere çarpmamıştı ya), böyle olunca da paradan konuşmaya bile cesaret edemezdim... Ama' paranın hâlâ sözü edilmediği için tabîi olarak ben de kendi budalalığım kızdım, şimdi bile hatırladığıma göre pek neşeli bir sorusuna kızarak birden, hem de büyük bir coşkunlukla kadınlar üz'e-rindeki görüşümü anlattım. Bunun neticesi

olarak o da eskisinden daha çöle ilgilenerek yakama yapıştı.

III

—... Kadınları, kaba, beceriksiz oldukları, kendi başlarına hareket edemedikleri, hem de açık saçık elbise giydikleri için sevmiyorum! diyerek uzun söylevimi kesip attım.

Prens dehşetli neşelenerek:

— Yavrucuğum, merhamet et! diye seslendi, bu da beni daha çok çileden çıkardı.

Ben sadece önemsiz, değersiz şeylerde uysalım, ama esas olan şeyden hiç vazgeçmem. Küçük şeylerle, meselâ herhangi bir sosyete usulüne baş vurarak beni her kalıba sokmak mümkündür, bendeki bu vasfa her zaman lanet ederim. Kim bilir nereden gelen kötü, uysal bir tabiatın neticesi olarak bazan kibar bir züppenin sırf bana karşı gösterdiği nezaketin çekici kuvvetine kapılarak onun her sözüne hak vermeğe hazırdım, yahut bunun tersine bir budala ile tartışmaya kalkışıldım, işte asıl affedilmeyecek hareketim de budur. Bütün bunlar nefsim hâkim olamamaktan, hem de köşede büyümüş olmamdan ileri geliyordu, ama yarın da gene aynı şey olacaktır, işte bunun için bazan beni on altı yaşında bir çocuk sanıyorlardı. Ama nefsim hâkim olmayı⁵⁴

DELİKANLI

öğrenmektense şimdi bile insandan kaçma haliyle köşeye çekilip orada kalmayı her şeye tercih ederim: «Beceriksizim, doğru ama sizinle işim yok!» Bunu ciddî, hem de kesin olarak söylüyorum, Ama bunları ne presten, ne de o zamanki konuşmamdan dolayı yazıyorum.

Ona dönüp âdeta bağıra bağıra:

Bunları hiç de sizi eğlendirmek için söylemiyorum, dedim, sadece kanaatimi anlatıyorum.

— Ama, nasıl oluyor da kadınlar kaba oluyorlar, açık saçık bir şekilde giyiniyorlar? Bu yeni bir şey.

— Evet, kabadırlar Tiyatroya, gezme yerlerine gelin de görün. Her erkek, meselâ, yolun sağ tarafından geçildiğim bilir, karşılaşınca da hemen sapar, o sağa ben sağa. Ba-yanlarsa, yani kadın, (ben kadınlardan konuşuyorum),- sanki siz muhakkak kenara çekilerek yol vermek zorundaymışsınız gibi, üzerinize doğru gelir, hattâ sizi görmez bile... Zayıf bir yaratık olması bakımından kendisine yol vermeye hazırım, ama neden bunu kendisine verilmiş bir hak sayıyor, neden benim ille böyle hareket etmek zorunda olduğumdan o kadar emin bulunuyor? işte insanın gücüne giden de bu !Bir kadınla karşılaştığım zaman hep yere tükürürüm. Üstelik bir de alçak

DELİKANLI

55

görüldüklerini söyliyerek eşitlik istiyorlar; peki, ama beni ayaklarının altında çiğniyerek ağzıma kum doldurmak eşitlik mi?

— Kum mu?

— Evet, çünkü yakışık almıyacak bir şekilde giyiniyorlar, bunu da ancak ahlâksız bir adam görmemezlikten gelir. Mahkemelerde ayıp şeylerden konuşulduğu zaman kapılan kapıyorlar da neden daha çok insanın bulunduğu yerlerde, sokaklarda buna göz yumuyorlar? Arkalarına ipeğin altına hıştırtı yapsın diye göz göre göre astar koyarak güzel bir kadın olduklarını göstermek isterler; göz göre göre! Ben bunu farketmeden geçemem ki, genç bir erkek de, çocuk da, yeni yürümeye başlayan bir çocuk bile bunun farkına varır; bu alçaklık değil de nedir? Sefahata düşkün ihtiyarlar, dillerini çıkararak varsın peşlerinden

koşsunlar, ama korunması gereken temiz gençleri de unutmamalı. Bu durum karşısında yapılacak tek bir şey kalıyor, o da tükürüp geçmek. Bakarsınız bulvarda gider, arkasından da bir buçuk arşın uzunluğunda bir kuyruk bırakır, bununla da tozlan süpürür durur; arkasından gidenin vay haline! Ya öne geç, ya yana fırla, yoksa ağzınıza, burnunuza beş okka kum doldurur. Hem de bu elbise âdi bir bez değildir, ipektir, oysa sırf modaya uymak için güzelim ipeği taşların, toprakların⁵⁶

DELİKANLI

üstünden üç kilometre sürükler, kocasıysa senatoda yıllık beş yüz rubleye çalışır; işte rüşvetin sebebini burada aramalı! Her zaman tükürüyorum, yüksek sesle tükürüyor, sövüp sayıyorum. Gerçi bu konuşmayı az çok gülünç, hem o zamana uygun bir tarzda yazıyorsam da şimdi bile aynı fikirdeyim.

Prens merak ederek:

— E, hiç başın derde girmede mi? diye sordu.

— Tükürüp kenara çekiliyordum. Tabii o bunun kime söylediğini anlar, ama vurduğumduymazlıktan gelir, başını bile çevirmeden kurumlu kurumlu yürür gider. Çok ciddi olarak yalnız bir defa bulvarda iki kadına küfrettim, ikisinin de kuyruğu vardı, tabii kötü sözlerle küfretmedim, yalnız yüksek sesle, kuyruk takmanın insana hakaret etmek demek olduğunu işaret ettim.

— Böylece söyledin ha?

— Elbette. Birincisi böyle bir elbise giyen bir kadın toplum usullerini ayaklar altına alıyor, ikincisi toz kaldırıyor, bulvarı herkes içindir; ben giderim, o gider, başkası daha başkası gider, Feodor, İvan, hepsi bir. İşte ben de bunu söyledim. Hem zaten arkadan

DELİKANLI

57

bakınca kadınların yürüyüşünü hiç beğenmem; bunu da söyledim, ama çitlatarak...

— Peki ama, dostum, ciddi bir hâdisıyla karşılaşabiliydin; onlar senin aleyhinde dâva açabilirlerdi?

— Hiç de açamazlardı. Şikâyet için ortada bir sebep yoktu ki! Adam sokakta gidiyor, giderken de kendi kendine konuşuyor, bunda ne var? Herkes kanaatini havaya söyleyebilir. Ben mücerret olarak söylüyordum, onlara dönerek değil. Onlar kendileri bana sataştılar, hem çok daha kötü sözlerle küfrettiler, toy da dediler. Aç bırakarak cezalandırılmalı dediler, nihilist dediler, polise teslim edeceklerini, zayıf birer kadın oldukları için kendilerine sataştığımı, yanlarında bir erkek olsaydı hemen bir kenara sineceğimi söylediler. Ben de soğukkanlılıkla; bana sataşmamalarını, kendilerini rahat bırakmak için karşı tarafa geçeceğimi söyledim. «Erkeklerinden falan hiç korkum olmadığını, onlarla karşılaşmaya hazır olduğumu göstermek için de yirmi adım geriden tâ evlerine kadar gideceğimi, sonra evlerinin önünde durup erkeklerinin dışarı çıkmasını bekleyeceğimi» ilâve ettim. Dediğim gibi yaptım.

— Sahi mi?

— Tabii, budalalık, ama ne yapayım, bir kere, Allahın o sıcağında
de⁵⁸

DELİKANLI

beni üç kilometre, ta enstitülere kadar sürüklediler, bir katlı ahşap bir eve girdiler (doğrusu oldukça iyi bir ev), evin penceresinden birçok çiçekler, iki kanarya, üç ev köpeği, çerçeveler içinde basma resimler görünüyordu. Sokağın ortasında evin önünde yarım saat kadar durdum. Kadınlar, gizliden gizliye iki üç defa baktılar, sonra bütün perdeleri indirdiler. En sonunda avlu kapısından yaşlı bir memur çıktı; kıyafetinden kendisini mahsus uykudan uyandırdıkları anlaşılıyordu, sırtında hırka değil, ama evde giyilen bir şey vardı; adamcağız kapının önünde durdu, ellerini arkaya koyup bana bakmaya başladı, ben de ona baktım... Gözlerini başka

tarafa çeviriyor, sonra gene bana bakıyordu, derken birdenbire gülümsemeye başladı. Ben de döndüm gittim.

— Dostum bu schiller'ce bir şey, doğrusu! Buna daima şaşıyorum: al yanaklı, yüzünden sağlık fişkırان bir genç olduğun halde kadınlara karşı böyle tiksinti duyuyorsun! Kadınların, sen yaştaki bir gencin üzerinde belli tesiri yapmaması mümkün müdür? Daha on bir yaşındayken, moncher, lalam, Yaz Bahçesindeki heykelleri pek fazla süzdüğümü söylerdi.

— Galiba buradaki Jozefin'lerinden biri ziyaret ederek olan bitenleri gelip anlatmamı çok istiyorsunuz. Hiç lüzum yok; henüz on

DELİKANLI

59

üç yaşımıdayken kadın vücudunu çini çıplak gördüm; işte o zamandan beri de tiksinti duydum.

— Sahi mi? Ama, cber enfant, güzel bir kadın elma kokar, tiksinti bunun neresinde!

—• Eskiden Tuşar'ın kötü pansiyonunday-ken, daha liseye girmeden önce, Lambert adında bir arkadaşım vardı. Beni hep döverdi, çünkü benden üç dört yaş büyüktü, ben de ona uşaklık eder, çizmelerini çıkarırdım. Bu Lambert günah çıkartmaya gittiği zaman Katolik papazı Rigo onu, ilk defa dini cemaate katıldığı için kutlamaya gelmişti, ikisi de birbirlerinin kucağına atıldılar, papaz Rigo türlü hareketlerle onu kucağında sıktıkça sıkıyordu. O zaman ben de ağlamış, onlara gıpta etmişim. Lambert, babası ölünce pansiyondan çıktı, kendisini iki yıl kadar göremedim, iki yıl sonra bir gün sokakta karşılaştık. Bana geleceğini söyledi. Artık liseye girmiştim, Nikolay Semionoviç'in evinde oturuyordum. Lambert, sabahleyin geldi, beş yüz rublelik bir banknot göstererek beraber gelmemi söyledi. Gerçi iki yıl önce beni döverdi, ama bana her zaman da ihtiyacı vardı, sade çizmeler için değil tabî; bana her şeyi anlatıyordu da ondan... Parayı, annesinin çekmecesine anahtar uydurarak aşırıldığını, çünkü babasından kalan bütün paraların kanun gereğince60

DELİKANLI

kendisinin olduğunu, annesinin vermemeye hakkı olmadığını söyledi, dün akşam papaz Rigo'nun nasihat vermeye gelerek odasına girip baş ucunda dikildiğini, hıçkırık hıçkırık duyduğu dehşeti göstererek ellerini havaya kaldırdığını anlattı. «Ben de bıçak çektim, seni keserim» dedim (o, keseghim, diyordu). Ondan sonra ikimiz arabaya binerek Kuzntes-kiy tarafına gittik. Yolda, annesinin papaz Rigo ile seviştiğini, bunu gördüğünü, ama her şeyin artık vız geldiğini, dinî cemaate dair söylenenlerin hepsinin saçma olduğunu anlattı. Buna benzer daha birçok şeyler söyledi, bense onu dinlerken korku duyuyordum. Kuznets-kiy'de bir çifte tüfek, av çantası, hazır av fişegi, at kırbacı, sonra da yarım kilo bonbon aldı. Şehir dışına, kıra atış yapmaya gittik, yolda bir kuşçuya rasladık, kuşçunun elinde kafesler vardı, Lambert ondan bir kanarya satın aldı. Korulukta kanaryayı havaya bıraktı, ama kuş kafesten çıktığı için uzağa uçamadı, Lambert de ona ateş etmeğe başladı, ama vuramadı. Ömründe ilk defa ateş ediyordu, halbuki çoktan beri, daha Tuşar'dayken bir tüfek almak istiyordu, biz de çoktan beri tüfeğe kavuşmayı hayal ediyorduk. Lambert, saadetinden boğulur gibi oluyordu. Saçları çok siyahtı, yüzü, maskelerde olduğu gibi, bembeyaz, hem de aldı, burnu uzundu, Fransızlann-ki gibi de semerliydi, dişleri bembeyaz, göz-

DELİKANLI

«l

leri siyahtı. En sonunda kanaryayı iple bir budağa bağladı, bir karış mesafeden hem de her iki namludan birden üzerine ateş etti, kuş-da yüzlerce tüy parçası olarak parçalandı gitti. Sonra geri döndük, bir otele girip oda tuttuk, yemek yemeye, şampanya içmeye başladık; derken içeri bir bayan girdi... Arkasında yeşil ipekli bir elbise vardı, öyle de şık giyinmişti ki ona şaşkın şaşkın baktığımı hâlâ hatırlıyorum, işte orada bütün bunları... yani size anlattığım şeyleri gördüm... Sonra gene içmeye başladığımız zaman Lambert onu kız-

dırmaya, küfretmeye başladı; kadın çıır çıplak oturuyordu, Lambert elbisesini elinden almıştı, kadın küfredip giyinmek için entarisini isteyince arkadaşım onun çıplak omuzlarına kırbaçla var kuvvetiyle vurmaya başladı. Ben ayağa fırladım, Lambert'i saçlarından öyle bir ustalıkla yakaladım ki bir hamlede yere devirdim. O da çatalı kaparak kaba etime sapladı. Bağırmanın üzerine adamlar odaya doldular, ben de bu kargaşalığı fırsat bilerek kaçabildim. O zamandan beri çıplak bir kadın vücudunu tiksinden hatırlıyamıyorum; inanın çok da güzel bir kadındı...

Ben anlattıkça prensin yüzü neşesini kaybederek hüzünlü bir hal alıyordu.

— Mon pauvre enfant\ Çocukluğunda bir-Çok bahtsız günler geçirdiğine zaten inanıyordum.62

DELİKANLI

— Hiç üzölmeyin, rica ederim.

— Ama sen yalnızmışsın, bunu kendin söylemiştin, meselâ şu Lambert, bunları öyle anlattı ki! Şu kanarya kuşu, göz yaşlan dökerek göğüste ağlamalar, aradan bir yıl gibi kısa bir zaman geçtikten sonra da annesiyle papaz hakkında söylediğı sözler... Ah, mon-cber zamanımızda bu çocuk sorusu korkunçtur; bu altın başlar, kıvrıcık saçları, masum yüzle-riyle ilk çocukluk çağında henüz önünde uçuşarak temiz gülüşleri, temiz gözleriyle sana baktıkları zaman tıpkı Tanrının melekleri yahut lâtif kuşcağızlar gibi olurlar... ama sonra da öyle olur ki keşke hiç büyümeselerdi daha iyi olurdu, diye düşünürsün.

— Ne kadar da içlisiniz, prens! Sanki kendi çocuklarınız varmış gibi... Çocuklarınız yok değil mi, hem hiçbir zaman da olmayacak?

— Tienst dedi, hemen o anda yüzü değişti. Tam Aleksandra Petrovna Sinitskaya, üç hafta kadar önce sen de kendisiyle burada galiba karşılaşmıştın, işte o, ne dersin, üç gün önce ben alayla: şimdi evlenecek olursam hiç değilse çocuğum olmayacağından emin olabileceğimi söylediğini zaman birdenbire, hem de bir çeşit kinle: «Tam tersine, asıl sizin çocuğunuz olur, asıl sizin gibileri muhakak çocukları oluyor, evlendiğinizin birinci yılında doğmaya başlarlar, bak görürsünüz» dedi. He he!

DELİKANLI

63

Bilmem neden herkes de benim hemen evleneceğimi sanmıştı; gerçi bu kinle söylenen bir sözdü, ama nükteli olduğunu da kabul etmelisin.

— Nükteli de olsa güce gidecek bir söz.

— E, cber enfant herkese gücenmek olmaz. Ben insanlarda her şeyden çok, şimdi gittikçe azalan ince zekâya kıymet veririm, ama insan Aleksandra Petovna'nın söylediğı şeylere aldırış eder mi?

Hemen sülük gibi yapıştım;

— Nasıl, nasıl dediniz? Herkese gücenmek olmaz... tamam! Yani herkes dikkate değmez, çok güzel bir kural! İşte zaten benim de buna ihtiyacım vardı. Bunu bir kenara kaydedeceğim. Siz prens, bazan pek nefis şeyler söylüyorsunuz.

Bütün yüzü neşeyle parladı.

— N'est-ce pas? Cber enfant, gerçek ince zekâlar gittikçe azalıyor. C'est moi, qui con na't les f emmes! inan. dostum, herhangi bir kadının hayata, öte yanda ne va'zederse etsin, boyuna birisine boyun eğmeyi aramakla ge-Çer, yani buna bir çeşit boyun eğme isteğı denilebilir! Şuna dikkat et, bunda hiçbir istisna yoktur!

Hayranlıkla:64

DELİKANLI

— Çok doğru, çok güzel! diye bağırdım.

Başka bir zamanda olsaydı bu konu üzerinde tam bir saat feylesofça fikirler yürütürdük, ama o dakika sanki beni bir şey ansızın ısırması gibi oldu, yüzüm baştan başa kızardı. Nüktesini övmekle parayı almadan önce ona yaltaklandığımı, ben para istemeye başlayınca onun muhakkak böyle düşüneceğini sandım. Şimdi bundan mahsus bahsediyorum.

Birdenbire, hem de kabalık derecesine varan bir sinirlilikle:

— Prens, bu ay için bana borçlu olduğunuz elli rubleyi hemen vermenizi çok rica ederim, deyiverdim.

Hatırlıyorum (çünkü o sabahın en küçük olayları bile çok iyi hatırımda) o zaman aramızda hayat gerçekliği bakımından en iğrenç sahnelerden biri geçti. Prens, önce beni anlamadı, uzun uzun yüzüme bakıyor, hangi paradan bahsettiğimi anlamıyordu. Pek tabii olarak benim aylıkla çalıştığımı aklına bile getirmiyordu, hem niçin aylık alacaktım? Doğru, sonra bunu unuttuğunu temin etmeye çalıştı, hem de anlar anlamaz elli rubleyi çıkarmaya başladı, ama çok acele ediyordu, hattâ kızardı bile. Ben işi anlayınca ayağa kalkarak sert bir sesle: şimdi bu parayı kabul edemiyeceğimi, bu işe girmekten çekinmiye-

DELİKANLI

65

yim diye maaş alacağımı herhalde yanlış yahut yalan söylemiş olacaklarını, aylık almam için zaten ortada bir sebep olmadığını şimdi çok iyi anladığımı, çünkü aylık almak için hiçbir iş yapmadığımı söyledim. Prens korktu, çok, pek çok çalıştığımı, daha da fazla çalışacağımı temine başladı. «Elli ruble öyle değersiz bir para ki, zam bile yapacağım, çünkü mecburum,» dedi. Bu yolda Tatyana Pavlovna ile anlaştığını, ama «ne yazık ki hepsini unuttuğunu» söyledi. Ben kızardım, bu sefer kesin olarak, kuyruklu iki kadının peşisıra enstitülere kadar gittiğime dair rezaletle karışık hikâyeler anlattığım için aylık almakla bir çak-lık olacağını, kendisini eğlendirmek için bu işe girmediğimi, buraya iş yapmak için geldiğimi söyledim. Eh mademki iş yoktu, her şeyi de bitirmek gerekti, v.s. v.s. Bu sözlerimden sonra onun böyle korkacağı aklıma bile gelmezdi. Tabii, en sonunda itiraz etmekten vazgeçtim, o da ne yaptı yaptı elli rubleyi cebime sokuşturdu : bu parayı aldığımı hatırladıkça hâlâ yüzüm kızarıyor! Dünyada her şey her zaman alçaklıkla sona erer, en kötüsü o zaman ne yaptı yaptı bu parayı itiraz kabul etmi-yecek bir şekilde hakettiğime hemen hemen beni bile inandırdı; ben de budala gibi kandım, ama almamak, gene de imkânsızdı. Prens beni kucaklayıp öperek;

DELİKANLI — FOR, : 5/666

DELİKANLI

— Cber enfant! diyordu, (itiraf ederim, kim bilir hangi iblise uyararak ben de az daha ağlıyacaktım, ama hemen kendimi tuttum, hattâ şimdi bile bunları hatırlarken yüzüm kızarıyor). Aziz dostum, sen şimdi artık benim özbeöz akrabam gibisin, bu bir ay içinde kalbimin bir parçası gibi oldun! «Sosyetede» zaten «sosyeteden» başka hiçbir şey yoktur. Katerina Nikolayevna (kızı) fevkalâde bir kadındır, ben de onunla övünüyorum, ama sık sık, sevgili dostum sık sık beni gücendiriyor.. E isim günlerinde gelen kızlarla (elles sont cbarmantés] anneleri, bilirsin ki sadece işledikleri nakışları getirirler, kendileri konuşmasını, bir şey anlatmasını bilmezler. Şimdiye kadar tam elli yastıklık işleme birikti, hepsi de köpeklerle geyiklerden ibaret... Kendilerini çok seviyorum ama, seninle hemen hemen akraba gibiyim, hem de oğulla baba gibi değil de, kardeş gibi, en çok senin itiraz etmen hoşuma gidiyor; sende edebiyat var, eserler okumuşsun, hayranlık duymasını biliyorsun...

— Ben hiçbir şey okumadım, bende edebiyattan eser bile yok. Rasgele bazı şeyler okumuştum, ama son iki yıl içinde bir şey okumadım, okumıyacağım da...

— Sebep?

— Başka gayelerim var.

— Cber... ömrünün sonunda benim gibi: Je sais tout, ma's je ne sais rien de bön, dersen

DELİKANLI

67

çok yazık olur. Şimdiye kadar bu dünyada niçin yaşadığımı kesin olarak bilmiyorum! Ama!... sana o kadar borçluyum... hattâ istemiştin ki...

Sözlerini birden birekesti, durgunlaştı, düşünceye daldı. Heyecan krizlerinden sonra (kim bilir neden daima böyle krizler geçiriyordu) her zaman kısa bir müddet aklım kaybediyor, kendini

idare etmekten âciz kalıyordu; ama çabucak kendine geldiği için bunun bir zararı olmuyordu. Böylece konuşmadan bir dakika kadar oturduk. Çok kalın olan alt dudağı sarktı... beni en çok hayrete düşüren şey, birdenbire, hem de böyle bir samimilikle kızından konuşmuş olmasıydı. Tabîî bunu sinir bosukluğuna verdim.

Ansızın ağzından şu sözler çıktı:

— Cber enfant, sana sen dediğim için bana kızmıyorsun değil mi?

— Yo-o. Doğrusu, önceleri, ilk günlerde biraz gücenmişim, bunun için ben de size «sen» demek istemişim, ama bunun budalalıktan başka bir şey olmayacağı anladım, Çünkü beni tahkir etmek maksadiyle sen demiyorsunuz ya?

Prens, artık dinlemiyordu, sorusunu da unutmıştu.

68

DELİKANLI

DELİKANLI

69

Birdenbire düşünce dolu gözlerini bana çevirerek:

— E, baban nasıl? diye sordu.

Titredim. Birincisi Versilov'u babam olarak belirtmişti, ki böyle bir şeyi hiçbir zaman benim önümde söylemezdi, ikincisi de Versi-lov'dan konuşmuştu, bu hiç görülmuş şey değildi.

Kısaca:

— Parasız pulsuz oturup duruyor, can sıkıntısı çekiyor, diye cevap verdim, ama kendim bu sırada meraktan çatlıyordum.

— Evet para,... Bugün vilâyet mahkemesinde dâvalarına bakılacaktı, ben de prens Seryoja'yı bekliyorum; bakalım ne haber getirecek. Mahkemeden çıkınca doğruca bana geleceğini söylemişti. Bütün hayatları şu altmış yahut seksen bine bağlı. Tabîî ben Andrey Petroviç'e (yani Versilov'a) her zaman iyilik dileğinde bulundum, hem galiba o galip gelecek, prensler de bir şey alamıyacaklar. Ne yaparsın, kanun!

Şaşkın şaşkın;

— Bugün mahkemede mi? diye haykırdım. Versilov'un bana bunu bile söylemeye tenezzül etmediğini düşünerek çok şaşırmışım.

«Öyleyse ne anneme ,ne de başkasına söylemedi, diye düşündüm, amma da karakter ha»!

Daha başka bir fikir de. beni hayrete düşürdü.

— Prens Sokolskiy, Petersburg'da mı? diye sordum.

— Dünden beri burada. Mahsus bugüne yetişmek için Berlin'den dosdoğru gelmiş!

Bu da benim için çok önemli bir haberdir.

«Demek ki ona tokat atan adam, bugün buraya gelecekti!»

Prensın bütün yüzü birdenbire değişti:

— E, nasıl, gene eskisi gibi Allah hakkında vaz'ediyor mu?.. Hem belki gene genç kızların peşindedir, ha? He-he! Şimdi bile çok gülünç bir fıkra aklıma geldi... He-he!

— Kim vaz'ediyor? Kim kızların peşinde?

— Andrey Petroviç! inanır mısın, o zaman hepimize deve dikenı gibi yapışmıştı: ne yiyip içiyor, ne düşünüyorsunuz? diye... Evet, hemen hemen bunun gibi bir şey. Hem korkutuyor, hem de şöyle vaz'ediyordu: «Madem ki dindarsın, niçin keşış olmuyorsun?» Hemen hemen de bunu istiyordu. Mais quelle ideel Bu doğru bir düşünce olsa bile pek şiddetli bir istek değil mi? beni herkesten ziyade kıyamet günüyle korkutmaktan hoşlanırdı.70

DELİKANLI

DELİKANLI

71

Söylediklerini büyük bir sabırsızlıkla din-liyerek kulak kabarttım;

— işte tam bir aydır onunla bir arada yaşıyorum, ama böyle bir şey farketmedim, dedim.

Onun hâlâ kendini toparlıyamayarak böyle gelişigüzel konuşması beni çok üzüyordu.

— Bunu belki şimdi söylemiyordur, ama inan, böyleydi. Zeki, hem de çok okumuş bir insan olduğuna şüphe yok, ama bu doğru bir düşünce midir? Bütün bunlar Versilov yabancı illerde üç yıl kadar bulunduktan sonra olmuştu, itiraf ederim, üzerimde sarsıcı bir tesir yaptı, herkesi de sarsıyordu... Cber enfant, J'aime bön Dieu... inanabildiğim kadar inanıyordum, ama o zaman dehşetli kızdım. Diyelim ki ben düşüncesizlik ettim, ama bunu öfkelendiğim için mahsus yaptım, hem de itirazlarım aslında dünya kurulduğu zaman nasıl ciddiye gene öyle ciddiye. Kendisine sordum : «Mademki yüksek varlık vardır, hem de yaradılışı bakımından kalıptan kalıba döküle-bilen bir çeşit ruh? mayi gibi bir şey (çünkü bunu anlamak zor), halinde değil de birkişi-liğin ruhu olarak vardır, öyleyse nerede yaşıyor?» Dostum, c'etait bete, bunda hiç şüphem yok, ama bütün itirazlar da sonunda gene bunun üzerinde toplanmıyor mu? Un domi-

cile, bu çok önemli bir şeydir... Dehşetli kızdı. Orada katoliği kabul etmiş, diyorlar.

— Bu ülkü hakkında da bazı şeyler duydum. Saçma bir şey olmalı.

— Kutsal bildiğim her şeyle seni temin ederim. Ona dikkatlice bak... Ama, şimdi değişmiş diyorsun. O zamansa hepimize öyle eziyet etmişti ki! inanır mısın, tıpkı bir aziz gibi davranıyordu, sanki hemen keramet gösterecek sanırdın... Hareketlerimizin hesabını soruyordu, vallahi! Keramet! En voila üne autrel Haydi manastırlı yahut keşiş olsun diyelim, buradaysa frakla vesaireyle dolaşan bir insan birdenbire keramet gösteriyor! Sosyete adamı için garip bir istek, hem de itiraf ederim, acayip bir zevk, doğrusu. Ben bir şey demiyorum, tabii bütün bunlar kutsal şeyler, her şey de olabilir... Hem bütün bunlar de l'inconnu, ama sosyete adamına yakışmıyor. Böyle bir şey benim başıma gelse yahut bana teklif etselerdi, vallahi kabul etmezdim. Meselâ bugün kulüpte yemek yiyorum, sonra da birdenbire nur içinde gökten yere iniyorum! Herkes kahkahalarla güler yahu! Bütün bunları daha o zaman kendisine söyledim... Koynunda muska taşıyordu.

Hırsımdan kızardım:

Oturulacak yer.⁷²

mü?

DELİKANLI

DELİKANLI

73

Muskaları kendi gözünüzle gördünüz

— Ben görmedim, ama...

— Öyleyse size şunu söyleyeyim ki bütün bunlar yalan, iğrenç entrikaların mahsûlü, düşmanların iftirasından başka bir şey değildir, daha doğrusu bir tek düşmanın iftirası, çünkü onun yalnız bir düşmanı var, o da sizin kızınız!

Bu sefer de prens kıpkırmızı kesildi;

— Mon cber, bundan böyle hiçbir zaman benim önümde bu iğrenç hâdiseyle birlikte kızımın adını anmamanı rica ederim, hem de ısrarla rica ederim.

Ayağa kalktım. Prens kendine hâkim değildi; çenesi titriyordu.

— Cette bistoire infamel... Kızıma inanmıyordum, hiçbir zaman inanmak da istemedim, ama... bana; inan, inan diyorlar, ben...

Bu sırada odaya birdenbire uşak girdi, misafir geldiğini haber verdi; ben gene sandalyeye oturdum.

IV

içeri iki bayan girdi, ikisi de kızdı, birisi prensin ölü karısının yeğenlerinden biriydi üvey kızı yahut onun gibi bir şeydi, prens ona çeyiz ayırmıştı bile, ama (ilerisi için işa-

ret ediyorum) kızın kendi parası da vardı: ikinci kız benden üç yaş büyük olan, erkek kardeşiyle Fanariotova'nın yanında yaşayan Versilov'un kızı Anna Andreyevna Versilova idi; onu daha önce hayatımda yalnız bir defa sokakta göz uciyle görmüştüm, ama gene bir defa gördüğüm erkek kardeşiyle Moskova'da çatışmıştık bile (belki daha sonra bu

çatışmamızdan bahsederim, tabîî yer olursa, çünkü, aslında değmez). Bu Anna Andreyevna çocukluğundan beri prensin gözdesiydi (Ver-silov prensle çok eskiden tanışıyordu). Biraz önce geçen hâdiseden öyle sıkılmışım ki kızlar içeri girince ayağa bile kalkmadım, prens ise onları karşılamak için ayağa kalkmıştı; sonra da artık kalkmak ayıp olur, diye düşünerek oturduğum yerde kaldım. En çok prensin üç dakika önce bağırması beni şaşırtmıştı, gitmek mi, kalmak mı gerektiğini hâlâ bilmiyordum. Ama benim ihtiyar, her zaman olduğu gibi, çoktan her şeyi unutmuştu, kızları görünce de neşelenerek canlandı. Hattâ pek çabuk değişen bir yüzle, hem de esrarlı esrarlı göz kırparak kızlar odaya girer girmez çabucak kulağıma şunları fısıldıyabilmişti:

— Olimpiada'ya iyice bak, dikkatle, dikkatle bak, sonra anlatırım...

Ben de ona oldukça dikkatli bakıyordum, ama özel bir şey göremiyordum: boyu pek uzun değildi, vücudu tombuldu, yanaldan

L74

DELİKANLI

çok kırmızıydı. Yüzü oldukça sevimliydi, tam maddecilerin hoşuna giden yüzlerden... Gene yüzünde iyikalblilik gibi bir şey okunuyordu, ama pek fazla değildi. Ayrı bir zekâ göstererek parlamazdı, ama aptal da değildi, çünkü pek kurnaz olduğu gözlerinden anlaşılıyordu. Yaşı on dokuzdan fazla değildi. Sözün kısası bir fevkalâdeliği yoktu. Bizim lisede olsaydı: duba, derlerdi. (Bunları ileride gerekeceği için böyle etraflıca yazıyorum).

Hem bir bakıma şimdiye kadar böyle lüzumsuz gibi görünen ayrıntılarla yazdığım bu şeyler, bizi ileri götürmeye yardım ederek orada işimize yarıyacaktı. Yeri gelince hepsi ayrı ayrı yankı verecektir; bunları yazmadan geçemedim: eh, ne yapalım, cam sıkılan varsın okumasın.

Versilov'un kızı büsbütün başka bir tipteydi. Uzun boylu, hattâ, biraz zayıfça idi; biraz uzunca, nefis, solgun bir yüzü vardı, ama saçları siyah, kabarık; gözleri koyu renkliydi, büyüktü, bakışları derîndi; küçük al dudakları, taptaze ağzı vardı. Yürüyüşüyle bana tiksinti vermiyen ilk kadın oydu; ama bu belki ince yapılı, zayıfça olduğu için böyleydi. Yüz ifadesi pek de yumuşak değildi' ama gururluydu, tabîî ya, yirmi iki yaş bu-Dış görünüşünde Versilov ile hemen heme» hiç benzerliği yoktu, ama kim bilir hangi mu"

cize yüz ifadesine şaşılacak bir benzerlik vermişti. Güzel olup olmadığını bilmiyorum; bu iş zevke göre değişir, ikisi de pek sade giyinmişlerdi, bunun için tarif etmeye değmez. Versilov'anm bir bakışıyle yahut hareketiyle bana hemen hakaret etmesini bekliyordum, buna hazırlanmışım da... ömrümde ilk defa Moskova'da karşılaştığımız zaman ağabeyi bana hakaret etmişti ya! Versilova beni tanıyamazdı, ama prene gelip gittiğimi tabîî duymuştu. Prens bütün fikirleri yahut işleri, bütün bu akrabalarından, «lütuf bekleyenler» den ibaret kalabalık arasında o anda ilgi uyandırır, onlar için bir hâdise sayılırdı, onun bana birdenbire bağlanması bu çeşit olaylardandı. Prens Anna Andreyevna'nın hayatiyle çok ilgilendiğini, ona yavuklu aradığını kesin olarak biliyordum. Ama Anna Andreyevna'ya yavuklu bulmak gerçeyle nakış işliyen kızlara yavuklu bulunmaktan daha zordu.

İşte bütün bekleyişlerimin tersine Versilov'a, prensin elini sıkıp sosyete de söylenme-âdet olan neşeli birkaç söz söyleyerek onun-la kucaklaştıktan sonra büyük bir merakla bana baktı, benim de kendisine baktığımı görünce birdenbire gülümsyerek başıyla selâm verdi. Doğru, henüz içeri giren bir insan gibi p selâm vermişti, ama gülümseyişi öyle tat-' ydı ki galiba bunu iyi bir izlem bırakmak

76

DELİKANLI

niyetiyle yapmıştı. Hatırlıyorum, onun bu hareketinden ben de büyük bir haz duymuştum. Prens, onun bana selâm verdiğini, benimse hâlâ oturduğumu görerek;

— Bu da... bu da benim sevgili, genç dostum Arkadiv Andreyeviç Dol... diye mırıldanırken birdenbire duraladı, belki de beni onunla (yani kızkardeşle erkek kardeşi)

tanıştırdığı için utanmış olabilir. Duba da bana başıyla selâm verdi, ama ben birdenbire budalaca kızdım, ayağa kalktım; bu hep onurdan ileri gelen mânâsız yapma bir gururdu. Bayanların selâmlarına karşılık vermek gerektiğini büsbütün unutarak, sert bir sesle;
— Affedersiniz, prens, ben Arkadiy And-reyeviç değilim, Arkadiy Makaroviç'im, dedim. Hay Allah kahretsin bu uğursuz dakikayı! Prens eliyle alnına vurarak;

— Mais... tiens! diye haykırdı.

Bu sırada yanıma yaklaşan duba'nın, sözleri uzatarak sorduğu budalaca soruyu duydum:

— Nerede okudunuz?

— Moskova'da, lisede.

— Ya! Duymuştum. E, orada iyi okutuyorlar mı??

— Çok iyi okutuyorlar.

DELİKANLI

77

Hep ayakta duruyor, tekmil raporu veren bir er gibi konuşuyordum.

Bu kızın sorulan, şüpheşiz, pek de akıllıca değildi, ama gene de o, benim budalaca hareketimi örtecek, prensin makçupluğunu hafifletecek bir çare bulmuştu. Bu sırada prens, Versilova'nın kulağına fısıldadığı neşeli bir fısıltıyı, şen bir gülümsemeyle dinliyordu, galiba benden konuşulmuyordu. Ama niçin hiç tanımadığım bu kız budalaca hareketimi ve-saireyi örtmeye çalışmıştı? Bununla beraber ortada bir sebep olmalıdan benme konuşmaya başlaması akla bile gelemeydi, burada bir kasit vardı. Bana pek meraklı gözlerle bakı-yordu, sanki benim de kendisini çok iyi, el-den geldiği kadar iyi fark etmemi istiyor gibiydi. Bütün bunları sonra anladım, hem de yanılmamıştım.

Prens birdenbire yerinden fırlayarak;

— Ne, bugün mü? diye haykırdı. Versilova buna şaşarak:

— Bilmiyor muydunuz? dedi. Olympel Prens, Katerina Nikolayevna'nın bugün geleceğini bilmiyormuş. Biz zaten onu ziyarete gelmiştik, sabah treniyle geleceği için çoktan evdedir demiştik. Biraz önce kendisiyle sokak kapısında karşılaştık, yoldan doğruca eve geliyormuş, bize sizin yanınıza girmemizi, şimdi geleceğini söyledi... Hah, işte kendisi de geldi!78

DELİKANLI

Yan kapı açıldı ve... o kadın içeri girdi!

Onun yüzünü prensin çalışma odasında duvarda asılı duran hayret verici portresinden biliyordum, bütün o ay içinde bu portreyi inceden inceye gözden geçirmiştım. Çalışma odasında canlısının yanındaysa üç dakika kadar kaldım, hem bir saniye bile gözlerimi yüzünden ayırmadım. Ama portrenini görmemiş de olsaydım bu üç dakika geçince bana: «Nasıl bir kadın» diye sorsalardı, hiçbir cevap veremezdım, çünkü o anda gözlerimi duman bürümüştü.

Bu üç dakika içinde gördüklerimden yalnız prensin öperek eliyle takdis ettiği sahiden de çok güzel bir kadını hatırlıyorum. O, birdenbire hızlı hızlı beni gözden geçirmeye koyuldu, zaten içeri girer girmez dosdoğru bana bakmaya başlamıştı. Prensın, galiba ben göstererek, hafifçe gülerek; yeni kâtibim, diye bir şeyler mırıldandığını, sonra adımı söylediğini açıkça duymuştım. Katerina Nikolayevna yüzünü şöyle bir oynattı, bana kötü kötü baktı, hem de öyle küstahça gülümsedi ki kendimi tutamadım, birdenbire ilerledim, prene yaklaştım, dehşetli titriyerek, cümlelerin sonunu getiremeden, galiba dişlerim birbirine çarpa çarpa mırıldandım:

DELİKANLI

79

— O zamandan beri ben... şimdi benim kendi işlerim var... Ben gidiyorum.

Bunları söyleyince yüzgeri döndüm, oda-dan çıktım gittim. Bana bir kimse bir şey söylemedi, prens bile... Hepsi sadece bakıyorlardı. Sonraları prens bana: öyle sararmıştın ki âdeta «ürktüm» demişti.

Ne çıkar! ./

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM I

öyle ya ne çıkar: en büyük düşünce bütün küçük düşünceleri yutuyordu, çok kuvvetli bir duygu her şeyin mükâfatını vererek beni tatmin ediyordu. Bir çeşit sevinç içinde dışarı çıktım. Sokağa çıkınca da neşemden az daha şarkı söyleyecektim. Sabah da sanki mahsus pek lâtif, güneş, gelip geçen insanlar, gürültü, hareket, sevinç, kalabalık! Ne, demek bu kadın bana hakaret etmedi, ha? Kimin böyle bir bakışını, böyle küstahça gülümseyişini hemen itiraz etmeden, bu budalaca bir itiraz da olsa (hepsi bir), kabul ederdim? Henüz hiç görmediği halde bana elden geldiği kadar çabuk hakaret etmek için yola çıktığını da kaydedin, onun gözünde ben «Versilov'un temsilcisiydim», oysa hem o zaman, hem de

DELİKANLI

daha sonra Versilov'un kendisinin bütün mukadderatını elinde tuttuğuna, isterse bir vesika ile onu mahvedebileceğine inanıyordu, hiç değilse böyle bir şeyi aklına getiriyordu. Burada muhakkak ölümle sona erecek bir düello vardı. Bense tahkir edilmemiştım! Ortada bir hakaret vardı, ama ben onu duymamıştım. Duymak şöyle dursun, memnun bile olmuşum; nefret etmek için geldiğim halde onu sevmeye bile başladığımı anlıyordum. »Bir örümcek göz koyup yakalamaya hazırlandığı bir sinekten nefret eder mi? Sevimli sinekcik! Sanırım ki kurban sevilir; hiç değilse kurbanı sevmek mümkündür, işte ben düşmanımı seviyorum ya, meselâ onun böyle çok güzel oluşu hoşuma gidiyor. Böyle gururlu, azametli oluşunuz, hanımefendi, dehşetli hoşuma gidiyor: daha uysal olsaydınız böyle bir haz duymazdım. Siz bana tükürdünüz, bense bayram yapıyorum, sahiden de yüzüme tükürseydiniz o zaman bile, vallahi, belki kızmazdım, çünkü siz benim kurbanınısınız, onun değil, benim kurbanımsınız. Bu fikir ne kadar hoş! Hayır, gizli kuvvet fikri, gözle görünen hâkimiyetten çok daha hoştur. Yüz milyonluk bir zengin olsaydım, herhalde en eski elbiseler giyerek beni en değersiz, hemen hemen sadaka isteyen bir dilenci saymalarından, itip kakarak hor görmelerinden haz duyardım; kendimin kim olduğumu bilmek bana yeterdi».

DELİKANLI

81

işte o zamanki düşüncelerimi, sevincimi, duygularımın birçoğunu böyle ifade ederdim. Yalnız şunu ilâve edeyim ki şimdi burada yazdıklarım, o zaman duyduklarımdan çok daha havai oldu: hakikatteyse ben daha derin düşünüstü, daha sıkıldım. Belki şimdi bile içimden, söylediğim sözlerle yaptığım işlerden çok daha fazla sıkılıyorum; inşallah böyledir. Yazmaya oturmakla belki pek fena ettim, çünkü sözle ifade etmek istediğimden daha çoğu içimde kalıyor. Kendi düşünceniz kötü bir düşünce de olsa henüz içinizdeyken her zaman daha derindir, sözle anlatmak istediğiniz zamansa daha gülünç, daha şerefsizce bir şey oluyor. Versilov bana, bunun tam tersi yalnız fena insanlarda olur, demişti. Her zaman yalan söyledikleri için bunu yapmak onlara kolay gelir; bense yalnız hakikati yazmak istiyorum, işte zor olan da bu ya!

II

Bu on dokuz eylülde başka bir «adım» daha atmıştım.

Betersburg'a gelişimden beri ilk defa cebime para girmişti, çünkü iki yıl içinde biriktirdiğim altmış rubleyi, yukarda da söylediğim gibi, anneme vermiştim; ama bundan birkaç gün önce aylık alır almaz çoktan beri hayal ettiğim bir «deneme» de bulunmak istiyordum.

Delikanlı I — F.: 682

DELİKANLI

Daha geçen akşam gazeteden bir adres kesip almıştım, bu da şöyle bir ilândı; «S. Peters-burg İcra Dairesi Başkanlığı, İcra memurluğundan...» v.s., v.s., «eylül ayının on dokuzuncu günü, saat on ikide falanca kazanın Kazâns-kaya kısmında ve ilâh, ve ilâh., falanca numaralı evde bayan Lebrecht'e ait menkullerin satışı yapılacaktır. Satılığa çıkarılacak olan eşyaların listesi, muhammen fiyatları, satılacak eşyalar satış günü yerinde görülebilir» v.s., v.s.

Saat biri geçiyordu. Hızlı hızlı yaya olarak o adrese yollandım, işte üç yıl vardı ki arabaya binmiyordum, binmemeye kendi kendime söz vermiştim (yoksa altmış rubleyi bi-riktirebilir miydim?). O güne kadar mezat yerlerine daha hiç gitmemiştim, henüz böyle bir şeyi kendime müsaade etmiyordum; gerçi şimdiki «adım» im bir deneme idi, ama liseyi bitirip herkesle ilgimi keserek kabuğuma çekildikten sonra, hem de büsbütün serbest kalınca, bu adımı atmıya karar vermiştim, şimdiyse şöyle hayal kurarak bu işe bir göz atacak, ondan sonra da belki uzun zaman, bu işe ciddi olarak başlayıncaya kadar bir daha mezat yerine uğramıyacaktım! Herkese göre bu küçük, budalaca bir mezat yeri idi, benim içinse Columb'un Amerikayı bulmaya giderken bindiği geminin ilk omurgasıydı.

Mezat yerine gelince ilânda yazılı evin avlusunun iç kısmına geçtim, bayan Lebrecht'-

DELİKANLI

83

in dairesine girdim. Daire bir hol ile, alçak tavanlı dört küçük odadan ibaretti. Holden birinci odada otuz kişi kadar bir kalabalık vardı, yarısı arttırmaya giriyordu, ötekilerse görünüşe bakılacak olursa ya meraklılar, ya hevesliler, ya da Lebrecht'in gönderdiği adamlardı; altın eşyaya haris gözlerle bakan tüccarlarla çıfitlar da vardı, «temiz» giyinmiş bir kaç kişi bile burada hazır bulunuyordu. Bu baylardan birkaçının yüzleri bile hafızamda yerleşmişti. Sağdaki odanın açık kapısının tam ortasına bir masa konulmuştu, öyle ki buradan öteki odaya geçmek imkansızdı; orada haczedilerek satılığa çıkarılan eşyalar duruyordu. Solda daha bir oda vardı, ama kapısı kapalıydı, gerçi her an azıcık aralanıyor, birisinin bu aralıktan baktığı görünüyordu, herhalde bu sırada pek tabîî olarak çok utanan bayan Lebrecht'in kalabalık ailesinden birisi olmalıydı. Kapının iki kanadı arasındaki masanın önünde yüzünü halka çevirmiş icra memuru oturuyordu, işaret verilince de eşyaların satışını yapıyordu. Ben geldiğim zaman satış işi yarıya gelmişti; içeri girer girmez tam masanın önüne sokuldum. Bu sırada pirinç şamdanlar satılıyordu, Bakmaya başladım.

Baktım baktım, sonra düşünmeye koyuldum; buradaki eşyalardan ne alabilirdim? Hem şimdi bu pirinç şamdanları alsam bile nereye koyacaktım, alırsam hedefe ulaşmış

84

DELİKANLI

olacak mıydım, bu iş böyle mi yapılıyordu, evdeki hesap çarşıya Uyacak mıydı? Hem benim yaptığım hesaplar çocukça bir şey değil miydi? Hem düşünüyor, hem de bekliyordum. Bu kumar masasının önüne gelip de henüz elinizdeki kâğıdı ortaya koymadan önce duyulan duyguya benziyordu, koymadınızsa da koymak niyetiyle geldiniz, bu arada da: «istersem koyarım, istemezsem koymam, irade benim» diye düşünürsünüz. Bu sırada kalbiniz henüz öyle hızlı hızlı çarpmaz, ama hafif hafif sızlar, titrer, hoşça giden bir duygu doğrusu! Ama bu arada kararsızlık sizi birdenbire ezmeye başlar, siz de sanki bu anda kör olursunuz; elinizi uzatır kâğıdı alırsınız, ama bunları bir makine gibi, hemen hemen kendi iradeniz dışında yaparsınız, sanki bu sırada elinizi başkası idare eder; nihayet kararınızı verip kâğıdı koyarsınız, o zaman duyduğunuz şey büsbütün başka, muazzam bir şeydir. Bu yazdıklarım mezata dair değildir, sırf bana dairdir: benden başka mezat yerinde kimin kalbi çarpar?

Burada mezada girenlerin arasında sinirlenenler de, susarak bekleyenler de, satın alıp pişman olanlar da vardır, iyice duymadığı için yanlışlıkla gümüş alıyorum diye gümüş kaplama süt kabını, iki ruble yerine beş rubleye alan bir baya hiç acımadım, hattâ hoşuma bile gitti. Mübaşir durmadan eşyaları

DELİKANLI

85

değiştiriyordu: şamdanlardan sonra küpeler, küpelerden sonra sırma işlemeli maroken yastık, ondan sonra bir çekmece geldi, herhalde değişiklik olsun 'diye yahut alıcıların isteğini göz önünde tutarak böyle yapıyordu. On dakika kadar bile beklemeden yastığa, sonra çekmeceye

uzandım, ama son dakika gelip çatinca hemen geriliyordum: bu eşyalar lüzumsuz gibi geliyordu. En sonunda mübaşirin elinde bir albüm belirdi.

«Kırmızı maroken kaplı, içinde sulu boya ve çini mürekkeple yapılmış resimler bulunan, gümüş tokalı, oyma fildişi mahfazalı, kullanılmış ev albümü; fiyatı: iki ruble!»

Yaklaştım: görünüşte zarif bir şeydi, ama fildişi oymalann bir yerinde kırık vardı. Bakmak için yalnız ben yaklaşmıştım, ötekiler susuyorlardı; rakip yoktu. Mahfazanın tokala-nnı çözüp, albümü çıkararak ne biçim bir şey olduğuna bakabilirdim, ama hakkımı kullanmadım, sadece «e, hepsi bir» der gibi titriyen elimi silktim.

Galiba gene dişlerim birbirine çarparak: — iki ruble beş kapık, dedim.

Bende kaldı. Hemen paraları çıkarıp bedelini ödedim, albümü aldım, odanın bir köşesine çekildim; orada mahfazasından çıkarıp litreye titreye, çabuk çabuk gözden geçirmeye

86

DELİKANLI

başladım: mahfazasını hesaba katmıyacak olursak, bu dünyada olan kötü şeylerin en kötüsüydü, eskiden âdet olduğu gibi enstitüden yeni çıkan kızların edindikleri neviden küçük boyda bir mektup kâğıdı kadar, kenarının altın yaldızı silinmiş, küçük bir albümdü. Çini mürekkeple, sulu boya ile dağ başında mabetler, aşk melekleri, suyun üstünde yüzen kuğu kuşlarıyla bir göl resmi yapılmıştı; şiirler vardı;

*Uzun bir yolculuğa çıkıyorum, Uzun bir zaman Moskova'dan ayrılıyorum, Uzun bir zaman için sevgilime veda ediyorum, Posta arabasıyla Kırım'a gidiyorum».

(Ne buyrulur, hafızamdan çıkmamış ha! Bu imtihanda «Çaktığıma» kanaat getirdim; kimseye lüzumu olmıyan bir şey varsa o da bu albümdü.

«Zarar yok, diye düşündüm, kumarda ilk kâğıt daima kaybedilir; bu iyi bir alâmet bile sayılır».

Neşem pek yerindeydi.

Birdenbire yanımda lâcivert paltolu, gösterişli, iyi giyinmiş bir bayan;

— Ah, geç kaldım; sizde mi kaldı? Siz nü aldınız? dediğini duydum. O, geç kalmıştı.

— Geciktim! Ah, ne yazık! Kaça aldınız?

— İki ruble beş kapığe.

DELİKANLI

87

— Ah, ne yazık, ne yazık! Baksanıza, onu bana bırakmaz mısınız?

içim titriyerek:

— Dışarı çıkalım, diye fısıldadım. j Merdivene çıktık.

Sırtımın uyuştüğunu hissederek:

— Onu size on rubleye bırakırım, dedim.

— On ruble mi? Aman ,efendim, ne diyorsunuz!

— Eh, siz bilirsiniz.

Gözlerini hayretle açmış bana bakıyordu; iyi giyinmiştim: bir çıfita yahut vurguncuya benzemiyordum.

— İnsaf edin, bu kötü bir albüm, kime lâzım olacak? Sade mahfazası, ama o da metelik etmez. Kimseye de satamazsınız!

— Siz alıyorsunuz ya?

— öyle, ama benim vaziyetim başka,

ancak dün öğrendim; buna talip olabilecek yeryüzünde benden başka daha biri yoktur! İnsaf edin, ne yapıyorsunuz!

— Yirmi beş ruble istemeliydim ki bir şeye benzesin; ama öyle yapsaydım, sizin yanaşmamanız, benim de sizi kaçırmam ihtimali vardı, ben de işi sağlama bağlamak için on ruble istedim. Bir kapık bile inmem.

J88

DELİKANLI

Döndüm, yürüdüm.

Avluda arkamdan yetişerek:

— Haydi, dört ruble vereyim, dedi, peki beş olsun.

Sesimi çıkarmadan yürüyordum.

— Peki, alın, alın! diyerek on rublelik bir banknot çıkardı, ben de kendisine albümü verdim.

— Ama itiraf edin ki bu insafsızlıktır! İki ruble nerede, on ruble nerede, ha?

— Neden insafsızlık olsun? Piyasa!

— Ne piyasası? (Kızmaya başlamıştı).

— Arz ve talep meselesi, nerede talep varsa orası piyasa demektir; siz talip olmasaydınız, kırk kapiğe bile satamazdım.

Gerçi kahkaha atmıyordum, ciddî konuşuyordum, ama içimden kahkahalarla gülüyordum, sevinçten değil de kim bilir neden gülüyordum, boğulur gibi oluyordum.

Kendimi tutamıyarak, dostça, hem de o anda ona karşı içten gelen bir sevgi duyarak:

— Beni dinleyin, diye mırıldandım, beni dinleyin, ölü James Rotschild, Parisli, hani bin yedi yüz milyon frank bırakmıştı ya (karşımdaki başını salladı), lte o, daha gençliğinde başkalarından birkaç saat önce Berry dukasının öldürüldüğünü haber alarak bu ha-

DELİKANLI

89

beri gereken kimselere elden geldiği kadar çabuk bildirmekle, hem sade bu marifeti yüzünden bir anda birkaç milyon kazanmış, başkaları bakın nasıl yapıyorlar!

Bir budalaya bağırır gibi öfkeli öfkeli:

— Siz de mi Rotschild'siniz, yani! diye bağırıldı.

Hızlı adımlarla evden çıktım gittim. Bir çırpıda tam yedi ruble doksan beş kapık kazanmıştım! Bu adım, mânâsız, çocukça bir şeydi, kabul ediyorum, ama gene de, gene de fikirlerime uygundu, bunun için beni heyecanlandırması tabii bir şeydi.. Ama duygularımı anlatmaya lüzum yok. On rublelik banknot yelek cebindeydi; iki parmağımı oraya sokup yokladım, ondan sonra da elimi çıkarmadan, yoluma devam ettim. Sokakta yüz adım kadar yürüdükten sonra çıkarıp baktım, baktım, öpmek istedim. Bir evin kapısı önüne gürültüyle bir araba yaklaştı, uşak kapıyı açtı, şatafatlı, genç, güzel, zengin, ipeklerle kadifelere bürünmüş, iki arşın uzunluğunda bir kuyruğu bulunan bir bayan, arabaya binmek üzere evden çıktı. Birdenbire güzel, küçük el çantası elinden fırlayarak yere düştü; bayan arabaya bindi, uşak çantayı kaldırmak üzere yere eğildi, ama ben daha çabuk davrandım, kaldırdım, şapkamla selâm vererek bayana teslim ettim. (Başımda silindir şapka vardı,

90

DELİKANLI

oldukça iyi giyinmiş bir genç sayılırdım), Bayan, tevazu ile, hem en tatlı bir gülümsemeyle bana: «Merci, monsieur» dedi. Araba gürültüyle geçti gitti. Elimdeki on rubleliği öptüm.

III

Gene o gün, eski lise arkadaşlarımdan Yefim Zverov'u görmem gerekiyordu. Yefim liseyi bırakarak Petersburg'da yüksek bir meslek okuluna girmişti. O, anlatılmaya değmiyen bir adamdır, hem benim de onunla dostluğum falan yoktu; ama Petersburg'da arayıp buldum: o, Vilon'dan dönmesi beklenen, bana çok lüzumu olan Kraft'ın adresini döner dönmez bildirebilirdi (onu türlü sebeplerle görmem gerekiyordu, bunları da anlatmaya değmez). Zverov, Kraft'ın bugün yahut yarın döneceğini tahmin ediyordu, bunu da üç gün önce bana haber vermişti. Petersburgskaya tarafına gitmek gerekiyordu, ama yorgunluk duymuyordum. Zverov'u (o da on dokuz yaşındaydı) muvakkat olarak yaşadığı teyzesinin evinin avlusunda buldum. Daha yeni yemekten kalkmıştı, avluda ayağında takunyalarla dolaşıyordu; hemen

bana Kraft'ın daha dün geldiğini, gene burada Petersburgskaya tarafındaki eski evinde oturduğunu, pek önemli bir şeyi hemen bana bildirmek için beni elden geldiği kadar çabuk görmek istediğini söyledi.

Yefim:

— Gene bir yere gidecekmiş, diye ilâve etti.

Bu durum karşısında Kraft'ı görmek bence çok önemli olduğu için Yefim'den buradan iki adım uzakta bir sokak aralığında bulunan Kraft'ın evine beni götürmesini rica ettim. Ama Zverov, onu bir saat önce Dergačov'a giderken gördüğünü söyledi.

— Haydi gel, Dergačov'a gidelim, neden gitmek istemiyorsun; yoksa korkuyor musun?

Sahiden de Kraft, Dergačov'un evinde geç vakte kadar oturabilirdi, böyle olunca onu nerede bekliyecektim? Dergačov'a gitmekten korkmuyordum, ama Yefim beni oraya üç defa götürmek istediği halde bir türlü gitmek istemiyordum. Yefim de bu «korkuyor musun?» sözünü benim hesabıma kötü kötü gülümsiye-rek soyuyordu, önceden şunu da söyleyeyim ki bu işte korkaklık göstermiş değildim, korktuğum şey büsbütün başka bir şeydi. Ama bu sefer gitmeye karar verdim; Dergačov'un evi de iki üç adım ötedeydi. Yolda Yefim'e hâlâ Amerika'ya kaçmak niyetinde olup olmadığını sordu.

Hafifçe gülerек;92

DELİKANLI

— Belki daha beklerim, diye cevap verdi.

Onu pek sevmiyordum, hattâ hiç sevmiyordum. Saçları keten gibi beyazdı, yusuvarlak, çok beyaz, yakışık almıyacak kadar beyaz, çocukça beyaz bir yüzü vardı, boyca benden uzundu, ama on yedi yaşından fazla göstermiyordu. Onunla konuşacak bir şeyimiz yoktu.

Etraflıca anlamak için:

— E, nasıl? Orası her zaman kalabalık oluyor mu? diye sordum.

Yefim:

— Neden hâlâ korkuyorsun? diyerek gene güldü.

Ben içerledim.

— Defol oradan sen de, diye bağırdım.

— Hiç de kalabalık olmuyor. Yalnız bildikler geliyor, hepsi de bizden, hiç üzülme!

— Bildikmiş yahut bildik değilmiş bana ne! Meselâ işte ben sizden miyim? Neden benden emin olsunlar?

— Ben seni götürüyorum ya, bu yeter. Hattâ senin için bazı şeyler duymuşlar bile.

.Kraft da seni tanıtabilir.

Bana bak, orada Vasin de bulunacak-mı?

— Bilmem.

DELİKANLI

93

— Eğer oradaysa içeri girer girmez dirseğinle dürterek Vasin'i göster; içeri girer, girmez göster, anladın mı?

Vasin'e dair birçok şeyler duymuştum, çoktan beri de kendisini görmeyi merak ediyordum.

Dergačov, bir tüccar karısının ahşap evinin avlusunda bulunan ayrı küçük bir evde oturuyordu, ama bütün evi başlıbaşına tutuyordu. Bütün ev, tertemiz üç odadan ibaretti. Dört tane pencerenin hepsinin storfarı indirilmişti. Dergačov teknisyendi. Petersburg'da iş tutuyordu; taşrada bir yerede hususî kârlı bir iş bulduğunu, oraya gitmeye hazırlandığını birinden duymuştum.

Küçük hole girer girmez bazı sesler duyduk ; galiba ateşli bir tartışma vardı, birisi de: «Quae medicamenta non sanat ferrum sanat, quae ferrum non sanat - ignis sanat!» ' diye bağıırıyordu.

Sahiden de bir çeşit huzursuzluk içindeydim. Tabîî kalabalık bir topluma, hattâ herhangi bir topluma alışkın değildim. Lisedeyken bütün arkadaşlarla senli benliydim, ama hemen

hiçbirisiyle arkadaş değildim kendime bir köşe yapmışım, köşede de yaşıyordum.

1 İlâç iyi etmezse bıçak kullan, eğer bıçak iyi etmezse ateş kullan.94

DELİKANLI

Ama beni mahcubeden bu değildi. Kimse hakkında kesin bir hüküm vermemek için ne-olur olmaz, ne diye tartışmalara karışmamaya, yalnız en gerekli şeyleri söylemeye kendi kendime söz vermişim, en önemlisi de tartışmamaktı.

Odada, hattâ pek küçük olan bu odada, yedi kişi, bayanlar da sayılırsa on kişi kadar vardı. Dergačov yirmi beş yaşındaydı, hem de evliydi. Baldızı, bir de karısının akrabası bir kadın vardı, onlar da Dergačov'un evinde oturuyorlardı. Oda, şöyle böyle döşenmişti, ama yetecek kadar eşya vardı, hem temizdi de. Duvar da taş basması, en ucuzundan bir resim asılıydı, köşedeysse sırma örtüsüz bir kutsal tasvir vardı, önünde de bir kandil yanıyordu. Dergačov yanıma yaklaştı, elimi sıkarak oturmamı rica etti.

— Oturun, burada yabancı yok. Oldukça güzel, pek sade giyinmiş genç bir kadın da hemen:

— Buyurun, lütfedin, dedi, bana başıyla hafifçe selâm vererek hemen odadan çıktı.

Bu Dergačov'un karısıydı, hem görünüşe bakılırsa galiba biz gelmeden önce o da tartışıyordu, şimdi çocuğu emzirmeye gitmişti. Ama odada iki bayan daha vardı- birisi çok kısa boylu, yirmi yaşlarındaydı, sırtında siyah bir entari vardı, keskin bakışlıydı. Oturmuş

DELİKANLI

95

dikkatli dikkatli dinliyorlardı, ama konuşmaya katılmıyorlardı.

Erkeklerle gelince hepsi ayaktaydılar, benden başka yalnız Kraft Üe Vasin oturuyordu; onları içeri girer girmez Yefim bana göstermişti, çünkü Kraft'ı da hayatımda ilk defa burada görüyordum. Yerimden kalkıp yanına gittim, kendimi ona tanıttım, Kraft'ın yüzünü asla unutamıyacağım: ayrı bir güzelliği yoktu, ama fazla yumuşaktı, kibardı gerçi her şeyinde kendi kıymetini bilen bir hal göze çarpıyordu. Yirmi altı yaşlarında vardı, oldukça kuru yapılı, ortadan biraz uzunca boylu, san saçlıydı, yüzü ciddiye, ama yüz çizgileri yumuşaktı. Her halinden öyle de saki bir şey vardı ki! Bana sorsanız benim belki de pek bayağı olan yüzümü, onun o kadar çekici görünen yüzüyle değişmezdim. Yüzünde öyle bir şey vardı ki benim yüzümden böyle bir şey olmasını istemezdim, şöyle ahlâk bakımından pek sakın, esrarlı; kendisince dahi bilinmiyen bir gurur vardı. Ama o zaman herhalde harfi harfine böyle bir hüküm veremezdim, şimdi o zaman böyle bir hüküm verdiğimi sanıyorum, yani o vaka olduktan sonra...

Kraff:

— Gelişinize çok sevindim, dedi. Bende mektubunuz var. Şimdi burada, biraz oturur sonra bize gideriz.96

DELİKANLI

Dergačov orta boylu, geniş omuzlu, kuvvetli, uzun sakallı esmer bir adamdı; bakışlarında anlayış, her hareketinde de ölçü, bir çeşit sonsuz ihtiyatlılık vardı; daha çok susuyordu, ama konuşmayı da galiba o idare ediyordu. Vasin'in yüzü beni öyle hayrete düşürmedi, gerçi çok akıllı bir insan olduğunu duymuştum: sar saçlı, büyük açık mavi gözlü idi, yüzü çok açıktı, ama aynı zamanda onda fazla sert bir hal vardı: insanlarla münasebetten uzak kaldığı anlaşılıyordu, ama bakışı çok zeki idi, Dergačov'un bakışından daha zeki, daha derindi, odada bulunanların hepsinden zekiydi: ama belki de şimdi bunları gözlerimde büyütüyordumdur. Geri kalan bütün öteki gençlerden yalnız iki kişinin yüzünü hatırlıyorum : biri uzun boylu, esmer yüzlü, favorili bir adamdı, çok konuşuyordu, yirmi yedi yaşlarında vardı, öğretmen yahut ona benzer bir şeydi, ötekiyse ben yaşta bir gençti, arkasında Rus biçimi bir elbise, yüzünde buruşukluklar vardı, sessiz sessiz oturuyordu. O da dinleyenlerdendi. Sonradan köylü olduğu anlaşıldı.

Galiba eski bir iddiayı yeniliyen, herkesten ziyade de hırslanan favorili öğretmen;

— Hayır, bunu böyle ortaya koymamalı, diye söze başladı. Matematik deliller için bir diyeceğim yok, ama bu ülkeye böyle deliller olmadan da inanmaya hazırım...

DELİKANLI

97

Dergaçov, onun sözünü keserek:

— Biraz dur, Tihomirov, dedi. Yeni gelenler anlamıyorlar.

Sonra birdenbire yalnız bana döndü (itiraf ederim ki bir acemiği sınamak yahut konuşmak zorunda bırakmak gibi bir niyetle böyle hareket etmişse bu çok ustaca bir usuldü ; ben de bunu sezerek hazırlandım):

— Bu biliyor, musunuz, işte öteden beri hem karakteri, hem de inanışlarının sağlamlığı bakımından hepimizin oldukça iyi tanıdığımız bay Kraft, pek basit bir hakikatin neticesi olarak hiç de basit olmıyan, bizi hayrete düşüren bir sonuca varmış. Onun kanaatine göre Rus milleti, insanlığın alın yazısında başlı-başına bir rolü olmıyan, daha asıl bir milletin elinde malzeme vazifesi görmesi mukadder ikinci derecede...

Birisi:

— Üçüncü derecede, diye bağırdı.

— ... ikinci derecede bir milletmiş, Belki de bu haklı netice üzerine bay Kraft, her Rusun bundan sonraki bütün çalışması, bu ülkenin tesiri altında kısır kalması gerektiği kanaatine varmış, yani herkesin hevesi kı-nlacak ve...

Tihomirov, sabırsızlıkla:

DELİKANLI İ — FOR.: 7/898

DELİKANLI

— Müsaade et, Dergaçov, bu meseleyi böyle ortaya koymak olmaz, diye söze karıştı. (Dergaçov, itiraz etmeden sözü ona bıraktı). Kraft, ciddî incelemelerde bulunduğu, fizyoloji esaslarına dayanarak sonuçlar çıkardığına göre, ki bunları yüzde yüz doğru olarak kabul ediyor, hem belki de bu ülküsünün uğruna iki yılını feda etmiştir (ben bunu sükûnetle a priori olarak kabul ederim), bunun için, yani Kraft'ın ciddî kaygılarını göz önünde tutarak, bu durumda bu mesele bir vaka olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlardan Kraft'ın anlamasına imkân olmıyan bir mesele ortaya çıkıyor, işte asıl bununla, yani Kraft'ın anlamamasıyla meşgul olmak gerek, çünkü bu bir vakadır. Şimdi bu phenomene tek bir vaka olarak mı kliniğe aittir, yoksa normal olarak başkalarında da tekrar edebilecek bir hassa mıdır; bu da işin umumiliği bakımından meraklı bir meseledir. Kraft'ın Rusya hakkındaki iddiasına inanırım, hattâ buna memnun bile oldum diyebilirim; herkes bu ülkeyü benimsemiş olsaydı, elimizin bağlarını çözer, birçoklarını da vatanseverlik gibi bir saçma inancın tesirinden kurtarmış olurdu...

Kraft, bir çeşit durgunlukla;

— Ben vatanseverlikten bahsetmiyorum, dedi.

Bütün bu tartışmalardan galiba hoşlanmıyordu.

O ana kadar hiç ses çıkarmadan duran

Vasin;

— Vatanseverlik olsun olmasın, bunu şimdilik bir yana bırakalım, dedi.

. Öğretmen;

— Ama Kraft'ın vardıği bu sonuç, bütün insanlığın işlerine karşı olan temayülü ne ile zayıflatabilirdi? diye bağıırıyordu (yalnız o bağıırıyordu, ötekiler yavaş sesle konuşuyorlardı). Varsın Rusya ikinci derece bir memleket olmaya mahkûm olsun; ama yalnız bir tek Rusya için de çalışmıyabilirsiniz. Bundan başka da Kraft madem ki Rusya'ya olan inancını kaybetmiştir, bir vatansever olabilir mi?

Gene o ses duyuldu;

— Hem de bir Alman. Kraft:

— Ben, Rüsum, dedi. Dergačov, sözü kesene;

— Bunun doğrudan doğruya meseleyle bir ilişkisi yok, dedi.

Tihomirov, hiç aldırış etmeden sözüne devam etti:

— Ülkünüzün dar çerçevesinden çıkın. Mademki Rusya asıl milletler için sadece bir malzemedir, neden gene böyle bir malzeme olarak işe yaramasın? Bu henüz makbul bir100

DELİKANLI

roldür. Meselenin genişlediğim göz önünde tutarak neden bu ülkü ile kendimizi avutmuyalım? insanlık yenileşme devrinin arifesinde-dir, bu yenileşme başlamıştır bile. Gelecekteki vazifeleri yalnız körler inkâr eder. Mademki Rusya'ya inancınızı kaybettiniz, onu bir yana bırakın da henüz bilinmiyen, ama ırkları göz önünde tutmadan bütün insanlıktan meydana gelecek bir milletin geleceği için çalışın. Bu böyle olmasa bile eninde sonunda Rusya gene bir gün ölecekti; milletler, hattâ en kabiliyetli olanları bile, yalnız bin beş yüz, bilemediniz iki bin yıl yaşarlar; iki bin yahut iki yüz yıl olmuş hepsi bir değil mi? Romalılar canlı bir millet olarak bin beş yüz yıl bile yaşayama-dılar, onlar da bir malzemeye döndüler. Onlar, artık çoktan beri ortada yoktur, ama arkalarında bir ülkü bıraktılar, bu da insanlığın gelecek kaderine bir unsur olarak girdi. Bir insan için ne zaman olursa olsun yapılacak bir iş bulunmıyacağını aklıma bile getiremem! insanlık için yapılması gereken her şeyi yapın, ötesi için üzülmeyin. Çevrenize bakacak olursanız yapılacak işler o kadar çoktur ki buna bir ömür yetişmez.

Kapının arkasından bayan Dergaçova;

— Tabiat kanunlarına uyarak hakikatten ayrılmadan yaşamalı, dedi.

Kapı biraz aralıktı, bayan Dergaçova'nın eliyle göğsünü örtüp çocuğuna meme vererek

DELİKANLI

101

orada durduğu, büyük bir ilgiyle konuşulanları dinlediği görülüyordu.

Kraft, hafifçe gülümsiyerek dinliyordu, en sonunda yorgun bir tavırla, ama gene de büyük bir içlilikle;

— Aklınızla kalbinizin bağlı olduğu bir ana fikrin tesiri altında bulunurken, bu fikrin dışında kalan başka bir şeyle nasıl yaşamak mümkün olabileceğini bir türlü anlamıyorum.

— Ama size, mantığa, matematiğe dayanarak çıkardığınız sonuç yanlıştır derlerse bütün fikir yanlış demektir, ikinci derecede bir memleket olarak kalmak Rusya'nın kaderidir diye kendinizi, herkese faydası dokunacak bir çalışmanın dışında bırakmaya hakkınız yoktur; size dar bir vatanseverlik ülküsünün çerçevesi, dar bir ufuk yerine önünüzde engin bir ufuk açıldığını gösterirlerse...

Kraft yavaşça elini silkerek:

— E! dedi, bu işte vatanseverliğin yeri olmadığını size söylemiştim galiba!

Vasin birdenbire söze karışarak:

— Burada, galiba bir tereddüt var, dedi. Yanlışlık şurada ki Kraft'ın vardığı sonuç sadece mantıklı bir sonuç değil, aynı zamanda bir çeşit duyguya çevrilen bir sonuçtur. Herkesin tabiatı bir olmaz; birçoklarında mantığa dayanan bir sonuç, bazan kuvvetli bir duygu-102

DELİKANLI

ya çevrilerek o insanın bütün varlığına hâkim olur, bunu da savmak yahut değiştirmek çok güçtür. Böyle bir insanı tedavi edebilmek için böyle olaylarda asıl bu duyguyu değiştirmek gerekir ki bu da ancak aynı derecede esiri ola-bir duygu ile değiştirmekle olabilir. Böyle bir şeyi yapabilmek daima zordur, çoğu zaman da imkânsızdır.

Tartışma heveslisi;

— Yanlış! diye bağırdı. Mantığa dayanan bir sonuç, saçma inançları kendiliğinden çürütür. Akıllıca bir kanaat da aynı duyguları doğurur. Fikir, duygudan doğar, sonra insanda yerleşerek yeni bir duyguyu meydana getirir.

Vasin, tartışmaya devam etmek istemiyormuş gibi:

— İnsanlar türlü türölüdür; kimi duyguları kolaylıkla, kimi de zorlukla hazmeder, diye cevap verdi; ama ben bu fikrine hayran olmuştum.

Birdenbire ona döndüm, sıkılganlıktan kurtularak konuşmaya başladım;

— Evet, bu tam söylediğininz gibi! dedim. Evet, bir duyguyu başka bir duyguyle değiştirmek, yerine başkasını koymak gerek. Dört yıl önce, Moskova'da bir general... Bakın, baylar, ben onu tanıımıyordum, ama... Belki bu general kendisine karşı bir saygı uyandırabilirdi de... Hem bundan başka bu olay

DELİKANLI

103

da pek akıllıca bir şey sayılmıyabilir, ama,.. Her neyse, generalin çocuğu, daha doğrusu iki kız çocuğu birbiri ardından kuşpalazından ölmüştü... Bu ölüm onun üzerinde çok feci tesir yaptı, hep kederleniyor, kederleneniyordu. öyle ki insanın içi sızlamadan yüzüne bakmak imkânsızdı, en sonunda aradan hemen hemen altı ay bile geçmeden öldü gitti, ölümüne bu iki ölümün sebep olduğu da bir gerçektir, öyleyse bu generali yeniden nasıl canlandırmak kabildi? Cevap: aynı kuvvette bir duygu ile! Yani ölen kız iki çocuğunu mezardan çıkarıp vermek gerekti, işte o kadar, yani bunun gibi bir şey. Böylece öldü. Halbuki ona pek çok güzel misaller getirilebilirdi, hayatın geçici bir şey olduğu söylenir, her yıl kuşpalazından ölen çocuklar için takvimden statistikler gösterilebilirdi... O, emekli bir generaldi.

Nefesim kesilerek durdum. Birisi;

— Bunun o şeyle hiç ilgisi yok dedi. Vasin bana;

— Gösterdiğiniz misal, bu olayla aynı cinsten olmamakla beraber gene de ona benziyor, meseleyi de aydınlatıyor, dedi.

IV

Burada Vasin'in «ölkü-duygu» ya dair gösterdiği delilden niçin hayranlık duyduğumu

104

DELİKANLI

itiraf etmeliyim, hem aynı zamanda duyduğum dehşetli utancı da itiraf etmeliyim. Evet, Dergaçov'lara gelmekten örküyordum, gerçi bu Yefim'in tahmin ettiği sebepten ileri gelmiyordu. Daha Moskova'dayken onlardan örküğüm için korkaklık duyuyordum. Biliyordum ki onlar (yani bunlar yahut bu cinsten olan daha başkaları, hepsi bir) dialektikçi idiler, «benim ölkümü» de tuz buz edebilirlerdi. Ölküme dair ağzımdan bir şey kaçırmıyacağımdan, onlara hiçbir şey söylemeyeceğimden emindim, ama onlar (yani gene de bunlar yahut benzerleri) ölküme dair bir şey hissettirmedikleri halde kendiliklerinden bir şey söyleyerek beni ölkümden soğutabilirlerdi. Ölkümden» henüz cevaplandıramadığım sorular vardı, ama onları benden başka hiç kimsenin bulmasını istemiyordum. Son yıllarda «ölküm»' e aykırı bir şeyle karşılaşmaktan korktuğum için kitap bile okumuyordum, çünkü böyle bir şey bütün varlığını sarsabilirdi. Halbuki işte Vasin bir çırpıda meseleyi çözerek beni tam manasiyle avutuyordu. Sahiden neden korkmuştum, hem onlar herhangi bir dialektikle bana ne yapabilirlerdi? Vasin'in «ölkü -duygu» üzerinde söylediği şeyleri belki oradakilerin arasında yalnız ben anlamıştım! Güzel bir ölküyü sadece yalanlamak yetmez, onu aynı derecede güzel bir başkasiyle değiştirmek gerektir; yoksa ben duygularımdan

DELİKANLI

105

asla ayrılmak istemiyerek onların yalanlamalarını kalbimde yalanlarım, onlar da varsın istediklerini söylesinler. Bu duygunun yerine onlar bana ne verebilirlerdi? Bunun için daha

cesaretli olabilirdim, daha erkekçe hareket etmek zorundaydım. Vasin'e karşı hayranlık duyunca utandım, kendimi de bir değeri olmıyan bir çocuk yerine koydum.

Burada utandınıcı başka bir şey de oldu. Orada beni soğukluğu bırakıp konuşmak zorunda bırakan şey yalnız zekâmı göstererek övünmek isteği gibi iğrenç bir duygu değildi, bu aynı zamanda birisine «yaltaklanmak» isteğiydi. Beni iyi bir insan sanarak kucaklarını açmaları yahut bunun gibi bir şey (kısacası domuzluk) için başkalarının boynuna sarılmak isteğini bende utandınıcı vasıfların en utandırıcısı olarak kabul ediyorum, böyle bir şeyin bende zaten bulunduğunu çoktan beri duyuyordum, bu da bunca yıl tek başıma yaşadığım yalnızlık köşemde başlamıştı, ama bunun için gene de pişmanlık duymuyordum, insanların arasında elden geldiği kadar somurtkan durmam gerektiğini biliyordum. Böyle rezaletlerden sonra beni avutan şey, ne de olsa «ülkümün» gene bende kalarak esrarlığını korumaya devam ettiği, bunu onlara açmamış olduğum düşüncesi idi. Bazan ülkümü bir başkasına açtığım taktirde bende hiçbir şey kaime-

106

DELİKANLI

yacağını, böyle olunca da başkalarından hiç farkım olmayacağını düşündüğüm zaman kalbim hopluyordu, böyle olunca belki ülkümden de vazgeçerdim; işte bunun için onu dikkatle koruyor, boşboğazlık ederim diye ödüm kopuyordu. Ama işte Dergaçov'un evinde, hemen hemen daha ilk karşılaşmada kendimi tutamamıştım: tabii ağzımdan bir şey kaçırılmış değildim, ama gerekli gereksiz gevezelik ederek en sonunda rezil kepaze olmuşum. Kötü bir hatıra! Hayır, insanlarla bir arada yaşamama imkân yok; şimdi de böyle düşünüyorum; kırk yıl sonra gene böyle olacağını söyleyebilirim. Benim ülküm yalnızlık köşeme çekilmektir.

V

Vasin beni takdir eder etmez birdenbire büyük bir konuşma isteği duydum.

Vasin'e;

— Fikrimce, bir kanaati olan her insanın bir duygu beslemeye hakkı vardır... tabii böyle bir kanaat için kimse kendisini kınamamak şartıyla... dedim.

Bunları cesaretle söylemiştim, ama sanki söyleyen ben değilim, ağzımda da sanki başkasının dili kımıldıyordu.

Dergaçov'un sözünü kesen, Kraft'a da Alman diye bağırın aynı ses, sözlerimi alayla

DELİKANLI

107

karşılıyarak heceleri uzata uzata hemen seslendi :

— A- ca - ba?

Onu bir hiç sayarak, sanki bana bağırın oymuş gibi, öğretmene döndüm.

Artık uçuruma yuvarlandığımı bile bile, hem de titreye titreye:

— Benim kanaatim şu ki, kimseyi yargılamaya hakkım yoktur dedim.

Gene hiçliğin sesi duyuldu:

— Neye bu kadar gizli?

Gözlerimi öğretmeninin gözlerinin içine dikerek :

— Herkesin kendine göre bir ülküsü vardır, dedim, öğretmene susuyor, gülümsiyerek beni gözden geçiriyordu.

Hiç:

— Sizin de mi? diye bağırıldı.

— Anlatması uzun sürer... Ama ülküm biraz da rahat bırakılmaklığımdır. Cebimde iki rublem varken yalnız kalarak hiç kimseye bağlı olmamak (hiç üzölmeyin, itirazları biliyorum), hiçbir şey de yapmamak isterim, hattâ bay Kraft'ı uğruna çalışmaya davet ettiğiniz insanlığın o yüce geleceği için bile... En önde kişi hürriyeti, yani benim hürriyetim gelir, ondan ötesini ibilmek bile istemem.108

DELİKANLI

Bütün hata, kızmış olmamdaydı.

— Yani, tok bir ineğin rahatlığını va'-zediyorsunuz.

— Varsın öyle olsun, inekten insana hakaret gelmez. Kimseye bir borcum yok, beni soymamaları, dövmemeleri, öldürmemeleri için de topluma vergi olarak birtakım paralar veriyorum, bundan fazlasını da benden hiç kimse istiyemez. Ben, kişi olarak belki de başka ülkülere bağlıyım, insanlığa hizmet etmek is-, tersem belki de ederim, hem de belki bütün, o vaizlerden on kere fazla hizmet ederim; ancak hiç kimsenin bunu benden istemeye hakkı olmamalı, hiç kimse bay Kraft'ı zorladıkları gibi beni buna zorlamamalı; hattâ parmağımı bile kımıldatmasam gene tam mânâsiyle hür olmalıyım, insanlığa karşı sevgi duyuyorum diye herkesin boynuna sarılmak, yufkayüreklilik, edip göz yaşları dökmek gösterişten başka bir şey değildir. Hem de niçin yakınımı yahut sizin sözünü ettiğiniz p geleceğin insanlığını sevmeye mecbur olayım, geleceğin o insanlığı ki kendisini hiç görmeyeceğim; o da beni hiç tanımıyacak, o insanlık ki sırası gelince hiçbir iz, hiçbir hâtıra bırakmadan geçip gidecek (zamanın burada bir tesiri yoktur), o zaman sırası gelince toprak da bir buz parçasına çevrilerek kendisi gibi sayısı belirsiz buz parça-lariyle birlikte hava boşluğunda uçacak, yani bundan daha mânâsız bir şey akla gelmez!

işte sizin nazariyeniz! Madem ki her şey bir dakika kadar kısa bir zaman sürüyor, neden ben mutlaka asaletli olmalıyım?

.. Ses: :

— Hoppala! diye bağırды.

Bütün bunları sinirli sinirli, hem de kızgınlıkla birdenbire bütün ipleri kopararak söyleyivermişim. Çukura yuvarlandığımı anlıyordum, ama itirazlardan korkarak acele ediyordum. Saçma sapan, bağlantısız konuştuğumu, on düşünceden ancak birini anlatabildiğim! de çok iyi anlıyordum, ama onları kandırmaya, yenmeye acele ediyordum. Bu benim, için öyle önemliydi ki! Buna tam üç yıldan beri hazırlanmışım! Ama işin hoş tarafı şu ki hepsi, birdenbire sustular, hiçbir şey söylemeden sadece dinlemeye başladılar. Bense hep öğretmene söylüyordum.

— Evet, efendim. Çok akıllı bir adam; «Neden mutlaka asaletli olmak gerektir?» sorusuna cevap vermekten daha zor bir şey yoktur, demiş. Biliyor musunuz, dünyada üç tip alçak vardır: safdil alçaklar, yani alçaklıklarının en yüksek asalet olduğuna kanaat getirmiş olan alçaklar, utanma duyan alçaklar, yani kendi alçaklıklarından utanan, ama mutlaka niyet edince gene başladıkları alçaklığı tamamlıyan alçaklar, nihayet bayağı alçaklar, safkan alçaklar. Müsaade buyurun, Lambert110

DELİKANLI

adında bir arkadaşım vardı, daha henüz on altı yaşındayken, fakirlerin çocukları açlıktan ölürken köpekleri ekmekle, etle beslemekten büyük bir zevk duyacağını, yoksulların yakacak bir şeyleri olmadığı zaman da bir ardiye dolusu odun satış alıp kırdı yığarak yakacağını, yoksullara bir odun parçası bile vermi-yeceğini söylemişti, işte onun duyguları! Şimdi söyleyin: «neden o mutlaka asîl olmalı?» diye sorduğu zaman bu safkan alçağa ne cevap verebilirdim? Hele çok değiştirdiğiniz bu zamanda... çünkü hiçbir devir şimdikinden kötü olmamıştır. Bizim toplumda hiçbir şey açıkça anlaşılmıyor, baylar. Siz, Allahı inkâr ediyorsunuz, kahramanlığı inkâr ediyorsunuz, değil mi? Öyleyse başka türlü hareket etmek bence daha kârlyken hangi kör, sağır, duygusuz kuvvet beni şu veya bu şekilde hareket etmek zorunda bırakabilir? Diyorsunuz ki: «insanlığa karşı akıllıca davranmak da senin için bir menfaattir»; ya ben sizin o akıllıca dediğiniz şeyleri ,kovuşlarınızı, falanlarınızı akıllıca bulmuyorsam? Hem mademki dünyaya yalnız bir defa geliyorum, onlardan, insanlığın geleceğinden bana ne? Müsaade edin de kendi menfaatimi kendim bileyim, bunun böyle olması daha zevklidir. Mademki yasanıza göre fedakârlığıma karşılık bana ne aşk, ne gelecek dünyadaki hayatım verilecek, ne de kahramanlığım bir, kahramanlık olarak kabul edi-

DELİKANLI

lecek, öyleyse bu insanlığınızın bin yıl sonraki geleceğinden bana ne? Hayır, mademki bu böyledir, ben de en kaba bir tarzda sırf kendim için yaşıyacağım, benden başka da hepsinin canı cehenneme!

— Çok güzel bir dilek!

— Ama, daima beraber gitmeye de hazırım.

— Bu daha iyi! (Bu hep o ses).

Ötekilerin hepsi susmaya devam ediyor, beni gözden geçiliyorlardı; ama yavaş yavaş odanın her yanından gülüşmeler duyulmaya başladı, bu gülüşmeler henüz yavaştı, ama hepsi gözümün içine bakarak gülüyorlardı. Yalnız Vasin ile Kraft gülmüyorlardı. Siyah favorili bay da gülmüyordu, aynı zamanda da gözlerini gözlerimden ayırmadan dinliyordu.

Bütün vücudumla titriyerek:

— Baylar, dedim, ne olursa olsun ülkümü size söylemem, ama tersine, gene sizin görüşünüze göre sorayım, kendi görüşüme göre sorduğumu sanmayın, çünkü ben hepiniz bir araya gelseniz gene sizden bin misli fazla insanlığı severim! Söyleyin, (şimdi artık mutlaka cevap vermelisiniz, çünkü gülüyorsunuz) söyleyin peşinizden gelmem için beni ne ile kendinize çekebilirsiniz? Söyleyin, sizinkinin daha iyi olacağını ne ile temin edersiniz?

Si-112

DELİKANLI

zin o kovaşlarınızda kişiliğimin isyanım ne yapacaksınız? Sizinle karşılaşmayı çoktan istiyordum, baylar! Kovaşlarınız, beraber oturduğunuz evler, strict necese saire,¹ ateizm, çocuksuz müşterek kanlarınız olacak, işte gayeniz bu, bilmez miyim? Bütün bunlar için zekânızın bana temin edeceği o küçük ortalama menfaat için bir parça yiyecek, ısınacak şey için bütün kişiliğimi alacaksınız! Müsaade buyurun: ötede karımı alıp götürecekler, hasmımın kafasını ezmeme için kişiliğimi yola getirebilir misiniz? Diyecekciniz ki o zaman kendin de akıllanmış olursun; ama kadın, tabî kendisine karşı az çok saygısı varsa, böyle bir koca için ne der? Bu tabî bir şey değil yahu, utanın!

Hiçin bir çeşit gazez dolu sevinçle:

— Kadın meselesinde ustaymışsınız, doğrusu, dediği duyuldu. /

Bir an geldi ki üzerine atılıp yumruklamayı düşündüm. Bu orta boylu, saçları kızıla çalan, çilli yüzlü birisiydi... e, bütün eşkaliyle cehennemin dibine gitsin.

İlk defa ona dönerek:

— Hiç üzülmeysin kadınlarla henüz hiçbir alışverişim olmamıştır, diye kesip attım.

¹ Zaruri ihtiyaçlar.

— Burada kadınlar bulunduğu için onların önünde daha nazik bir tarzda söylenebilecek pek kıymetli bir bilgi!

Bu sırada hepsi birden bir kitle halinde kımıldadılar; şapkalarını almaya başladılar, gitmeye hazırlanıyorlardı, tabî benim yüzümden değil, vakitleri gelmişti de ondan; ama bana karşı gösterdikleri bu ilgisizlik yerin dibine geçirdi beni. Ben de ayağa kalktım.

Öğretmen birdenbire yüzünde en alçakça bir gülümsemeyle bana doğru geldi:

— Müsade ederseniz soyadınızı sorayım, demin hep bana bakıyordunuz? dedi.

— Dolgorukiy. .-."'

— Prens Dolgorukiy mi?

— Hayır, sadece Dolgorukiy, eski kölelerden Makar Dolgorukiy'in oğlu, aynı zamanda da eski efendim bay Versilov'un gari-meşru oğlu. Hiç üzülmeysin, baylar, bunları hemen boynuma sanlasınız, biz de içlenerek hep birden danalar gibi böğürüp ağlıyalım diye söylemiyorum.

Şiddetli, hem de en laubali kahkaha gürleyişi birdenbire top gibi patladı, öyleki kapının arkasında uyuyan çocuk uyanarak viyaklamaya başladı. Hırsımdan tir tir titriyordum. Hepsisi Dergaçov'un elini sıkarak bana hiç aldırış etmeden çıkıp gidiyorlardı.¹¹⁴

DELİKANLI

Kraft, beni d rtterek;

— Gidelim, dedi.

Dergaçov'a yaklaştı, bütün kuvvetimle elini sıkarak gene var kuvvetimle birkaç defa sarstım.

Dergaçov;

— Kudryumov hep sizi kırdığı için özür dilerim, dedi. (Kudryumov, o  illi adamdı).

Kraft'm arkasından gittim. Hiçbir şey-deri utanmıyordum.

Tabiî o zamanki benle şimdiki ben arasında dağlar kadar fark var.

«Hiçbir şeyden utanmamaya» devam ederek, Kraft'ı ikinci derece bir insan saydığım için kendisinden biraz geride kalıp daha merdivende Vasin'e yaklaştı, sanki bir şey olmamış gibi, en tabiî bir tavırla sordum;

— Siz galiba babamı, yani Versilov'u tanıyordunuz ?

Vasin hemen;

—• Doğrusu kendisiyle tanışmıyorum, diye cevap verdi, (bunları söylerken de kibar kimselerin, kepaze olan insanlarla konuşurken takındıkları o insanın gücüne giden nezakete hiç baş vurmağı); ama kendisini biraz tanıyorum, b r zamanlar karşılaşmış, hattâ konuşmasını dinlemiştim.

DELİKANLI

115

— Mademki dinlemişsiniz,  yleyse pek tabiî olarak onu biliyorsunuz demektir, çünkü siz, sizsiniz! Hakkındaki düşünceniz nedir? Böyle acele sorduğum için özür dilerim, ama bunu mutlaka bilmem gerekir Yani onun hakkında siz ne düşünüyorsunuz? Daha doğrusu sizin fikriniz bana çok lâzım.

— Bana çok şey soruyorsunuz, doğrusu. Fikrimce bu kendi nefsinden birçok şeyler istiyebilecek, hem bunları yerine getirebilecek bir insandır, ancak hareketlerinde hiç kimseye hesap vermek istemez.

— Bu doğru, evet, pek gururlu bir adam! Ama bakalım temiz bir insan mı? Bana bakın, onun katolikliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Ha sahi, bu yolda belki bir şey bilmiyorsunuz, bunu düşünemedim...

Böyle heyecanlanmış olmasaydım, hiçbir zaman konuşmadığım, sadece adını duyduğum bir insanı tabiî boşu boşuna soru yağmuruna tutmazdım. Vasin'in benim bu deliliğimin farkında olmamasına şaşıyordum.

Gene eski sakın haliyle:

— Buna dair de bir şeyler duymuştum, ama ne dereceye kadar doğru olabileceğini bilmiyorum, dedi.

— Asla! Bu onun için uydurulan bir yalandır! Onun Tanrıya inanabileceğim sanırmımız?116

DELİKANLI

— Demin sizin de söylediğiniz gibi, pek gururlu bir insandır, pek gururlu olan insanların çoğu, hele insanlardan az çok nefret edenler, Tanrıya inanmayı severler. Kuvvetli insanların çoğunun, galiba, önünde tapınacak bir kimse yahut bir şey arayıp bulmak gibi bir ihtiyaçları vardır. Kuvvetli bir insana bazan kendi kuvvetini taşımak pek g   gelir.

Ben gene;

— Beni dinleyin, herhalde çok, çok doğru olmalı! diye bağırdım, ancak şunu anlamak isterdim ki...

— Bunun sebebi apaçık: bu gibiler, insanlara tapmamak için Tanrıyı seçerler; bu n n, kendi varlıklarından nasıl meydana geldiğinin tabiî farkında olmazlar; Tanrıya tap-maksa o kadar güce gitmez. Bu gibilerin arasından, bütün kalbleriyle Tanrıya inananlar, daha doğrusu, bütün kalbleriyle inanmak isti-yenler çıkıyor; ama bu inanmak isteğini onlar iman

olarak kabul ediyorlar. İçlerinden en sonunda sık sık hayal kırıklığına uğrıyanlar oluyor. Benim düşünceme göre bay Versilov'-un karakterinde pek samimi taraflar da var. Hem umumiyetle o bende kendisine karşı ilgi uyandırmıştır.

— Vasin diye! bağırdım, beni sevindiriyorsunuz! Zekânıza şaşmıyorum, hayır,, bu kadar yüksekte duran bir insan olduğunuz halde sanki hiçbir şey olmamış gibi benimle yan yana yürüyerek böyle sade, böyle nazik konuşmanıza şaşıyorum!

Vasin gülümsedi:

— Beni pek fazla öyüyörsuraz, orada olanlar da mücerret şeylerden konuşmasını sevdiğiniz için olmuştur. Anlaşılan bundan önce uzun zaman susmuştunuz.

— Tam üç yıldan beri susuyordum, üç yıldan beri konuşmaya hazırlanıyordum... Beni bir budala olarak kabul edemezsiniz, çünkü çok zekisiniz, gerçi bundan daha budalaca hareket etmek imkânsızdır, ama beni belki de bir alçak sayabilirsiniz! ,

— Alçak mı?

— Evet, şüphesiz, Versilov'un gayrimeşru oğlu olduğumu söyleyerek... bir kölenin oğlu oluşumla övündüğüm için gizliden gizliye benden nefret etmiyor musunuz?

— Kendinize çok eziyet ediyorsunuz. Fena bir şey söylediğinize inanıyorsanız, bunu bir daha tekrar etmemek yeter; önünüzde daha elli yıl ömrünüz var. ,

— Oh, zaten insanların arasında konuşmadan susup oturmam gerektiğini biliyorum. Bütün alçaklıklardan en kötüsü başkalarının boynuna sarılmaktır; bunu demin onlara söylemişim, bakın işte ben de şimdi sizin boy-118

DELİKANLI

nunuza sarılıyor, size yaltaklanıyorum : Ama arada bir fark var, var değil mi? Bu farkı anlâdınızsa, anlıyabildinizse bu anı kendim için kutsal sayarım.

Vasin gene gülümsüyerek :

— istediğiniz zaman bana gelin, dedi. Şimdi çok işim var, çalışıyorum, ama gelerseniz memnun olurum.

— Demin orada yüzünüze bakarak, karakteri çok çetin, duygularını başkalarıyla paylaşmıyan bir insan olduğunuza kanaat getirmiştim.

— Bu, belki de çok doğrudur. Geçen yıl Luga'da kızkardeşiniz Lizaveta Makarovna ile tanışmıştım... Kraft durdu, galiba sizi bekliyor, başka sokağa sapacak.

Vaşin'in elini sıktım, ben Vasinle konuşurken hep önden giden Kraft'a koşarak yetiştim, Hiç konuşmadan evine kadar gittik; henüz onunla ne bir şey konuşmak istiyor, ne de konuşabiliyordum. Kraft'ın karakterinin en belirgin vasıflarından biri de nezaketi idi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kraft eskiden bir yerde memurdu, bununla beraber, memurluktan başka her zaman husûsî işlerle de uğraşan rahmetli Androni-kov'a da bir mükâfat karşılığında yardım ediyordu. Kraft, Andronikoy'a olan hususî yakınlığı dolayisiyle beni ö kadar ilgilendiren şeylerin birçoğunu bilebilirdi. Hem ben liseye devam ettiğim sıralarda bunca yıl evinde yaşadığım Nikolay Semionoviç'in karısı, And-ronikov'un özbeöz yeğeni, evlatlığı, gözdesi Marya îvanovna'dan Kraft'a bana «tevdi edilmek üzere» bir şey verilmiş olduğunu öğrenmiştim. Bunun için Kraft'ı tam bir aydan beri dört gözle bekliyordum.

Kraft iki odalı küçük bir evde kendi başına yaşıyordu. Şimdiki durumda daha yeni seyahatten döndüğü için hizmetçisi bile yoktu. Yol sandığı gerçi açıktı, ama yerleştirilmemiş-ti; eşyalar şurada burada sandalyelerin üstünde duruyordu, kanepenin önündeki masa-daysa yol çekmecesini, bir tabanca, vesaire duruyordu, içeri girdiğimiz zaman Kraft çok dalgındı, beni büsbütün unutmuş gibiydi; belki yolda gelirken kendisiyle konuşmadığının farkında bile değildi. Odaya girer girmez bir şey aramaya başladı, ama bir aralık aynaya bakınca durdu, sonra tam bir dakika yüzünü gözden geçirdi. Gerçi bu hareketi fark etmişim (daha sonraları

da her şeyi pek iyi hatırladım), ama o zaman kederliydim, hem-de çok utanmıştım. Fikirlerimi bir noktada120

DKİ.İKANLI

toplıyacak halde değildim. Bir an geldi ki birdenbire kalkıp giderek bütün bu işleri yüzüstü bırakmayı düşündüm. Hem zaten bütün bu işler ne idi? Üzerime aldığım yapmacık bir dert değil miydi? Önümde daha çok enerji isteyen bu vazife varken yalnız duygulanma kapıldığım için belki de değersiz şeylere pek çok enerji harcadığımı düşünerek ümitsizliğe düşüyordum. Halbuki Dergaçov'un evinde olan bitenleri göz önünde tutacak olursak ciddî bir iş yapabilecek kabiliyette bir insan olmadığım meydandaydı.

Birdenbire:

— Kraft, onlara gene gidecek misiniz? diye sordum. O, sanki sözlerimi iyi anlamı-yormuş gibi, yavaş yavaş bana döndü. Ben bir sandalyeye oturdum.

Kraft, birdenbire: •— Onları affedin dedi!.

Bu bana, tabîî, bir alay gibi geldi; ama yüzüne dikkatlice bakınca yüzünde öyle acayip, hattâ şaşılacak bir saflık gördüm ki bu kadar ciddî bir tarzda onları «affetmemi» rica etmesine kendim bile şaşıtm. Sandalyeyi yanıma koyup oturdu.

—• Onur denen bütün duygulan nefsinde toplıyan bir adamdan başka bir şey olmadığını belki kendim de biliyorum, diye söze başladım, ama gene de özür dilemiyorum.

DELİKANLI

Kraft, hem yavaş, hem ciddî bir sesle;

— Zaten özür diliyeceğiniz kimse de yok ki, dedi. Hep sakın, hem de yavaş yavaş konuşuyordu.

- Varsın kendime karşı suçlu olmalıyım Kendime karşı suçlu olmayı severim... Kraft, karşınızda yalan söylediğim için beni affedin. Söyleyin siz de bu, dernekten misiniz? işte asıl "sizden sormak istediğim buydu.

— Onlar, başkalarından ne daha budala, ne de daha akıllıdırlar; onlar da herkes gibi delidirler. - -

Elimde olmıyan bir merakla ona dönerek; —, Sahiden herkes deli mi? diye sordum.

—,, Şimdi iyi insanların hepsi delirmiştir. Orta tabakadan olanlarla hiçbir şeye istidatları olmıyanları safa sürüyorlar. Ama bunları ne diye konuşmalı.

Konuşurken havaya bakıyor gibiydi, bir şey söylemeye başlıyor, sonra sözünü bitirmeden yarıda bırakıyordu. Ayrıca sesindeki hüznü ahenk insanı hayrete düşürüyordu.

— Vasin'de onlarla beraber mi? Vasin'de sekâ, Vasin'de ahlâk ülküsü var! diye bağırđım.

— Zamanımızda ahlâk ülküsü diye bir. şey yok; birdenbire bir tane bile kalmayıver-122

DELİKANLI

di, hem de asıl önemli olan tarafı şu ki böyle bir şey sanki eskiden de yeryüzünde yokmuş gibi.

— Eskiden de mi yoktu? Gözle görünür bir yorgunlukla;

— İyisi mi bunu bırakalım, dedi.

Hüznü ciddîliği bana dokundu! Bencilliğimden utanarak ben de onun ahengine uymaya başladım.

Birkaç dakika sustuktan sonra:

— Şimdiki zaman, diye söze başladı, şimdiki zaman, orta insanın parlak zamanı-, duygusuzluğun, terbiyesizliğe saygının, tembelliğin, iş kabiliyetsizliğinin, armut piş ağzıma düş deyince her şeyin önüne gelmesini istemek ihtiyacını duyan bir neslin devridir. Kimse bir şeyin üzerinde durup düşünmüyor; kendine bir ülkü edinen de az bulunur.

— Bugün Rusya'yı ağaşızlandırıyor, toprağı kuvvetsiz bırakarak memleketi çöle çeviriyorlar, böylece onu kalmıklara hazırlıyorlar. Ümitlerle dolu bir adam gelip bir ağaç dikse, herkes; «Yahu, sen o büyüyünceye kadar ya-şıyacakmısın?» diye güler. Öte yandan

insanlık için sahiden iyilik diliyen insanlar, bin yıl sonra acaba ne olacak? diye fikir yürütüyorlar, insana kuvvet veren ülkü büsbütün kaybolmuştur. Hepsi tıpkı bir handa yaşıyormuş gibi

M

K

DELİKANLI

yaşıyorlar, sanki yarın Rusya'dan çıkıp gidecekler, hepsi yalnız «bugün» ile yaşıyorlar...

— Müsaade edin, Kraft, siz: «Bin yıl sonra ne olacağını düşünerek kaygıya düşüyorlar» dediniz. Ya sizin... Rusya'nın alınyazısı üzerindeki ümitsizliğiniz... bu da aynı cinsten bir kaygı değil mi?

Sinirli sinirli: ;

•— Bu... bu dünyada bulunan meselelerin en acelesidir! diyerek hızla ayağa kalktı.

Sonra büsbütün başka bir sesle, bana da şaşkın şaşkın bakarak;

— Oh, affedersiniz! büsbütün unuttum! dedi. Sizi iş için çağırmıştım, halbuki... Allah aşkına affedin.

Sanki ansızın bir rüyadan uyanmış gibiydi, âdeta utandı, masanın üstünde duran evrak çantasından bir mektup çıkararak bana uzattı.

.— işte size teslim etmek istediğim şey. Bu, bir dereceye kadar önemi olan bir vesi-~ kadir, diyerek- dikkatle, hem de en iyi bir iş adamı gibi konuşmaya başladı.. Sonra, aradan uzun zaman geçince onu hatırlarken (kendisi içirt böyle önemli bir anda) başkasının işine karşı böyle candan bir ilgi göstererek bu işi öyle sakın, kesin bir ifade ile anlatması, boy-

124

DELİKANLI

le bir kabiliyet göstermesi beni hayretlere düşürmüştü.

— Bu, ölümünden sonra vasiyeti yüzünden Versilov ile prens Sokolskiyler arasında ' dâva açılan Stolbeyev'in mektubudur. Bu dâvaya şimdi mahkemede bakılıyor, herhalde Versilov'un lehine neticelenecektir; çünkü kanun ondan tarafa. Halbuki iki yıl önce hususî olarak yazılan bu mektupta vasiyetname sahibi gerçek iradesini, daha doğrusu isteğini anlatmakta, hem de bunu Versilov'dan ziyade prenslerin lehine açıklamaktadır. Hiç değilse prens Sokolskiy'lerin vasiyetnameye itiraz ettikleri noktalar, bu mektupla çok kuvvetlenir. Bunun için kanun önünde bir değeri ol-mıyan bu vesika için karşı taraf çok şeyler verirdi. Versilov'un işlerine bakan Aleksey Nikanoroviç (Andronikpv) bu mektubu yanında saklıyordu, ölümünden az önce, belki de ölümünün yaklaştığını anladığı için, kâğıtlarının akıbetinden korkarak bunu «iyice saklamam» için bana vermişti. Şimdiki halde Aleksey Nikanoroviç'in niyetleri hakkında fikir yürütmek istemiyorum, ama itiraf ederim ölümünden sonra, hele bu dâvanın yakında sona ereceğini göz önünde tutarak bu vesikayı ne yapmam gerektiği hususunda büyük bir kararsızlık içinde bulunuyordum. Ama Aleksey Ni-karonoviç daha hayattayken kendisine galiba birçok sırlar açtığı Marya İvanovna, eksik

olmasın, beni bu zor durumdan kurtardı: üç hafta önce bana bir mektup yazarak bu vesikayı size yermemi, bunun galiba (onun tâbiri) Androniköv'un dileğine de uygun olacağım kesin olarak bildirdi. Böylece işte vesika, ben de onu size tevdi ettiğim için çok memnunum.

Bu beklenmedik yeni haber karşısında şaşırıp kalarak:

— Bana bakın, dedim, şimdi bu mektubu ne yapayım? Söyleyin, nasıl hareket edeyim? " diye sordum.

— Bu da artık sizin bileceğiniz bir iş.

— imkânsız, ben hiç serbest değilim, bunu siz de kabul edersiniz! Versilov, bu mirası öyle bekliyor ki... hem biliyor musunuz, bu yardım olmazsa mahvolur... birdenbire böyle bir vesikanın bulunması felâket!

— Vesika yalnız burada, bu odada bulunuyor.

Yüzüne dikkatle bakarak:

— öyle mi dersiniz? diye sordum.

— Bu durumda nasıl hareket etmek gerektiğini bilmiyorsanız, ben size ne tavsiye edebilirim.?

Ama bunu prens Sokolskiy'e de teslim edemem, - .çünkü öyle yaparsam Versilov'un bütün ümitlerini suya düşürürüm, bundan başka da ona ihanet etmiş olurum... Öte yandan

126

DELİKANLI

Versilov'a teslim etmekle suçsuzların sefaletе düşmesine sebep olurum, Versilov'u da gene içinden çıkılmıyacak bir duruma sokarım, bu durumda ya mirastan vazgeçer, ya hırsız olur.

— işin mahiyetini pek fazla büyütüyorsunuz.

— Yalnız bir tek şey söyleyin: bu vesika işin kesin olarak halledecek mahiyette midir?

— Hayıf. Ben, büyük bir hukukçu değilim. Hasım tarafın avukatı, tabii, bu vesikayı nasıl kullanacağını, ondan mümkün olan faydayı elde etmesini bilirdi; ama Aleksey Nika-noroviç, bu mektubun gösterilmesinin hukuk bakımından büyük bir önemi olacağına kesin olarak inanıyordu, yani Versilov'un dâvası öyle de, böyle de kazanılırdı. Bu vesika, daha çok bir vicdan meselesi olarak göz önünde tutulmalıdır.

Sözünü keserek:

— İşte en önemli olan bu ya, dedim, işte bunun için Versilov, içinden çıkılmıyacak bir duruma düşecektir.

— Ama o, vesikayı yok edebilir, o za-inan tersine kendini bütün tehlikelerden kurtarmış olur.

— Hakkında böyle düşünmek için bir esasa dayanıyor musunuz, Kraft? İşte benim bilmek istediğim de bu; işte bunun için de evinize dakar geldim!

— Onun yerinde olan herkesin böyle hareket edeceğini sanıyorum.

— Siz de böyle mi hareket ederdiniz?

— Ben miras almadığım için kendime dair bir şey söyleyemem.

Mektubu cebime sokarak:

— Eh, peki, dedim. Bu iş şimdilik bitmiştir. Kraft, beni dinleyin, sizi temin ederim ki bana birçok şeyleri açan Marya İvanovna, bir buçuk yıl önce Ems'te Versilov ile Ahmakov'ların arasında olan bitenler hakkında sizin ancak sizin hakikati anlatabileceğinizi söylemişti. Sizi, her şeyi aydınlatacak bir güneşi bekler gibi bekledim. Benim ne durumda olduğumu bilmiyorsunuz, Kraft. Yalvarırım, bana bütün hakikati olduğu gibi anlatın. Onun nasıl bir adam olduğunu mutlaka bilmek istiyorum, şimdiyse, şimdi buna her zamankinden daha çok ihtiyacım var!

Marya İvanovna'nın bunu size anlatmamasına şaşıyorum; ölü Andronikov'dan bütün bunları duymuş olması gerekti, hem tabii duymuştur da, hem de belki benden daha fazla biliyordur.

— Marya İvanova'nın anlattığına göre Andronikov kendisi de bu işin içinden çıkamamış. Bu kördüğümü galiba kimse çö-zemiyecek. Şeytan bile bunu çözeyim derken

128

DELİKANLI

ayağını kırar! Bense sizin o zaman Ems'te bulunduğunuzu biliyorum...

— Ben hepsini biliyorum, ama bildiklerimi, eh seve seve anlatırım, ancak sizi tatmin edecek miyim dersiniz?

II:

Bütün hikâyeyi harfî harfî anlatmı-yacağım, yalnız kısa bir özünü vereceğim.

,Bir buçuk yıl önce, Versilov, ihtiyar prens Sökolskiy vasıtasıyla Ahmakov ailesinin dostu olunca (o zaman hepsi yabancı memlekette, Ems'te bulunuyorlarmış) birincisi henüz pek yaşlı bir adam olmyan, ama üç yıllık bir evlilik devresinde kansı Katerina Nikolayevna'-mn bütün kıymetli çeyizini kumarda kaybeden, sefahatten de kendisine bir defa inme inen general Ahmaköv'un üzerinde kuvvetli bir tesir yapmış. General, o zaman inmeden sonra henüz

kendine gelerek yabancı bir memlekette nekahat devresini geçiriyormuş, Ems'-teyse birinci karısından olan kızı için oturu-yormuş. Bu on yedi yaşlarında hastalıklı bir kızmış, göğüsünden rahatsızmış, söylediklerine göre çok güzel, bununla beraber pek de hayalci bir yaratılmış. Çeyizi yokmuş, her zaman olduğu gibi ihtiyar prense ümit bağlıyor-larmış. Gene söylediklerine göre -Katerina, Nikolayevna, iyi kalbli bir üvey anneymiş.

DELİKANLI

Ama kız, her nedense, en çok Verilov'a bağlanmış. Versilov o zamanlar, Kraft'ın söylediği gibi, «ihtiraslı bir şey», bir çeşit yeni hayat ortaya koyuyormuş, bana aynen söylenen Andronkov'un garip, belki de alaylı ifadesine göre «yüksek anlamda bir imamın tesiri altındaymış». Ama meraka değer taraf şu ki herkes pek çabuk kendisinden soğumuş. General ondan korkuyormuş bile; Kraft, Versilov'un Katerina Nikolayevna'nın (o zaman Enis'ten Paris'e giden) genç prens Sokolskiy'e karşı zâ'fı olduğunu hasta kovanın kafasına yerleştirmeye muvaffak olduğuna dair söylentileri hiç de yalanlamıyordu. Gene Kraft'ın ifadesine göre bunları dosdoğru söylemiyerek «her zaman yaptığı gibi» iftiralarla, imalarla, her türlü dolambaçlı cümlelerle anlatmış «ki o böyle şeylerin ustasıdır». Umumî olarak şunu söyliyeyim ki Kraft onu yüksek bir gayeye yahut hiç olmazsa orijinal bir şeye hizmet olsa bir insan gibi değil de daha ziyade bir hiyleci, doğuştan entrikacı bir adam olarak tanıyordu. Bense Versilov'un önceleri Katerina Nikolayevna'nın üzerinde büyük nüfuzu varken yavaş yavaş araları açılmış olduğunu Kraft söylemeden de biliyordum. Bütün bu oyunun ne olduğunu Kraft'tan dahi öğrenememiştim, ama dostluktan sonra aralarında baş-lıyan karşılıklı nefreti herkes tasdik ediyordu. Bundan sonra garip bir hâdise olmuş: Kateri-

DELİKANLI I — FOR.: 9/10

129132

DELİKANLI

terina Nikolayevna'ya sevgisini açmış; Versi-lov'un dostu olan, hattâ bir müddet onun sözlerinin tesiriyle heyecanlanan, ama daima ona inanmayan, itiraz eden Katerina Nikolayevna, onun bu aşk ilânını büyük bir nefretle karşılayarak yüzüne karşı kahkahalarla gülmüş. Evinden resmen kovmasına sebep de Versi-lov'un, pek yakın bir zamanda kocasına ikinci bir inme ineceği tahmin edildiğinden Katerina Nikolayevna'ya doğrudan doğrutya evlenme teklifinde bulunmuş olmasıymış. Böylece Ver-silov'un bu sefer açıkça kendi üvey kızıyla evlenmek gibi bir niyet beslemesi Katerina Nikolayevna'da ona karşı ayrı bir nefret uyandırmış olması gerek. Marya İvanovna, Moskova'da bana bütün bunları anlatırken hem bu hem de öteki şekil ifadeyle yani hepsine birden inanıyordu: bunların hepsinin bir arada olabileceğini, bunun bir çeşit la haine dans Vamour her iki tarafın aşk gururunun hakarete uğraması gibi bir şey olduğunu tasdik ediyordu, v.s. v.s., kısacası ciddî, doğru bir insan için hiç değeri olmıyan bir çeşit pek ince romantizmle karışık, üstelik de alçaklıkla dolu garip bir macera! Ama, Marya İvanovna pek iyi huylu bir insan olmasına rağmen kendisi de çocukluğundan beri gece gündüz elinden düşürmediği romanların tesiri altında kalan bir kadındı. Yani Versilov'un alçaklığı, yalancılığı, desiseciliği meydandaydı, kısacası

bu karanlık iğrenç bir şeydi, sonra bütün bunlar gerçekten de en korkunç bir şekilde sona ermişti: aşk ateşiyle tutuşan zavallı kız, fosforlu kibritlerle kendini zehirlemiş; ama hattâ şimdi bile bu son söylentinin doğru olup olmadığını bilmiyorum; hiç değilse bu söylentiye bütün gayretleriyle örtbas etmeye çalışmışlar. Kızcağız yalnız iki hafta kadar hasta yattıktan sonra ölmüş. Böylece kibrit hikâyesi de şüphe altında kalmış, ama Kraft buna da kesin olarak inanıyordu. Kızının ölümünden az sonra da general ölmüş. Söylediklerine bakılırsa ikinci inmeye sebebolan keder, ölümüne de sebep olmuş, ama bu ölüm, ancak aradan üç ay geçtikten sonra gelmiş. Kız gömüldükten sonra Paris'ten Ems'e dönen genç prens Sokolskiy, parkta, herkesin önünde Ver-silov'a tokat atmış, oysa düelloya çağırarak karşılık vermesi gerekirken çağırmamış; bunun tersine ertesi gün, sanki hiçbir şey olmamış gibi, Promenad'a gelmiş. Burada, daha sonra da Petersburg'ta herkes kendisinden yüz çevirmiş. Gerçi Versilov,

bazı ahabplariyle görüşmeye devam ediyordu, ama bunlar büsbütün başka bir çevredendi. Sosyetedede bütün tanidikları onu suçlu buluyorlardı, gerçi olan bitenleri bütün ayrıntıları ile bilen pek azdı; bildikleri sadece genç bir kızın romantik ölü-miyle tokat meselesiydi. İşin aslını bilenler yalnız iki, üç kişiydi; herkesden çok bilen de

134

DELİKANLI

Ahmakov'larla iş yüzünden çoktan beri temasta bulunan Andronikov idi, bir hâdisе dola-yısı ile de ayrıca Katerina Nikolayevna'ya yakındı. Ama o, bütün bu sırları kendi ailesinden bile gizliyordu, yalnız Kraft ile Marya İvanovna'ya bazı şeyler anlatmıştı, bunu da lüzum gördüğü için yapmıştı.

Kraft, sözlerim bitirerek;

— Burada şimdi en önemli olan şey, ba-* yan Ahmakova'mn çok korktuğu bir vesikadır, dedi. Buna dair de bana şunları bildirdi.

Katerina Nikolayevna, ihtiyar prens, yani babası, yabancı bir memlekette akıl hastalığından iyileştiği bir sırada Andronikov'a (Katerina Nikolayevna ona tamamiyle itimadedi-yordu) çok gizli olarak kendisini prensin gözünden düşürecek bir mektup yazmış. O sıralarda iyileşmekte olan prenste çok para harcamak arzusu, hemen hemen paralarını sokağa atmak gibi bir arzu belirmiş; yabancı memleketlerde kendisine hiç gereği olmıyan; resimler, vazolar gibi kıymetli eşya almaya kim bilir hangi şeylere, hattâ oradaki hayır kurumlarına büyük paralar bağışlamaya başlamış; kibar bir Rus mirasyedisinden iflâs halinde bulunan, mahkeme dâvalariyle yüklü bir çiftliği göziyle görmeden biraz daha fazla bir para karşılığında satın alacakmış; en so-

DELİKANLI

135

nurida sahiden evlenmeyi düşünmeye başlamış, işte hastalığı sırasında babasının yanından hiç ayrılmıyan Katerina Nikolayevna bütün bu olayları göz önünde tutarak Andronikov'a bir hukukçu ve «eski dost» olduğu için şöyle bir şey sormuş: «Kanunlara göre prensi vasilik altına almak yahut ehliyesiz olduğunu ilân etmek kabil midir? Eğer kabilse bir rezaletе meydan vermeden, hiç kimseyi suçlamadan, bu işi hem de babasının duygularını sarsmadan nasıl yapmak mümkün olur? ves., ves.» diye bir mektup göndermiş. Söylediklerine göre Andronikov, daha o zaman Katerina Nikolayevna'yı bu fikirden vazgeçirmiş; daha sonra prens büsbütün iyileşince, artık bir daha bu fikre dönmek imkânsızlaşmış, ama mektup da Andronikov'da kalmış. Derken Andronikov ölüyor, Katerina Nikolayevna da hemen mektubu hatırlıyor: bu mektup ölü avukatın kâğıtları arasında bulunarak ihtiyar prensin eline geçseydi, kızını bir daha geri dönmek üzere mutlaka evinden kovar, mirasından mahrum eder, hayattayken de metelik bile vermezdi. Aklının yerinde olduğuna öz kızının inanmaması, üstelik de kendisini deli olarak ilân etmek istemesi, bu kuzuyu bir canavara çevirirdi. Katerina Nikolayevna ise dul olunca kumarbaz kocasının yüzünden meteliksiz kalmıştı, şimdi de yalnız babasına bel bağlıyordu: ondan birincisi kadar zengin bir çeyiz alacağım ümitdediyordu.136

DELİKANLI

Kraft, bu mektubun sonra ne olduğunu iyice bilmiyordu, ancak Andronikov'un «gerekli kâğıtları hiçbir zaman yırtmadığına» işaret etti, hem bundan başka aklı başında bir adam olmakla beraber aynı zamanda «engin vicdanlı» bir adamdı. (O zaman Androni-kov'u o kadar seven, ona karşı o kadar saygı duyan Kraft'ın böyle serbest bir fikir yürütmesine şaşmış kalmıştım). Ama Kfrat gene de bu vesikanın, Andronikov'un dul kansiyile, kızlariyle yakından tanışan Versilov'un eline geçtiğine inanıyordu. Ölü Andronikov'dan kalan bütün kâğıtların hemen, mutlaka Versi-lov'a teslim edildiği de biliniyordu. Kraft aynı zamanda Katerina Nikolayevna'nın bu mektubun Versilov'un eline geçtiğini düşünerek bundan pek korktuğunu, yabancı memleketten dönünce mektubu Petersburg'da aramış olduğunu, Andronikov'lara da gittiğini, şimdi mektubun belki de Versilov'un eline geçmediğini ümidederek hâla

araştırmalarına devam ettiğini, en sonunda da sırf bunun için Moskova'ya gittiğini, orada Marya İvanovna'-ya yalvararak koruduğu kâğıtların arasında bu kâğıdı aramasını rica ettiğini biliyordu. Katerina Nikolayevna, Marya İvanovna diye birisinin bulunduğunu, onun ölü Andronikov'-la olan münasebetlerini daha pek yakında Petersburg'a döndükten sonra öğrenmişti.

Kendi düşüncemi açığa vurmadan:

DELİKANLI

137

— Mektubu Marya İvanovna'da bulamadığını iyi biliyor musunuz? diye sordum.

— Marya İvanovna size bile bir şey söylemediğine göre belki de elinde birşey yoktur.

— Öyleyse vesikanın Versilov'da olduğunu tahmin ediyorsunuz?

Belli bir yorgunlukla;

— Herhalde öyledir. Ama bilmiyorum, her şey de olabilir, diye mırıldandı.

Sorularımı kestim, hem de ne lüzumu vardı? ilgilenmeye değmiyen bütün bu karşıklığa rağmen benim için önemi olan her şey aydınlanmıştı; korktuğum başıma gelmiş, her şey de anlaşılmıştı.

Derin bir ümitsizlik içinde:

— Bütün bunlar bir rüyaya, bir hezeyana benziyor, diyerek şapkamı elime aldım.

Kraft o anda yüzünde okuduğum pek belli, büyük bir ilgiyle;

— Bu adam sizin için pek mi kıymetli? diye sordum.

— Sizden gene de her şeyi büsbütün öğrenemeyeceğimi anlıyordum, dedim. Bir ümit daha var, o da bunları Ahmakova'dan öğrenmek... Zaten ben de ona bel bağlıyordum.

Belki ona giderim, belki de gitmem.138

DELİKANLI

Kraft, ne demek istediğimi anlamıyarak yüzüme baktı.

•— Allaha ısmarladık, Kraft! sizi istemi-yen insanlara ne diye sırnaşmah? Zorla güzellik olur mu? Hepsiyle ilgiyi kesmek daha iyi değil mi, ha?

Kraft, yere bakarak bir çeşit sertlikle:

— Sonra nereye gitmeli? diye sordu.

— Kendi içine, kendi içine! Hepsiyle ilgiyi kesip kendi içine çekilmeli!

— Amerika'ya mı? Hayranlıkla;

— Neden Amerika'ya olsun! Kendi içine, yalnız kendi kabuğuna çekilmeli! işte benim bütün «ülküm» bu, Kraft! dedim.

Bir çeşit merakla yüzüme baktı,

— Sizin «kendi içinize» çekilecek yeriniz var mı?

— Var. Allaha ısmarladık, Kraft; teşekkür ederim, sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim! Ben sizin yerinizde olsam, mademki kafamda böyle bir Rusya yerleşmiş, hepsini cehennem dibine yollardım; defolun, entrika yapın, dolap çevirin, kendi aranızda birbirinizi köpekler gibi ısırın, bana ne!

Kraft, beni kapıya kadar götürmüşken birdenbire:

DELİKANLI

— Biraz daha oturun dedi.

Buna biraz şaştım, geri dönüp oturdum. Kraft da karşıma geçip oturdu. Birbirimize gülümsiyerek baktık, bütün bunları sdaha imdi olmuş gibi gözlerimin önünde görüyorum. Ona büyük bir hayretle baktığımı da hatırlıyorum.

Birdenbire:

— Sizde en çok hoşuma giden şey, Kraft, böyle nezaketli bir insan oluşunuzdur, dedim.

— Ya?

— istediğim halde pek seyrek nazik olabildiğim için böyle söylüyorum... Kim bilir insanların sana hakaret etmesi, belki daha iyidir: böylelikle hiç olmazsa kendilerini sevmek zahmetinden kurtarıyorlar.

Kraft, galiba sözlerimi dinlemiyordu.

— Günün hangi saatini daha çok seversiniz? diye sordu.

— Hangi saatim mi? Bilmiyorum. Ama gön batışını sevmem.

Başka türlü bir merakla:

— Ya? diye mırıldandı, ama o anda gene düşünceye daldı.

— Gene bir yere gidiyormuşsunuz, öyle mi?

142

DELİKANLI

DELİKANLI

143

para harcamaya kendi kendime hiçbir suretle izin vermezdim) henem oracıkta Petersburgs-kaya'nın Bolşoy caddesinde bir meyhaneye girdim. Bir tabak çorba istedim, yedikten sonra pencereden dışarısını seyretmeye başladığımı hatırlıyorum: meyhane tıklım tıklım doluydu, yanmış yağ, meyhane peçetelerinin kendine mahsus kokusuyla tütün dumanı ortalığı sarmıştı, iğrençti. Tepmede sesi kısılmış, tasalı, düşünceli bir bülbül, kafesinin dibini gagalıyordu. Bitişikteki bilardo salonunda gürültü ediyorlardı, bense oturmuş, derin düşüncelere dalmıştım. Gün batışı (Kraft, gün batışını sevmediğime niçin şaşmışa? hiç de yerinde olmadan beni şimdiye kadar duymadığım yeni, beklenmedik duygulara sürükledi. Hayalimde hep annemin sakın yüzü, tam bir aydan beri öyle ürkek ürkek bakan sevimli gözleri canlanıyordu. Son zamanlarda evde en çok ona karşı pek kaba davranıyordum; Versilov'a kabalık etmek istiyordum, ama cesaret edemediğim için alçakça âdetime uyarak anneme eziyet ediyor, acısını ondan çıkarıyordum. Hattâ büsbütün korkutmuşum bile, yersiz bir şey yapmamdan korkarak Andrey Pet-roviç içeri girdiği zaman sık sık bana öyle yalvaran gözlerle bakıyordu ki... Şimdi meyhanede otururken ilk defa Versilov'un bana sen, annemin de siz dediğini hatırlayınca bu l iş pek garibime gitti. Buna önce de şaşıyor-

dum, (hem annemin lehine değildi bu düşünce) halbuki burada bunu ayrıca hatırladım, arkasından da acayip düşünceler birbiri ardınca kafama dolmaya başladı. Meyhanede uzun zaman, ta karanlık çökünceye kadar oturdum. Bu arada kızkardeşimi de düşündüm...

Bu benim için uğursuz dakikaydı; Ne olursa olsun, artık bir şeye karar vermek gerekti! Yoksa karar verecek kadar kuvvetim yok muydu? Mademki üstelik kendileri de beni istemiyorlardı, onlarla ilgimi kesmekte ne zorluk vardı? Annemle kızkardeşim mi? Ama onları, iş ne şekil alırsa alsın gene de bırakmıyacaktım.

Doğrusu şu ki, daha ilk çocukluk çağında bu adamın hayatıma bir an karışması, kendi kendimi anlamaya başlamama sebebolan o ilk kaçınılmaz bir sarsıntı idi. O zaman karşıma çıkmamış olsaydı, kendisinden kaçıp kurtulmaya gene de imkân bulamıyacağım kaderin bana önceden verdiği karektere rağmen, zekâm, fikir hazinem, talihim herhalde başka bir şekil almış olacaktı..

Neticedeyse bu adam sadece bir hülya, çocukluk yıllarımdan beri yaşattığım bir hülya imiş. Onu böyle ben uydurmuşum, hakikat-teyse büsbütün başka, benim hayal ettiğimden çok aşağı bir insanmış. Ben, temiz bir insana142

DELİKANLI

para harcamaya kendi kendime hiçbir suretle izin vermezdim) henem oracıkta Petersburgs-kaya'nın Bolşoy caddesinde bir meyhaneye girdim. Bir tabak çorba istedim, yedikten sonra pencereden dışarısını seyretmeye başladığımı hatırlıyorum: meyhane tıklım tıklım doluydu, yanmış yağ, meyhane peçetelerinin kendine mahsus kokusuyla tütün

dumanı ortalığı sarmıştı, iğrençti. Tepmede sesi kısılmış, tasalı, düşünceli bir bülbül, kafesinin dibini gagalıyordu. Bitişikteki bilardo salonunda gürültü ediyorlardı, bense oturmuş, derin düşüncelere dalmıştım. Gün batışı (Kraft, gün batışını sevmediğime niçin şaşmışa? hiç de yerinde olmadan beni şimdiye kadar duymadığım yeni, beklenmedik duygulara sürükledi. Hayalimde hep annemin sakın yüzü, tam bir aydan beri öyle ürkek ürkek bakan sevimli gözleri canlanıyordu. Son zamanlarda evde en çok ona karşı pek kaba davranıyordum; Versilov'a kabalık etmek istiyordum, ama cesaret edemediğim için alçakça âdetime uyarak anneme eziyet ediyor, aşçımı ondan çıkarıyordum. Hattâ büsbütün korkutmuştum bile, yersiz bir şey yapmamdan korkarak Andrey Pet-roviç içeri girdiği zaman sık sık bana öyle yalvaran gözlerle bakıyordu ki... Şimdi meyhanede otururken ilk defa Versilov'un bana sen, annemin de siz dediğini hatırlayınca bu iş pek garibime gitti. Buna önce de şaşıyor-

1

DELİKANLI

143

dum, (hem annemin lehine değildi bu düşünce) halbuki burada bunu ayrıca hatırladım, arkasından da acayip düşünceler birbiri ardınca kafama dolmaya başladı. Meyhanede uzun zaman, ta karanlık çökünceye kadar oturdum. Bu arada kızkardeşimi de düşündüm...

Bu benim için uğursuz dakikaydı Ne olursa olsun, artık bir şeye karar vermek gerekti! Yoksa karar verecek kadar kuvvetim yok muydu? Mademki üstelik kendileri de beni istemiyorlardı, onlarla ilgimi kesmekte ne zorluk vardı? Annemle kızkardeşim mi? Ama onları, iş ne şekil alırsa alsın gene de bırakmıyacaktım.

Doğrusu şu ki, daha ilk çocukluk çağımda bu adamın hayatıma bir an kanşması, kendi kendimi anlamaya başlamama sebebolan o ilk kaçınılmaz bir sarsıntı idi. O zaman karşıma çıkmamış olsaydı, kendisinden kaçıp kurtulmaya gene de imkân bulamıyacağım kaderin bana önceden verdiği karektere rağmen, zekâm, fikir hazinem, talihim herhalde başka bir şekil almış olacaktı..

Neticedeyse bu adam sadece bir hülya, çocukluk yıllarımdan beri yaşattığım bir hülya imiş. Onu böyle ben uydurmuştum, hakikaV-teyse büsbütün başka, benim hayal ettiğimden çok aşağı bir insanmış. Ben, temiz bir insana

144

DELİKANLI

DELİKANLI

145

gelmiştim, buna değil. Hem niçin bir zamanlar, daha çocukken kendisini bir dakikacık görerek ebediyen aşık olmuştum? Bu «ebediyen» sözü yok olmalıdır. Bir gün, yazacak yer olursa, bu ilk karşılaşmamızı anlatırım: bu, bir şey ifade etmeyen boş bir hikayedir! Ama ben ondan tam bir piramit yaptım. Bu piramidi çocukluk yorganımı başıma çekip uykuya dalarken ağılyabildiğim, hayal kurabildiğim zaman yapmaya başlamıştım. Niçin ağılyordum? Bunu kendim de bilmiyorum. Beni bırakıp gittikleri için mi? Yoksa bana eziyet ettikleri için mi? Ama bana biraz sadece iki yıl kadar Tuşar'ın pansiyonunda eziyet etmişlerdi, buraya beni Versilov bırakmış, kendisi de ebediyen gitmişti. Ondan sonra bana kimse eziyet etmedi; hattâ tersine ben arkadaşlarıma gururla bakıyordum. Hem zaten kendi öksüzlerine ağılyanlara tahammül edemem! Bu gay-rimeşru öksüzlerin, bütün bu sokağa fırlatılıp atılanların, umumiyetle bütün bu pisliklerin (ki kendilerine karşı hiç merhametim yoktur) birdenbire muzafferiyetle halkın karşısına çıkarak acı acı, hem de ısrarla: «İşte bakın, bize karşı nasıl hareket ettiler» diye zırlamaları, en iğrenç bir rol oynamaktan farksızdır. Bana kalsa bu gibi öksüzlere sopa atardım. Bütün bu hergele guruhundan hiç kimse susmanın, zırlayıp şikâyet etmeye tenezzül etmekten on defa daha hayırlı olduğunu anlamaz.

Ama mademki tenezzül ettin, sana, aşk çocuğuna lâıyk olan da budur, işte benim fikrim!

Ama gülünç olan şey, eskiden «yorgan altında» kurmuş olduğum hülyalar değil de-hemen hemen asıl gayelerimi unutarak gene de onun için, bu hayali adam için buraya gelmiş olmadı, iftiraları yoketmesine, düşmanları ezmesine yardım etmeğe gelmiştim. Kraft'ın söylediği o vesika, bu kadının Andronikov'a yazdığı, şimdi de varlığından o kadar korktuğu, kaderini belli ederek yoksul bir hale getirebilecek olan, Versilov'un elinde olduğunu sandığı o mektup, Versilov'da değil bendeydi, pantolonumun arka cebinde dikili duruyordu! Onu oraya kendi elimle dikmiştim, dünyada hiç kimsenin de bundan haberi yoktu Romantik huylu Marya İvanovna kendisine «saklaması» için verilen bu vesikayı kendi düşünce ve iradesiyle başka birisine değil de bana teslim etmişti, bunu açıklamak zorunda değilsem de ilerde sırası gelince anlatırım: ama hiç beklemediğim bir sırada elime böyle bir silah geçmesi, bende Petersburg'a gelmek gibi çekici bir istek uyandırmaktan geri kalamazdı. Tabii bu adama gizliden gizliye, gösteriş yapmadan, sinirlenmeden yardım etmeye buna karşılık ondan ne bir takdir, ne de beni kucaklamasını beklemeye karar vermiştim. Hem hiçbir zaman bunu başına kakmaya tenezzül de etmiyecektim! Aşık olarak hayali bir ülkü

146

DELİKANLI

yapmış olmam bir suç muydu? Belki de onu hiç sevmiyordum! Orijinal zekası, merak uyandıran karakteri, öteyandan entrikaları, maceraları, annemin onun yanında bulunması, bütün bunlar beni hiç durduramayacak gibi geliyordu bana; hayali bebeğimin kırılmış olması yetiyordu, belki de bir daha onu hiç sevmiyecektim. Öyleyse beni durduran neydi, hangi bataklığa saplanmışım da içinden bir türlü çıkamıyordum? İşte asıl mesele burada. Neticede de benden başkasının budala olmadığı meydandaydı.

Ama başkalarının namuslu olmalarını isterken kendim de namuslu olmalıydım; itiraf etmek zorundayım ki cebimde dikili bulunan vesika bende yalnız Versilov'un yardımına koşmak gibi ihtiraslı bir istek uyandırmakla kalmıyordu. Şimdi bu benim için gün gibi apaçıktı, zaten o zaman da bu düşünce yüzümü kızartıyordu ya! Kendisiyle yüz yüze karşılaşacağım, yüksek tabakanın bir yarattığı olan bir kadın gözlerimin önünde canlanıyordu; o, kaderi elimde olduğundan şüphe bile etmeden benden nefret edecek, bir fareyle alay eder gibi yüzüme karşı gülecekti. Bu düşünce, yukarda da itiraf ettiğim gibi, Moskovadayken, daha da çok vagonda buraya gelirken beni sarhoş ediyordu. Evet bu kadına karşı kinim vardı, ama aynı zamanda onu kurbanım olduğu için seviyordum, evet, bütün bunlar doğrudu, her şey tıpkı anlattığım gibi olmuştu. Ama aynı zamanda gene öyle bir çocukluktu ki bunu benim gibi birinden bile beklemezdim. O zamanki duygularımı yazıyorum, yani meyhanede bülbül kafesi altında Otururken hemen o gece hepsiyle, bir daha geri dönmek üzere ilgimi kesmeye karar verdiğim akşam kafamda dolaşan fikirleri yazıyorum. O kadınla bugünkü karşılaşmamızı hatırlayınca yüzüm kıpkırmızı kesildi. Rezilce bir karşılaşma! Rezilce, budalaca bir hâtır, en önemlisi de benim bir işe yaramadığımı her şeyden daha kuvvetle ispat eden bir karşılaşma! O zaman bu benim hattâ en budalaca bir avlama karşısında bile duygularımı ye-nemiyeceğimi gösteriyordu, bense daha biraz önce Kraft'a kendime göre «yerim», kendi işim bulunduğunu, bana üç ömür verseler gene az geleceğini söylemiştim. Bunları gururla söylemiştim. Ülkümü bırakarak Versilov'un işlerine dalmış olmamı gene de herhangi bir şeyle bağışlatmak mümkündü; ama şaşkına dönen bir tavşan gibi bir yandan öte yana atılarak artık her değersiz şeye burnumu sokmam tabu, budalalığımın ileri geliyordu. Manalı, akıllıca bir şey söylemek elimden gel-miyeceğini, benim için en kârlı şey susmak olduğunu çoktan beri bildiğim halde hangi kör şeytana uyarak Dergačov'a gitmiş, budalalıklarımın ortaya atılmışım. Ondan sonra

148

DELİKANLI

bir Vasin parçası, daha «ilerde elli yıllık ömrüm» olduğunu, böyle olunca da ümitsizliğe kapılmamam gerektiğini söyleyerek bana akıl öğretiyordu. Vasin'in itirazı pek güzel, bunu ben de kabul ediyorum, hem de onun söz götürmez zekâsından beklenen bir şeydi; zaten bu itiraz en basit bir itiraz olması bakımından pek güzeldi, en basit şeylerse ancak sona doğru, yani en allica yahut en budalaca olan şey denendikten sonra anlaşılmış olur... Ama bu itirazı Vasin'den önce de biliyordum; bu fikir üç yıl kadar yahut daha fazla bir zaman önce aklıma gelmişti; dahası var, «ülküm» biraz da bu fikrin içinde gizleniyordu.

İşte o zaman meyhanede düşündüklerim bunlardı.

Akşam saat sekize doğru hem yürümekten hem düşünmekten yorulmuştum, Semio-noy mahallesine geldiğim zaman çok büyük bir sıkıntı duyuyordum. Hava büsbütün kararmış, değişmişti; kuruydu, ama pis Petersburg rüzgârı, zehir gibi esiyor, bir bıçak gibi sırtıma saplanıyordu, her yandan da havaya toz toprak kaldırıyordu. Sokaklarda fabrikalardan iş yerlerinden acele acele, kendi köşelerine dönen halk tabakasından asık yüzlü o kadar insan vardı ki! Herkesin kendi karanlık düşüncelerine daldığı belliydi, bütün bu kalaba-

DELIKANLI

149

lığın içinde belki de umumî, birini ötekine bağlayan bir tek düşünce yoktu! Kraft haklıydı : herkesin yolu ayrı. Bu sırada küçük bir çocuğa rasgeldim, çocuk o kadar küçüktü ki gecenin bu saatinde sokakta bulunmasına şaşıtm; anlaşılan yolu kaybetmişti; kadının biri onu dinlemek için bir dakika kadar durdu, ama bir şey anlıyamadı, ellerini iki yana açıp çocuğu yalnız başına karanlıklarda bırakarak yoluna devam etti. Ben yaklaşmak istedimse de çocuk bilmem neden benden çok korktu, koşa koşa kaçtı gitti. Eve yaklaşırken Vasin'e bir daha hiç gitmemeye karar verdim. Merdivenlerden çıkarken Versilov eve gelinceye kadar anneme yahut sevgili kardeşime (ona bir aydan beri esaslı birşey hiç söylememiştim) tatlı birkaç söz söyleyebilmek için kendilerini evde yalnız bulmayı çok istiyordum. Tam istediğim gibi de oldu, Versilov evde yoktu...

IV

Sırası gelmişken: «Hâtıralarımda» bu «yeni kişi» yi sahneye çıkarırken (Versilov'dan konuşuyorum) onun kısa, ama gene de bir şey ifade etmiyen, hal tercümesini anlatayım. Bunu hem okuyucunun olup bitenleri daha iyi anlaması için, hem de ileride hikâyeme

150

DELIKANLI

devam ederken bu hal tercümesini nereye sıkıştıracağımı bilmediğim için yapıyorum.

Versilov, üniversitede okurken ordu hizmetine, süvari alayına girmiş. Fanariotova ile evlendikten sonra istifa ederek ayrılmış. Yabancı memleketlere gitmiş, geri dönünce sosyetenin zevklerine dalarak bir müddet Moskova'da yaşamış. Karısı ölünce köye gelmiş burada annemle aralarında o hâdise oluşmuş. Sonra uzun zaman güneyde bir yerde yaşamış Rusya ile Avrupa arasında başlıyan savaşta gene orduya girmiş, ama Kırım'a düşmemiş, savaş devam ettiği müddetçe de cephe gerisinde kalmış. Savaş bitip ordudan istifa edince gene yabancı memleketlere gitmiş, hattâ bu sefer annemi de beraber götürmüş, ama Königsberg'de bırakmış. Zavallı annem. Küçük kızıyle, dilini bilmediği bir memlekette ormanda yaşar gibi yapayalnız nasıl yaşadığını hâlâ bir çeşit korku ile başını sallıya sallıya anlatırdı; en sonunda parasız da kalmış. Derken Tatyana Pavlovna kendisini almaya gelmiş. Nijegorod ilinde bir yere götürmüş. Bundan sonra Versilov birinci derece barış hakemliğine girmiş, söyldeiklerine göre bu işi iyi pek başanyormuş, ama az sonra bu vazifeden de çekilerek Petersburg da şunun bunun özel işleriyle uğraşmaya başlamış. Andronikov, gösterdiği kabiliyeti her zaman takdir eder, ona büyük bir saygı gösterir, ancak karakterini bir

türlü anlıyamadığını söylerdi. Daha sonra bu işi de bırakan Versilov, yabancı memleketlere giderek bu defa uzun zaman, birkaç yıl kalmış. Bundan sonra ihtiyar prens So-kolskiy'le içli dışlı bir ahbablık başlamış. Bütün bu zaman içinde mali durumu iki üç defa esaslı bir şekilde değişmişti: kâh büsbütün yoksul bir duruma düşüyor, kâh yeniden zengin olup yükseliyordu. E, hatıralarımı bu noktaya kadar getirdikten sonra şimdi de «ülkümü» anlatabilirim. Onu ilk defa doğduğu andan başlayarak anlatmaya çalışacağım. Ülkümü, ilerde anlatacağım şeylerin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuya açıklamaya karar verdim. Hem de yalnız okuyucu değil, kendim yazar olduğum halde beni bu adımları atmaya sevk eden sebepleri anlatmadan güçlükler içinde bocalamaya başladığımı görüyorum. Bu «susmak şekliyle» beceriksizliğin yüzünden ben de elimden olmadan yukarda alay ettiğim romancıların «güzelliklerine» gene de kapıldım. Bütün o yüz kızartıcı maceralarımla Petersburg romanımın kapısından girerken bu önsözü yazmayı gerekli buluyorum. Ama şimdiye kadar beni susmak zorunda bırakan şey yalnız «güzellikler değil, aynı zamanda işin mahiyeti, yani işin zorluğu»du, şimdi bile, geçenler çoktan geçtiği halde bu «fikri» anlatmakta yenilmez güç-152

DELİKANLI

lüklerle karşılaşıyorum. Bundan başka onu şüphesiz ki şimdiki gibi değil de o zaman düşündüğüm şekilde, aynı o zaman almış olduğu şekliyle, o zaman düşündüğüm gibi anlatmam gerek, buysa yeni bir zorluk teşkil ediyor. Hem bazı şeyleri anlatmak da büsbütün imkânsız. Zaten en basit, en açık düşünceleri anlatmak her şeyden zordur. Eğer Columb Amerika'yı keşfetmeden önce bu düşüncesini başkasına anlatmaya başlasaydı, ne demek istediğini uzun zaman anlamıyacaklarından eminim. Hem zaten anlamışlardı ki! Bunu söylemekle kendimi hiç de Columb ile bir tutmak istemiyorum, olur da birisi bu sözlerimden böyle bir mâna çıkarmaya kalkışsa bundan kendisi utanacaktır, işte o kadar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Benim ülküm Rohtschild olmaktadır. Okuyucuyu, sükûnete, ciddî olmaya çağırırım.

Tekrar ediyorum, benim ülküm, Rohtschild olmaktadır, Rohtschild gibi zengin olmaktadır; sadece zengin değil, tıpkı Rohtschild gibi olmak istiyorum. Neden, niçin, nasıl bir gaye güttüğümü ilerde anlatacağım. Önce sadece gayeme ulaşmanın matematik bakımdan elde edilmiş olduğunu ispat edeceğim.

DELİKANLI

Mesele pek basit, bütün sır iki sözün içinde gizleniyor: sebat ve devamlılık.

Bana diyecekler ki:

— Duyduk, yeni bir şey değil. Almanya'da her «vater» bunu çocuklarına tekrar eder durur, ama sizin Rohtschild'iniz (sözünü ettiğim ölü, Parisli James Rohtschild'dir) bir taneydi «vater» lerse milyonları bulur.

Buna karşılık ben de şu cevabı verirdim:

— Duyduk, diyorsunuz, ama hiçbir şey duymamışsınız. Doğru, yalnız bir şeyde siz de haklısınız; bu iş pek basit demiştim, ama bunun aynı zamanda en zorlu bir iş olduğunu söylemeyi unuttum. Yeryüzündeki bütün dinler, bütün ahlâklar tek bir şey üzerinde toplanır : «Erdemi severek kusursuz olmaya çalışmak», insanın aklına; «Bundan daha basit ne olabilir?» diye bir düşünce gelir. Öyleyse haydi bakalım, erdemli bir şey yapın, kusurlarınızdan hiç olmazsa bir tanesinden kaçının, bir kere. deneyin, ha? İşte bu da öyle!

İşte bunun için sizin o sayısız Cafer'leriniz, gayenin bütün sırrını teşkil eden bu hayret verici iki sözü sonsuz yüzyıllar boyunca tekrar edebilirler, ama Rohtschild gene bir tane olmakta devam eder. Demek ki öyle, öyle ama gene de öyle değil, vater'lana. tekrar edegeldikleri fikir de o fikir değil.154

DELİKANLI

DELİKANLI

Sebat ve devamlılık hakkında, hiç şüphesiz onlar da bazı şeyler duymuşlardır: ama benim gayeme ulaşabilmek için ne vater sebatına, ne de vater dayanışmasına lüzum vardır.

Onun zaten sadece bir vater olması (yalnız Almanlardan konuşmuyorum tabî), ailesi bulunması, herkes gibi yaşamak zorunda kalması, herkes gibi masraf etmesi, herkes gibi görev görmesi, Rohtschild olmasına engeldir, böyle bir durum karşısında sadece orta halli bir adam olabilir. Bense Rohtschild olunca „ yahut sadece Rohtschild olmak istediğim de-man (ama vater usuliyle değil, ciddilikle) bu hareketimle kendimi hemen toplumun dışına atmış oluyorum.

Birkaç yıl önce Volga vapurlarından birinde dilencinin biri ölmüş; bu dilenci paçavralar içinde gezer, dilenirmiş, orada herkes de onu tanımış. Öldüğü zaman paçavra kıvrımlarının arasında dikili tam üç bin ruble kâğıt para bulmuşlar. Geçenlerde gene meyhane meyhane dolaşarak avuç açan, asillerden bir dilenciye dair bir havadis okumuştum. Polis tarafından tutulan bu dilencinin üstünü aradıkları zaman beş bin ruble kadar bir para çıkmış. Bu hâdiselerden doğrudan doğruya şu iki netice çıkıyor; birincisi para biriktirme işinde, hâtta birer kapık birer kapık de olsa, gösterilen sebat en sonunda muazzam sonuçlar verir (burada zamanın bir tesiri yoktur), ikincisi de devamlı olmak şartıyla en basit bir kazanç, yüzde yüz basan sağlar.

Ama belki de birçok saygıdeğer, akıllı, tutumlu insanlar vardır ki (bütün gayretlerine rağmen) ne üç, ne de beş bin rubleleri bulunur, halbuki onlar da böyle bir paraya sa-hibolmayı çok isterlerdi. Peki, bu neden böyle oluyor? Cevap apaçık, çünkü onlardan hiçbiri, bütün istemelerine rağmen, gene de bunu son derece istemiyorlar, yani meselâ başka yoldan kazanmaya imkân olmayınca dilencilikle de olsa kazanmasını bilmeli, bundan başka gene dilenci olduktan sonra bile dilendiği ilk kapık-leri kendisine yahut ailesine biraz fazla ekmek almak için harcamıyacak kadar metîn karakterli değildirler de onun için binleri olmaza. Halbuki bunun gibi biriktirmelerde yani dilencilikle biriktirmelerde böyle büyük paralar biriktirebilmek için sade tuz ekmekten başka bir şey yememek gerek; hiç değilse ben bunu böyle anlıyorum. Herhalde yukarda gösterdiğim iki dilenci de böyle yapmıştır, yani yalnız ekmek yemişler, hemen hemen sokakta yatıp kalkmışlardı. Şüphe yok ki onların Rohtschild olmaya niyetleri yoktu: onlar, en temiz halleriyle sadece birer Harpagon yahut Plüşkin idiler, o kadar; ama ne yaptığını bilerek büsbütün başka bir şekilde, ama Rohtschild olmak gagesiyle kazanmaya çalışıldığı156

DELİKANLI

zaman da bu iki dilencininkinden daha az bir istek ve irade kuvveti gerekmiyecektir. «Vater», böyle bir kuvvet gösteremez. Yeryüzündeki kuvvetler, ayrıca irade ve istek kuvveti türlü türldür. Suyun kaynama dere-ceysile demirin al oluncaya kadar kızma derecesi vardır.

Burada da aynı manastır, keşişliğin aynı fedakârlığı vardır. Burada ülkü değil, duygu başta gelir. Neden? Niçin? Bu ahlâka uygun mudur, üstünde böyle büyük bir para taşırken bir çuvala bürünerek bütün ömrünce siyah ekmek yemek çirkin bir şey değil midir? Bu soruları sonraya bırakalım, şimdiyse sadece hedefe ulaşmanın imkânları üzerinde konuşacağız.

«Ülkümü» bulduğum zaman (demirin kızılılık derecesinde kızgın hali neyse bu da o demekti) manastıra gitmek, keşiş olmak elimden gelip gelmiyeceğini denemeye başladım. Bu gaye ile birinci ay yalnız ekmek yedim, su içtim. Karnımın doyması için her gün bir kilodan fazla ekmek gitmiyordu. Bu denemeyi yapmak için zeki Nikolay Semionoviç ile bana yalnız iyilik dileyen Marya İvanovna'yı aldatmak zorundaydım. Yediklerimi odama getirmeleri için direndim. Kadıncağız buna üzüldü, nezaketli Nikolay Semionoviç de bir çeşit şaşkınlık içinde kalmıştı. Odama ge-

DELİKANLI

tirilen yemeği hemen yok ediyordum; çorbayı pencereden ısırgan otları arasına, yahut başka bir yere döküyordum, sığır etini de ya pencereden köpeğe atıyor, ya da bir kâğıda sanp cebime sokarak evden dışarı çıkarıyordum, v.s., Öğle yemeğiyle beraber verilen ekmeğin bir kilodan çok daha az olduğu için buna ilâve olarak ekmeği gizliden gizliye kendi paramla dışardan satın alıyordum. O ay dayandım, ancak biraz midemi bozdum; ama ikinci ay ekmeğe çorba ilâve ettim, sabah, akşam da birer bardak çay içmeğe başladım, sizi temin ederim ki o yılı tam bir sağlık, memnunluk, ruhça da saadet, gizliden gizliye daimi bir coşkunluk içinde geçirdim. Yemeklere acımak şöyle dursun bu hareketimden sonsuz bir haz duyuyordum. Aradan bir yıl geçip herhangi bir oruca dayanabilecek bir durumda olduğuma kanaat getirince, bende ev sahiplerim gibi yemeğe başlayarak gene onlarla beraber yemek yiyordum. Bu denemeye kanaat etmiyerek ikinci bir deneme daha yaptım; Nikolay Semionoviç'e bana bakmak için verilen paradan başka bana bir de cep harçlığı olarak ayda beş ruble veriliyordu. Bu paradan yalnız yarısını harcamaya karar verdim. Bu pek güç bir sınavdı, ama iki yıldan biraz fazla bir zaman sonra Petersburg'a geldiğim gün cebimde öteki paralardan başka sırf bu cep harçlığından kıyarak birtiridim158

DELİKANLI

DELİKANLI

159

yetmiş ruble kadar bir param vardı. Bu iki denemenin verdiği sonuçlar benim için pek büyüktü: kesin olarak öğrendim ki istesem gayeme ulaşabilirim, tekrar ediyorum, bütün «ülküm» bunda gizleniyordu, ondan ötesinin hiçbir önemi yoktu.

II

Ama gelin şu önemsiz şeyleri de bir gözden geçirelim.

Yaptığım iki denemeyi yukarda anlattım; Petersburg'da da, bilindiği gibi, üçüncü denemeyi yapmışım, mezada giderek bir çırpıda yedi ruble doksan beş kapık kâr ettim. Tabii bu tam bir deneme değildi; gelecekte bir dakika çalarak ilerde nasıl gezip hareket edeceğimi sınamak istemişim. Umumiyetle de işe gerçekten girişmeyi daha çok önceleri, Moskova'dayken büsbütün serbest kalacağım zamana kadar geri atmışım; önce hiç değilse meselâ lise işini yoluna koymak gerekiyordu. (Bilindiği gibi üniversiteyi feda ediyordum). Hiç şüphe yok ki Petersburg'a gizli bir öfkeyle gelmişim: çünkü henüz lise sınavından geçmiş ilk defa serbest kalmışım ki birdenbire Versilov'un işleri beni gene işe başlama anında belirsiz bir zaman için uzaklaştırıyor-du! Öfkeliydim, ama yolda gelirken gayemden yana büsbütün rahat bir durumdaydım.

Doğru, henüz tecrübe sahibi değildim; ama arka arkaya tam üç yıl bunu etraflıca düşünmüştüm, bunun için bu yolda bir şüphem olamazdı, işe nasıl başlayacağımı binlerce defa gözlerimin önüne getirmiştim; birdenbire sanki gökten inmiş gibi iki başkentimizden birinde meydana çıkıveriyordum (başlangıç için başkentimizi seçmişim, bu ikisinden de, bazı hesaba dayanan düşüncelere uyarak, Petersburg'u tercih ediyordum), böylece gökten iniveriyordum, ama büsbütün serbesttim, kimseye bağlı değildim sağlığım yerindeydi, iş bir çevirmek için de sakladığım yüz ruble tutarında bir döner sermayem vardı. Cebinizde yüz rubleniz olmadıkça işe başlamak imkânsızdır, o zaman başarının daha ilk devresi bile uzun bir zaman için uzaklaşmış olur. Yüz rubleden başka bilindiği gibi bende cesaret, sebat, devamlılık, tam bir yalnızlıkla sır vardı. Tutma kabiliyeti, yalnızlık işin esasıydı: son dakikaya kadar insanlarla düşüp kalkmaktan, kaynaşmaktan hiç hoşlanmıyordum; umumiyetle de «ülküm» yalnız olarak, tek başıma başlamaya karar vermişim, insanlar beni sıkıyordu, onlarla bir arada olunca içim rahat olmazdı, her zaman kaygı içinde bulunmaksa gayeme zarar verebilirdi. Hem de umumiyetle şimdiye kadar bütün ömrümce, bütün hülyalarımda insanlara karşı nasıl davranacağımı aklımdan geçirdiğim zaman bu daima pek akıllıca bir150

DELİKANLI

devam ederken bu hal tercümesini nereye sıkıştıracağımı bilmediğim için yapıyorum.

Versilov, üniversitede okurken ordu hizmetine, süvari alayına girmiş. Fanariotova ile evlendikten sonra istifa ederek ayrılmış. Yabancı memleketlere gitmiş, geri dönünce sosyetenin zevklerine dalarak bir müddet Moskova'da yaşamış. Karısı ölünce köye gelmiş burada annemle aralarında o hâdise oluşmuş. Sonra uzun zaman güneyde bir yerde yaşamış Rusya ile Avrupa arasında başlayan savaşta gene orduya girmiş, ama Kırım'a düşmemiş, savaş devam ettiği müddetçe de cephe gerisinde kalmış. Savaş bitip ordudan istifa edince gene yabancı memleketlere gitmiş, hattâ bu sefer annemi de beraber, götürmüş, ama Kö-nigsberg'de bırakmış. Zavallı annem. Küçük kızıyla, dilini bilmediği bir memlekette ormanda yaşar gibi yapayalnız nasıl yaşadığını hâlâ bir çeşit korku ile başını sallıya sallıya anlatırdı; en sonunda parasız da kalmış. Derken Tatyana Pavlovna kendisini almaya gelmiş. Nijegorod ilinde bir yere götürmüş. Bundan sonra Versilov birinci derece barış hakemliğine girmiş, söylediklerine göre bu işi iyi pek başanyormuş, ama az sonra bu vazifeden de çekilerek Petersburgda şunun bunun özel işleriyle uğraşmaya başlamış. Andronikov, gösterdiği kabiliyeti her zaman takdir eder, ona büyük bir saygı gösterir, ancak karakterini bir

türlü anlıyamadığını söylerdi. Daha sonra bu işi de bırakan Versilov, yabancı memleketlere giderek bu defa uzun zaman, birkaç yıl kalmış. Bundan sonra ihtiyar prens So-kolskiy'le içli dışlı bir ahbaplık başlamış. Bütün bu zaman içinde malî durumu iki üç defa esaslı bir şekilde değişmişti: kâh büsbütün yoksul bir duruma düşüyor, kâh yeniden zengin olup yükseliyordu.

E, hatıralarımı bu noktaya kadar getirdikten sonra şimdi de «ülkümü» anlatabilirim. Onu ilk defa doğduğu andan başlayarak anlatmaya çalışacağım. Ülkümü, ilerde anlatacağım şeylerin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuya açıklamaya karar verdim. Hem de yalnız okuyucu değil, kendim yazar olduğum halde beni bu adımları atmaya sevk eden sebepleri anlatmadan güçlükler içinde bocalamaya başladığımı görüyorum. Bu «susmak şekliyle» beceriksizliğin yüzünden ben de elimden olmadan yukarda alay ettiğim romancıların «güzelliklerine» gene de kapıldım. Bütün o yüz kızartıcı maceralarımla Petersburg romanımın kapısından girerken bu önsözü yazmayı gerekli buluyorum. Ama şimdiye kadar beni susmak zorunda bırakan şey yalnız «güzellikler değil, aynı zamanda işin mahiyeti, yani işin zorluğu»du, şimdi bile, geçenler çoktan geçtiği halde bu «fikri» anlatmakta yenilmez güç-

1

162

DELİKANLI

DELİKANLI

163

renmek mümkündür, ondan sonra farkında olmadan kendi kendine gider. Bu usulle giyilen ayakkabılar ortalama hesapla zamanın üçte biri nisbetinde daha az eskir. Bu da iki yıllık denemeden çıkarılan sonuçtur.

Ondan sonra da artık asıl faaliyet başlıyordu.

Şu düşünceye dayanıyordum cebimde yüz rublem vardı. Petersburg'daysa o kadar çok mezar yeri, satış yeri, bit pazarında ötedenberi satan küçük dükkanlar, paraya ihtiyacı olan o kadar insan vardı ki şu kadar paraya alınan bir şeyi biraz fazla bir fiatla satmak işten bile değildi. Sermayemden verdiğim iki ruble beş kapığe karşılık albüm satışından yedi ruble doksan beş kapık kazanmışım. Bu büyük kâr, hiç zararı göze almadan elde edilmişti; alıcının eli boş geri dönmiyeceğini gözlerimden okumuştum. Tabii bunun sadece bir tesadüf eseri olduğunu pek iyi anlıyordum; ama ben de zaten böyle tesadüfleri arıyordum, işte bunun için sokakta yaşamaya karar vermişim ya! Peki, diyelim ki böyle tesadüfler pek seyrek olur; ne olursa olsun esas kaidem hiçbir şeyde zararı göze almamak, ikincisi de para biriktirme işine bir gün bile ara vermemek için geçinmeme harcadığım paradan mutlaka biraz fazla kazanmakür.

Bana diyecekler ki; bütün bunlar hayal, siz sokağın ne demek olduğunu bilmiyorsunuz, daha ilk adımda sizi aldatırlar. Öyle ama, benim de iradem karakterim var, sokak bili-miyse bütün öteki bilimler gibidir, sebatla, dikkatle kabiliyetle elde edilir. Lisedeyken tâ yedinci sınıfa kadar sınıfın birincisiydim, matematiğim pek kuvvetliydi. Başarısızlığı önceden haber vermek için tecrübeyi, sokak bilimini böyle göklere çıkarmak olur mu ya! Yalnız hiçbir zaman, hiçbir deneme yapmıyan, hiç hayata atılmamış olanlar, her şeyi armut piş ağzıma düş diye hazır bekleyenler var böyle söyler dururlar. «Mademki biri faka basmıştır muhakkak öteki de basar». Hayır, hiç de basmam. Karakterim var, üstelik dikkatli de olursam her şeyi öğrenirim. Daimî bir sebat, daimî bir açık gözlülük olduktan, her şeyi etraflıca gözden geçirerek hesaplamasını bildikten, daima faaliyette bulunarak oraya buraya atıldıktan sonra neticede her gün fazladan on kapık kazanmak imkânsız mıdır? Asıl önemlisi de hiçbir zaman en büyük kazanç peşinde koşmamaya, daima soğukkanlı olmaya karar vermiştim. Daha sonra bin, iki bin ruble kazanınca tabî ister istemez komisyonculuğu, sokak alışverişini bırakacaktım. Borsa, tahvilât, bankacılık gibi şeyleri tabîi şimdilik pek az biliyordum. Ama buna karşılık vakti gelince ben de bütün bu borsaların, bankacılığı herkesten daha iyi öğreneceğimi, bu bilimin kendiliğinden basbayağı elde edi-164

DELİKANLI

leceğini beş parmağım gibi biliyordum çünkü zaten iş kendiliğinden oraya kadar uzanacaktı. Bunu başarmak için pek o kadar fazla zekâyı mı ihtiyaç var, yani? Hz. Süleyman'ın felsefesi mi bu? Yeter ki insanda karakter olsun; kabiliyet, beceriklilik, bilgi sonradan kendiliğinden gelir. Yeter ki elde etmeyi istemekten vazgeçmesin.

En önemlisi zararı göze aralamaktır, buysa ancak insanda karakter olunca mümkündür. Petersburg'a geldikten sonra daha pek yakında demiryolu tahvillerine yazım başlamıştı; yazılabilenler çok para kazandılar. Tahvillerin kıymeti bir ara yükseldi, işte tam bu sırada herhangi bir sebeple tahvillere yazıla-mıyan yahut elinde tahviller olup da hâlâ doymıyan aç gözlünün biri elimdeki tahvilleri görerek meselâ şu kadar bir prim yüzdesi karşılığında kendisine satmamı teklif etseydi, hiç durmaz satardım. Benimle tabîi hemen alay etmeye başlarlardı; beklemiş olsaydınız, on misli fazla kazanırdınız. Evet, evet, ama bakın benim primim sağlama bağlanmıştır, çünkü cebimde duruyor, sizinkiyse henüz havalarda uçuyor... Diyecekler ki böylelikle çok kazanamazsın; e, bunu affedersiniz, işte zaten sizin de, bütün Kokorev'lerin, Polyakov'ların, Gubonin'lerin1 de yanıldığınız nokta bu ya!

1 Tanınmış tüccar ve zengin kimseler.

Şu hakikati bilmelisiniz; kazanmada, başlıcası da biriktirmede devamlılık, sebat, bir arada sağlanan yüzde yüz kazançtan daha esaslıdır. Fransız devriminden az önce Law adında birisi Parise gelerek yalnız başına, prensip bakımından dâhice bir proje çizmiş (sonra işe başlayınca proje dehşetli altüst olmuş). Bütün Paris halkı heyecanlanmış; Law'nun tahvilleri kapanın elinde kalıyormuş, herkes tahvil alacağız diye birbirini eziyormuş. Yazımın yapıldığı eve bütün Paris'ten oluktan akar gibi para akıyormuş; ama en sonunda ev de bu işe yetmemeye başlamış; sokakta her tabakadan halk yığılıyormuş, aralarında; burjuvalar, asiller, onların çocukları, kontlar, markizler, fahişeler, hepsi kuduz köpeğin ısırarak kudurttuğu yarı delilerden toplanmış bir kalabalık gelmiş; haline rütbeler, mevkiler, türlü saçma inanışlar, onur, hattâ namusla şeref, her şey çamurlara bulanmış; birkaç tahvil elde etmek için (kadınlar bile) her şeylerini feda ediyorlarmış. Yazım işi en sonunda sokakta başlamış, ama yazacak yer yokmuş. Burada bir kambura üzerinde tahvil yazmak için masa gibi kullanmak üzere bir müddet kamburundan faydalanmayı teklif etmişler. Kambur razı olmuş, ne kadar bir paraya razı olduğunu da siz tahmin edin! Aradan az bir zaman geçtikten sonra (pek kısa bir zaman) hepsi iflâs etmişler, her şey sabun köpüğü gi-166

DELİKANLI

bi püf diye sönmüş gitmiş, bütün ülkü cehennemin dibini boylamış, tahvillerin bir değeri kalmamış. Peki, bu işte kim kazanmış? Yalnız kambur, çünkü tahvil almıyor, peşin peşin louis

altınlarını cebe indiriyormuş. E, işte ben de o kamburun tâ kendisiyim! Yemek yememeye, kapiklerden tam yetmiş iki ruble biriktirmeye kuvvetim yetmişti ya; herkesi çevirip döndüren ihtiraslar kasırgasına kendimi kaptırmıyacak, sağlam küçük bir kazancı, şüpheli büyük bir kazanca tercih edecek kuvvet de bulurum. Ben küçük bir şeyde küçülebili-rim, ama büyük bir şeyi hiç bırakmam. «Ülküm» doğduktan sonra bile küçük bir tahammül göstermeye kuvvetim yetmiyordu, büyüğüne daima yeter. Annem sabahları işe gitmeden önce bana soğumuş kahve getirdiği zaman kızar, kabalık ederdim, halbuki tam bir ay sade ekmekle geçinen adam gene bendim.

Kısacası bu durumda kazanmamak, nasıl kazanmak gerektiğini öğrenmemek hiç de tabii bir şey olmazdı. Arası kesilmeden, intizamla biriktirildiği, daima etrafa bakmarak uyanık fikirle hareket edildiği, nefse hakim olunduğu, tasarruf yapıldığı, durmadan enerji gösterildiği takdirde, gene tekrar ediyorum, milyoner olmamak tabii olmıyan bir şeydir. Dilenci, paralarını karakterinin taassubu ile, sebatla değil de ne ile biriktirmiştir? Ben bir dilen-

DELİKANLI

167

ciden de aşağı mıyım?» E, nihayet, varsın bir şey elde edemiyeyim, varsın hesabım doğru çıkmasın, varsın «ülküm» sabun köpüğü gibi sönüp gitsin, ben de muvaffak olmıyayım, ama ne olursa olsun gene yoluma devam edeceğim. O yolda gideceğim, çünkü böyle istiyorum, işte daha Moskova'dayken söylediğim sözler.!

Diyecekler ki bunda ne bir «ülkü», ne de yeni bir şey var. Ben de buna karşılık derim ki (ama sonuncu defa ha!) bunda sayısız ülküler, sonsuz yenilikler vardır!

«Ülkü» mü anlatırken, bütün itirazların, aynı zamanda da kendimin ne kadar bayağı olacağını önceden duyuyordum: e, ne anlattım sanki? Anlatmak istediklerimin yüzde birini bile anlatamadım; bayağı, kaba, üstün-körü bir fikir, hattâ benden daha genç birinin fikri gibi olduğunu duyuyorum.

III

Şimdi «niçin», «neden» «ahlâka uygun-mudur, değil midir» v.s., v.s. ye cevap vermek kalıyor ki bunlara cevap vermeyi zaten vadetmişim.

Okuyucuyu birdenbire hayal kırıklığına uğratacağım için üzülüyorum, daha doğrusu, hem üzülüyor, hem de seviniyorum. Şunu168

DELİKANLI

DELİKANLI

169

bilin ki «ülküm» de ne bir «intikam» duygusu, ne de Byron'umsu lânetlemeler, öksüzlükten şikâyetler, gayrimeşru olduğuma ağlamalar gibi şeyler var. Kısacası, yazdıklarım romantik bir bayanın eline geçseydi, hemen suratı asardı, «ülkümün» bütün gayesi yalnızlıktır.

— Ama yalnızlık, Rohtschild olmaya yeltenmeden de elde edilebilirdi. Burada Roht-schild'e ne lüzum var, yani?

— Tabii lüzum var, çünkü yalnızlıktan başka ayrıca bana kudret de lâzım.

Burada bir önsöz yapmalıyım: okuyucu, belki de itiraflarımı böyle açıkça yazdığım için dehşet içinde kalarak kendi kendine saflıkla: nasıl oldu da yazar kızarmadı? diye soracaktır. Cevap vereyim, bunları bastırmak için yazmıyorum; benim için okuyucu herhalde on yıl sonra bulunacaktır, o zamana kadarsa her şey öyle aydınlanacak, geçecek, ispat edilmiş olacak ki, artık yüzümün kızarmasına da bir sebep kalmıyacak. Bunun için hâtıralarımı yazarken arasıra okuyucu diyorsam bu sadece bir usul de ondan. Şimdilik benim okuyucum hayali bir kişidir.

Hayır, ne Tuşar'dayken gayrimeşru oluşumla alay etmeleri, ne çocukluğumun hüznü yılları, ne oç alma hevesi, ne de itiraz etmeye hak kazanmak hırsı «ülkümün» doğmasına sebep olmuştur; herşeyden önce ka-

bahat karakterimdedir. öyle sanıyorum ki on iki yaşımdan, yani doğru düşünmeğe, hüküm vermeğe başladığım andan sonra insanları sevmemeye başladım. Buna sevmemek denmez,

daha doğrusu onları görmek bana ağır geliyordu. Bazan ruhum temiz olduğu anlarda, en yakınlarıma bile içimi açmadığıma (daha doğrusu, açabilirdim, ama istemiyordum, işte nedense çekmiyordum), kimseye inanmayışıma somurtkan oluşuma, sırlarımı kimseye söyleyemeyişime çok üzüliyordum. Gene de çoktan, hemen çocukluğumdan beri başkalarını sık sık, suçladığımı suçlamaktan hoşlandığımı fark etmiştim; ama bunun arkasından sık sık, benim için çok ağır bir düşünce hemen aklıma geliyordu: «onların yerine asıl suçlu olan ben değil miyim?» Böylece sık sık kendimi suçluyordum! Bunun gibi meseleleri çözmek için de pek tabii olarak yalnızlık arıyordum. Bundan başka bütün gayretlerime rağmen (sahiden çok gayret etmiştim), insanlarla arada bulunmaktan bir zevk alamıyordum; hiç değilse benimle yaşıt olanlar, bütün arkadaşlar, ama istisnasız hepsi, fikir bakımından benden pek aşağı bir seviyede idiler; burada hiçbir istisna hatırlamıyorum.

Evet, somurtkanım, durmadan kendimi geriye çekiyorum. Sık sık bu toplumdan uzaklaşmak istiyorum. Belki insanlara iyilik ederim, ama sık sık kendilerine iyilik etmek için bir

DELİKANLI

DELİKANLI

171

sebepe göremiyorum. Hem insanlar pek öyle iyi değiller ki onlar için üzölmeye değsin. Neden doğrusu, mertçe yanıma yaklaşmıyorlar, niçin ilk önce ben onlara sokulayım? İşte kendi kendime bunları soruyordum. Ben asıl bir yaratığım, bunu da bin bir budalalıkla ispat ettim! Bana karşı mertçe davranana ben de mertlik gösterir, hemen o anda kendisini sevmeye başlarım. Zaten böyle yapıyordum da; ama onlar hem beni dolandırıyor, alayla gülererek yanımdan uzaklaşıyorlardı. Herkesten daha açık kalbli birisi vardı, o da beni çocukken pek çok döven Lambert idi; ama o da sadece açık kalbli bir alçaktan hayduttan başka bir şey değildi; zaten onun açık kalb-liliğı de budalalığından ileri geliyordu. İşte--Petersburg'a geldiğim zaman düşüncelerim bunlardı.

O zaman Dergačov'dan çıkınca (oraya niçin gittiğimi de bir Allah bilir), Vasin'e yaklaştım, birden heyecana kapılarak kendisini övdüm, netice ne oldu? Aynı akşam onu eskisinden daha az sevdiğimi anladım. Neden? Çünkü onu övmekle kendimi küçük düşürmüştüm. Halbuki bunun tersi olmalıydı, çünkü bu öyle hak gözeten, öyle yüksek bir hareketti ki, kendi zararına bile olsa başkası göklere çıkarılıyordu, öyleyse böyle bir kişinin itibarı herkesten üstün olmalıydı. Hem

ben de bunu çok iyi anlıyordum, ama gene de Vasin'i eskisinden daha az seviyordum, öyle de az seviyordum ki! Mahsus, anlaşılın diye okuyucunun daha önce bildiğı bu misali ele alıyorum. Hattâ beni evinden kovar gibi hole kadar götürdüğü için Kraft'ı bile bir çeşit acı, ekşi bir duyguyla hatırlıyordum, bu duygu da ta ertesi gününe kadar sürdü gitti ama Kraft hakkındaki herşey anlaşılınca, artık kızmanın da yeri yoktu. Okulun birinci sınıfından beri arkadaşlardan biri beni dersten biraz geçse yahut benden daha ince buluşlu, zeki yahut da vücutça benden daha kuvvetli olsa hemen onunla arkadaşlığı, konuşmayı keserdim. Bunu ondan nefret ettiğim için, başarısızlığını istediğim için yapmıyordum, öyle işte basbayağı başımı çeviriyordum, çünkü karakterim böyleydi.

Evet, bütün hayatımca kudretli olmayı çok istemişim, evet, kudret ve yalnızlık! O kadar küçük yaşta bu konu üzerinde öyle hayaller kuruyordum ki kafamın içinde neler olduğunu anlasaydılar, şüphesiz yüzüme karşı kahkahalarla gülerlerdi. İşte bunun için sır küpü olmak hoşuma gidiyordu ya! Evet, var kuvvetimle hayal kuruyordum, öyle de hayale dalıyordum ki konuşmaya bile vakit kalmıyor du; işte bundan da benim insan sevmez olduğum mânasını çıkardılar, dalgınlığımı göz önünde tutarak da benim hesabıma daha kö-

172

DELİKANLI

tü sonuçlara varıyorlardı, ama pembe yanaklarım bunun tersini ispat ediyordu.

Uykuya yatıp, yorganı başıma çekince yapayalnız, inzivaya çekilirdim, çevremde dolaşan insanlar olmaz, onların sesi duyulmazdı, ben de o zaman bu hayatı başka şekle sokmaya başladım. En hırslı hayalseverlik de ta «ülkümü» buluncaya kadar devam etmişti, o zaman bütün o budalaca hayaller birdenbire akıllıca olmuş, bir romanın hayali şeklinden hakikatin manalı kalıbına dökülmüştü.

Artık hepsi bir tek gaye üzerinde toplanıyordu. Hoş bunlar eskiden, birer hayalken de pek öyle saçmasapan şeyler değildi, gerçi sayı bakımından pek çoktu, binbir taneydi. Ama bunların içinde en çok sevilenler de vardı... E, hepsim burada sayıp dökecek değiliz ya!

Kudret! Benim gibi bir «mıymıntı»nın kudretten dem vurduğunu öğrenseler birçoklarının gülmekten katılacaklarından eminim. Ama sizi daha da fazla şaşırtacağım; belki ta ilk hayallerimden yani hemen, hemen, ilk çocukluğumdan beri hayat ne şekil alırsa alsın kendimi mutlaka birinci yerde, başta tasavvur etmeden yapamıyordum. Garip bir itirafı da buna ilâve edeyim; bu belki şimdiye kadar da böyle devam ediyor. Bu arada şuna da işaret edeyim ki bunun için özür dilemiyorum.

DELİKANLI

173

Bütün «ülkü» m, ülkümün bütün kuvveti paraya dayanır, çünkü para, bir hiçliğin bile birinci yere getiren biricik yoldur. Ben, belki de bir hiç değilim, ama meselâ aynaya bakınca dış görünüşümün bana zararı dokunduğunu pek iyi biliyorum, çünkü yüzüm bayağı bir yüz. Ama Rohtschild gibi zengin olsam, yüzümü kim inceliyecek, yalnız bir ıslık çalışma binlerce kadın koşup gelerek güzelliklerini önüme sermezler mi? Hattâ eminim ki en sonunda gene kendileri büyük bir içlilikle beni güzel bir erkek saymaya başlardı. Ben, belki şimdi akıllıyım da! Ama el, elden üstündür, çünkü yedi akıllı olsam bile toplumda hemen sekiz akıllı biri çıkıverir, o zaman da ben mahvoldum demektir. Halbuki bir Rohts-schild olursam, bu sekiz akıllı zeki adamın benim yanımda ne değeri olabilir? Ona benim yanımda söz bile söylemezler! Belki ben, büyük bir zekâyım, ama Talleyrand yahut Pyr-hon yanında gölgede kalırım, ama şöyle bir Rohtschild oldum mu, Pyrhon'a, belki de Talleyrand'a, kim metelik verir? Para, tabîî, bir istibdat kudretidir, ama aynı zamanda en yüksek bir eşitliktir, onun kuvveti de bunda gizlenir. Para bütün eşitsizlikleri düzeltir. Bütün bunları daha Moskova'dayken kararlaştırmıştım.

Siz bu fikri, tabîî, sadece bir hayasızlık, zorbalık, hiçliğin dehaya karşı bir zaferi, diye174

DELİKANLI

DELİKANLI

175

ele alacaksınız. Bu düşüncemin bir küstahlık olduğunu ben de kabul ediyorum (zaten küstahlık olduğu için tatlı ya!. Peki öyle olsun, ama sanıyor musunuz ki ben o zaman kudretli olmayı muhakkak başkasını ezmek için istiyordum? Evet, bayağı bir insan tıpkı böyle hareket ederdi. Dahası var, eminim ki öyle yüksekte duran binlerce dahanın, zekânın sırtına bir de Rohtschild'in milyonlarını yükleselerdi, hemen yollarını sapıtırlar, en kaba, en bayağı bir insan gibi hareket ederek karşıla-ındakini başkalarından daha çok ezerlerdi. Benim ülküm bu değildir. Paradan korkmam; para ne beni ezebilir, ne de başkasını bana ezdirir.

Ben para istemiyorum yahut daha doğrusu bana gerekli olan para değildir, hattâ kudret bile değildir; bana gerekli olan yalnız kudretle elde edilebilen, kudret olmayınca hiç ele geçirilemeyen şeyler; yani yalnızlık köşemde sessiz sessiz kendi kudretini takdir etmek! İşte bütün dünyanın elde etmeye çalıştığı hür-lüğün tam, doğru bir tarifi! Hür-lük! En sonunda bu büyük sözü yazdım... Evet, yalı-nızlık köşende kendi kuvvetini bilmek, pek nefis, çok güzel bir şeydir. Mademki elimde kuvvet var, içim rahattır, işte yıldırımlar Jüpiter'in elinin altında duruyor, o da bunun için rahat ya! Sık sık şimşekler çaktırıp gök

gürletiyor mu? Bir budalaysa onun uyuduğunu sanır. Ama Jüpiter'in yerine bir edebiyatçıyı yahut budala bir köylü kadını geçirin de görün bakın ne şimşekler çakar, ne gök gürleyişleri olur!

Yeter ki elimde sadece kudret olsun, diye düşünüyordum, onu hiç kullanmazdım; emin olun, kendim, kendi isteğimle her yerde en son yerde kalırdım. Rohtschild olsaydım, eski bir palto giyer, elimde bir şemsiyeyle dolaşırdım. Sokakta beni itip kakıyorlarnuş, arabacılar beni ezmesin diye çamurların içinde oradan oraya koşuyormuşum, bana ne! Bir Rohtschild olduğumu bilmem o anda beni neşelendirirdi. Hiç kimsenin yemediği yemekleri yiyebileceğimi, dünyanın en iyi ahçısmın yemeklerimi pişireceğini biliyordum ya bunu bilmek bana yeterdi. Bir parça jambon yedim, imkânlarım beni doyururdu. Şimdi bile-böyle düşünüyorum.

Asillerin yanına sokulmazdım, onlar bana sokulurlardı, kadınların peşinden ben koşmazdım, onlar bir sel gibi akıp bana gelir, bir kadının teklif edebileceği her şeyi teklif ederlerdi. «Bayağı» olanları para koparmak için koşar gelirdi, akıllarını da bu tuhaf, gururlu, kapalı, her şeye karşı da kayıtsız duran yara-tığın yanına merak çekerdi. Ben hepsine iyi davranırdım, belki onlara para da verirdim, DELİKANLI

ama kendim buna karşılık hiçbir şey almazdım. Merak insanlarda his uyandır, beki ben de karşımdakine hırs telkin ederdim, tnanın ki, hiçbir şey elde edemedim, belki sadece birer hediye olarak geri döner giderdi. Onlar için iki misli merak edilecek bir yaratık olurdum :

«... bunu bilmek,

Yeter bana».

Ne gariptir ki bu tablo (ama doğru bir tablo) daha henüz on yedi yaşımıdayken beni kendine çekiyordu.

Kimseyi ezmem, kimseye eziyet etmem, etmek de istemem; ancak şunu biliyorum ki düşmanım olan şu yahut bu adamı batırmak istedim mi, bunu yapmama kimse engel olmazdı, tersine yardım bile ederlerdi, eh bu da bana yeterdi! Kimseden öç almazdım. James Rohtschild'in baron olmayı kabul etmesine her zaman şaşarım! Bu olmadan da dünyada herkesten yüksekten ne lüzumu vardı? Şu saygısız general, ikimiz de posta menzilinde araba beklerken varsın beni hiçe saysın; ama kim olduğumu bilseydi, kendisi atlan arabaya koşturmayla seğirtir, beni gösterişsiz arabama bindirmek için ileri atılırdı! Bilmem hangi yabancı bir ülkede bir kontun yahut baronun, Viyana'ya giden demiryollarından birinde halkın önünde oradaki bankerlerden

DELİKANLI

177

birinin ayakkabısını giydirdiğini yazmaışlardı, banker de öyle bayağı bir adammış ki utanmadan buna müsaade etmiş. Oh varsın d korkunç güzel (evet, korkunç, çünkü böyleleri var!) şu gösterişli, aristokrat kadının kızı, vapurda yahut başka bir yerde benimle rasgele karşılaşınca bana yan gözle baksın, elinde bir kitap yahut gazete tutan bu alçak gönüllü, çelimsiz adamın kendisiyle yan yana birinci mevkide oturmasına burnunu havaya kaldırarak tiksine tiksine şaşsın dursun! Ama yanında oturanın kim olduğunu sadece bilmiş olsaydı! Tabii bunu öğrenecek, öğrenince de boynunun bükerek, utanıp sıkılarak, sevgi alâmetleri göstererek kendiliğinden gelip yanıma oturacak, her bakışımı yakalamaya çalışacak, her gülümsemememden sevinç duyacaktır... Genç yaşta çizdiğim bu resimleri, fikrimi, daha parlak bir tarzda anlatabilmek için mahsus gözleri» mizin önüne seriyorum; ama resimler hem renksiz, hem de belki bayağı çıktı. Yalnız hakikat her şeyi kurtaracaktır.

Diecekler ki böyle yaşamak budalalıktır: ne diye bir otelim, kapılan herkese açık bir evim olmasın, neden etrafıma, bir insan kalabalığı toplamıyayım, itibarlı adam olu-yayım, evlenmiyeyim? Peki, ama o zaman Rohtschild ne olacak? O da herkese benziyecek.

«Ülkümün» bütün güzel tarafı bütün iç kuvveti yok oklur gider. Daha çocuken Pus-

DELİKANLI

kin'in «Pinti Şövalye» sindeki monologunu ezberlemiştim; fikir bakımından Puşkin bundan daha üstün bir eser yaratmamıştır! Şimdi de böyle düşünüyorum.

Bana tiksintiyle diyecekler ki;

— Ülkünüz de pek bayağı bir şeymiş, sırf paraya, zenginliğe dayanıyor! Topluma fayda getirmek, insanlık uğruna kahramanlıklar göstermek daha yüksek bir ülkü değil midir?

Ama zenginliğimi nasıl kullanacağımı ne biliyorsunuz? Bu milyonların çok zararlı, kirli çift ellerinden, ayık, metin, dünyaya uyanık gözlerle bakan bir kişinin eline doğru akıp toplanması neden ahlâksızlık, alçaklık olsun? Hem zaten gelecek üzerindeki bütün bu hülyalar, tahminler, bunların hepsi henüz roman gibi bir şey, ben de bunları belki boş yere yazdım; keşke kafatasımın içinde kalsaydı; bu satırları belki kimse okumuyacaktır, bunu pek iyi biliyorum; ben birisi okuyacak olsa bile benim Rohtschild'in milyonlarına dayanacağıma inanır mı? Milyonların beni ezmesi bakımından değil de, büsbütün başka bakımdan, bunun aksinden konuşuyorum. Hülya kurarken bir çok defa gelecekte şuurumun fazlasıyla tatmin edildiği, kudretin de bana çok küçük görüneceği anı gözlerimin önüne getiri-yordum. O zaman, öyle sadece bir can sıkın-

DELİKANLI

179

tısı, lüzumsuz bir keder duyduğum için değil de daha çoğunu, pek çoğunu elde etmeği düşündüğüm için bütün milyonlarımı insanlara verirdim; varsın toplum bütün zenginliğimi pay etsin, bana gelince de gene bir hiçliğe dönerdim î Belki vapurda ölen dilenciye benzerim, yalnız şu farkla ki elbisemin kıvrımlarında bir şey bulamazlar. Vaktiyle milyonlarla oynadığımı, sonra bunları bir karga gibi çamurların içine attığımı bilmek, insanlardan çekilip uzaklaştığım çölde beni beslerdi. Şimdi de aynı şeyleri düşünmeye hazırım. Benim «ülküm», her zaman, herhangi bir halde vapurda ölen dilenci gibi de olsa, insanlardan kaçıp içinde saklanabileceğim bir kaledir! işte benim şiirim! Şunu da biliniz ki bana gerekli olan kendi sağlam irademin «hepsi» dir, öyle ki ondan vazgeçecek kadar kuvvetli olduğumu kendi kendime ispat edeceğim.

Hiç şüphesiz itiraz ederek diyecekler ki: bu bir hayalden başka bir şey değildir, milyonları eline geçirdin' mi bir daha kolay kolay bırakmazsın, sen de Saratov'lu dilenciye dönersin. Evet, belki de bırakmam; ben sadece düşüncelerimin örneğini çizdim. Ama ciddi olarak ilâve edeyim ki: para biriktirmede Rohtschild'in rakamını bulup yükümü tutunca gerçekten paralan topluma bırakmakla içi bitirebilirdim. (Ama Rohtschild'in rakamını 180

DELİKANLI

DELİKANLI

181

bulmadan bunu yapmak zor olacaktır). Hem de yalnız yarısını vermezdim, çünkü böyle yaparsam bayağılık etmiş olurum: o zaman iki kat yoksul olurum, işte o kadar; ama muhakkak son kapiğe kadar hepsini verirdim, çünkü dilenci olunca birdenbire Rohtschild'-den iki kat zengin olurum! Ne demek istediğimi arılamazlarsa kabahat bende değil; uzun uzun anlatacak değilim... Birçokları:

«Hint fakirliği, hiçliğin, kudretsizliğin şiiridir ! diye düşünürler. Kabiliyetsiz, orta adamların zaferidir». Evet, bir dereceye kadar ka-biliyetsizliğin, iki şeyin ortasında kalan birinin zaferidir, bunu ben de kabul ediyorum, ama sanmam ki bu bir kudretsizlik olsun. Evet, kabiliyetsiz, orta derece bir yaratığın, bütün dünya karşısına dikilip gülümsiyerek: siz Galileo'larla Copernicus'lar, Büyük Karl'larla Na-poleonlar, siz Puşkin'lerle Shakespeare'ler, si? feldmarşallarla hofmarşallarsınız, işte ben de kabiliyetsizliğin, kanunsuzluğun bir timsaliyim, ama gene de sizden üstünüm, çünkü bana kendiniz boyun eğdiniz, demesini gözlerinin önüne getirmek dehşetli hoşuma gidiyordu. Doğrusunu söylüyeyim, bu hayali öyle zenginlere götürüyordum ki okumayı, bilimi bile hesaptan silip atıyordum. Böyle bir adamın kara cahil olması daha fazla bir güzellik ifade edeceğini sanıyordum. Bu, artık aşın

hülya, hattâ o zaman okulun yedinci sınıfındaki başarım bile dokunmuştu; sırf bu taassubum yüzünden okumayı bıraktım: okumuşluk olmayınca ülkünün güzelliği artıyor gibiydi, Şimdi bu noktadaki kanaatimi değiştirdim; okumuşluk bir şeye engel olmaz.

Baylar, en küçük bir fikrin serbest olması size pek mi ağır geliyor? Yanlış da olsa bir güzellik ideali bulana ne mutlu! Ama ben kendiminkine inanıyorum. Ancak onu istediğim gibi anlatamadım, beceriksiz, bayağı oldu. On yıl sonra tabîi daha iyi anlatırdım. Şimdi bu fikrimi bir hâtıra olarak saklıyacağım.

IV

«Ülkümü» anlatıp bitirdim. Bayağı, üstün-körü anlattımsa kabahat «ülkü» de değil, bende. Daha önce, en basit düşüncelerin, en güç anlaşıldığını söylemişim; şimdi şunu da ilâve edeyim ki anlatmak daha güç oluyor, çünkü «ülkü» yü o ilk, eski şekliyle anlattım! Ülkülerin başka yasası da vardır: bayağı, gelip geçici ülküler her zaman çabuk, kolay, hem de bütün kalabalık tarafından muhakkak anlaşılır; bundan başka bunlar pek büyük, pek dahice sayılırlar, ama o da sadece ortaya atıldıkları gün... Ucuz şey dayanıksız olur. Çabuk anlaşılacak, yalnız çabuk anlaşılan şeyin bayağılığını gösterir. Bismarck'ın ülkesi bir

182

DELİKANLI

anda dâhice, Bismarck da dâhi oluverdi; ama zaten asıl şüpheli olan da bu çabukluk ya, Bismarck'ı daha on yıl bekliyeceğim, bakalım o zaman onun ülkesünden, belki de bay başkanın kendisinden ortada ne kalacak! Bu son derece yabancı, işle de pek ilgisi olmayan sözleri tabîi bir kıyaslama yapmak için değil, sadece hatırımda tutmak için buraya sıkıştırıyorum. (Bu açıklamalar, artık pek kaba bir okuyucu için verilmiştir).

Şimdi de «ülkü» davasını kökünden çözmüş olmak için iki fıkra anlatacağım.

Yazın temmuzda Petersburg'a gelmeden iki ay önce, büsbütün serbest kaldığım bir sırada Marya İvavnona, pek öyle inceden inceye anlatmaya değmiyecek kadar önemsiz bir iş için Troitskiy Posad'ta oturan ihtiyar bir kıza gitmemi rica etmişti. Gene o gün geri dönerken vagonda çelimsiz bir delikanlıya rasladım. Oldukça iyi giyinmişti, ama temiz değildi. Çocukça olan cildinin rengi kirli esmerdi. Her büyük yahut küçük istasyonda muhakkak vagondan inip votka içtiği için herkesin dikkatini üzerine çekiyordu. Yol sona ererken çevresini neşeli bir kalabalık sarmıştı, ama saranlar hep değersiz adamlardı. Kendisi de çakırkeyf olan bir tüccar, delikanlının ara vermeden votka içtiği halde ayık kalmasına hayran oluyordu. Tüccardan başka bir

DELİKANLI

183

delikanlı bundan çok memnurluk duyuyordu, dehşetli budala, pek geveze olan bu delikanlı, Alman biçimi elbise giymişti, etrafa da oldukça kötü bir koku yayıyordu, sonradan uşak olduğunu öğrendim: bu genç, öteki delikanlıyla ahabap bile olmuştu, trenin her duruşunda onu çağırarak: «Haydi bakalım, votka içmek zamanı geldi» diyordu, bunun arkasından ikisi de kucak kucağa vagondan çıkıyorlardı. Çok içen delikanlı hemen hemen hiç konuşmuyordu, çevresinde konuşan insan ka-labalığıysa gittikçe artıyor, artıyordu; o, sadece herkesi dinliyor, salyalarını saçarak durmadan kıkır kıkır gülüyordu, sonra arada bir, ama hep de ansızın; «tür-lür-lü!» gibi bir ses çıkarıyor, bunu yaparken de çok gülünç bir tarzda parmağını burnuna götürüyordu. Tüccarı da, uşağı da, hepsini de neşelendiren onun bu hareketiydi, onlar da büyük bir lâubalilikle kahkahalarla gülüyorlardı, insanların bazan neye güldüklerini anlamak güçtür. Ben de onlara yaklaştım, bilmem neden bu delikanlı benim de hoşuma gider gibi olmuştu; belki de öteden beri kökleşen, beylikleşen âdabı muaşeret kurallarını böyle apaçık bozmasını beğenmişim, kısacası bu yüzden karşımdakinin bir budala olduğunu anıyamamışım; ama o zaman kendisiyle senli benli oldum, vagondan çıkarken, akşamleyin saat dokuza doğru Tverskoy bulvara geleceğini öğrendim. Ken-184

DELİKANLI

dişi eski yüksek okul talebelerindenmiş. Bulvara gittim, orada bana şöyle bir marifet öğretti; ikimiz bütün bulvarları dolaşıyor, geç vakit iyi aileden bir kadın geldiğini görünce (etrafta yakında kimse bulunmamak şartıyla) hemen ona sarkıntılık ediyorduk. Kadına bir şey söylemeden bir tarafına ben geçiyordum, öte tarafına da arkadaşım, ondan sonra en sakın bir tavırla, kendisini görmüyormuş gibi davranarak, aramızda acayip şeylerden konuşmaya başlıyorduk. Sanki böyle olması gerekmiş gibi, en sakın bir tavırla her şeyi kendi adlariyle söyliyerek en iğrenç; müstehcen şeyleri öyle inceden inceye anlatıyorduk ki en iğrenç; ensefih bir adamın, en mülevves hayali bunları icadedemez di. (Tabii bütün bu bilgileri daha liseye girmeden önce ilk ve orta okullardayken edinmiştim, ama sadece nazariyatını biliyordum, ameliyatımı değil). Kadın dehşetli korkuyor, çabuk çabuk uzaklaşmaya çalışıyordu, ama biz de adımlarımızı sıklaştırarak peşini bırakmıyor, bildiğimizi okuyorduk. Kurbanımız, tabii, bir şey yapamıyordu, bağırarak değildi ya; zaten şahit de yoktu, hem böyle bir şey için şikâyet etmek de tuhaf olurdu. Bu eğlenceler arasında sekiz gün kadar geçmişti, böyle bir şeyi nasıl beğendiğimi bir türlü anlıyamıyorum, hem beğenmiyordum da, ama öyle işte iş olsun diye yapıyordum, önceleri bu bana orijinal, kökleşmiş

DELİKANLI

185

beylik âdabı muaşeret kaidelerinin dışına çıkan bir şey gibi gelmişti; hem de üstelik kadınlara tahammül edemiyordum. Bir gün arkadaşına Jean - Jacques Rousseau'nun, itiraflarında daha çocukken vücudun her zaman kapalı tutulan kısımlarını gizliden gizliye bir köşeden meydana çıkarmayı sevdiğini, bu haliyle gelip geçen kadınları beklediğini yazmış olduğunu söyledim. Arkadaşım bana gene o türlü'siyle cevap verdi. Onun pek cahil olduğunu, şaşılacak kadar az şeyle ilgilendiğini fark ettim. Onda bulacağımı ümidettiğim hiçbir gizli ülkü bulamadım. Orijinallik yerine ezici bir yeknasaklıkla karşılaştım. Onu gittikçe daha çok sevmemeye başladım. En sonunda her şey beklenmedik bir sırada bitiverdi; bir gün akşam karanlığında hızlı, ürkek adımlarla bulvardan geçen birisine sarkıntılık ettik, bu çok genç bir kızdı, on altı yaşlarında ya var ya yoktur; çok temiz, pek sade giyinmişti; belki de kendi elinin emeğiyle geçinen, o saatte de işinden, kendisinden başka çocukları da bulunan yoksul, dul annesinin yanına dönüyordu; e, ama duygulara kapılmaya lüzum yok. Kızcağız, bir zaman ses çıkarmadan dinledi. Başını önüne eğmişti, yüzü vualie örtülüydü, hızlı hızlı yürüyor, korkuyor, titi-riyordu, ama bir aralık birdenbire durdu hatırımda kaldığına göre oldukça güzel, ama biraz zayıfça yüzünden vualie kaldırdı, gözleri Şimşekler çakarak:186

DELİKANLI

— Ah, ne alçak şeylersiniz! diye bağırdı.

Bunun arkasından belki hemen oracıkta ağlayıverecekti, ama başka bir şey oldu; küçücük zayıf elini kaldırdı arkadaşına öyle bir tokat yapıştırdı ki, hiçbir zaman belki hiç kimseye böyle tokat bir atılmamıştır. Tıpkı bir kırbaç gibi sakladı! Talebe küfredip ileri atılmak istedi, ama ben kendisini yakaladım, kızcağız da kaçabildi. Yalnız kalınca hemen birbirimizle atıştık, o zamana kadar ona karşı içimde birikenleri sayıp döktüm; sadece bir zavallı, kabiliyetsiz, bayağı bir adam olduğunu, kendisinde ülkü denilen şeyden eser bile bulunmadığını söyledim. O da bana küfretti (bir gün ona gayrimeşru bir çocuk olduğumu söylemiştim), ondan sonra birbirimizin yüzüne tükürdük. O zamandan beri de bir daha kendisini hiç görmedim, O akşam canım çok sıkıldı, ertesi gün daha az üzuldüm, üçüncü günse büsbütün unuttum. Hem ne dersiniz, daha sonraları bu kızı hatırladığım oluyordu, ama o da tesadüfi olarak kısa bir zaman hatırlıyordum. Ancak Petersburg'a geldikten sonra iki kadar hafta birdenbire bu sahneyi hatırladım, hatırlayınca da öyle utanç duydum ki utanmadan gelen göz yaşları yanaklarımdan aktı. Bütün o gün, o gece eziyet çektim, şimdi de bazan eziyet çekiyorum. O zaman nasıl olmuştu da böyle alçakça rezilce düşmüştüm, hemen başcası bu vakayı nasıl unutabildiğim!,

DELİKANLI

bundan utanmadığımı, pişmanlık duymadığımı, önceleri bir türlü anlıyamamıştım? Ancak şimdi mesele etraflıca anlaşıldı: kabahat «ülküde» idi. Kısacası doğrudan doğruya vardığım sonuç şuydu: bir insan sabit, daimi kuvvetli bir fikre saplanınca, sadece onunla meşgul olunca bütün dünyadan çekilip çöle uzaklaşıyormuş gibi oluyor, bütün olan bitenler de esas fikrin yanından kayıp geçiyordu. Hâtıralar bile yanlış kabul ediliyordu. Bundan başka önemli olan bir nokta da şudur: her zaman bir bahane bulunabiliyordu. Bu son zamanlarda: «e, benim «ülküm» var ya, onun dışında kalan her şey değersiz» diyerek anneme ne kadar eziyet etmiş, utanmadan kız kardeşimi hep yalnız bırakmıştım. Ben de hakarete uğru-yordum, hem de çok hakaret görüyordum, hakaret gördükten sonra da çekilip gidiyordum, ama sonra birdenbire kendi kendime; «E, peki alçak olayım, ama ne de olsa gene benim bir «ülküm» var, onlarsa bunu bilmiyorlar diyordum. Kısacası «ülkü» rezillikte de, hiçlikte de beni avutuyordu; ama bütün iğrenç hareketlerim de gene aynı ülkünün altına girip saklanıyor gibiydi; denebilir ki ülkü, bütün acılarımı azaltıyordu, ama önümde bulunan her şeyi de bir perdeyele örtüyordu; olayların, eşyaların böyle iyice anlaşılmadan insanın kafasına yerleşmesi, öteki şeyler bir yana, tabii «ülkü» nün kendisine bile zarar verebilirdi.188

DELİKANLI

Şimdi gelelim ikinci hikâyeye: Geçen yıl nisanın birinde Marya İvano-van'nın isim günü idi. Akşamleyin birkaç misafir gelmişti. Birdenbire Agrafena nefes nefese içeri girdi, mutfağın önündeki taşlığa bırakılan bir çocuğun viyakladığını, şimdi ne yapacağını bilmediğini söyledi. Bu haber hepimizi heyecanlandırdı, hepimiz mutfığa giderek orada bir sepet, sepetin içinde de vi-yakhyan üç dört haftalık bir kız çocuğu gördük. Ben sepeti alıp mutfığa götürdüm, içinde katlanmış bir kâğıt buldum: «Sevgili velinimetlerimiz. Arina adıyla vaftiz edilen kızımız Arina'ya şefkatli yardımlarınızı gösterin, biz de onunla beraber göz yaşları dökerek Tanrının size yardım etmesi için dua ederiz, isim gününüzü kutlarız; tanımadığınız kimseler». Burada kendisine karşı sonsuz bir saygı duyduğum Nikolay Semionoviç beni kirdi: çok ciddi bir tavır takınarak çocuğu öksüzler evine göndermeye karar verdi. Pek üzıldüm. Onlar çok tutumlu yaşıyorlardı, ama çocukları yoktu, Nikolay Semionoviç de böyle olmasına çok seviniyordu. Arinoçka'yı dikkatle sepetten çıkardım, omuzcuklarından tutup kaldırdım; sepetten, bir hayli zaman yıkanmıyan meme çocuklarından gelen ekşimsi, sert bir koku geliyordu. Nikolay Semionoviç'le tartıştıktan sonra birdenbire kızı alıp kendi hesabıma bakacağımı söyledim. Karakteri çok yumuşak

DELİKANLI

kaçığımı söyledim. Karakteri çok yumuşak olduğu halde gene de sert sert itiraz etmeğe başladı, lâfının sonunu bir şakayla bağlamakla da beraber çocuğu öksüzler evine göndermek niyetinden vazgeçmedi. Ama en sonunda her şey benim dediğim gibi oldu, aynı avluda başka bir evde yoksul, yaşlı, içkiye düşkün bir marangoz oturuyordu; henüz ihtiyar sayılmayacak yaşta, çok sağlam yapılı karısının daha pek yakında memedeki çocuğu ölmüştü, burada en önemli olan taraf, sekiz yıl süren evlilikten sonra dünyaya gelen bu biricik kız çocuğunun adıda, iyi bir tesadüfle Arinoçka olmasıydı, î yi tesadüf diyorum, çünkü biz mutfakta tartışırken işi duyan marangozun kansı, çocuğu görmek için koşup gelmişti, bırakılan yavrunun da Arinoçka olduğunu öğrenince ona karşı şefkat duygulan uyandı. Sütü henüz kesilmemişti, göğsünü açtı, yavruya meme verdi. Ben de onun yakasına yapıştım, çocuğu kendi evine götürmesini, buna karşılık her ay para vereceğini söyledim. Kocasının razı olmamasından korkuyordu, ama bir gecelik yanına aldı. Erteci gün koası, ayda sekiz ruble karşılığında bakmasına izin verdi, hemen oracıkta ilk aylığı peşin peşin avucuna saydım; o da hemen o gün parayı içkiye verdi. Nikolay Semionoviç, hâlâ tuhaf tuhaf gülümsemeye devam ederek, sekizer rublenin her ay hiç şaşmadan ödeneceği hu-190

DELİKANLI

DELİKANLI

191

susunda bana kefil olmayı kabul etti; ama param olduğunu zaten biliyor, bana da inanıyordu. Gösterdiği bu nezaketle aramızda geçen bir dakikalık anlaşmazlık unutulmuştu. Marya İvanovna, bir şey söylemiyordu, ama böyle bir yükün altına girmeye nasıl cesaret ettiğime o da şaşıyordu. Benimle en ufak bir şaka etmemelerini, tersine işe, bu gibi hallerde elden bırakılmaması gereken bir ciddilikle bakmalarını çok takdir ettim. Her gün Darya ' Radionovna'ya koşuyordum, bazan üç, dört defa uğradığım oluyordu, bir hafta sonra da kocasından gizli daha üç ruble verdim. Öteki üç rubleye de çocuk battaniyesiyle kundak bezleri falan aldım. Ama on gün sonra Ri-noçka birdenbire hastalandı. Hemen bir arabaya atlayıp doktor getirdim, bir ilâç yazdı, biz de onun verdiği acı ilâçlarla zavallı yavrucuğa eziyet ederek bütün gece uğraştık, ertesi gün de doktor, artık geç kalındığını söyledi, ricalarıma, hattâ galiba sitemlerime karşılık nezaketle kaçamaklı bir cevap vererek: «Ben, Allah değilim» dedi. Yavrucuğun dili, dudakları, ağzının içi ufak ufak beyaz sivilcelerle kaplanmıştı, akşama doğru da öldü, ölürken, sanki her şeyi anlıyormuş gibi, siyah gözlerini benim gözlerime dikmişti, ölüsünün bir fo-toğrafisini çekirtmeyi akıl etmeyişimi hâlâ anlıyamıyorum. E, inanır mısınız, o akşam bir çocuk gibi hıçkırığa hıçkırığa ağladım, eskiden

böyle bir şey hiç başıma gelmemişti, en sonunda Marya İvanovna beni teselli etmek zorunda kalmıştı, bunu yaparken de gene ne o, ne de Nikolay Semionoviç, benimle hiç alay etmiyorlardı. Küçük tabutu da gene o marangoz yaptı, Marya İvanovna tabutçuğu kıvrımlı dantelâlarla döşedi, içine küçük, güzel bir yastık koydu, ben de çiçek alıp çocuğun üstüne serptim: böylece yavrucuğumu alıp götürdüler, inanır mısınız, onu hâlâ unutamıyorum. Ama aradan bir müddet geçtikten sonra bu beklenmedik olay beni derin derin düşünmek zorunda bıraktı. Tabî Rinoçka pek pahalıya mal olmamıştı, tabutçuğu, gömülmesi, doktoru, çiçekleri, Darya Radionovna'ya ödenen para otuz rubleyi geçmemişti. Bu paranın bir kısmını Petersburg'a giderken Versilov'un bana yol parası olarak gönderdiği kırk rublemin içinden, bir kısmını da yola çıkmadan bazı eşyalarımı satarak temin ettim, öyle ki «sermayem» olduğu gibi kaldı. «Ama ,diye düşünüyordum, hep böyle yana sapacak olursam, pek uzağa gidemem». Yüksek okul talebesiyle olan hâdiseden «ülkünün» beni hâtıralar silik bir hal alıncaya kadar ileri sürükliyerek hakiki hayattan uzaklaştırabile-ceği neticesi çıkıyordu. Rinoçka vakasındansa "Unun tersine bir sonuç çıkıyordu, yani hiçbir «ülkü» beni ezici bir hakikatin karşısında birdenbire duraklamaktan, «ülkümün» uğruna

192

DELİKANLI

DELİKANLI

193

yıllarca didinerek temin ettiğim şeyleri feda etmekten alıkoyamıyacaktı. Gene de her iki sonuç doğruyd.

ALTINCI BÖLÜM I

Ümitlerim tam olarak yerine gelmedi; onları evde yalnız bulamadım, gerçi Versilov yoktu ,ama annemin yanında Tatyana Pav-lovna oturuyordu, ne de olsa yabancı birisiydi, iyiliksever duygularımın yarısı birdenbire duman oldu gitti. Bu gibi hallerde çabucak değişivermem şaşılacak bir şeydir; bir toz, yahut kıl kadar bir şey iyiyi kovup onun yerine kötüyü getirmeye yetiyordu. Kötü duy-gularsa, kinci olmadığım halde, ne yazık ki çabucak kovulamıyordu. içeri girince annemin, Tatyana Pavlovna ile aralarında geçen pek canlı bir konuşmayı hemen kestiğini farkederek gibi oldum. Kızkardeşim benden birkaç dakika önce işinden dönmüşü, küçük odasından henüz çıkmıyordu.

Evimizin üç odası vardı. Her zaman bir arada oturduğumuz orta oda yahut misafir odası oldukça büyüktü, hemen hemen iyi denecek şekilde döşenmişti. Burada yaylı, kırmızı kadifeyle kaplı kanepelerle koltuklar vardı, ama kadifelerinin havı dökülmüştü (Versilov kılıftan hoşlanmıyordu), birkaç halı, birkaç masa, lüzumsuz sehpa duruyordu. Ondan sonra sağda küçük, dar, tek pencereyi Versilov'un çalışma odası geliyordu; burada kötü bir yazı masası, masanın üstünde de hiç kullanılmıyan birkaç kitapla unutulmuş kâğıtlar masanın önünde onun kadar kötü, kırık, bir köşesinden yukarı yayı fırlamış bir koltuk vardı, Versilov bu kanepelere oturup kalkarken sık sık inler, sövüp sayardı. Gene bu çalışma odasında, gene eski yumuşak kanepelere yatağını seriyorlardı. Versilov, bu çalışma odasından nefret ediyordu, hem galiba burada bir iş yaptığı da yoktu, misafir odasında saatlerce tembel tembel oturmaktan hoşlanırdı. Misafir odasının solunda tıpkı bunun gibi daha bir oda vardı: burada annemle kızkardeşim yatıyorlardı. Misafir odasına koridordan girilirdi, bu koridorun sonunda da ahçı kadın Lukerya'nın oturduğu mutfak kapısı vardı, yemek pişirildiği zaman bütün ev yanmış yağ kokusuyla dolardı, öyle dakikalar olurdu ki Versilov, bu mutfak kokuları yüzünden kendi hayatına, talihine lanet ederdi; yalnız bu noktada ona hak veriyordum, kokular odama gelmemekle beraber ben de öteden beri mutfak kokularından nefret ederim. Yukarda, tavan arasında küçük bir oda da oturuyordum, buraya çok dik, gıcırtilı bir merdivenden çıkıyordum. Burada başlıca şu eşya-

DELİKANLI I — FOR.: 13/14DELİKANLI

lar vardı: yarım yuvarlak bir pencere, çok alçak tavan; Lukerya'nın geceleri benim yatmam için bir yatak çarşafı sererek üstüne bir yastık koyduğu muşamba kaplı bir kanape, bunlardan başka eşya olarak da en bayağı dülger yapısı bir masa ile ortası delik hasır sandalye bulunuyordu.

Ama bir zamanki konfordan kalan bazı eşyalar da yok değildi; meselâ misafir odasında hiç de kötü sayılmayacak fakfurdan bir lâmba, duvardaysa Dresden Madonası'nın çok güzel taş basması bir resmi, gene burada karşiki duvarda Floransa Büyük Kilisesinin tunç kapılarının pek büyük boyda güzel bir fotoğraf isı asılıydı. Aynı odanın bir köşesinde büyük ikon dolabı duruyordu, burada soydan kalma kutsal tasvirler vardı, bunların içinde «Bütün Azizler» e ait tasvirin gümüş kabartmasının örtüsü altın kaplamalıydı (emniyet sandığına yatırmak istedikleri de buydu), öteki «Meryem Ana» tasvirinin örtüsü de inciyle işlenmiş kadifedendi. Tasvirlerin önünde her dinî bayramını arifesinde yakılan bir kandil asılı duruyordu. Versilov, anlaşılan tasvirlerin taşıdıkları anlama aldırış etmiyordu, (ancak bazan, dişini sıkarak, kandil ışığının altın yaldızlı örtüye çarparak aksetmesinden yüzünü buruşturur, gözlerine zarar verdiğinden şikâyet ederdi, ama gene de annemin kandili yakmasına engel olmazdı.

DELİKANLI

195

Her zaman hiç ses çıkarmadan, asık bir yüzle, köşede bir yere bakarak içeri girerdim, bazan girerken selâm bile vermezdim. Her zaman da o günkünden çok daha erken eve dönerdim, yemeğimi yukarı, odama gönderirlerdi. Bu sefer odaya girince birdenbire: «Merhaba anne» dedim, eskidense bunu yapmıyordum, ama gene utancımın bu defa da yüzüne bakmaya cesaret edemedim, karşı tarafa geçip bir sandalyeye oturdum. Çok yorulmuştum, ama buna aldırış etmiyordum.

Tatyana Pavlovna bir yılan gibi ıslık çalarak:

— Bu terbiyesiz, eve hâlâ eskisi gibi kaba kaba girmeye devam ediyor, dedi.

Eskiden de beni böyle paylardı, bu biçim konuşmalar da onunla benim aramda âdet olmuştu.

Annem, kendisine selâm vermeme sanki şaşmıştı:

— Merhaba... diye cevap verdi. Sonra hemen utanarak:

— Yemek çoktan hazır, dedi, yalnız çorba soğumasaydı, şimdi söyleyimde köfteleri...

Mutfaka gitmek için acele acele yerinden kalktı, ben de geçen bir ay içinde ilk defa annemin bana hizmet etmek için büyük bir

çeviklikle ayağa kalktığını farkederek utanç duydum, oysaki daha önceleri bunu kendim istiyordum.

— Çok teşekkür ederim anne, ben yemek yedim. Size engel olmazsam burada oturup dinleneyim.

— Eh... peki!... Neden olmasın, otur...

— Hiç üzülmeysin, anne, bir daha Andrey Petroviç'e karşı kabalık edecek değilim, diyerek sözü kestim.

Tatyana Pavlovna:

— Aman efendim, ne büyük bir alicenaplık! diye bağırdı. Sonya, ona hâlâ siz demeye devam ediyor musun? Böyle (hem de öz annesinden) itibar görecektik kadar adam oldu mu? Baksana, karşısında sıkılıyor, ezilip büzülüyordun, ne ayıp!

— Bana sen dersiniz pek hoşuma gider, anne!

Annem çabuk çabuk:

— Ah... Peki, güzel, peki, söylüyeyim, dedi. Ben... zaten her zaman söylemiyorum ki... Peki, bundan sonra aklımda olsun.

Bunları söylerken kıpkırmızı kesildi. Yüzü pek güzelleşmişti... Yüzünde saflık okunuyordu, ama hiç de safillik değil, biraz solgundu, kansızdı. Yanakları çok zayıftı, hattâ içeri çöküktü, alınıdaysa birçok buruşukluklar birikmeye başlamıştı, ama gözlerinin yanlarında henüz yoktu, oldukça iri, açık renk gözleri de her zaman öyle yumuşak, öyle sakın bir ışıkla patlıyordu ki! ilk gördüğüm gün beni kendisine çeken de bu ışık olmuştu. Yüzünde öyle hüznü yahut acındırıcı hiç birifâde bulunmamasını da seviyordum; tersine, bazan boşboşuna öyle sık sık ürkmese, bir sebep yokken öyle korku içinde yerinden fırlamasa yahut her şeyin eskisi gibi olduğuna (her şey «eskisi gibi» olunca mesele yoktu) kanaat getirinceye kadar herhangi bir konuşmaya korka korka kulak vermeseydi, yüzünün ifadesi hattâ neşeli bile sayılabilirdi. Evet, yeter ki bir şey değişmesin, yeter ki yeni bir şey, hattâ mesut bir şey de olsa, yeni bir şey de olsa, yeni bir şey olmasa!... Çocukluğunda herhangi bir şeyle korkutulmuş olduğu akla gelebilirdi. Gözlerinden başka biraz uzunca yüzünün şekli de hoşuma gidiyordu, hem galiba elmacık kemikleri biraz daha ufak olsaydı, sade gençliğinde değil, hattâ şimdi bile çok güzel bir kadın sayılabilirdi. Şimdi de yaşı otuz dokuzdan fazla değildi, ama koyu sarı saçlarının arasından pek çok ak saç göze çarpıyordu.

Tatyana Pavlovna gerçek öfkeyle anne-yüzüne baktı.198

DELİKANLI

DELİKANLI

199

— Bu çocuğun önünde titremek ha! Çok gülünçsün, doğrusu, Sofya; beni kızdırıyorsun!

Annem, Tatyana Pavlovna'nın yüzünde gülümsemeye benzer bir şey fark ederek:

— Ah, Tatyana Pavlovna, ona şimdi böyle davranmasaydınız! Belki şaka ediyorsunuzdur, ha! dedi.

Tatyana Pavlovna'nın azarını bazan sahiden de ciddiye almak imkânsızdı, ama gülüm-semişse bile tabii yalnız anneme gülümsemişti, çünkü iyi kalbli olduğu için onu çok severdi, hem de şüphesiz annemin bu dakikada benim uysallığımdan bahtiyarlık duyduğunu fark etmişti.

Kendisine cevap vermek gerektiğini an-lıyarak:

— Kendiniz durup dururken insanlara saldırırsanız, Tatyana Pavlovna, ben de tabii bunu duymamazlık edemem, hem de bunu eskiden hiç söylemezken bugün içeri girerken «merhaba anne» dediğim bir zamanda yapıyorsunuz.

Tatyana Pavlovna parlıyarak;

— Şuna da bakın, diye haykırdı, bunu kahramanlık sayıyor? Ömründe bir defa nazik davrandım diye önünde diz mi çökeceklerdi senin? Hem bu seninki nezaket midir? içeri girerken neden köşeye bakıyorsun? Ona

nasıl bağırp çağırıldığını bilmiyor muyum sanıyorsun? Bana da merhaba diyebilirdin, seni ben kundakladım, senin vaftiz ananım ben!

Tabii cevap vermeye tenezzül etmedim.

Tam bu sırada kızkardeşim içeri girdi, hemen onunla konuşmaya başladım;

— Liza, bugün Vasin'i gördüm, seni sordu. Onunla tanışıyor musun?

Yanıma otururken şefkatle yüzüme bakarak tabii bir sesle:

— Evet, Luga'da, geçen yıl tanışmıştık, diye cevap verdi.

Bilmem neden Vasin'den konuşunca hemen kızaracağını sanmıştım. Kızkardeşim sarışındı, açık sarı saçlı sarışın, saçlarının rengi ne annemin, ne de babasının saçlarının rengine benzemiyordu: ama gözleri, yüzünün biçimi hemen hemen anneminki gibiydi. Çok çekik, düzgün bir burnu vardı; ama kendine göre daha bir özelliği vardı, o da yüzündeki küçük küçük çiller; annemdeyse hiç çil yoktu. Versilov'a benzeyen tarafı pek azdı, belki sadece vücudunun inceliğini, kısa olmıyan boynunu, yürüyüşünde seçilen lâtif bir hali ondan almıştı. Benimle ufak bir benzerliği yoktu, biz birbirine zıt iki kutuptuk.

Liza;

— Kendileriyle üç ay kadar görüşmüştüm, diye ilâve etti.

200

DELİKANLI

— Kendileri diye Vasin'den mi konuşuyorsun, Liza? Kendilerini değil, kendisini demek gerektir. Sözünü düzelttiğim için özür dilerim, kardeşim, ama galiba senin terbiyeni büsbütün boşlamışlar, buna çok üzüldüm, doğrusu...

Tatyana Pavlovna kıpkırmızı kesilerek:

— Annenin önünde böyle bir şey söylemekten utanmıyor musun? dedi. Hem yalan söylüyorsun, hiç de ihmal etmediler.

Annemin tarafını tutarak sert sert:

— Annem için bir şey söylediğim yok zaten, dedim. Şunu bilinizki, anne, Liza'ya sizin ikiziniz gibi bakıyorum, iyi kalblilik bakımından, karakter bakımından onu öyle güzel yetiştirmişsiniz ki... herhalde siz de eskiden böyleydiniz, şimdi de öylesiniz, şimdiye kadar da öyleydiniz, her zamanda böyle kalacaksınız... Ben sadece şu dış perdahtan, ama gene de gerekli olan, kibarlığın doğurduğu bütün o budalalıklardan konuşuyorum. Sadece öfkeli olduğum bir şey varsa o da Versilov, sen Vasind'en konuşurken kendisini değil de kendilerini dediğini duysaydı, herhalde bunu hiç düzeltmezdi, çünkü bize karşı öyle gururlu, öyle kayıtsız davranıyor ki! İşte beni kudurtan da bu ya!

Tatyana Pavlovna, gözleri parlayarak:

— Kendisi daha bir şey bildiği yok, bir de başkalarına ders vermeye kalkışıyor. Bir daha, beyefendi, ne annenin, ne de benim önümde «Versilov» demeye cüret etmeyin, böyle bir şeye asla katlanamam, diye bağırdı.

— Anne, ben bugün aylık aldım, elli ruble, lütfen altın, buyurun!

Yanına yaklaşp parayı uzattım; hemen telâşlandı.

Paralara dokunmaktan korkuyormuş gibi:

— Bilmem ki nasıl alayım! diye mırıldandı.

Ne demek istediğini anlamadım.

— Amma da yaptınız, anne, beni bu aileye bir oğul, bir kardeş olarak kabul ediyorsanız...

— Ah; sana karşı suçluyum, Arkadiy; bazı şeyleri itiraf etmek isterdim, ama bilmem ki... çok korkuyorum...

Bunları ürkek ürkek, yaltaklanır gibi gü-lümsiyerek söyledi; ne demek istediğini gene anlamadım, sözünü kestim:

— Ha, sahi, anne, bugün Andrey Petro-viçle Sokolskiy'lerin dâvası bir karara bağlanacağım biliyor muydunuz?

Korkusundan ellerini avuçlariyle birbirine yapıştırarak (bu ona mahsus bir harekettir):202

DELİKANLI

DELİKANLI

203

— Ah, biliyorum, dedi.

Tatyana Pavlovna bütün vücudiyle titri-yerek:

— Bugün mü? diye sordu. Buna imkân yok, böyle bir şey olsaydı söylerdi.

Anneme dönerek:

— Sana söyledi mi? dedi.

— Hayır bugün karar verileceğini söylemedi. Bütün haftayı öyle bir korku içinde geçirdim ki! Hiç olmazsa dâvayı kaybetseydi, dua ederdim, bu yükten kurtulur, gene eskisi gibi yaşadık.

— Demek size de söylemedi, anne! diye haykırdım. Ne adam, ha! İşte onun bize karşı kayıtsızlığının, kurumluluğunun bir misali, demin ne demiştim ben?

Tatyana Pavlovna ileri atılarak;

— Peki; ne karar verilmiş, ne karar verilmiş? diye sorup duruyordu. Söylesene!

Koridorda Versilov'un adımlarını duyarak:

— İşte geliyor! Belki kendisi anlatır, diyerek çabucak gidip Liza'nın yanına oturdum.

Kızkardeşim;

— Ağabey, Allah aşkına anneme merhamet et, Andrey Petroviç'e karşı sabırlı davran, diye fısıldadı.

— Peki, peki, zaten o niyetle eve dön-müşüm, dedim, elini sıktım.

Liza, güvensizlikle yüzüme baktı, hem bunda haklıydı.

II

Kendinden pek memnun bir halde içeri girdi, öyle de memnundu ki keyfinin yerinde olduğunu gizlemeye bile lüzum görmedi. Hem son zamanlarda önümüzde teklifsizce içini açmağa alışmıştı, hem kendisinin yalnız kötü taraflarını değil, gülünç taraflarını bile gösterdi, ki bunu yapmaktan herkes korkar; ama her şeyi en ufak ayrıntılarına kadar anlıyaca-ğımızı da biliyordu. Tatyana Pavlovna'nın işaret ettiğine göre son yıllarada üstbaş bak-mından kendisini alıvermişti: her zaman yakışık alacak bir şekilde giyiniyorsa da elbiseleri eskiydi, seçmede titizlik de göstermiyordu. Doğru, bir gömleği iki gün giymeye hazırdı, bu da annemi kaygılandırıyordu; bu onlarca büyük bir fedâkârlık sayılıyordu, ona candan bağh olan bütün bu kadınlar da bunda bir kahramanlık görüyorlardı. Versilov, her zaman Yumuşak, geniş kenarlı, siyah şapka giyerdi; «kapıdan girerken şapkasını çıkarınca, aralarından birçok ağarmış saçlar görünen sık saçları "Aşında kabarıverdi. Şapkasını çıkarırken saç-seyretmek hoşuma giderdi;205

— Merhaba; hepiniz toplanmışsınız, hattâ o bile aranızda! Sesini daha holden duydum; beni çekiştiriyordu, galiba?

Keyfinin yerinde olduğunu gösteren bir işaret de benimle alay etmeseydi. Ben, tabîî cevap vermiyordum. Lukerya, elinde bir sürü paketle içeri girdi, masanın üstüne koydu.

— Yendik, Tatyana Pavlovna; dâva kazanılmıştır, prensler yargıtaya vermeye cesaret edemezler. Dâvayı ben kazandım! Hemen bin ruble borç para buldum. Sofya, elindeki işi bırak gözlerini yorma. Liza: işten mi geldin?

Liza, şefkatli bir yüzle:

— Evet, baba, diye cevap verdi. Kızkardeşim ona baba diyordu, bense buna hiç yanaşmak istemiyordum.

— Yoruldun mu?

— Yoruldum.

— işi bırak, yarın gitme, büsbütün bırak.

— Baba, böyle olursa benim için daha fena!

— Rica ederim.. Kadınların çalışmasından hiç hoşlanmam, Tatyana Pavlovna:

— Çalışmadan oturmak olur mu? Kadın olur da çalışmaz mı hiç!...

— Biliyorum, biliyorum, bütün bunlar çok güzel, çok doğru, ben de bunu böylece kabul ediyorum; ama ben asıl el işinden konuşuyorum. Biliyorum sunuz bu bende galiba çocukluk hâtıralarımdan kalma marazı, daha doğrusu yanlış bir izlem olacaktır. Beş altı yaşında bir çocukken hatırımda kaldığına göre sık sık (tabii tiksinierek) yuvarlak masanın çevresinde oturan akıllı, sert ,ciddî tavırlı kadınları, masanın üstündeki makaslan, kumaşı, bıçkileri, moda dergisini gözlerimin önüne getiririm. Hepsi, azametle ,yavaş yavaş başlarını salh-yarak, ölçerek, hesaplıyarak, kesip biçmeye hazırlanarak fikir yürütür, düşüncelerini söylerlerdi. Beni o kadar seven bütün o şefkatli yüzler, birdenbire taştan birer kaleye dönmüştür; biraz yaramazlık edeyim desem hemen odadan dışarı götürürler. Hattâ zavallı dadım bile elimden tutmuş, bütün isteklerime, bağırımlarıma aldırış etmeden, sanki karşısında cennet kuşu varmış gibi gözlerini bir yere dikip dinler, işte biçkiye başlamadan önce o zeki yüzlerin aldığı ciddî, azametli ifadeyi hatırlamak nedense şimdi bile bana acı geliyor. Tatyana Pavlovna, kibarlığa uymıyan bir şey olmakla beraber, siz de biçki biçmekten pek hoşlanıyorsunuz, ama ben gene de hiç ça-lışmıyan kadını daha çok severim. Sakın alınayım deme Sofya!... Hem zaten senin haddine mi! Kadının zaten çalışmalarda büyük bir kudreti vardır. Hoş, bunu sen de bilirsin ya, Sonya. Sizin düşünceniz nasıl, Arkadiy Makarovîç, herhalde itiraz edersiniz?206

DELİKANLI

— Yo, hiç, dedim. Kadının büyük bir kudreti vardır, demiştiniz bu söz, çok güzel, gerçi bunu ne diye işle karıştırdığınıza bir türlü aklım yatmıyor? Para yokken çalışmadan durmak imkânsız olduğunu kendiniz de bilirsiniz.

Saadetinden bütün yüzü parlıyan anneme (Versilov benimle konuştuğu zaman annem baştan ayağa kadar ürpermişti);

— Ama artık yeter, dedi, hiç olmazsa ilk zamanlar el işlerinizi görmeyim, bunu kendim için rica ediyorum. Arkadiy, sen de zamanımızın genci olduğundan herhalde az çok sosyalist olmalısın; inanır mısın, dostum, tembelliği en çok sevenler, daima emekleriyle yaşayan halktan olan insanlardır!

— Tembellik değil, dinlenmedir belki...

— Hayır, hayır, gerçekten tembellik, düpedüz iş yapmama; ideal bu! Her zaman emekle yaşayan birini tanımışım, gerçi halktan- da değildi; oldukça ileri görüşlü, okumuş bir adamdı, hem kendi fikrini yürütmesini de biliyordu. Bütün ömrünce, belki her gün sonsuz bir istekle, içi titriyerek tam bir tembelliğe kavuşmayı hayal etmişti, öyle ki bu ide-ailini mutlakiyete, hududu olmıyan bir bağımsızlığa, ebediyen hür kalarak tembel tembel oturup olan bitenleri seyretmeye kadar götürüyordu. Bu da ta işinde kırılınca kadar

DELİKANLI

207

böyle sürüp gitmişti; kırılınca da artık bir daha tamir etmeye imkân yoktu; hastanede öldü. Bazan emeğin zevkli bir şey olduğunu tembel, ama tabii erdemli insanların uydurduklarına ciddi olarak inanacağım geliyor. Bu ülkü geçen yüzyılın sonlarında ortaya atılan «Cenevre Ülkülerinden» biridir. Tatyana Pav-lovna bundan üç gün önce gazeteden bir ilân kesip almışım, işte burada (yelek cebinden bir kâğıt parçası çıkardı,) bu, klâsik dillerde aritmetik bilen, tavan arasına, her yere gitmeye hazır o binlerce «üniversite talebe» le-rinden biridir. Bakın, dinleyin: «Kadın öğretmen, bütün okullara hazırlar (işitiyor musunuz, bütün okullara), aritmetik dersleri verir», yalnız bir satır yazı, ama ne basmakalıp şey! Bütün okullara hazırlıyor, eh, tabii, aritmetik de var! Hayır, atrimetik ayrıca göze çarpıyor. Bu, artık gerçek bir açlık, yoksulluğun son haddi olduğu apaçık. Burada dokunaklı olan taraf da şu beceriksizliktir: anlaşılan kızcağız kendini öğretmenliğe hiç hazırlamamış, hem de sanmam ki bir şey öğretebilsin. Ama ne yapıp yapmış, son rublesini gazeteye vererek bütün okullara hazırladığım, üstelik de aritme-

dersleri verdiğini ilân etmiş! Per tuutto ile e in altri siti.*

Tatyana Pavlovna;

Bütün dünyada ve başka yerlerde.208

DELİKANLI

— Ah, Andrey Petroviç, ona yardım etmeliydi! Nerede oturuyor? diye sordu.

Versilov:

— Adam sende, bunun gibileri pek çok! diyerek adresi cebine soktu. Bu torba kâğıdının içindekiler hep hediye, sana Liza, size de Tatyana; Sofya ile ben tatlı şeylerden hoşlanmayız. Hediyelerden sana da pay var, delikanlı. Hepsini kendi elimle Yesiletev ile Balle'-den aldım. Lukerya'nın dediği gibi pek fazla «aç oturduk». (N. B. Hiçbir zaman, hiç kimse bizim evde aç oturmamıştı), işte burada üzüm, bonbon, düşes armudu, çilek pastası, hattâ güzel likörden bile aldım; fındık da aldım. Şu da merakla değer ki çocuğuğum-dan bugüne kadar fındık yemesini seviyorum, Tatyana Pavlovna, hem en adı cinsleri bile. Liza bana çekmiş; o da tıpkı sincap gibi fındık çıtırdatmasını sever. Ama biliyor musunuz, Tatyana Pavlovna, bazan öyle ansızın hâtıralarını canlandırırken bunların arasında bir an ormanda bulunduğunu, fındıklıkta kendi elinle fındık kopardığını gözlerinin önüne getirmek kadar hoş bir şey yoktur... Günler hemen hemen güz günleridir, ama gökyüzü açıktır, bazan öyle de serin olur ki lOrmana dalar, bir yere gizlenirsin, her yer yaprak kokar,.. Bakışlarınızda sevimli bir şey görüyorum, Arkadiy Makaroviç?

DELİKANLI

209

— Benim de çocukluğumun ilk yılları köyde geçmişti.

— Nasıl olur, sen galiba Moskova'da yaşıyordun... yanılmıyorsam.

Tatyana Pavlovna söze karışarak:

— Siz Moskova'ya geldiğiniz zaman o, Andronikov'larda oturuyordu; ondan önce rahmetli teyzeniz Varvara Stepanovna'nın yanında köyde kalmıştı, dedi.

— Sofya, al şu paraları da sakla. Bugünlerde daha beş bin ruble vermeyi vadettiler.

Tatyana Pavlovna:

— Demek ki artık presler için hiçbir ümit yok? diye sordu.

—• Hiç ümit yok, Tatyana Pavlovna.

— Ben her zaman sizin, ailenizin tarafını tuttum, aile dostunuzum, gerçi prensler bana yabancıysalar da, vallahi, kendilerine acıyorum. Sakın bu sözlerime gücenmeyin, Andrey Petroviç.

— Paylaşmaya hiç niyetim yok, Tatyana Pavlovna.

— Tabii, düşüncemi bilirsiniz, Andrey Petroviç, daha işin başında yarı yarıya paylaşmayı teklif etseydiniz, dâvadan vazgeçerlerdi; şimdi tabii çok geç. Ama ben bu işte hüküm vermeye cesaret edemem... Bunu şu210

DELİKANLI

bakımdan söylüyorum, rahmetli herhalde vasiyetnamesinde onlara miras ayırmadan geçmezdi.

— Miras ayırmak şöyle dursun, herhalde hepsini onlara bırakırdı, yalnız beni mirastan mahrum ederdi, tabii işi gerektiği gibi yapmış, usuliyle vasiyetname yazmasını bilmiş olsaydı; ama şimdi elbette kanun da benden yana! Ne paylaşırım, ne de paylaşmak isterim, Tatyana Pavlovna, işte o kadar.

Bu sözleri hattâ bir çeşit öfkeyle bile söylemişti, oysa sık sık böyle bir şey yaptığı yoktu. Tatyana Pavlovna sustu. Annem hüzünlü hüzünlü başını önüne eğdi: Versilov, onun da Tatyana Pavlovna'mn fikrini doğru bulduğunu anlıyordu.

«Bunda Enis'teki tokadın tesiri var!» diye düşündüm. Kraft'ın bana teslim ettiği, şimdi de cebimde duran mektup belki Versilov'un eline geçmiş olsaydı, feci bir akıbete uğrardı.

Birdenbire bütün bu şeylerin benim sırtımda yüklü durduğunu hatırladım; bu düşünce, bütün ötekilerle de ilgili olduğu için, tabii, beni sinirlendirdi.

— Arkadiy, daha iyi giyinmeni isterdim, dostum; şimdi de fena giyinmiyorsun, ama ilerisi için sana çok iyi, insafli, zevk sahibi bir Fransızı tavsiye edebilirdim.

DELİKANLI

211

Birdenbire:

— Bir daha böyle bir teklifte bulunmamanızı rica ederim, diye kafadan attım.

— Neden?

— Tabii, bunda güce gidecek bir şey görmüyorum, ama birbirimizle pek öyle anlaşmış değiliz, tersine anlaşmazlık var aramızda yani yarın prensin yanında yapacak bir işim olmadığı için oraya gitmekten vazgeçeceğim.

— Oraya gitmen, onunla beraber oturman zaten bir iş sayılır.

— Böyle bir düşünce hakarettir.

— Anlamıyorum, doğrusu; ama mademki bu kadar duygulusun, ondan para almadan, öyle devam et. Yanından ayrılırsan kendisim pek üzeceksin; sana çoktan alıştı, bağlandı, bundan emin olabilirsin. Ama gene de kendin bilirsin.

Anlaşılan bu konu hoşuna gitmiyordu.

— Para alma diyorsunuz, bense sizin yüzünüzden bugün alçaklık ettim: önceden tenbih etmediniz, ben de ondan bir aylık maaşımı istedim.

----Demek ki bildiğin gibi de yaptın;

bense, doğrusu istemiyeceğini sanmıştım, şimdiki gençler hepiniz ne kadar da açık göz,212

DELİKANLI

beceriklisiniz! Zamanımızda gençlik diye bir şey yok, Tatyana Pavlovna.

Dehşetli kızıyordu; ben de kızdım.

— Elinizden kurtulmam gerekiyordu ya... buna siz zorladınız beni, şimdi ne yapacağımı ben de bilmiyorum.

— Ha, sahi, Sofi, hemen Arkadiy'in akmış rublesini ver; sen de, dostum ödemek için bu kadar acele etmeme kızma sakın! Aklında bir teşebbüs olduğunu, sermayeye yahut onun gibi bir şeye ihtiyacın olduğunu yüzünden anlıyorum.

— Yüzümün neler anlattığını bilmem, ama bu para üzerinde size bir şey söyleyeceğini annemden hiç beklemezdim, bense söylemesin diye o kadar rica etmişim ki, diyerek gözlerim şimşekler çakarak anneme baktım.

öyle gücenmişim ki sözle anlatmama imkân yok.

— Arkaşa yavrum, Allah aşkına bağışla, söylemeden hiç yapamazdım...

Versilov bana:

— Dostum, senin sırlarını bana açtığ' için ona darılma, dedi, hem bunu iyi niyetle yaptığına da inan, analık değil mi ya, oğlunun duygularıyla övünmek istedi. Ama inan.

Dostum, o söylemeseydi bile senin bir kapitalist

DELİKANLI

213

olduğunu tahmin edebilirdim. Bütün sırların senin namuslu yüzünde yazılı. Onun «kendi ülküsü» var, Tatyana Pavlovna, hani size söylemişim ya.

Ben hâlâ cart curt etmeye devam ederek:

— Benim namuslu yüzümü bir yana bırakalım, dedim, çok defa karşınızdaki insanın içindekileri gördüğünüzü bilirim, gerçi bazı hallerde burnunuzdan ötesini bile görmüyorsunuz ama... ben de zaten insanın düşüncelerine nüfuz etme kabiliyetinize şaşıyorudm. Evet, söylediğiniz gibi, benim «kendi ülküm» var. Bunu söylemeniz, tabii, bir

tesadüf ese-riyse de ben gene de doğruyu söylemekten çekinmiyorum; evet, benim «ülküm» var. Bundan ne korkarım, ne de utanırım.

— En önemlisi de utanmamaktır.

— Ama size hiçbir zaman açmam.

— Yani açmaya tenezzül etmem demek istiyorsun, istemez, dostum, istemez sen söylemeden de ülkünün içyüzünü biliyorum; herhalde bu:

«Ben, tssız bir çöle çekiliyorum'».

gibi bir şey olsa gerek, Tatyana Pavlovna! Düşünceme göre Rohtschild yahut onun gibi »ir şey olmak, kendi büyüklüğünün içine çekmek istiyor. Tabî sizinle bana cömertçe emekli aylığı bağlar, bana belki de bağ-214

DELİKANLI

lamaz, ama hiç değilse onu gördüğümüzle kalırız. Tıpkı genç bir ay gibi görünmesiyle kaybolması bir olur.

içimden titredim. Tabî, bütün bunlar bir tesadüftü: onun bir şeyden haberi yoktu, hem de Rohtschild'i anmakla beraber, gene de büsbütün başka şeyden konuşuyordu; ama duygularımı, kendileriyle ilgimi kesip uzaklaşmak istediğimi nasıl olmuştu da böyle dosdoğru tahmin etmişti? Her şeyi tahmin etmişti, hakikaten korkunçluğuna önceden o her zamanki kinizmiyle tuz biber ekmek istemişti. Dehşetli kızdığna hiç şüphe yoktu.

Her şeyi hiç olmazsa bir an için şakaya çevirmeye çalışarak yapmacıklı yapmacıklı güldüm ;

— Anne! Parladığım için özür dilerim, zaten Andrey Petroviç'ten kaçıp gizlenmeye imkân yoktur ki!

— Gülmekle, aziz dostum, çok iyi ettin. Bir insanın gülmekle dış görünüşünde bile ne kadar çok şeyler kazandığını tasarlamak güçtür. Bunu çok ciddî olarak söylüyorum. Tat-yana Pavlovna, onun her zaman aklında sanki pek önemli bir şey varmış, bu durumdan kendisi bile utanıyormuş gibi bir hali var.

— Biraz daha insafli olmanızı rica etmek isterdim, Andrey Petroviç.

DELİKANLI

215

— Haklısın, dostum; ama bir daha bütün bunlara hiç dönmemek için herşeyi söyleyip bitirmek de gerek değil mi ya? Moskova'dan hemen bize isyan etmek için geldin, gelişindeki maksadın şimdilik bizce bilinen tarafı budur. Bizi bir şeyle şaşırtmak niyetiyle geldiğinden, tabî, bahsetmiyorum. Sonra tam bir aydan beri bizde oturuyorsun, gene de bize kafa tutuyorsun, halbuki sen, galiba, akıllı bir insansın, bu sebeple kafa tutmak işini kendi hiçlikleri için öç alacak başka bir şeyleri olmıyanlara bırakabilirdin. Hep kapalı kalmaya çalışıyorsun, ama namuslu görünüşün, kırmızı yanakların, tam bir namuslulukla herkesin gözü içine bakabileceğine dosdoğru şahitlik ediyor. Kara sevdaya tutulmuş, Tatyana Pavlovna, neden şimdi bütün gençler böyle kara sevd hastalığına tutuluyorlar.

— Benim nerede büyüdüğümü dahi bilmediğiniz halde kara sevdaya tutulduğumu nereden bileceksiniz?

— Ha, bilmecenin çözümü buradaymış; demek ki senin nerede büyüdüğünü unuttuğum için bana gücendin!

— Hiç de değil, rica ederim bana budalalıklar yüklemeyin. Anne, Andrey Petroviç, demin güldüm diye beni övmüştü; haydi, gelin de hep beraber gülelim, niçin böyle oturacağız! ister misiniz size kendim için216

DELİKANLI

DELİKANLI

217

hikâyeler anlatayım? Hem üstelik Andrey Petroviç, maceralarımdan bir şey bilmiyor.

içim dolmuştu. Bir daha şimdiki gibi hepimiz bir arada hiç oturmayacağımızı, bu evden çıkınca da bir daha geri dönmiyeceğimi biliyordum, bunun için de bütün bu olayların arifesinde kendimi tutamamıştım. Böyle bir sona kendisi beni teşvik etmişti.

Düşüncelerime nüfuz edecekmiş gibi gözlerimin içine bakarak;

— Sahiden gülünçse, tabii, güzel bir şey olur doğrusu, dedi. Büyüdüğün o yerde, dostum, biraz kabalaşmışsın, ama gene de oldukça terbiyelisin. Arkadiy bugün pek sevimli, değil mi, Tatyana Pavlovna? Nihayet bu paketi çözmekle çok iyi ettiniz.

Ama Tatyana Pavlovna somurtuyordu, Versilov'un sözlerine karşılık başını bile çevirmedi, paketi çözmeye, verilen tabaklara hediyeleri dizmeye devam ediyordu. Annem de tam bir şaşkınlık içinde oturuyordu, tabii aramızda biçimsiz bir şey olmaya başladığını anlıyor, seziyordu. Kızkardeşim bir daha dirseğine dokundu.

III

En laubali bir tavırla:

— Size sadece, diye anlatmaya başladım, bir babanın sevgili oğlu ile ilk defa nasıl karşılaştığımı anlatacağım; bu da tam «büyüdüğün o yerde» olmuştu. ..-

— Dostum, bu... can sıkamaz mı dersin, ha? Bilirsin ki; tous Us genres...

— Somurtmayın, Andrey Petroviç, bunu düşündüğünüz niyetle yapmak istemiyorum. Sadece istiyorum ki herkes gülsün!

— inşallah, yavrum. Hepimizi sevdiğini bilirim... hem toplantımızın tadını kaçırmak istemezsin, diye yapmacıklı yapmacıklı, kayıtsız, kayıtsız, mırıldandı.

— Tabii burada da sizi sevdiğimi yüzümden anladınız, değil mi?

— Evet, biraz da yüzünden.

— Eh, öyleyse ben de Tatyana Pavlov-na'nın yüzünden bana çoktan beri sevdalandığımı, tutulduğunu anladım. Bana öyle düşman gibi bakmayın, Tatyana Pavlovna, iyisi mi gelin de gülelim! İyisi mi gülelim!

Tatyana Pavlovna, birdenbire bana döndü, yanm dakika kadar sert sert gözlerimin içine baktı.

— Dikkat et,ha! diyerek gözdağı vererek Parmağını salladı; ama bunu öyle bir ciddilikle yapmıştı ki benim budalaca şakamla "İÇ ilgisi olamazdı, bu başka bir şeye ihtardı: «Yoksa artık kavgaya başlamak mı istiyorsun?» demeye geliyordu.

218

DELİKANLI

— Andrey Petroviç, demek ki hayatımızda ilk defa nasıl karşılaştığımızı hatırlamıyorsunuz?

— Vallahi unuttum, dostum, hem de bunun için bütün kalbimle suçlu olduğumu kabul ediyorum. Sadece bunun çok eskiden, bir yerde geçtiğini hatırlar gibi oluyorum...

— Ya siz anne, galiba altı yahut yedi yaşına kadar bulunduğum köye nasıl geldiğinizi hatırlıyormusunuz? Asıl önemli olan da herhangi bir zaman bu köyde bulunup bulunmadığınızdır, sakın sizi orada ilk defa gördüğümü rüyamda görmüş olmalıyım? Bunu size çoktan beri sormak istiyordum, ama hep geri ye bıraktım; şimdi zamanı geldi.

— Elbette. Arkasenka, elbette! Oraya, Varvara Stepanovna'ya üç defa misafirlğe gitmiştim; ilk defa gittiğim zaman sen daha bir yaşındaydın, ikinci defa dört yaşına basmıştın, daha sonra da sen altı yaşındayken geldim.

— Tamam, işte ben de tam bir aydan beri size bunu sormak istiyordum.

Hatıraların böyle birdenbire hızla canlanmasından annemin yüzü pembeleşti, İçli içli bana sordu:

. — Ta oradan mı beni hatırlıyorsun, Arkasenka?

— Ne bir şey hatırlıyorum, ne de bir şey biliyorum, ama sadece yüzünden, bütün öm-rümce silinmiyecek bir şey kalbimde kalmıştı, bir de o zaman sizin annem olduğunuzu anlamıştım. Bütün o köyü şimdi rüyamda görür gibi görüyorum, dadımın yüzünü bile unuttum. Varvara Stepanovna'yı pek az hatırlıyorum, o da dişleri ağrıdığından hep

yanağı bağlı gezdiği için... Evin çevresindeki kocaman ağaçları, galiba ıhlamur ağaçlarıydı, ondan sonra bazan açık pencerelere vuran güneşin göz kamaştırıcı ışığını, çiçeklerle bezenmiş küçük bahçeyi, bahçe yolunu hatırlıyorum, sizi de, anne, çok açık olarak yalnız bir an hatırlıyorum, bu da bir defa beni oradaki köy kilisesinde takdis ettirerek kutsal ekmeği alıp kutsal kâseyi öpmem için yukarı kaldırdığınız andı; bu bir yaz günü olmuştu, kubbenin altından da bir güvercin bir pencereden Öteki pencereye uçarak çıkıp gitmişti...

Annem hayretinden ellerini iki yana açarak:

— Yarabbi! Her şey tıpkı böyle olmuştu, dedi, güvercini de olduğu gibi hatırlıyorum. Tam kutsal kâseyi öperken birdenbire canlandın- «Güvercin, güvercin!» diye bağırdın.

— Yüzünüz yahut ondan bir şey bir ifa-de kafama öyle yerleşmişti ki beş yıl kadar sonra Moskova'da kimse sizin annem olduğu-nuzu söylemediği halde sizi görür görmez tanı-

220

DELİKANLI

dım. Andrey Petroviç'le ilk defa karşılaştığımız zamansa beni Andronikov'lardan gelip almışlardı; o güne kadar Andronikov'lann evinde arka arkaya tam beş yıl sessizce, neşe içinde yaşayıp gitmişim. Oturdıkları beylik evi en ufak öteberisine kadar hatırlıyorum, burada şimdi o kadar ihtiyarlamış gördüğüm, o zamanlarsa evi dolduran bütün o kadınları, kızları hatırlıyorum, Andronikov'u, onun bütün yiyecekleri, tavukları, akbalıkları, domuz yavrularını kendisi şehirden satın alıp torba kâğıtları, paketler içinde getirdiğini, hep kibirlenen karısının yerine de masa başında bize kendi eliyle çorba dağıttığını da hatırlıyorum, başta kendisi olmak üzere masanın çevresinde oturanların hepsi buna hakkahalarla gülerlerdi. Orada kızlar bana Fransızca öğretiler, ama en çok Kırlov'un masallarını seviyordum, birçoğunu da ezberlemiştim, doğruca Andronikov'un küçücük çalışma odasına dalar, bir şeyle uğraşsa da, uğraşmasa da kendisine her gün bir masal anlatırdım. İşte bu masallar yüzünden sizinle de tanışmışım, Andrey Petroviç. Yüzünüzden yavaş yavaş hatırlamaya başladığınızı görüyorum.

— Evet, bazı şeyleri hatırlamaya başlıyorum, evet o zaman bana bir şey anlatmıştın... bir masal mıydı yahut Akıldan Belâ'dan bir şeydi, galiba? Ama ne kadar da kuvvetli hafızan varmış!

DELİKANLI

221

— Hafıza! Nasıl olmasın? Zaten bütün ömrümce yalnız bunu hatırımda tuttum.

— Güzel, güzel, dostum, sen beni hattâ canlandırıyorsun.

Versilov bunları söylerken gülümsedi bile, hemen arkasından annemle kızkardeşim de gülümsemeye başladılar. Güvenlerini gene kazanıyordum ; ama Tatyana Pavlovna yemişleri masanın üstüne dizdikten sonra bir köşeye çekilerek gözlerimin içine kötü kötü bakmaya devam ediyordu.

— Bir gün öyle oldu ki, diye devam ettim, güzel bir sabah birdenbire hayatımda daima tiyatroda olduğu gibi ansızın sahneye çıkıveren çocukluk dostum Tatyana Pavlovna çıkageldi, beni bir kupa arabasına bindirip götürdü, sonra şık bir konağa getirdi. O zaman siz, Andrey Petroviç, Fanariotova'nım boş evinde oturuyordunuz, bu evi bir zaman-'ar gene sizden satın almıştı; o zamansa Fa-naritova yabancı bir ülkedeydi. O güne kadar ben hep kısa palto giyiyordum; burada bana güzel lâcivert bir redingot, nefis çama-şır giydirdiler. Tatyana Pavlovna bütün gün çevremde döndü, uğraştı durdu, bana birçok eşya satın aldı, bense konaktaki bütün boş odaları dolaşıyor, duvarlardaki bütün ayna-lara bakıyordum, işte böylece de ertesi gün saat ona doğru ansızın hiç beklemediğim bir

222

DELİKANLI

DELİKANLI

223

zamanda sizin çalışma odanıza girmiştim. Bir gün önce, beni eve yeni getirdikleri zaman da sizi görmüştüm, ama çok kısa bir zaman, o da ayak üstü merdivende... Arabaya binip bir yere

gitmek üzere merdivenlerden iniyordunuz; o sıralarda uzun bir ayrılıktan sonra tek başınıza, hem de kısa bir zaman için Moskova'ya gelmiştiniz, bu yüzden her gittiğiniz yerde sizi misafirliğe alıkoyuyorlardı, siz de hemen hemen kendi evinizde yaşamıyordunuz. Tatyana Pavlovna ile beni görünce sade: Vay! dediniz, hattâ durmadınız bile!

Versilov, Tatyana Pavlovna'ya dönerek:

— Bunları ayrı bir sevgiyle anlatıyor, diye işaret etti; Tatyana Pavlovna başını çevirdi, cevap vermedi.

— O zmaanki genç, güzel halinizi şimdi de gözlerimin önünde görür gibi oluyorum. Aradan geçen bu dokuz yıl içinde şaşılacak kadar ihtiyarlamış, çirkinleşmişsiniz, bu samimiliğimi bağışlıyorsunuz tabî; gerçi o zaman da artık otuz yedi yaşında vardınız, ama size hayran hayran bakakalmıştım: öyle şaşılacak, hemen hemen siyah, cila gibi parlak saçlarınız vardı ki! Arasında da bir tek ak saç yoktu; bıyıklarınızla favorileriniz kuyumcu elinden çıkmış gibiydi, bunu anlatmak için başka söz bulamıyorum; yüzünüz solgun, mat renk-teydi, şimdiki gibi hastalıklı solgun değildi,

bugün kendisini görmek şerefine erdiğim kızınız Anna Andrevevna'nın yüzünün rengindeydi; parlak siyah gözleriniz hele güldüğünüz zaman pırıl pırl parlıyan beyaz dişleriniz vardı. Evet içeri girdiğim zaman beni baştan ayağa kadar süzerek gülmüştünüz; o zaman birçok şeyleri pek öyle ayırdedemiyordum, gülümseyişinizden kalbim sadece neşeyle doldu. O sabah üzerinizde koyu mavi kadife bir ceket, boynunuzda solferino rengi bir boyun atkısı, alanson dantelâlı gömlek vardı, aynanın önünde elinizde bir defterle durmuş, akıldan belâ'dan Çatskiy'in son monologunu, hele

«Arabamı, arabamı getirin!»

diye son bağırışını yüksek sesle okuyup tekrarlıyordunuz.

Versilov;

— Aman yarabbi, diye haykırdı, sahiden de tıpkı böyleydi! O zaman Moskova'da pek az zaman kalmak istememe rağmen, Jilevko-va'nın evindeki aile sahnesinde Çatskiy rolünü oynamayı üzerime almıştım.

Tatyana Pavlovna gülerek:

— Sahiden unutmuş muydunuz? diye sordu.

O, bana hatırlattı! Hem doğrusunu yiyeyim, o zaman Moskova'da geçirdiğim bu birkaç gün, belki hayatımın en iyi günle-

224

DELİKANLI

DELİKANLI

225

rindendi! O zaman hepimiz henüz o kadar gençtik... hepimiz öyle bir ateşle bekliyorduk... O zaman Moskova'da beklemediğim o kadar çok şeyle karşılaşmıştım... Ama devam et, dostun: bu defa ne iyi ettin de böyle etraflıca anlattın...

— Oracıkta durmuş size bakıyordum, birdenbire kendimi tutamadım, bağırdım: «Ah, ne güzel, sahici Çatskiy!» Siz, ansızın bana dönerek sordunuz: «Vay, Çatskiy'i biliyorsun,- ha?» Bunları söylerken de kanepeye oturdunuz, keyifli keyifli kahvenizi içmeye koyuldunuz, o anda öyle güzeldiniz ki elimde olsa hemen yanaklarınızdan öperdim. Orada size, Andronikov'lardan herkesi pek çok kitap okuduğunu, kızların ezbere birçok şiir bildiklerini, «Akıldan Belâ» eserinden bazı sahneleri kendi aralarında oynadıklarını, geçen hafta akşamları hepsi yüksek sesle «Bir avcının hâtıraları» nı okuduklarını söyledim. Bense, her şeyden ziyade Krilov'un masallarını seviyorum, bazılarını da ezbere biliyorum, dedim. Siz de benden ezbere bir şey söylememi istediniz, bunun üzerine size: «Nazlı Gelinlik Kız» ı okudum: «Gelinlik kız, bir yavuklu düşünüyordu».

Versilov:

— Tamam, tamam, işte şimdi herşeyi hatırladım, diye haykırdı. Ama aziz dostum,

seni çok iyi hatırlıyorum: o zaman öyle sevimli, hattâ becerikli bir çocuktun ki! Hem yemin ederim, sen de bu dokuz yıl içinde çok şey kaybetmişsin.

Bu sözlerin arkasından artık hepsi, hattâ Tatyana Pavlovna bile güldüler. Elbette ya, Andrey Petroviç şaka etmek lûtfunda bulunmuştu, hem de ihtiyarladığım anlatan iğneleyici sözlerimin karşılığını aynı akçeyle «ödemmişti». Herkes neşelendi, hem doğrusu güzel, yerinde kullanılmıştı.

— Ben söyledikçe siz gülümsüyordunuz, ama daha yarısına gelmeden beni durdurdunuz, zili çaldınız, içeri giren uşağa Tatyana Pavlovna'yı çağırmasını emrettiniz, o da hemen koşa koşa geldi, ama öyle neşeliydi ki kendisini bir gün önce görmüş olduğum halde hemen hemen tanıyamadım. Tatyana Pâvlovna'nın önünde gene «Nazlı Gelinlik Kız» ı okudum, parlak bir başarıyla de bitirdim; Tatyana Pavlovna bile gülümsedi, sizse, Andrey Petro-viç, hattâ «bravo!» diye bağırmaştınız, sonra ateşli ateşli dediniz ki; «Ağustosböceğiyle Karınca» yi okusaydı, eh, insan buna pek şaşmazdı, çünkü onun yanında (yani ben yaşıta) anlayışlı bir çocuk, manalı okuyabilirdi, ama bu:

«Gelinlik Kız bir yavuklu düşünüyor,

DELİKANLI I — FOR. : 15/10226

DELİKANLI

Bu, henüz masumca bir şey».

şiiirini okuması şaşılacak bir şey doğrusu. Dinleyin bakın; «Bu, henüz masumca bir şey» sözlerini nasıl söylüyor. Kısacası hayran olmuştunuz. Bu arada birdenbire Tatyana Pavlovna ile Fransızca konuşmaya başladınız, o da hemen kaşlarını çatı, size itiraz etmeye başladı, hattâ pek hırslanmıştı; ama Andrey Petroviç bir şey istedi mi isteğini yerine getirmemek imkânsız olduğu için Tatyana Pavlovna da beni kendi dairesine götürdü: burada yeniden yüzümü, ellerimi yıkadılar, çamaşırlarımı değiştirdiler, pomatladılar, hattâ saçlarımı bile kıvırdılar. Sonra akşam üzeri Tatyana Pavlovna da şık giyindi, öyle ki ondan böyle bir şey beklemiyordum, kupa arabasına binerek beni de yanına alıp götürdü. Ömrümde ilk defa tiyatroda, dolayısıyla de Vítovtova'nın evindeki amatör temsilinde bulunacaktım; mumlar, avizeler, bayanlar, subaylar, generaller, kızlar, perde, sıra sıra sandalyeler; o ana kadar hiç böyle bir şey görmemiştim. Tatyana Pavlovna, arka sıralardan birinde en gösterişsiz bir yere oturdu, beni de yanına oturttu. Burada, tabiî, ben yaşıta çocuklar da vardı, ama ben artık hiçbir şeye bakmıyordum, kalbim hoplıyarak temsilin başlamasını bekliyordum. Siz sahneye çıkınca, Andrey Petroviç, hayranlıktan gözlerim yaşardı, neden,

DELİK ANLI

227

niçin böyle olduğunu ben de anıyamıyorum. Hayranlık göz yaşları da ne oluyordu sanki? işte sonra bu dokuz yıl içinde bunu hatırlarken gene şaşıyordum! içim titriyerek komediyı seyrediyorum, komedyadan, tabiî, sadece kadının onu aldattığını, budala, ayağının tırnağı bile olamayacak insanların onu alaya aldıklarını anlıyordum. Baloda okuduğu zaman küçük düşürmek istediklerini, hakarete uğradığını, bütün o miskin insanlara sitem ettiğini, ama onlardan üstün, çok büyük bir insan olduğunu anlıyordum! Tabiî Androni-kov'lardaki hazırlığın da anlamama yardım ettiği muhakkaktı, ama sizin oyununuz da fevkalâdeydi, Andrey Petroviç! Sahne denilen şeyi ilk defa görüyordum! Çatskiy giderken merdiven başında; «Arabamı, arabamı getirin!» diye bağırırken zaman (şaşılacak kadar güzel bağırmaştınız), yerimden fırladım, salonu alkış tufanına boğan insanlarla beraber sizi alkışladım, avazım çıktığı kadar da: «Bravo!» diye bağırđım. Tam bu sırada arkama «Belimden aşağı» bir iğne gibi batan Tatyana Pavlovna'nın öfkeli çimdiğini çok iyi hatırlıyorum, ama o zaman buna aldırış bile etmemiştim! Tabiî Akıldan Belâ biter bitmez, Tatyana Pavlovna beni eve götürdü. Yolda arabayla giderken durmadan: «Dans etmeye kalacak değildin ya, sırf senin yüzünden ben de kalmıyorum» diye homurdanıyordunuz,228

DELİKANLI

Tatyana Pavlovna. Bütün geceyi sayıklama içinde geçirdim, ertesi gün saat onda çalışma odanızın kapısı yanıdaydım, ama kapı kapalıydı, yanınızda da yabancı insanlar oturuyordu, siz onlarla iş üzerinde görüşüyordunuz; sonra birdenbire arabaya binip bütün gün, ta gece yarısına kadar kayboldunuz, ben de öylece sizi görmedim! O zaman size ne söylemek istediğimi tabii hatırlıyamıyorum, zaten bunu o vakit de bilmiyordum, ama sizi elden geldiği kadar çabuk görmek isteğiyle kıvranıyordum. Ertesi gün sabahleyin de Serpuhov'a gittiniz: o sırada alacaklılarınızla hesaplaşmak için Tula'daki çiftliğinizi daha yeni satmıştınız, ama elinizde gene de yağlı bir kuyruk kalıyordu, işte bunun için de daha önce Moskova'ya teşrif buyurmuyordunuz, çünkü alacaklılarınızdan korkuyordunuz bütün alacaklılarınızdan da yalnız bu Serpuhov'lu kaba adam, alacağının bütününe karşılık yansım almaya razı olmuyordu. Tatyana Pavlovna benim sorularıma bile cevap vermiyordu: «Senin nene gerek, bak öbür gün seni pansiyona götüreceğim; hazırlan, defterlerim al, kitaplarını derle topla, hem sandığımı kendin yerleştirmesini öğren, mirasyedi olarak büyüyecek değilsiniz, beyefendi» falan filan, şu bu diye o üç günü zehir etmişsiniz bana, Tatyana Pavlovna! Size karşı sevdalanan ben zavallıyı Tuşar'ın pansiyonuna götürmekle de her şey sona ermişti, Andrey Petroviç; bu, yani sizinle karşılaşmamız, saçma bir şey gibi gelir insana, ama inanır mısınız, sonra aradan altı ay geçince Tuşar'dan kaçıp size gelmek istemişim!

Versilov, örse vurur gibi;

— Çok güzel anlattın, hem her şeyi bana öyle canlı hatırlatın ki! dedi. Ama söylediğin hikâyede beni en çok hayrette düşüren mesele borçlarımı uzun uzun anlatmandır. Bu ayrıntıların yakışık alamıyacak bir şey olduğunu bir yana bırakırsak bile onlar nasıl elde ettiğini bir türlü anlıyamıyorum?

— Ayrıntılar mı? nasıl mı elde ettim? Size tekrar ediyorum, bütün bu dokuz yılımı sadece size dair bilgi toplamakla geçirdim.

— Garip bir itiraf, hem garip bir vakit geçirme tarzı!

Yan uzanarak oturduğu koltukta döndü, hattâ hafifçe esnedi bile, bunu mahsus yapıp yapmadığını bilmiyorum.

— E, ne dersiniz, Tuşar'dan size nasıl kaçmak istediğimi anlatayım mı?

Tatyana Pavlovna atıldı:

— izin vermeyin, Andrey Petroviç. susturun, odadan kovun şunu!

Versilov, ağır ağır:230

— Olmaz, Tatyana Pavlovna, dîye cevap verdi; Arkadiy, anlaşılan aklına bir şey koymuş, öyleyse muhakkak anlatıp bitirmesine imkân vermek gerek. Eh varsın anlatsın bakalım! Anlatınca sırtında taşıdığı büyük yükten kurtulmuş olacak, zaten onun için en önemli olan da bu yükü omuzlarından atmaktır. Başla dostum, yeni hikâyene başla; yani söz gelişi yeni diyorum; hiç üzülmeye, hikâyenin sonunu zaten biliyorum.

IV

— Size kaçtım, yani daha doğrusu size basbayağı kaçmak istedim. Tatyana Pavlovna, beni yerleştirdikten iki hafta sonra Tuşar'ın size yazdığı mektubu hatırlıyor musunuz? Hatırlamıyorsunuz, değil mi? Ama sonraları Marya İvanovna bana mektubu göstermişti, o da ölü Andronikov'un kâğıtları arasına karışmıştı. Tuşar, birdenbire benim için az para aldığını düşünmüş, size yazdığı mektupta da bunu bir onur «meselesi» yapıp pansiyonunda prens, senatör çocukları terbiye edildiğini, verilen ücrete zam yapılmazsa benim gibi belirsiz soydan olan bir talebeyi pansiyonda tutmak kurumun itibarını düşüreceğini yazmıştı.

— Mon cher, sen meselâ...

— Zarar yok, zarar yok, diye sözünü kestim, Tuşar'dan pek az konuşacağım, iki

DELİKANLI

231

hafta sonra ona kasabadan cevap yazdınız, Tabyana Pavlovna kesin olarak isteğini reddettiniz. O zaman pancar gibi kıpkırmızı kesilerek sınıfa girdiğini hatırlıyorum. O, çok kısa boylu, çok tıknaz bir Fransızdı, kırkbeş yaşferındaydı, sahiden de Pariste doğmuştu, tabii kunduracı soyundandı, ama uzun zamandan beri Moskova'da devlet memurluğunda bulunuyordu, yani Fransızca öğretmeni olarak çalışıyordu, hattâ rütbesi bile vardı, bununla da pek gururlanıyordu, kısacası görgüsüz, cahil adamın biriydi. Pansiyonunda talebe olarak topu topu altı çocuktuk; içimizde sahiden Moskova'lı bir senatörün yeğeni de vardı, burada hepimiz tam bir aile gibi yaşıyorduk, bize daha ziyade, çok çok yapmacık bir bayan olan Tuşar'ın karısı göz kulak oluyordu, o, bir Rus memurunun kızıydı. Mektuba kadar geçen iki hafta içinde arkadaşlarımın önünde dehşetli gururlanıyor, lâcivert redingotumla, Andrey Petroviç'le övünerek böbürleniyordum. Onların; peki neden öyleyse senin soyadın Versilov değil de Dolgorukiy, diye sormaları beni hiç şaşırtmıyordu, Çünkü niçin böyle olduğunu ben de bilmiyordum,

Tatyana Pavlovna, bayağı gözdağı yererek;

— Andrey Petroviç! diye bağırdı.232

DELİKANLI

— Annem ise gözlerini benden ayırmadan dinliyordu, hem galiba devam ettmemi istiyordu.

Versilov, dişleri arasından:

— Bu Tuşar... sahiden şimdi onu 'hatırladım, şöyle kısa boylu, acar bir adamdı, diye mırıldandı, ama o zaman onu çok iyi bir insan diye tavsiye etmişlerdi bana...

— Bu Tuşar, elinde mektupla içeri girdi çevresinde altımız birden bir şey ezberlediğimiz büyük meşe masaya yaklaştı, omuzum-dan sımsıkı yakalayıp sandalyeden kaldırdı, defterlerimi toplamamı emretti.

— Senin yerin burası değil orası, diyerek holden sola düşen küçücük odayı gösterdi, burada tıpkı benim yukardaki odamda olduğu gibi âdi bir masa hasır sandalye muşamba kaplı bir kanepede duruyordu. Şaşırdım, çok da, korktum, ürkek adımlarla oraya gittim, hiçbir zaman bana kabaca davranmamıştı. Yarım saat sonra Tuşar sınıftan çıkınca arkadaşlarla bakışıp gülüşmeye başladık; tabii, onlar benimle alay ediyorlardı, ama ben bunu anlamıyordum, neşemizden güldüğümüzü sanıyordum. Tam bu sırada Tuşar bir fırtına gibi içeri girdi, saçlanmdan yakaladı, beni oradan oraya sürüklemeye başladı.

— Asıl çocuklarla bir arada oturamazsın, sen alçak bir soydansın, uşak gibi bir şeysin!

DELİKANLI

233

Bunun arkasından dehşetli acıtarak tombul, pembe yanağıma vurdu. Bu tokat hemen hoşuna gitmiş olacak ki bir, bir daha tokatladı. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordum, dehşetli şaşırmıştım. Tam bir saat ellerimle yüzümü kapayıp oturdum, ağladım, ağladım. Ne olmuştu, bir türlü anlamıyordum. Tuşar gibi fena ta-biatli olmıyan, yabancı, hem de Rus köylülerinin kölelikten kurtumasına o kadar sevinen bir adamın, benim gibi budala bir çocuğu dövmesindeki sebebi bir türlü anlamıyordum. Ama gene de sadece şaşırmıştım, hakarete uğramış değildim; o zaman daha hakaretin ne demek olduğunu bilmiyordum. Bir yaramazlık ettiğimi sanıyordum, ama huyumu düzeltirsem tabii, beni affederler, sonra da gene hepimiz birden neşeleniriz, bahçede koşup oynamaya gideriz, eskisinden daha iyi yaşarız, diye düşünüyordum.

Versilov, bir hayli yorulmuş bir insanın kayıtsız gülümsemesiyle:

— Dostum, bilmiş olsaydım... diye mırıldandı, ne de alçak bir adammış bu Taşur denilen herif! Ama ne de olsa bir gün ken-din de gelip nihayet bütün bunları bize bağış-larsın, biz de eskisinden daha iyi yaşarız.

Bu sefer düpedüz esnedi.

Bu hareketinden bir hayli şaşırarak:234

DELİKANLI

DELİKANLI

235

— Ben onu suçlandırmıyorum ki, diye haykırdım, hiç suçlandırmıyorum, hem inanın Tuşar'dan şikâyetçi de değilim. Zaten beni iki ay kadar dövdü hepsi bu! Hatırlıyorum, hep iyi bir şey yapıp öfkesini geçirtmeye çalışıyordum, ellerini öpmeye koşuyordum, öpüyordum da, hem de ağlıyordum, durmadan ağlıyordum. Arkadaşlarım beni alaya alıyor, benden tiksiniyorlardı, çünkü Tuşar beni ara-sıra uşak gibi kullanmaya başlamıştı, giyindiği zaman elbiselerini getirmemi emreliyordu. Burada uşaklığım bir içgüdü gibi işime yaradı; elimden geldiği kadar yaranmaya çalışıyor, bundan hiç aşağılık duymuyordum, çünkü bu gibi şeyleri henüz anlamıyordum, hattâ şimdi bile o zaman bütün o kişilere akran olmadığımı anlamıyacak kadar budala oluşuma şaşıyorum. Evet, daha o zaman arkadaşlarım bana birçok şeyleri anlatmışlardı, okul iyiydi. Tuşar en sonunda yüzüme vurmaktan ziyade arkama tekme atmaktan hoşlanmaya başladı. Altı ay sonraysa arasına okşadığı bile oluyordu; ancak durur durur da aslımı unut-mıyayım diye ayda bir defa muhakkak döverdi-Az zaman sonra beni gene öteki çocuklarla bir arada oturttular, beraber oynamaya da bırakıyorlardı, ama Tuşar, tam iki buçuk yıl toplum durumundaki farkı unutmadı, hem pek fazla olmamakla beraber gene de daima bana uşaklık ettiriyordu, bunu da kim olduğumu hatırlatmak için yapıyordu sanırım.

Size kaçışım, daha doğrusu kaçmak isteyişim, bu anlattığım iki ay geçtikten beş ay kadar sonra olmuştu. Hem zaten bütün öm-rümce bir şeye karar vermekte her zaman zorluk çekerdim. Yatağa yatıp yorgam başıma çekince hemen sizi, yalnız' sizi düşünmeye başlıyordum, Andrey Petroviç, bunun neden böyle olduğunu bir türlü anlıyamıyorum. Hattâ rüyalarım bile giriyordunuz. En çok hemen içeri girivereceğinizi, sizin kucağımıza atılacağımı beni oradan alıp kendi evinize, o çalışma odasına götüreceğinizi, gene tiyatroya gideceğimizi hep özliye özliye hayal ederdim. En önemlisi de bir daha ayrılmıyacaktık işte asıl önemli olan da buydu! Sabahleyin uyanınca da gene birdenbire çocukların alayları başlıyordu, benden tiksiniyorlardı; bu çocuklardan biri beni dövmeye başlamıştı; çizmelerini getirmemi emreliyordu; en kötü sözlerle bana soğup sayıyor, dinliyenleri eğlendirmek için de elinden geldiği kadar soyumu sopumu anlatmaya çalışıyordu. Nihayet Tuşar gelince Kalbimde dayanılmayacak bir acı duymaya başlıyordum. Orada beni hiçbir zaman affet-mıyeceklerini biliyordum, çünkü artık suçumun ne olduğunu yavaş yavaş anlamaya başlamış-dım • işte nihayet kaçmaya karar verdim. Bunun üzerine tam iki ay hayal kurmuştum, en sonunda da kararımı verdim; o zaman eylül ayı idi. Cumartesi günü bütün arkadaşların236

DELİKANLI

pazarı geçirmek üzere evlerine dağılmalarını bekledim, bu aralık da en gerekli eşyalarımı gizlice toplayıp bir bohçaya koydum, bağladım; para olarak cebimde iki rublem vardı. Karanlık basmasını beklemek istiyordum: «Ondan sonra merdivenlerden inerim, diye düşünüyordum sokağa çıkar giderim». Nereye? Andronikov'un bu sırada Petersburg'a nakledildiğini biliyordum, Fanariotova'nın Arbat'-taki evini aramaya karar verdim; «Geceyi bir yerde dolaşarak yahut oturarak geçiririm, sabahleyin de evdekilerden falan; Andrey Petroviç nerede? diye sorarım, Moskova'da değilse hangi kentte yahut hangi memlekette olduğunu öğrenirim. Herhalde söylerler. Giderim, ondan sonra başka bir yerde, başka bir yerde, başka birisine; şu veyahut bu kente gitmek için hangi geçitten geçmek gerektiğini sorarım, eh. ondan sonra da geçitten geçerim, giderim, giderim. Durmadan, dinlenmeden yürürüm; geceleyin bir yerde, çalıkların arasında uyurum: iki ruble ile alacağım ekmek bana uzun zaman yeter». Ama cumartesi günü kaçamadım; ertesi günü yani pazar gününü beklemek gerekiyordu, pazar günü de, sanki mahsus, Tuşarla karısı bir yere gittiler; bütün

evde Agafya ile benden başka kimse kalmadı. Sonsuz bir kederle geceyi bekliyordum, hatırlıyorum salonda pencere önünde oturmuş, tozlu sokağa, tahtadan evlere, arasıra geçe»

DELİKANLI

237

yolculara bakıyordum. Tuşar kentin hücre bir yerinde yaşıyordu, pencereden geçit yeri görünüyordu ; sakın bu geçit yeri olmasın? diye düşünüyordum. Batan güneş öyle kıpkızıldı, gökyüzü öyle soğuktu ki! Tıpkı bugünkü gibi keskin, sert bir rüzgâr, tozlan havaya kaldırıyordu. En sonunda hava büsbütün karardı; kutsal tasvirin önünde diz çöktüm, dua etmeye başladım, ama duaları çabuk okuyordum, acele etmem gerekti; bohçayı aldım dehşetli bir korku duyuyordum, mutfaktan Agafya duyacak diye ödüm patlıyordu, parmaklarımın ucuna basa basa gıcırtilı merdivenlerden inmeye başladım. Kapı kilitliydi, ama anahtar üstündeydi, kapıyı açtım, zifiri karanlık bir gece, ucu bucağı olmıyan, tehlikeli bir bilinmezlik gibi önümde karardı, rüzgâr da kasketimi başımdan çekip almak istedi. Tam dışarı çıkmak üzereyken karşıki kaldırımdan geçen sarhoş bir adamın kısık sesli narası, küfürleri duyuldu; biraz durdum, bakındım, sonra sessizce geri döndüm sessizce yukarı Çıktım sessizce soyundum, bohçadakileri çıkarıp yüzükoyun yattım, ne ağlıyor, ne de bir şey düşünüyordum, işte o dakikadan baş-«yarak ben de düşünmesini öğrendim, Andrey Petroviç! işte yalnız uşak değil, üstelik korkak da olduğumu anladığım o dakikadan sonra gerçek, tam bir şekilde olgunlaşmaya başladım! Tatyana Pavlovna;238

DELİKANLI

DELİKANLI

239

— Hah, işte bu dakikadan başlayarak ben de senin ne mal olduğuna iyice anladım, diye bağırdı, bu öyle beklenmedik bir zamanda olmuştu ki böyle bir şeye hiç hazırlanmamıştım; sen yalnız o zaman değil, şimdi de uşaksın ; uşaklık senin ruhunda var! Andrey Petroviç, seni bir kunduracının yanına çıracak verseydi ne olurdu? Zaten böyle yapsaydı, sana iyilik etmiş olurdu, hiç olmazsa bir sanat öğrenirdin! Bundan fazlasını yapmasını ondan kim isteyebilir, kim bekleyebilir? Baban Makar İvanoviç, çocuklarının toplum durumlarının yükseltilmemesini yalnız rica etmiş değil, istemişti de. Bir de Andrey Petroviç'in seni üniversiteye kadar okuttuğunu, onun yüzünden hak sahibi olduğunu takdir etmiyorsun. Baksanıza, çocuklar onunla alay ediyorlarmış, işte o da bunun için bütün insan soyundan oç almaya yemin etmiş... Mıymıntı seni!

Doğrusun söylüyeyim, bu garip hareket beni şaşırtmıştı. Ayağa kalkıp bir müddet ne söyleyeceğimi bilmeden baktım durdum.

En sonunda sert bir hareketle Versilov'a döndüm.

— Bakın, Tatyana Pavlovna sahiden de yeni bir şey söyledi. Sahiden de ben öyle bir uşığım ki Versilov'un beni kunduracılığa vermediğine şükretmiyorum; hattâ «hak sahibi» olmak bile beni yumuşatamamış, bana Ver-

silov'un hepsini ver, babamı ver demişim... bakın ben ne istemişim. Öyleyse uşak değilim de neyim? Anne, Tuşar'a yalnız başınıza geldiğiniz zaman size gösterdiğim kabul tam sekiz yıldır vicdanımın üstünde ağır bir yük gibi duruyor, anlatmak isterdim, ama şimdi bunun sırası değil, Tatyana Pavlovna anlatmama engel olur. Yarına kadar, Allaha ısmarladık, anne, belki sizinle gene görüşürüz Tatyana Pavlovna! Peki, gene de karısı sağken başka bir kadınla evlenmeyi hiçbir şekilde ha-vasaksına sığdıramıyacak kadar uşaksam siz buna ne dersiniz, ha? Halbuki Emes'te böyle bir şey az daha Andrey Petroviç'in başına gelecekti! Anne, yarın bir başkasiyle evlenecek olan bir kocayla bir çatı altında kalmak istemezseniz, size karşı ölünceye kadar saygı göstermeyi vadeden bir oğlunuz olduğunu hatırlayın, isterseniz gidelim, ancak şu şartla; «Ya o, ya ben», ister misiniz? Hemen şimdi cevap vermenizi istemiyorum: böyle sorulara hemencecik cevap verilemeyeceğini bilirim...

Ama sözlerimi bitirememiştim, en çok da sinirlendiğim için şaşırıp kalmıştım. Annem sapsarı kesilmişti, sanki sesi kısılmıştı; ağzından bir tek söz çıkmıyordu. Tatyana Pavlovna yüksek sesle bir şeyler söylüyor, pek de çok pusuyordu, öyle ki söylediklerinden bir şey anlıyamamıştım, bir iki defa da yumruğuyla²⁴⁰

DELİKANLI

omuzuma dürtmüştü. Sadece sözlerin: «değersiz ruhunun bir mahsulü, hakikatlerin baş aşağı getirilmiş uydurma şeklinden başka bir şey değildir» diye bağırdığı hatırımda kaldı. Son bakış, odadan çıkarken kızkardeşimin arkamdan süzen sitemli bakışıydı; arkamdan gözdağı verir gibi başını sallıyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM I

Her şeyi yeniden açıkça hatırlayıp üzerimde bıraktığı tesirleri canlandırmak için kendime acımadan bütün bu sahneleri olduğu gibi anlatıyorum. Yukarıya, kendi odama çıkınca, utanmak mı, yoksa ödevini yapan bir insan gibi zaferimi kutlamak mı gerektiğini bir türlü kestiremiyordum. Azıcık tecrübem olsaydı, bu gibi işlerde küçük vir şüphenin fena yorumlanması gerektiğini tahmin ederdim. Ama beni şaşırtan başka bir noktaydı: neye sevindiğimi bilmemekle beraber şüpheye düşmeme, hem de aşağıdaki imtihanda «çaktığımı» pek iyi bilmeme rağmen dehşetli memnundum-Tatyana Pavlovna'nın öyle öfkeli öf keli sövüp sayması bile bana gülünç geliyor, beni eğlendiriyordu. Bu da herhalde ne yapıp yapıp nihayet zinciri kopararak ilk defa kendimle serbest duymamdan ileri geliyordu.

DELİKANLI

241

Aynı zamanda durumumu berbadettiği-mi de anlıyordum: şimdi mirasla ilgili bu mektubu nasıl kullanacağımı hiç kestiremiyordum. Şimdi kesin olarak Versilov'dan öğ almak için böyle yaptığımı sanacaklardı. Ama daha aşağıdayken bütün bu tartışmalar sırasında mirasla ilgili mektubu bir hakemin kararına bırakmaya, hakem olarak da Vasin'e, Vasin olmazsa daha başka birine baş vurmaya karar vermiştim, kime başvuracağımı da biliyordum. «Yalnız bir defa, sadece bu işi cin Vasin'e giderim, diye düşünüyordum, ondan sonra hepsi için uzun zaman, birkaç ay kaybolurum, en çok Vasin'in gözünde kaybolurum; yalnız annemle, kızkardeşimle, belki arasına görüşürüm». Bütün bunlar karmakanaşık şeylerdi; bir şey yaptığımı, ama bunun gene de istediğim gibi olmadığını duyuyordum, böyle olmakla beraber gene memnundum; tekrar ediyorum gene de bilmem neden memnunluk duyuyordum.

Ertesi gün yapacağım uzun yaya yolculuğunu göz önünde tutarak erkenden yatmayı düşünüyordum. Ev tutup taşınmaktan başka öyle de olsa, böyle de olsa yerine getirmeyi aklıma koyduğum bazı kararlarım vardı. Ama akşam gene başka bir hâdise olmadan bitememiş. Versilov da beni çok hayrete düşür-meyi bilmişti. Eskiden odama hiç uğramazdı,²⁴²

DELİKANLI

odama döneli bir saat olmamıştı ki merdivenlerde onun ayak seslerini duydum: ışık tutmam için bana sesleniyordu. Mumu dışarı tuttum, bir elimi de aşağı uzattım, Versilov elimi yakaladı, yukarı tırmanmasına yardım ettim.

— Merci, dostum, yukarı daha hiç tır-manmamıştım, hattâ evi tuttuğum zaman bile... Burasının böyle bir şey olacağını tahmin ediyordum, ama böyle bir hücre olduğunu aklımdan geçir memiştim.

Hücremin ortasında ayakta durdu, merakla etrafı gözden geçirdi.

— Ama burası tabut, tam mânasiyle tabut!

Sahiden de burasının tabutun içiyle bir benzerliği vardı. Versilov'un ilk bakışta böyle doğru tarif edişine şaşıtım bile. Hücre dar uzundu; omuzum hizasından duvarla damın köşesi başlıyordu, elimi uzatsam damın kenarını tutabilirdim. Versilov, başıyla tavana çarpmamak için ilk dakikalarda iradesi dışında kamburunu çıkararak duruyordu, ama başı tavana değmedi, o da yatağımı sermiş olduğum kanapeye rahat rahat kuruldu. Bana gelince oturmuyordum, sonsuz bir şaşkınlık içinde ona bakıyordum.

— Annem, demin bir aylık bakımın için teklif ettiğin parayı alıp almamayı bir türlü

DELİKANLI

243

kestirememiş. Bu tabut göz önünde tutulacak olursa senden para almak şöyle dursun, tersine bizim sana üste para vermemiz gerek! Burada hiç bulunmamıştım... böyle bir yerde yaşanabileceği aklımdan bile geçmezdi.

— Ben alıştım. Ama aşağıda olan bitenlerden sonra sizi odamda görmeye bir türlü alışamıyorum.

— Oh, evet, aşağıda daha çok kabaydın, ama... benim de kendime göre ayrı gayelerim var, bunları da sana anlatırım, ama buraya gelişimde pek öyle fevkalâdelik yok; hattâ aşağıda olan bitenler de tabîî şeylerdendir; ancak Allah aşkına bana şunu açıkla: aşağıda anlattığın, bizde bunun pek önemli şeyler olduğu kanaatini uyandırıp hücumla geçtiğin şeyler, bize açmak yahut bildirmek istediğin şeylerin hepsi miydi, daha başka anlatmak istediğin şeyler yok mu?

— Hepsî. Yani diyelim ki hepsiydi.

— Pek az, dostum, pek az; doğrusunu söylüyeyim, hücumla geçtiğini, bizi gülmeye teşvik ettiğini, kısacası senin bir şeyler anlatmaya nasıl can attığını görünce daha fazlasını beklemiştim.

— Sizin için hepsi bir değil mi, canım?

— Ben sadece duyguların ölçüsü bakı-undan söylüyorum: böyle bir gösterişe hiç

DELİKANLI

DELİKANLI

245

lüzum yoktu, bu yüzden ölçü bozuldu. Tam bir ay sustun, hazırlandın, en sonunda da bir şey söyleyemedin.

— Uzun uzun anlatmak istemişim, ama şimdi anlattıklarım için bile utanç duyuyorum. Her şeyi sözle anlatmaya imkân yoktur, bazı şeyleri hiç anılatmamak daha iyi olur. Bakın, ben yetecek kadar anlattım, ama siz anlamadınız ki!

— Ya, demek sen de bazan düşünceni sözle anlatamadığına üzülüyorsun! Bu, asillikten gelen bir üzüntüdür dostum, hem de bu, ancak seçme kişilere vergidir' ;budala bir kişi işte bende söyledim, diye her zaman memnunluk duyar, üstelik de daima gerekenden fazla söyler; yani bir şey söylemiş olmaktan pek hoşlanır.

— Yani benim aşağıda yaptığım gibi; ben de gerekenden fazla söyledim; «bütün Versilov'u» istedim, bu gerekenden çok daha fazladır; bana Versilov'un hiç lüzumu yok.

— Dostum, aşağıda kaybettiklerini burada tamamlamak istediğini görüyorum. Anlaşılan pişman oldun, çünkü bizde pişman olmak demek, hemen gene birisine saldırmak demektir, işte bu yüzden bazan bana saldırıyorsun. Şimdi de ben biraz erken geldim» sense henüz soğumadın, üstelik de tenkide dayanamıyorsun. Ama otur, Allah aşkına otur, sana bazı şeyler anlatmaya geldim, teşekkür ederim, hah şöyle! Aşağıda odadan çıkarken annene söylediğin sözlerden, ne olursa olsun ayrı oturmak bizim için daha iyi olacağı anlaşılıyor. Anneni üzmemek, daha fazla korkutmamak için bu işi elden geldiği kadar sessizce, bir rezalet falan çıkarmadan yapmanı rica etmeye geldim. Hattâ buraya senin yanma kendiliğimden gelmem bile ona cesaret verdi. Henüz barışabileceğimize, her şeyin de gene eskisi gibi olacağına hâlâ inanıyor. Öyle sanıyorum ki şimdi burada seninle bir iki defa yüksek sesle gülmüş olsak onların ürkek kalb-lerini sonsuz bir sevinçle doldururduk. Onların kalbleri gerçi basit kalblerdir, ama içten,, saflıkla seven kalblerdir, öyleyse niçin fırsat düşükçe kendilerini okşamıyalım? İşte bu birincisi, ikincisi; neden mutlaka öç almak hır-siyle dişlerimizi gıcırdatarak, lanetler savurarak, daha bilmem neler yaparak ayrılalım? Hiç şüphesiz ki birbirimizin boynuna sarılmakta mâna yok, ama, şöyle birbirine saygı duyguları besliyerek de ayrılmak olur değil mi ha?

— Bütün bunlar saçma! Rezalet çıkarmadan taşınacağıma söz veriyorum, işte o kadar. "Unları annem için mi, yapmaya uğraşıyorsunuz? Bense öyle sanıyorum ki annemin rahat oluşunun burada hiçbir değeri yoktur, bunu siz lâf olsun diye söylüyorsunuz.246

DELİKANLI

DELİKANLI

247

inanmıyor musun?

Benimle tıpkı bir çocuk gibi konuşuyorsunuz !

— Dostum, bütün bunlar için senden binlerce defa özür dilemeye hazırım, yani benim hesabıma kaybettiğin bütün o şeyler için, çocukluk yıllarında bütün çektiklerin vesaire için özür dilerim, ama cher enfant, bundan ne çıkar? Öyle zekisin ki kendin de böyle budala bir duruma düşmek istemezsin. Hattâ şimdiye kadar bile sitemlerinin asıl sebebini iyice anlıyamıyorum: sahiden de asıl suçum ne? Versilov olarak doğmamış olman mı? Hayır mı dedin? Vay! Alaylı alaylı gülüyor, ellerini bir şey kovar gibi sallıyorsun, öyleyse bu da değil, ha?

— inanın, hayır, inanın. Versilov olmakla kendim için bir şeref bulmuyorum.

— Şerefi bir yana bırakalım: hem de cevabın mutlaka demokratça bir cevap olmalı; mademki bu böyledir, beni niçin suçluyorsun?

— Tatyana Pavlovna demin çok anlamak istediğim, ama o söylemeden önce bir türlü anlıyamadığım her şeyi aydınlattı: bu da şuydu, mademki beni kunduracılığa vermediniz, öyleyse size teşekkür etmem bile gerekir. Hattâ şimdi, hattâ aklımı başıma getirdikleri bu sırada bile niçin böyle nankörlük ettiğimi

bir türlü anlıyamıyorum. Buna sakın damarlarımda akan sizin gururlu kanınız sebep-olmasın, Andrey Petroviç ha?

— Zannetmem. Hem bundan başka şunu kabul etmelisin ki aşağıda bütün o uygunsuz hareketlerin, istediğin gibi bana dokunacak yerde sadece annene dokundu, sadece onu üzdü. Halbuki onu yargılamak, galiba, sana düşmezdi. Hem de sana karşı ne gibi bir suç işledi? Sırası gelmişken, dostum bana şunu da anlat: niçin, hangi gayeye hizmet ederek okulda da, lisede de, bütün ömrünce, hattâ her karşına çıkana, duyduğuma göre, gayrimeşru bir çocuk olduğunu söylüyordun? Gene duyduğuma göre bunu ayrı bir çeşit hevesle yapıyor muşsun. Halbuki bütün bunlar hem saçma, hem de en çirkin iftiradan başka bir şey değildir, sen meşru Dolgorukiy'sin, saygıdeğer, hem zekâ, hem de karakter bakımından mükemmel bir insan olan Makar Ivanoviç Dolgorukiy'in oğlusun. Yüksek bir tahsil görmüş olmanı da sahiden eski efendine, Ver-silov'a borçlusun, ama bütün bunlardan ne Çıkar? Halbuki gayrimeşruluğunu şurada burada yaymakla, ki bu pek tabîi iftiradan "aşka bir şey değildir, annenin sırnı açığa vuruyordun. Hem hangi yalancı bir gurura kapılar her rasgelen hergelenin önünde aninin bir suçu da yoktur, çünkü o, pek temiz

248

DELİKANLI

DELİKANLI

249

karakterli bir kadındır, Versilov'a soyadını taşıyamamasının biricik sebebi de hâlâ başka-siyle evli olmasıdır!

— Peki yeter, sizinle aynı fikirdeyim, hem de zekânıza çok inandığım için beni öyle uzun uzadıya azarlamaktan vazgeçeceğiniz ümidederim. Siz, ölçü denilen şeyi öyle seversiniz ki! Ama her şeyin bir ölçüsü vardır, hattâ anneme karşı böyle birdenbire uyanan sevginizin bile... iyisi mi bakın ne yapalım: mademki odama kadar gelmeye, burada on, on beş dakika kadar oturmaya karar verdiniz (niçin geldiğinizi hâlâ anlamıyorum, eh, diyelim ki annemi yatıştırmak için böyle yaptınız), üstelik de aşağıda olan bitenlerden sonra dahi benimle böyle

hevesli hevesli konuşuyorsunuz, öyleyle oldu olacak gelin de bana babamdan, Makar Ivanoviç'ten, şu manastır manastır dolaşan gezgiden söz açın. Onun için bilmek istediklerimi sizden öğrenmek isterdim; zaten çoktan bunu size sormak ni-yetindeydim. Belki de uzun bir zaman sizden ayrı kalacağım için başka bir soruma da karşılık vermenizi isterdim; bütün bu yirmi yıl içinde nasıl oldu da medenileştirici tesirinizi göstererek annemi, şimdiyse hattâ kız-kardeşimi, ilk zamanlar da bulunduğu karanlık çevrenin tesirlerinden kurtarmak, yanlış inanışlarım dağıtmak elinizden gelmedi? Oh, onun temizliğinden söz açmayın! O, ahlâk bakımından, affedersiniz, daima sizden çok daha yüksekti ama... hakikatta yaşı-yan bir ölüdür. Yalnız Versilov yaşar, çevresinde ona bağlı olan her şey onu kuvvetleriyle, canlı usareleriyle beslemek şerefine ermek için mutlak bir zorunluğun tesirleri altında sürünür dururlar. Peki ama, bir zamanlar o da canlıydı, değil mi? Elbette ki onun bir şeyini sevmiştiniz. Elbette ki bir zamanlar o da kadındı?

— Dostum, şunu bilmelisin ki hiçbir zaman değildi, diye cevap verdi, hemencecik de o kadar iyi hatırladığım, beni o kadar kudurtan, benimle konuşurken her zaman takındığı o tavrı takındı; yani bir bakarsın en saf bir insan gibi görünür, bir bakarsın içi dışı en derin bir alayla dolu gibi gelir, öyle ki bazan yüzünün gösterdiği gerçek anlamı bir türlü anhyamazsın. Hiçbir zaman kadın değildi! Rus kadını hiçbir zaman kadın olamaz.

— Lehli kadın, Fransız kadını, kadın olur mu? Yahut italyan, şehvetli italyan ka-dını», işte Versilov gibi yüksek tabakadan olan Bedeni bir Rus kendine çekebilecek bir kadındır değil mi?

Versilov gülerek;

— Bir ıslavlık taraftarıyla karşılaşacağımı ne bilirdim?250

DELİKANLI

Anlattığı hikâyeyi olduğu gibi hatırlıyorum: büyük bir istekle, hem de görünür bir zevkle anlatmaya başlamıştı. Hiç de gevezelik etmek yahut annemi yatıştırmak için gelmediğini çok iyi anlıyordum, belliydi ki başka bir gayesi vardı.

II

— Annenle beraber yaşadığımız o yirmi yılı, tam bir sessizlik içinde geçirdik, diye gevezeliğe başladı (son derece yapmacıklı, hiç de tabîî olmıyan bir tavırla anlatıyordu), aramızda olan her şey de sessizce olmuştu. Yirmi yıl süren hayatımızın en göze çarman tarafı da sessizliktir. Bir kere olsun birbirimize darıl-madık sanırım. Doğru, sık sık evden gider onu yalnız bıraktırdım, ama en sonunda gen dönüyordum. Nous revenos toujours, bu da erkeklerin nasıl özelliklenden biridir; bu, onların iyi kalbliliğinden ileri gelir. Evlenme, boşanma işi sırf kadınların elinde olsaydı, bir tek nikâh sağlam kalmazdı. Tevazu, sessizlik, alçak gönüllülük, aynı zamanda da metinlik, irade kuvveti, gerçek bir irade kuvveti, işte annenin karakteri. Şunu bil ki bu dünyada gördüğüm kadınların en iyisidir. Onda kuvvet olduğu da doğrudur, çünkü bu kuvveti» kendisini beslediğini gördüm. Onlarda kanaat denilen, böyle olunca da kutsal sayılan gelince, (buna pek de kanaat diyemeyeceğim, çünkü burada doğru bir kanaat olmasına imkân yoktur), bunun uğruna her türlü işkenceye hazırdırlar, Eh, kendin düşün bir kere bende işkenceci hali var mı? işte bunun için ben her şeyle susmayı doğru buldum, bu kolay bir şey olduğu için sanma, eh inan ki böyle yaptığımı pişman da değilim. Böylece her şey kendiliğinden güzel, insanlığa yakışan bir tarzda oldu, öyle ki bundan kendime bir övünme payı bile çıkaramam. Sırası gelmişken şunu da söyliyeyim ki annenin nedense benim insan bir kişi olduğuma inandığından şüphe ediyorum, bunun için daima karşımda titriyordu; ama titremekle beraber gene de kafası hiçbir tesir altında kalmadı. Onlar bunu kim bilir nasıl becerebiliyorlar, bizse burada bir Şeyler anlamıyoruz, hem onlar kendi işlerini bizden daha iyi düzene koymasını biliyorlar. Onlar, kendileri için en tabîî olmıyan durumlarda kendi bildikleri gibi yaşamaya devam etmesini, kendilerine uygun olmıyan durum-'arda da hiç değişmeden oldukları gibi kalfasını beceriyorlar. Bizim elimizden böyle bir Şey gelmez.

Onlar da kim? Sizi pek iyi anlamıyorum

— Halk, dostum, halk, ben halktan ko-nuşuyorum. O, hem ahlâk hem de siyaset bu büyük, canlı kuvveti tarih

252

DELİKANLI

DELİKANLI

253

büyükliğini ispat etmiştir. Ama bahsimize dönmek için annen için şuna da işaret edeyim ki o her zaman susmaz, bazan konuştuğu da olur, ama öyle bir şey söyler ki daha önce tam beş yıl durmadan kendisini hazırlamış bile olsan bunu yapmakla sadece vakit kaybetmiş olduğunu anlarsın. Üstelik de hiç beklenmedik itirazlarda bulunur. Bununla beraber şunu bil ki buna hiç de budalalık demiyorum; tersine burada kendine göre bir zekâ, hattâ çok dikkate değer bir zekâ var, ama sen belki zekâyâ inanmazsın...

— Neden inanmıyayım? Benim inanmadığım yalnız bir şey var, o da asıl sizin sahidem, yapmacıksız onun akıllı olduğuna inan-dığınızdır.

— Öyle mi? Beni böyle bir bukalamun mu sanıyorsun? Dostum, sana karşı... şımartılmış bir oğul gibi... fazla hoşgörür davranıyorum... ama neyse bu seferlik varsın öyle olsun.

— Bana babamdan söz açın, hem mümkünse hakikat olsun...

— Makar îvanovfç'ten mi? Makar îvano-viç, bildiğin gibi biraz şöhret kazanmak is* tiyen bir köle köylüdür...

— Sizinle bahse girerim ki şu anda onun bir şeyine gıpta ediyorsunuz!

— Tersine, dostum, tersine, şunu da bil ki böyle kuruntulu bir ruh hali içinde olduğunu görerek sevinç duyuyorum; andiçerim ki şimdi çok pişman olmuş haldeyim, işte şimdi, şu dakikada yirmi yıl önce olan bitenler için belki de binlerce defa pişmanlık duyuyorum, ama elden ne gelir. Hem Allah şahidimdir, bütün bunlar kazara omuştu... eh, ondan sonra elimden gelen bütün insanlığımı yaptım hiç değilse o zaman yaptıklarımı insanlık uğruna yapılan bir fedâkârlık gibi sanıyordum. Oh, biz o zaman iyilik etmek, vatandaşlık gayeleri, büyük ülkü uğruna çalışmak için can atıyorduk; rütbelerimizi, soydan soya gelen haklarımızı, köylerimizi, hattâ emniyet sandıklarım hor görüyorduk, hiç değilse içimizden bazıları böyle yapıyorlardı... Yemin ederim. Biz o zaman çoğunluk değildik, ama iyi konuşuyor, inanır mısın, hattâ bazan çok iyi dayanıyorduk.

— Şu göğse yaslanarak ağladınız zaman mı?

— Dostum, ne söylersen kabul; sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki göğüsle ilgili şeyleri gene benden işittin, demek ki şu da-

kada benim saflığımı .güvenimi gene bana

arşı kullanıyorsun; ancak şunu kabul etme-

sin ki o göğüs, vallahi, ilk bakışta göründü-

ğü gibi kötü değildi, hem o zaman için... Biz

o zaman daha yeni başlıyorduk. Tabîî nazla-254

DELİKANLI

DELİKANLI

255

nıyordum, ama o zaman henüz nazlandığının farkında değildim ki! Meselâ sen, bazı pratik meselelerde hiç nazlanmaz mısın?

— Demin aşağıda biraz duygulanma kapıldım, buraya gelince nazlandığımı sanacaksınız diye çok utanç duydum. Doğru, bazı hâdiselerde içten duyduğun halde bazan gösteriş yaptığın da olur; demin aşağıda olanlarsa yemin ederim ki tabîî hareketlerdi.

— Hah, işte benim demek istediğim de bu ya; bir sözle çok iyi anlattın; «içten duyduğun halde gene de gösteriş yaptığın olur;» işte ben de tıpkı öyle yapmışım, ama tam içlen ağlamışım. Doğru, Makar îvanoviç biraz daha ince düşünebilecek bir kişi olsaydı, göğsüne yaslanmamı alay yerine alabilirdi, ama namusluluğu o zaman uzağı görmesine

engel oldu. O zaman bana acıyıp acımadığını bilmiyorum, ama hatırladığıma göre acımasını çok istemiştim.

— Biliyormusunuz, diye sözünü kestim, siz şimdi bunu anlatırken bile alay ediyorsunuz. Hem bütün bu zaman içinde, tam bir aydan beri benimle alay ettiniz. Benimle konuşurken niçin daima böyle yapıyordunuz.

— Öyle mi sanıyorsun? diye uysallıkla sordu. Pek kuruntulusun; ama alay edecek olursam seninle alay etmem yahut, hiç değilse, yalnız seninle alay etmem, üzülme.

şimdi gülmüyorum, o zamansa, sözün kısıası, o zaman elimden geleni yaptım, hem inan, bunu kendi lehime yapmadım. Biz, yani iyi insanlar, halktan olanların tersine eskiden kendi lehimize hareket etmesini hiç bilmiyorduk; tersine elimizden geldiği kadar hep kendimize kötülük ediyorduk, bunu da öyle sanırım ki o zaman ,tabî yüksek anlamda, bir çeşit «büyüklük» sayıyorduk, böyle yapmakla kendimize fayda ediyormuşuz gibi geliyordu bize... Şimdiki neslin önderleri bizden çok daha açık göz. Ben daha o zaman, henüz günah işlenmeden bunların hepsini dosdoğru Makar İvanoviç'e anlatmıştım. Şimdi bunlardan birçoğunu hem öyle dosdoğru anlatmamak gerektiğini biliyorum (hele insanlık sözünü etmemek, daha nezaketli bir hareket olurdu), ama kendini dansın cazibesine kaptırmışken şöyle güzel bir figür yapmaktan gelde kendini al alabilirsen? Belki de sahiden güzel, yüksek hareketler bunu gerektirir. Ben bunu bütün ömrümce bir türlü çözemedim. Ama bu, bizim şimdilik üstünkörö konuşmamız için Çok derin bir konuysa da yemin ederim ki şimdi bunu hatırlarken bazan utancımın yerlere giriyorum. O zaman Makar İvanoviç'e uç bin ruble teklif etmiştim, hatırlıyorum o hep susuyordu, yalnız ben konuşuyordum. ne dersin, bu susmasını derebeylik haklarımı

kull

anmamdan korkmasına verdim, hatırlıyo-

256

DELİKANLI

DELİKANLI

258

rum, elimden geldiği kadar kendisine cesaret vermeye çalıştım; hiçbir şeyden çekinmeden hattâ mümkün olan tenkidlerini göze alarak onu bütün dileklerini söylenesi için kandırıyordum. Teminat olarak ileri sürdüğüm şartlarımı, yani üç bin rubleyi azat kâğıdını (kendisiyle karısına tabî), dilediği yere gitmeyi (kansı tabî) kabul etmediği takdirde başka ne dileği olduğunu doğruca söylemesini, hemen azat kâğıdı vereceğime, karısını serbest bırakacağıma, mükâfatlandıracağıma (galiba gene aynı üç bin rubleyle), ondan sonra da onlar diledikleri yere değil de ben, yapayalnız üç yıl kalmak üzere italya'ya gideceğime dair söz veriyordum. Mon ami, italya'ya ille Sapojkova'yı da götürecektim değilim, buna inanabilirsin, çünkü o dakikalarda kalbim tertemizdi. Ne dersin? Bu Makar, sözümü tutacağımı, dediğim gibi yapacağımı da pek iyi biliyordu; ama gene de hep susuyordu, ancak ben üçüncü defa göğsüne yaslanmak istediğim zaman yana çekildi, elini silkip hattâ bir çeşit lâubalilikle beni bile şaşırttı. O sırada göz uciyle aynada yüzümü gördüm, o halimi hiç unutamam. Umumiyetle bu gibi insanlar cevap vermeyip sustukları zaman hepsinden kötüdür, buysa somurtkan tabiatlı bir adamdı, hem doğrusunu söyleyeyim, çalışma odama çağırırken kendisine emniyet etmek şöyle dursun dehşetli korku duyuyordum; bu gibi-

lerin arasında bütün uygunsuzlukların timsali olan karakterler vardır, hem de pek çoktur, işte insan bu halden, dayak yemekten daha çok korkar. Sic. Kendimi öyle tehlikeye koymuştum ki! Ya bu kasabalı Uriya bütün avluya duyuracak kadar ulumaya başlasaydı, ben kısa boylu, cılız Davud'un hali nice olurdu? Böyle bir durum karşısında ne yapabiliirdim ben? İşte bunu göz önünde tutarak hemen, üç, bin rubleyi öne sürmüştüm, bu bu bir içgüdü hareketiydi, ama çok şükür yanılmıştım: bu Makar İvanoviç, büsbütün başka bir şeymiş...

— Söyleyin, günah işlenmiş miydi? Demin, kocasını günah işlemeden çağırdım, demiştiniz?

— Yani biliyormusun, bunu bilmem ki nasıl anlamalı...

— Demek ki işlenmişti. Demin onun karakterinde yanıldığınızı, bunun başka bir şey olduğunu söylemişsiniz; peki, başka ne oldu?

— Ne olduğunu ben de şimdiye kadar anlıyamadım. Ama öyle bambaşka bir şey ki! hem biliyor musun çok namuslu bir kişiymiş; en son kanaatim bu, çünkü sonraları önünde üç misli fazla utanç duymaya başladım. Er-

1 Dev ile Hz. Davud'un hikâyesi.

delikanlı I — FOR. : 17/18

258

DELİKANLI

DELİKANLI

259

tesi gün, fazla lâf etmeden geziye çıkmaya razı oldu, tabîi teklif ettiğim mükâfartlardan hiçbirini de almayı unutmadı.

— Parayı aldı mı?

— Hem de nasıl! Hattâ bu noktada beni büsbütün şaşırttı. O sırada tabîi cebimde üç bin ruble yoktu, ama yediyüz ruble bulup ilk taksit olarak kendisine verdim; ne dersin? işi sağlama bağlamak niyetiyle geriye kalan iki bin üç yüz ruble için bir tüccarın adına borç senedi imza ettirdi. Sonra aradan iki yıl geçince bu paraları benden mahkemeye istedi, hem de faiziyle, böylece beni gene şaşırttı, hem de doğrudan doğruya Tanrı tapınağı yaptırmak üzere para toplamaya başlamıştı, işte o zamandan beri de tam yirmi yıldır gezip duruyor... Para denilen şey, öyle dünya ile ilgili bir şey ki... Ben, tabîi on ada bu parayı candan bir istekle, yani ilk tesirin altında teklif etmişim, ama sonra, aradan o kadar çok dakikalar geçince elbette fikrimden cayabilirdim... hem onun hiç değilse bana acıyacağını yahut daha doğrusu bize yani annenle bana acıyacağını, hiç olmazsa biraz bekli-yeceğini umuyordum. Oysa beklemedi bile.--

(Burada gerekli bir not alayım; Makar Ivanoviç'in geçen yıl papaza yazdırdığı vasiyetname ile son rublesine kadar hepsini anneme bıraktığı, o zamana kadar faizlerini de biriktirerek iki misline çıkardığı bu üç bin ruble olmasa, annem de, olur ya, bay Versi-lov'dan fazla yaşasaydı, mutlaka meteliksiz kalırdı. Makar Ivanoviç, daha o zaman Ver-silov'u anlamıştı).

— Bir gün, Makar Ivanoviç'in birkaç defa misafirliğe geldiğini, her zaman da annemin evinde kaldığını söylemişsiniz.

— Evet, dostum; doğrusunu söyleyeyim, önceleri bu ziyaretlerden dehşetli korkuyordum. Bütün bu yirmi yıl içinde yalnız altı yahut yedi defa gelmişti, önceleri evde bulunsam da bir yere saklanıyordum. O zaman bu ziyaretlerin ne demek olduğunu, niçin geldiğini bir türlü anlamıyordum! Ama sonra, bazı düşüncelere göre böyle hareket etmesi hiç de budalaca bir şey olmadığı kanaatine vardım. Sonra şöyle bir merak ettim, onu görmeye çıktım, seni temin ederim bende pek iyi bir tesir bıraktı. Bu, üçüncü yahut dördüncü ziyareti sırasında olmuştu, o zaman ben sulh mahkemesine girmeye hazırlanıyordum, Pek tabîi olarak da bütün gayretimle Rusya'yı inceliyordum. Makar İvanoviç'ten birçok yeni Şeyler bile öğrendim. Bundan başka onda budağımı ummadığım bir şeyle de karşılaştım: bu da uysallık, düzgün karakter, hepsinden çok satığım şey de hemen hemen neşeli oluşuydu. O şeye (tu comprends] hafif bir çıtlatma ile bile

260

DELİKANLI

dokunmadı, içten konuşmasını çok iyi biliyordu, konuşması da yamandı yani, doğrusunu söyleyeyim, bütün demoktraliğime rağmen, hiç hoşuma gitmiyen o köle köylülere vergi çarıklı

erkanıharblikten, bizde romanlarda, sahnelerde «sahici Rusların» konuştukları Kuşçuluktan eser bile yoktu. Bu arada dinden pek az konuşuyor, o da karşısındaki sorarsa fikrini söylüyordu, gene kendin merak edip sorarsan manastırdan, manastır hayatından güzel güzel hikâyeler bile anlatıyordu. En önemlisi de onda saygı, o gösterişsiz saygı, yüksek eşitlik için gerekli olan, hem bundan başka da bence bu olmadıkça birinciliği elde edemiyeceğin saygı vardı. Burada en küçük bir kibirden eser olmaması insanı iyi ahlâkın en yüksek derecesine ulaştırır, sonunda da ne olursa olsun, talihi nasıl olursa olsun, mutlak kendisini bulunduğu her durumda sayan bir insan meydana gelir. Bulunduğun durumda kendini sayma kabiliyeti yeryüzünde pek az bulunur, hiç değilse gerçek onur kadar azdır... Yaşarsan kendin de göreceksin ya! Ama beni en çok hayrete düşüren, hem de önceleri değil, sonraları, bu Makar'ın vücutça gösterişli, hem inanır mısın, çok güzel bir erkek oluşuydu. Doğru, ihtiyar, ama:

«Esmer, uzun boylu dik vücutlu» sade, azametli; hattâ benim zavallı Sofya'ya şaştım, nasıl olmuştu da o zaman beni

DELİKANLI

261

beğenmişti? O zaman Makar İvanoviç, elli yaşındaydı, ama gene de öyle bir yonitti ki ben onun önünde ufak tefek bir şeydim. Yalnız daha o zaman saçlarında pek çok ak vardı, demek ki onunla evlenirken de gene böyle ak saçlıydı... Belki de ona bu dokunmuştu.

Bu Versilov'da kibarlıktan gelen bir tavır vardı: birçok akıllıca, güzel söz söyledikten sonra (başka çaresi olmayınca) sözlerini ansızın Makar İvanoviç'in ak saçlarıyla onun annem üzerinde bıraktığı tesir üzerinde tahmin yürütmek gibi bir budalalıkla bitirdi. Bunu niçin yaptığını belki kendisi de bilmiyor, budalaca kibarlık alışkanlığına uyarak mahsus yapıyordu. Kendisini dinlerken ciddî konuşuyor gibi gelir insana, oysa bu sırada içinden samimi değildir yahut da gülmektedir.

III

Bilmem neden o zaman birdenbire dehşetli kızdım. Zaten o dakikalarda takındığım bazı tavırları hatırlamak, hiç hoşuma gitmiyor; birdenbire sandalyeden kalktım.

— Biliyor musunuz, dedim, asıl annem

fiğimizi sansın diye geldiğinizi söylemişti-

niz. Bunu düşünmesi için yetecek kadar zaman

geçti; lütfen beni yalnız bırakmaz mısınız?262

DELİKANLI

Hafifçe kızardı, yerinden kalktı.

— Dostum, bama karşı pek laubalice davranıyorsun. Neyse, Allah aısmarladık; ne yaparsın, zorla güzellik olmaz. Yalnız senden bir şey soracağım; prensin yanından sahiden mi ayrılmak istiyorsun?

— Hah, tamam! Başka bir maksatla geldiğinizi zaten biliyordum...

— Yani, kendi menfaatimi gözeterek seni prensin yanında kalmaya kandırmak için geldiğimi sanıyorsun? Ama, dostum, seni Moskova'dan da herhangi bir menfaat gözeterek çağırmış olduğumu sanmıyasın sakın? Oh, ne kadar kuruntulusun! Bense tersine her şeyde sana iyilik diliyorum. Hattâ şimdi işlerim, para durumum düzeldiği bu sırada, hem benim hem de annenin arasına yardımda bulunmamıza müsaade etmeni isterdim.

— Sizi sevmiyorum, Versilov.

— Hem de «Versilov», ha! Sırası gelmişken şunu söyleyeyim ki bu soyadını sana vermediğim için çok üzülüyorum, çünkü bütün suçum, ortada suç diye bir şey varsa, budur, öyle değilmi? Ama gerie de bir kere kendin düşün, evli bir kadınla, evlenebilir miydim-

— Herhalde bunun için kızla evlenmek istediniz.

Yüzü hafifçe titredi.

DELİKANLI

— Enis'i söylüyorsun. Bana bak, Arka-diy, aşağıda annenin önünde de parmağınla beni göstererek böyle bir harekette bulunmuştun. Şunu bilmelisin ki işte en ziyade asıl burada tutturamadin. Ölü Lidiya Ahmakova hâdisesinden bir şey bilmiyorsun. Bu hâdiseye orada benimle beraber bulunmadığı halde, annenin de nasıl karışmış olduğunu, ilgi gösterdiğini de biliyorsun; o zaman annene bakarak kadınların en iyisi kalbli olduğunu anladım. Ama yeter; bütün bunlar henüz bir sır, sense bilmediğin bir şeyden konuşuyorsun, hem de başkasının ağziyle...

— Prens daha bugün, sizin körpe kızlara meraklı olduğunuzu söylemişti.

— Bunu prens mi söyledi?

— Evet, dinleyin: ister misiniz şimdi buraya bana niçin geldiğinizi size doğru olarak söyleyeyim? Deminden beri oturuyor, bu ziyaretinizin esrarlı sebebi nedir, diye kendi kendine soruyordum, en sonunda, galiba, şimdi

Versilov çıkmak üzereydi, ama sözlerimi tamamlamamı bekliyerek durdu, başını bana çevirdi.

~~ Demin söz sırasında Tatyana Pavlov-na'nın Tuşar'a yazdığı mektup Andronikov'un kağıtları arasına karışarak o öldükten sonra moskova'da Marya Ivanovna'nın eline geçti-264

DELİKANLI

DELİKANLI

ğini ağzımdan kaçırmıştım. O zaman yüzünü zün öyle birdenbire titrediğini gördüm, ancak şimdi yüzünüz deminki gibi gerilince aklıma şu geldi; aşağıda şöyle düşündünüz, mademki Andronikov'daki bir mektup Marya Ivanovna'nın eline geçmişti, neden başka bir mektup da eline geçmesin? Andronikov ölünce, tabii birçok önemli mektuplar kalabilirdi, öyle değil mi, ha?

— Ben de sana gelerek ağzından bir şeyler almak istedim, öyle mi?

— Kendiniz daha iyi bilirsiniz.

— Yüzü sapsarı kesildi.

— Bunu sen kendin tahmin etmiş değilsin; burada bir kadın parmağı var, hem bak sözlerinde, o kaba tahmininde ne kadar tiksime duygusu gizleniyor!

— Kadın parmağı mı? Ben de tam bugün o kadını gördüm! Belki de onu gözetlemek için beni prensin yanında bırakmak isti' yordunuz?

— Ama görüyorum ki bu yeni yolda pek ilerliyeceksin. Sakın «ülkün» bu olmasın? Devam et dostum, devam et, hafiyelik işinde şüphe götürmeyecek kadar büyük bir kabiliyetin var. Mademki deha verilmiş, ne diye olgunlaştırılmamalı?

Nefes almak için sözüne ara verdi. »

— Sakının, Versilov, beni kendinize düşman etmeyin!

— Dostum, bu gibi hallerde kimse son düşüncesini açığa vurmaz, içinde saklar. Ondan sonra da,, yolu aydınlat, rica ederim. Gerçi bana düşmansan da herhalde merdivenden yuvarlanıp kafamı kırmamı arzu edecek kadar düşman değilsindir.

Merdivenden inerken:

— Tiens. mon ami, diye sözüne devam etti, biliyor musun, bütün bu ay içinde seni iyi kalbli bir insan sanıyordum, öyle yaşamak istiyor, öyle susamışcasına yaşamak istiyorsun ki sana üç ömür verseler, gene az gelecek gibi; bu da senin yüzünden yazılı; böyle isan-larsa çoğu zaman iyi kalbli olurlar. Halbuki bak nasıl yanılmışım!

IV

Yalnız kalınca kalbim öyle sızladı, öyle sızladı ki bunu sözle anlatamam; sanki kendi vücudumdan canlı canlı bir parçasını kesip atmıştım! Niçin öyle birdenbire kızdığımı, ni-onun

kalbini kırdığımı (hem öyle acıtarak, de bilerek) ne şimdi açıklayabilirim, ne ° zaman açıklayabildim. Hem nasıl sarar-mıştı! Kim bilir belki de bu solgunluk, kız-yahut kırılganlığın bir ifadesi değildi,

de

266

DELİKANLI

belki en içten gelen, temiz bir duygunun, en derin bir ifadesiydi. Bazı dakikalarda kederin beni çok sevdiğini her zaman sanmıştım. Peki niçin, niçin buna şimdi, bu kadar çok şeyler anlaşıldığı, aydınlandığı bir sırada inanı-yayım ?

Marya Ivanovna'da Andronikov'un daha başka mektupları kalıp kalmadığını öğrenmek için geldiğini ansızın tahmin etmem, belki de birdenbire kızarak kendisini ciddî olarak kovmama sebeb olmuştu? Bu mektupları aramak zorunda olduğunu, hem de aradığını biliyordum. Ama kim bilir, belki o zaman, tam o dakikada dehşetli yanılmış olabilirdim! Hem kim bilir, belki de gene bu yanılmamla kendim Marya Ivanovna'yı, mektupların onda bulunması ihtimalini Versilov'un aklına getirdim.

Nihayet gene de gariptir ki: demin Kraft'a üç ömür üzerinde söylediklerimi, harfi harfine, hem de en önemlisi gene benim sözlerimle tekrar etmişti. Sözlerin benzerliği, tabii, bir tesadüftü, ama tabiatımın içyüzünü nereden biliyordu? Bu ne kadar derin görüş, ne büyük seziş kabiliyetiydi? Peki mademki birini böyle anlıyabiliyordu, neden ötekini an-lamıyordu? Hem sahiden nazlanmıyor muydu-Sahiden de Versilov'un asilliğinde gözüm olmadığını bilmiyor muydu? Dünyaya gelmeme sebeb oluşunu bağışladığımı, ancak bütün öfli-

DELİKANLI

267

rümce Versilov'un kendisine, bütün bir insana, bir babaya ihtiyacım olduğunu, bu fikrin artık kanıma işlediğini kestirecek halde değil miydi? imkân yoksa niçin beni kızdırıyor, niçin anlamamazlıktan geliyordu?

SEKİZİNCİ BÖLÜM I

Ertesi sabah elden geldiği kadar erken kalkmaya gayret ettim. Her zaman evdekiler, yani ben, annem, kızkardeşim, sekize doğru kalkardık; Versilov, dokuz buçuğa kadar yatakta keyfederdi. Annem her gün tam sekiz buçukta kahvemi getirirdi. Bu sefer kahveyi falan beklemeden tam sekizde evden sıvıştım. Daha akşamdan bütün o günkü harekâtın genel plânı çizilmişti. Bu plânda hemen ihtirasta işe başlamak gibi bir karar olmakla beraber en önemli noktalarda kesinleşmemiş, iyice belirmemiş birçok şeyler olduğunu da önceden seziyordum; işte bunun için hemen he-men bütün geceyi, yarı uyanık, yarı uykuda geçirdim, sayıklıyor gibiydim, birçok rüyalar Seçirdim, sayıklıyor gibiydim, birçok rüyalar gördüm, bir defa bile şöyle rahat rahat uyu-Böyle olmakla beraber gene her daha dinç, daha sağlam kalktım.

Aynı

ca annemle karşılaşmak istemiyordum. O-268

DELİKANLI

DELİKANLI

269

nunla, bilinen konuya dokunmadan konuşa-mıyacaktım, bunun için yeni, beklenmedik bir duyguya kapılarak ulaşmaya karar verdiğim hedeften uzaklaştırılmaktan korkuyordum.

Soğuk bir sabahtı, her şeyi nemli, süt beyazı bir sis örtmüştü. Bilmem neden, pek kötü görünüşüne rağmen Petersburg'un erken iş sabahını her zaman severim, bütün bu bencil, daima düşünceli, işlerine gitmeye acele eden insanlar, sabahın sekizinde benim için ayrı bir güzellik taşır. Hele yolda, hızlı hızlı yürürken ya kendim birinden bir şey sormayı, ya da birinin benden bir şey sormasını severim; soru da, cevap ta her zaman kısa, açık, aydın olur, sorulacak şey yürürken, hemen her zaman dostça sorulur, bu satte cevap vermek isteği de günün her saatinden daha fazladır. Petersburg'lu, günün ortasında yahut akşama doğru daha az

konuşkan olur, ufak bir şeyden alınır, hemen oracıkta size sövmeye yahut sizi alaya almaya hazırdır; sabah erkenden işe başlamadan önce, kafası dinç, kendisi ciddî olduğu sırada büsbütün başkadır. Bunu çok iyi fark etmişim.

Gene Petersburkskaya tarafına gidiyordum. Saat on ikide mutlaka Fontanka'da Vasin'in evinde bulunmam gerektiği için (Vasin, çoğu zaman saat on ikide evde olurdu)-bir yerde kahve içmeyi için çok çektiği hal-

de içmiyor, hiç durmadan hızlı hızlı yürüyordum. Hem Yefim Zverov'u da mutlaka evde yakalamalıyım; gene ona gidiyordum, az daha gecikecekmişim; kahvesini bitirmek üzereydi, dışarı çıkmaya hazırlanıyordu.

Yerinden kalkmadan!

— Ne o böyle ikide bir damlıyorsun? sözleriyle beni karşıladı.

— Şimdi sana anlatacağım işte...

Her sabahın erken saati gibi Petersburg sabahlan da, insanın tabiatı üzerinde ayıltıcı bir tesir yapar. Bazı gecenin ateşli hülyası, sabahın aydınlığı, soğuğu ile beraber büsbütün buğu olur gider, ben de bazan sabahları, pek az önce, gece kurduğum, geçmiş hülyalarımı, bazan hareketlerimi kendime sitem ederek, utanarak hatırladığım olmuştur. Ama söz arasında gene şuna da işaret edeyim ki Petersburg sabahını, bütün yeryüzünün en az şiiri olan bir sabah sayılması gerekirken, dünyanın hayali en çok gıcıklıyan sabahı olarak kabul ediyorum. Bu benim kendi görüşüm hayut

aha doğrusu kendi edindiğim bir izlemdir, ama ben ona bağlıyım. Böyle çürük nemli, sisli bir Petersburg sabahı, Puşkin'in «Maça

kızı» ndaki bir German'ının (büyük, kocaman,

hayalin almıyacağı bir kişi, tam bir Peter vahşicerg tipi Petersburg devrinden kalma bir tip!)

«vaşhice hülyası, bana kalırsa daha ziyade sağ-

270

DELİKANLI

DELİKANLI

271

lamlaşabilir. Bu sisin içinde yürürken yüzlerce defa pek garip, ama değişmez bir fikir akh-ma gelmiştir: «Ya bu sis dağılıp havaya yükselirse, onunla beraber bu çürük, kaypak şehir de havalanırsa, sisle beraber göğe doğru yükselip bir duman gibi kaybolursa, onun yerinde eski Finlânda gölü, ortasında da, güzellik versin diye, çok koştuktan nefes nefese kalmış bir atın üstünde tunçtan süvari kalırsa?» Kısacası duyuşlarımı anlatamıyorum, çünkü bu bir hayal, nihayet bir şiir, yani saçma bir şey! bununla beraber sık sık şöyle saçma bir soru da aklıma geliyordu: «İşte onlar hepsi oraya buraya atılıyor, koşuşup duruyorlar, halbuki, kim bilir, belki bütün bunlar uyuyan birisinin rüyasıdır, burada da belki sahici bir tek insan, bir tek gerçek hareket yoktur? Bütün bunları rüyasında gören o bi-linmiyen kimse birdenbire uyanır, her şey de birdenbire kaybolur gider». Ama kendimi hayale kaptırmışım.

önceden söyliyeyim; herkesin hayatında öyle acayip gibi görülecek tasarılar, hülyalar vardır ki, ilk bakışta hiç yanılmadan delilik diye vasıflandırılabilir. Ben de o sabah aklımda böyle bir hayalle Yefim Zverov'a git" mistim, Zverov'a gittim, çünkü Petersburg da bu defa başvurabileceğim bir kimsem yoktu-Çünkü seçebileceğim başka kimseler olsaydı» Yefim, kendisine en sonra böyle bir tekli

bulunacağım kimseydi. Karşısına geçip oturduğum zaman, kendim bir sayıklamanın hummalı nın timsali olduğum halde, basit düşüncelilik, bayağılık timsalinin karşısında oturmuyuşum gibi geldi bana. Ama benim tarafımda ülkü ile gerçek duygu, onun tarafındaysa pratik bir düşünce vardı: bu iş hiçbir zaman böyle yapılmaz, düşüncesi... Kısacası, ortada pek önemli bir namus meselesi olduğunu, Peters-burg'da kendisinden başka düello şahidi olarak gönderebileceğim hiç kimsem bulunmadığını, eski bir arkadaş olduğu için kabul etmemeye hakkı bile olmadığını, düelloya çağırmak istediğim adamın da üstegmen prens Sokolskiy

olduğunu, bir yıldan fazla bir zaman önce Ems'te babam Versilov'a tokat attığı için düelloya çağırmak istediğimi kısaca, açıkça anlattım. Bu arada şuna işaret edeyim ki Yefim bütün aile durumumu Versilov için bildiklerimin hemen hemen hepsini biliyordu; bunları başka başka zamanlarda, tabii bazı sırlar bir yana, gene ben anlatmıştım. Şimdi kafesteki serçe kuşu gibi tüylerini kabartarak, sessiz ciddi yanaklarını şişirerek kar-makarışık açık sarı saçlarıyla karşımda oturmuş dinliyordu. Hareketsiz, alaylı bir gülümseme kasıtlı değil de isteksiz olduğu için daha kötü idi'; o dakikada kendini mutlaka sahiden hem zekâca, hem de karakterce ben-den çok daha üstün bulunuyordu. Üstelik bir

DELİKANLI

DELİKANLI

273

gün önce Dergaçov'u evindeki hâdise dola-yısıyle benden tiksindiğinden de şüphe ediyordum: bunun zaten böyle olması gerekti, Yefim demek, halk kalabalığı, Yefim demek, sokak demekti, bunlarsa daima yalnız başa-riya taparlar.

Bir ara:

— Peki, Versilov'un bundan haberi varını? diye sordu.

— Tabii yok.

— Öyleyse ne hakla onun işlerine burnunu sokuyorsun? Bu bir. ikincisi, bununla neyi ispat etmek istiyorsun?

itiraz edeceğimi bildiğim için ona, bütün bunların tahmin ettiği kadar budalaca bir şey olmadığını hemen anlattım. Birincisi, küstah prene bizim neslimizde de henüz şerefine ne demek olduğunu bilen insanlar olduğu ispat edilecek, ikincisi de Versilov utandırılacak, bundan bir ders alacaktı. Üçüncüsü de, hem en önemlisi, Versilov, herhangi bir kanaat bakımından tokat yiyip ses çıkarmıyarak presni düelloya çağırmamakta haklı olsa bile çih değilse kendisinden büsbütün uzaklaşmasına rağmen ona edilen hakareti kendine edilmiş bir hakaret gibi sayacak kadar kuvvetle duyabilecek, onun menfaati uğruna canını bile feda edecek bir insan olduğunu görecekti-

— Dur, öyle bağırma, teyzem hoşlanmıyor. Buna şunu söyle: Versilov'un bu Sokols-kiy'le miras dâvası var, değil mi? Öyleyse bu, hasmını düelloda öldürerek dâvayı kazanmak gibi büsbütün yeni, hemde orijinal bir usul olsa gerek.

Ben de ona, en toutes lettres(l) hem budala hem de küstah olduğunu, alayla gülümsemesinin, durmadan artması da kendim beğenmiş, bayağı bir adam olduğunu gösterdiğini bilmesini, dâva üzerindeki bu düşüncelerin, daha başlangıçta benim de aklıma gel-miyerek sadece onun akıllı düşüncelerle dolu kafasını ziyaret etmek şerefine erdiğini sanmamasını söyledim. Ondan sonra da dâvanın artık kazanıldığını, hem de bu dâvanın yalnız genç' prens Sokolskiy'in değil, Sokolskiy'lerin aleyhine açılmış olduğunu, böylece prenslerden biri ölse bile ötekilerin sağ kalacağını, ama düelloya, hiç şüphesiz, yargıtaya verme müddeti geçtikten sonra çağırmak gerekeceğini (gerçi prensler davayı yargıtaya vermiyecek-krse de), bunun da sırf nezaket gereğince yapılacağını anlattım: yargılama müddetinin arkasından düello gelecekti; işte şimdi de bunun için geldiğimi, düellonun şimdi yapılmı-yacağını, ancak şahidin olmadığı için bunu şimdiden sağlamak istediğimi, çünkü Peters-

açıktan açığa.

DELİKANLI

275

burg'da henüz kimseyi tanımadığım için Yefim şahit olmayı kabul etmediği takdirde hiç olmasa o zamana kadar başka birisini bulabilmek düşüncesiyle böyle yaptığımı anlattım.

— işte buraya sırf bunun için geldim, dedim.

— Eh, öyleyse konuşmaya da o zaman gelseydin, boşuboşuna on kilometre yol yürümekten ne çıkar?

Ayağa kalktı, kasketini eline aldı.

— Peki, o zaman gelir misin?

— Yo, gitmem tabî.

— Neden?

— Öyle işte, gitmem... çünkü şimdi o zaman gitmeyi kabul ettiğimi söylersem, yargılama müddeti geçinceye kadar her gün buraya taşınır durursun. Daha doğrusu bütün bunlar saçma, işte o kadar. Hem senin için geleceğimi mi körleteceğim? Ya prens tutar da sorarsa; «Sizi kim gönderdi?» Dolgorukiy-«Peki, Dolgorukiy'in Versilov'la ne ilgisi var?» O zaman ona senin yedi göbek soyunu mu anlatmalıyım? Yüzüme karşı kahkahalarla güler, yahu!

— Sen de hiç durma, tokadı suratına yapıştır!

— E, bunda saçmalıyorsun.

— Korkuyor musun? Bu kadar uzun boyun var; lisede herkesten kuvvetliydin.

— Korkuyorum, tabî, korkuyorum. Hem prens seninle düello etmez, çünkü insan, ak-raniyle düello eder.

— Ben de yetişme bakımından bir kişizadeyim, bütün haklarım var, ona akranım... tersine, asıl o bana akran değil.

— Hayır, sen küçüksün.

— Nasıl küçüğüm?

— Küçüksün işte; ikimiz de daha küçüğüz, o ise büyük.

— Haydi oradan budala sen de! Kanuna göre bir yıldan beri evlenmeye bile hakkım var.

— Evlenirsen evlen, ama hâlâ büyüyen bir çocuksun.

Benimle alay etmek istediğini tabî anladım. Şüphesiz, bütün bu budalaca hikâyeyi anlatmadan da geçebilirdim, hem de hiç bilinmeden ölüp gitseydi daha iyi olurdu; oldukça ciddî sonuçlar vermekle beraber sırf bayağı-lığı, gereksizliği bakımından da çirkin bir şeydi.

Ama kendimi cezalandırmak daha çok hepsini anlatacağım. Yefim'in benimle ettiğim yüzünden anlayınca sağ elimle276

DELİKANLI

daha doğrusu sağ yumruğumla omuzundan itmek cesaretini gösterdim. Omuzumdan yakaladı, yüzümü kıra doğru çevirerek gerçekten lisede hepimizden kuvvetli olduğunu doğrudan doğruya ispat etti. II

Okuyucu, tabî, Yefim'den ayrıldığım zaman pek kötü bir durumda olduğumu sanacak, ama aldanacakür. Aramızda çocukça bir şey olduğunu, iş ise gene eski ciddiliğini olduğu gibi koruduğunu pek iyi biliyordum. Peters-burgskaya tarafında dükkân meyhaneyi bile geçerek Vasilyevskiy Ostrov'da kahvemi içtim; dükkân meyhane de bülbül de bende iki kat tiksime uyandırıyor. Garip bir ta-biatım var; yerlerden, eşyalardan tıpkı insanlardan tiksime gibi tiksindiğim olur. Ama Pe-tersburg'da «mesut» yerlerim de var, yani buralarda herhangi bir sebeple, herhangi bir zaman mesut olmuşumdur, ne dersiniz, bu yerleri saklıyorum, ancak yapayalnız kaldığım, bahtsız olduğum zamanlar girip hasret çekmek, geçenleri hatırlamak için oralara elden geldiği kadar seyrek gitmeye çalışırım. Kahvemi içerken Yefim'e, onun doğru düşündüğüne hak verdim. Evet, o benden daha çok iş adamıydı, ama benden fazla realist değildi-Burnunun ucundan ötesini göremiyen realist-lik, en çılgın hayallerden daha korkunç olur,

DELİKANLI

277

çünkü kördür. Ama Yefim'e hak verirken (her halde o dakikada sokakta yürüyerek küfürler savurduğumu sanıyordu) gene de ne o zaman, ne de şimdi kanaatimden ber fedakârlıkta bulunmadım, ilk hayal kırıklığından sonra yalnız yaptıkları şeylerden değil, ülkülerinden bile vazgeçenleri, bir saat önce kutsal saydıkları şeyle alay edenleri de gördüm, bunu öyle de kolaylıkla yapıyorlardı ki! Varsın Yefim hattâ işin aslında benden daha haklı olsun, ben de bütün dünyadaki budalalardan daha budala olayım, sadece kendimi naza çekmiş olayım, ama

işin derinliğinde öyle bir nokta vardı ki üstüne çıkıp durunca ben de haklı oluyordum; bende de haklı olan bir şey vardı, işte asıl onların anlamadıkları da buydu.

Semionovskiy köprüsünde, Fontanka tarafında Vasin'in evine geldiğim zaman saat tam on iki idi, ama Vasin evde yoktu, işi Vasil-yevskiy'deydi, eve Ibeirli saatlerde, hemen her zaman da sata on ikide geliyordu. Bundan başka o gün bayram olduğu için kendi-sini mutlaka evde bulacağımı tahmin ediyordum, evde bulamayınca, daha birinci defa ziyaret ettiğim halde, oturup beklemeye karar verdim.

Bu sırada şöyle düşünüyordum; mirasla mektup bir vicdan meselesidir, ben de278

DELİKANLI

Vasin'i hakem seçmekle kendisine karşı duyduğum derin saygıyı göstermiş oluyorum ki bu da, tabii, onun onuruna okşuyucaktır. Bu mektup beni sahiden derin derin düşündürüyordu, işi yoluna koymak için bir hakem kararma ihtiyaç olduğuna inanıyordum; ama gene de öyle sanıyorum ki daha o zaman bile başkasının yardımı olmadan da işin içinden sıyrılabilirdim. Hem bunu kendim de biliyordum, mektubu elden ele Versilov'a ulaştırmak yeterdi, sonra o da ne isterse yapsın, işte karar buydu. Bu çeşit bir işte kendimi yüksek bir hakem, karar verebilecek bir insan yerine koymam hiç de doğru olamazdı. Mektubu elden ele ulaştırmakla kendimi hem kenara çekmiş olacaktım, hem de böylelikle sessizce Versilov'dan yüksek bir mevkie yükselerek kendim için mânevi bir kazanç elde edecektim; çünkü beni ilgilendirdiği kadar mirastan bekliyebileceğim bütün menfaatlerden vazgeçmekle (elbette ki Versilov'un oğlu olduğum için bu paradan şimdi değilse de daha sonra payıma bir şey düşecekti) Versilov'un ilerdeki hareketlerine en yüksek ahlâk noktasından bakmak hakkını ölünceye kadar elimde tutacaktım. Prensleri mahvettim diye gene de kimse bana sitem edemezdi, çünkü vesikanın kanun karşısında bir değeri yoktu. Vasin'i boş odasında otururken bütün bunları etraflıca düşünmüş, kendime açıklamıştım, hat-

DELİKANLI

279

tâ Vasin'e hareket tarzım üzerinde danışmaya da sırf onun vereceği öğüdü dinlerken ne kadar asîl, ne kadar tok gözlü olduğumu göstermek gibi bir gaye güderek gelmiş olduğum birdenbire aklıma geliverdi, öyleyse böyle yapmakla bir gün önce karşısında küçülmemin intikamını da almış olacaktım.

Bütün bunları düşününce büyük bir can sıkıntısı duydum; böyle olduğu halde çıkıp gitmedim, kaldım, gerçi her beş dakika geçtikçe can sıkıntımın sade artacağım da pek iyi biliyordum.

Her şeyden önce Vasin'in odasını beğenmemeye başlamıştım. «Bana odanı göster, senin karakterini söylüyeyim», demek mümkündür, sanırım. Vasin, anlaşılan odalarını kiraya vererek geçinen, Vasin'den başka daha da kiracıları olan yoksul ev sahiplerinin mobilyalı bir odasında oturuyordu. Bu, dar, pek az ev eşyasıyla döşenmiş olmakla beraber gene de konforlu görünmek iddiasında olan odaları Pek iyi bilirim; burada muhakkak bit paza-rından alınmış, yerinden kımıldatmak teli-Keh olan yaylı kanape; lâvoba, paravanayla gizlenmiş bir karyola bulunur. Vasin, anlaşılan en iyi, en güvenilir kiracılardan; her ev sahibinin muhakkak böyle iyi bir kiracısı olur bunun için de ona ayrıca yaranmaya Çalışırlar; odasını daha dikkatlice toplar sû-280

DELİKANLI

pürürler, kanepenin tepesine duvara taşbas-ması bir resim asar, masanın altına havı dökülmüş bir halı seccade sererler. Bu küf kokmuş temizlikten, başlıcası da ev sahibi kadınların kiracılarına pek saygıyla yaranmaya çalışmalarından hoşlanırlar, kendileri de şüpheli kişilerdir, iyi kiracı denilmesi, Vasin'in onurunu okşadığından emindim. Karşımda kitap larla yığılı duran iki masa da bilmem neden yavaş yavaş sinirime dokunmaya, beni kudurtmaya başladı,. Kitaplar, kâğıtlar, hokkalar, her şey ev sahibi Alman kadınıyla hizmetçisinde ideal olan en iğrenç bir intizamla yerleştirilmişti. Burada birçok kitap vardı, hem de bunlar gazete yahut dergi falan değildi, gerçek kitaptı hepsi, Vasin de anlaşılan onları okuyordu, hem de

belki kurumlu kurumlu, intizamla okumaya yahut yazı yazmaya oturuyordu. Doğrusu, ben intizamsız bir halde oraya buraya atılmış kitaplardan daha çok hoşlanırım, hiç değilse böyle olunca çalışma bir- kutsal vazife haline gelmez. Herhalde bu Vasin, kendisini ziyarete gelen herkese karşı pek nazik davranır, ama, gene de, her hareketi bu ziyaretçiye der ki: «İşte seninle burada bir buçuk saat: kadar oturdum, ondan sonra da sen gidince işimle uğraşırım»-Gene herhalde kendisiyle konuşurken meraklı bir konuşma konusu bulmak, ondan yem bir şey öğrenmek mümkündür, ama bu sırada

DELİKANLI

281

da onun şöyle düşündüğü akla gelebilir: «İşte şimdi biz seninle konuşuruz, ben de sana pek meraklı şeyler anlatırım, ama asıl en meraklı şeye sen gidince başlarım...» Ne var ki, gene de~ gitmiyor, oturup duruyordum. Onun vereceği öğüde artık hiç ihtiyacım olmadığına kesin olarak kanaat getirmiştım.

Artık geleli bir saatten fazla olmuştu, pencere önünde duvara dayalı iki hasır sandalyeden birinde oturdum. Vaktin geçmesi de beni fena halde kızdırıyordu. Halbuki akşama kadar kendime bir ev arayıp bulmam gerekiyordu. Can sıkıntısından elime bir kitap almak istedimse de sonra vazgeçtim; bununla kendimi avutmak istediğimi düşününce iki kat tiksinti duydum. Bir saatten fazla bir zaman ölü bir sessizlik içinde geçti, sonra birdenbire Pek yakın bir yerde, kanepenin dayalı durduğu kapının arkasında gittikçe artan bir fısıll-üya elimde olmadan kulak kabarttım. Konuşan iki sest, iki kadın sesi duyuluyordu, ama sözlerini anlamaya imkân yoktu; böyle olmakla beraber can sıkıntısından dinlemeye başladım. Heyecanla, canlı canlı konuştukları, meselenin biçkiyle, dikişle ilgisi olmadığı belliydi; bir şey üzerinde anlaşıyor, yahut tartışıyorlardı yahut bir ses kandırmaya çalışıyor, yalvarıyordu ötekiye dinlemiyor, itiraz ediyordu, Anlaşılan bunlar başka kiracıları. Az sonra canım sıkıldı, kulağım da fısıllılara alışmıştı,282

DELİKANLI

öyle ki gene dinlemeye devam etmekle beraber bunun mekanik bir şekilde yapıyordum, bazan dinlediğimi bile büsbütün unutuyordum, tam böyle bir anda beklenmedik bir şey oldu, sanki birisi iki ayağıyla birden sandalyeden kalkmıştı yahut birdenbire yerinden kalkarak tepinmişti: sonra bir inilti, daha sonra birdenbire bir bağırış duyuldu, hattâ buna bir bağırış da denemezdi, vahşi bir hayvanın hırslı, öfkeli homurtusu gibi bir şeydi, hem anlaşılan bu sesin sahibi, yabancıların duymasına da aldırış etmiyordu. Kapıya koştum, açtım; benimle aynı zamanda koridorun sonundaki bir kapı da açılmıştı (sonradan öğrendiğime göre orada ev sahibi kadın oturuyormuş), açılan kapıdan iki meraklı baş uzandı. Bağırma o anda kesildi, derken birdenbire benim kapıma bitişik kiracıların oda kapısı açıldı, görünüşte genç bir kadın hızla dışarı fırladı, merdivenlerden koşa koşa indi. Öteki yaşlı kadın onu bırakmamak istediye de yapamadı, sadece genç kadının arkasından:

— Olya, Olya, nereye? Of! diye bağırıldı.

Ama bizim açık duran kapılarımızı görünce, kapısını hızla kendine çekerek biraz aralık bıraktı, aşağı kaçan Olya'nın ayak sesleri büsbütün kesilinceye kadar bu aralıktan dinledi durdu. Her şey sessizleşti. Saçma belki de gülünç bir hâdiseydi bu, ben bunu daha fazla düşünmekten vazgeçtim.

DELİKANLI

283

Aşağı yukarı çeyrek saat kadar sonra koridorda, tam Vasin'in kapısı önünde yüksek sesle teklifsizce konuşan bir erkek sesi duyuldu. Birisi kapı tokmağım tutup kapıyı: öyle araladı ki bu aralıktan herhalde kendisi beni gören, hattâ gözden geçiren, ama henüz odaya girmeyip kapı tokmağını tutarak bütün kori-dordakilere duyura duyura ev sahibi kadınla konuşmaya devam eden uzun boylu bir erkeği görmek, gözden geçirmek mümkün oluyordu. Ev sahibi kadın, incecik, neşeli sesiyle ona cevap veriyordu, bu sestten de gelenin onca tanınan bir adam

olduğu, sayılan, ağırbaşlı bir misafir, şen bir bay olduğu için de kendisine kıymet verildiği anlaşılıyordu. Şen bay, bağıra bağıra nükte savuruyordu, ama bütün meseleyi; Vasin'in evde bulunmayışı, hiçbir zaman evde bulamadığı, zaten kaderinin böyle olduğu, gene geçen seferki gibi bekliyeceği yollu sözler teşkil ediyordu, bütün bunlar da ev sahibi kadına en ince birer nükte gibi geliyordu. En sonunda misafir kapıyı ardına kadar açarak içeri girdi.

Bu, şık giyinmiş bir baydı, anlaşılan şöyle «kıbarca» denilen şekilde giyinmişti, elbisele-rını en iyi bir tarzda diktiriyordu, ama bunu Pek çok istemesine rağmen kendisinde en az bulunna şey de efendilikti. Onun için laubali tabiyatlı denilemezdi, yaradılıştan tabî küstahtı, bu söz, gene de ayna önünde durup284

DELİKANLI

DELİKANLI

285

kendine küstah olmayı öğretmekten daha az hakaret taşır. Hafif ak düşmüş koyu sarı saçları, siyah kaşları, uzun sakaliyle iri gözleri kendisini başkalarından ayırmak şöyle dursun, tersine onu umumî, herkese benziyen bir hale sokuyordu. Böyle bir kişi hem güler, hem her zaman gülmeye hazırdır, ama kim bilir neden onunla bir arada bulunmak sizi neşelendirmez. Gülerken ciddî bir tavır takınır, ciddî tavırdan neşeli tavıra geçer yahut göz kırpar, ama bütün bunları öyle yayvan, yakışık almıyacak bir şekilde yapar ki... Ama önceden anlatmaya lüzum yok. Bu bayı daha sonraları daha yakından, daha iyi tanıdım, bunun için elimde olmadan o gün kapıyı açıp odaya girdiği zamanki halini çok iyi tanıdığım bir kişiyi anlatır gibi anlatıyorum. Ama şimdi bile onun için kesin, onu tanıtabilen bir şey söylemekte zorluk çekerim, çünkü bu tip insanlarda görülen esas şey, eksiklik, zevksizlik, vuzuhsuzluktur.

Henüz oturmuştu ki birdenbire bu adamın Vasin'in üvey babası bay Stebelkov olması gerektiği aklıma geldi onun için bir şeyler duymuştum, ama o kadar az bir şeydi ki ne olduğunu bir türlü anlatamazdım, ancak bunun kötü bir şey olduğunu hatırlıyordum. Vasin'in öksüz kalarak uzun zaman Stebelkov'un himayesi altında yaşadığını, anıa şimdi çoktan artık onun tesirinden kurtuldu-

ğunu, gayelerinin de, menfaatlerinin de ayrı olduğunu, her bakımdan ayrı ayrı dünyalarda yaşadıklarını biliyordum. Bundan başka bu Stebelkov'un bir sermayesi bulunduğunu, hattâ vurgunculuk ettiğini, dalaverecinin biri olduğunu da hatırlıyordum, kısacası önceden belki onun için etraflica bazı bilgilerim de vardı, ama o sırada unutmuş olabilirdim. Oturmadan önce beni baştan ayağa kadar şöyle bir süzdü, ama selâm vermedi, silindir şapkasını kanape-nin önündeki masaya koydu, kurumlu kurumlu, hem de benim oturmaya cesaret edemediğim kanapeye oturmak değil de âdeta yayıldı, öyle ki kanape çatırdadı, sonra ayaklarını birbiri üstüne attı rugan çizmelerinin burnunu pek yükseğe kaldırarak onları seyre daldı Tabîi hemen bana döndü, iri, biraz hareketsiz gözleriyle beni süzdü.

Başını hafifçe eğerek;

— Evde bulamıyorum! dedi. Ben sustum.

— intizamlı değil! Her şeyde kendi gö-rtrçü önde gelir. Petersburgskaya'dan mı?

— Yani siz mi Petersburgskaya'dan gel-diniz? diye sordum.

— Yoo, ben bunu size soruyorum.

•— Ben... evet, Petersburgskaya'dan gel-^j ama bunu nereden anladınız?286

DELİKANLI

— Nereden mi? Hım!

Gözünü kırptı, ama cevap vermek lût-funda bulunmadı.

Bu sırada da hiç beğenmediğim bir şekilde manalı manalı gülümsüyordu. Göz kır-pışında da ahmakça bir şey vardı.

En sonunda:

. — Bay Dergaçov'da mı? diye sordu. Gözlerimi hayretle açarak:

— Ne Dergaçov'da? dedim. Muzaffer gözlerle bana baktı.

— Ben tanışmıyorum bile.

— Hım.

— Nasıl isterseniz, diye cevap verdim. Gittikçe bana tiksinti veriyordu.

— Hım, evet. Hayır efendim, müsaade edin; bakın, meselâ dükkândan bir mal alıyorsunuz, bitişikteki başka bir dükkândan başka bir alıcı, başka bir şey alıyor, nasıl bir şey alıyor dersiniz? Para, efendim, tefeci denilen tüccardır... çünkü para da bir çeşit eşyadır, tefeci de bir çeşit tüccar... Dikkat ediyor musunuz?

— Eh, diyelim kî ediyorum.

— Üçüncü bir alıcı sokaktan geçiyor dükkânlardan birini göstererek: «bu esaslı»

DELİKANLI

287

öteki dükkânı göstererek de: «bu esassız» diyor. Peki şimdi ben bu alıcı hakkında ne gibi bir kanaat edinirim?

— Ne bileyim ben.

— Hayır, müsaade edin. Bunu misal olsun diye söyledim; insan dediğin iyi misalle yaşar. Meselâ Nevskiy caddesinden gidiyorum, caddenin karşı tarafındaki yaya kaldırımından karakterini anlamak istediğim bir bay geçtiğini görüyorum. Ayrı ayrı yollardan giderek tam Morskaya sokağına sapılan, ingiliz mağazasının bulunduğu yere geldiğimiz sırada biraz önce araba altında kalıp ezilen üçüncü bir yolcu görüyoruz. Şimdi işi iyice anlayın; gene oradan geçen dördüncü bir bay, pratik anlayış ve ağırbaşlılık bakımından ezilenle beraber her üçümüzün karakterini tâyin etmek istiyor... Takibediyor musunuz?

— Evet ama, affedersiniz, büyük bir zorlukla.

— Peki, zaten bunu biliyordum. Konuyu değiştireyim. Diyelim ki, eskiden birçok defa gittiğim, Almanya'da kaplıcalarda bulunuyorum, hangi kaplıca olursa olsun, hepsi bir. kaphcalarda gezerken ingilizleri görüyorum. bildiğiniz gibi ingilizlerle ahbap olmak pek zordur; ama işte iki ay sonra tedavi müdde-tini geçirince, hepimiz dağlık bölgede, ellerimizde ucu sivri değneklerle kafiye halinde288

DELİKANLI

dağa tırmanıyoruz, şu yahut bu dağa, hepsi bir. Dönemeçte, yani mola verilen yerde, tam keşişlerin Chartreuse içkisi yaptıkları yerde (buna dikkat edin) bir kenarda durmuş, sessiz sessiz bizi seyreden bir zenciyle karşılaşıyorum. Bu zencinin de ağırbaşlılığını anlamak istiyorum; ne dersiniz, sırf kendileriyle kaplıcalarda konuşmadığım için beraberce yürüdüğüm ingiliz kafilesindekilerden zencinin ağırbaşlılığı hakkında bir hüküm vermelerini istiyebilir miyim?

— Ben ne bileyim! Affedersiniz, ama sizi takibetmekte zorluk çekiyorum.

— Zorluk mu?

— Evet, beni yoruyorsunuz.

— Hım.

Gözünü kırptı, eliyle de herhalde büyük bir zafer, galibiyet ifade etmesi gereken bir işaret yaptı; sonra anlaşılan biraz önce aldığı gazeteyi büyük bir ağırbaşlılıkla, sessiz sessiz cebinden çıkardı, açtı, beni de kendi halime bırakarak son sayfayı okumaya başladı. Beş dakika kadar bana hiç bakmadı.

Sonra:

— Bresto - Grayevskiy tahvilleri düşmedi, ha? Hâlâ çıkıyor, yükseliyor! Birçoklarını bilirim ki bu işte daha ilk adımda şapa otur-

DELİKANLI

289

dular, diyerek içinden gelen bir istekle yüzüme baktı.

— Henüz bu borsa işinden pek anlamı-yorum, diye cevap verdim.

— İnkâr mı ediyorsunuz?

— Neyi?
— Parayı:
— Parayı inkâr etmiyorum, ama... ama öyle sanıyorum ki önce ülkü, ondan sonra para gelir.
— Yani müsaade edin... işte meselâ ada-| mm birinin sermayesi var diyelim...
— önce yüksek ülkü, ondan sonra para, | yüksek ülkü olmadıkça toplum yok olur gider. Bilmem neden hırslanmaya başlamak üze-reydim. Karşımdaki, işin içinden çıkamıyor-muş gibi bön bön yüzüme baktı, sonra yüzü birdenbire pek neşeli, pek kurnaz bir gülüm-|semeyle gerildi.

— Versilov'a ne buyrulur, ha» Ne yaptı yaptı mirasa kondu! Dün mahkeme, karan onun lehine verdi, değil mi ha?

Birdenbire, hiç beklemediğim bir şurada damın benim kim olduğumu, belki daha birçok şeyleri bildiğim anladım. Ancak bilmem birdenbire kızardım, en budalaca bir gözlerimi onun yüzüne diktim. Her

DELİKANLI I — FOR.: 19/20290

DELİKANLI

DELİKANLI

291

halde kendini zafer kazanmış bir insan gibi hissediyordu, sanki büyük bir kurnazlık göstererek beni suçüstü yakalamış, yalanlarımı meydana çıkarmış gibi neşeli neşeli yüzüme bakıyordu.

İki kaşını birden yukarı kaldırarak;

— Hayır, efendim, dedi, Versilov için bilmek istediğiniz bir şey varsa bana sorun! Biraz önce ağırbaşlılık hakkında size ne demiştim? Bir buçuk yıl önce bu çocuk yüzünden mükemmel bir iş yapacaktı, evet, evet efendim, oysa şapa oturdu.

— Hangi çocuk yüzünden?

— Meme çocuğu yüzünden, şimdi bile kim bilir nerede baktırdığı çocuk yüzünden, ancak şimdi artık onun için bir şey alamaz... çünkü...

— Hangi meme çocuğu? Bu da nesi?

— Tabii onun çocuğu, onun özbeöz çocuğu, m-lle Lidiya Ahmakova'dan... «Güzel kız beni okşadı...» Kükürtlü kibritlere ne buyrulur, ha?

— Bu ne saçma sapan şey! Onun Ahmakova'dan hiçbir zaman çocuğu olmuş değildir-

— Öyle mi dersiniz? Peki ben neredeydim? Ben hem doktorum, hem de ebe! Soy adım Stebelkov, hiç duymadınız mı? Dogru

o zaman da çoktan beri hekimliği bırakmıştım, ama pratik bir işe, pratik bir fikir verebilirdim.

— Mademki ebesiniz... Ahmakova'nın çocuğunu siz mi aldınız?

— Yoo, ben Ahmakova'dan bir şey almış değilim. Orada, ailesi pek kalabalık olan doktor Granz adında biri vardı, vizite parası olarak kendisine yarım telar verilirdi, orada doktorların tarifesi böyleydi, üstelik de onu kimse tanımıyordu, orada benim yerime o bulundu... Bu iş gizli kalsın diye kendisini ben tavsiye etmiştim. Versilov'a, yani Andrey Petroviç'e pratik bir fikir verdim, karşı karşıya oturmuştuk, ben de bu gizli mesele üzerinde bir fikir verdim. Ama Andrey Petroviç i tavşan peşinde koşmayı doğru buldu.

Derin bir şaşkınlık içinde dinliyordum.

— Halk sözü yahut basit halkın sözü der ki iki tavşanın peşinden koşarsan hiçbirini yakalayamazsın. Bense bunu şöyle anlıyorum-, her zaman tekrarlanan istisnalar en so-nunda umumi kural halini alır. Başka tavşa-nın yani Rusça'ya çevirecek olursak: başka bayanın peşinden koştuğu için bir şey elde Demedi. Mademki eline bir şey geçirdin, sıkı tut, bırakma! Oysa işe hız verilmesi gereken yerde mızımlık eder, yavaş gider. Ver-

DELİKANLI

293

DELİKANLI

silov, bilindiği gibi «kadınlar peygamberi» dir, işte o zaman genç prens Sokolskiy'in benim önümde ona verdiği çok güzel bir ad Hayır, siz bana gelin! Versilov üzerinde daha çok bilgi edinmek isterseniz bana gelin!

Galiba benim şaşkınlıktan açık kalan ağzımı memnunlukla seyrediyordu. O güne kadar meme çocuğu için bir şey duymamıştım, işte tam bu sırada birdenbire bitişik komşuların kapısı çarptı, birisi hızlı adımlarla odaya girdi.

Sinirli bir kadın sesi;

— Versilov, Semionov mahallesinde, Ma-jayskaya sokağında, Litvinova'nın 17 No. lu evinde oturuyormuş, kendim adres bürosun-daydım, diye bağırdı.

Her sözünü teker teker duyuyorduk. Ste-belkov, kaşlarını oynatarak parmağını başının üstünde havaya kaldırdı.

— Biz ondan burada konuşuyoruz, oysa bak oraya da yetişmiş... işte durmadan tekrarlanan istisnalar bunlardır! Quand on parle d'une corde...

Bunun arkasından oturdu yerde hızlı hız ı kımıldayarak kanapeye yayıldı, kanapenin o yalı bulunduğu kapının arkasında konuş lanları dinlemeye koyuldu.

Ben de dehşetti şaşırmıştım. Bu sözleri, herhalde biraz önce öyle heyecan içinde koşup giden genç kadın bağıra bağıra söylemiştir, diye düşündüm. Ama asıl noluyordu da burada da Versilov ortaya çıkıyordu? Birdenbire gene deminki o hırsından kuduran insanın öfkeli, kızgın homurtusu duyuldu, sanki kendisine bir şey vermiyor yahut bir şey yapmasına engel oluyorlardı. Deminkiyle aradaki fark şuydu ki bağırımlar, homurtular daha fazla sürüyordu. Bu arada çekişmeler, sık sık, çabuk çabuk söylenen sözler duyuluyordu; «istemiyorum, istemiyorum, geri verin hemen geri verin» yahut buna benzer şeyler; hepsini iyi hatırlamıyorum. Sonra birisi, tıpkı deminki gibi hızla kapıya doğru atıldı, açtı. Komşu kadınların ikisi de koridora fırladılar, birisi, anlaşılan, deminki gibi ötekini alıkoymaya çalışıyordu. Çoktan ayağa kalkmış olan, komşuların konuşmasını bir çeşit zevkle din-liyen Stebelkov, hemen kapıya atıldı, saklanmaya falan hiç lüzum görmeden komşu kadınların karşısına çıktı. Tabii ben de kapı-nın yanına koştum. Ama onun koridora çıkması bir kova soğuk su tesiri yapmıştı; komşu kadınlar çabucak odalarına çekilerek hızla kapıyı çarptılar. Stebelkov onların peşinden atılmak istediye de bir an duraladı, parmağı havaya kaldırdı, düşünceli düşünceli gü-Risedi; ancak, bu seferki gülümsemesinde²⁹⁴

DELİKANLI

pek kötü, karanlık, uğursuz bir şey vardı. Kendi odasının kapısı önünde duran ev sahibi kadını görünce ayaklarının ucuna basarak sık adımlarla koridordan geçip yanına gitti; kadınla bir iki dakika fısıldaşıp, tabii gereken bilgiyi aldıktan sonra, artık vekarla, kararını veren bir insan tavrıyla odaya döndü, masanın üstünden silindir şapkasını aldı, aynaya bir göz attı, eliyle saçlarını düzeltti, sonra bana bakmaya tenezzül bile etmeden, kendi değerine inanan bir adam tavrıyla komşu kadınlara yollandı. Bu arada koridorda duran, gözdağı verir gibi parmağını ona doğru uzatıp: «Ah, seni yaramaz seni!» der gibi başını iki yana sallıyan ev sahibi kadına zaferle göz kırparak kulağını kapıya dayadı, bir an kapının yanında durduktan sonra karar vermiş bir insan tavrıyla hattâ fazla nezaketten kamburunu bile çıkararak elinin parmak kemikleriyle komşu kadınların kapısını vurdu, içerden bir ses duyuldu:

— Kim o?

Stebelkov yüksek sesle, hem de vekarla:

— Önemli bir iş üzerinde görüşmek için içeri girmeme müsaade etmez misiniz? dedi.

Biraz durdular, ama gene de açtılar, önce bir parmak kadar araladılar; Stebelkov, hemen kapı tokmağına yapıştı, herhalde bir daha kapatmalarına da müsaade etmezdi. Araların

DELİKANLI

da konuşma başladı, Stebelkov, durmadan içeri girmeye çalışarak yüksek sesle konuşuyordu; sözlerini pek hatırlamıyorum, ama Versilov'dan bahsediyordu, bir şey anlatacağını, her şeyi aydınatabileceğini söylüyordu, «hayır, efendim, bunu bana sorun», «hayır, efendim, siz bana gelin» hep buna benzer sözlerdi. Onu pek çabuk içeri aldılar. Ben kanapeye döndüm, konuşulanları dinlemek is-tedimse de bütün söylenenleri duyamıyordum, ancak sık sık Versilov'un adını andıklarını işitiyordum. Sesinin ahengine kulak verince Stebelkov'un artık konuşmayı idare ettiğini, artık yılışarak değil de, kanapeye yayılıp emreder gibi konuştuğunu, biraz önce bana söylediği; «takibediyor musunuz?» «şimdi lütfen künhüne varın» vesaire gibi sözleri tekrarladığını tahmin ediyordum. Bu arada kendisini dinleyen komşu kadınlara karşı umul-mıyacak kadar nazik davranması gerekti. Bir iki defa kahkaha attığı bile duyuldu, herhalde bu kahkahalar yersizdi, çünkü onun sesi yanında, bazan sesini bile bastırarak kadınların hiç de neşe ifade etmiyen sesleri, ayrıca da demin homurdıyan genç kadının sesi duyu-luyordu, genç kadın pek çok söylüyor, sinir-eniyor, acele ediyor, galiba bir şeyi açığa uruyor, şikâyet ediyor, mahkeme, yargıç arıyordu. Ama Stebelkov da ondan geri kalmıyordu, sesini yükselttikçe yükseltiyor, sık sık296

DELİKANLI

kahkaha atıyordu; bu gibi insanlar başkalarını dinlemesini bilmezler. Biraz sonra kana-peden kalktım, çünkü kapı arkasından dinlemek bana ayıp geldi, eski yerime dönüp pencere önündeki hasır sandalyeye oturdum. Vasin'in bu adamı hiçe saydığından emindim, ama ben de aynı şeyi kendisine söylesem, hemen en ciddi, en vekarlı bir tavırla onu müdafaa eder, ders vermek istiyen bir sesle de onu «zamanımızın iş adamlarından pratik bir kişi olduğunu, bu sebeple hakkında bizim umumi, soyut görüşlerimizle hüküm verilemi-yeceğini» söylerdi. Ama o anda maneviyatım kırıldı, kalbim hızlı hızlı çarpıyordu, ben de hiç şüphesiz bir şey bekliyordum. On dakika geçmiş geçmemişti ki pek uzun bir kahkahanın tam ortasında birisi, tıpkı demin olduğu gibi, birdenbire sandalyeden fırladı, ondan sonra her iki kadının da bir ağızdan bağırma-ya başladıkları duyuldu, Stebelkov'un da ayağa fırladığı, büsbütün başka bir sesle konuştuğu işitildi, sanki kendini temize çıkarmaya çalışıyor, sanki sözlerini sonuna kadar dinlemeleri için yalvanyordu... Ama onu sonuna kadar dinlemediler; gene kızgın, öfkeli sesler" duyuldu: «Defolun! Siz alçağın, edepsizin birisiniz!» Sözün kisası kendisini kapı dışarı etmeğe çalıştıkları belliydi. Stebelkov, tam komşu kadınların odasından koridora atlar gibi çıktığı sırada kapıyı açmışım, anlaşılan

DELİKANLI

297

kadınlar elleriyle odadan dışarı itmişlerdi. Beni görür görmez eliyle göstererek:

— İşte Versilov'un oğlu! Bana inanmıyorsanız, işte oğlu, özbeöz oğlu! Buyurun! diyerek hâkim bir tavırla kolumdan tuttu.

Beni bayanların yanına götürürken;

— Bu onun oğlu, özbeöz oğlu! diye tekrar ediyor, ama açıklamak için başka bir şey ilâve etmiyordu.

Genç kadın koridorda, annesi de ondan bir adım geride kapıda duruyordu. Ben sadece zavallı kızın çirkin olmadığını hatırımda tuttum; yirmi yaşlarında vardı, ama zayıftı, görünüşü hastalıklıydı, saçları kızıla çalışıyordu, hem de yüzce biraz kızkardeşime benziyor gibiydi; bunu çok iyi fark ettim; böylece hafızama yerleşip kaldı; ancak Liza bu bayanın karşımda durduğu zaman ki o son derece öfkeli hale ne gelmişti, ne de gelebilirdi; dudak-»an bembeyazdı, açık renkli gözleri parlıyordu hırsından bütün vücudu titriyordu. En buda-laca, en yakışık almiyacak bir duruma düştüğümü de hatırlıyorum, çünkü o küstah ada-mın yüzünden söyliycek bir tek söz bulamadım.

Oğluysa oğlu, bundan ne çıkar? Eğer da sizinle beraberse alacağın biri demektir!

Birdenbire bana dönerek;298

— Versilov'un oğluysanız benden babanıza: bir alçak, en bayağı, en utanmaz bir adam olduğunu, parasına ihtiyacım olmadığını söyleyin... Alın, alın, hemen şimdi bu paraları ona götürün!

Hızlı bir hareketle cebinden, koparır gibi, birkaç banknot çıkardı, ama yaşlı kadın (sonradan annesi olduğunu öğrendim) elini tuttu;

— Olya, belki de bir uydurmadır, belki de onun oğlu değildir!

Olya hızlı ona baktı, düşündü, şüpheli şüpheli beni süzdükten sonra odaya gitmek için döndü, ama kapıyı çarpmadan önce eşikte dururken Stebelkov'a öfkeli öfkeli bir daha bağırdı:

— Defol!

Hattâ ona bakarak ayağını hırsla yere vurdu. Ondan sonra kapıyı çarptı, artık bu sefer kapı içerden kilitlenmişti. Stebelkov, hattâ omuzumu bırakmadan parmağını havaya kaldırmış dudaklarında geniş, düşünceli bir gülümsemeyle, soru dolu gözlerini gözlerime dikmiş duruyordu.

Hırsla:

— Bana karşı böyle hareket etmenizi gülünç, yersiz buluyorum, diye homurdandım-
Düşünceli düşünceli:

— Bu işi incelemek gerekirdi! dedi.

— Ama beni bu işe sokmaya nasıl cüret ettiniz? Bunlar kim? Bu kadın kim? Beni omuzumdan tutup ne diye karşılarına götür-dünüz, burada' ne oluyor?

— Hay Allah kahretsin! iffeti elinden abnan bir kadın «sık sık tekrarlanan istisnalar», dikkat ediyor musunuz?

Bunun arkasından parmağını göğsüme dayamak istedi.

— Hay, Allah kahretsin! diyerek parmağını ittim.

Ama o, birdenbire, hem de hiç beklenmedik bir sırada yavaşça, sessizce uzun uzun neşeli neşeli güldü. En sonunda şapkasını başına geçirdi, hemen değişiveren, hem bu sefer asık bir ifade taşıyan bir yüzle kaşlarım çatarak söylendi:

— Ev sahibi kadına bir ders verilmeliydi... bunları evden kovmalıydı, evet, elden geldiği kadar çabuk kovmak, yoksa onlar burada... Bak göreceksiniz! Sözlerimi unutmayın, göreceksiniz!

Birdenbire gene neşelenerek:

— Adam sen de! dedi. Siz, Grişa'yı tüyeceksiniz, değil mi?

Kesin bir ifadeyle:

— Hayır, beklemeyeceğim, diye cevap verdim.300

— E, hepsi bir...

Sonra bir tek söz bile söylemeden döndü, çıktı, galiba bir haber bekliyen ev sahibi kadına bakmaya bile tenezzül etmeden merdivenlerden aşağı inmeye başladı. Ben de şapkamı aldım, ev sahibi kadından, Vasin'e Dolgorukiy'in geldiğini bildirmesini rica ederek koş a koş merdivenlerden indim, gittim.

III

Sade boş yere zaman kaybetmiştim. Sokağa çıkınca hemen ev aramaya başladım: ama düşüncelerim dağınıktı, dalgındım, birkaç saat sokak sokak dolaştım, kendileri kiracı oldukları halde odalarını kiraya veren beş altı eve girdimse de yirmisinin yanından görmeden geçtiğimden emindim. Ev bulmanın bu kadar güç olduğunu tahmin bile etmediğim için daha çok öfkeleniyordum. Her yerde Va-sin'inki gibi, hattâ dahada kötü odalar vardı, fiyatlarsa çok

yüksekti, yani benim hesabıma gelmediği için yüksekti. Doğrudan doğruya şöyle dönecek bir köşe istiyordum, buna karşılık bana küçümsiyerek bakıyor, öyleyse köşelere gidin, diyorlardı. Bundan başka her-yerde birçok acayip kiracılar vardı, kendileriyle bir arada yaşıyamıyacağımı yüzlerinden anlıyordum, hattâ bir arada yaşamamak için üste para bile verirdim. Bunlar ceketsiz, sade

yelekle dolaşan, saçları sakallarına karışmış, laubali tavırlı, meraklı kim bilir ne biçim insanlardı. Başka bir yerde, küçük bir odada on kişi oturmuş kâğıt oynuyor, bira içiyorlardı, bitişikteki odayı da bana teklif ediyorlardı. Başka yerlerde ev sahiplerinin sorularına öyle mânâsız cevaplar veriyordum ki şaşkın şaşkın yüzüme bakıyorlardı, bir evde hattâ atıştım bile. Ama bütün bu önemsiz şeyleri yazacak değilim ya; ancak şunu söylemek istiyorum ki dehşetli yorularak hamen hemen karanlık basarken küçük bir lokantada bir şey yedim. Bu sırada şöyle kesin bir karara varmıştım: eve gidip mirasla ilgili mektubu hemen Versilov'un eline (hiçbir izahat vermeden) teslim edecektim, ondan sonra yukardan eşyalarımı alıp yol çantama, bohçaya yerleştirecektim, daha da olmazsa bir gecelik bir otele gidecektim. Obuhovskaya caddesinin sonunda, Zafer kapılarının yanındaki hanlarda otuzar kapiğe hususi odalar bile bulunduğunu biliyordum; bir gecelik böyle bir fedâkârlığa katlanacaktım, yeter ki Versilov'un evinde yatmayayım. işte tam Tekno-loji Enstitüsünün yanından geçerken bilmem neden birdenbire burada Enstitünün hemen karşısında oturan, Tatyana Pavlovna'ya uğranmak aklıma esti. Doğrusunu isterseniz ona ugrarnama gene o mirasla ilgili mektup vesile olmuştu; ama beni oraya girmeye çeken, ta-302

DELİKANLI

biî başka sebeplerdi, ancak bunları aydınlatmak şimdi bile elimden gelmez: burada «meme çocuğu» «umumi kaide halini alan istisna-lar» zihnimi karmakarışık ediyordu. Birisine içimdekileri anlatmak mı, yoksa birisinden fikir almak mı, yahut biriyle dövüşmek mi yahut oturup ağlamak mı istediğimi bilmiyorum, ancak Tatyana Pavlov'nanın oturduğu kata çıktım. Moskova'dan gelişimin ilk günlerinde ona yalnız bir defa, o da annemin bir işi için uğramıştım, hatırlıyorum, içeri girip vazifemi yaptıktan bir dakika sonra çıkıp gitmiştim, hattâ biraz olsun oturmamıştım, o da bana otur bile dememişti.

Zili çaldım, ahçı kadın hemen kapıyı açtı, bir şey söylemeden beni içeri bıraktı. Bütün sonraki olaylar üzerinde büyük bir tesir yapan bu delice maceranın nasıl başımdan geçtiğini anlayabilmek için bu ayrıntılara mutlaka lüzum vardır. Hem bu ahçı kadından da söz açmak gerek. Bu kızgın, kalkık burunlu, hem galiba bütün ömrünce hanımına, yani Tatyana Pavlovna'ya nefretle bakan bir fin kadınıydı. Tatyana Pavlovna'ysa tersine ihtiyar kızların kart, ıslak burunlu finolara yahut daima uyuklıyan kedilere besledikleri sevgiye benzer duygu yüzünden bu ahçı kadından bir türlü ayrılmıyordu. Fin» kadını ya kızıp kabalık eder, ya da ağız kavgası ederek haftalarca susar, somurtur dururdu»

DELİKANLI

303

böylece de hanımını cezalandırırdı. Galiba ben böyle bir susma gününe raslamıştım, çünkü benim; «Hanım evde mi?» diye sormama karşılık ki bunu sorduğumu pek iyi hatırlıyorum, hiç cevap vermeden sessizce mutfağına döndü. Ben de bunun üzerine, tabî, hanımının evde olduğundan emin olarak odaya girdim, burada kimseyi bulamayınca da Tatyana Pavlovna hemen yatak odasından çıkar diye beklemeye başladım; yoksa ahçı kadın ne demeye beni içeri bıraksın? Oturmadan ayakta birkaç dakika bekledim; hava hemen hemen kararıyordu, Tatyana Pavlovna'nın karanlık dairesi, her yanda asılı duran uçsuz bucaksız basmalar yüzünden daha soğuk görünüyordu. Bu işin nerede geçtiğini anlamak için bu kötü daire için de

j birkaç söz söylemek gerek. Tatyana Pavlovna, hem inatçı, hem emredici karakterli bir kadın l olduğu, hem de eski derebeylik alışkanlıklarından ayrılmadığı için kendi kendisinin efendisi olmak için bu daire bozuntusunu

î *

kira ile tutmuştu. Bu iki oda tıpkı birbirine
j bitiştirilmiş, birbirinden küçük iki kanarya
kafesine benziyordu. Daireye girince doğruca
iki arşın genişliğinde dar bir koridora ayak
basıyordunuz; solda yukarda sözü geçen iki kanarya kafesi, küçük koridorun sonunda da
ufacık bir mutfığın kapısı vardı. Bu odalarda
bir ki

Şiye on iki saat için gerekli olan iki buçuk304

DELİKANLI

metre küp hava vardı, ya ya yoktu. Odaların tavanları çirkin denecek kadar alçaktı, ama
hepsinden de saçma olan taraf pencerelerin, kapıların, eşyaların, her şeyin en iyi cins Fransız
basmasıyla örtülmüş, kapatılmış, şeritlerle süslenmiş olmasıydı; ama bu yüzden oda iki kat
karanlık görünüyor, bir yol arabasının içini andırıyordu. Beklediğim odada daha şöyle böyle
dönecek yer vardı, gerçi burası da ev eşyasıyla (hem sırası gelmişken söyleyeyim, oldukça iyi
cinsten eşyalardı) yığılıydı, oymalı, altın yıldızlı türlü türlü masalar, çekmeceler, zarif, hattâ
zengin bir tuvalet takımı vardı. Ama beriki odadan kalın iki perdeyle ayrılan, Tatyana
Pavlovna'nın çıkmasını beklediğim öteki odanın, yani yatak odasının eşyası, sonradan
gördüğüm gibi, sadece bir tek karyoladan ibaretti. Benim ettiğim budalalığı daha iyi
anlayabilmek için bütün bunların bilinmesi gereklidir.

Böylece hiçbir şeyden şüphe etmeden bekliyordum ki birdenbire çingirak çalındı. Ahçı
kadının sallana sallana koridordan geçerek hiç ses çıkarmadan kapıyı açtığım, tıpkı biraz önce
bana yaptığı gibi, gelenleri içeri aldığını duydum. Gelenler iki bayandı, ikisi de yüksek sesle
konuşuyorlardı, ama seslerden birinin Tatyana Pavlovna'nın ötekini de bu sırada kendisiyle
karşılaşacağını en az umduğum o kadının olduğunu tanı

DELİKANLI

305

yınca duyduğum şaşkınlığı gelinde siz düşünün! Hem de kendisiyle böyle bir yerde, böyle bir
durumda karşılaşacaktım ha! Yanılmama imkân yoktu, bu çınlayan, kuvvetli, ayrı bir maden
sesine benzeyen sesi dün duymuştum, doğru, yalnız üç dakika kadar dinlemiştim, ama ruhuma
işlemiş, orada yerleşip kalmıştı bu ses! Evet, bu «dünkü kadındı»! Ne yapmalıydım? Bunu
okuyucuya sormuyorum, sadece o zaman ki o dakikayı hayalimde canlandırıyorum, hem nasıl
olmuştu da perdenin arkasına atılmış, kendimi Tatyana Pavlovna'nın yatak odasında
bulmuştum, bunu şimdi bile açıklamak asla elimden gelmez. Kısacası, saklandım, hem
yerimden henüz fırlamıştım ki onlar içeri girdiler. Niçin onlara karşı çıkmayıp saklandığımı
bilmiyorum; her şey istemiyerek, hiç düşünmeden yapılmıştı.

Yatak odasına atılıp karyolaya çarpınca buradan mutfığa giden bir kapı bulunduğunu gördüm
demek, ki büsbütün kaçıp kurtulmak mümkün olacaktı, ama eyvahlar olsun! kapı kilitliydi,
anahtar deliğinde de anahtar yoktu. Ne yapacağımı kestiremiyerek karyolaya oturdum; artık
ister istemez onların konuşmaları-na kulak misafiri olacağımı açıkça anladım, daha ilk
sözlerden, ilk seslerden de konuşma-arının gizli, pek nazik bir konu üzerinde ol-duğunu
hemen tahmin ettim. Oh, tabî na-306

DELİKANLI

DELİKANLI

307

muslu, asaletli bir kişinin hattâ o dakikada bile yapacağı ilk şey ayağa kalkıp dışarı çıkmak,
yüksek sesle; «Durun, ben buradayım!» diye bağırıyordu, sonra gülünç duruma düştüğüne
aldırış etmeden yanlarından geçip gitmek gerekti; ama ben ne ayağa kalktım, ne de dışarı
çıktım; bunu yapmaya cesaret edemedim, korktum.

Tatyana Pavlovna:

— Sevgili Katerina Nikolayevna, beni çok üzüyorsunuz, diye yalvanyordu, tamamiyle müsterih olun, böyle bir şey karakterinize bile yakışmıyor. Gittiğiniz her yere kendinizle beraber sevinç götürürken şimdi birdenbire böyle... Hiç olmazsa bana olsun inanmaya devam ediyorsunuzdur ya, size ne kadar sadık olduğumu elbette bilirsiniz. Emin olun ki bu sadakat, Andrey Petroviç'e karşı beslediğim, hem de bunu kimseden gizlemem, ebedî sadakattan deha az değildir... Öyleyse bana inanın, namusuma yemin ederim ki bu belge onda yok, belki hiç kimsede de yoktur; hem böyle bir düzenbazlık onun elinden gelmez, bunu düşünmeniz bile günahtır. Siz ikiniz durup dururken bu düşmanlığı uydurdunuz...

— Belge var, oysa her şeyi yapabilir-Hem ne dersiniz, dün eve geldiğim zam»" karşıma ilk çıkan onun prenze musallat ettiği ce petit espion oldu.

— Eh, ce petit espion. Bir defa o, hiç de espion değil! çünkü onu prensin yanına ben yerleştirdim, yoksa Moskova'da ya çıldırır, ya da açlıktan ölürdü, işte onu oradan böyle tarif ettiler; hem de bu kaba çocuk büsbütün budalanın biridir, espionluk etmek ne haddine?

— Evet, budalanın biri, ama bu bir alçak olmasına engel değildir. Kendisini görünce canım sıkılmasaydı, dün gülmekten katıla katıla ölürdüm; sarardı, koşarak yaklaştı, ayaklarını birbirine çarptı, Fransızca konuştu. Moskova'daysa Marya İvanovna ondan bir dâhi gibi bahsetmişti. Bu bahtsız mektubun var olduğunu, hem pek tehlikeli bir yerde olduğunu da Marya İvanovna'nın yüzünden anladım.

— Ah, güzelim benim! Onda bir şey yok diye kendiniz söylemediniz mi?

— Yok değil, var; Marya İvanovna yalan söylüyor, hem de size şunu söylüyeyim, öyle bir usta yalancı ki! Moskova'ya gitmezden önce hiçbir kâğıt kalmadığını ümidediyordum, ama oraya gidince...

— Ah, sevgilim, tersine, onun iyi kalbli, düşünceli bir kadın olduğunu söylüyorlar, Andronikov onu bütün öteki yeğenlerinden üstün tutuyordu. Doğru, ben yakından tanı- ama siz onu kendinize hayran308

DELİKANLI

edebilirdiniz! Üstün gelmek sizin için pek kolay, işte bakın ben ihtiyar bir kadın olduğum halde size tutkunum ya, biraz daha durursam hemen öpmeye kalkışırım... Onu hayran etmek sizin için işten bile değildir!

— Hayran ettim, Tatyana Pavlovna, hattâ hayranlığımı coşkunkluk derecesine getirdim, ama o da çok kurnaz... Hayır, onda tam bir karakter var, hem de kendine mahsus bir Moskova'lı karakteri... Ne dersiniz, burada Andronikov'un eski yardımcılarında Kraft adında birisine başvurmamı söyledi, belki de o bir şeyler biliyordur, dedi. Bu Kraft için bazı şeyler duymuştum, hattâ kendisini azıcık tanıyordum, ama Marya İvanovna Kraft'tan söz açınca sözlerinin yalan olduğunu, her şeyi bildiğini, mahsus bilme-mezlikten geldiğim anladım.

— Peki, ama neden, peki neden? Hem Kraft'a da sormak mümkün değil mi acaba! Bu Alman Kraft, ağzı sıkı, hatırladığıma göre de pek namuslu bir adamdır, vallahi ona sormalıydı! Ancak şimdi Petersburg'd» değil galiba...

— Oh, daha dün dönmüş biraz önce evine uğradım... işte bunun için size böyle korku içinde geldim ya, ellerim, ayaklar»» titriyor, meleğim Tatyana Pavlovna, siz herkesi tanıyorsunuz, hiç olmazsa onun kâğıt'

DELİKANLI

309

larının (çünkü şimdi kâğıtları kalmış olması gerek) bugün kimin eline geçeceğini öğrenemez misiniz? Kim bilir, belki gene tehlikeli bir adamın eline geçer? Size danışmak için koşa koşa buraya geldim.

Tatyana Pavlovna hâlâ bir şey anla-mıyarak sordu:

— Hangi kâğıtlardan bahsediyorsunuz siz? Şimdi kendim Kraft'a uğradım, demediniz mi?

— Uğramasına uğradım, ama tabanca ile intihar etmiş! Daha dün akşam.

Karyoladan fırladım. Beni espion, budala diye andıkları zaman içerde oturabilirdim, hem konuşmalarının konusu derinleştikçe benim meydana çıkmam imkânları azalıyordu. Hem bu akla hayale gelmiyecek bir şey olurdu! Tatyana Pavlovna misafirini uğurlaymca-ya kadar, içim titriyerek de olsa, içerde otur-maya karar vermişim, ondan sonra (eğer talihim yaver olur da o zamana kadar kendisi bir şey almak için yatak odasına girmezse), ondan sonra Ahmakova gidince de biz Tatyana Pavlovna ile dövüşsek bile zararı yoktu!... ma o anda Kraft için söylenenleri duyunca

karyoladan fırladım kalktım, bütün vücudum
sanki titreme nöbetine tutulmuş gibi tirtir
titriyordu. Bir şey düşünmiyerek, fikir yü-
ritmeyerek, ne yaptığının farkında olmadan³¹⁰

DELİKANLI

yürüdüm, perdeyi kaldırıp kadınların karşısına dikildim. Yüzümün solgunluğunu, titrediğimi farketmek için ortalık henüz yetecek kadar aydınlıktı... Kadınların ikisi de bir ağızdan haykırdılar. Hem haykırmamak elden gelir miydi?

Ahmakova'ya:

— Kraft mı? intihar, etti, ha? Dün? Gün batarken? diye mırıldanarak sordum.

Tatyana Pavlovna, en ince bir sesle:

— Sen neredeydin? Nereden geldin? diye bağırarak parmaklarını etime geçirircesine eliyle omuzuma yapıştı. Espionluk ediyordun, değil mi? Gizlice bizi dinledin öyle mi?

Katerina Nikolayevna oturduğu kanape-den kalktı, parmağıyla beni göstererek:

— Demin size ne demiştim? diye söylendi.

Kendimden geçtim.

— Yalan, saçma! diye öfkeli öfkeli bağırarak sözünü kestim; şimdi bana espion adı verdiniz, ah yarabbi! Espionluk etmek şöyle dursun, sizin gibilerin yanında bu dünyada yaşamaya bile değmez! Yüksek ruhlu bir insan, intihar ederek canına kıyıyor, hayatına son veriyor; Kraft, bir ülkü yüzünden»

DELİKANLI

311

Hekabel yüzünden intihar etti... Hoş siz Hekabey'e dair bir şey bilmezsiniz ya!... Gel de burada sizin entrikalarınız arasında yaşa, yalanlarınızın, ihanetlerinizin, düzenbazlıklarınızın yanında sürün dur... Yeter, yeter artık!

Tatyana Pavlovna:

— Şuna bir tokat atın! Bir tokat atın şuna! diye bağırdı.

Katerina Nikolayevna benden gözünü a-yırmadan (her şeyi en ufak çizgiciğine kadar hatırlıyorum) bakıyordu, ama yerinden de kıımıldamıyordu, bunun için daha bir dakika geçseydi Tatyana Pavlovna herhalde bu emri kendisi yerine getirecekti, bu sebeple irademin dışında yüzümü korumak için elimi kaldırdım; bu hareketimi gören Tatyana Pavlovna asıl tokadı ben ona atacağım sanmıştı.

— Peki, vur, vur! Doğuştan terbiyesiz, hödük olduğunu ispat et: sen kadınlardan kuvvetlisin elbette ne diye nazlanacaksın!

— iftira ettiğiniz yeter, yeter! diye hayırdım. Hiçbir zaman bir kadına el kaldır-

adım! Siz, utanmaz bir kadınsınız, Tatyana

Pavlovna, zaten daima benden nefret edi-

dunuz. Oh, insanlara saygı göstermeden

kah Hekabe Troia kiralı Primos'nın karısı, Troia Banlarının en cesuru olan Hektor'un anası.³¹²

DELİKANLI

muamele etmeli! Siz de gülüyorsunuz, Katerina Nikolayevna, herhalde kılığıma gülüyorsunuz; ne yapalım, Tanrı bana sizin ya-verlerinizinki gibi vücut vermemiş. Ama gene de kendimi sizin önünüzde küçülmüş olarak değil, tam tersine yükselmiş olarak görüyorum... Eh, ne demek istediğimi basıl anlarsanız anlayın, bana göre hepsi bir, ancak şunu söyleyim ki benim bu işte bir suçum yok! Buraya tesadüfen gelmişim, Tatyana Pavlovna: burada yalnız sizin o Fin kadınınız yahut sizin ona karşı olan düşkünlüğünüz suçlu; niçin benim soruma cevap vermeden doğruca içeri aldı? Sonra kendiniz de kabul edersiniz, bir kadının yatak odasından fırlayıp çıkmak bana o kadar garip geldi ki sizin bütün tükürüklerinize katlanarak dışarı çıkammaya karar verdim... Genemi gülüyorsunuz, Katerina Nikolayevna?

Tatyana Pavlovna beni hemen hemen odadan dışarı itercesine:

— Defol, defol buradan! diye bağırdı-Onun uydurmalarına aldırış etmeyin, Katerina Nikolayevna, size onu deli diye tanıttıklarını söylemiştim ya!

— Deli mi? Nereden? Acaba bunu kim söylemiş, hem nereden? Hepsi bir, yeter. Ka-terina Nikolayevna! Size en kutsal bildiğim şey üzerine yemin ederim ki bu konuşma

DELİKANLI

313

burada duyduklarımın hepsi aramızda kalacaktır... Sırlarınızı öğrendirme bunda benim suçum ne? Zaten yarın babanızın yanındaki vazifemden ayrılıyorum, bunun için aradığınız belgeden yana hiç üzülmiyebilirsiniz.

Katerina Nikolayevna bozularak:

— Bu ne demek?... Hangi belgeden bahsediyorsunuz? diye sordu; bu sırada öyle şaşırmıştı ki yüzü bile sarardı yahut da belki bana öyle gelmişti, işte ancak o zaman pek ileri gittiğimi anladım.

Hızlı adımlarla odadan çıktım; onlar hiçbir şey söylemeden gözleriyle beni takib-ediyorlardı, bakışlarında sonsuz bir şaşkınlık okunuyordu. Kısacası öyle bir bilmece bırakmışım ki onlara...

DOKUZUNCU BÖLÜM I

Eve dönmeye acele ediyordum, hem ne garip, kendimden pek memnundum. Tabii, kadınlarla hem de böyle kadınlarla, daha Doğrusu böyle bir kadınla, çünkü Tatyana Paylovna'yı kadın yerine koymuyordum, bu şekilde konuşulmıyacağını biliyordum. Her-halde bu ayarda bir kadına; «sizin entrika-larınıza tükürmüşüm» denilmezdi, ama işte314

DELİKANLI

ben bunu söylemişim, hem asıl memnun olduğum taraf da buydu. Başka şeyler bir yana, hiç olmazsa bu tarzda konuşmamla durmadan gülünç olan her şeyi örtmüş olduğundan emindim. Ama bunun üzerinde uzun uzadıya düşünmeye vakit yoktu, kafama Kraft yerleşmişti. Pek çok üzüldüğümü söy-liyemem, ama gene de ruhumun derinliklerine kadar sarsılmışım, hattâ o kadar ki başkasının bahtsızlığını, yani birinin ayağı kırıldığını namusu lekelendiğini, sevdiği bir yaratığın kaybettiğini, gören insanlarda görülen duygu, kendini alçakça tatmin eden bu duygu bile yerini büsbütün başka tam bir duyguya yani tam bir kadere bırakmıştı. Kraft'a acıyordum, yani buna doğrudan doğruya acımak denilip denilemeyeceğini bilmiyorum, ama bu çok kuvvetli, içten gelen iyilik duygusuydu! Bundan da memnundum. Pek önemli bir haberin tesiriyle bütün varlığınız sarsıldığı bir sırada bununla bir ilgisi olmıyan o kadar çok gereksiz düşünceler insanın aklına gelir ki! Ama doğru düşünülecek olursa böyle bir şey bütün öteki duyguları ezmeli, onunla ilgisi olmıyan bütün düşünceleri, hele çüküklerini dağıtmalı, oysa yerine hep küçük, değersiz fikirler insanın kafasına dolar. Gene hatırlıyorum, oldukça hatırı sayılır, sinirden gelme bir titreme yavaş yavaş bütün vücuduma yayıl-

DELİ KANLI

315

mıştı, bu titreme birkaç dakika, hattâ evde bulunduğum, Versilov'la görüştüğüm zaman bile devam etti.

Bu görüşme pek garip, hiç beklemedik şartlar altında olmuştu. Daha önce, avluda bulunan ayrı bir evde oturduğumuzu söylemiştim; dairenin numarası da on üçtü. Henüz avlu kapısından girmemiştim ki bir kadın sesi duydum, sabırsızlıkla, sinirli sinirli birisine: «on üç numara nerededir?» diye soruyordu. Bunu hemen oracıkta avlu kapısının yanındaki sütçü dükkânının kapısını açan bir kadın soruyordu, ama galiba oradakiler kendisine hiç cevap vermediler, hattâ kovdular sanırım, o da iki üç basamaklı merdivenden öfkeli öfkeli iniyordu.

Ayağını yere vurarak:

— Peki buranın kapıcısı nerede? diye bağırdı. Bu sesi hemen tanımıştım.

Ona yaklaştım.;

— Ben on üç numaralı daireye gidiyorum, kimi görmek istiyorsunuz?

.*

— Tam bir saatten beri kapıcıyı arıyorum, herkese sordum, bütün merdivenleri çıkıp indim.

— Aradığınız daire avluda. Beni tanımadınız mı?

Ama o da artık beni tanımişti.316

DELİKANLI

— Versilov'u mu görmek istiyorsunuz; bir işiniz mi var, benim de onunla bir işim var, diye devam ettim, ondan temelli ayrılmak için geldim. Buyurun gidelim.

— Siz onun oğlu musunuz?

— Bunun bir önemi, değeri yok. Ama diyelim ki oğluyum, gerçi soyadım Dolgoru-kiy, kendim de gayri meşru bir çocuğum. Bu bayın bir sürü gayri meşru çocukları var. Bu bir vicdanla şeref meselesi olunca insanın özbeöz oğlu da evden çıkabilir. Bu, încilde de yazılıdır. O, mirasa kondu, bense bu mirası onunla paylaşmak istemiyorum, kendi elimin emeğiyle geçinmeye gidiyorum. Gerekince yüksek ruhlu bir insan, hayatını bile feda ediyor; Kraft intihar etti, Kraft bir ülkü yüzünden kendini vurdu, biliyor musunuz, iyi bir delikanlıydı; ondan büyük işler ümid-edilebilirdi... Buraya! Biz ayrı bir evde oturuyoruz, încilde bunun için şöyle der; çocuklar babalarından ayrılır, kendi yuvalarını kurarlar... Tabîî ülkü buna çağırırsa... ülkünüz varsa! Ülkü bir şeyin başında gelir, her şey ülkünün çevresinde toplanır...

Merdivenlerden bizim eve çıkıncaya kadar hep böyle gevezelik ettim durdum. Okuyucu herhalde kendime karşı pek kıyasıya davrandığımı, gereken yerde de kendimi pek çabuk temize çıkardığımı fark etmiştir; evet,

DELİKANLI

317

doğruyu söylemeğe alışmak istiyorum. Versi-lov, evdeydi. Paltomu (çıkarmadan içeri girdim. Olya da öyle yaptı.. Çok hafif giyinmişti: koyu renkli elbisesinin üstünden pardesü yahut manto olması gereken bir bez parçası sallanıyordu; başında yüzüne hiç yakışmıyan eski, rengi solmuş bir bere vardı. Salona girdiğimiz zaman, annem her zamanki yerinde oturmuş, iş işliyordu, kızkardeşim de gelene bakmak için kendi odasından çıktı, eşikte durdu. Versilov, her zaiman olduğu gibi bir şey yapmıyordu, bizi görünce karşılamaya kalktı; soru dolu sert bakışlarını bana dikti.

Çabucak işin içindem sıyrılmak için;

— Benim bu işle bir ilişimim yok, dedim, hemen bir kenara çekildim, bu bayana sadece dış kapı önünde rasgeldim; sizi arıyordu, kimse de kendisine evi göstermemişti. Bana gelince ben kendi işim için geldim, bunu da kendisinden sonra anlatmakla şeref duyacağım. ...

Versilov gene de merakla beni gözden geçirmeye devam ediyordu.

Kız, sabırsızlıkla;

— Müsaade buyurum, dedi. Versilov başını ona çevirdi.

— Dün bana niçin para verdiğinizi anlamak için uzun uzadıya düşündüm... Ben...318

DELİKANLI

sözün kısası... işte paranız! diyerek deminki gibi tiz bir sesle bağırdı, bunun arkasından da bir deste banknotu masanın üstüne fırlattı. Sizi adres börosunda aramak zorunda kaldım, yoksa paranızı daha önce getirirdim.

— Bana bakın siz! diyerek birdenbire anneme, döndü. Annemin yüzü sarardı. Size hakaret etmek istemiyorum, siz namuslu bir insana benziyorsunuz, belki bu da kızınızdır. Bu adamın karısı olup olmadığını bilimyo-rum, ancak şunu biliniz ki bu bay, son para-lariyle gazetelere ilân veren mürebbiyelerin, kadın öğretmenlerin ilânlarını kesip saklıyarak bu zavallıların evlerine gidiyor, parasiyle onların namusunu satın almaya, onları felâkete sürüklemeye çalışıyor. Dün nasıl oldu da ondan bu parayı aldım, bir türlü anhyamıyo-rum; öyle namuslu bir adam tavrı takındı ki!... Çekilin bir, tek söz istemez! Siz, alçağın birisiniz, sayın bay! Niyetinizde bir kötülük olmasa bile sadakanıza ihtiyacım yok. Söz istemez, söz istemez! Oh, kadınlarınızın önünde foyanızı meydana çıkardığıma o kadar seviniyorum ki! Lanet olsun size!

Koşa koşa çıkıyordu, ama eşikte bir an, sadece;

— Söylediklerine göre siz, miras almışsınız! diye bağırarak için durdu.

DELİKANLI

319

Ondan sonra bir hayalet gibi kayboldu gitti. Bir daha hatırlatıyorum, bu kadın delirmiş gibiydi. Versilov, sonsuz bir şaşkınlık içindeydi: düşünceye dalmış, olup bitenleri anlamaya çalışıyor gibiydi, en sonunda birdenbire bana döndü.

— Sen onu hiç tanıyor musun? diye sordu.

— Tesadüfen demin Vasin'in oturduğu evin koridorunda kudurduğunu gördüm, ince sesiyle haykırdığını, size lanet ettiğini duydum; ama kendisiyle konuşmadım, hiçbir şey de bilmiyorum, şimdi de dış kapı önünde kendisine rasgeldim. Herhalde bu dünkü «matematik dersleri veren kadın öğretmen olsa gerek?»

— Evet o kadın öğretmen. Ömrümde ilk defa bir iyilik edeyim dedim, o da... Ama her neyse, sen ne söyleyecektin?

— İşte bu mektubu verecektim, diye cevap verdim. İşı açıklamayı gereksiz buluyorum, mektup Kraft'tan geliyor, ona da ölü Andronikov'dan kalmış. Okursanız öğrenirsiniz. Yalnız şunu ilâve edeyim ki bu mektubun varlığından bütün dünyada benden başka kimsenin haberi yok, çünkü Kraft, dün mek-tunbu verdikten sonra ben yanından çıkar çıkmaz intihar etti...320

DELİKANLI

Ben nefes nefese, acele acele anlatırken Versilov da mektubu eline aldı, sol eliyle zarfı bir kenarından havada tutarak dikkatle sözlerimi dinliyordu. Kraft'ın intihar ettiğini söylediğim zaman bu haberin onun üzerinde bırakacağı tesiri görmek için ayn bir dikkatle yüzünü inceliyordum. Ne dersiniz? Bu korkunç haber onun üzerinde hiçbir tesir yapmadı; kaşlarını bile oynatmadı! Tersine ,benim durduğumu görünce hiç yanından ayırmadığı, siyah bir kurdelağa bağlı duran el gözlüğünü çıkardı, mektubu mumun ışığın yaklaştırıp altındaki imzaya baktıktan sonra dikkatle okumaya başladı. Bu kibirlilikten gelen duygusuzluk beni öyle üzmüştü ki sözle anlatamam. Kraft'ı çok yakından tanıması gerekti, üstelik, ne de olsa, gene müthiş bir haberdi bu! Nihayet, pek tabii olarak, bunun onda bir tesir yapmasını istiyordum. Bir dakika kadar bekledikten sonra mektubun da uzun olduğunu bildiğim için yüzgeri döndüm, dışarı çıktım, Yol çantam çoktan hazırды, bohçaya sokacak sadece birkaç eşya vardı. Annemin yanma yaklaşmadığını düşünüyordum. On dakika kadar sonra büsbütün hazırlanıp araba çağırmak için dışarı çıkmak üzereyken odaya kızkardeşim girdi.

— İşte annem senin altmış rubleni gönderdi, bunu Andrey Petroviç'e söylediği için senden özür diliyor, işte yirmi ruble daha.

DELİKANLI

321

Dün bir aylık bakımın için elli ruble vermiştin; annem dedi ki senden otuz rubleden fazla alınamazmış, çünkü bakımına elli ruble gitmemiş, işte bu yirmi rubleyi de geri gönderdi.

— Eh, annem doğru söylüyorsa teşekkür ederim. Şimdilik Allaha ısmarladık, kardeşim, gidiyorum!

— Nereye gideceksin?

— Şimdilik bir hana gideceğim, yeter ki geceyi bu evde geçirmiyeyim. Anneme kendisini çok sevdiğimi söyle.

— O, zaten bunu biliyor. Andrey Petro-viç' de sevdiğini biliyor. Deminki bahtsız kadını buraya getirmeye utanmadın mı?

— Yemin ederim ki ben getirmedim, ben ona kapı önünde rasgeldim.

— Hayır, sen getirdin.

— Seni temin ederim...

— Düşün, sor, o zaman buna sen de sebep olduğunu görürsün.

— Ben sadece Versilov'u rezil, kepaze ettiklerine seviniyorum. Düşün bir kere, Li-diya Ahmakova'dan bir kundak çocuğu var-nuş... ama bunu ne diye sana söylüyorum...

— Onun mu? Onun mu kundak çocuğu var? Ama çocuk onun çocuğu değil ki! Böyle bir yalanı nereden, kimden duydun?

DELİKANLI I — FOR. : 21/22322

DELİKANLI

— Peki, sen nereden bileceksin?

— Ben mi bilmiyeceğim? Luga'da bu çocuğa kendim baktım. Beni dinle, ağabey: çoktan beri hiçbir şey bilmediğini görüyorum, Ama Andrey Petroviç'e, dolayısıyla de anneme hakaret ediyorsun.

— O, haklı çıkarsa ben suçlu olurum, işte o kadar, size gelince, sizi daha az sevmiyorum. Niçin böyle kızardın, kardeşim? Bak, işte şimdi daha çok kızardın! Peki, ama ben gene de o prens parçasını, Ems'te Versilov'a tokat attığı için düelloya çağıracağım. Versilov, Ahmakova'ya karşı haklıysa o zaman daha ziyade çağırabilirim.

— Ağabey, kendine gel, ne diyorsun!

— Hayır, nasıl olsa dâva işi de mahkemede bitti... Hoppala, şimdi de sarardın.

Liza korku, okunan yüzünde solgun bir gülümsemeyle:

— Ama prens seninle düello etmez ki, dedi.

— O zaman onu herkesin önünde rezil ederim. Ne oluyorsun Liza?

Öyle sarardı ki ayakta duramıyarak ka-napeye oturdu.

Aşağıdan annemin;

— Liza! diye çağırdığı duyuldu.

DELİKANLI

323

Liza toparlandı, yerinden kalktı; bana şefkatle gülümsedi;

— Ağabey, bu boş şeyleri bırak yahut birçok şeyler öğreneceğin zamana kadar bekle, çünkü sen o kadar az şey biliyorsun ki!

— Düello edeceğimi duyduğun zaman sarardığını unutmayacağım, Liza!

— Evet, evet, bunu da hatırla! diyerek gitmeden önce bir daha gülümsedi, aşağı indi.

Bir arabacı çağırdım, onun yardımıyla eşyalarımı evden çıkardım. Evdekilerden kimse bana ne itiraz etti, ne de beni durdurdu. Versilov ile karşılaşmamak için annemle ve-dalaşmadım. Arabaya binince birdenbire aklıma bir şey geldi.

Fontanka'ya, Semionovskiý Köprüsüne, diye ansızın bir kumanda verdim, gene Va-sin'e yollandım.

II

Vasin'in Kraft'la ilgili her şeyi çoktan öğrenmiş olacağı aklıma gelmişti, hem belki benden yüz defa fazlasını biliyordu; tam düşündüğüm gibi de çıktı. Vasin hemen o anda hem de bu vazifesiymiş gibi her şeyi ertaflıca anlattı, ama pek fazla heyecan da göstermedi; yorgun olduğuna kanaat getirdim hem sahiden de öyleydi. Sabahleyin kendisi Kraft'a³²⁴

DELİKANLI

gitmişti. Kraft, dün akşam, büsbütün karanlık bastığı bir sırada tabancayla (o gördüğüm tabancayla) intihar etmişti, bu da bıraktığı hatıra defterinden anlaşılıyordu. Deftere son yazı, tabanca patlamadan az önce yazılmıştı, bunda da harfleri çok güçlkle seçerek hemen hemen karanlıkta yazdığını, arkasında yangın bırakmaktan korktuğu için mumu yakmak istemediğini anlatıyordu. Hemen hemen en son satırda; «Ateş etmeden önce, tıpkı hayatımı söndürdüğüm gibi, gene söndürmek üzere mumu yakmak istemiyorum», diye tuhaf bir ilâve yapmıştı. Bu, ölümünden önceki hâtıra defterini daha üç gün önce, Peters-burg'a döner dönmez, Dergaçov'u ziyaret etmeden önce yazmaya başlamıştı, ben gittikten sonra da her çeyrek saatte bir not yazmış, en son üç dört notu da her beş dakikada bir yazmıştı. Vasin'e, bu hâtıra defteri uzun zaman gözleri önünde durduğu halde (ona okusun diye vermişlerdi), suretini çıkarmamasına şaşıtımını söyledim, hem zaten bütün hâtıra defteri iki taraflı bir yaprak kâğıttan fazla değildi, bütün notlar da kısa kısa idi. — Hiç olmazsa son sayfanın suretini çı-karsaydınız! dedim.

Vasin gülümsüyerek, böyle de hepsini hatırında tuttuğunu, hem de notların bir ara gütmeydiğini, aklına gelen her şeyi yazmış

DELİKANLI

325

olduğunu söyledi. Bu gibi hallerde bunun değeri olduğunu ona kabul ettirmek istedimse de vazgeçtim, hâtıra defterinden bir şeyler hatırlaması için yalvarmaya başladım, o da tabancanın patlamasından aşağı yukarı bir saat önce yazdığı şeylerden birkaç satır hatırladı ; «vücudunu bir titreme sardığını», «ısınmak için bir kadeh içki içmek istediğini, ama bunun fazla kanamaya sebep olacağım düşünerek vazgeçtiğini» yazmıştı.

Vasin'e:

— Hepsi de hemen hemen buna benzer şeyler, diyerek sözünü bitirdi.

Bağurdım;

— Siz de bunlara «önemsiz» diyorsunuz?

— Ne zaman dedim? Sadece defterin suretini almadım. Ama, gerçi önemsiz değilse de, oldukça basit yahut, daha doğrusu, pek tabîî yani bu gibi hallerde yazılması gereken hâtıralardan başka bir şey değil...

— Ama son düşünceler, ya son düşünceler?

— Son düşünceler, bazan pek değersiz olur. Gene böyle kendini öldüren birisi, gene böyle bir hâtıra defterinde; böyle önemsiz bir saatte aklına bir tek «yüksek fikir» gelmediğinden, hep küçük, saçma şeyler gelmesinden şikâyet ediyordu.

326

DELİKANLI

— Vücudunu titreme sardığı da saçma bir fikir mi dersiniz?

— Yani siz asıl titremeden mi, yoksa kanamadan mı bahsetmek istiyorsunuz? Ama bilinen bir hakikat var, o da ecelle yahut başka şekilde gelecek ölümü düşünebilecek olanlardan birçokları, çoğu zaman, öldükten sonra cesetlerinin çirkin görünmemesini de düşünürler. Bu bakımdan Kraft da fazla kan kaybetmekten korkmuştur.

— Bu hakikatin bilinip bilinmediğini bilmiyorum... hem bakalım bu böyle midir, diye mırıldandım, ancak bütün bunları öyle tabîî bir şey gibi görmenize şaşıyorum; oysa daha ne

zaman Kraft konuşuyor, heyecanlanıyor, bizim aramızda bulunuyordu? Ona karşı hiç olmazsa acıma da duymuyor musunuz?

— Oh, elbette acıyorum, hem bu büsbütün başka bir mesele; ama hiç değilse Kraft kendisi ölümünü mantıklı bir sonuç olarak anlattı. Meğer dün Dergaçov'un evinde onun için söyliyenerin hepsi doğruymuş: ölümünden sonra içinde frenoloji, kranioloji, hattâ matematik temellere dayanan, Rusların ikinci derecede bir insan cinsi olduğuna, bunun için bir Rus olarak yaşamaya değmi-yeceğine dair bilim düşünceleri bulunan şöyle bir defter kaldı. Burada bilmek isterseniz en çok dikkate değer taraf şu ki istenildiği

DELİKANLI

327

şekilde mantıklı bir sonuç çıkarabilir; ama bu sonuç yüzünden tutup intihar etmek, tabî her zaman olan şeylerden değildir?

— Hiç olmazsa karaktere saygı göstermek gerek.

Vasin:

— Belki de yalnız buna değil, diye kaçamaklı bir cevap verdi ama bununla budalalığı yahut akıl noksanlığını kast ettiği açıkça anlaşılıyordu. Bütün bunlar da beni sinirlendiriyordu.

— Dün kendiniz de duygulardan bahsetmişsiniz, Vasin.

— Şimdi de inkâr etmiyorum; ama bu olup bitti karşısında... bunda o kadar kaba bir yanlış göze çarpıyor ki işe ciddi olarak bakınca insan elinde olmadan acımayı bile bir yana bırakıyor.

— Biliyor musunuz, daha demin Kraft'ı kötüleyeceğinizi, gözlerinizden anlamıştım, bunu duymamak için de fikrinizi sormamaya karar vermiştim; ama bu sefer kendiniz düşüncenizi söylediniz, ben de ister istemez sizin görüşünüzü paylaşmak zorundayım; ama bununla beraber sizden memnun değilim, Kraft'a acıyorum.

— Biliyor musunuz, konumuzdan uzaklaştık...

328

DELİKANLI

— Evet, evet, diye sözünü kestim ,ama hiç olmazsa insanı avutan şu var ki, bu gibi olaylarda hayatta kalanlar, öleni yargılayacak olanlar, içlerinden; «gerçi her bakımdan acınacak, hoş görülecek bir kişi intihar ettiyse de biz yaşıyoruz ya, öyleyse pek o kadar üzülecek bir şey yok».

— Evet, şüphesiz, bu noktadan, düşünülecek olursa. Ah, siz galiba şaka ediyorsunuz, hem doğrusu pek de akılcıca bir şaka! Ben bu saatte çay içerim, şimdi getirsinler diye söyleyeceğim, siz de herhalde beraber içersiniz.

Bunun arkasından yol çantamı, bohçamı gözden geçirerek dışarı çıktım.

Gerçekten de Kraft'ın öcünü almak için elden geldiği kadar acı bir şey söylemek istemişim; hem becerebildiğim kadar da söyledim; şu da meraka değer ki «biz yaşıyoruz ya» sözlerini ilk önce ciddiye almıştı. Ama öyle yahut böyle, o gene de her noktada benden daha haklıydı, hattâ duygular bakımından bile... Bunu hiçbir hoşnutsuzluk duymadan itiraf ettim, ama onu artık sevmediğimi kesin olarak anladım.

Çay getirildiği zaman sadece bir gece i için konukseverliğini istediğimi, buna imkân î yoksa açıkça söylemesini, ben de hemen ba-

DELİKANLI

329

şımın çaresine bakacağımı, bir hana taşınabileceğimi anlattım. Bundan sonra kısaca beni böyle hareket etmeye zorlayan sebepler anlatarak Versilov'la büsbütün bozuştüğümü dosdoğru, basbayağı açığa vurdum, ama bunu pek uzun uzun anlatmadım. Vasin sözlerimi dikkatle dinlediye de hiç heyecan göstermedi. Hem de sadece sorulan cevaplandırıyordu, gerçi içten, kandıncı cevaplar veriyordu. Demin kendisinin fikrini anlamak üzere mektupla geldiğimi hiç söylemedim; deminki gelişimin bayağı bir ziyaretten başka bir şey olmadığını

anlattım. Versilov'a başka hiç kimsenin mektuptan haberi olmayacağına söz verdikten sonra, bu işi artık başkasına anlatmaya hakkım olmadığına kanaat getirmiştım. Bazı şeylerden Vasin'e bahsetmek her nedense ayrıca iğrenç geliyordu bana! Bazı şeylerden, ama her şeyden değil tabîî, bahsederek, demin burada koridorda başlıyarak, Versi-lov'un evinde biten sahneleri anlatarak gene de onun merakını uyandırmaya muvaffak oldum. Daha çok Stebelkov'a dair anlattıklarımı büyük bir merakla dinledi. Stebelkov-un Dergaçov için sorduklarını bana iki defa tekrarlattırdı, hattâ düşünceye bile daldı. O anda birdenbire Vasin'i hiçbir şeyin, hiçbir zaman zor bir duruma düşüremeyeceğini dü-şündüm; ama hatırlıyorum, ona dair ilk fikir pek lehineydi.

330

DELİKANLI

Stebelkov için edindiğim kanaati bildirerek :

— Bay Stebelkov'un söylediklerinin çoğundan bir mâna çıkaramadım, dedim, dolambaçlı sözlerle konuşuyor... sonra onda, nasıl anlatayım, şöyle bir havailik var gibi... Vasin, hemen ciddî bir tavır takındı:

— Gerçekten de iyi konuşmasını beceremez ama ilk görüşte pek isabetli fikirler ileri sürmeye muvaffak olmuştur, hem bu gibi insanlar her konu üzerinde fikir yürüten fikir adamı değil de daha çok iş, güç adamıdır, onları bu noktadan incelemek gerekir...

Tıpkı demin tahmin ettiğim gibi söylemişti.

— Her neyse, sizin komşu kadınların odasında dehşetli gürültü etti, hem bu iş, Allah bilir ya, oktu bir netice verebilirdi.

Vasin, komşu kadınların üç haftaya yakın bir zamandan beri burada oturduklarını, taşradan bir yerden gelmiş olduklarını söyledi; odalarının pek küçük olduğunu, herşeylerin-den çok yoksul kimseler oldukları anlaşıldığını, bir iş yapmadan evde oturup bir şey beklediklerini söyledi. Genç kadının öğretmenlik için gazeteye ilân verdiğinden haberi yoktu ama Versilov'un onlara geldiğini duy muştı bu kendisi evde yokken olmuştı, ev

DELİKANLI

331

sahibi kadın kendisine söylemişti. Komşu kadınlarsa aksine herkesten, hattâ ev sahibinden bile çekiniyorlardı. Tam bu son günlerde onlarda gerçekten de bir düzensizlik gördüğünü söyledi, ama daha önce bu gibi sahneler olmamıştı. Komşu kadınlar hakkındaki bütün bu söylentileri sonrası için hatırımda tutuyordum; bu sıradaysa komşuların kapılarının arkasında ölü bir sessizlik hüküm sürüyordu. Vasin, Stebelkov'un kiracılar hakkında ev sahibi kadınla konuşmayı gerekli bulduğunu, iki defa; «işte göreceksiniz!» diye tekrarladığını söylediğim zaman bu sözlerimi ayrı bir merakla dinledi.

Vasin:

— Hem göreceksiniz de, diye ilâve etti, bu boş yere onun aklına gelmemiştir; bu gibi şeylerde görüşü pek isabetlidir.

— Peki, fikrinizce ev sahibi kadına onları evden kovmasını mı tavsiye etmeli?

— Hayır, kovmak demedim, dikkat etmeli de bir hâdisе çıkmasın... Ama bütün buna benzer hâdiseler, şu veya bu şekilde sona erer... Bırakalım bunu!

Versilov'un komşu kadınları ziyaret etmesi hususunda bir hüküm vermekten kaçındı.

— Her şey olabilir; adamcağz belki ce-binde parası olduğunu duymuştur... Ama bu-332

DELİKANLI

nu sadece bir sadaka olarak da vermiş olabilir; bu onun âdetlerine, belki de düşüncelerine uygun bir harekettir.

Demin Stebelkov'un «meme çocuğu» üzerinde bir şeyler gevelediğini anlattım.

Vasin, çok iyi hatırladığım gibi, ayrı bir ciddilik, ayrı bir güvenlik taşıyan bir sesle;

— Stebelkov bu noktada büsbütün yanılıyor, dedi. Stebelkov, diye sözüne devam etti, bazan kendi pratik düşünüşüne pek fazla güvenir, bunun için de vaktinden önce kendi mantığına

uygun neticeler, çoğu zaman da oldukça isabetli olur; ama olayla ilgili kişileri göz önünde tutunca vaka daha çok hayali; daha beklemedik bir renk alabilir. Burada da böyle olmuştur, işi biraz bildiği için çocuğun Versilov'dan olduğu sonucuna varmıştır; ama çocuk Versilov'un değildir.

Bunları duyunca yakasına yapıştım, büyük bir hayretle şunları öğrendim-, çocuk genç prens Sergey Sokolskiy'in idi. Lidiya Ahmakova hastalığı neticesi mi, yoksa sadece karakterindeki hayalcilik yüzünden mi, bazan bir deli gibi hareket edermiş. Daha Versilov'dan çok önce prensi sevmiş, prens de, Vasin'in ifadesiyle «onun sevgisini kabul etmekte güçlük çekmiştin». Bu temas pek uzun sürmemiş, şimdi bilindiği gibi küsüşmüşler)

DELİKANLI

333

Lidiya da prensi yanından kovmuş, «prens, galiba, buna memnun bile olmuş».

Vasin:

— Bu, çok garip tabiatlı bir kızdı, diye ilâve etti, her zaman aklı başında olmaması da pek mümkündür. Ama prens Paris'e giderken, sonra da geri dönünceye kadar kurbanını ne durumda bıraktığını bilmiyordu, Versilov, genç kadının dostluğunu kazanınca, durumun da anlaşılması üzerine (bundan, galiba sonuna kadar anası, babası bile şüphe etmiyorlardı) kendisiyle evlenmeyi teklif etti. Âşık kız, hayranlık içindeydi, Versilov'un teklifinde «sadece bir fedakarlık görmüyordu», gerçi bunu taktir edemiyor da değildi. Ama, Versilov tabi! böyle şeyleri becermekte ustadır, diye ilâve etti. Çocuk (kız) j zamanından bir ay yahut altı hafta önce doğmuştu, bu çocuk gene de Almanya'da bir yere yerleştirilmiş, sonra Versilov tarafından geri alınmıştı, şimdi Rusya'da bir yerde bulunuyor, belki de Pe-tersburg'dadır.

— Ya kükürtlü kibritler? Vasin:

— Bunun için bir şey bilmiyorum, dedi, Ahmakova, doğumdan iki hafta kadar sonra öldü: bu arada ne olduğunu bilmiyorum. Prens, ancak Paris'ten dönünce bir ço-cuğu olduğunu öğrenmişti, hem galiba ön-334

DELİKANLI

çeleri bu çocuğun kendisinden olduğuna inanmadı... Umumiyetle bu işi, şimdi bile Herkesten gizli tutmaya çalışıyorlar.

öfke içinde:

— Ya prense ne buyrulur, ha? diye bağırdım. Hasta bir kıza karşı böyle bir hareket!

— Kız o zaman daha o kadar hasta değildi... Üstelik de kendisi prensi kovmuştu-tu... Doğru, o, bu kovulmadan pek acele faydalanmış olabilir.

— Böyle bir alçağı haklı çıkarıyorsunuz demek?

— Yoo, ona sadece alçak demiyorum. Burada düpedüz alçaklıktan başka daha birçok şeyler var. Hem bu oldukça tabî bir şeydir.

— Söyler misiniz, Vasin, prensi yakından tanırmısınız? Beni pek çok ilgilendiren bir mesele karşısında ayrıca sizin düşüncenizi öğrenmek isterdim.

Ama, Vasin, bu soruma pek fazla ihtiyatla cevap vermeye başladı. Prens tanıyordu, ama nerede, nasıl tanıştığını asla söylemek istemedi. Ondan sonra karakteri bakımından onu hoş görmek gerektiğini söyledi. Birçok namuslu meyilleri vardır, hem de duyguludur, ama arzularını yeteri kadar idare edebilecek ne zekâsı, ne bir irade kuvveti

DELİKANLI

335

vardır. Bilgisi kıt bir adamdır, birçok ülküler, olaylar ona ağır gelir, bunları kavrayamaz, böyle olmakla beraber gene de bunlara atılır. Meselâ size ısrarla şöyle bir fikri kabul ettirmeye çalışır: «Ben soyu Rürük'ten1 gelen bir prensim; ama ekmek parası kazanmam gerekirse, elimden de başka hiçbir iş gelmiyorsa neden bir kunduracı çırağı olmayayım? Tabelâda: «Kunduracı prens falanca» diye yazılı olur, hattâ böyle olunca kunduracılık bile insana asîl bir meslek gibi gelir» der, hem önemli olan da şu ki, dediği gibi de yapar, ama ona bunu yaptıran

kanaatinin kuvveti değ l, yalnız en hoppaca b,r duygululuktur. Ama ondan sonra hiç şüphe yok ki pişmanlık da getirir, o zaman da büsbütün bunun tersine aşın bir şeye başvurmaya hazırdır; bütün hayat ona göre böyledir.

Vasin, sözlerini bitirirken;

— Asrımızda birçok kişiler böyle bir çıkmaza girmişlerdir, bu da sırf zamanımızda doğdukları için böyle olmuştur.

Elimde olmadan düşünceye daldım.

— Daha önce prensin alaydan kovulduğu doğru mu? diye sordum.

— Kovulup kovulmadığını bilmiyorum, ama alayı bir tatsızlık yüzünden bıraktığı

1 En eski Rus prensi.336

DELİKANLI

doğru. Geçen yıl, güzün, tam alaydan ayrıldıktan sonra, iki yahut üç ay kadar Luga'-da yaşadığını biliyor musunuz?

— Ben... ben yalnız sizin o zaman Luga'-da yaşadığınızı biliyorum.

— Evet, bir müddet ben de orada bulundum. Prens, o zaman Lizaveta Mâka-rovna ile de tanışıyordu.

— Öyle mi? Bilmiyordum. Doğrusunu söylüyeyim, kızkardeşimle o kadar az konuştum ki... Ama annemin oturduğu eve kabul edilmesine imkân var mı? diye bağırdığın.

— Hayır; bir üçüncü ev voliyle uzaktan uzağa tanışıyordu.

— Sahi, kızkardeşim bana bu çocuk için ne söylemişti? Çocuk da Luga'da mıydı?

— Bir müddet.

— Şimdi nerede?

— Muhakkak Petersburg'dadır. Büyük bir heyecan içinde:

— Buna inanmama imkân yok, diye bağırdım, annemin herhangi bir şekilde olursa olsun bu Lidiya meselesine karışmış olabileceğine inanmam!

Vasin müsamahayla gülümsiyerek:

— Bu işte, incelemeyi üzerime almak istemediğim bütün o entrikalar bir yana,

DELİKANLI

337

Versilov'un oynadığı rolün pek öyle bayağı görülecek bir tarafı yoktur, diye işaret etti.

Galiba benimle konuşmak, artık onu sıkmaya başlamıştı, ama bunu belli etmemeye çalışıyordu.

— Bir kadının, gönül nzaşiyle kocasını başka bir kadına bırakabileceğine hiçbir zaman inanmam!... diye bağırdım. Yemin ederim ki annem bu işe karışmamıştır!

— Ama, galiba, itiraz da etmemiş?

— Ben onun yerinde olsaydım, sırf gururumdan itiraz etmezdim!

Vasin:

— Bana gelince, bu iş üzerinde bir hüküm vermekten çekmiyorum, diye kesti.

Gerçekten de Vasin, bütün, zekâsına rağmen, belki kadınları hiç anlamıyordu, bunun için birçok fikirlerin, birçok olayların gelişi onca bilinmeden kalıyordu. Ben sustum. Vasin, muvakkat olarak bir anonim şirkette çalışıyordu, eve de iş getirdiğini biliyordum. Ben üst üste sorunca gerçekten de o sırada işi olduğunu, bazı faturaları gözden geçirmesi gerektiğini itiraf etti, ben de ateşli ateşli benimle teklifsiz davranmasını rica ettim. Buna galiba memnun oldu; ama çalışmaya oturmadan önce kanapenin üstünde bana yatak yapmaya koyuldu, ilk önce karyolasını teklif etti, ama ben razı olmayınca, galiba buna338

DELİKANLI

da memnun oldu. Ev sahibi kadından yas-tıkla yorgan aldık; Vasin, pek nazik, pek kibardı, ama böyle benim için uğraşmasını görmek bana ağır geliyordu. Üç hafta kadar önce bir gün her nasılsa Petersburgskaya'da Yefim'de gece yatısına kalmıştım, o daha çok hoşuma gitmişti. Yefim'in, kim bilir neden teyzesi, arkadaşlarının gece yatısına geldiklerini öğrenecek olursa

çok kızacağını düşünerek gene bugün buradaki gibi bir kanapenin üstünde bana yatak hazırladığını hatırlıyorum. Çok gülmüştük, yatak çarşafı yerine bir gömlek sermiş, yastık yerine de palto katlayıp koymuştuk. Hatırlıyorum, Zverov, işini bitirince bir çeşit sevgiyle kanapeye vurarak:

— Vous dormirez comtne un petit roi, dedi.

— Hem onun budalaca neşesi, hem kendisine, ineğe semer vurmak kabilinden Fransızca söylediği bu sözler, beni öyle bir hale getirmişti ki o zaman bu palyoçado büyük bir memnunlukla, hem de rahat rahat uyumuştum. Vasin'e gelince nihayet bana arkasını çevirerek işinin başına geçip oturunca pek memnun olmuştum. Kanepeye yayılarak yattım onun sırtına gözlerimi dikip birçok şeyleri uzun uzun düşündüm.

III

Hem düşünecek şey de yok değildi- İçim de pek belirsiz, anlıyamadığım bir şey vardı

DELİKANLI

339

bu bütünlenmiş bir şey de değildi; bazı duygularım pek belirli olarak ortaya çıkıyordu, ama bunlar pek çok olduğu için hiçbirini beni sürükliyemiyordu. Hepsini öyle bağlantısız sırasız belirip kayboluyordu, ben de hatırlıyorum, bir tek şey üzerinde durmayı yahut düşüncelerimi sıraya koymayı hiç istemiyordum. Hattâ Kraft'a dair düşünceler bile ikinci plânda kalıyordu. Beni her şeyden çok heyecanlandıran kendi durumumdur, işte artık «ilgimi kesmiştim, yol çantam da yanımda, ben de evde değildim, her şeye de yemden başlıyordum». Sanki bu zamana kadar bütün niyetlerim, hazırlıklarım şakacıktandı, ancak şimdi birdenbire, en önemlisi de böyle ansızın her-şey gerçekten başlamıştı». Bu düşünce beni canlandırıyor, ruhumdaki birçok şeyler henüz karanlık olmakla beraber, beni neşelendiriyordu. Ama... başka duygular da vardı; hele "ir tanesi, ötekilerden ayrılıp ruhumu kaplamak istiyordu, hem garip değil mi, bu de pek neşeli bir şeye çağırıyormuş beni canlandırıyor. Ama gene de öncekorkuyla başlamıştı; sinirlilik anında elimde olmadan Ahmakova'nın karşısında şu belge ağzımdan birçok şey kaçırdığıma demin-le'c? beri üzülüyordum. «Evet, pek fazla söyle diye düşünüyorum kin bilir belki bu tahmin yürütmüşlerdir... felâket! Böyle şeyden şüphelenecek olurlarsa, tabii, beni

340

DELİKANLI

rahat bırakmazlar, ama... varsın olsun, Belki de beni bulamazlar, bir yere saklanırım! Ya gerçekten de peşim sıra koşmaya başlarsalar...» Bunun arkasından, demin Katerina Nikolayevna'nın karşısında duruşumu, onun küstah ama dehşetli bir şaşkınlıkla dolu gözleriyle ta gözlerimin içine baktığını, en küçük çizgisine kadar, hem gittikçe artan bir zevkle hatırlamaya başladım. Çıkarken de onu büyük bir şaşkınlık içinde bıraktığımı hatırladım; «ama gözleri pek de siyah değil... sade kirpikleri çok siyah, bu yüzden gözlerinin rengi de koyu görünüyor...»

Sonra, hatırlıyorum birdenbire bunları aklıma getirmekten dehşetli tiksindim... Onlara karşı da, kendime karşı da hem can sıkıntısı hem bulantı duydum. Bilmem neden kendime sitem ediyor, başka bir şey düşünmeye çalışıyordum. Birdenbire: «Komşu kadınlarla geçen olay yüzünden niçin Versilov'a karşı bir öfke duymuyorum?» diye düşündüm. Ben onun burada bir aşk oyunu oynadığına, gönlünü eğlendirmek için buraya geldiğine kesin olarak inanıyordum, ama bu bende hiç öfke uyandırmıyordu. Onun başka türlü hareket edeceği akla bile gelmezdi, gerçi kendisinin rezil kepaze ettiklerine seviniyordum, ama suçlamıyordum. Benim için asıl önemli o şey, komşu kadınla içeri girdiğim zaman kızgın, hem de hiçbir zaman bakmadığı g»

DELİKANLI

341

bakmış olmasaydı", içim titriyerek: «Ee sonunda o da bana ciddi gözlerle baktı ya! diye düşündüm. Oh, eğer kendisini sevmeseydim, nefret etmesine böyle sevinmezdim!» En sonunda dalmışım, sonra büsbütün uyuyakalmışım. Sadece uyku arasında Vasin'-in işini bitirip kâğıtları intizamla topladığını, benim yattığım kanapeye uzun uzun baktıktan sonra soyunarak mumu söndürdüğünü hatırlıyorum. Saat gecenin biriydi.

IV

Hemen hemen iki saat kadar sonra, uyku sersemliğiyle bir deli gibi yerimden fırlayıp kanapeye oturdum. Komşu kadınların kapılan arasından korkunç sesler, ağlamalar, ulumalar duyuluyordu. Bizim odanın kapısı ardına kadar açılmıştı, her yanı aydınlanan koridordaysa bir sürü insan, bağıra çağıra, oraya buraya koşuyordu. Vasin'e seslenmek Dedimse de yatakta olmiyacağını tahmin et-Kibrit kutusunu nerede bulacağımı bil-el yordamiyla elbisemi arayıp bul-karanlıkta hızlı hızlı giyinmeye baş-Komşuların odasında anlaşılan hem sahibi kadın, hem de başka kiracılar top-Duşlardı. Ama yalnız bir tek ses, yaşlı kadının ağılayan sesi duyuluyordu, çok iyi hatırlağım çünkü genç kadının sesi hiç

342

DELİKANLI

duyulmuyordu; bütün bunların hemen ilk anda aklıma geldiğimde hatırlıyorum. Daha büsbütün giyinmiştik ki Vasin, telâşla içeri girdi; alışkın eliyle hemen kibriti bulup odayı aydınlattı. Sirtında sade iç çamaşırının üzerine geçirdiği kaput, ayaklarında da terlikler vardı, hemen giyinmeye başladı.

— Ne oldu? diye bağırdım.

— Peki kötü, çok uğraştıncı bir şey! diye hemen hemen öfkeyle cevap verdi. Demin anlattığınız şu genç komşu kadın, odada kendini asmış.

Kendimi tutamadım, bağırdım. Kalbimin nasıl sızladığını, imkânı yok anlatamam. Doğrusunu söyleyim, komşuların odasına girmeye cesaretim yoktu, ancak bahtsız kadını ipten alıp yere koydukları zaman gördüm, o zaman bile bir hayli uzaktan baktım, bir yatak çar-şafıyla örtülüydü, bunun altından dar ayakkabılarının iki dar tabanı seçiliyordu. Kim bilir neden öylece yüzüne bakamadım. Annesi korkunç bir haldeydi: onun yanında bizim ev sahibi kadın da vardı, ama pek de öyle korkmuş değildi. Evdeki bütün kiracılar orada toplanmışlardı. Bunlar sayıca pek çok değildi: her zaman homurdanan, titiz, ama bu sefer pek sessiz duran yaşlı bir denizciyle Tver ilinden gelmiş oldukça saygıdeğer, mevki sahibi ihtiyar kan kocadan ibaretti. Gece-

DELİKANLI

343

nin geriye kalan kısmını, öteye beriye koşuşmaları, ondan sonra resmî ziyaretleri anlatacak değilim; ta tanyeri ağarınca kadar hafif bir titreme vücudumda dolaştı durdu, bir iş yapmadığım halde yatağa yatmamayı bir vazife bildim. Hem herkeste büyük bir dinçlik, hattâ her zamankinden farklı bir dinçlik vardı. Bu sırada Vasin arabayla bir yere gidip geldi bile. Ev sahibi kadın, meğer pek saygıdeğer bir kadınmış, tahmin ettiğimden çok daha iyiymiş. Ona anneyi kendi odasına almasını söyledim, nihayet akli yattı (bunu kendim için bir şeref sayarım). Hemen razı oldu, zavallı anne çırpınmasına, ağlamasına, ölüyü yalnız bırakıp gitmek istememesine rağmen en sonunda gene de ev sahibinin odasına geçti. O da hemen hizmetçisine semaver koymasını söyledi. Ondan sonra öteki kiracılar da kendi odalarına çekilip kapılarını kapadılar, ama benim yatmaya hiç niyetim yoktu, yanlarında hem de bu iş için bazı şeyler de söyliyebilecek bir kişi bulunmasından memnun olan ev sahibi kadının odasında uzun uzadıya oturdum. Semaver Çok işimize yaradı, hem umumiyetle semaver ayrıca pek korkunç, hiç beklenmedik bir zamanda gelen eksantrik bütün felâketlerde, bahtsızlıklarda en gerekli bir Rus eşyasıdır; zavallı anne bile, tabî birçok yalvarıp yakarmalardan, hemen hemen zorlamalardan344

DELİKANLI

sonra bir bardak çay içmeye razı oldu. Ama, samimi olarak söylüyorum, bu bahtsız kadına bakarken duyduğum kadar ezici, böyle düpedüz bir kederle hiçbir zaman karşılaşmamıştım. Hıçkırıkların, sinir buhranlarının ilk fırtınası geçtikten sonra bir çeşit istekle konuşmaya başladı, ben de anlattığı hikâyeyi hevesle dinledim. Ayrıca kadınların arasında öyle bahtsız olanlar vardır ki bu gibi olaylarda kendilerine elden geldiği kadar fazla konuşmaya fırsat verilmelidir, bundan başka bütün ömürlerince pek çok çekmiş, kederin içinde pek fazla yuğrulmuş, hem sürekli olarak birçok da küçük acılar geçirmiş, beklenmedik hiçbir felâket karşısında afallamıyan, asıl ö-nemlisi de pek çok sevdikleri bir yaratığın tabutu önünde bile kendilerine o kadar pahalıya mal olan nezaket icaplarından hiçbirini unutmıyacak kadar çetin karakterli insanlar vardır. Ben zaten onları aşağılamıyorum; buna da sebep ne bencillik, ne de kaba terbiyedir; bu gibi kalblerde, belki çok asil görünen kahraman kadınların kalbindeki cevherden daha çok cevher vardır, ama sürekli olarak küçük düşürülmeye alışkanlık, kendini koruma içgüdüğü, uzun zaman korku altında bulunmak, ezilmek gibi haller, en sonunda her şeyi altüst eder. intihar eden zavallı kız bu bakımdan annesine benzemiyordu, ikisinin de yüzleri, galiba, birbirine benziyordu,

DELİKANLI

345

gerçi ölü hiç de çirkin değildi. Anne de henüz ihtiyar bir kadın sayılmazdı, yaşı elliye yakındı, kızı gibi açık sarı saçlıydı, ama gözleri çukurlaşmış, avutları çökmüştü, büyük, intizamsız, san dişleri vardı, Zaten her şeyinden bir sanlık göze çarpıyordu, yüzünün, ellerinin derisi parşömene benziyordu; koyu renkli entarisi de eskilikten sararmıştı, şehadet parmağının tırnağına, bilmem neden büyük bir dikkatle, san bir balmumu yapıştırmıştı.

Zavallı kadının anlattıkları, birçok yerlerinde birbirini tutmuyordu. Kendim anladığımı gibi, hatırımda kaldığı kadar anlatacağım.

V

Moskova'dan gelmişlerdi. Yaşlı kadın çoktan beri duldu, «ama memur karısıydı», kocası hizmet etmiş, «iki yüz ruble tutarında bir dul maaşından başka bir şey bırakmamıştı. Bu zamanda iki yüz rublenin ne değeri var? Ama gene de Olya'yı büyütmüş, lisede okutmuştu»... Hem de bilseniz nasıl okuyordu, nasıl okuyordu; okulu gümüş madalya ile bitirdi... (Burada tabii uzun uzun ağlamalar). Rahmetli kocası, burada, Petersburg'da tüccarın birine hemen hemen dört bin ruble kadar bir para kaptırmıştı. Birdenbire de bu tüccar gene zengin olmuştu, «bende belgeleri

346

DELİKANLI

var, şuna buna danıştım, arayın, muhakkak hepsini alırsınız, dediler...» Ben de işe başladım, tüccar razı olur gibi oldu; bana kendiniz oraya gidin, dediler. Olya ile hazırlandık, yola çıktık, bir ay önce de buraya geldik. Bizde para ne gezer, bu küçük odayı tuttuk, çünkü bütün öteki odalardan küçüktü, hem de burası namuslu bir evdi, bunu kendimize uygun görüyorduk, bize en çok gerekli olan da buydu, çünkü tecrübesiz iki kadındık, bizi herkes hırpalıyabilirdi. Eh, size bir aylık ev kirasını verdik, Petersburg'sa çok pahalı bir yer, tüccar kabul etmiyor. «Sizi ne tanıyorum, ne de tanımak istiyorum», diyor, elimdeki senetlerse muntazam değil, bunu kendim de biliyorum, işte bana şöyle bir şey tavsiye ettiler: tanınmış falanca avukata başvurun; vaktiyle profesörmüş, sadece avukat değil, üstelik adliyeciymiş de, o herhalde ne yapmak, gerektiğini söyler. Elimizdeki son onbeş rubleyi ona götürdüm; avukat karşıma çıktı, beni üç dakika bile dinlemedi: «Görüyorum, dedi, anlıyorum, dedi, tüccar isterse, verir, dedi, istemezse vermez, dâva açarsanız üste para verebilirsiniz; iyisi mi barışın». Üstelik incilden bir misal getirerek şaka bile etti: «Daha henüz yoldayken, dedi, barışın, son meteliğinizi boş yere harcamayın», hem beni uğurluyor, hem de yüzüme karşı gülüyordu. On beş rublem yandı! Olya'ya geldim, karşı

DELİKANLI

347

karşıya oturduk, ağladım. O, ağlamıyordu, öyle gururlu gururlu oturuyor, öfkeleniyordu. Hep böyleydi o, bütün ömrünce hiçbir zaman ah vah etmez, hiçbir zaman da ağlamazdı. Karşımda oturmuş, sert sert bakıyordu, onun yüzüne bakmak bile bana korku veriyordu, inanır mısınız, doğrusu ondan korkuyordum. -«Peki» dedi, sonuna kadar beni dinlemedi bile. Halbuki ağlamak isterdim, ama onun önünde cesaret edemezdim. Son defa olarak gene tüccara gittim, karşısında kana kana ağladım; «Peki» dedi, sonuna kadar beni dinlemedi bile. Halbuki size doğrusunu söylemeliyim, burada uzun zaman kalacağımızı tahmin etmediğimiz için çoktan parasız pulsuz oturuyorduk. Giyecek şeylerimizi birer birer alıp götürmeye başladım, rehine yatırdıklarımızın parasiyle yaşıyorduk. Nemiz var, nemiz yok hepsini rehine yatırmıştık; kızım son çamaşırlarını bana vermeye kalkıştı, o zaman dayanamadım, acı acı ağladım. Ayağını yere vurdu, yerinden fırladı, tosa koşa tüccara gitti. Tüccarı buldu; onunla konuşmuş: «öbürgün gelin, demiş saat beşte o zaman belki de bir şey söylerim». Olya eve geldi, neşe içindeydi: «İşte dedi belki bir şey söyler.» Eh, ben de tabî sevindim, ancak kalbim şöyle uyuşur gibi oldu, acaba ne olacak, diye düşündüm; ona etraflıca sormaya da cesaret edemiyordum. Ertesi gün

DELİKANLI

solgun sararmış bir yüzle tüccardan döndü, bütün vücudu titriyordu, kendini karyolaya attı, her şeyi anladım, sormaya da cesaret edemedim. Ne tahmin edersiniz, haydut, içer-ki odadan on beş ruble getirmiş: «Tam bakire olduğun meydana çıkarsa kırk ruble daha veririm», demiş. Yüzüne karşı hiç utanmadan böylece söylemiş. Olya, üzerine atılmış, ama haydut onu itmiş, öteki odaya kaçıp kapıyı kilitlemiş. Halbuki vicdanımla itiraf ediyorum, hemen hemen yiyecek bir şeyimiz kalmamıştı. Tavşan derisinden kısa bir kürkümüz vardı onu götürüp sattık gazeteye gitti, ilân verdi; bütün derslerden sınava hazırlar, aritmetik dersleri verir, diye yazdı, «hiç olmazsa ders başına otuz kapık verirler» diyordu. En sonunda onun yüzüne bakarak korkmaya başladım: benimle hiç konuşmuyor, saatlerce pencere önünde durup karşıki evin damına bakıyordu, sonra durup dururken; «bari çamaşır yıkamaya gitsem, bari toprak kazsam!» diyor, yahut buna benzer bir şey söyliyerek haykırıyor, ayağını yere vuruyordu. Burada tanıdıklardan kimsemiz de yok ki gidip başvuralım! «Halimiz ne olacak?» diye düşünüyordum. Olya ile konuşmaktan hep korkuyordum. Bir gün, gündüz uyuyordu, uyandı, gözlerini açtı, yüzüme bakmaya başladı; sandığın üstünde oturuyordum, ben de ona bakmaya başladım; sessizce kalktı, bana yak-

DELİKANLI

349

laştı, sıkı sıkı kucakladı beni, işte o zaman ikimizde kendimizi tutamadık, ağlamaya başladık, kucak kucağa oturduk ağladık, ağladık, ömrümde ilk defa onu böyle görüyordum, işte tam biz böyle kucak kucağa otururken sizin Nastasya içeri girdi, orada sizi bir bayan soruyordu, görüşmek istiyormuş, dedi Bütün bunlar dört gün önce olmuştu, içeri bir hanımefendi girdi, pek de şık giyinmişti, gerçi Rusça konuşuyordu, ama şivesi, sanki Alman şivesi gibiydi: «Siz mi gazeteye ders veriyorum, diye ilân verdiniz?» O zaman onun gelişine öyle sevinmiştik ki, hemen oturduk, öyle de şefkatle gülüyordu ki; «Kendim için değil, dedi, yeğenimin küçük çocukları var; arzu ederseniz bize buyurun orada konuşuruz, anlaşırsınız». Adres verdi, Voznesenskiy köprüsünde, şu numaralı evde, şu numaralı daire, diye... Gitti. Olečka da hemen o gün oraya koştu, ne dersiniz iki saat sonra geri dönmez mi, sinir buhranları geçirmeye, çırpmmaya başladı. Sonra olan bitenleri anlattı; «Kapıcıya, falanca numaralı daire nerede, diye sormuş. Kapıcı şöyle baştan ayağa kadar bir süzmüş. «O dairede ne işin var?» diye sorup öyle tuhaf tuhaf bakmış ki hemen oracıkta işi anlamak gerekirdi. Ama

öyle cesaretli, sabırsız bir huyu vardı ki sorulara, kabalıklara hiç katlanmazdı. Kapıcı: «Nah işte oraya gidin» diyerek parmağıyla merdiveni göster-350

DELİKANLI

mis, kendisi de arkasını dönüp küçük odasına girmiş. Ne dersiniz, Olya içeri girip sorunca .bir sürü kadın çevresine toplanmazmı? «Buyurun! buyurun!» demişler, hepsi de kadın-mış, gülüyorlarmış, yüzleri allıklıymış, pudra-lıymış. kendileri kötü kadınlardanmış, piyano çalıyorlarmış. Olya'yı içeri sürüklüyorlarmış; «onların yanından kaçmak istedimse de bırakmıyorlardı artık» dedi. Bunun üzerine bir korku almış onu, dizlerinin bağı çözülmüş, geri bırakmıyorlarmış vesselâm tatlı diller döküyor, kandırmaya çalışıyorlarmış, bir şişe vermut çıkarıp açmışlar, kadehe koyup sunmuşlar, buyur etmişler. Olya, ayağa fırlamış, avazı çıktığı kadar bağırmağa, titremeye başlamış; «Bırakın beni!» diye feryadediyormuş. Kapıya koşmuş, ama kapıyı tutuyorlarmış, oysa bağırmağa devam ediyormuş; bu sırada biraz önce bize gelen kadın öteki yanına seğırtmiş. Olya'cığının yanağına iki tokat atarak kapıdan dışarı itmiş: «Seni gidi şıfıntı, kibar bir evde yaşamaya lâayık değilsin sen!» Başka bir kadın da merdivenden aşağıya ba-ğınyormuş: «Açlıktan nefesin koktuğu için kendin bize yalvarmağa geldin, bizse senin o pis suratına bakmak bile istemedik!» Bütün o geceyi sıtma nöbetle içinde geçirdi sayıkladı, ertesi gün uyandığı zaman gözleri parlıyordu, kâh ayağa kalkıyor, kâh oturuyor, yahut odada dolaşıyordu: «Bu kadını mahke-

DELİKANLI

351

meye vermeli, mahkemeye!...» diye söyleniyordu. Ses çıkarmıyordum: peki mahkemeye gidip de ne yapacaksın diye düşünüyordum, ne ile ispat edersin? Odada oradan oraya dolaşıyor parmaklarını birbirine geçirmiş, kı-racakmış gibi geriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu dudaklarını sımşıkı sıkırmıştı, kıpırdatmıyordu. O dakikadan başhyarak ta sonuna kadar yüzüne karanlık bir bulut çötkü. Üçüncü gün biraz hafifler gibi oldu, sanki avun-muştu. İşte tam o gün öğleden sonra saat dörtte de bay Versilov bize teşrif buyurdu. Şimdi dosdoğru söyleyim, bilmem nasıl oldu da hiç kimseye güveni olmıyan Olya, o zaman daha söze başlarken onu dinlemeye koyuldu, hâlâ anlamıyorum? O manian bizi en çok ken-dLie çeken onun böyle ciddî hattâ sert görünüşü olmuştu; yavaş sesle, etraflı, esaslı, hep öyle nezaketle (hem de ne nezaket!), hattâ saygıyla konuşuyordu, öyle kötü bir niyetbes-lediği de görünmüyordu, temiz bir kalbe geldiği besbelliydi: «Gazetede ilânınızı okudum, dedi, ama onu gerektiği gibi yazmamışsınız, bayan, öyle ki bundan size zarar bile gelebilir». Ondan sonra ne dediğini pek iyi anlamadım, ama aritmetik için bir şeyler anlatmaya başladı, baktım Olya kızardı, sanki yeniden canlanmıştı, dinledi, dinledi, sonra kendisi de istekle konuşmaya başladı (anlaşılan pek akıllı bir kişiydi!); baktım ona teşekkür352

DELİKANLI

bile etti. Olya'ya her şeyi etraflıca sordu, Moskova'da da uzun zaman yaşadığı belliydi, meğer kız lisenin müdürü bayanı da tanıyormuş. «Size muhakkak dersler bulacağım, çünkü burada birçok tanıdıklarım var, hattâ iktidarda olan kimselerden bile rica ederim, eğer temelli bir yer isterseniz ilerde onu da düşünürüz... şu anda size doğrudan doğruya bir şey soracağım için özür dilerim: şimdilik size bir faydam dokunabilir mi? Bir yardımda bulunmama müsaade ederseniz, bununla ben size değil tersine siz bana zevk vermiş olursunuz. Varsın bana borcunuz olsun, iş bulur bulmaz en kısa bir zamanda borcunuzu ödiye-bilirsiniz. Bense, namusum üzerine söylüyorum, bundan sonra böyle bir sıkıntıya düşsem, sizse tersine varlıklı olsanız, küçük bir yardım istemek için doğruca size gelirdim, karımı, kızımı size gönderirdim...» yani onun bütün söylediklerini hatırlamıyorum, ancak gözlerim yaşardı, çünkü baktım, Olya'nın da minnettarlıktan dudakları titredi: «Babam yerinde olan kişinin namusuna, insanseveverliğine güvendiğim için kabul ediyorum, diye cevap verdi... Böyle güzel söyledi, hem kısa hem, kibarca: «insan-severliğine güvendiğim için kabul ediyorum»

diye cevap verdi... Ne kadar güzel, bak, size hem ders, hem de bir iş bulacağım; hemen uğraşmaya başlayacağım, bugünden tezi yok, çünkü elinizde sizi iyi tanıtmaya yetecek

DELİKANLI

353

kadar belgeleriniz var» dedi... Ha, sahi, bak söylemeyi unuttum, bay odaya girer girmez ilk iş olarak kızımın liseden aldığı bütün belgeleri gözden geçirmişti. Olya kendisi göstermişti, o da Olya'yı bütün derslerden imtihan etti... Bay gittikten sonra Olya bana dedi ki: «Biliyor musun, anne, beni her dersten imtihan etti, hem ne akıllı, bu zamanda böyle ileri, böyle okumuş insan az bulunur...» Bütün yüzü neşeyle parlıyordu. Altmış ruble para da masanın üstünde duruyordu; «Bunları saklayın anneciğim, dedi, işe girer girmez elden geldiği kadar çabuk öderiz, namuslu insanlar olduğumuzu ispat ederiz, kibar kimseler olduğumuzu zaten gördü». Sonra sustu, baktım derin derin, nefes alıyor, birdenbire: «Biliyor musunuz, anne biz kaba insanlar olsaydık belki gururumuzdan, onurumuzdan verdiği parayı kabul etmezdik, şimdiyse parayı almakla sadece nezaket göstermiş olduk, saygıdeğer, ağarmış saçlı bir kişi olduğu için kendisine her bakımdan güvenimiz olduğunu gösterdik, öyle değil mi?» Ben ilkin başka türlü anladım: «Asil, zengin bir insandan, hem üstelik iyi kalbli bir insan olursa, ne diye bir lütuf kabul etmemeli?» Bana bakarak kaşlarını çatı: «Hayır, anneciğim, dedi, bu o değil, biz lütuf beklemiyoruz onun «insan-severliği» nin değeri var, dedi. Paraya gelince, gerçi ihtiyaç içindeysen de hiç almamak daha

DELİKANLI I — FOR. : 23/24354

DELİKANLI

iyi olurdu, anneciğim, iş bulacağına söz verdi ya o da yeter». «E, dedim, Olya, ihtiyacımız pek fazla da onun için kabul etmemek elimizden gelmedi, hem zaten doğru da olmazdı», bunun üzerine ben bile gülümsedim, Eh, içimden memnundum doğrusu, ancak aradan on, on beş dakika geçince birdenbire; «Anneciğim, dedi, parayı şimdilik harcamayın», hem bunu pek kesin bir sesle söyledi. «Neden?» diye sordum. «Öyle işte» diyerek kesip attı, sustu. O akşam hiç konuşmadı, ancak gece saat ikide uyandım, baktım Olya, karyolada bir yandan bir yana dönüp duruyor: «Anne, uyumuyor musunuz?» «Hayır, dedim, uyumuyorum». «Biliyor musunuz, dedi, o, beni küçük düşürmek için böyle yapmıştır?» «Amma da yaptın ha, amma da yaptın ha!» dedim. «Muhakkak böyle olmalı: bu alçak adamın biri, verdiği paranın bir kapağına bile dokunayım, harcamam demeyin». Ona anlatmak istedim, bir ara yatağın içinde ağladım bile, oysa duvara döndü: «susun dedi,, uykumu kaçırıyorsunuz!» Ertesi sabah baktım dolaşıp duruyor, yüzü insan yüzüne benzemiyor; işte ister inanın, ister inanmayın, Tanrının huzurunda söylileyim ki o zaman aklını kaçırmıştı! O kötü evde edilen hakareten sonra hem kalbi kırılmış... hem de aklım oynatmıştı. O sabah yüzüne bakarak şüphelenmeye başladım, bir korkudur aldı beni; hiçbir za-

DELİKANLI

355

man sözüne itiraz etmiyeceğim, diye düşündüm. «Anneciğim, dedi, o adresini bırakmadan öylece gitti». «Günaha giriyorsun, Olya dedim, dün onu kendin dinledin ,sonra kendin övdün, kendin şükran göz yaşları dökmeye hazırdın». Ben bu sözleri söyleyince birdenbire haykırdı, ayağını yere vurdu: «Alçakça duyulan olan bir kadınsınız siz, eski zaman terbiyesi , kölelik zamanının terbiyesi var sizde!...» bunun arkasından da söylemediğini bırakmadı, şapkasını kaptığı gibi dışarı fırladı ben arkasından bağırdım, ne oluyor ona, diye düşündüm, koşa koşa nereye gitti böyle? Oysa adres bürosuna koşmuş, bay Versilov'un nerede o-turduğunu öğrenmiş, geri döner dönmez: «Hemen bugün, dedi, hemen şimdi paralarını götürüp yüzüne fırlatacağım; o, bana Saf-ronov gibi (şu bizim tüccar) hakaret etmek istedi; ancak Safronov kaba bir mujik gibi davrandı, buysa bir yezit gibi hareket etti». Felâkete bakın ki tam bu sırada dükkân bay kapıyı vurdu: «Versilov üzerinde konuşulduğunu duydum, dedi, ben de

onun için bazı şeyler söyleyebilirim». Olya, Versilov adını duyar duymaz hemen hırsla ona atıldı, anlattı, anlattı, ona bakarak ben bile şaşıyordum.- herkesle böyle konuşmazken, hep sessiz sessiz otururken, şimdi hiç tanımadığı bir erkekle böyle konuşuyordu? Yanakları kızarmıştı, gözleri parlıyordu... Bay da tam

356

DELİKANLI

bu sırada: «Çok doğru düşünüyorsunuz, hanımefendi, dedi, Versilov, tıpkı gazetelerin yazdığı gibi buralı generallere benzer; general üniformasını giyer, göğsüne madalyalarını takar, gazetelere ilân veren bütün mürebbiye-leri dolaşır, hem aradığını da bulur; istediğini bulamazsa bile oturur, konuşur, bir sürü vaatlerde bulunur, sonra çıkar gider, ama gene de gönlünü eğlendirmiş olur». Olya bile kahkahalarla güldü, ama öyle kırılgan kırılgan gülüyordu ki! Bir de baktım o bay, Olya'nın elini tuttu kalbine götürdü: «Ben, hanımefendi, sermayesi olan bir adamım, güzel kıza her zaman bir şey teklif edebilirim, ama daha iyisi önce onun sevimli elini öpeyim...» baktım elini dudaklarına götürüyor. Olya birdenbire bir fırlayış fırladı, ama burada artık ben de onunla beraber ayağa kalktım, ikimiz bir olup odadan kovduk onu. İşte akşam üzeri Olya, paraları elimden kaptı, koşa koşa gitti, sonra geri döndü: «Anneciğim, dedi, namussuz adamdan öcümü aldım!»«Ah, Olya, dedim, belki ayağımıza gelen nimeti teptin, asıl, iyiliksever bir kişiye hakaret ettin!». Dayanamadım, ona öfkelenerek ağlamaya başladım. Bana bağırdı; «istemiyorum, istemiyorum! Dünyanın en namuslu adamı olsa gene onun sadakasını istemem! Hiç kimsenin bana acımasını da istemiyorum» Yattım, aklımda da hiçbir şey yoktu. Duvar da sizin

DELİKANLI

357

aynadan kalan o çiviye kaç defa bakmıştım, ne dün, ne de başka gün hiç aklıma gelmemişti, bunu hiç düşünmemiştim, hiç tahmin etmemiştim, böyle bir şeyi Olya'dan da hiç beklemiyordum. Her zaman uykum çok ağırdır, horlarım, kan beynime hücum eder, bazan da kalbimi sıkar, rüyamda bağırırım, öyle ki geceleyin Olya beni uyandırır; «Neye bu kadar derin uykuya dalıyorsunuz, anneciğim, gerektiği zaman sizi uykudan uyandırmak elden gelmiyor». «Oh, uykum pek ağır, Olya, derdim, pek ağır». Demek bu gece de horlamamı bekledi, ondan sonra da hiçbir şeyden korkmadan kalktı. Yol çantasının uzun kayışı vardı, bir aydan beri hep göz önünde duruyordu, daha dün sabah; «Artık bu kayışı bir yere saklamalı, ortada sürünüp durmasın» diye düşünmüştüm. Sonra anlaşılan sandalyeyi ayağıyla itmiş, duvara çarpıp gürültü çıkarmasın diye de kenarına etekliğini koymuş. Anlaşılan ben bir hayli zaman, belki tam bir saat, belki de daha fazla bir zaman geçtikten sonra uyanmıştım. «Olya!» diye çağırdım. «Olya!» Hemen bir şey görür gibi oldum, onu çağırdım. Yatakta nefes alıp verdiğini mi duymadım, yoksa karanlıkta karyolanın boş olduğunu mu fark ettim, bilmiyorum, ancak kalkıp yatağı elimle şöyle bir yokladım, baktım karyolada kimse yok, yastık da soğuktu. O anda kalbim hop-358

DELİKANLI

ladı, bir dakikada bütün duygularımı kaybetmişim gibi donup kaldım, aklım karıştı; «Dışarı çıkmıştır» diye düşündüm, ileriye doğru bir adım attım, bir de baktım, köşede kapının yanında ayakta duruyordu sanki... Sesimi çıkarmadan durmuş ona bakıyordum, o da karanlıktan bana bakıyor gibiydi, hiç kımıldamıyordu... «Ama ne diye sandalyenin üstüne çıkmış?» diye düşündüm. «Olya» diye fısıldadım içim »yavaş yavaş buz kesiliyordu. «Olya ,işıtıyor musun?» Ancak o zaman her şey aydınlanır gibi oldu, ileri atıldım, iki elimi ileriye ona doğru uzattım, kucakladım, oysa kollanmın arasında sallanıyordu, yakaladım, gene sallanıyordu, her şeyi anlıyordum anlamakta istemiyordum... A-ah! dedim... Bütün ağırlığımla yere yuvarlandım, o zaman bağırdım...

Sabahleyin saat altı sularında;

— Vasin, dedim, sizin Stebelkov işe burnunu sokmasaydı, belki bunlar olmazdı.

— Kim bilir, herhalde olurdu. Burada öyle birdenbire hüküm vermeye gelmez, burada her şey onsuz da hazırmış... Doğru, bu Stebelkov bazan...

Sözlerini bitirmedi, yüzünü pek buruşturdu, Saat yediye doğru Vasin gene arabayla bir yere gitti, hep uğraşıp duruyordu.

DELİKANLI

359

Ben de Nihayet yapayalnız kaldım. Ortalık aydınlanmıştı artık... Başım hafifçe dönüyordu. Versilov, gözlerimin önüne geldi: bu ihtiyar kadının anlattıkları onun hareketlerine büsbütün başka bir renk veriyordu. Bu olayı daha; rahatça düşünmek niyetiyle bir dakika Vasin'in karyolasına uzandım, çünkü sırtımda elbise, ayaklarımda da çizmelerim vardı, bilmem nasıl oldu, birdenbire uyuyakalmışım. Hemen hemen dört saat uyumuştum; kimse de beni uyandırmamıştı.

ONUNCU BÖLÜM I

On buçuğa doğru uyandım, uzun zaman gözlerime inanamadım: geçen akşam yattığım kanepede annem, yanında da asılan kızın annesi, bahtsız komşu kadın oturuyordu, ikisi de birbirinin elini tutmuşlardı, herhalde beni uyandırmamak için fısıltıyla konuşuyor, ağlıyorlardı. Yataktan kalktım, hemen anneme doğru atılarak kucakladım, öpmeye başladım. Yüzü sevinçle parladı, o da beni öptü, sağ eliyle üç defa istavroz çıkararak bana hayır dua etti. Daha birbirimize bir tek söz söylememiştik ki kapı açıldı, Versilov ile Vasin içeri girdiler. Annem hemen yerinden kalktı, komşu kadını alıp dışarı çıktı. Vasin bana360

DELİKANLI

elini uzattı, Versilov ise benimle hiç konuşma-dan koltuğa oturdu. Annemle o, / anlaşılan hayli zamandan beri buradaydılar. Suratı asıktı, kaygılıydı.

Galiba aralarında daha önce başlayan konuşmaya devam ederek Vasin'e:

— En çok bütün bunları daha dün akşam çözemediğime yanıyorum, diye teker teker söyledi, o zaman belki bu korkunç iş de olmazdı! Hem vakit de vardı saat daha sekize bile' gelmemişti. Dün akşam o bizden çıkar çıkmaz, hemen peşisıra buraya kadar gelmeyi, onu kandırmayı aklıma koymuştum, ama hiç aklımda olmıyan acele bir iş buna engel oldu halbuki onu bugüne, hattâ bir hafta sonraya da bırakabilirdim... bu cansıkıcı iş her şeye engel oldu, her şeyi altüst etti. Nasıl oldu da ikisi bir araya geldi bilmem ki!

Vasin söz arasında:

— Belki de kandırmaya yetişemezsiniz; burada siz olmadan da kâse pek fazla dolmuş, hattâ taşmış bile, dedi.

— Hayır, yetiştirdim, muhakkak yetiştirdim. Kendi yerime Sofya Andreyevna'yı göndermek düşüncesi de aklımdan geçti. Sade aklımdan şöyle gelip geçti. Sofya Andreyevna yalnız başına bile onu kandırırdı, bahtsız kız da ölmemiş olurdu. Hayır, bir daha «iyilik-

DELİKANLI

361

severliğimle» hiç kimsenin işine burnumu sokmam... Hem hayatımda yalnız bir defa burnumu soktum! Bense neslimizden geri kalmadığımı, zamanımızın gençliğini anladığımı sanıyordum. Evet, bizim eskiler, daha olgunlaşmadan eskiyor. Hem sahiden de birçok asrî insanlar var ki eski alışkanlıkla hâlâ kendilerini genç nesilden sayıyorlar, çünkü daha dün öyleydiler, halbuki artık geride kaldıklarının farkında bile değiller.

Vasin akıllıca bir tavırla:

— Burada bir anlamazlık, pek açık görülen bir anlamazlık oldu, diye işaret etti. Annesi, umumi evde kendisine edilen dehşetli hakaretten sonra aklını kaybetmiş gibi bir hale geldiğini söylüyordu. Buna olayın geçtiği yeri, tüccarın ettiği hakareti de katın... bütün

bunlar gene aynı şekilde eski zamanda da olabilir, bunlar yalnız bugünün gençlerinde görülen şeyler değildir.

— Biraz sabırsız, bu şimdiki gençler, hakikati anlama kabiliyeti de pek az rabiî, bu her zamanın gençliğinde görülen özelliklerdendir, ama şimdikilerde daha çok görülüyor: Söyler misiniz, Stebelkov burada neler karıştırdı?

Ben birdenbire lâfa karışarak:

— Bütün bunlara zaten bay Stebelkov

362

DELİKANLI

sebeboldu, dedim. O, gelmeseydi hiçbir şey de olmayacaktı; o, yangım körükledi.

Versilov, sözlerimi sonuna kadar dinledi ama bana bakmadı. Vasin somurttu.

Versilov, acele etmeden, sözlerini eskisi gibi uzata uzata;

— Gülünç bir halim için de gene kendime sitem ediyorum, diye sözüne devam etti, onunla konuşurken, galiba, eski kötü âdetime uyarak biraz neşeli davrandım, havaî bir adam gibi güldüm, kısacası gerektiği kadar sert, soğuk, somurtkan değildim, bu üç vasma da galiba şimdiki gençlik pek fazla kıymet veriyor... Kısacası, beni oradan oraya dolaşan bir kadın avcısı yerine koymasına sebeboldum.

Ben, sert bir sesle lâfa karıştım:

— Hiç de değil, annesi tersine sizin ciddilik, hattâ sertlik, samimilik göstererek onun üzerinde çok iyi bir tesir bıraktığınızı söylüyordu, bunlar da kendi sözleri. Siz onun gidince kızı bu bakımdan sizi övmüş.

Versilov, nihayet göz uciyle bana bakara .

— Ya-a? diye mırıldandı.

Sonra küçük bir kâğıt parçasını Vasine uzatarak;

DELİKANLI

363

— Bu kâğıdı alır mısınız, bu işte gerekli galiba dedi.

Vasin, aldı, merakla baktığımı görünce de okumam için bana verdi. Kurşun kalemiyle karalanmış eğri büğrü iki satırlık bir yazıydı, belki de karanlıkta karalanmıştı:

«Anneciğim, sevgili anneciğim, hayat sahnesindeki oyunuma son verdiğim için beni bağışlayın, size keder veren Olya»

Vasin açıkladı;

Bunu ancak sabahleyin bulmuşlar.

Hayret içinde;

— Ne garip bir yazı! dedim. Vasin;

— Neresi garip? diye sordu.

— Böyle bir dakikada, böyle gülünç bir ifadeyle yazı yazılır mı?

Vasin soru dolu gözlerle yüzüme baktı.

— Hem de pek garip mizahi bir yazı, diye devam ettim, bu lise talebelerinin kendi alarında konuştukları itibari bir dildir... böyle bir dakikada, bahtsız annesine ı bir kâğıda, «hayat sahnesindeki oyu-na son veriyorum» diye yazar? O ise anisini seviyormuş da!

Vasin, hâlâ anlamıyordu.

364

DELİKANLI

— Peki, ama niçin yazılmasın? Nihayet Versilov:

— Burada hiçbir mizah da yok diye işaret etti, ifade, tabî, bu gibi hallere uygun bir ifade değil, tarz da o tarz değil, hem sahiden de lise yahut, senin söylediğin gibi, talebelerin kendi aralarında konuştukları itibari bir dilden, belki de mizahi bir yazıdan doğmuş olabilir ama zavallı kız bunu o dehşet verici kâğıda tam bir saflıkla, tam bir ciddilikle yazmıştır.

— Buna imkân yok, o liseyi bitirmiş, hem de gümüş madalya bile almış.
— Gümüş madalyanın burada bir önemi yok. Şimdi birçokları liseyi böyle bitiriyorlar.

Vasin gülümsiyerek:

— Gene gençliğe hücum, dedi. Versilov yerinden kalkıp şapkasını alarak:

— Hiç de değil, diye cevap verdi, şimdiki nesil pek öyle edebiyattan anlamıyorsa da hiç şüphesiz... başka meziyetleri var, diye derin bir ciddilikle ilâve etti. Hem de «birçokları» diyorum, «hepsi» demiyorum hem de işte meselâ sizi edebiyattan anlamıyorsunuz, diye suçlamıyorum ki, siz de henüz bir genç adamsınız.

Daha fazla dayanamıyarak:

DELİKANLI

365

— Zaten Vasin de «hayat sahnesindeki oyun»da fena bir şey görmedi, diye işaret fettim.

Versilov, sessizce elini Vasin'e uzattı; o la Versilov'la beraber çıkmak için kasketim idi, çıkarken de bana: Allaha ısmarladık, diye bağırdı. Versilov, beni görmüyormuş gibi davrandı. Benim de kaybedecek vaktim yoktu; ne olursa olsun koşa koşa gidip bir ia bulmalıydım, şimdi bu her zamankinden daha ziyade gerekliydi! Annem ev sahibi kadının yanında yoktu ihtiyar komşu kadını da beraber alıp gitmişti. Sokağa pek canlı bir halde çıktım... içimden anlamadığım yeni, büyük bir duygu gittikçe kabanyordu. Hem üstelik sanki mahsus her şey yolunda gidiyor-du: hiç ummadığım bir çabuklukla, tesadüf bu ya, çok uygun bir oda buldum; bu oda üzerinde daha sonra konuşacağım, şimdiyse E Önemli olan bir şeyi bitirmeliyim.

Yol çantamı almak için tekrar Vasin'in lodasına döndüğüm zaman onu evde buldum. [Beni görünce neşeli, içli bir tavırla;

— Ben evde iken gelmenize o kadar sevindim ki! Şimdi gidecektim! Şimdi size Çok ilgilendirecek bir şey söyleyeceğim dedi.

— önceden biliyorum! diye haykırdım.

— A! Ne kadar dinç bir görünüşünüz var! Söyler misiniz, Kraft'ın sakladığı, dün de Ver-366

DELİKANLI

silov'un eline geçen bir mektup için hiçbir şey bilmiyor muydunuz, yani onun kazanmış olduğu dâva ile ilgili bir şey? Bu mektupta vasiyet eden kimse iradesini mahkemenin dünkü kararına büsbütün aykırı bir şekilde bildiriyor. Mektup çok önce yazılmış. Kısacası bunun ne olduğunu kesin olarak bilmiyorum, acaba siz bir şeyler biliyor musunuz?

— Bilmez olur muyum. Üç gün önce Kraft, bu mektubu vermek için beni o bayların yanından alıp götürmüştü, ben de dün Versilov'a verdim.

— Ya? Ben de öyle düşünmüştüm. Şunu biliniz ki demin Versilov söyledi ya, dün akşam buraya gelip kızı kandırmasına engel olan iş bu mektupmuş, yani bunun yüzünden gelememiş. Versilov, dün akşam doğruca prens Sokolskiy'in avukatına giderek mektubu ona vermiş, mahkeme kararıyla kazandığı bütün mirastan da vazgeçmiş. Şu dakikada bu vazgeçme olayı kanuni şeklini almış bulunuyor. Versilov, bir şey hediye etmiyor, ama yazdığı beyannamede miras hakkının prenslerde olduğunu kabul ediyor.

Donakaldım, ama hayranlık içindeydim-Hakikatteyse Versilov'un mektubu yok edeceğine büsbütün inanıyordum, bundan baş~ ka gerçi Kraft'a böyle bir hareketin pek bayağı bir hareket olacağım söylemiş, kendim

DELİKANLI

367

de meyhanede içimden birkaç defa bunu tek-rarlıyarak: «ben bu insana değil, temiz bir insana geldim» diye düşünmüştüm, ama bunu daha çok içimden düşünmüştüm, yani kalbimin derinliklerinde belgeyi büsbütün karalamaktan başka çare olmadığını kabul ediyordum.. Yani

bunu en tabî bir hareket sayıyordum. Sonraları Versilov'u suçlandırırsam bile bunu yalnız gösteriş için yapardım, yani kendimi daima ondan üstün görmek için yapardım bunu! Ama şimdi Versilov'un kahramanlığını duyunca tam içten gelen bir hayranlık içinde kaldım, kendi utanmazlığımı, erdeme karşı kayıtsızlığımı pişmanlıkla, utançla takbih ettim, bir anda Versilov'u kendimden pek yükseklerle çıkararak az daha Vasin'in boynuna sarılacaktım. Çocukluk içinde:

— Ne insan, ha? Ne insan! Bunu kim yaptı? diye bağıırıyordum.

— Sizinle aynı fikirdeyim, evet, birçokları bunu yapmazlardı... hem bu hareketin hiçbir menfaat gözetilmeden yapıldığı da söz götürmez...

— «Ama?...» Sözüünüzü bitirin, Vasin, sizde bir «ama» var?

Vasin;

— Evet, tabî «ama» da var, bence Versilov'un hareketi pek acele, hem biraz samimî değil, diyerek gülümsedi...DELİKANLI

— Samimî değil mi?

— Evet, Burada kendini göstermek için üstüne çıkılan bir çeşit «kaide» göze çarpıyor Çünkü hiç değilse gene aynı şeyi kendini gücendirmeden de yapmak kabildi. Yansı değilse bile hiç olmazsa mirasın bir kısmı, işe karşı pek duygulu davrandığı halde dahi, şimdi de Versilov'un hakkı olabilirdi. Hem zaten belgenin kanun önünde bir hükmü yoktu, halbuki dâva daha önce kazanılmıştı. Karşı tarafın avukatı da aynı fikirde; kendisiyle daha demin görüştüm. Böyle yapılmış olsaydı, o zaman da hareket daha az güzel olmazdı, ama sırf gururu yüzünden bu iş başka türlü oldu. Bay Versilov sinirlendi, pek acele etti, duydunuz ya demin kendisi bile bir hafta sonraya bırakabileceğini söylemişti...

— Biliyor musunuz, Vasin? Sizinle aynı fikirde olmama imkân yok, ama... bunun böyle olmasını daha çok beğeniyorum, böyle olması daha çok hoşuma gidiyor!

— Tabu bu bir zevk meselesi. Siz beni söylemeye teşvik ettiniz, yoksa ben ses çıkarmazdım.

— Hatta burada kendini göstermek için bir «kaide» bile olsa gene iyi diye devam, ettim, kaide denilen şey bir bakıma öyle de olsa gene çok değeri olan bir şeydir. Bu «kaide»

DELİKANLI

369

gene aynı «ülkü» değil mi? Şimdiki insanların ruhunda bunun bulunmaması sanmam ki iyi bir şey olsun; zaran yok, pek güzel olmasın, ama herkeste olsun! Herhalde siz de böyle düşünüyorsunuzdur. Vasin, yavrum Vasin, sevgili Vasin! Kısacası ben coştum, doğru, ama siz beni elbette anlarsınız! Vasin olmanız zaten bunu anlamanız için yeter; her ne olursa olsun, sizi kucaklayıp öpüyorum, Vasin!

— Sevincinizden mi?

— Evet, hem de büyük sevincimden! Çünkü bu adam «benim için ölmüştü, şimdi dirildi, kaybolmuştu, şimdi bulundu!» Vasin, ben fena bir çocuğum, size lâıyk değilim. Bazı dakikalarda daha yüksek, daha derin ruhlu olduğum için bunu itiraf ediyorum. Üç gün önce sizi yüzünüze karşı övdüğüm için (sırf beni alçaktınız, ezdiğiniz için sizi övmüştüm) tam iki gün sizden tiksindim. O gece evinizde bir daha hiç gelmemeye kendime söz vermişim, dün sabah da sırf hırsımdan buraya geldim, anlıyor musunuz, hırsımdan. Burada yalnızca sandalyede oturdum, odanızı da sizi de, ayrı ayrı kitaplarınızı da, ev sahibinizi de tenkid ettim, sizi küçük düşürmeye, sizinle alay etmeye çalıştım.

— Bunları söylememeliydiniz...

1370

DELİKANLI

— Dün akşam söylediğiniz bir sözden kadınları anlamadığınız kanaatine varınca boy-le bir şeyinizi yakaladığım için sevinmişim bu hep sizi o zaman övmüş olmamdan ileri geliyordu.

Nihayet Vasin;

— Elbette öyle diye bağırdı (bana hiç hayret etmeden bakarak gülümsemeye devam ediyordu), bu şeyler hemen her zaman, herkesin başına geliyor, herkes ilk iş olarak böyle düşünüyor; ancak bunu kimse itiraf etmiyor, hem zaten itiraf etmeye de hiç lüzum yok, çünkü her ne olursa olsun bir gün bu da geçer, bundan hiçbir şey olmaz.

— Bu herkeste böyle mi oluyor dediniz? Herkes böyle mi? Siz de bunu heyecanlanmadan söyleyebiliyorsunuz, ha? Böyle bir görüşle yaşamaya imkân yoktur!

— Demek ki sizce;

"Alçakça hakikatlerin karanlığından

Bizi yükselten yalan daha kıymetlidir bence'

öyle mi?

— Ama bu çok doğru, diye haykırdım, bu iki mısradaki bütün bir kutsal hakikat gizleniyor.

— Orasını bilmem; bu iki mısranın doğru olup olmadığına karar vermeyi üzerime alıyorum. Herhalde hakikat, her zaman olduğu

DELİKANLI

371

gibi, orta bir yerde duruyordur: yani bir olayda kutsal hakikat olan bir şey, öteki olayda bir yalandır. Yalnız kesin olarak şunu biliyorum ki bu fikir daha uzun zaman insanlar arasında en başta gelen bir tartışma konusu olarak kalacaktır! Her ne olursa olsun şimdi sevincinizden zıplamak istediğinizi görüyorum. Eh, canınız istediği kadar zıplayın, idman denilen şey faydalıdır, benimse sırtıma bugün altından kalkamayacak kadar iş yüklediler... hem sizinle konuşmaya dalarak işe geciktim!

Yol çantamın sapına yapışarak;

— Gidiyorum, gidiyorum, hemen çekip gidiyorum! Yalnız bir tek söz daha, diye bağırdım. Şimdi gene «yaltaklandım, boynunuza atıldım» buna sırf sizin bu olayı bana içten gelen bir zevkle bildirmeniz, sizi evde buluşuma «sevinmeniz», hem de bunların deminki «hayat sahnesindeki oyun» sözünden sonra olması sebeb olmuştur; bu içten gelen zevkinizle benim «genç kalbimi» bir anda gene kendi tarafınıza çevirdiniz! Haydi, hoşça kalın, elden geldiği kadar seyrek gel-meye çalışacağım, bu, sizin pek hoşunuza gidecektir, bunu hattâ gözlerinizde bile okuyorum, hem böyle olması her ikimiz için kârlı bile olur...

Böyle gevezelik ede ede, hem bu geve-zeliğimden âdeta boğulacak hale gelerek sa-372

DELİKANLI

pından tuttuğum yol çantamı çekip çıkardım yanıma alarak yeni evime yollandım. En çok hoşuma giden, demin Versilov'un bana kızması, benimle konuşmak, yüzüme bakmak istememesi idi. Yol çantamı eve getirir getirmez hemen benim ihtiyar prene koştum, itiraf ederim kendisini görmeden geçirdiğim bu iki gün bana hattâ biraz ağır gelmişti. Versilov'un yaptığını herhalde artık o da duymuştu.

II

Gelişime çok sevineceğimi zaten biliyordum, hem yemin ederim, işin içinde Versilov olmasaydı bile ona gene bir gün uğnyacak-tım. Bir gün önce de, demin de yalnız herhangi bir sebeple belki Yekaterina Nikola-yevna ile karşılaşırım diye korkuyordum; ama şimdi artık hiçbir şeyden korkmuyordum.

Prens, sevincinden beni kucaklamaya kalktı.

Hemen en önemli olaydan başlayarak:

— Versilov, ha! Duydunuz mu? dedin».

— Cher enfant, sevgili dostum, bu öyle yüksek, öyle asil bir hareket ki! Sözün kısas» Kilya'nın (aşağıdaki memur) üzerinde bile sarsıcı bir tesir yaptı! Bu düşüncesizce, ama

DELİKANLI

373

aynı zamanda parlak bir harekettir, bu bir kahramanlıktır! ideali takdir etmek gerek!

— Değilmi ya? Değilmi ya? Bu noktada biz sizinle her zaman anlaştık.

— Aziz dostum, evet seninle her zaman anlaştık. Nerelerdeydin? Kendim sana muhakkak gelirdim, ama seni nerede bulacağımı bilmiyordum ki... çünkü ne de olsa Versilov'a gidemezdim... Gerçi şimdi, bütün bunlardan sonra... Biliyor musun, dostum: bana kalırsa işte bu gibi hareketleriyle, bu gibi halleriyle galiba kadınların sevgisini kazanıyordu... evet, şüphesiz böyle...

— Sırası gelmişken, hem de unutmamak için. (bunu mahsus size sakladım), şunu söyleyeyim ki dün soytarının biri gözümün ö-nünde Versilov'a söverken onun için «kadınlar peygamberi» demişti; bu söze ne buyrulur, bu söze ne buyrulur, ha? Bunu mahsus sizin için sakladım....

— «Kadınlar peygamberi!» Afat... c'est charmant\ Ha-ha! Ama bu ona öyle yakışıyor "ü» hiç de yakışmıyor, tuv!... Ama bu öyle isabetli ki... yani hiç de isabetli değil, ama...

— Hadi, hadi zarar yok, sıkılmayın, bu-na iyi bir espriye bakar gibi bakın!

— Güzel bir espri, hem biliyor musun, derin bir mânası var... Çok doğru bir fikir!374

DELİKANLI

Yani, inanır mısın... Kısacası sana küçük bir sır açacağım. O zaman şu Olimpiyada'yı gördün müydü? inanır mısın onun Andrey Petroviç için kalbi sızlıyor, hem o kadar ki galiba ona karşı bir şey besliyor gibi...

— Bir şey mi besliyor, dediniz?

öfkeyle ellerimi burnuma götürüp «nanik» yaparak:

— Bunu istemez mi o? diye bağırdım.

— Mon cher, bağırma, bütün bunlar böyle, sen de kendi görüş noktandan belki haklısın. Sırası gelmişken sorayım, dostum, geçen sefer Katerina Nikolayevna buradayken sana ne oldu öyle? Sallanıyordun... düşeceksin sanmıştım, seni desteklemek için atılmak istedim?

— Şimdi bunun sırası değil. Eh, işte, sözün kısası bir sebep yüzünden sadece sıkılmıştım...

— Şimdi gene kızardın.

— Siz de hemen allayıp pullamak istersiniz, değil mi? Biliyorsunuz ya Versilov ile aralarında düşmanlık, var... eh, işte Şu da bu... bakın gene heyecana kapıldım, iyisi mi bırakalım, bundan daha sonra konuşuruz.

— Tabii bırakalım tabii bırakalım, ben de zaten bütün bunları bir yana bırakmaktan

DELİKANLI

375

memnun olurum... Kısacası ben Katerina'ya karşı suçluyum, hattâ, hatırlarsın, o zaman senin önünde ondan şikâyet bile etmişim... Bunu unut dostum, o da senin hakkındaki fikrini değiştirecektir, bunu çok iyi hissediyorum... Hah, işte prens Seryoja da geldi... Odaya genç, güzel bir subay girdi. Ona içten gelen bir istekle baktım, kendisini daha hiç görmemiştim. Güzel diyorum, yani ner-kesin tıpkı benim gibi onun için güzel dedikleri gibi... Ama o genç, güzel yüzde insanı kendine pek çekmiyen bir şey vardı. Buna ilk bakışımın, sonra ta sonuna kadar bende bıraktığı iz bakımından işaret ediyorum. Kuru yapıydı, güzel boyu, koyu saçları, taze, ama biraz solgun yüzü, kesin bir ifade taşıyan gözleri vardı. Çok güzel koyu renkli gözleri, hattâ o sakinken bile biraz sertlik taşıyordu. Ama insanı kendinden iten de gözlerinin bu kesin ifadesiydi, çünkü, bilmem neden bu kesin ifadenin kendisine pek ucuza mal olduğu hissini veriyordu. Daha doğrusu anlatamıyorum... Tabii yüzü sert ifadeden birden bire şaşılacak kadar uysal, şefkatli, tatlı bir ifadeye geçebiliyordu, üstelik bu ifadenin yer değiştirmesi, şüphe götürmiyen bir saflıkla oluveriyordu, işte bu saflık da insanı Çekiyordu. Daha bir vasfını kaydedeyim, şefkatliliğine, saflığına rağmen bu yüz hiçbir zaman neşeli olamıyordu. Prens bütün kal-376

DELİKANLI

biyle güldüğü zaman bile siz gene de onun içinde hiçbir zaman gerçek, aydın, hafif neşenin bulunmadığını hissedersiniz... Bir insanın yüzünü böyle anlatmak da pek zor doğrusu. Hem

ben bunu hiç beceremiyorum. ihtiyar prens budalaca alışkanlığıyla hemen bizi tanıştırmak için ileri atıldı.

— Bu benim genç dostum Arkadiy And-reyeviç (gene Andreyeviç!) Dolgorukiy. Genç prens, yüzünde iki kat artan bir nezaket ifadesiyle bana döndü; ama adımı hiç bilmediği anlaşılıyordu.

Benim can sıkıcı prens;

— Bu, Andrey Petroviç'in akrabası, diye mırıldandı (Bu ihtiyarlar alışkanlıklariyle ba-zan ne kadar can sıkıcı olurlar!) Genç prens anladı.

Acele acele:

— Ha! Çoktan işitmiştim... dedi. Geçen yıl Luga'da kızkardeşiniz Lizaveta Makarov-na ile tanışmakla büyük bir zevk duymuştum... O da bana sizden bahsetmişti...

Ben şaşırdım bile, çünkü yüzünden tam bir zevk duyduğu okunuyordu.

Ellerimi arkama kavuşturarak:

— Müsaade buyurun, prens, diye mırıldandım, size samimî olarak şunu söylüyeyim

DELİKANLI

377

ki (hem bunları sevgili prensimizin önünde söylediğime pek memnunum) sizinle karşılaşmayı arzu bile ediyordum, hem daha pek yakında, daha dün böyle bir istek besliyordum, ama büsbütün başka gayelerle karşılaşmak istemiştım. Siz, ister şaşın, ister şaşmayın, bunu size doğruca söylüyorum. Sözün kısası, bir buçuk yıl önce Ems'te Versilov'a ettiğiniz hakaret için sizi düelloya çağırmak istemiştım. Hem siz, belki benim bu çağırışımı kabul etmezsiniz, çünkü ben henüz liseyi bitirmiş bir talebe, reşit olmıyan bir delikanlıyım, ama ister çağırışımı kabul edin, ister etmeyin, ne yaparsanız yapın, ben gene de sizi düelloya çağırıldım... hem itiraf edeyim ki şimdi bile aynı niyetteyim.

İhtiyar prens, sonraları bunları bana anlatırken bu sözleri pek kibarca ifade ettiğimi söylemişti. Prensın yüzünde içten gelen acı bir ifade belirdi.

— Siz benim sözümü kestiniz, diye ağırbaşlılıkla cevap verdi. Size kalbimin derinliklerinden gelen sözleri söylememe Andrey Petroviç'e karşı şimdi duyduğum duygular sebeb olmuştur. Ne yazık ki bütün durumu şimdilik anlatmama imkân yoktur,- ama sizi şerefimle temin ederim ki Ems'teki o kötü hareketim için çoktan beri büyük bir piş-

378

DELİKANLI

manlık duyuyorum. Petersburg'a gelirken And-rey Petroviç'i tatmin edecek her şeyi yapmaya, yani dosdoğru onun göstereceği şekilde özür dilemeye karar vermişim... Görüşümün değişmesinde yüksek, kuvvetli tesirlerin büyük rolü olmuştur. Dâvalı olmamız da kararına bir tesir yapamazdı. Onun dün akşam bana karşı gösterdiği hareket, bütün ruhumu sarstı diyebilirim, hattâ şu dakikada bile, inanır mısınız, kendime gelmiş değilim. İşte şimdi de size şunu bildirmek zorundayım, zaten prense çok önemli bir olayı bildirmek' için gelmişim: üç saat önce yani tam avukatla o zaptı yazdıkları sırada, onun vekili bana gelerek, Andrey Petroviç'in beni düelloya çağırıldığını bildirdi... Bu, Enis'teki olay için resmî bir çağırıştı...

— Sizi düelloya çağırdı, ha? diye bağırdım, o anda gözlerimin yandığını, yüzüme kan hücum ettiğini duydum.

— Evet, çağırdı, ben de çağırışı hemen kabul ettim, ancak düello yerinde karşılaşmadan önce kendisine bir mektup göndermeye karar verdim, bu mektupta o zamanki hareketim üzerindeki düşüncelerimi, bu yanlışlık için pişmanlık duyduğumu anlattım... çünkü bu sadece bir yanlışlıktı, berbat uğursuz bir yanlışlık! Şuna işaret edeyim ki ordudaki durumum beni böyle bir tehlikeye atıl-

DELİKANLI

379

mak zorunda bırakıyordu, karşılaşmadan önce yazdığım bu mektup yüzünden kendimi umumi efkârın karşısına çıkarıyordum... ne demek istediğimi anlarsınız, değil mi? Ama buna mukabil kararımı verdim, ancak mektubu henüz gönderemedim, çünkü çağırışından bir saat önce kendisinden gene bir pusla aldım, bunda rahatsız ettiği için kendisini affetmemi, çağırışı unutmamı rica ediyor, bu «bir dakikalık tabansızlık, hodbinlik» için (bunlar onun kendi sözleri) pişmanlık duyduğunu ilâve ediyordu. Böylelikle şimdi, artık mektubu göndermemi büsbütün kolaylaştırıyor. Henüz göndermiş değilim, ama buna dair bazı şeyler söylemek için prensle gelmiştim... Hem inanın, vicdanımın ettiği sitemlerden herhangi bir insanın çekebileceği ıstıraptan daha çok ıstırap çektim... Bu açıklamalar, size yetmez mi, Arkadiy Makaroviç, hiç olmazsa şimdi, şimdilik, ha? Samimiliğime büsbütün inanarak bana şeref verir misiniz?

Tamamiyle yenilmiştim; şüphe götürmi-yen bir doğruluk görüyordum ki bunu hiç beklememişim. Cevap olarak bir şeyler mırıldandım, dosdoğru iki elimi uzattım; o da ellerimi sevinçle sarstı. Bundan sonra prensle beraber yatak odasına çekilerek orada onunla beş dakika kadar konuştu.

Nihayet prensin yanından çıkarak bana yüksek sesle, açıkça;380

DELİKANLI

— Bana daha başka, ayrı bir zevk vermek isterseniz, dedi, şimdi benimle beraber gelin, size hem şimdi Andrey Petroviç'e göndereceğim, hem de onun bana gönderdiği mektubu gösteririm.

Seve seve kabul ettim. Benim prens beni uğurlarken telâşa düştü, beni yatak odasına çağırdı.

— Mon ami, öyle memnunum, öyle memnunum ki... Bütün bunlardan daha sonra konuşuruz. Sırası gelmişken, işte bu evrak çantasında iki mektubum var; birini götürüp kendin anlatman gerek, öteki de bankaya, orada da anlatılacak...

Bunun üzerine sanki pek acele, hem de zahmet, dikkat istiyen iki işi bana emniyet etmiş gibi davrandı. Söylenen yerlere gitmek sahiden de teslim etmek, imzalamak v.s. yapmak gerekiyordu.

Mektupları alırken:

— Sizi gidi kurnaz tilki siz! diye bağırdım. Bütün bunların birer uydurma olduğuna yemin ederim, burada hiçbir iş de yok bu iki kişi, beni çalıştığım, boşuboşuna para almadığımı inandırmak için mahsus uydurdunuz !

— Mon enfant, yemin ederim ki işte bunda yanılıyorsun: bu en acele iki iştir...

DELİKANLI

381

Birdenbire içlenmiş bir eda ile:

— Cher enfant! Sevgili delikanlı! diye bağırdı, (İki elini başıma koydu). Seni de, talihini de takdis ediyorum... her zaman bugünkü gibi temiz... iyi kalbli, yüksek ruhlu olalım... elden geldiği kadar öyle kalmaya çalışalım... güzel olan her şeyi... bütün şekilleriyle sevelim... Haydi, enfin... enfin rendons grâce... et je U benis!

Sözlerini bitiremedi, başımın üstünde hiç-kırdı. itiraf ederim, az daha ben de ağhya-caktım;; hiç değilse benim tuhaf ihtiyarı candan, istekle kucakladım. Candan öpüştük.

III

Prens Seryoja (yani prens Sergey Pet-roviç, onu da bu adla, böylece çağıracağım) şık bir faytonla beni evine götürdü, içeri girer girmez evinin şatafatına şaşıtm. Yani şatafat da denilemez, ama bu ev bütün «zevk sahibi» insanların evi gibiydi, yüksek tavanlı, büyük, aydınlık odaları vardı (odalardan yalnız iki tanesini görmüştüm ötekilerin kapılan kilitliydi), ev eşyası da gene öyle Versailles yahut Renaissance tarzında değildi, ama yumuşaktı, konforluydu, çoktu en geniş ölçüdeydi; halılar, oymalar, küçük heykeller vardı; halbuki onlar için yoksul, hiçbir şeyleri yok deniliyordu. Şöyle söz arasında bu prens'in382

DELİKANLI

burada da, Moskova'da da, eski alayında da, Paris'te de kısacası imkân olan her yerde çok para harcadığını,, hattâ kumarbaz olduğunu, boğazına kadar borca battığını duymuştum. Benim sırtımda buruşmuş bir redingot vardı, üstelik de tüy içindeydi, çünkü soyunmadan uyumuştum, gömleğimi de dört günden beri değiştirmemiştım. Gerçi redingotum pek kötü değildi, ama prensin evine girince Versilov'un kendime elbise diktirmem için yaptığı teklifi hatırladım.

Dalgın bir tavırla:

— Biliyor musunuz, bir kadının intihar etmesi yüzünden bütün gece elbisemle uyudum, diye işaret ettim, prens dikkat kesilince ben de olayı kısaca anlattım. Ama galiba onu her şeyden ziyade kendi mektubu meşgul ediyordu. En çok şu tuhafıma gitti: demin öyle dosdoğru kendisini düelloya çağırmak istediğimi söylediğim zaman gülmek şöyle dursun, bunu andıracak en küçük bir harekette bulunmamıştı. Gerçi böyle bir şey yapsaydı, gülmesine meydan vermemeyi bilirdim, ama bu çeşit bir adamın sözlerimi ciddiye alması, gene de tuhaftı. Odanın ortasındaki kocaman yazı masasının yanında karşılıklı oturduk. O da Versilov'a yazdığı» temize çekip hazırladığı mektubu gözden geçirmem için bana verdi. Mektubun konusu,

DELİKANLI

383

demin benim ihtiyar prensin evinde anlattıklarının hemen hemen aynıydı; hattâ daha ateşli yazılmıştı. Onun bu kadar açık kalb-liliğini, iyi olan her şeye seve seve atılmasını doğrusu nasıl kabul etmek gerektiğini henüz kestiremiyordum, hem gerçekten de ne diye inanmıyacaktım? Nasıl bir adam olursa olsun, hakkında- ne söylenirse söylensin gene de birçok iyi huyları olabilirdi. Versilov'un, düellodan vazgeçtiğini bildiren son defa gönderdiği puslayı da gözden geçirdim. Gerçi bunda gerçekten de «tabansızlığından», «bencilliğinden» bahsediyordu, ama umumiyetle bütün bu puslada bir çeşit kibirlilik göze çarpıyordu. Ama ben duyuşlanmı ona söylemedim.

— Peki, siz bu vazgeçiş için ne düşünüyorsunuz, diye sordum, korktuğunu sanmıyorsunuzdur, herhalde ?...

Prens:

— Elbette sanmıyorum, diyerek gülümsedi, ama bu pek ciddî bir gülümsemeydi, hem prens gittikçe kaygı duymaya başlamıştı, bu adamın cesur olduğunu pek iyi bilirim. Burada, tabi! ayrı bir görüş... kendi fikirlerinin bir tesiri görülüyor...

Ateşli ateşli:

— Şüphesiz, diyerek sözünü kestim. Vasin adında birisi demişti ki miras mektubunu384

DELİKANLI

teslim edişinde, mirastan vazgeçmesinde bir «kaide» gizleniyor... Bence böyle şeyler gösteriş için yapılmaz, esaslı, içten gelen bir şeye uyularak yapılır.

Prens:

— Bay Vasin'i çok iyi tanırım, dedi.

— Ha, gerçekten, onu Luga'da görmüş olmanız gerek.

Birdenbire bakıştık, hatırladığıma göre ben, galiba, azıcık kızarmıştım. Hiç değilse prens konuşmayı kesti. Bense uzun uzadıya konuşmak istiyordum. Dünkü bir karşılaşmayı düşünmem, ona bazı sorular sormak için beni teşvik ediyordu, ancak nereden, nasıl başlayacağımı bilmiyordum. Hem de umumiyetle pek kendimde değildim. Onun iyi terbiye görmüş olması, nezaketi, serbest hareketleri de beni şaşırtmıştı, kısacası onun ayarındaki kişilerin ta beşikten edindikleri yaldızlı tavırlardan onda eser yoktu. Mektubunda çok kaba iki imlâ yanlışı buldum. Hem umumiyetle bu gibi karşılaşmada ben hiçbir zaman kendimi küçük düşürmem, tersine pek seri davranırım ki bazan bu, belki de fenadır. Ama o zamanki olayda buna ayrıca da elbisemin tüy içinde oluşu sebebiyet vermişti, öyle 'ki gaf yaparak ona teklifsiz bile davrandım.

— Söyler misiniz, prens benim gibi «ağzı süt kokan» bir gencin hem de üstelik başkasına edilen bir hakaret için sizi düelloya çağırmak istemesini içinizden gülünç bulmuyor musunuz?

— İnsan babasına edilen hakarete pek de gücenebilir. Hayır, bu hareketi gülünç bulmuyorum.

— Bana ise bu dehşetli gülünç görünüyor... kendimi başkasının yerine koyarak söylüyorum... yani ben kendi görüşümle bunu tabîî gülünç buluyorum. Üstelik soyadım da Versilov değil Dolgorukiy. Eğer bana doğruyu söylemiyor da kibar âleminin yaldızlı âdetlerine uyararak beni yumuşatmaya çalışıyorsanız, demek ki bütün öteki şeylerde de beni aldatıyorsunuz?

Pek ciddî bir tavırla:

— Hayır, gülünç bulmuyorum, diye tekrar etti; damarlarınızda babanızın kam aktığını duymaz değilsiniz ya?... Doğru henüz gençsiniz, çünkü... bilmem, ama... galiba reşit olmıyan bir kimse düello edemez, onun düelloya çağırması da kabul olunamaz... bu, usule göre böyledir... Ama, bilmek isterseniz burada ancak şöyle bir itiraz da akla gelebilir; hakarete uğrıyanın bundan haberi olmadan ona edilen hareket için düelloya çağırmakla kendisine karşı bir çeşit saygısızlık göstermiş olursunuz, öyle değil mi?

DELİKANLI I —386

DELİKANLI

Birdenbire bir şey bildirmek için içeri giren uşak konuşmamızı kesti. Onu gören, hem de galiba gelmesini dört gözle bekliyen prens, yerinden kalktı, sözünü bitirmeden hızlı adımlarla ona yaklaştı, öyle ki bu sefer uşak söylemek istediğini alçak sesle bildirdi, ben de, tabîî, ne söylediğini duymadım. Prens bana dönerek; — Özür dilerim, dedi. Bir dakika sonra gelirim.

Dışarı çıktı. Yalnız kaldım, odada dolaşarak düşünüyordum. Ne garip, o hem hoşuma gidiyor, hem de dehşetli hoşuma gitmiyordu. Onda öyle bir şey vardı ki bunu vasıflandırmak elimden gelmiyordu, ama bu insanı kendinden iten bir şeydi: «Eğer benimle hiç alay etmiyorsa, şüphesiz ki pek açık kalbli bir kişi demek, ama benimle alay etseydi, o zaman... bana daha akıllı görünürdü...» diye tuhaf tuhaf düşündüm. Masaya yaklaşarak Versilov'a yazılan mektubu bir daha okudum. Okumaya dalınca da zamanın geçtiğim bile unuttum, kendime geldiğim zaman birdenbire prensin dakikasının tam bir çeyrek saat sürdüğünü gördüm. Bu beni biraz heyecanlandırdı: bir kere daha bir köşeden bir köşeye gidip geldim, en sonunda şapkamı elime aldım, hatırlıyorum dışarı çıkıp birisim bularak prensi çağırmaya gönderecektim, o

DELİKANLI

387

geline de dosdoğru veda ederek, işlerim olduğunu, daha fazla bekliyemeyeceğimi söyleyecektim. Böyle yaparsam daha nazik davranmış olacağımı sanıyordum, çünkü böyle uzun zaman yalnız bırakmakla beni ihmal ettiğini düşünmek bana biraz eziyet veriyordu.

Bulunduğum odaya giren her iki kapalı kapı aynı duvarın her iki uçundaydı. Hangi kapıdan girdiğimizi unutarak, daha ziyade de dalgınlıkla iki kapıdan birini açtım, birdenbire uzun, dar bir odada, kanapede oturan kızkardeşim Liza'yı gördüm. Odada ondan başka kimse yoktu, elbette orada birini bekliyordu. Ama daha hayret etmeye bile vakit kalmadan, ansızın prensin sesini duydum, birisiyle yüksek sesle konuşarak çalışma odasına dönüyordu. Çabucak kapıyı kapadım, öteki kapıdan içeri giren prens de hiçbir şeyin farkında olmadı. Hatırlıyorum, özür dilemeye başladı, Anna Feodorovna adında bir kadından bahsetti... Ama ben öyle bozulmuş, şaşkına dönmüştüm ki bir şey anlıyamadım, sadece eve gitmem gerektiğini mırıldanarak söyledim, ondan sonra gitmeye acele ederek hızlı hızlı çıktım gittim. Terbiyeli prensin benim bu tavırlarıma, tabîî merakla bakması gerekti. Beni ta hole kadar geçirdi, hep konuşuyordu, ben ne cevap veriyordum, ne de yüzüne bakıyordum.

DELİKANLI

Sokağa çıkınca sola saptım, rasgele yürüdüm... Kafamdaki düşünceler birbirine bağlanamıyordu. Yavaş yavaş yürüyordum, hem galiba çok gitmiş, beş yüz adım kadar yürümüşüm ki birisinin hafifçe omuzuma dokunduğunu duydum. Başımı çevirdim, Liza'yı gördüm: arkamdan bana yetişmiş, şemsiyesiyle hafifçe vurmuştu. Parlıyan yüzünde çok neşeli, biraz da kurnaz bir ifade vardı.

— Ah, busen bu yöne doğru yürüdüğüne ne kadar sevindim, yoksa bugün seni hiç göremiyecektim! dedi. Hızlı yürümekten nefesi biraz kesiliyordu.

— Nefes nefese kalmışsın.

— Dehşetli koştum, sana yetişmeye çalıştım.

— Liza, söyle şimdi seninle karşılaştım, değil mi?

— Nerede?

— Prens'in evinde... prens Sokolskiy'in evinde...

— Yoo, benimle karşılaşmadın, hiç benimle karşılaşmadın.

Sustum, beraberce on adım kadar yürüdük. Liza, birdenbire kahkahalarla güldü.

— Beni, beni, tabî, beni gördün! Beni dinle, kendin beni gördün, kendin benim göz-

DELİKANLI

lerimin içine baktın, öyleyse niçin hâlâ seninle mi karşılaştım, diye soruyorsun? Ne adamsın? Biliyor musun, orada gözlerimin içine baktığın zaman gülmekten katılacaktım, o kadar gülünç bakıyordun ki!

Şimdi katıla katıla gülüyordu. Bütün sıkıntımın birdenbire geçtiğini, kalbimin ferahladığını duydum.

— Peki, öyleyse orada işin neydi?

— Anna Feodorovna'daydım.

— Hangi Anna Feodorovna'da?

— Stolbeyeva'da! Luga'da yaşadığımız zaman her gün onun evine gider, bütün gün yanında otururdum, annemi de kendi evinde kabul ediyordu, bize geldiği de oluyordu. Halbuki orada bizden başka kimsenin evine gitmezdi. Andrey Petroviç'in uzak akrabası oluyor, prens Sokolskiy'lere de akraba; prensin galiba büyük annesi...

— Demek prensin evinde oturuyor?

— Yoo, prens onun evinde oturuyor.

— Peki ama ev kimin?

— Stolbeyeva'nın, tam bir yıldan beri bütün ev onun. Zaten Anna Feodorovna da Petersburg'a geleli ancak dört gün oluyor.

— Eh... biliyor musun Liza, evi de onun olsun, her şey de...390

DELİKANLI

— Hayır, ama o çok iyi bir kadın...

— Varsın iyi olsun, evinde otursun. Biz kendimiz de iyiyiz! Bak ne güzel bir gün, bak her şey ne kadar güzel! Sen de bugün ne kadar güzelsin, Liza! Ama gene de tam mânasiyle bir çocuksun sen!

— Arkadiy söyle, o kız, dünkü o kız, ha?

— Ah, ne yazık, Liza, ne yazık!

— Ah, ne yazık! Ne kara alınyazısı! Biliyor musun, onun günahkâr ruhu, uğradığı hakaretle beraber şimdi kim bilir hangi karanlığın, dipsiz karanlığın içinde uçarken bizim böyle neşeli neşeli yürümemiz, bana günah gibi geliyor... Arkadiy, onun işlediği bu günahta kimin suçu var. kim suçlu? Ah, ne kadar korkunç bir şey bu! Bu karanlığı sen de hiç düşündün mü? Ah, bilsen ölümünden öyle korkuyorum ki. Böyle düşünmek ne kadar

günah! Karanlıktan hiç hoşlanmam, ama güneş büsbütün başka bir şey! Annem ölümden korkmak günah diyor... Arkadiy, aile-mizi iyi tanıyor musun?

— Daha pek az tanıyorum, Liza, pek az tanıyorum.

— Ah, bilsen nasıl insandır o! Muhakkak, muhakkak onu tanımalısın! Onu ayrıca anlamak gerek...

— Ama, bak, işte seni de tanımıyordum, şimdiyse, içini dışım biliyorum ya!

DELİKANLI

391

Bütün benliğini bir dakikada anladım. Liza, gerçi sen ölümden korkuyorsan da herhalde gururlu, cüretli, cesur bir kız olmalısın. Benden iyi, benden çok daha iyisin sen! Seni çok seviyorum, Liza! Ah, Liza! ölüm varsın istediği zaman gelsin, şimdiyse yaşamalı, yaşamalı! O bahtsız acıyalım, ama hayat denilen şeyi gene de kuthyalım, değil mi? öyle değil mi? Benim bir «ülküm» var, Liza! Ver-silov'un mirastan vazgeçtiğini biliyor musun Liza? Biliyorsun, değil mi? Benim ruhumu biliyorsun Liza, bu adamın benim için ne kadar değerli, nasıl bir şey olduğunu biliyor musun?

— Amma da yaptın, bilmez olur muyum hiç, her şeyi biliyorum.

— Her şeyi mi? Öyle ya, sen bilmez olur musun hiç! Zekisin, sen Vasin'den de zekisin. Sen de, annem de sizin gözleriniz insanın içine işler, insanseverdir, yani bakışınız demek istedim, gözleriniz değil... Benim birçok kötü huylarım var, Liza.

— Seni avuç içine almalı, işte o zaman olur biter.

— Avucunun içine al, Liza! Bugün sana bakmak ne kadar hoş! Çok, çok güzel bir kız olduğunu biliyor musun? Şimdiye kadar gözlerinin rengini hiç görmemiştim... Ancak Şimdi, ilk defa gördüm... Bugün nereden392

DELİKANLI

aldın, onları, Liza? Kimden satın aldın? Kaça aldın? Liza, benim hiç dostum yoktu, hem ben ülküye bir saçma gibi bakıyorum; ama sen de beraber olunca saçma gibi gelmiyor... ister misin, dost olalım? Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?

— Çok iyi anlıyorum.

— Hem biliyor musun, kayıtsız, şartsız öyle basbayağı dost olalım.

— Evet, basbayağı, basbayağı ancak bir şartla: bir gün gelir de birbirimizi suçlarsak, bir şeyden memnun olmazsak, kendimiz de bir gün huysuz, kötü bir insan olursak, hattâ bütün bunları büsbütün unutursak bile hiçbir zaman bugünü, bu saati unutmayahm! Kendi kendimize bir söz verelim, İşte bugün seninle böyle kol kola yürüdüğümüzü, böyle güldüğümüzü, böyle neşe, böyle sevinç duyduğumuzu, her zaman hatırlıyacağımıza söz verelim... Kabul ediyor musun? Kabul ediyor musun?

— Evet, Liza, evet, andıçerim; ama seni sanki ilk defa dinliyorum... Liza, çok mu okudun?

— Bugüne kadar daha hiç sormamıştın! Ancak dün, yanlış bir söz söyleyince,

DELİKANLI

393

dikkatinizi bana çevirmek lûtfunda bulundunuz, sayın bay, sayın kâhin efendi.

— Peki, benim böyle bir budala olduğumu biliyordun da ne diye kendin konuşmadın?

— Hep senin akıllanmanı bekliyordum. Daha ilk görüşümde sizin içinizi dışınızı anladım, Arkadiy Markoviç, anlayınca da şöyle düşündüm: «O gelecek, en sonunda muhakkak kendisi gelecek», eh, ondan sonra da iyisi mi bu şerefi size bırakayım, dedim yani ilk adımı siz atasınız diye... «Hayır, diye düşünüyordum, şimdi biraz da sen benim peşimde koş!»

— Vay, seni gidi hoppa kız, seni! E, Liza, şimdi dosdoğru itiraf et bakayım; geçen bu ay içinde benimle hiç alay ettin mi, etmedin mi?

— Oh, sen çok gülünçsün. Arkadiy, dehşetli gülünçsün! Hem, biliyor musun, beki de bütün bu ay sırf böyle tuhaf bir adam olduğun için herkesten ziyade sevdim seni! Ama birçok şeylerde kötü huylu tuhaf bir adamsın, bunu da kibirlenmiyesin diye söylüyorum. Bundan başka seninle daha kim alay ediyordu, biliyormusun, ha? Annem benimle beraber alay ediyordu; «Ne tuhaf çocuk, diye fısıldıyordu, ama ne tuhaf çocuk!»

DELİKANLI 1394

DELİKANLI

Sense bir kenara oturmuş, bu sırada senin karşında tir tir titrediğimizi sanıyordun.

— Liza, Versilov hakkında ne düşünüyorsun?

— Onun için çok şeyler düşünüyorum; ama biliyor musun, şimdi ondan konuşmı-yalım. Bugün ondan konuşmak istemez; öyle değil mi?

— Pek doğru! Hayır, sen çok, çok akıllısın, Liza! Benden daha akıllı olduğun besbelli, İşte sabret, Liza, bütün bu işleri bitireyim de o zaman belki sana bazı şeyler anlatırım...

— Neye somurttun?

— Hayır, somurtmadım, Liza, bu öyle... Biliyor musun, Liza, iyisi mi dosdoğru konuşmalı: öyle bir tabiatım var ki kalbimde gizlediğim bazı duygulu noktalara parmakla dokunulmasını istemem... yahut daha doğrusu, bazı duygulan herkes görsün diye teşhir etmek ayıptır, değil mi? İşte bunun için bazan somurtup susmayı daha çok severim: sen zekisin, anlaman gerek.

— Anlamak şöyle dursun, üstelik takdir de ediyorum, çünkü ben de tıpkı senin gibiyim; seni her hususta anladım. Biliyor musun, annemiz de böyle?

DELİKANLI

395

— Ah, Liza! Nasıl yapmalı da dünyada elden geldiği kadar çok yaşamalı! Ha? Ne dedin?

— Yoo, bir şey söylemedim.

— Ama bana bakıyorsun?

— Sen de bana bakıyorsun ya? Seni sevdiğim için sana bakıyorum.

Onu hemen hemen eve kadar götürdüm, yeni taşındığım evin adresini verdim. Vedalaşırken ömrümde ilk defa kendisini öptüm...

IV

Bütün bunlar da pek iyi olabilirdi, ama yalnız bir şey kötü idi: acı bir düşünce ta gecedan beri beynimi kurcalıyor, aklımdan bir türlü çıkmıyordu. Dün akşam bizim evin kapısı önünde o bahtsız kızla karşılaşınca demiştim ki: ben bile bu evden yuvamdan çıkıp gideceğim, kötü kişilerin yanından uzaklaşarak kendi yuvamı kuracağım. Versilov'un bir sürü gayrimeşru çocukları vardır. Bir çocuğun kendi babası için böyle sözler söylemesi, tabii, onun Versilov hakkındaki düşüncesini kesinleştirmişti. Stelbekov'u suçlu-yordum, ama belki asıl ben yangına körükle gitmişim. Bu düşünce bile korkunç, öyle korkunç ki... Ama o zaman, yani o sabah, gerçi vicdan azabı duymaya başlıyordum,396

DELİKANLI -.

•

ama bu bana gene de saçma bir düşünce gibi geliyordu: «Hadi canım, bu işte ben yokken de zaten her şey «dolmuş, taşmış» diye arasıra tekrarlıyordum, e, zarar yok, bu da geçer! iyi olmaya çalışırım! Bunu başka bir şeyle, iyi bir hareketle düzeltirim... ö-nümde daha elli yıllık bir ömür var!»

Ama düşünce gene beynimi kurcalıyordu.

BİRİNCİ KISMIN SONU

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELERMİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 853
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 123

Dünya Edebiyatından Seçmeler : 19

1

Kitabın adı DELİKANLI I

Yayın Kodu

93.34.Y.0002.399

ISBN 975.11.0051.8 (Tk. No.)

ISBN 975.11.0052.6(1. Cilt)

Baskı yılı

1993 Baskı adedi

20.000

Dizgi, baskı, cilt MİLLÎ EĞİTİM BASİMEVİ

Dünya Edebiyatından Seçmeler

DELİKANLI I

Dostoyevski

Çeviren SERVET LÜNEL

Yayımlar Dairesi Başkanlığı 'nın 14.10.1991 tarih ve 9411 sayılı yazıları ile 20.000 adet basılması uygun görülmüş, yine

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın 23.6.1993 tarih ve

5822 sayılı yazıları ile beşinci defa birinci parti olarak

5.000 adet basılmıştır.

İSTANBUL, 1993

5495-93DELİKANLI Birinci Kısım

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Daha fazla sabredemiyerek hayat yolunda attığım ilk adımların tarihçesini yazmak için oturdum, ama bunu yapmasam da olurdu. Pek iyi bildiğim bir şey vardı : yüz yaşıma kadar yaşasam, hal tercümemi yazmaya bir daha oturmam. Hiç sıkılmadan insanın kendisi üzerinde yazı yazması için kendisine utanmadan âşık olması gerektir. Kendimi affedebileceğim bir nokta varsa o da, herkes gibi, yani okuyucunun takdirini kazanmak için yazmayıp, büsbütün başka bir gaye ile yazmanıdır. Geçen yıl başımdan geçenleri böyle birdenbire, harfi harfine yazmaya oturmuştum, ama olan bitenler beni öyle şaşırttı ki! Bunu sırf içimden gelen bir isteğin tesiri altında, ancak şimdi yapıyorum, işle ilgisi olmıyan şeylerden, en çok da edebiyat güzelliklerinden, var kuvvetimle kaçınarak sadece olayları yazıyorum; bir edebiyatçı tam otuz yü habire yazar durur da en sonunda niçin bu kadar yıl yazı yazdığını kendisi de anlıyamaz. Ben edebiyatçı değilim, duygularımın güzel yazılışını, onların edebiyat pazarına sürüklemeyi yakışık almıyan alçakça bir hareket sayarım. Ama gene de öfkeyle hissediyorum ki duygularımı, düşüncelerimi (hattâ en bayağılarını bile) hiç yazmadan da geçip gidemiyeceğim, sırf kendisi için

8

DELİKANLI

yazmaya teşebbüs ettiği halde gene de edebiyatın tesirinden kurtulamamak, insanın üzerinde âdi bir tesir yapmaktan geri kalmıyor. Düşüncelere gelince bunlar pek bayağı şeyler de olabilir, çünkü senin kıymet verdiğin bir şeyin, başkasının gözünde hiçbir değeri olmaması pek mümkündür. Ama bunları bir yana bırakalım, işte ön söz de oldu bitti; bir daha da buna benzer bir şey olmıyacak. Haydi bakalım iş başına, gerçi herhangi bir işe, belki de bütün işlere başlamak kadar zor bir şey yoktur.

II

Hatırlarıma, geçen yılın on dokuz eylülünden, yani tam ona ilk defa rastladığım günden başlayacağım, daha doğrusu öyle başlamak istedim...

Ama daha hiç kimse, bir şey bilmezken damdan düşercesine kimi gördüğümü anlatmak bayağılık olur; hem öyle sanıyorum ki böyle yazılan bir yazı bile çok bayağı bir şeydir; kendi kendime edebî güzelliklerden kaçınmaya söz verdiğim halde daha ilk satırda bu güzelliklerin tesirine kapılıyorum. Bundan başka da galiba açık yazmayı sadece istemek yetmiyor. Şunu da söylemek isterim ki hiçbir Avrupa dilinde yazı yazmak, Rusça yazmak kadar güç olmasa gerek. Şu dakikada yazdığımı şimdi okudum, kendimin burada

DELİKANLI

9

yazılan şeylerden daha akıllı olduğumu görüyorum. Nasıl oluyor da akıllı bir adamın söylediği sözler, onun kafasında kalan şeylerden daha budalaca oluyor? Bu son uğursuz yıl içinde başka insanlarla karşılaştığım zaman çok defa kendim de bunun farkına vardım, bunun için de çok, pek çok eziyet çektim.

Söze, on dokuz eylül gününden başlıya-cağım, ama gene de kim olduğumu, o güne kadar nerede bulunduğumu, hem de on dokuz eylül sabahı kafamda neler olabileceğini biraz olsun anlatmak için araya birkaç söz sıkıştır-malıyım ki okuyucu, belki de ben kendim, hâdiseleri daha iyi anlıyalım.

III

Ben, liseyi bitirmiş bir talebeyim, şimdi yirmi bir yaşındayım. Soyadım Dolgorukiy, meşru babam, Versilov'ların eski kölesi Ma-kar Ivanov Dolgorukiy. Böylece doğuşum meşru oluyorsa da ben hiç de meşru olmıyan bir çocuğum, soyum sopum da pek şüpheli. Bu iş, yani dünyaya gelişim şöyle olmuş: bundan yirmi iki yıl önce derebeyi Versilov (asıl babam) Tula vilâyetindeki çiftliğine gelmiş, o zaman yirmi beş yaşındaymış. Öyle sanıyorum ki o zaman daha oldukça şahsiyetsiz bir adammış. Çocukluğumdan beri beni hayretlere düşüren, bütün ruhumun derinliklerine giren,¹⁰

DELİKANLI

DELİKANLI

11

hattâ uzun zaman bütün geleceğim üzerinde tesir yapan bu adamın, şimdi bile birçok şeylerde benim için büsbütün bir muamma oluşu da meraka değer. Ama iyisini gelin de bundan daha sonra konuşalım; bu gibi şeyler öyle gelişigüzel anlatılamaz. Zaten bütün hatıra defterimi bu adam dolduracaktır.

Versilov, tam o sırada, yani yirmi beş yaşındayken, dul kalmış, evli olduğu kadın yüksek tabakadanmış, ama pek de zengin değilmiş, soyadı Fanariotov olan bu kadından oğlu, bir de kızı olmuş. Kendisini böyle genç yaşta bırakarak bu dünyadan göçüp giden bu kadın hakkındaki bilgilerim pek de çok değil, hem de elimdeki belgeler arasında kayboluyor; zaten Versilov'un kendi hayatı ile ilgili şeyleri pek bilmiyorum, bu da önümde bazan, boyun eğmesine rağmen, bana karşı her zaman gururlu, azametli, çekingen davrandığını, bana kıymet vermediğini gösterir. Önceden şunu da hatırlatmak isterim ki Versilov, hayatında oldukça büyük üç mirasın altından girip üstünden çıkmış, bunların tutarı da dört yüz binden fazlamış. Şimdi tabîî meteliği bile yok.

O zaman «kim bilir niçin» köye gelmiş, hiç değilse sonraları kendisi bana böyle söylemişti. Küçük yaşta olan çocukları, her zaman olduğu gibi, akrabalarının yanındaymış; zaten Versilov, bütün hayatınca hem meşru,

hem de gayrimeşru çocuklarına karşı hep böyle hareket edermiş. Bu çiftlikte köle köylülerin sayısı oldukça çökmüş; bunların arasında da bahçıvan Makar İvanov Dolgorukiy varmış. Şunu bir daha tekrarlamamak üzere hemen söyliyeyim ki, soyadına bütün hayatınca benim kadar kızan az bulunur. Bu, tabîî budalaca bir şeydir, ama ne yapayım, böyle işte. Herhangi bir mektebe girdiğim zaman, yahut yaşıma itibariyle kendilerine hesap vermek

zorunda olduğum herkes, kısacası herhangi bir öğretmen parçası, mürebbi, mümeyyiz, papaz, karşıma çıkan herkes soyadımı sorupta Dolgorukiy olduğumu duyunca bilmem neden, muhakkak;

— Prens Dolgorukiy mi? diye sormayı bir vazife sayardı. Ben de bu avarelere her zaman:

— Hayır, sadece Dolgorukiy, diye anlatmak zorundaydım.

Bu sadece sözü en sonunda beni çileden çıkarmaya başlamıştı. Bununla beraber, meraka değer olarak, şunu da ilâve edeyim ki bunu sormıyan yoktu. Galiba bunun bazılarına hiç lüzumu da yok gibiydi; hem de bilmem ki hangi iblise bunun lüzumu olabilirdi? Ama gene de herkes, istisnasız herkes soruyordu, Sadece Dolgorukiy olduğumu duyunca da soran, her zaman beni kendisinin de niçin sor-

12

DELİKANLI

düğünü bilmediğini belirten mânâsız, budalaca, kayıtsız gözlerle süzerek çekilip giderdi. Ama okul arkadaşlarımla soruları her-kesinkinden daha hakaretli olurdu. Okul talebesi, bir acemiye nasıl sorguya çeker? Zaten şaşkına dönen, utancından kızarıp bozaran acemi, okula girişinin birinci günü (hangi okula girerse girsin) herkesin eğlencesi olur: ona emrederler, onu alaya boğarlar, uşak gibi kullanırlar. Gürbüz, tombul bir çocuk birdenbire gelip kurbanının karşısında durur, gözlerinin içine uzun, sert ve gururlu bakışlarla bakıp bir an karşısındakini süzer. Acemi talebe de onun önünde durur, korkak tabiatlı değilse yan gözle bakar, dur bakalım ne olacak, diye bekler.

— Bana baksana, senin soyadın ne? '

— Dolgorukiy.

— Prens Dolgorukiy mi?

— Yoo. sadece Dolgorukiy. ""

— Ya, demek sadece! Aptal!

Hakkı da yok değil ki! Prens olmadan Dolgorukiy soyadını taşımak kadar budalaca bir şey yoktur. Ben de hiç günahım olmadan bu budalalığı sırtımda taşıyıp duruyorum. Sonraları, çok kızmaya başlayınca:

hep:

— Prens misin? diye sordukları zaman

DELİKANLI

13

— Hayır, bir köylünün, eski bir kölenin oğluyum, diye cevap veriyordum.

Daha sonraları büsbütün çileden çıkınca: Prens misin? dedikleri zaman sert sert:

— Hayır, sadece Dolgorukiy'im, eski efendim derebeyi Versilov'un gayrimeşru oğlu!

Bunu da lisenin altıncı sınıfındayken uydurmuştum, gerçi budala olduğumu çok kısa bir zamanda anıadımsa da budalalıktan hemencecik vazgeçemedim. Hatırlıyorum, öğretmenlerden birisi —zaten o da bir taneydi ya— benim «birtakım öç alma ve siyaset fikirleriyle dolu olduğuma» kanaat getirmişti. Ama çoğunluk bu hareketimi bana hakaret gibi görünen bir sessizlikle karşılamıştı. En sonunda arkadaşlardan en acı dili olan birisi ki, kendisiyle yılda yalnız bir defa konuşurdum, ciddî bir yüzle, ama biraz yana bakarak:

— Böyle duygular beslemek sizin için elbette bir şeref sayılabilir, hiç şüphe yok ki bununla istediğiniz kadar övünebilirsiniz; ama ben sizin yerinizde olsam piç oluşuma gene de pek öyle sevinmezdim... Sizse sanki bayram yapıyorsunuz! dedi.

O günden sonra piçliğimle övünmekten vazgeçtim.

Gene tekrarlıyorum: Rusça yazmak çok güç; işte ben soyadıma kızdığımı anlatmak¹⁴.

DELİKANLI

DELİKANLI

15

için tam üç sayfa yazı yazdım, okuyucu ise benim prens değil de sadece Dolgorukiy oluşuma kızdığını sanmıştır. Yeni baştan anlatarak kendimi temize çıkarmak için uğraşmayı kendime yakıştıramıyorum.

IV

Böylece sayısı pek çok olan köle köylülerin arasında Makar Ivanov'dan başka bir de kız varmış. Elli yaşlarındaki Makar Dolgorukiy, onunla evlenmek niyetinde olduğunu bildirdiği zaman da bu kız on sekiz yaşındaymış. Bilindiği gibi kölelik hüküm sürdüğü sıralarda kölelerin evlenmeleri efendilerinin müsadresiyle, bazan da doğrudan doğruya emriyle olurmuş. O zaman çiftlikte bir teyze varmış; yani benim teyzem değil de kendisi de çiftlik sahibi olan teyze; ama bilmem neden sade ben değil, herkes, kendilerine hemen hemen akraba olan Versilov'un çocukları bile, ona bütün ömrünce teyze derlerdi. Bu teyzenin adı da Tatyana Pavlovna Prutkova idi. O zaman gene o vilâyette, o ilçede kendisinin de otuz beş kölesi varmış. Tatyana Pavlovna, Versilov'un 500 kölelik çiftliğini idare etmeyip sade nezaret ediyormuş, hem de bu nezaret, işittiğime göre, en bilgili bir vekilharcın idaresinden aşağı değilmiş. Ama onun bu bilgileri beni hiç ilgilendirmez; hiç yaltaklanmadan, pohpohlamadan şunu söylemek isterim ki Tatyana Pavlovna hem asîl hem de merakla değer bir insandır.

İşte bu Tatyana Pavlovna, asık yüzlü Makar Dolgorukiy'in (o zamanlar onun asık yüzlü olduğunu söylemişlerdi) evlenmesine engel olmak şöyle dursun, nedense, onları elinden geldiği kadar bu işe teşvik etmiş. Sofya An-dreyevna (on sekiz yaşındaki köle kız, yani benim annem) birkaç yıldan beri öksüzmüş; Makar Dolgorukiy'e çok saygı gösteren, hem de bilmem neden minnettarlık duyan kızın babası, ki, o da köleymiş, bu hâdiseden altı yıl önce ölüm döşeğine düşünce, söylediklerine göre hattâ son nefesini vermezden on-beş dakika önce (ki köle olduğu için zaten hiçbir hakka sahip olmadığından hal icabı bunu bir sayıklama gibi kabul etmek de mümkündü) Makar Dolgorukiy'i yanına çağırmış, bütün uşakların, orada bulunan papazın önünde kızını göstererek herkesin işitebileceği bir sesle, hem de ısrarla; «Onu büyüt ve evlen» demiş. Bu sözleri herkes duymuş. Makar Iva-nov'a gelince onun sonradan büyük bir memnunlukla mı, yoksa sadece bir vazife yapar gibi mi evlendiğini pek iyi bilmiyorum. Herhalde tam bir kayıtsızlık göstermiştir. Zaten bu adam öyle bir adammış ki daha o zaman bile «kendini göstermesini» bilirmiş. Onun için hafız yahut okumuş denemezdi (gerçi incili, ayrıca da bazı azizlerin hayatım ezbere bilir- *16

DELİKANLI

DELİKANLI

17

mis, ama bunları şunun bunun ağzından duyarak öğrenmiş), kölelere akıl hocalığı ettiği de söylenemezdi, kısacası inatçıymış, bazan bu inat tehlikeli bir hal almış; Makar İvanov, önce kendi onurunu gözeterek konuşur, kesin hükümler verir, yani —kendisinin hayret verici tabiriyle— «saygı ile yaşarmış.» İşte onun o zamanki hali! Tabî böylece herkesin saygısını kazanmış, ama, söylediklerine göre, çekilmez adamın biriymiş. Yalnız kölelikten azad edilince mesele büsbütün değişmiş, bu sefer kendisini çilekeş bir aziz, diye anmaya başlamışlar. Bunun da muhakkak böyle olduğunu söyleyebilirim.

Annemin karakterine gelince, Tatyana Pavlovna, kâhyanın onu Moskova'ya okumaya göndermek için direnmesine rağmen, on sekiz yaşına kadar yanında alıkoyarak şöyle böyle terbiye etmiş, yani dikiş dikmesini, hanım kızlar gibi yürümesini, hattâ biraz da okumak öğretmiş. Annem okunabilecek kadar yazı yazmasını hiçbir zaman becerememişti. Makar İvanov ile evlenmesi onun için çoktan halledilmiş bir şeydi, hem de o zaman başına gelenleri çok güzel, çok iyi bulmuş, kiliseye nikâha giderken de böyle hâdiselerde insanın muhafaza edebileceği en sakin bir yüzle gitmiş, öyleki Tatyana Pavlovna bile ona balık lâkabını vermiş. Annemin o zamanki karakterini gösteren bütün bu bilgileri gene de Tatyana Pavlovna'dan öğrenmiştim. Versilov, düğünden tam altı ay sonra köye gelmiş.

Yalnız şunu söylemek isterim ki annemle onun arasında olup bitenlerin nasıl, ne şekilde başladığını Ne öğrenebildim, ne de bu yolda beni kandıracak bir tahmin yürütebildim.

Geçen yıl kendisi pek laubalice, pek «zeki» ce bir tavırla bana bunları anlatırken (ama buna rağmen gene de yüzü kızanyordu) aralarında öyle aşka falana benzer bir şey geçmediğini, bütün bunların öylece oluverdi-ğini temine çalışmıştı. Hem ben de buna büsbütün inanmaya hazırım, öylece oluverdiğine inanıyorum, hem de Rusça'da bu öylece sözü öyle nefis bir sözdür ki! Ama bununla beraber bu işin aralarında nasıl başlamış olabileceğini her zaman öğrenmek istemişim. Bana gelince bütün bu iğrenç şeylerden bütün öm-rümce nefret ediyorum. Elbette bunu bilmek isteyişim sade küstahça bir merak yüzünden değildir. Şunu belirteyim ki geçen yıla kadar annemi hemen hemen tanıımıyordum; Versilov'un rahatı için çocukken beni yabancı ellere vermişlerdi, ama bunu daha sonra anlatacağım, bu yüzden o zaman annemin yüzünün nasıl olabileceğini bir türlü gözlerimin önüne getiremiyorum. Eğer güzel deşilse o zamanki

18

DELİKANLI

DELİKANLI

19

Versilov gibi bir adamı nesi kendine çekebilirdi? Bu sorunun benim için büyük önemi var, çünkü onda Versilov'un en meraklı tarafı gizleniyor, işte ben de ahlâksızca bir maksat için değil, sırf bu sebepten öğrenmek istiyorum. Bu asık yüzlü kapalı adam, o sevimli saf tavrı ki, lüzum duyduğu zaman kim bilir nasıl (sanki cebinden çıkarır gibi) hemen takınıveriyordu, kendisi bana o zaman «çok budala genç bir köpek yavrusu» olduğunu, hem de öyle pek fazla duygulu da olmadığını, ama öyle işte... Ancak o zamanın genç nesli üzerinde geniş ölçüde medenileştirici bir tesiri olan Anton Goremikal ile Politika Saks adlı ebedî eseri henüz okuduğunu söylemişti. Belki de sırf bu Anton Goremika yüzünden o zaman köye gittiğini ilâve ediyor, hem de bunu çok ciddi söylüyordu. Peki öyleyse bu «budala köpek yavrusu» annemle nasıl münasebete başlamıştı? Şu dakikada bir okuyucum olsaydı, herhalde budalaca masumluğunu kaybetmi-yerek aklının almadığı şeyler üzerinde fikir yürütmeye, karar vermeye kalkışan, bu işlere burnunu sokan çok gülünç bir delikanlıyla alay ettikleri gibi kahkahalarla gülerек benimle alay edeceği aklımdan geçti. Evet, bu işlere sahiden de henüz aklım yatmıyor, gerçi bunu hiç de övünmek için itiraf etmiyorum, çünkü

Çilekeş Anton.

yirmi yaşındaki bir sığın böyle tecrübesiz oluşunun ne kadar budalaca bir şey sayıldığını bilmiyor değilim; ancak buna karşılık ben de o baya derim ki asıl kendisi anlamıyor, hem bunu ispat da ederim. Doğru, kadınlardan hiç anlamıyorum, hem anlamak da istemiyorum, çünkü ömrüm oldukça onlara tükürmeye kendi kendime söz verdim. Ama şunu da çok iyi biliyorum ki bazı kadınlar vardır, güzelliğıyle yahut sade kendisinin bildiğı bir şeyle hemen insanı büyüleyiverir; ama başka birisinin de neyin nesi olduğunu anlayabilmek için tam altı ay incelemek gerekir. Böyle bir kadını görüp âşık olmak için sadece bakmak, her şeyi göze almak da yetmez, bundan başka üstelik insanın kim bilir nasıl bir istidadı da olmalı. Bu işlerden hiç anlamıyorsam da bunun böyle olduğuna inanıyorum, zaten bunun aksi olsaydı, bütün kadınları hep birden evcil hayvanlar mertebesine indirip ancak bu şekilde yanımızda tutabilirdik, belki bunu bir çokları da isterdi. Gerçi bilmem nerede bulunan o zamanki portresini görmedim, ama birkaç yerden kesin olarak öğrendiğime göre annem çok güzel denecek bir kadın değilmiş. Demek ki kendisini görür görmez âşık olmak imkânsızdı. Gönlünü «eğlendirmek» isteseydi, Versilov, başka bir kadın seçebilirdi, zaten böyle birisi varmış, evli de değilmiş, bu da Anfisa Konstantinovna Sapojkova adında bir odalıkmiş. Halbuki Anton020-021

DELİKANLI

Goremika'yı düşünerek gelen bir adamın derebeylik haklarına dayanıp kölesinin de olsa evlilik haklarını çiğnemesi kendi vicdanına karşı bile ayıptı, çünkü Versilov, birkaç ay önce, yani aradan yirmi yıl geçtiği halde, bu Anton Goremika üzerinde çok ciddi konuşmuştu, öyle ama. Anton'un sadece atını aşırılmışlardı, buradaysa karısını! Demek ki bambaşka bir şey oldu, sonunda da m-lle Sapojkova oyunu kaybetti (bence kazandı). Geçen yıl onunla konuşmaya imkân olduğu zaman (çünkü onunla her zaman konuşulmuyordu) birkaç defa bütün bu sorularla kendisini sıkıştırmıştım, ama bütün kibarlığına, aradan da yirmi yıl gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen elinden geldiği kadar cevap vermekten kaçınmıştı. Ama ben gene direndim. Hiç değilse her zaman benimle konuşurken takındığı o kibarlıktan gelen titiz tavrıyla, bir defa hatırlıyorum, tuhaf tuhaf mırıldandı: annen öyle «koruyucusu olmıyan» bir kadındı ki böylesin! sevmek değil de (böyle bir şey insanın aklından bile gelmez, hayır) kim bilir neden öyle birdenbire acıyıverirsin, uysallığı için mi ne, ama gene de nesi için? burasını kimse bilemez, ama uzun zaman acırsın, öylesine acırsın ki en sonunda bağ-lanıverirsin... «Sözün kıyası, aziz dostum, ba-zan öyle olur ki bir daha yakını kurtaramazsın!» işte bana söylediği sözler bunlardı, sahiden de böyle olmuşa, kendi kendinin o

DELİKANLI

21

zaman ne olduğunu söylediği gibi, onu pek de öyle «budala bir köpek yavrusu» olarak kabul edemeyeceğim. Benim için gerekli olan da zaten buydu.

Ama gene o zaman annemin kendisini «acizinden» sevdiğini söylemişti, elbette, kölelik hukuku gereğince mi diyecekti! Zariflik olsun diye uydurdu!. Vicdanına karşı, şerefine karşı, haysiyetine karşı yalan söyledi!

Bütün bunları, tabii annemi övmek için söylemişim gibi oldu, halbuki daha önce o zamanki halini hiç bilmediğimi anlatmıştım. Bundan başka çocukluğundan beri içinde bulunduğu, sonrada bütün hayatınca tesiri altında kaldığı o muhitin, o değersiz inanışların yenilmez kudretini çok iyi bilirim. Buna rağmen felâket baş göstermiş. Sırası gelmişken sözlerimi düzeltmeliyim: bulutlara doğru yükselirken her şeyden önce ileri sürülmesi gereken olayı unuttum, yani aralarındaki şey asıl felâketle başlamış. (Umarım ki okuyucu leb deyince leblebiyi anlamıyacak kadar saflık göstererek kendisini naza çekmez). Kısacası m-lle Sapojkova'nın «yaya» kalmasına rağmen, aralarında her şey derebeyce başlamış. Ama burada artık annemin tarafını tutmak için ortaya atıyorum, bunu yaparken de hiç aykırı hareket etmediğimi söylüyorum. Çünkü o zamanki Versilov gibi bir adam, annem gibi bir kadınla,22

DELİKANLI

aralarında en derin bir sevgi bile olsa, ne, yarabbi, ne konuşabilirdi? Sefih insanlardan duymuştum, bir erkekle bir kadın birleşirken erkek hiç, konuşmadan başlarmış, ama bu tabii, çok vahşice, mide bulandıran bir şey; buna rağmen Versilov istese bile annemle, galiba, daha başka türlü başlıyamazdı. Polinka Saks hikâyesini anlatacak değildi ya? Bundan başka zaten Rus edebiyatıyla uğraşacak vakitleri de yokmuş! Aksine, gene kendisinin söylediğine göre (bir defa coşarak anlatmıştı) köşe bucak saklanır, birbirlerini daima merdiven başlarında bekler, oradan biri geçerse kızarmış yüzlerle lâstik top gibi birer yana fırlarlarmış, bütün derebeylik haklarına rağmen de «müstebit derebeyi» en âdi bir bulaşıkçının önünde tir tir titirmiş. Ama bu işler gerçi derebeyce başlamışsa da gene öyle, pek de öyle değil, ama hakikate bakacak olursak genede bir şey anlaşılmıyor. Bunun tersine işler gittikçe karışıyor. Aralarındaki sevginin gelişerek gitgide artmış olması da bir muamma teşkil ediyor, çünkü Versilov gibilerin birinci şartı, hedefe ulaşır ulaşmaz hemen bırakmaktır. Ama hiç de öyle olmamış. Sevimli bir fındıkçı köle kadınla günah işlemek (ama annem hiç de fındıkçı değildi) sefih «genç bir köpek yavrusu» için (zaten onların hepsi, ilericiler de, geziciler de hepsi sefihtiler) sade imkânsız değil, aynı zamanda kaçınılmaz bir

DELİKANLI

23

şeydi, hele onup genç bir dul olması dolayı-siyle romantik durumunu, işsiz güçsüz dolaştığını göz önüne getirecek olursak... Ama bütün ömrünce sevmek... e, bu kadarı da fazla! Sevip sevmediğini pek temin edemem, ama bütün hayatınca peşisıra sürüklediği de inkâr edilmez.

Ortaya birçok soru attım, ama asıl önemlisi var, geçen yıl annemle yakından tanıştığım, üstelik karşısındakiler! kendisine karşı suçlu bulan kaba, nankör bir köpek yavrusu gibi, ona karşı pek laubalice davrandığım halde gene sormaya cesaret edemedim. Soruysa şu: altı aydan beri evli olan, nikâh denilen şeyin kutsallığı hakkındaki kavramaların altında tıpkı zayıf bir sinek gibi ezilen, Makar îvanoviç'-ini hemen hemen bir Tanrı gibi sayan bir kadın, iki haftalık kısa bir zaman içinde nasıl olmuş da böyle bir günah işlemiştir? Annem sefih bir kadın mıydı? Aksine, önceden söyliyeyim ki ondan daha temiz ruhlu olan, sonra bütün hayatınca böyle kalan bir yaratık tasavvur etmek bile güç. Bunu kendini bilmi-yerek yaptığını söyliyerek açıklamak belki de mümkün olur, yani şimdi avukatların kaatilleri, hırsızları müdafaa ederken iddia ettikleri anlamda değil, hayır, bunu o kuvvetli intibain tesiri altında yapmış olabilir, böylece kurbanın saflığı halinde bu duygu onun benliğine en24

DELİKANLI

korkunç, en uğursuz bir şekilde hâkim olur. Kim bilir, belki de... elbisesinin biçimini, Paris modasına uygun saç tuvaletini, Fransız ağziyle Fransızca konuşmasını, (ki bu dilden bir şey anlamıyordu), org çalarak söylediği romansı ölesiye sevmiştir, o zamana kadar hiç görmediği, duymadığı bir şeyi sevmiştir. (Versilov ise çok güzel bir erkekmiş), belki de oldu olacak onu bütün biçimleriyle, romans-lariyle beraber delice sevmiştir, işittiğine göre kölelik devrinde köle kızların, hem de en namuslularının başından böyle şeyler geçirmiş. Bunu anlıyorum, bunu da sadece kölelik hukukiyle, «acizle» açıkliyak kimse alçaktır! Öyleyse bu genç adamın o zamana kadar temiz kalan bir yaratığı kendine çekebilecek doğrudan doğruya ayartıcı bir kuvveti, hem de daha önemlisi böyle kendinden büsbütün ayrı bir cinsten, başka bir dünyadan, bambaşka bir topraktan olan bir yaratığı ayartıp böyle bir felâkete sürükleyebilecek bir kuvveti vardı demek? Umarım ki annem de bütün ömrünce bunun bir felâket olduğunu anlamıştır; ancak felâkete atılırken, belki bunu hiç düşünmemiştir; ama zaten bu «koruyucusu olmıyan» yaratıklar hep böyle yaparlar: bile bile felâkete

atılırlar.

VI

Ama sorular, rezalet üzerindeki ayrıntılar yeter. Versilov, annemi Makar îvanoviç'ten

DELİKANLI

25

satın aldıktan sonra köyden gitmiş, o zamandan beri de yukarda anlattığım gibi, gittiği her yerde kenisiyle beraber sürüklemeye başlamış; tabîî uzun zaman için ayrıldığı haller müstesna; o zaman onu bu gibi hallerde kim bilir nereden çıkagelen teyzenin, yani Tatyana Pavlovna Prutkova'nın himayesine bırakmış. Böylece Moskova'da, başka köylerde, kentlerde, hattâ yabancı illerde de yaşamışlar, en sonunda Petersburg'a gelmişler. Bütün bu olaylardan daha sonra konuşuruz, yahut konuşmaya da değmez. Yalnız şunu söyliyeyim ki annem Makar îvanoviç'ten ayrıldıktan bir yıl sonra ben dünyaya gelmişim, daha bir yıl geçince kızkardeşim, ondan sonra da onbir yıl geçince hastalıklı bir çocuk olan küçük erkek kardeşim dünyaya gelmiş, birkaç aylıkken de ölmüş. Bu çocuğu acılar içinde doğurduktan sonra annemin güzelliği de gitmiş, hiç değilse bana böyle söylemişlerdi: pek çabuk ihtiyarlamaya, solmaya başlamış.

Ama Makar Ivanoviç'le teması gene de kesilmemiş. Versilov'lar nerede yaşarlarsa yaşasınlar, birkaç yıl bir yerde kaldıkları yahut oradan başka bir yere göç ettikleri zamanlarda bile, Makar Ivanoviç muhakkak «ailesine» kendine dair bir haber yollardı. Böylece biraz resmî, hemen

hemen de ciddî, acayip bir münasebet kurulmuştu. Beylerin hayatında bu26
DELİKANLI

gibi münasebetlere biraz da komik bir şey karışacağını bilirim, ama burada böyle bir şey olmamış. Mektuplar yılda, ne fazla ,ne eksik, iki defa gelirdi, hem birbirine çok benzerdi. Mektupları ben de görmüştüm; bunlarda şahsi şeylerden çok az bahsedilirdi; aksine mümkün olduğu kadar yalnız en umumî olaylar, en umumî duygular (duygulardan böyle konuşmak mümkünse) yazılırdı; her şeyden önce kendi sağlığı bildirilir, sonra ötekilerin sağlıkları sorulur, sonra dilekler, parlak selâmlar, hayır dualar, hepsi bu kadar. Galiba bu basma kalıp sözler söylemekten, kendi duygularından kaçınmaktan ileri gelen kibarlık, bu muhitteki âdetleri bildiğini belirtmek isteği olsa gerek. «Çok lûtfkâr, sayın eşimiz Sofya Andreyevna'ya sonsuz saygılarımı arz ederim..» «Aziz çocuklarımıza ebediyete kadar devam edecek olan babalık hakkımızı helâl ederiz». Bu çocuklar, çoğaldıkça hepsi adlariyle birer birer sıralanıyordu, ben de tabî bu aradaydım. Bununla beraber şuna da işaret edeyim, Makar Ivanoviç o kadar ince zekâlıydı ki hiçbir zaman «Saygıdeğer Andrey Petroviç»'e «velinimetim» diye yazmıyordu; gerçi her mektubunda saygı ve selâmlarını bildiriyor, ondan lûtf bekliyor, kendisini de Tannın takdis etmesini diliyordu, Makar Ivanoviç'e verilecek cevapları hemen annem verir, konusu da onunkilerinin aynı olurdu.

DELİKANLI

27

Verislov, tabî, bu mektuplaşma işine karışmıyordu, Makar Ivanoviç, Rusya'nın her köşesinden, her kentinden, bazan uzun zaman yaşadığı manastırlardan mektup yollardı. O manastır manastır dolaşan bir çeşit gezgin olmuştu. Hiçbir zaman, hiçbir şey istemezdi; ama üç yılda bir misafirliğe gelir, daima Vevsilov'un evinden ayrı kendi evi bulunan annemin evinde kalırdı. Bundan daha sonra konuşmak gerekecek, ancak burada sadece şuna işaret edeyim ki, Makar Ivanoviç, öyle misafir odasında kanepelere falan kurulmazdı, aksine paravananın arkasında bir yerde sessiz sessiz yerleşir, burada beş gün, bir hafta gibi kısa bir zaman yaşadı.

Makar Ivanoviç'in «Dolgorukiy» soyadını çok sevdiğini, ona karşı saygı duyduğunu söylemeyi unuttum. Tabî bu gülünç bir budalalıktı. Bunun en gülünç tarafı da prens Dolgorukiy'ler olduğu için soyadını beğenme-siydi. Çok tuhaf bir anlayış, büsbütün akıl ermez bir şey.!

Bütün ailenin her zaman toplu bir halde bulunduğunu söylemiştim, tabî aralarında ben yoktum. Ben kapı dışı edilmiş gibi bir şeydim, hemen doğar doğmaz da yabancıların yanına verilmişim. Ama bu yapılırken ayn bir maksat güdülmüş değildi, kim bilir neden öyle oluvermişti. Annem beni doğurduğu sı-DELİKANLI

29

28

DELİKANLI

rada henüz gençti, güzeldi, demek ki Versi-lov'un ona ihtiyacı vardı, viyaklıyan bir çocuksa tabî her şeye engel oluyordu, seyahat-lerdeyse daha çok... işte bunun için öyle olmuştu ki, çok kısa süren iki üç görüşmeyi saymıyacak olursak, yirmi yaşına kadar annemi hemen hemen görmemişim. Bu annemin duygusuzluğundan değil, Versilov'un kendisini bütün insanlardan üstün görmesinden ileri gelmiştir.

VII

Şimdi de büsbütün başka bir şeyden konuşacağım.

Bir ay önce, yani on dokuz eylül'den bir ay önce, daha Moskova'dayken onların hepsinden vazgeçip büsbütün kendi ülkeme gömülmeye karar vermişim. Bu sözü böylece «ülküme gömülmek» diye yazıyorum, çünkü bu söz hemen hemen asıl fikrimin tam bir ifadesi olabilir, yani kendisi için dünyada yaşadığım şeyin ifadesi... «ülkümün» ne olduğunu ilerde uzun uzun anlatacağım. Moskova'da uzun yıllar süren hülyalarla dolu yalnızlık hayatımda, daha orta

okulun altıncı sınıfındayken kafamda doğmuştu, o zamandan beri de belki bir an beni bırakmadı. Bütün hayatımı yuttu. Zaten o doğuncaya kadar da hülyaların içinde yaşıyor, tâ çocukluğumdan beri

pırıltılı hayallerle dolu bir diyarda bulunuyordum; ama içimdeki her şeyi yutan bu asıl ülkünün doğmasıyla hülyalarım kuvvetlendi, hep birden belli bir kalıba döküldü, saçmalıktan çıkıp akıllıca bir şey oldu. Okul, hülyalara engel olmamıştı; ölküye de engel olmadı. Ama lisenin son sınıfım fena bitirdim, halbuki yedinci sınıfa kadar hep birinci gelenlerdendim, bu da gene aynı ölkünün neticesinde böyle oldu, belki de ondan çıkardığım yanlış sonuç buna sebeb oldu. Böylece lise ölküye değil, ölkü liseye, daha sonra da üniversiteye engel oldu. Liseyi bitirdiğim zaman henüz yirmi yaşına bastığım halde yalnız herkesle değil, hattâ gerekirse bütün dünya ile ilgimi kesmeye kesin olarak niyet etmiştim. Gereken kimselere, gereken kimselerin eliyle beni rahat, büsbütün rahat bırakmalarını, okumam, geçinmem için para göndermemelerini, mümkünse beni büsbütün unutmalarını (yani tabii beni az çok hatırlıyorlarsa), nihayet üniversiteye asla girmeyeceğimi Petersburg'a yazdım. Önümde kaçınılmaz iki yol vardı, ya üniversiteye girerek okumaya devam etmek, ya da «ölkümün» gerçekleştirilmesini dört yıl sonraya bırakmak; kılım bile kıpırdamadan «ölkümün» tarafına geçtim, çünkü ona matematik bir kesinlikle inanıyordum.

Bütün ömrümde yalnız bir defa o da henüz on yaşımıdayken bir an gördüğüm ba-30

DELİKANLI

bam Versilov (ki bu bir an içinde beni kendisine hayran bırakmaya muvaffak olmuştu), doğrudan doğruya kendisine yazmadığım halde benim mektubuma kendi eliyle verdiği cevapta hususi bir iş vadederek Petersburg'a çağırıyordu. Bu soğuk, gururlu, bana yüksekten bakan, aldırış etmeyen, beni dünyaya getirip yabancıların eline bıraktıktan sonra bu ana kadar yalnız beni tanımamak şöyle dursun, yaptıklarına pişman bile olmıyan bir adamın beni çağırması (kim bilir belki varlığım hakkında bile silik, yarım yamalak bir bilgisi vardı, çünkü sonradan anlaşıldığına göre Moskova'da yaşamam için gereken parayı da o değil, başkaları veriyormuş), evet bu adamın böyle birdenbire beni hatırlayarak tenezzül edip kendi eliyle mektup yazarak çağırması diyorum, evet bu çağırış, onurumu okşadı, kaderimi tâyin etti. Gariptir ki mektubunda (küçük bir mektup kâğıdının küçük bir sayfası) üniversite için tek bir söz bile etmeyişi, kararımı değiştirmemi istemeyişi, okumak istemediğim için sitem etmemesi hoşuma gitmişti, kısacası, her ailede olduğu gibi, buna benzer, mızımlıklar etmiyordu, halbuki asıl fena olan da böyle hareket etmemiş olmasıydı, çünkü bu onun bana karşı kayıtsızlığını daha çok açığa vuruyordu. Oraya gitmem asıl hülyama hiç engel olmıyacağı için de gitmeye karar verdim. «Bakalım ne olacak» diye düşün-

DELİKANLI

31

yordum, «daha da olmazsa onlara kısa bir zaman, belki de çok kısa bir zaman bağlanırım». Ama bir şartla, küçük bir adımın bile beni asıldan uzaklaştıracağını görür görmez onlarla hemen ilgimi keser, her şeyi bırakıp kendi kabuğuma girer saklanırım. Evet, kabuğuma, «içine girer, tıpkı bir kaplumbağa gibi saklanırım» bu kıyaslama çok hoşuma gidiyordu. Bütün bu son günlerde Moskova'da bir deli gibi oraya buraya gidip gelirken: «Yapayalnız kalmıyacağım, diye fikir yürütüyordum, şimdiye kadar geçirdiğim müthiş yıllarda olduğu gibi, artık bir daha hiç yalnız kalmıyacağım, oradakilerin hepsini beğensem, bana saadet verseler, hem kendileriyle tam on yıl yaşasam bile gene kendisine hiçbir zaman ihanet etmiyeceğim ölküm benimle beraber olacaktır». Önceden işaret edeyim, işte bu tesir, daha Moskova'dayken açıklanan, sonra beni Petersburg'ta da bir an bile bırakmıyan bu ikilik (çünkü Petersburg'ta onlarla ilgiyi kesip uzaklaşmak için son mühlet olarak ileri sürmediğim bir gün var mıydı bilmem, işte bu ikilik diyorum), galiba o yıl yaptığım dikkatsizliklerin, birçok

iğrençliklerin, hattâ bir-Çok alçaklıkların, tabiatıyla de budalalıkların başlıca. sebeplerin dendi.

Elbette, birdenbire daha önce hiç olmıyan bir babam meydana çıkıyordu. Bu fikir³²

DELİKANLI

Moskova'da yola çıkmaya hazırlanırken de, vagonda gelirken de beni sarhoş ediyordu. Bir babam oluşu bir şey değildi, hem ben de pek öyle ince duygulardan, yaltaklanmalardan hoşlanmam, ama bu adam daha önce beni tanımak bile istememiş, hattâ küçük düşürmüştü, bense bütün bu yıllar onun için emercesine (hülyadan böyle konuşmak mümkünse) hülya kurmuştum. Çocukluğumdan beri bütün hülyalarım onunla doluyor, onun çevresinde dönüyor, en sonunda onun üzerinde toplanıyordu. Onu seviyor muydum, yoksa ondan nefret mi ediyordum? Bunu söyliyemem, ama o varlığıyla bütün geleceğimi, hayat üzerindeki düşüncelerimi dolduruyordu, bu da öylece kendiliğinden olmuş, ben büyüdükçe o da beraber büyümüştü.

Moskova'dan ayrılmama, çok büyük başka bir olay da, çekici bir şey de sebeb olmuştu, onun yüzünden daha o zaman, hareketimden üç ay önce (yani ortada Petersburg lâfi bile yokken) kalbim kabarıyor, hızlı hızlı atı--yordu. Beni bu bilmediğim okyanusa çeken başka bir sebep de şuydu: oraya doğrudan doğruya başkalarının «hem de kimlerin!» kaderinin hâkimi, efendisi olarak gidecektim. Ama içimde kaynıyan duygular öyle zorbaca değil, iyi kalblice duygulardı, sözlerim yanlış anlaşılmasın diye bunu önceden bildiriyorum. Bundan da başka Versilov, işte küçük bir ço-

cuk, liseyi yeni bitirmiş bir talebe geliyor, diye düşünerek (eğer beni düşünmeye tenezzül ediyorsa) bu işe çok şaşabilirdi. Bense o zamana kadar onun en gizli taraflarım öğrenmiştim, yanımda da, çok önemli bir belge vardı, öyle ki bu sırn kendisine bildirseydim ömründen birkaç yıl feda ederdi (şimdi bunu kesin olarak bilmiyorum). Ama, ortaya birçok bilmece attığımı görüyorum. Olaylar olmadan duygular anlatılmaz. Hem de bütün bunlardan sırası gelince yetecek kadar bahsedilecektir, zaten bu niyetle de kalemi elime aldım. Yoksa böyle yazmak bir sayıklamaya yahut dumana benziyor.

VIII nihayet , belli edilen tarihe kesin olarak geçebilmek için şimdilik kısaca, iki söz arasında şunu söyleyeyim ki onların hepsini, yani Versilov'u, annemi kızkardeşimi (kızkarde-şimi ömrümde ilk defa görecektim), büyük bir sıkıntı, hemen hemen sefalet içinde yahut sefaletin eşiğinde buldum. Bunu daha Moskova'dayken öğrenmiştim; ama gözlerimle gördüğüm kadarını aklımdan bile geçirmemişim. Bu adamı, bu «müstakbel babamı» çocukluğumdan beri hemen hemen parlak bir ışık içinde gözlerimin önüne getirmeye alışmışım, her yerde de o, mutlaka en önde gelmeliydi,

Delikanlı I — F.: 3 DELİKANLI I — FOR.: 3/434

DELİKANLI

başka türlü olamazdı. Versilov, hiçbir zaman annemle beraber bir evde yaşamamıştı, ona her zaman ayrı bir ev tutardı; bunu da tabîî kendilerinin o iğrenç «âdabı muaşeret» leri uğruna yapıyordu. Ama burada Semionovski mahallesinde, ara sokakta, tahta bir evde hepsi bir arada oturuyorlardı. Artık bütün eşyalar Tutu'ya verilmişti, öyle ki bu durum karşısında Vesüov'dan gizli, cebimdeki esrarlı altmış rublemi bile anneme verdim. Evet esrarlı, çünkü bunları iki yıldan beri bana her ay verilen beşer rublelik cep harçlığımdan biriktirmiştim; biriktirme işi de «ülkü»mün doğuşunun birinci gününden başlamıştı, bunun için Versilov bu paralara dair hiçbir şey bilmemeliydi.

Benim bu yardımım denize atılan bir damla su gibi gelmişti. Annem çalışıyordu, kızkardeşim de eve dikiş alıyordu; Versilov, bir iş yapmıyor, hırçnlık ediyor, oldukça pahalıya mal olan eski âdetlerini değiştirmeden eskisi gibi yaşamaya devam ediyordu. Hele yemekte durmadan homurdanıyordu, bütün tavırları da müsbetçiteydi. Ama annem, kızkardeşim, Tatyana Pavlovna, ölü Androni-kov'un (bundan üç ay önce ölen bir daire müdürü, aynı zamanda

Versilov'un işlerine bakan birisi) birçok kadınlardan ibaret ailesi ona bir Tanrı gibi tapıyorlardı. Ben böyle bir şeyi tahmin etmiyordum, işaret edeyim ki

DELİKANLI

35

Versilov dokuz yıl önce daha çok zarifti. Hülyalarımda onu bir çeşit parlak ışık içinde gördüğümü daha önce söylemiştim, bunun için o zamandan bu zamana kadar geçen yalnız dokuz yılda bir insan nasıl böyle ihtiyarlar, çökebilirdi? Hemen o anda bir hüznün, acıma, utanç duydum. Petersburg'a geldiğim gün ona ilk bakışım hayatimin en ağır duyuşlarından biri olmuştu. Ama o hiç de ihtiyar değildi, henüz kırkbeş yaşındaydı; ona daha derinden bakınca hatırımda kalan güzelliğinden daha şaşırtıcı bir şey buldum. O zamanki gösterişten, şıklıktan, hattâ zariflikten az bir şey kalmakla beraber hayat, sanki bu yüzde eskisinden daha meraklı, ilgi uyandıran bir iz bırakmıştı.

Halbuki sefalet, onun başarısızlıklarının ancak onda yahut yirmide biriydi; ben de bunu çok iyi biliyordum. Yoksulluktan başka çok daha ciddi bir şey vardı, Versilov'un prens Sokolskiy'lerin aleyhine açtığı, bir yıldan beri de sürüp gelen miras dâvasını kazanmak ümidi henüz kaybolmuş değildi, Versilov da gelecekte, en kısa zamanda yetmiş bin yahut daha da fazla değerinde bir mülkün sahibi olacaktı. Yukarda bu Versilov'un hayatında üç mirasın altından girip üstünden çıktığını söylemiştim, işte gene kendisini bir miras kurtarıyordu! Dâva en yakın bir zamanda mahkeme kararına bağlanacaktı. Ben de

DELİKANLI

DELİKANLI

37

tam bunun üstüne gelmiştim. Doğru, ümide kapılarak kimse borç para vermiyordu, para alacak bir yer de yoktu, şimdilik dayanıyorlardı.

Ama Versilov, bazan bütün gün evden dışarda bulunmakla beraber kimseye de baş vurmuyordu. Bir yıldan fazla bir zamandan beri sosyeteden kovulmuş bulunuyordu. Petersburg'da tam bir ay yaşamış olmama rağmen bu olay, bütün gayretlerimi harcadığım halde, benim için, gene anlaşılmadan kalmıştı. Versilov, suçlu muydu, değil miydi, işte benim için önemli olan buydu, ben de zaten bunun için gelmiştim! Bu arada kendileriyle bütün ömrünce temasta bulunmaya muvaffak olduğu bütün büyük şahsiyetler kendisinden yüz çevirmişlerdi, bu da çok bayağı, hem de en kötüsü bütün «sosyetenin» gözünde rezaletle kanşık sayılan bir hakaret yüzünden olmuştu. Olaya bundan bir yıldan fazla bir zaman önce Almanya'da geçmiş, hattâ Versilov, prens Sokolskiy'lerden birisinden herkesin Önünde bir tokat yemiş, buna karşılık onu düelloya çağırması gerekirken çağırmamış. Bu yüzden çocukları bile (meşru olanlar), yani oğlu ile kızı ondan yüz çevirerek ayn yaşamaya başlamışlardı. Doğru, Fanariotovlar'la ihtiyar prens Sokolskiy'in (Versilov'un eski dostu) vasıtasıyla oğlu da, kızı da sosyetenin en yük-

sek muhitinde uçuyorlardı. Ama bütün bu ay ona dikkat ederken çok gururlu bir adam olduğunu, sosyetenin onu kendi muhitinden attığına değil, tersine onun sosyetei kendi yanından kovduğuna kanaat getirdim, çünkü öyle bağımsız görünüyordu ki! Ama bakalım böyle görünmeye hakkı var mıydı, işte zaten beni heyecanlandıran da buydu! Bütün hakikati en yakın bir zamanda öğrenmeliydim, çünkü ben bu adamı yargılamaya gelmiştim! Kuvvetli olduğumu henüz ondan gizliyordum, ama, onu ya büsbütün tanımam, ya da büsbütün kendimden uzaklaştırmam gerekti. Uzaklaştırmak, benim için çok zor olacaktı, ben de bu yüzden azap çekiyordum. Nihayet tam bir itirafta bulunayım; bu adam benim için kıymetliydi!

Şimdilik de onlarla bir çatı altında yaşıyor, işime gidip geliyor, bir kabalık etmemek için kendimi zor tutuyorum. Hattâ kendimi hiç tutmuyordum. Bir ay beraber yaşadıktan sonra kesin bir anlaşma için ona baş vurma-maya imkân olmadığını gün geçtikçe daha çok anladım. Gururlu adam, bana ruhumun derinliklerine kadar hakaret eden bir muamma gibi karşımda

duruyordu. Bana karşı pek sevimli davranıyor, hattâ benimle şaka ediyordu, ama ben böyle şaka etmekten ziyade çatış-mak için vesile arıyordum. Kendisiyle ara-38

DELİKANLI

mızda geçen bütün konuşmalar her zaman bir çeşit iki mânahhk taşıyordu, yani kısacası o benimle düpedüz alay ediyordu. Zaten Moskova'dan geldiğim günden beri beni ciddî karşılamamıştı. Niçin böyle yaptığını bir türlü anlıyamıyordum. Doğru, o karşımda içerisine girilemeyen bir muamma gibi kalmaya mti-vaffak oldu; ama ben de gel benimle ciddi davran, diye yalvarmaya tenezzül etmezdim. Hem de onun çok garip, karşı konulamıyacak çeşit çeşit usulleri vardı ki bunlara karşı ne yapacağımı, nasıl davranacağımı ben de kes-tiremiyordum. Kısacası bana pek «toy» delikanlıya muamele eder gibi muamele ediyordu, bunun böyle olacağım pek iyi bilmeme rağmen hemen hemen dayanamıyacağım bir şey de buydu. Bunun neticesi ben de ciddî konuşmayı bırakıp beklemeye başladım, konuşmaktan bile hemen hemen vazgeçtim. Şimdilik birisini bekliyordum, onun Petersburg'a gelmesiyle hakikati kesin olarak öğrenecektim; son ümidim ondaydı. Her ne olursa olsun ilgimi kesmeye kesin olarak karar vermiş, tedbirlerimi de almıştım. Yalnız anneme'acıyordum, ama... «ya o, ya ben» annemle kızkardeşime teklif etmek istediğim de işte buydu. Hattâ gününü bile seçmiştim; ama şimdilik işime devam ediyordum.

DELİKANLI

İKİNCİ BÖLÜM

39

Bu on dokuz eylül günü Petersburg'daki «hususî» işime girişimin ilk ayının aylığını da alacaktım. Bu işi isteyip istemediğimi bana sormamışlardı bile, öylece tuttular; galiba gelişimin ilk günü de beni bu vazifeye yerleştirdiler. Bu bana karşı pek kaba bir hareketti doğrusu, ben de hemen hemen itiraz etmek istemiştim. Bu iş ihtiyar prens Sokolskiy'in evindeydi. Ama hemen o anda itiraz etmek, onlarla derhal ilgiyi kesmek demekti, bu, gerçi beni hiç korkutmuyordu, yalnız asıl gayelerime zarar verebilirdi; bunun için vazifeyi şimdilik sessizce kabul ettim, ses çıkarmamakla da itibarımı korumuş oldum, önceden şunu anlatayım ki çok zengin, hem de nazır payesinde olan bu prens Sokolskiy'in Vers-lov'un dâva ettiği (birkaç nesilden beri yoksulluk içinde olan) Moskova'h prens Sokols-kiy'lerle hiçbir akrabalığı yoktu, iki aile de sadece aynı soyadını taşıyorlardı. Ama ihtiyar prens gene de onlarla ilgileniyor, içlerinden de soyca en büyük olan bir prensi seviyordu, bu da genç bir subaydı. Versüûv'un daha pek yakın zamanlara kadar bu ihtiyarın işleri üzerinde büyük bir tesiri varmış, hem de prensin imiş, tuhaf bir ahbaplık doğrusu,40

DELİKANLI

DELİKANLI

41

çünkü bu zavallı prensin, yalnız benim yanına girdiğim günlerde değil, galiba her zaman, ahbaplığın devam ettiği müddetçe dahi ondan çok korktuğunu farkettim. Ama, artık çoktan beri görüşmüyorlardı; Versilov'u şerefsizlikle suçladıktan o hareket de prensin ailesini ilgilendiriyordu; ama bu arada Tatyana Pav-lovna çıkagelmiş; işte onun vasıtasıyla ben de çalışma odasında «bir delikanlıya» ihtiyacı olan ihtiyarın yanına yerleştirilmiştim. Bu arada prensin Versilov'un hoşuna gidecek bir şey yapmayı, yani ona doğru ilk adımı atmayı çok istediği anlaşılıyordu. Versilov da buna Müsaade etmişti, ihtiyar prens bu işi, bir generalden dul kalan kızı burada bulunmadığı bir sırada yapmıştı, o Petersburg'da bulun saydı herhalde böyle bir adımın atılmasına müsaade etmezdi. Bunun üzerinde de sonra konuşuruz, ama şuna işaret edeyim ki Versilov'a karşı tuhaf bir şekilde davranmalan, beni hayrete düşürmüş, ondan yana bende birtakım fikirler uyandırmıştı. Mademki hakaret gören bir ailenin başı, hâlâ Versilov'a karşı saygı duymaya devam ediyor, diye düşürtüyordum, öyleyse Versilov'un alçaklığına dair. söylentiler de ya mânâsız, ya da hiç olmazsa iki manalıdır, işte bu durum da

bir dereceye kadar işe girerken beni itiraz etmemek zorunda bırakmıştı; işe girerken bütün bu noktaları incelemeyi umuyordum.

Kendisini Petersburg'da bulduğum Tatyana Palovna o zaman garip bir rol oynuyordu. Onu hemen hemen unutmuşum, böyle bir itibarı olacağını da umuyordum. Daha önce Moskova'da yaşadığım zaman kendisiyle üç dört defa karşılaşmıştım, beni bir yere yerleştirmek gerektiği zaman, hem de Tuşar'ın o kötü pansiyonuna girerken yahut daha sonra aradan iki yıl geçince liseye nakledilirken, hâtırasını hiç unutmadığım Nikolay Seminoviç-'in evine yerleştirildiğim sırada kim bilir pereden, kim bilir kimin dileğini yerine getirmek için çıkagelirdi. Gelince de bütün o günü benimle geçirir, çamaşırlanmı, elbisemi kontrol eder, arabaya binerek benimle beraber Kuznetskiy ile şehre gidip gelir, bana gerekli eşyaları satın alırdı, kısacası bütün çeyizimi son sandığına, çıkınına varıncaya kadar hep yerleştirirdi; bu işleri görürken de durmadan çıkışır, azarlar, paylar, sınar, bilmem sanki hepsi benden daha iyi olan tanıdıkların, akrabaların, bilmem daha kimlerin hayali çocuklarını bana örnek gösterir, hattâ beni çimdiklerdi, daha da olmazsa mutlak itip kakardı, hem de birkaç defa... oldukça da acıttırdı. Sonra beni yerleştirip her şeyi yoluna koyunca da birkaç yıl için sırra kadem basardı. İşte ben Petersburg'a gelir gelmez gene beni yerleştirmek için meydana çıkmıştı. Vücutça zayıf, ufak tefek bir kadındı, kuş gagasını⁴²

DELİKANLI

DELİKANLI

43

andıran sivri burnu, şahin gözü gibi keskin bakışlı gözleri vardı. Versilov'a bir köle gibi hizmet eder, papanın karşısında boyun eğdikleri gibi önünde eğilirdi, ama bunu, kanaati böyle gerektirdiği için yapıyordu. Aradan az zaman geçtikten sonra Tatyana Pavlovna'ya herkesin her yerde saygı gösterdiğini herkesin kendisini tanıdığını hayretle gördüm, ihtiyar prens Sokolskiy ona sonsuz bir saygı gösteriyordu; prensin ailesi de, Versilov'un o gururlu çocukları da, Fanariotov'lar da onu sayıyorlardı, halbuki o, dikiş dikerek, dantelâ yıkiyarak geçiniyor, mağazadan eve iş alıyordu. Onunla daha ilk konuşmamızda atıştık, çünkü hemencecik, altı yıl önce yaptığı gibi bana çıkışmak istedi; o zamandan beri de her gün atışmaya devam ediyorduk; ama bu arasıra iyi konuşmamıza engel olmuyordu, aradan bir ay geçtikten sonra da kendisini âdeta beğenmeye başladım, karakteri bağımsız olduğu için herhalde... Ama bunu kendisine söylemedim.

Beni bu hasta ihtiyarın yanına sadece «eğlendirmek» için yerleştirdiklerini, bütün görevimin de bu olduğunu hemen anladım. Tabî bu benim gücüme gitti, derhal tedbirlerimi alacaktım, ama aradan çok geçmeden bu tuhaf ihtiyar, üzerimde acımaya benzer, beklenmedik bir tesir bıraktı, ay sonuna doğru

da kendisine garip bir şekilde bağlandım, hiç değilse kabalık etmek niyetimi bıraktım. Prensın yaşı altmıştan fazla değildi. Burada tam bir mesele çıkmıştı. Prens bundan bir buçuk yıl kadar önce sinir buhranı geçirmiş; bir yere gidiyormuş, yolda aklını oynatmış, öyle ki rezalet gibi bir şey çıkmış, bundan Petersburg'-da da bahsedilmiş. Böyle hallerde her zaman olduğu gibi prensi derhal yabancı bir memlekete götürmüşler, ama beş ay kadar sonra ansızın, hem de büsbütün iyileşerek geri dönmüşse de memuriyeti bırakmış. Versilov, çok ciddî (hem de oldukça hararetle), prensin hiç delirmediğini, sadece bir çeşit sinir buhranı geçirdiğini tasdik ediyordu. Versilov'un bu hararetleli sözlerine hemen mim koydum. Ama şuna işaret edeyim ki ben de hemen hemen onunla bir fikirdeyim, ihtiyar, bazen yaşına yakışmıyacak kadar havailik ediyordu, söylediklerine göre eskiden hiç böyle bir şeyi yokmuş. Gene söylediklerine göre eskiden kim bilir nerede, kim bilir kimlere parlak fikirler verirmiş, hele bir kere kendisine verilen bir ödevi büyük bir başarıyla başardığı için göze girmiş. Kendisini bir aydan beri yakından tanıdığım için ondan öyle pek kuvvetli bir müşavir olabileceğini hiç tahmin etmezdim, buhranından sonra kendisinde elden gel-i kadar çabuk evlenmek gibi ayn bir istida-44

DELİKANLI

dm geliştiğini fark etmişler (ama ondan böyle bir şey görmedim), bu bir buçuk yıl içinde bu fikiri gerçekleştirmeye kaç defa kalkışmış-mış. Bunu sosyete de biliyorlarmış, böyle şeylerle ilgilenmeyi sevenler de ilgi gösteriyor-larmış. Ama böyle bir niyet, prensin çevresini saran bazı kimselerin menfaatine hiç uygun gelmediğinden ihtiyarı her yandan gözetliyorlardı. Prensın ailesi kalabalık değildi; yirmi yıldan beri duldu, şimdi her gün Moskovadan dönmesi beklenen generalden dul kalan yalnız genç bir kızı vardı, prens de hiç şüphesiz ondan çok korkuyordu. Ama ihtiyarın birçok uzak akrabaları vardı, bunların da çoğu, hemen hemen fakir denecek bir durumda olan akrabalar; bundan başka himaye ettiği birçok erkek, kadın evlâtlıkları, vasiyetnamesinden birer pay bekledikleri için general karısının ihtiyarı gözetlemesine yardım ediyorlardı. Üstelik Örensin gençliğinden beri (bilmem gülünç müdür, değil midir) yoksul kızları evlendirmek gibi garip bir âdeti vardı. Onları yirmi beş yıldan beri kocaya vermeye devam ediyordu, bunlar ya uzak akraba kızları, ya karısının kim bilir hangi yeğenlerinin üvey kızları, ya da vaftiz ettiği çocuklardı, hattâ uşağının kızını bile evlendirmişti. Onları önce daha küçük kızken evine alır, mürebbiyelerin, Fransız kadınlarının elinde büyütür, sonra iyi okullarda okutur, en sonunda da çeyiz vere-

rek evlendirirdi. Bütün bu evlâtlıklar her zaman çevresinde kaynaşır dururlardı. Evlatlıklar evlenince, tabîî, birçok yeni kız çocuğu doğuruyorlardı; bu kızlar da evlâtlık olmaya can atıyorlardı: prens de oraya buraya vaftiz etmeye gider, bütün bu kalabalık da prensin doğum gününü kutlamaya gelirdi, bütün bu işler ihtiyarın çok hoşuna digiyordu.

Prensın hizmetine girince, sosyete de herkesin kendisine tuhaf gözlerle baktığı, eskiden olduğu gibi kendisine akli başında bir insana yapılması gereken muamelenin yapılmadığı yolunda ağır bir inancın ihtiyarın kafasına yerleşmiş olduğunu gördüm (halbuki böyle bir şeyi fark etmek hiç de mümkün değildi); bu duygu, en neşeli sosyete toplantılarında bile aklıdan çıkmıyordu. Bunun neticesi olarak ihtiyar kuruntu etmeye, herkesin bakışlarında bir şeyler sezmeye başlamıştı. Halâ deli olduğundan şüphe ettiklerini düşünmek, galiba onu çok üzüyordu; hattâ bazan beni bile güvensizlikle süzdüğü oluyordu. Herhangi bir kimsenin onun için böyle bir söylenti yaydığını yahut bunu tasdik ettiğini duysaydı, bu yumuşak tabiatlı adam herhalde o kimsenin amansız düşmanı olurdu, işte bu noktayı göz önünde bulundurmanızı dilerim. Sunuda ilâve edeyim ki ilk günlerde ona karşı kabalık et-meyişimin sebebi de buydu; hattâ prensi ne-46

DELİKANLI

DELİKANLI

47

şelendirmeye, eğlendirmeye muvaffak olduğum zaman memnunluk duyuyordum; bu itirafın haysiyetime dokunacağını sanmıyorum. Prens paralannın büyük bir kısmını işletiyordu. Hastalığından sonra büyük anonim şirkete ortak olarak girmişti, şirket de çok itibarlıydı. Gerçi şirketin işlerini başkalan çeviriyorlardı, ama o da çok ilgi gösteriyordu, ortakların toplantılarına gidiyordu, murahhas üyeliğe seçilmişti, idare kurulu toplantılarının oturumunda bulunuyor, söylevler veriyor, yalanlıyor, gürültü ediyor, bunları yaparken de, galiba zevk duyuyordu. Söylev vermekten pek hoşlanıyordu, çünkü hiç olmazsa herkese zekâsını gösterebilirdi. Hem umumiyetle hususi hayaünda en samimi olduğu zamanlar da bile konuşmalarının arasına zekice sözler yahut nükteler sıkıştırmayı dehşetli seviyordu, ben bunu çok iyi anlamıştım. Evin aşağı kaünda ev bürosu gibi bir şey yapılmıştı, bir memur da işlere bakıyor, hesaplan tutuyor, aynı zamanda da evi idare ediyordu. Bu işlerden başka dlşarda devlet memurluğu da eden bu memur, bu işler için yetip artıyordu bile, ama prensin isteği üzerine, memura bir yardımcı gibi, beni de kadroya ilâve etmişlerdi; ama ben derhal prensin çalışma odasına alınmıştım, hem de çoğu zaman, hattâ gösteriş için olsun, önümde ne bir iş, ne kâğıt, ne de defter falan bulunmuyordu.

Şimdi bunları çoktan ayrılmış, birçok bakımdan hemen hemen yabancı kalmış bir insan gibi yazıyorum; ama kalbime yerleşen kederi (şimdi bunu çok canlı olarak hatırladım), aslına bakılırsa sabırsızlıktan, kendi kendime sorduğum bilmecelerden ileri gelen, beni öyle anlaşılmaz, ateşli bir hale getirerek geceleri uykumu bile kaçırın o zamanki heyecanımı nasıl anlatayım?

II

insanın vicdanı pek de hak etmediği bir parayı almak istediğini fısıldarken para istemek (bu kendi ücretin bile olsa) en iğrenç hallerden biridir. Halbuki bir gün önce annem, Versilov'dan gizli (Andrey Petroviç'i üzmemek için), kızkardeşimle üsüldüşürken kim bilir neden pek kıymet verdiği kutsal tasviri rehine yatırımağa niyet ettiğini söylüyordu. Ben prensin yanında ayda elli ruble ücretle Çalışıyordum, ama paramı nereden, nasıl alacağımı hiç bilmiyordum; beni yerleştirirken bunun için hiçbir şey söylememişlerdi. Üç gün kadar önce aşağıda memurla karşılaştığım zaman; burada aylık kimden istenir? diye sormuştum. O, bana hayret eden bir insan gülümsemesiyle bakı (beni sevmiyordu):

— Siz, aylık alıyor musunuz?

Verdiğim cevaptan sonra: «Peki, ama diye soracağını sandım.48

DELİKANLI

Ama o, sadece soğuk soğuk: «hiçbir şey bilmediğini» söyliyerek bir sürü kâğıttan rakamlar alıp geçirdiği çizgili deftere başım eğdi.

Halbuki bazı işler yaptığımı o da bilmiyor değildi, iki hafta önce gene kendisinin bana verdiği bir iş üzerinde tam ondört gün uğraşmışım, sözde bir müsveddeyi temize çekecektim, ama sonunda yeniden hazırlamış oldum. Bu, prensin hissedarlar kuruluna vermek için hazırladığı «fikirlerinin», dağınık bir ifadesiydi. Bütün bu fikirleri bir araya toplayıp üslubunu değiştirmek gerekti. Sonra prensle beraber bütün gün bu kâğıt üzerinde konuşmuştuk, o da benimle ateşli ateşli tartışmıştı, ama en sonunda memnun kaldı, ancak kâğıdı kurula verip vermediğini bilmiyorum. Gene prensin dileği üzerine yazdığım iki, üç iş mektubunun sözünü etmiyorum.

Vazifeden ayrılmayı aklıma koyduğum için de aylığımı istemek gücüme gidiyordu, çünkü bazı zorlayıcı sebepler yüzünden ister istemez buradan da ayrılacağımı anlıyordum. O sabah üst kattaki küçük odamda uyanıp giyinmeğe başladığım sırada kalbimin hızlı hızlı çarptığını duydum, sağıma soluma tü-kürdümse de prensin evinin kapısından girerken gene aynı heyecanı duydum; bu sabah buraya o kadın gelecekti, onun gelmesiyle de

DELİKANLI

49

o ana kadar beni üzen birçok şeylerin aydınlanacağını umuyordum! Bu da kendisinden daha önce bahsettiğim, Versilov'a müthiş düşman olan prensin kızı, genç dul, general karısı Ahmakova idi. Nihayet, bu adı yazdım! Onu tabii hiç görmemiştim, onunla nasıl konuşacağımı da tasarlıyamıyordum, hem ko-nuşak mıydım bakalım; ama öyle sanıyordum ki (bu belki de sebepsiz değildi) bu kadının gelmesiyle Versilov'un içyüzünü görmeme engel olan perde kalkacaktı. Metin olmak elimden gelmiyordu, daha ilk adımda böyle korkak, beceriksiz oluşuma kendim de çok öfkeleniyordum ; çok merak ediyordum, aslına bakılırsa tiksinti duyuyordum, tam üç duyuş birden! Bütün o günü ezbere biliyorum!

Benim prens, kızının hangi gün geleceğini kesin olarak henüz bilmiyordum, belki bir hafta sonra Moskova'dan döneceğini tahmin ediyordu. Bense bunu akşamleyin tamamiyle bir tesafüf eseri olarak öğrenmişim; general karısından mektup alan Tatyana Pavlovna, benim önümde annemle konuşurken ağzından kaçırmıştı. Gerçi fısıltıyla konuşuyor, gayip sıygası kullanıyorlardı, ama kimden konuşulduğunu tahmin ettim, Tabii gizlice dinlemiş değildim, ama bu kadının geleceği haberini duyan annemin öyle birdenbire heyecanlandığını görünce dinlememek elimden gelmezdi. O sırada Versilov evde yoktu.

50

DELİKANLI DELİKANLI

51

ihtiyara bu haberi bildirmek istemiyordum, çünkü yanında kaldığım bütün bu zaman içinde kızının gelmesinden ne kadar ürküğünü görmememe imkân yoktu. Hattâ üç gün kadar önce, kızı gelince benim yüzümden bir hayli azar işiteceğini, çekine çekine, kapalı bir şekilde anlatmıştı. Ama şunu da ilâve etmeliyim ki Prens aile işlerinde son sözü söylemek hakkını gene de koruyabilmişti, hele parasını istediği gibi kullanmakta büsbütün serbestti, önceleri tam bir kılıbık olduğuna kanaat getirmiştım; ama sonra bu fikrimi de-•ğiştirmek zorunda kaldım, gerçi kendisi kılıbığın biriydi, ama onda bazan tam bir erkek cesurluğu değilse de bir çeşit inatçılık göze çarpıyordu, öyle anlar oluyordu ki onun, herhalde korkak, tesir altında kalan tabiatıyla başa çıkmak imkânsızlaşıyordu. Daha sonraları Versilov da bunu bana etraflıca anlattı. Onunla hemen hemen hiçbir zaman general karısından konuşmadığımızı şimdi büyük bir merakla yazıyorum, yani ondan konuşmaktan sanki kaçınıyorduk: daha doğrusu ben kaçınıyordum, o da Versilov'dan konuşmaktan çekiniyordu, beni o kadar ilgilendiren nazik sorulardan birini soracak olsam buna cevap vermiyeceğini tahmin etmiştim. Bütün ay içinde onunla ne gibi şeylerden konuştuğumuzu bilmek isterseniz, dünyada bulunan her şeyden, ama daha çok tuhaf tuhaf

şeylerden, diyebilirim. Prens bana karşı büyük bir saflık göstermesi çok hoşuma gidiyordu. Bazan bu işe hiç akıl erdiremiyerek onu uzun uzun süzer, kendi kendime sorardım: «Eskiden hangi toplantılarda, oturumlarda bulunmuş? Onu doğruca bizim okula getirsen, hem de dördüncü sınıfa oturtsan pek sevimli bir arkadaş olurdu, doğrusu. Prens yüzü de birçok defa bende hayret uyandırmıştı; görünüşte bu yüz çok ciddi (hemen hemen de güzeldi), kuruydu; ağarmaya yüz tutan sık kıvrıkcık saçları, açık mavi gözleri vardı; vücudu zayıftı, kuruydu, boyu tam bir erkek boyu idi: ama yüzünün en ciddi bir tavırdan en neşeli bir hale geçmek gibi pek de hoş gitmiyen, hemen hemen kendisine yakışmayan bir özelliği vardı, öyleki kendisini ilk defa gören bir insan ondan böyle bir hareketi hiç bekliyemezdi. Bu izlenimlerimi, beni büyük bir merakla dinliyen Versilov'a da söylemiştim; galiba böyle düşünceler yürütebileceğimi hiç ummuyordu, söz arasında prensin hastalıktan sonra, belki de daha son zamanlarda böyle olduğunu anlattı.

Prensle en çok iki soyut konu üzerinde konuşurduk, bunlar da Allah ile Onun varlığı *di, yani Allah var mı, yok mu, bir de kadınlar üzerinde... Prens çok mutaassıptı, duyguluydu. Çalışma odasında kocaman bir kutsal

.....52

DELİKANLI DELİKANLI

53

tasvir vardı, bunun önünde de hep kandil yanardı. Ama durup dururken öyle bir an olurdu ki ansızın Allahın varlığından şüphe etmeye başlar, beni açıkça cevap vermeye çağırarak, şaşılacak şeyler anlatırdı. Ben bu düşünceye karşı umumiyetle oldukça kayıtsız kalırdım, ama gene bu konu üzerinde uzun uzun, hem de içli içli konuşurduk. O zaman aramızda geçen konuşmaları şimdi bile büyük bir zevkle hatırlıyorum. Ama en çok sevdiği şey, kadınlar hakkında gevezelik etmektir, bu konu üzerinde konuşmaktan hiç hoşlanmadığım için ona iyi bir arkadaş olamıyordum, bu da bazan prensi müteessir bile ediyordu.

İşte sabahleyin ben gelir gelmez de prens tam buna benzer bir şey anlatmaya başlamıştı. Onu neşeli bulmuştum, bir gün önceyse kim bilir neden pek üzüntülü bırakmışım. Bu arada aylık meselesini bazı kimseler gelmeden mutlaka o gün yoluna koymam gerekti. O gün mutlaka konuşmamızı keseceklerini tahmin ediyordum (kalbim boş yere çarpmamıştı ya), böyle olunca da paradan konuşmaya bile cesaret edemezdim... Ama' paranın hâlâ sözü edilmediği için tabii olarak ben de kendi budalalığım kızdım, şimdi bile hatırladığıma göre pek neşeli

bir sorusuna kızarak birden, hem de büyük bir coşkunlukla kadınlar üz'e-rindeki görüşümü anlattım. Bunun neticesi olarak o da eskisinden daha çöle ilgilenerek yakama yapıştı.

III

—... Kadınları, kaba, beceriksiz oldukları, kendi başlarına hareket edemedikleri, hem de açık saçık elbise giydikleri için sevmiyorum! diyerek uzun söylevimi kesip attım.

Prens dehşetli neşelenerek:

— Yavrucuğum, merhamet et! diye seslendi, bu da beni daha çok çileden çıkardı.

Ben sadece önemsiz, değersiz şeylerde uysalım, ama esas olan şeyden hiç vazgeçmem. Küçük şeylerle, meselâ herhangi bir sosyete usulüne baş vurarak beni her kalıba sokmak mümkündür, bende ki bu vasfa her zaman lanet ederim. Kim bilir nereden gelen kötü, uysal bir tabiatın neticesi olarak bazan kibar bir züppenin sırf bana karşı gösterdiği nezaketin çekici kuvvetine kapılarak onun her sözüne hak vermeğe hazırdım, yahut bunun tersine bir budala ile tartışmaya kalkıştım, işte asıl affedilmeyecek hareketim de budur. Bütün bunlar nefsimi hâkim olamamaktan, hem de köşede büyümüş olmamdan ileri geliyordu, ama yarın da gene aynı şey olacaktır, işte bunun için bazan beni on altı yaşında bir çocuk sanıyorlardı. Ama nefsimi hâkim olmayı⁵⁴

DELİKANLI

öğrenmektense şimdi bile insandan kaçma haliyle köşeye çekilip orada kalmayı her şeye tercih ederim: «Beceriksizim, doğru ama sizinle işim yok!» Bunu ciddî, hem de kesin olarak söylüyorum, Ama bunları ne presten, ne de o zamanki konuşmamdan dolayı yazıyorum.

Ona dönüp âdeta bağıra bağıra:

Bunları hiç de sizi eğlendirmek için söylemiyorum, dedim, sadece kanaatimi anlatıyorum.

— Ama, nasıl oluyor da kadınlar kaba oluyorlar, açık saçık bir şekilde giyiniyorlar? Bu yeni bir şey.

— Evet, kabadırlar Tiyatroya, gezme yerlerine gelin de görün. Her erkek, meselâ, yolun sağ tarafından geçildiğim bilir, karşılaşınca da hemen sapar, o sağa ben sağa. Ba-yanlarsa, yani kadın, (ben kadınlardan konuşuyorum),- sanki siz muhakkak kenara çekilerek yol vermek zorundaymışsınız gibi, üzerinize doğru gelir, hattâ sizi görmez bile... Zayıf bir yaratık olması bakımından kendisine yol vermeye hazırım, ama neden bunu kendisine verilmiş bir hak sayıyor, neden benim ille böyle hareket etmek zorunda olduğumdan o kadar emin bulunuyor? işte insanın gücüne giden de bu !Bir kadınla karşılaştığım zaman hep yere tükürürüm. Üstelik bir de alçak

DELİKANLI

55

göröldüklerini söyliyerek eşitlik istiyorlar; peki, ama beni ayaklarının altında çiğniyerek ağzıma kum doldurmak eşitlik mi?

— Kum mu?

— Evet, çünkü yakışık almıyacak bir şekilde giyiniyorlar, bunu da ancak ahlâksız bir adam görmemezlikten gelir. Mahkemelerde ayıp şeylerden konuşulduğu zaman kapılan kapıyorlar da neden daha çok insanın bulunduğu yerlerde, sokaklarda buna göz yumuyorlar? Arkalarına ipeğin altına hıştırtı yapsın diye göz göre göre astar koyarak gözel bir kadın olduklarını göstermek isterler; göz göre göre! Ben bunu farketmeden geçemem ki, genç bir erkek de, çocuk da, yeni yürümeye başlıyan bir çocuk bile bunun farkına varır; bu alçaklık değil de nedir? Sefahata düşkün ihtiyarlar, dillerini çıkararak varsın peşlerinden koşsunlar, ama korunması gereken temiz gençleri de unutmamalı. Bu durum karşısında yapılacak tek bir şey kalıyor, o da tükürüp geçmek. Bakarsınız bulvarda gider, arkasından da bir buçuk arşın uzunluğunda bir kuyruk bırakır, bununla da tozlan süpürür durur; arkasından gidenin vay haline! Ya öne geç, ya yana fırla, yoksa ağzınıza, burnunuza

beş okka kum doldurur. Hem de bu elbise âdi bir bez değildir, ipektir, oysa sırf modaya uymak için güzelim ipeği taşların, toprakların⁵⁶

DELİKANLI

üstünden üç kilometre sürükler, kocasıysa senatoda yıllık beş yüz rubleye çalışır; işte rüşvetin sebebini burada aramalı! Her zaman tükürüyorum, yüksek sesle tükürüyor, sövüp sayıyorum. Gerçi bu konuşmayı az çok gülünç, hem o zamana uygun bir tarzda yazıyorsam da şimdi bile aynı fikirdeyim.

Prens merak ederek:

— E, hiç başın derde girmede mi? diye sordu.

— Tükürüp kenara çekiliyordum. Tabî o bunun kime söylediğini anlar, ama vurduymamazlıktan gelir, başını bile çevirmeden kurumlu kurumlu yürür gider. Çok ciddî olarak yalnız bir defa bulvarda iki kadına küfrettim, ikisinin de kuyruğu vardı, tabî kötü sözlerle küfretmedim, yalnız yüksek sesle, kuyruk takmanın insana hakaret etmek demek olduğunu işaret ettim.

— Böylece söyledin ha?

— Elbette. Birincisi böyle bir elbise giyen bir kadın toplum usullerini ayaklar altına alıyor, ikincisi toz kaldırıyor, bulvarısa herkes içindir; ben giderim, o gider, başkası daha başkası gider, Feodor, İvan, hepsi bir. İşte ben de bunu söyledim. Hem zaten arkadan

DELİKANLI

57

bakınca kadınların yürüyüşünü hiç beğenmem; bunu da söyledim, ama çitlatacak...

— Peki ama, dostum, ciddî bir hâdiseyle karşılaşabilirdin; onlar senin aleyhinde dâva açabilirlerdi?

— Hiç de açamazlardı. Şikâyet için ortada bir sebep yoktu ki! Adam sokakta gidiyor, giderken de kendi kendine konuşuyor, bunda ne var? Herkes kanaatini havaya söyleyebilir. Ben mücerret olarak söylüyordum, onlara dönerek değil. Onlar kendileri bana sataştılar, hem çok daha kötü sözlerle küfrettiler, toy da dediler. Aç bırakarak cezalandırılmalı dediler, nihilist dediler, polise teslim edeceklerini, zayıf birer kadın oldukları için kendilerine sataştığımı, yanlarında bir erkek olsaydı hemen bir kenara sineceğimi söylediler. Ben de soğukkanlılıkla; bana sataşmamalarını, kendilerini rahat bırakmak için karşı tarafa geçeceğimi söyledim. «Erkeklerinden falan hiç korkum olmadığını, onlarla karşılaşmaya hazır olduğumu göstermek için de yirmi adım geriden tâ evlerine kadar gideceğimi, sonra evlerinin önünde durup erkeklerinin dışarı çıkmasını bekliyeceğimi» ilâve ettim. Dedğim gibi yaptım.

— Sahi mi?

— Tabî, budalalık, ama ne yapayım, bir kere, Allahın o sıcağında

de⁵⁸

DELİKANLI

beni üç kilometre, ta enstitülere kadar sürüklediler, bir katlı ahşap bir eve girdiler (doğrusu oldukça iyi bir ev), evin penceresinden birçok çiçekler, iki kanarya, üç ev köpeği, çerçeveler içinde basma resimler görünüyordu. Sokağın ortasında evin önünde yarım saat kadar durdum. Kadınlar, gizliden gizliye iki üç defa baktılar, sonra bütün perdeleri indirdiler. En sonunda avlu kapısından yaşlı bir memur çıktı; kıyafetinden kendisini mahsus uykudan uyandırdıkları anlaşılıyordu, sırtında hırka değil, ama evde giyilen bir şey vardı; adamcağız kapının önünde durdu, ellerini arkaya koyup bana bakmaya başladı, ben de ona baktım... Gözlerini başka tarafa çeviriyor, sonra gene bana bakıyordu, derken birdenbire gülümsemeye başladı. Ben de döndüm gittim.

— Dostum bu schiller'ce bir şey, doğrusu! Buna daima şaşıyorum: al yanaklı, yüzünden sağlık fişkırان bir genç olduğun halde kadınlara karşı böyle tiksinti duyuyorsun!

Kadınların, sen yaştaki bir gencin üzerinde belli tesiri yapmaması mümkün müdür? Daha on bir yaşındayken, moncher, lalam, Yaz Bahçesindeki heykelleri pek fazla süzdüğümü söylerdi.

— Galiba buradaki Jozefin'lerinden biri ziyaret ederek olan bitenleri gelip anlatmamı çok istiyorsunuz. Hiç lüzum yok; henüz on

DELİKANLI

59

üç yaşımıdayken kadın vücudunu çini çıplak gördüm; işte o zamandan beri de tiksinti duydum.

— Sahi mi? Ama, cber enfant, güzel bir kadın elma kokar, tiksinti bunun neresinde!

—• Eskiden Tuşar'ın kötü pansiyonunday-ken, daha liseye girmeden önce, Lambert adında bir arkadaşım vardı. Beni hep döverdi, çünkü benden üç dört yaş büyüktü, ben de ona uşaklık eder, çizmelerini çıkarırdım. Bu Lambert günah çıkartmaya gittiği zaman Katolik papazı Rigo onu, ilk defa dini cemaate katıldığı için kutlamaya gelmişti, ikisi de birbirlerinin kucağına atıldılar, papaz Rigo türlü hareketlerle onu kucağında sıktıkça sıkıyordu. O zaman ben de ağlamış, onlara gıpta etmişim. Lambert, babası ölünce pansiyondan çıktı, kendisini iki yıl kadar göremedim, iki yıl sonra bir gün sokakta karşılaştık. Bana geleceğini söyledi. Artık liseye girmiştim, Nikolay Semionoviç'in evinde oturuyordum. Lambert, sabahleyin geldi, beş yüz rublelik bir banknot göstererek beraber gelmemi söyledi. Gerçi iki yıl önce beni döverdi, ama bana her zaman da ihtiyacı vardı, sade çizmeler için değil tabî; bana her şeyi anlatıyordu da ondan... Parayı, annesinin çekmecesine anahtar uydurarak aşırıldığını, çünkü babasından kalan bütün paraların kanun gereğince60

DELİKANLI

kendisinin olduğunu, annesinin vermemeye hakkı olmadığı söyledi, dün akşam papaz Rigo'nun nasihat vermeye gelerek odasına girip baş ucunda dikildiğini, hıçkıra hıçkıra duyduğu dehşeti göstererek ellerini havaya kaldırdığını anlattı. «Ben de bıçak çektim, seni keserim» dedim (o, keseghim, diyordu). Ondan sonra ikimiz arabaya binerek Kuznets-kiy tarafına gittik. Yolda, annesinin papaz Rigo ile seviştiğini, bunu gördüğünü, ama her şeyin artık vız geldiğini, dinî cemaate dair söylenenlerin hepsinin saçma olduğunu anlattı. Buna benzer daha birçok şeyler söyledi, bense onu dinlerken korku duyuyordum. Kuznets-kiy'de bir çifte tüfek, av çantası, hazır av fişeği, at kırbacı, sonra da yarım kilo bonbon aldı. Şehir dışına, kıra atış yapmaya gittik, yolda bir kuşçuya rasladık, kuşçunun elinde kafesler vardı, Lambert ondan bir kanarya satın aldı. Korulukta kanaryayı havaya bıraktı, ama kuş kafesten çıktığı için uzağa uçamadı, Lambert de ona ateş etmeğe başladı, ama vuramadı. Ömründe ilk defa ateş ediyordu, halbuki çoktan beri, daha Tuşar'dayken bir tüfek almak istiyordu, biz de çoktan beri tüfeğe kavuşmayı hayal ediyorduk. Lambert, saadetinden boğulur gibi oluyordu. Saçları çok siyahtı, yüzü, maskelerde olduğu gibi, bembeyaz, hem de aldı, burnu uzundu, Fransızlann-ki gibi de semerliydi, dişleri bembeyaz, göz-

DELİKANLI

«I

leri siyahtı. En sonunda kanaryayı iple bir budağa bağladı, bir karış mesafeden hem de her iki namludan birden üzerine ateş etti, kuş-da yüzlerce tüy parçası olarak parçalandı gitti. Sonra geri döndük, bir otele girip oda tuttuk, yemek yemeye, şampanya içmeye başladık; derken içeri bir bayan girdi... Arkasında yeşil ipekli bir elbise vardı, öyle de şık giyinmişti ki ona şaşkın şaşkın baktığımı hâlâ hatırlıyorum, işte orada bütün bunları... yani size anlattığım şeyleri gördüm... Sonra gene içmeye başladığımız zaman Lambert onu kızdırmaya, küfretmeye başladı; kadın çıır çıplak oturuyordu, Lambert elbisesini elinden almıştı, kadın küfredip giyinmek için entarisini isteyince arkadaşım onun çıplak omuzlarına kırbaçla var kuvvetiyle vurmaya başladı. Ben ayağa fırladım, Lambert'i saçlarından öyle bir ustalıkla yakaladım ki bir hamlede yere devirdim. O da çatalı kaparak

kaba etime sapladı. Bağırmanın üzerine adamlar odaya doldular, ben de bu kargaşalığı fırsat bilerek kaçabildim. O zamandan beri çıplak bir kadın vücudunu tiksinden hatırlıyıyorum; inan çok da güzel bir kadındı...

Ben anlattıkça prensin yüzü neşesini kaybederek hüznü bir hal alıyordu.

— Mon pauvre enfant\ Çocukluğunda bir-Çok bahtsız günler geçirdiğine zaten inanıyordum.62

DELİKANLI

— Hiç üzülmeysin, rica ederim.

— Ama sen yalnızmışın, bunu kendin söylemiştin, meselâ şu Lambert, bunları öyle anlattı ki! Şu kanarya kuşu, göz yaşları dökerek göğüste ağlamalar, aradan bir yıl gibi kısa bir zaman geçtikten sonra da annesiyle papaz hakkında söylediği sözler... Ah, mon-cber zamanımızda bu çocuk sorusu korkunçtur; bu altın saçlar, kıvrık saçları, masum yüzle-riyle ilk çocukluk çağında henüz önünde uçuşarak temiz gülüşleri, temiz gözleriyle sana baktıkları zaman tıpkı Tanrının melekleri yahut lâtif kuşçazlar gibi olurlar... ama sonra da öyle olur ki keşke hiç büyümeselerdi daha iyi olurdu, diye düşünürsün.

— Ne kadar da içlisiniz, prens! Sanki kendi çocuklarınız varmış gibi... Çocuklarınız yok değil mi, hem hiçbir zaman da olmayacak?

— Tienl dedi, hemen o anda yüzü değişti. Tam Aleksandra Petrovna Sinitskaya, üç hafta kadar önce sen de kendisiyle burada galiba karşılaşmıştın, işte o, ne dersin, üç gün önce ben alayla: şimdi evlenecek olursam hiç değilse çocuğum olmayacağından emin olabileceğimi söylediğini zaman birdenbire, hem de bir çeşit kinle: «Tam tersine, asıl sizin çocuğunuz olur, asıl sizin gibileri muhakak çocukları oluyor, evlendiğinizin birinci yılında doğmaya başlarlar, bak görürsünüz» dedi. He he!

DELİKANLI

63

Bilmem neden herkes de benim hemen evleneceğimi sanmıştı; gerçi bu kinle söylenen bir sözdü, ama nükteli olduğunu da kabul etmelisin.

— Nükteli de olsa güce gidecek bir söz.

— E, cber enfant herkese gücenmek olmaz. Ben insanlarda her şeyden çok, şimdi gittikçe azalan ince zekâyâ kıymet veririm, ama insan Aleksandra Petovna'nın söylediği şeylere aldırış eder mi?

Hemen sülük gibi yapıştım;

— Nasıl, nasıl dediniz? Herkese gücenmek olmaz... tamam! Yani herkes dikkate değmez, çok güzel bir kural! İşte zaten benim de buna ihtiyacım vardı. Bunu bir kenara kaydedeceğim. Siz prens, bazan pek nefis şeyler söylüyorsunuz.

Bütün yüzü neşeyle parladı.

— N'est-ce pas? Cber enfant, gerçek ince zekâlar gittikçe azalıyor. C'est moi, qui con na't les f emmes! inan. dostum, herhangi bir kadının hayata, öte yanda ne va'zederse etsin, boyuna birisine boyun eğmeyi aramakla ge-Çer, yani buna bir çeşit boyun eğme isteği denilebilir! Şuna dikkat et, bunda hiçbir istisna yoktur!

Hayranlıkla:64

DELİKANLI

— Çok doğru, çok güzel! diye bağırdım.

Başka bir zamanda olsaydı bu konu üzerinde tam bir saat feylesofça fikirler yürütürdük, ama o dakika sanki beni bir şey ansızın ısırmış gibi oldu, yüzüm baştan başa kızardı. Nüktesini övmekle parayı almadan önce ona yaltaklandığımı, ben para istemeye başlayınca onun muhakak böyle düşüneceğini sandım. Şimdi bundan mahsus bahsediyorum.

Birdenbire, hem de kabalık derecesine varan bir sinirlilikle:

— Prens, bu ay için bana borçlu olduğunuz elli rubleyi hemen vermenizi çok rica ederim, deyiverdim.

Hatırlıyorum (çünkü o sabahın en küçük olayları bile çok iyi hatırımda) o zaman aramızda hayat gerçekliği bakımından en iğrenç sahnelerden biri geçti. Prens, önce beni anlamadı, uzun

uzun yüzüme bakıyor, hangi paradan bahsettiğimi anlamıyordu. Pek tabii olarak benim aylıkla çalıştığımı aklına bile getirmiyordu, hem niçin aylık alacaktım? Doğru, sonra bunu unuttuğunu temin etmeye çalıştı, hem de anlar anlamaz elli rubleyi çıkarmaya başladı, ama çok acele ediyordu, hattâ kızardı bile. Ben işi anlayınca ayağa kalkarak sert bir sesle: şimdi bu parayı kabul edemiyeceğimi, bu işe girmekten çekinmiye-

DELİKANLI

65

yim diye maaş alacağımı herhalde yanlış yahut yalan söylemiş olacaklarını, aylık almam için zaten ortada bir sebep olmadığını şimdi çok iyi anladığımı, çünkü aylık almak için hiçbir iş yapmadığımı söyledim. Prens korktu, çok, pek çok çalıştığımı, daha da fazla çalışacağımı temine başladı. «Elli ruble öyle değersiz bir para ki, zam bile yapacağım, çünkü mecburum,» dedi. Bu yolda Tatyana Pavlovna ile anlaştığını, ama «ne yazık ki hepsini unuttuğunu» söyledi. Ben kızardım, bu sefer kesin olarak, kuyruklu iki kadının peşisıra enstitülere kadar gittiğime dair rezaletle karışık hikâyeler anlattığım için aylık almakla bir çak-lık olacağımı, kendisini eğlendirmek için bu işe girmediğimi, buraya iş yapmak için geldiğimi söyledim. Eh mademki iş yoktu, her şeyi de bitirmek gerekti, v.s. v.s. Bu sözlerimden sonra onun böyle korkacağı aklıma bile gelmezdi. Tabî, en sonunda itiraz etmekten vazgeçtim, o da ne yaptı yaptı elli rubleyi cebime sokuşturdu : bu parayı aldığımı hatırladıkça hâlâ yüzüm kızarıyor! Dünyada her şey her zaman alçaklıkla sona erer, en kötüsü o zaman ne yaptı yaptı bu parayı itiraz kabul etmi-yecek bir şekilde hakettiğime hemen hemen beni bile inandırdı; ben de budala gibi kandım, ama almamak, gene de imkânsızdı. Prens beni kucaklayıp öperek;

DELİKANLI — FOR, : 5/666

DELİKANLI

— Cber enfant! diyordu, (itiraf ederim, kim bilir hangi iblise uyararak ben de az daha ağlıyacaktım, ama hemen kendimi tuttum, hattâ şimdi bile bunları hatırlarken yüzüm kızarıyor). Aziz dostum, sen şimdi artık benim özbeöz akrabam gibisin, bu bir ay içinde kalbimin bir parçası gibi oldun! «Sosyetede» zaten «sosyeteden» başka hiçbir şey yoktur. Katerina Nikolayevna (kızı) fevkalâde bir kadındır, ben de onunla övünüyorum, ama sık sık, sevgili dostum sık sık beni gücendiriyor.. E isim günlerinde gelen kızlarla (elles sont cbarmantes] anneleri, bilirsin ki sadece işledikleri nakışları getirirler, kendileri konuşmasını, bir şey anlatmasını bilmezler. Şimdiye kadar tam elli yastıklık işleme birikti, hepsi de köpeklerle geyiklerden ibaret... Kendilerini çok seviyorum ama, seninle hemen hemen akraba gibiyim, hem de oğulla baba gibi değil de, kardeş gibi, en çok senin itiraz etmen hoşuma gidiyor; sende edebiyat var, eserler okumuşsun, hayranlık duymasını biliyorsun...

— Ben hiçbir şey okumadım, bende edebiyattan eser bile yok. Rasgele bazı şeyler okumuştum, ama son iki yıl içinde bir şey okumadım, okumıyacağım da...

— Sebep?

— Başka gayelerim var.

— Cber... ömrünün sonunda benim gibi: Je sais tout, ma's je ne sais rien de bön, dersin

DELİKANLI

67

çok yazık olur. Şimdiye kadar bu dünyada niçin yaşadığımı kesin olarak bilmiyorum! Ama!... sana o kadar borçluyum... hattâ istemiştin ki...

Sözlerini birden birekesti, durgunlaştı, düşünceye daldı. Heyecan krizlerinden sonra (kim bilir neden daima böyle krizler geçiriyordu) her zaman kısa bir müddet aklım kaybediyor, kendini idare etmekten âciz kalıyordu; ama çabucak kendine geldiği için bunun bir zararı olmuyordu. Böylece konuşmadan bir dakika kadar oturduk. Çok kalın olan alt dudağı sarktı... beni en çok hayrete düşüren şey, birdenbire, hem de böyle bir samimilikle kızından konuşmuş olmasıydı. Tabî bunu sinir bosukluğuna verdim.

Ansızın ağzından şu sözler çıktı:

— Cber enfant, sana sen dediğim için bana kızmıyorsun değil mi?

— Yo-o. Doğrusu, önceleri, ilk günlerde biraz gücenmişim, bunun için ben de size «sen» demek istemişim, ama bunun budalalıktan başka bir şey olmayacağı anladım, Çünkü beni tahkir etmek maksadiyle sen demiyorsunuz ya?

Prens, artık dinlemiyordu, sorusunu da

unutmuştu.

68

DELİKANLI

DELİKANLI

69

Birdenbire düşünce dolu gözlerini bana çevirerek:

— E, baban nasıl? diye sordu.

Titredim. Birincisi Versilov'u babam olarak belirtmişti, ki böyle bir şeyi hiçbir zaman benim önümde söylemezdi, ikincisi de Versi-lov'dan konuşmuştu, bu hiç görülmüş şey değildi.

Kısaca:

— Parasız pulsuz oturup duruyor, can sıkıntısı çekiyor, diye cevap verdim, ama kendim bu sırada meraktan çatlıyordum.

— Evet para,... Bugün vilâyet mahkemesinde dâvalarına bakılacaktı, ben de prens Seryoja'yı bekliyorum; bakalım ne haber getirecek. Mahkemeden çıkınca doğruca bana geleceğini söylemişti. Bütün hayatları şu altmış yahut seksen bine bağlı. Tabî ben Andrey Petroviç'e (yani Versilov'a) her zaman iyilik dileğinde bulundum, hem galiba o galip gelecek, prensler de bir şey alamıyacaklar. Ne yaparsın, kanun!

Şaşkın şaşkın;

— Bugün mahkemede mi? diye haykırdım. Versilov'un bana bunu bile söylemeye tenezzül etmediğini düşünerek çok şaşırmıştım.

«Öyleyse ne anneme ,ne de başkasına söylemedi, diye düşündüm, amma da karakter ha»!

Daha başka bir fikir de. beni hayrete düşürdü.

— Prens Sokolskiy, Petersburg'da mı? diye sordum.

— Dünden beri burada. Mahsus bugüne yetişmek için Berlin'den dosdoğru gelmiş!

Bu da benim için çok önemli bir haberd.

«Demek ki ona tokat atan adam, bugün buraya gelecekti!»

Prensin bütün yüzü birdenbire değişti:

— E, nasıl, gene eskisi gibi Allah hakkında vaz'ediyor mu?.. Hem belki gene genç kızların peşindedir, ha? He-he! Şimdi bile çok gülünç bir fıkra aklıma geldi... He-he!

— Kim vaz'ediyor? Kim kızların peşinde?

— Andrey Petroviç! inanır mısın, o zaman hepimize deve dikenini gibi yapışmıştı: ne yiyip içiyor, ne düşünüyorsunuz? diye... Evet, hemen hemen bunun gibi bir şey. Hem korkutuyor, hem de şöyle vaz'ediyordu: «Madem ki dindarsın, niçin keşiş olmuyorsun?» Hemen hemen de bunu istiyordu. Mais quelle ideel Bu doğru bir düşünce olsa bile pek şiddetli bir istek değil mi? beni herkesten ziyade kıyamet günüyle korkutmaktan hoşlanırdı.70

DELİKANLI

DELİKANLI

71

Söylediklerini büyük bir sabırsızlıkla din-liyerek kulak kabarttım;

— işte tam bir aydır onunla bir arada yaşıyorum, ama böyle bir şey farketmedim, dedim.

Onun hâlâ kendini toparlıyamayarak böyle gelişigüzel konuşması beni çok üzüyordu.

— Bunu belki şimdi söylemiyordur, ama inan, böyleydi. Zeki, hem de çok okumuş bir insan olduğuna şüphe yok, ama bu doğru bir düşünce midir? Bütün bunlar Versilov yabancı illerde üç yıl kadar bulunduktan sonra olmuştu, itiraf ederim, üzerimde sarsıcı bir tesir yaptı, herkesi de sarsıyordu... Cber enfant, J'aime bön Dieu... inanabildiğim kadar inanıyordum,

ama o zaman dehşetli kızdım. Diyelim ki ben düşüncesizlik ettim, ama bunu öfkelendiğim için mahsus yaptım, hem de itirazlarım aslında dünya kurulduğu zaman nasıl ciddiye gene öyle ciddiydi. Kendisine sordum : «Mademki yüksek varlık vardır, hem de yaradılışı bakımından kalıptan kalıba döküle-bilen bir çeşit ruh? mayı gibi bir şey (çünkü bunu anlamak zor), halinde değil de birkişi-liğin ruhu olarak vardır, öyleyse nerede yaşıyor?» Dostum, c'etait bete, bunda hiç şüphem yok, ama bütün itirazlar da sonunda gene bunun üzerinde toplanmıyor mu? Un domi-

cile, bu çok önemli bir şeydir... Dehşetli kızdı. Orada katoliği kabul etmiş, diyorlar.

— Bu ülkü hakkında da bazı şeyler duydum. Saçma bir şey olmalı.

— Kutsal bildiğim her şeyle seni temin ederim. Ona dikkatlice bak... Ama, şimdi değişmiş diyorsun. O zamansa hepimize öyle eziyet etmişti ki! inanır mısın, tıpkı bir aziz gibi davranıyordu, sanki hemen keramet gösterecek sanırdın... Hareketlerimizin hesabını soruyordu, vallahi! Keramet! En voila üne autrel Haydi manastırlı yahut keşiş olsun diyelim, buradaysa frakla vesaireyle dolaşan bir insan birdenbire keramet gösteriyor! Sosyete adamı için garip bir istek, hem de itiraf ederim, acayip bir zevk, doğrusu. Ben bir şey demiyorum, tabii bütün bunlar kutsal şeyler, her şey de olabilir... Hem bütün bunlar de l'inconnu, ama sosyete adamına yakışmıyor. Böyle bir şey benim başıma gelse yahut bana teklif etselerdi, vallahi kabul etmezdim. Meselâ bugün kulüpte yemek yiyorum, sonra da birdenbire nur içinde gökten yere iniyorum! Herkes kahkahalarla güler yahu! Bütün bunları daha o zaman kendisine söyledim... Koynunda muska taşıyordu.

Hırsımdan kızardım:

Oturulacak yer.⁷²

mü?

DELİKANLI

DELİKANLI

73

Muskaları kendi gözünüzle gördünüz

— Ben görmedim, ama...

— Öyleyse size şunu söyleyeyim ki bütün bunlar yalan, iğrenç entrikaların mahsûlü, düşmanların iftirasından başka bir şey değildir, daha doğrusu bir tek düşmanın iftirası, çünkü onun yalnız bir düşmanı var, o da sizin kızınız!

Bu sefer de prens kıpkırmızı kesildi;

— Mon cber, bundan böyle hiçbir zaman benim önümde bu iğrenç hâdiseyle birlikte kızımın adını anmamamı rica ederim, hem de ısrarla rica ederim.

Ayağa kalktım. Prens kendine hâkim değildi; çenesi titriyordu.

— Cette bistoire infamel... Kızıma inanmıyordum, hiçbir zaman inanmak da istemedim, ama... bana; inan, inan diyorlar, ben...

Bu sırada odaya birdenbire uşak girdi, misafir geldiğini haber verdi; ben gene sandalyeye oturdum.

IV

içeri iki bayan girdi, ikisi de kızdı, birisi prensin ölü karısının yeğenlerinden biriydi üvey kızı yahut onun gibi bir şeydi, prens ona çeyiz ayırmıştı bile, ama (ilerisi için işaret ediyorum) kızın kendi parası da vardı: ikinci kız benden üç yaş büyük olan, erkek kardeşiyle Fanariotova'nın yanında yaşayan Versilov'un kızı Anna Andreyevna Versilova idi; onu daha önce hayatımda yalnız bir defa sokakta göz uciyle görmüştüm, ama gene bir defa gördüğüm erkek kardeşiyle Moskova'da çatışmıştık bile (belki daha sonra bu çatışmamızdan bahsederim, tabii yer olursa, çünkü, aslında değmez). Bu Anna Andreyevna çocukluğundan beri prensin gözdesiydi (Ver-silov prensle çok eskiden tanışıyordu). Biraz önce geçen hâdiseden öyle sıkılmıştım ki kızlar içeri girince ayağa bile kalkmadım, prens ise onları karşılamak için ayağa kalkmıştı; sonra da artık kalkmak ayıp olur,

diye düşünerek oturduğum yerde kaldım. En çok prensin üç dakika önce bağırması beni şaşırtmıştı, gitmek mi, kalmak mı gerektiğini hâlâ bilmiyordum. Ama benim ihtiyar, her zaman olduğu gibi, çoktan her şeyi unutmuştu, kızları görünce de neşelenerek canlandı. Hattâ pek çabuk değişen bir yüzle, hem de esrarlı esrarlı göz kırparak kızlar odaya girer girmez çabucak kulağıma şunları fısıldıyabilmişti:

— Olimpiada'ya iyice bak, dikkatle, dikkatle bak, sonra anlatırım...

Ben de ona oldukça dikkatli bakıyordum, ama özel bir şey göremiyordum: boyu pek uzun değildi, vücudu tombuldu, yanaldan

L74

DELİKANLI

çok kırmızıydı. Yüzü oldukça sevimliydi, tam maddecilerin hoşuna giden yüzlerden... Gene yüzünde iyikalblilik gibi bir şey okunuyordu, ama pek fazla değildi. Ayrı bir zekâ göstererek parlayamazdı, ama aptal da değildi, çünkü pek kurnaz olduğu gözlerinden anlaşıyordu. Yaşı on dokuzdan fazla değildi. Sözün kısası bir fevkalâdeliği yoktu. Bizim lisede olsaydı: duba, derlerdi. (Bunları ilerde gerekeceği için böyle etraflıca yazıyorum).

Hem bir bakıma şimdiye kadar böyle lüzumsuz gibi görünen ayrıntılarla yazdığım bu şeyler, bizi ileri götürmeye yardım ederek orada işimize yarıyacaktı. Yeri gelince hepsi ayrı ayrı yankı verecektir; bunları yazmadan geçemedim: eh, ne yapalım, cam sıkılan varsın okumasın. Versilov'un kızı büsbütün başka bir tipteydi. Uzun boylu, hattâ, biraz zayıfça idi; biraz uzunca, nefis, solgun bir yüzü vardı, ama saçları siyah, kabarıktı; gözleri koyu renkliydi, büyüktü, bakışları derîndi; küçük al dudakları, taptaze ağzı vardı. Yürüyüşüyle bana tiksinti vermiyen ilk kadın oydu; ama bu belki ince yapılı, zayıfça olduğu için böyleydi. Yüz ifadesi pek de yumuşak değildi' ama gururluydu, tabîi ya, yirmi iki yaş bu-Dış görünüşünde Versilov ile hemen heme» hiç benzerliği yoktu, ama kim bilir hangi mu"

cize yüz ifadesine şaşılacak bir benzerlik vermişti. Güzel olup olmadığını bilmiyorum; bu iş zevke göre değişir, ikisi de pek sade giyinmişlerdi, bunun için tarif etmeye değmez. Versilov'anm bir bakışıyle yahut hareketiyle bana hemen hakaret etmesini bekliyordum, buna hazırlanmıştım da... ömrümde ilk defa Moskova'da karşılaştığımız zaman ağabeyi bana hakaret etmişti ya! Versilova beni tanıyamazdı, ama prene gelip gittiğimi tabîi duymuştu. Prens bütûn fikirleri yahut işleri, bütûn bu akrabalarından, «lütuf bekleyenler» den ibaret kalabalık arasında o anda ilgi uyandırır, onlar için bir hâdise sayılırdı, onun bana birdenbire bağlanması bu çeşit olaylardandı. Prens Anna Andreyevna'nın hayatiyle çok ilgilendiğini, ona yavuklu aradığını kesin olarak biliyordum. Ama Anna Andreyevna'ya yavuklu bulmak gergefle nakış işliyen kızlara yavuklu bulunmaktan daha zordu.

İşte bütûn bekleyişlerimin tersine Versilov'a, prensin elini sıkıp sosyete de söylenme-âdet olan neşeli birkaç söz söyleyerek onun-la kucaklaştıktan sonra büyük bir merakla bana baktı, benim de kendisine baktığımı görünce birdenbire gülümsiyerek başıyla selâm verdi. Doğru, henüz içeri giren bir insan gibi p selâm vermişti, ama gülümseyişi öyle tat-' ydı ki galiba bunu iyi bir izlem bırakmak

76

DELİKANLI

niyetiyle yapmıştı. Hatırlıyorum, onun bu hareketinden ben de büyük bir haz duymuştum. Prens, onun bana selâm verdiğini, benimse hâlâ oturduğumu görerek;

— Bu da... bu da benim sevgili, genç dostum Arkadiv Andreyeviç Dol... diye mırıldanırken birdenbire duraladı, belki de beni onunla (yani kızkardeşe erkek kardeşi) tanıştırdığı için utanmış olabilir. Duba da bana başıyla selâm verdi, ama ben birdenbire budalaca kızdım, ayağa kalktım; bu hep onurdan ileri gelen mânâsız yapma bir gururdu.

Bayanların selâmlarına karşılık vermek gerektiğini büsbütün unutarak, sert bir sesle;

— Affedersiniz, prens, ben Arkadiy And-reyeviç değilim, Arkadiy Makaroviç'im, dedim.

Hay Allah kahretsin bu uğursuz dakikayı! Prens eliyle alnına vurarak;

— Mais... tiens! diye haykırdı.

Bu sırada yanıma yaklaşan duba'nın, sözleri uzatarak sorduğu budalaca soruyu duydum:

— Nerede okudunuz?

— Moskova'da, lisede.

— Ya! Duymuştum. E, orada iyi okutuyorlar mı??

— Çok iyi okutuyorlar.

DELİKANLI

77

Hep ayakta duruyor, tekmil raporu veren bir er gibi konuşuyordum.

Bu kızın sorulan, şüphesiz, pek de akıllıca değildi, ama gene de o, benim budalaca hareketimi örtecek, prensin makçupluğunu hafifletecek bir çare bulmuştu. Bu sırada prens, Versilova'nın kulağına fısıldadığı neşeli bir fısıltıyı, şen bir gülümsemeyle dinliyordu, galiba benden konuşulmuyordu. Ama niçin hiç tanımadığım bu kız budalaca hareketimi ve-saireyi örtmeye çalışmıştı? Bununla beraber ortada bir sebep olmalıdan benme konuşmaya başlaması akla bile gelemezdi, burada bir kasit vardı. Bana pek meraklı gözlerle bakı-yordu, sanki benim de kendisini çok iyi, el-den geldiği kadar iyi fark etmemi istiyor gibiydi. Bütün bunları sonra anladım, hem de yanılmamıştım.

Prens birdenbire yerinden fırlayarak;

— Ne, bugün mü? diye haykırdı. Versilova buna şaşarak:

— Bilmiyor muydunuz? dedi. Olympel Prens, Katerina Nikolayevna'nın bugün geleceğini bilmiyormuş. Biz zaten onu ziyarete gelmiştik, sabah treniyle geleceği için çoktan evdedir demiştik. Biraz önce kendisiyle sokak kapısında karşılaştık, yoldan doğruca eve geliyormuş, bize sizin yanınıza girmemizi, şimdi geleceğini söyledi... Hah, işte kendisi de geldi!78

DELİKANLI

Yan kapı açıldı ve... o kadın içeri girdi!

Onun yüzünü prensin çalışma odasında duvarda asılı duran hayret verici portresinden biliyordum, bütün o ay içinde bu portreyi inceden inceye gözden geçirmiştım. Çalışma odasında canlısının yanındaysa üç dakika kadar kaldım, hem bir saniye bile gözlerimi yüzünden ayırmadım. Ama portrenini görmemiş de olsaydım bu üç dakika geçince bana: «Nasıl bir kadın» diye sorsalardı, hiçbir cevap veremezdım, çünkü o anda gözlerimi duman bürümüştü.

Bu üç dakika içinde gördüklerimden yalnız prensin öperek eliyle takdis ettiği sahiden de çok güzel bir kadını hatırlıyorum. O, birdenbire hızlı hızlı beni gözden geçirmeye koyuldu, zaten içeri girer girmez dosdoğru bana bakmaya başlamıştı. Prensın, galiba ben göstererek, hafifçe gülerek; yeni kâtibim, diye bir şeyler mırıldandığını, sonra adımı söylediğini açıkça duymuştum. Katerina Nikolayevna yüzünü şöyle bir oynattı, bana kötü kötü baktı, hem de öyle küstahça gülümsedi ki kendimi tutamadım, birdenbire ilerledim, prense yaklaştım, dehşetli titriyerek, cümlelerin sonunu getiremeden, galiba dişlerim birbirine çarpa çarpa mırıldandım:

DELİKANLI

79

— O zamandan beri ben... şimdi benim kendi işlerim var... Ben gidiyorum.

Bunları söyleyince yüzgeri döndüm, oda-dan çıktım gittim. Bana bir kimse bir şey söylemedi, prens bile... Hepsi sadece bakıyorlardı. Sonraları prens bana: öyle sararmıştın ki âdetâ «ürktüm» demişti.

Ne çıkar! ./

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM I

öyle ya ne çıkar: en büyük düşünce bütün küçük düşünceleri yutuyordu, çok kuvvetli bir duygu her şeyin mükâfatını vererek beni tatmin ediyordu. Bir çeşit sevinç içinde dışarı çıktım. Sokağa çıkınca da neşemden az daha şarkı söyleyecektim. Sabah da sanki mahsus pek lâifti,

güneş, gelip geçen insanlar, gürültü, hareket, sevinç, kalabalık! Ne, demek bu kadın bana hakaret etmedi, ha? Kimin böyle bir bakışını, böyle küstahça gülümseyişini hemen itiraz etmeden, bu budalaca bir itiraz da olsa (hepsi bir), kabul ederdim? Henüz hiç görmediği halde bana elden geldiği kadar çabuk hakaret etmek için yola çıktığını da kaydedin, onun gözünde ben «Versilov'un temsilcisiydim», oysa hem o zaman, hem de

DELİKANLI

daha sonra Versilov'un kendisinin bütün mukadderatını elinde tuttuğuna, isterse bir vesika ile onu mahvedebileceğine inanıyordu, hiç değilse böyle bir şeyi aklına getiriyordu. Burada muhakkak ölümle sona erecek bir düello vardı. Bense tahkir edilmemiştım! Ortada bir hakaret vardı, ama ben onu duymamıştım. Duymak şöyle dursun, memnun bile olmuşum; nefret etmek için geldiğim halde onu sevmeye bile başladığımı anlıyordum. »Bir örümcek göz koyup yakalamaya hazırlandığı bir sinekten nefret eder mi? Sevimli sinekcik! Sanırım ki kurban sevilir; hiç değilse kurbanı sevmek mümkündür, işte ben düşmanımı seviyorum ya, meselâ onun böyle çok güzel oluşu hoşuma gidiyor. Böyle gururlu, azametli oluşunuz, hanımefendi, dehşetli hoşuma gidiyor: daha uysal olsaydınız böyle bir haz duymazdım. Siz bana tükürdünüz, bense bayram yapıyorum, sahiden de yüzüme tükürseydiniz o zaman bile, vallahi, belki kızmazdım, çünkü siz benim kurbanınısmız, onun değil, benim kurbanınısınız. Bu fikir ne kadar hoş! Hayır, gizli kuvvet fikri, gözle görünen hâkimiyetten çok daha hoştur. Yüz milyonluk bir zengin olsaydım, herhalde en eski elbiseler giyerek beni en değersiz, hemen hemen sadaka isteyen bir dilenci saymalarından, itip kakarak hor görmelerinden haz duyardım; kendimin kim olduğumu bilmek bana yeterdi».

DELİKANLI

81

İşte o zamanki düşüncelerimi, sevincimi, duygularımın birçoğunu böyle ifade ederdim. Yalnız şunu ilâve edeyim ki şimdi burada yazdıklarım, o zaman duyduklarımdan çok daha havai oldu: hakikatteyse ben daha derin düşünüştü, daha sıkıldım. Belki şimdi bile içimden, söylediğim sözlerle yaptığım işlerden çok daha fazla sıkılıyorum; inşallah böyledir. Yazmaya oturmakla belki pek fena ettim, çünkü sözle ifade etmek istediğimden daha çoğu içimde kalıyor. Kendi düşünceniz kötü bir düşünce de olsa henüz içinizdeyken her zaman daha derindir, sözle anlatmak istediğiniz zamansa daha gülünç, daha şerefsizce bir şey oluyor. Versilov bana, bunun tam tersi yalnız fena insanlarda olur, demişti. Her zaman yalan söyledikleri için bunu yapmak onlara kolay gelir; bense yalnız hakikati yazmak istiyorum, işte zor olan da bu ya!

II

Bu on dokuz eylülde başka bir «adım» daha atmıştım.

Betersburg'a gelişimden beri ilk defa cebime para girmişti, çünkü iki yıl içinde biriktirdiğim altmış rubleyi, yukarda da söylediğim gibi, anneme vermiştim; ama bundan birkaç gün önce aylık alır almaz çoktan beri hayal ettiğim bir «deneme» de bulunmak istiyordum.

Delikanlı I — F.: 682

DELİKANLI

Daha geçen akşam gazeteden bir adres kesip almıştım, bu da şöyle bir ilândı; «S. Peters-burg İcra Dairesi Başkanlığı, İcra memurluğundan...» v.s., v.s., «eylül ayının on dokuzuncu günü, saat on ikide falanca kazanın Kazâns-kaya kısmında ve ilâh, ve ilâh., falanca numaralı evde bayan Lebrecht'e ait menkullerin satışı yapılacaktır. Satılığa çıkarılacak olan eşyaların listesi, muhammen fiyatları, satılacak eşyalar satış günü yerinde görülebilir» v.s., v.s.

Saat biri geçiyordu. Hızlı hızlı yaya olarak o adrese yollandım, işte üç yıl vardı ki arabaya binmiyordum, binmemeye kendi kendime söz vermişim (yoksa altmış rubleyi bi-riktirebilir miydım?). O güne kadar mezat yerlerine daha hiç gitmemiştim, henüz böyle bir şeyi kendime müsaade etmiyordum; gerçi şimdiki «adım» im bir deneme idi, ama liseyi bitirip herkesle ilgimi keserek kabuğuma çekildikten sonra, hem de büsbütün serbest kalınca, bu adımı atmıya

karar vermiştim, şimdiyse şöyle hayal kurarak bu işe bir göz atacak, ondan sonra da belki uzun zaman, bu işe ciddi olarak başlayıncaya kadar bir daha mezat yerine uğramıyacaktım! Herkese göre bu küçük, budalaca bir mezat yeri idi, benim içinse Columb'un Amerikayı bulmaya giderken bindiği geminin ilk omurgası idi.

Mezat yerine gelince ilânda yazılı evin avlusunun iç kısmına geçtim, bayan Lebrecht'-

DELİKANLI

83

in dairesine girdim. Daire bir hol ile, alçak tavanlı dört küçük odadan ibaretti. Holden birinci odada otuz kişi kadar bir kalabalık vardı, yarısı arttırmaya giriyordu, ötekilerse görünüşe bakılacak olursa ya meraklılar, ya hevesliler, ya da Lebrecht'in gönderdiği adamlardı; altın eşyaya haris gözlerle bakan tüccarlarla çıftılar da vardı, «temiz» giyinmiş bir kaç kişi bile burada hazır bulunuyordu. Bu baylardan birkaçının yüzleri bile hafızamda yerleşmişti. Sağdaki odanın açık kapısının tam ortasına bir masa konulmuştu, öyle ki buradan öteki odaya geçmek imkansızdı; orada haczedilerek satılığa çıkarılan eşyalar duruyordu. Solda daha bir oda vardı, ama kapısı kapalıydı, gerçi her an azıcık aralanıyor, birisinin bu aralıktan baktığı görünüyordu, herhalde bu sırada pek tabii olarak çok utanan bayan Lebrecht'in kalabalık ailesinden birisi olmalıydı. Kapının iki kanadı arasındaki masanın önünde yüzünü halka çevirmiş icra memuru oturuyordu, işaret verilince de eşyaların satışını yapıyordu. Ben geldiğim zaman satış işi yarıya gelmişti; içeri girer girmez tam masanın önüne sokuldum. Bu sırada pirinç şamdanlar satılıyordu, Bakmaya başladım.

Baktım baktım, sonra düşünmeye koyuldum; buradaki eşyalardan ne alabilirdim? Hem şimdi bu pirinç şamdanları alsam bile nereye koyacaktım, alırsam hedefe ulaşmış

84

DELİKANLI

olacak mıydım, bu iş böyle mi yapılıyordu, evdeki hesap çarşıya Uyacak mıydı? Hem benim yaptığım hesaplar çocukça bir şey değil miydi? Hem düşünüyor, hem de bekliyordum. Bu kumar masasının önüne gelip de henüz elinizdeki kâğıdı ortaya koymadan önce duyulan duyguya benziyordu, koymadınızsa da koymak niyetiyle geldiniz, bu arada da: «istersem koyarım, istemezsem koymam, irade benim» diye düşünürsünüz. Bu sırada kalbiniz henüz öyle hızlı hızlı çarpmaz, ama hafif hafif sızlar, titrer, hoş a giden bir duygu doğrusu! Ama bu arada kararsızlık sizi birdenbire ezmeye başlar, siz de sanki bu anda kör olursunuz; elinizi uzatır kâğıdı alırsınız, ama bunları bir makine gibi, hemen hemen kendi iradeniz dışında yaparsınız, sanki bu sırada elinizi başkası idare eder; nihayet kararınızı verip kâğıdı koyarsınız, o zaman duyduğunuz şey büsbütün başka, muazzam bir şeydir. Bu yazdıklarım mezata dair değildir, sırf bana dairedir: benden başka mezat yerinde kimin kalbi çarpar?

Burada mezada girenlerin arasında sinirlenenler de, susarak bekliyenler de, satın alıp pişman olanlar da vardır, iyice duymadığı için yanlışlıkla gümüş alıyorum diye gümüş kaplama süt kabını, iki ruble yerine beş rubleye alan bir baya hiç acımadım, hattâ hoşuma bile gitti. Mübaşir durmadan eşyaları

DELİKANLI

85

değiştiriyordu: şamdanlardan sonra küpeler, küpelerden sonra sırma işlemeli maroken yastık, ondan sonra bir çekmece geldi, herhalde değişiklik olsun 'diye yahut alıcıların isteğini göz önünde tutarak böyle yapıyordu. On dakika kadar bile beklemeden yastığa, sonra çekmeceye uzandım, ama son dakika gelip çatınca hemen geriliyordum: bu eşyalar lüzumsuz gibi geliyordu. En sonunda mübaşirin elinde bir albüm belirdi.

«Kırmızı maroken kaplı, içinde sulu boya ve çini mürekkeple yapılmış resimler bulunan, gümüş tokalı, oyma fildişi mahfazalı, kullanılmış ev albümü; fiyatı: iki ruble!»

Yaklaştım: görünüşte zarif bir şeydi, ama fildişi oymalann bir yerinde kırık vardı. Bakmak için yalnız ben yaklaşmıştım, ötekiler susuyorlardı; rakip yoktu. Mahfazanın tokala-nnı çözüp,

albümü çıkararak ne biçim bir şey olduğuna bakabilirdim, ama hakkımı kullanmadım, sadece «e, hepsi bir» der gibi titriyen elimi silktim.

Galiba gene dişlerim birbirine çarparak: — iki ruble beş kapık, dedim.

Bende kaldı. Hemen paraları çıkarıp bedelini ödedim, albümü aldım, odanın bir köşesine çekildim; orada mahfazasından çıkarıp litreye titreye, çabuk çabuk gözden geçirmeye

86

DELİKANLI

başladım: mahfazasını hesaba katmıyacak olursak, bu dünyada olan kötü şeylerin en kötüsüydü, eskiden âdet olduğu gibi enstitüden yeni çıkan kızların edindikleri neviden küçük boyda bir mektup kâğıdı kadar, kenarının altın yaldızı silinmiş, küçük bir albümdü. Çini mürekkeple, sulu boya ile dağ başında mabetler, aşk melekleri, suyun üstünde yüzen kuğu kuşlarıyla bir göl resmi yapılmıştı; şiirler vardı;

*Uzun bir yolculuğa çıkıyorum, Uzun bir zaman Moskova'dan ayrılıyorum, Uzun bir zaman için sevgilime veda ediyorum, Posta arabasıyla Kırım'a gidiyorum».

(Ne buyrulur, hafızamdan çıkmamış ha! Bu imtihanda «Çaktığıma» kanaat getirdim; kimseye lüzumu olmıyan bir şey varsa o da bu albümdü.

«Zarar yok, diye düşündüm, kumarda ilk kâğıt daima kaybedilir; bu iyi bir alâmet bile sayılır».

Neşem pek yerindeydi.

Birdenbire yanımda lâcivert paltolu, gösterişli, iyi giyinmiş bir bayan;

— Ah, geç kaldım; sizde mi kaldı? Siz nü aldınız? dediğini duydum. O, geç kalmıştı.

— Geciktim! Ah, ne yazık! Kaça aldınız?

— İki ruble beş kapığe.

DELİKANLI

87

— Ah, ne yazık, ne yazık! Baksanıza, onu bana bırakmaz mısınız?

içim titriyerek:

— Dışarı çıkalım, diye fısıldadım. j Merdivene çıktık.

Sırtımın uyuştüğünü hissederek:

— Onu size on rubleye bırakırım, dedim.

— On ruble mi? Aman ,efendim, ne diyorsunuz!

— Eh, siz bilirsiniz.

Gözlerini hayretle açmış bana bakıyordu; iyi giyinmiştim: bir çıfita yahut vurguncuya benzemiyordum.

— insaf edin, bu kötü bir albüm, kime lâzım olacak? Sade mahfazası, ama o da metelik etmez. Kimseye de satamazsınız!

— Siz alıyorsunuz ya?

— öyle, ama benim vaziyetim başka,

ancak dün öğrendim; buna talip olabilecek yeryüzünde benden başka daha biri yoktur! İnsaf edin, ne yapıyorsunuz!

— Yirmi beş ruble istemeliydim ki bir şeye benzesin; ama öyle yapsaydım, sizin yanaşmamanız, benim de sizi kaçırmam ihtimali vardı, ben de işi sağlama bağlamak için on ruble istedim. Bir kapık bile inmem.

J88

DELİKANLI

Döndüm, yürüdüm.

Avluda arkamdan yetişerek:

— Haydi, dört ruble vereyim, dedi, peki beş olsun.

Sesimi çıkarmadan yürüyordum.

— Peki, alın, alın! diyerek on rublelik bir banknot çıkardı, ben de kendisine albümü verdim.

— Ama itiraf edin ki bu insafsızlıktır! İ ki ruble nerede, on ruble nerede, ha?

— Neden insafsızlık olsun? Piyasa!

— Ne piyasası? (Kızmaya başlamıştı).

— Arz ve talep meselesi, nerede talep varsa orası piyasa demektir; siz talip olmasaydınız, kırk kapağı bile satamazdım.

Gerçi kahkaha atmıyordum, ciddî konuşuyordum, ama içimden kahkahalarla gülüyordum, sevinçten değil de kim bilir neden gülüyordum, boğulur gibi oluyordum.

Kendimi tutamıyarak, dostça, hem de o anda ona karşı içten gelen bir sevgi duyarak:

— Beni dinleyin, diye mırıldandım, beni dinleyin, ölü James Rotschild, Parisli, hani bin yedi yüz milyon frank bırakmıştı ya (karşımdaki başını salladı), İ te o, daha gençliğinde başkalarından birkaç saat önce Berry dükasının öldürüldüğünü haber alarak bu ha-

DELİKANLI

89

beri gereken kimselere elden geldiği kadar çabuk bildirmekle, hem sade bu marifeti yüzünden bir anda birkaç milyon kazanmış, başkalan bakın nasıl yapıyorlar!

Bir budalaya bağırır gibi öfkeli öfkeli:

— Siz de mi Rotschild'siniz, yani! diye bağırdı.

Hızlı adımlarla evden çıktım gittim. Bir çırpıda tam yedi ruble doksan beş kapık kazanmışım! Bu adım, mânâsız, çocukça bir şeydi, kabul ediyorum, ama gene de, gene de fikirlerime uygundu, bunun için beni heyecanlandırması tabîî bir. şeydi.. Ama duygularımı anlatmaya lüzum yok. On rublelik banknot yelek cebindeydi; iki parmağımı oraya sokup yokladım, ondan sonra da elimi çıkarmadan, yoluma devam ettim. Sokakta yüz adım kadar yürüdükten sonra çıkarıp baktım, baktım, öpmek istedim. Bir evin kapısı önüne gürültüyle bir araba yaklaştı, uşak kapıyı açtı, şatafatlı, genç, güzel, zengin, ipeklerle kadifelere bürünmüş, iki arşın uzunluğunda bir kuyruğu bulunan bir bayan, arabaya binmek üzere evden çıktı. Birdenbire güzel, küçük el çantası elinden fırlayarak yere düştü; bayan arabaya bindi, uşak çantayı kaldırmak üzere yere eğildi, ama ben daha çabuk davrandım, kaldırdım, şapkamla selâm vererek bayana teslim ettim. (Başımda silindir şapka vardı,

90

DELİKANLI

oldukça iyi giyinmiş bir genç sayılırdım), Bayan, tevazu ile, hem en tatlı bir gülümsemeyle bana: «Merci, monsieur» dedi. Araba gürültüyle geçti gitti. Elimdeki on rubleliği öptüm.

III

Gene o gün, eski lise arkadaşlarımdan Yefim Zverov'u görmem gerekiyordu. Yefim liseyi bırakarak Petersburg'da yüksek bir meslek okuluna girmişti. O, anlatılmaya değmiyen bir adamdır, hem benim de onunla dostluğum falan yoktu; ama Petersburg'da arayıp buldum: o, Vilon'dan dönmesi beklenen, bana çok lüzumu olan Kraft'ın adresini döner dönmez bildirebilirdi (onu türlü sebeplerle görmem gerekiyordu, bunları da anlatmaya değmez). Zverov, Kraft'ın bugün yahut yarın döneceğini tahmin ediyordu, bunu da üç gün önce bana haber vermişti. Petersburgskaya tarafına gitmek gerekiyordu, ama yorgunluk duymuyordum.

Zverov'u (o da on dokuz yaşındaydı) muvakkat olarak yaşadığı teyzesinin evinin avlusunda buldum. Daha yeni yemekten kalkmıştı, avluda ayağında takunyalarla dolaşıyordu; hemen bana Kraft'ın daha dün geldiğini, gene burada Petersburgskaya tarafındaki eski evinde oturduğunu, pek önemli bir şeyi hemen

bana bildirmek için beni elden geldiği kadar çabuk görmek istediğini söyledi.

Yefim:

— Gene bir yere gidecekmiş, diye ilâve etti.

Bu durum karşısında Kraft'ı görmek bence çok önemli olduğu için Yefim'den buradan iki adım uzakta bir sokak aralığında bulunan Kraft'ın evine beni götürmesini rica ettim. Ama Zverov, onu bir saat önce Dergačov'a giderken gördüğünü söyledi.

— Haydi gel, Dergačov'a gidelim, neden gitmek istemiyorsun; yoksa korkuyor musun?

Sahiden de Kraft, Dergačov'un evinde geç vakte kadar oturabilirdi, böyle olunca onu nerede bekliyecektim? Dergačov'a gitmekten korkmuyordum, ama Yefim beni oraya üç defa götürmek istediği halde bir türlü gitmek istemiyordum. Yefim de bu «korkuyor musun?» sözünü benim hesabıma kötü kötü gülümsiye-rek soyuyordu, önceden şunu da söyliyeyim ki bu işte korkaklık göstermiş değildim, korktuğum şey büsbütün başka bir şeydi. Ama bu sefer gitmeye karar verdim; Dergačov'un evi de iki üç adım ötedeydi. Yolda Yefim'e hâlâ Amerika'ya kaçmak niyetinde olup olmadığını sordu.

Hafifçe gülerek;92

DELİKANLI

— Belki daha beklerim, diye cevap verdi.

Onu pek sevmiyordum, hattâ hiç sevmiyordum. Saçları keten gibi beyazdı, yusuvarlak, çok beyaz, yakışık almıyacak kadar beyaz, çocukça beyaz bir yüzü vardı, boyca benden uzundu, ama on yedi yaşından fazla göstermiyordu. Onunla konuşacak bir şeyimiz yoktu.

Etraflıca anlamak için:

— E, nasıl? Orası her zaman kalabalık ölüyor mu? diye sordum.

Yefim:

— Neden hâlâ korkuyorsun? diyerek gene güldü.

Ben içerledim.

— Defol oradan sen de, diye bağırdım.

— Hiç de kalabalık olmuyor. Yalnız bildikler geliyor, hepsi de bizden, hiç üzülme!

— Bildikmiş yahut bildik değilmiş bana ne! Meselâ işte ben sizden miyim? Neden benden emin olsunlar?

— Ben seni götürüyorum ya, bu yeter. Hattâ senin için bazı şeyler duymuşlar bile.

.Kraft da seni tanıtabilir.

Bana bak, orada Vasin de bulunacak-mı?

— Bilmem.

DELİKANLI

93

— Eğer oradaysa içeri girer girmez dirseğinle dürterek Vasin'i göster; içeri girer, girmez göster, anladın mı?

Vasin'e dair birçok şeyler duymuştum, çoktan beri de kendisini görmeyi merak ediyordum.

Dergačov, bir tüccar karısının ahşap evinin avlusunda bulunan ayrı küçük bir evde oturuyordu, ama bütün evi başlıbaşına tutuyordu. Bütün ev, tertemiz üç odadan ibaretti. Dört tane pencerenin hepsinin storfarı indirilmişti. Dergačov teknisyendi. Petersburg'da iş tutuyordu; taşrada bir yerede hususî kârlı bir iş bulduğunu, oraya gitmeye hazırlandığını birinden duymuştum.

Küçük hole girer girmez bazı sesler duyduk ; galiba ateşli bir tartışma vardı, birisi de: «Quae medicamenta non sanat ferrum sanat, quae ferrum non sanat - ignis sanat!» ' diye bağıırıyordu.

Sahiden de bir çeşit huzursuzluk içindeydim. Tabî kalabalık bir topluma, hattâ herhangi bir topluma alışkın değildim. Lisedeyken bütün arkadaşlarla senli benliydim, ama hemen hiçbirisiyle arkadaş değildim kendime bir köşe yapmıştım, köşede de yaşıyordum.

1 İlâç iyi etmezse bıçak kullan, eğer bıçak iyi etmezse ateş kullan.94

DELİKANLI

Ama beni mahcubeden bu değildi. Kimse hakkında kesin bir hüküm vermemek için ne-olur olmaz, ne diye tartışmalara karışmamaya, yalnız en gerekli şeyleri söylemeye kendi kendime söz vermişim, en önemlisi de tartışmamaktı.

Odada, hattâ pek küçük olan bu odada, yedi kişi, bayanlar da sayılırsa on kişi kadar vardı. Dergačov yirmi beş yaşındaydı, hem de evliydi. Baldızı, bir de karısının akrabası bir kadın vardı, onlar da Dergačov'un evinde oturuyorlardı. Oda, şöyle böyle döşenmişti, ama yetecek kadar eşya vardı, hem temizdi de. Duvarı taş basması, en ucuzundan bir resim asılıydı, köşedeyseniz sırma örtüsüz bir kutsal tasvir vardı, önünde de bir kandil yanıyordu. Dergačov yanıma yaklaştı, elimi sıkarak oturmamı rica etti.

— Oturun, burada yabancı yok. Oldukça güzel, pek sade giyinmiş genç bir kadın da hemen:

— Buyurun, lütfedin, dedi, bana başıyla hafifçe selâm vererek hemen odadan çıktı. Bu Dergačov'un karısıydı, hem görünüşe bakılırsa galiba biz gelmeden önce o da tartışıyordu, şimdi çocuğu emzirmeye gitmişti. Ama odada iki bayan daha vardı- birisi çok kısa boylu, yirmi yaşlarındaydı, sırtında siyah bir entari vardı, keskin bakışlıydı. Oturmuş

DELİKANLI

95

dikkatli dikkatli dinliyorlardı, ama konuşmaya katılmıyorlardı.

Erkeklerle gelince hepsi ayaktaydılar, benden başka yalnız Kraft Üe Vasin oturuyordu; onları içeri girer girmez Yefim bana göstermişti, çünkü Kraft'ı da hayatımda ilk defa burada görüyordum. Yerimden kalkıp yanına gittim, kendimi ona tanıttım, Kraft'ın yüzünü asla unutamıyacağım: ayrı bir güzelliği yoktu, ama fazla yumuşaktı, kibardı gerçi her şeyinde kendi kıymetini bilen bir hal göze çarpıyordu. Yirmi altı yaşlarında vardı, oldukça kuru yapılı, ortadan biraz uzunca boylu, san saçlıydı, yüzü ciddiydi, ama yüz çizgileri yumuşaktı. Her halinden öyle de saki bir şey vardı ki! Bana sorsanız benim belki de pek bayağı olan yüzümü, onun o kadar çekici görünen yüzüyle değişmezdim. Yüzünde öyle bir şey vardı ki benim yüzümden böyle bir şey olmasını istemezdim, şöyle ahlâk bakımından pek sakın, esrarlı; kendisince dahi bilinmiyen bir gurur vardı. Ama o zaman herhalde harfi harfine böyle bir hüküm veremezdim, şimdi o zaman böyle bir hüküm verdiğimi sanıyorum, yani o vaka olduktan sonra...

Kraff:

— Gelişinize çok sevindim, dedi. Bende mektubunuz var. Şimdi burada, biraz oturur sonra bize gideriz.96

DELİKANLI

Dergačov orta boylu, geniş omuzlu, kuvvetli, uzun sakallı esmer bir adamdı; bakışlarında anlayış, her hareketinde de ölçü, bir çeşit sonsuz ihtiyatlılık vardı; daha çok susuyordu, ama konuşmayı da galiba o idare ediyordu. Vasin'in yüzü beni öyle hayrete düşürmedi, gerçi çok akıllı bir insan olduğunu duymuştum: sar saçlı, büyük açık mavi gözlü idi, yüzü çok açıktı, ama aynı zamanda onda fazla sert bir hal vardı: insanlarla münasebetten uzak kaldığı anlaşılıyordu, ama bakışı çok zeki idi, Dergačov'un bakışından daha zeki, daha derindi, odada bulunanların hepsinden zekiydi: ama belki de şimdi bunları gözlerimde büyütüyordum. Geri kalan bütün öteki gençlerden yalnız iki kişinin yüzünü hatırlıyorum : biri uzun boylu, esmer yüzlü, favorili bir adamdı, çok konuşuyordu, yirmi yedi yaşlarında vardı, öğretmen yahut ona benzer bir şeydi, ötekiyse ben yaşta bir gençti, arkasında Rus biçimi bir elbise, yüzünde buruşukluklar vardı, sessiz sessiz oturuyordu. O da dinleyenlerdendi. Sonradan köylü olduğu anlaşıldı.

Galiba eski bir iddiayı yeniliyen, herkesten ziyade de hırslanan favorili öğretmen;

— Hayır, bunu böyle ortaya koymamalı, diye söze başladı. Matematik deliller için bir diyeceğim yok, ama bu ülkeye böyle deliller olmadan da inanmaya hazırım...

DELİKANLI

Dergačov, onun sözünü keserek:

— Biraz dur, Tihomirov, dedi. Yeni gelenler anlamıyorlar.

Sonra birdenbire yalnız bana döndü (itiraf ederim ki bir acemiye sınamak yahut konuşmak zorunda bırakmak gibi bir niyetle böyle hareket etmişse bu çok ustaca bir usuldü ; ben de bunu sezerek hazırlandım):

— Bu biliyor, musunuz, işte öteden beri hem karakteri, hem de inanışlarının sağlamlığı bakımından hepimizin oldukça iyi tanıdığımız bay Kraft, pek basit bir hakikatin neticesi olarak hiç de basit olmıyan, bizi hayrete düşüren bir sonuca varmış. Onun kanaatine göre Rus milleti, insanlığın alın yazısında başlı-başına bir rolü olmıyan, daha asıl bir milletin elinde malzeme vazifesi görmesi mukadder ikinci derecede...

Birisi:

— Üçüncü derecede, diye bağırıldı.

— ... ikinci derecede bir milletmiş, Belki de bu haklı netice üzerine bay Kraft, her Rusun bundan sonraki bütün çalışması, bu ülkünün tesiri altında kısır kalması gerektiği kanaatine varmış, yani herkesin hevesi kıl-nlacak ve...

Tihomirov, sabırsızlıkla:

DELİKANLI İ — FOR.: 7/898

DELİKANLI

— Müsaade et, Dergačov, bu meseleyi böyle ortaya koymak olmaz, diye söze karıştı. (Dergačov, itiraz etmeden sözü ona bıraktı). Kraft, ciddî incelemelerde bulunduğu, fizyoloji esaslarına dayanarak sonuçlar çıkardığına göre, ki bunları yüzde yüz doğru olarak kabul ediyor, hem belki de bu ülküsünün uğruna iki yılını feda etmiştir (ben bunu sükûnetle a priori olarak kabul ederim), bunun için, yani Kraft'ın ciddî kaygılarını göz önünde tutarak, bu durumda bu mesele bir vaka olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlardan Kraft'ın anlamasına imkân olmıyan bir mesele ortaya çıkıyor, işte asıl bununla, yani Kraft'ın anlamamasıyla meşgul olmak gerek, çünkü bu bir vakadır. Şimdi bu phenomene tek bir vaka olarak mı kliniğe aittir, yoksa normal olarak başkalarında da tekrar edebilecek bir hassa mıdır; bu da işin umumiliği bakımından meraklı bir meseledir. Kraft'ın Rusya hakkındaki iddiasına inanırım, hattâ buna memnun bile oldum diyebilirim; herkes bu ülküyü benimsemiş olsaydı, elimizin bağlarını çözer, birçoklarını da vatanseverlik gibi bir saçma inancın tesirinden kurtarmış olurdu...

Kraft, bir çeşit durgunlukla;

— Ben vatanseverlikten bahsetmiyorum, dedi.

Bütün bu tartışmalardan galiba hoşlanmıyordu.

O ana kadar hiç ses çıkarmadan duran

Vasin;

— Vatanseverlik olsun olmasın, bunu şimdilik bir yana bırakalım, dedi.

. Öğretmen;

— Ama Kraft'ın vardığı bu sonuç, bütün insanlığın işlerine karşı olan temayülü ne ile zayıflatabilirdi? diye bağırdı (yalnız o bağırdı, ötekiler yavaş sesle konuşuyorlardı). Varsın Rusya ikinci derece bir memleket olmaya mahkûm olsun; ama yalnız bir tek Rusya için de çalışmıyabilirsiniz. Bundan başka da Kraft madem ki Rusya'ya olan inancını kaybetmiştir, bir vatansever olabilir mi?

Gene o ses duyuldu;

— Hem de bir Alman. Kraft:

— Ben, Rüsum, dedi. Dergačov, sözü kesene;

— Bunun doğrudan doğruya meseleyle bir ilişkisi yok, dedi.

Tihomirov, hiç aldırış etmeden sözüne devam etti:

— Ülkünüzün dar çerçevesinden çıkın. Mademki Rusya asıl milletler için sadece bir malzemedir, neden gene böyle bir malzeme olarak işe yaramasın? Bu henüz makbul bir100

DELİKANLI

roldür. Meselenin genişlediğim göz önünde tutarak neden bu ülkü ile kendimizi avutmalıyım? insanlık yenileşme devrinin arifesinde-dir, bu yenileşme başlamıştır bile. Gelecekteki vazifeleri yalnız körler inkâr eder. Mademki Rusya'ya inancınızı kaybettiniz, onu bir yana bırakın da henüz bilinmiyen, ama ırkları göz önünde tutmadan bütün insanlıktan meydana gelecek bir milletin geleceği için çalışın. Bu böyle olmasa bile eninde sonunda Rusya gene bir gün ölecekti; milletler, hattâ en kabiliyetli olanları bile, yalnız bin beş yüz, bilemediniz iki bin yıl yaşarlar; iki bin yahut iki yüz yıl olmuş hepsi bir değil mi? Romalılar canlı bir millet olarak bin beş yüz yıl bile yaşayamadılar, onlar da bir malzemeye döndüler. Onlar, artık çoktan beri ortada yoktur, ama arkalarında bir ülkü bıraktılar, bu da insanlığın gelecek kaderine bir unsur olarak girdi. Bir insan için ne zaman olursa olsun yapılacak bir iş bulunmayacağını aklıma bile getiremem! insanlık için yapılması gereken her şeyi yapın, ötesi için üzülmeyin. Çevrenize bakacak olursanız yapılacak işler o kadar çoktur ki buna bir ömür yetişmez.

Kapının arkasından bayan Dergaçoğlu;

— Tabiat kanunlarına uyarak hakikatten ayrılmadan yaşamalı, dedi.

Kapı biraz aralıktı, bayan Dergaçoğlu'nun eliyle göğsünü örtüp çocuğuna meme vererek

DELİKANLI

101

orada durduğu, büyük bir ilgiyle konuşulanları dinlediği görülüyordu.

Kraft, hafifçe gülümsiyerek dinliyordu, en sonunda yorgun bir tavırla, ama gene de büyük bir içlilikle;

— Aklınızla kalbinizin bağlı olduğu bir ana fikrin tesiri altında bulunurken, bu fikrin dışında kalan başka bir şeyle nasıl yaşamak mümkün olabileceğini bir türlü anlamıyorum.

— Ama size, mantığa, matematiğe dayanarak çıkardığınız sonuç yanlıştır derlerse bütün fikir yanlış demektir, ikinci derecede bir memleket olarak kalmak Rusya'nın kaderidir diye kendinizi, herkese faydası dokunacak bir çalışmanın dışında bırakmaya hakkınız yoktur; size dar bir vatanseverlik ülküsünün çerçevesi, dar bir ufuk yerine önünüzde engin bir ufuk açıldığını gösterirlerse...

Kraft yavaşça elini silkerek:

— E! dedi, bu işte vatanseverliğin yeri olmadığını size söylemiştim galiba!

Vasin birdenbire söze karışarak:

— Burada, galiba bir tereddüt var, dedi. Yanlışlık şurada ki Kraft'ın vardıgı sonuç sadece mantıklı bir sonuç değil, aynı zamanda bir çeşit duyguya çevrilen bir sonuçtur. Herkesin tabiatı bir olmaz; birçoklarında mantığa dayanan bir sonuç, bazan kuvvetli bir duygu-102

DELİKANLI

ya çevrilerek o insanın bütün varlığına hâkim olur, bunu da savmak yahut değiştirmek çok güçtür. Böyle bir insanı tedavi edebilmek için böyle olaylarda asıl bu duyguyu değiştirmek gerekir ki bu da ancak aynı derecede esiri ola-bir duygu ile değiştirmekle olabilir. Böyle bir şeyi yapabilmek daima zordur, çoğu zaman da imkânsızdır.

Tartışma heveslisi;

— Yanlış! diye bağırdı. Mantığa dayanan bir sonuç, saçma inançları kendiliğinden çürütür. Akıllıca bir kanaat da aynı duyguları doğurur. Fikir, duygudan doğar, sonra insanda yerleşerek yeni bir duyguyu meydana getirir.

Vasin, tartışmaya devam etmek istemiyormuş gibi:

— İnsanlar türlü türlü; kimi duyguları kolaylıkla, kimi de zorlukla hazmeder, diye cevap verdi; ama ben bu fikrine hayran olmuşum.

Birdenbire ona döndüm, sıkılganlıktan kurtularak konuşmaya başladım;

— Evet, bu tam söylediğiniz gibi! dedim. Evet, bir duyguyu başka bir duyguyla değiştirmek, yerine başkasını koymak gerek. Dört yıl önce, Moskova'da bir general... Bakın, baylar, ben onu tanı mıyordum, ama... Belki bu general kendisine karşı bir saygı uyandırabilirdi de... Hem bundan başka bu olay

DELİKANLI

103

da pek akıllıca bir şey sayılmıyabilir, ama,.. Her neyse, generalin çocuğu, daha doğrusu iki kız çocuğu birbiri ardından kuşpalazından ölmüştü... Bu ölüm onun üzerinde çok feci tesir yaptı, hep kederleniyor, kederleneni yordu. öyle ki insanın içi sızlamadan yüzüne bakmak imkânsızdı, en sonunda aradan hemen hemen altı ay bile geçmeden öldü gitti, ölümüne bu iki ölümün sebep olduğu da bir gerçektir, öyleyse bu generali yeniden nasıl canlandırmak kabildi? Cevap: aynı kuvvette bir duygu ile! Yani ölen kız iki çocuğunu mezardan çıkarıp vermek gerekti, işte o kadar, yani bunun gibi bir şey. Böylece öldü. Halbuki ona pek çok güzel misaller getirilebilirdi, hayatın geçici bir şey olduğu söylenir, her yıl kuşpalazından ölen çocuklar için takvimden statistikler gösterilebilirdi... O, emekli bir generaldi.

Nefesim kesilerek durdum. Birisi;

— Bunun o şeyle hiç ilgisi yok dedi. Vasin bana;

— Gösterdiğiniz misal, bu olayla aynı cinsten olmamakla beraber gene de ona benziyor, meseleyi de aydınlatıyor, dedi.

IV

Burada Vasin'in «ülkü-duygu» ya dair gösterdiği delilden niçin hayranlık duyduğumu

104

DELİKANLI

itiraf etmeliyim, hem aynı zamanda duyduğum dehşetli utancı da itiraf etmeliyim. Evet, Dergaçov'lara gelmekten ürküyordum, gerçi bu Yefim'in tahmin ettiği sebepten ileri gelmiyordu. Daha Moskova'dayken onlardan ürktüğüm için korkaklık duyuyordum. Biliyordum ki onlar (yani bunlar yahut bu cinsten olan daha başkaları, hepsi bir) dialektikçi idiler, «benim ülkümü» de tuz buz edebilirlerdi. Ülküme dair ağzımdan bir şey kaçır mıyacağımdan, onlara hiçbir şey söylemeyeceğimden emindim, ama onlar (yani gene de bunlar yahut benzerleri) ülküme dair bir şey hissettirmedikleri halde kendiliklerinden bir şey söyleyerek beni ülkümden soğutabilirlerdi. Ülkümde» henüz cevaplandıramadığım sorular vardı, ama onları benden başka hiç kimsenin bulmasını istemiyordum. Son yıllarda «ülkü»' e aykırı bir şeyle karşılaşmaktan korktuğum için kitap bile okumuyordum, çünkü böyle bir şey bütün varlığımı sarsabilirdi. Halbuki işte Vasin bir çırpıda meseleyi çözerek beni tam manasiyle avutuyordu. Sahiden neden korkmuşum, hem onlar herhangi bir dialek-tikle bana ne yapabilirlerdi? Vasin'in «ülkü -duygu» üzerinde söylediği şeyleri belki oradakilerin arasında yalnız ben anlamıştım! Güzel bir ülküyü sadece yalanlamak yetmez, onu aynı derecede güzel bir başkasiyle değiştirmek gerektir; yoksa ben duygularımdan

DELİKANLI

105

asla ayrılmak istemiyerek onların yalanlamalarını kalbimde yalanlarım, onlar da varsın istediklerini söylesinler. Bu duygunun yerine onlar bana ne verebilirlerdi? Bunun için daha cesaretli olabilirdim, daha erkekçe hareket etmek zorundaydım. Vasin'e karşı hayranlık duyunca utandım, kendimi de bir değeri olmıyan bir çocuk yerine koydum.

Burada utandınıc başka bir şey de oldu. Orada beni soğukluğu bırakıp konuşmak zorunda bırakan şey yalnız zekâmı göstererek övünmek isteği gibi iğrenç bir duygu değildi, bu aynı zamanda birisine «yaltaklanmak» isteği ydi. Beni iyi bir insan sanarak kucaklarını açmaları

yahut bunun gibi bir şey (kısacası domuzluk) için başkalarının boynuna sarılmak isteğini bendeki utandırıncı vasıfların en utandırıcısı olarak kabul ediyorum, böyle bir şeyin bende zaten bulunduğunu çoktan beri duyuyordum, bu da bunca yıl tek başıma yaşadığım yalnızlık köşemde başlamıştı, ama bunun için gene de pişmanlık duymuyordum, insanların arasında elden geldiği kadar somurtkan durmam gerektiğini biliyordum. Böyle rezaletlerden sonra beni avutan şey, ne de olsa «ülkümün» gene bende kalarak esrarlığını korumaya devam ettiği, bunu onlara açmamış olduğum düşüncesiydi. Bazan ülkümü bir başkasına açtığım taktirde bende hiçbir şey kaime-

106

DELİKANLI

yacağını, böyle olunca da başkalarından hiç farkım olmayacağını düşündüğüm zaman kalbim hopluyordu, böyle olunca belki ülkümden de vazgeçerdim; işte bunun için onu dikkatle koruyor, boşboğazlık ederim diye ödüm kopuyordu. Ama işte Dergaçov'un evinde, hemen hemen daha ilk karşılaşmada kendimi tutamamıştım: tabii ağzımdan bir şey kaçırılmış değildim, ama gerekli gereksiz gevezelik ederek en sonunda rezil kepaze olmuşum. Kötü bir hatıra! Hayır, insanlarla bir arada yaşamama imkân yok; şimdi de böyle düşünüyorum; kırk yıl sonra gene böyle olacağını söyleyebilirim. Benim ülküm yalnızlık köşeme çekilmektir.

V

Vasin beni takdir eder etmez birdenbire büyük bir konuşma isteği duydum.

Vasin'e;

— Fikrimce, bir kanaati olan her insanın bir duygu beslemeye hakkı vardır... tabii böyle bir kanaat için kimse kendisini kınamamak şartıyla... dedim.

Bunları cesaretle söylemiştim, ama sanki söyleyen ben değilim, ağzımda da sanki başkasının dili kımıldıyordu.

Dergaçov'un sözünü kesen, Kraft'a da Alman diye bağırان aynı ses, sözlerimi alayla

DELİKANLI

107

karşılıyarak heceleri uzata uzata hemen seslendi :

— A- ca - ba?

Onu bir hiç sayarak, sanki bana bağırان oymuş gibi, öğretmene döndüm.

Artık uçuruma yuvarlandığımı bile bile, hem de titreye titreye:

— Benim kanaatim şu ki, kimseyi yargılamaya hakkım yoktur dedim.

Gene hiçliğin sesi duyuldu:

— Neye bu kadar gizli?

Gözlerimi öğretmenın gözlerinin içine dikerek :

— Herkesin kendine göre bir ülküsü vardır, dedim, öğretmeme susuyor, gülümsiyerek beni gözden geçiriyordu.

Hiç:

— Sizin de mi? diye bağırdı.

— Anlatması uzun sürer... Ama ülküm biraz da rahat bırakılmaklığımdır. Cebimde iki rublem varken yalnız kalarak hiç kimseye bağlı olmamak (hiç üzülmeyin, itirazları biliyorum), hiçbir şey de yapmamak isterim, hattâ bay Kraft'ı uğruna çalışmaya davet ettiğiniz insanlığın o yüce geleceğı için bile... En önde kişi hürriyeti, yani benim hürriyetim gelir, ondan ötesini ibilmek bile istemem.108

DELİKANLI

Bütün hata, kızmış olmamdaydı.

— Yani, tok bir ineğın rahatlığını va'-zediyorsunuz.

— Varsın öyle olsun, inekten insana hakaret gelmez. Kimseye bir borcum yok, beni soymamaları, dövmemeleri, öldürmemeleri için de topluma vergi olarak birtakım paralar veriyorum, bundan fazlasını da benden hiç kimse istiyemez. Ben, kişi olarak belki de başka

lklere bağlıyım, insanlığa hizmet etmek is-, tersem belki de ederim, hem de belki bütün, o vaizlerden on kere fazla hizmet ederim; ancak hiç kimsenin bunu benden istemeye hakkı olmamalı, hiç kimse bay Kraft'ı zorladıkları gibi beni buna zorlamamalı; hattâ parmağımı bile kımıldatmasam gene tam mânâsiyle hr olmalıyım, insanlığa karşı sevgi duyuyorum diye herkesin boynuna sarılmak, yufkayreklilik, edip göz yaşları dökmek gösterişten başka bir şey değildir. Hem de niçin yakınıma yahut sizin sözünü ettiğiniz p geleceğin insanlığını sevmeye mecbur olayım, geleceğin o insanlığı ki kendisini hiç grmiyeceğim; o da beni hiç tanımayacak, o insanlık ki sırası gelince hiçbir iz, hiçbir hâtıra bırakmadan geçip gidecek (zamanın burada bir tesiri yoktur), o zaman sırası gelince toprak da bir buz parçasına çevrilerek kendisi gibi sayısı belirsiz buz parça-lariyle birlikte hava boşluğunda uçacak, yani bundan daha mânâsız bir şey akla gelmez!

işte sizin nazariyeniz! Madem ki her şey bir dakika kadar kısa bir zaman sürüyor, neden ben mutlaka asaletli olmalıyım?

.. Ses: :

— Hoppala! diye bağırdı.

Bütün bunları sinirli sinirli, hem de kızgınlıkla birdenbire bütün ipleri kopararak syleyivermiştim. Çukura yuvarlandığımı anlıyordum, ama itirazlardan korkarak acele ediyordum. Saçma sapan, bağlantısız konuştuğumu, on düşünceden ancak birini anlatabildiğim! de çok iyi anlıyordum, ama onları kandırmaya, yenmeye acele ediyordum. Bu benim, için öyle önemliydi ki! Buna tam üç yıldan beri hazırlanmıştım! Ama işin hoş tarafı şu ki hepsi, birdenbire sustular, hiçbir şey söylemeden sadece dinlemeye başladılar. Bense hep öğretmene söylüyordum.

— Evet, efendim. Çok akıllı bir adam; «Neden mutlaka asaletli olmak gerektir?» sorusuna cevap vermekten daha zor bir şey yoktur, demiş. Biliyor musunuz, dünyada üç tip alçak vardır: safdil alçaklar, yani alaklıklarının en yüksek asalet olduğuna kanaat getirmiş olan alçaklar, utanma duyan alçaklar, yani kendi alaklıklarından utanan, ama mutlaka niyet edince gene başladıkları alçaklığı tamamlayan alçaklar, nihayet bayağı alçaklar, safkan alçaklar. Müsaade buyurun, Lambert110

DELİKANLI

adında bir arkadaşım vardı, daha henüz on altı yaşındayken, fakirlerin çocukları açlıktan ölürken köpekleri ekmekle, etle beslemekten büyük bir zevk duyacağını, yoksulların yakacak bir şeyleri olmadığı zaman da bir ardiye dolusu odun satış alıp kırdı yığarak yakacağını, yoksullara bir odun parçası bile vermi-yeceğini söylemişti, işte onun duyguları! şimdi söyleyin: «neden o mutlaka asıl olmalı?» diye sorduğu zaman bu safkan alçağa ne cevap verebilirdim? Hele çok değiştirdiğiniz bu zamanda... Çünkü hiçbir devir şimdikinden kötü olmamıştır. Bizim toplumda hiçbir şey açıkça anlaşılmıyor, baylar. Siz, Allahı inkâr ediyorsunuz, kahramanlığı inkâr ediyorsunuz, değil mi? Öyleyse başka türlü hareket etmek bence daha kârlyken hangi kr, sağır, duygusuz kuvvet beni şu veya bu şekilde hareket etmek zorunda bırakabilir? Diyorsunuz ki: «insanlığa karşı akıllıca davranmak da senin için bir menfaattir»; ya ben sizin o akıllıca dediğiniz şeyleri ,kovuşlarınızı, falanjlarınızı akıllıca bulmuyorsam? Hem mademki dünyaya yalnız bir defa geliyorum, onlardan, insanlığın geleceğinden bana ne? Müsaade edin de kendi menfaatimi kendim bileyim, bunun böyle olması daha zevklidir. Mademki yasanıza göre fedakârlığıma karşılık bana ne aşk, ne gelecek dünyadaki hayatım verilecek, ne de kahramanlığım bir, kahramanlık olarak kabul edi-

DELİKANLI

111

lecek, yleyse bu insanlığınızın bin yıl sonraki geleceğinden bana ne? Hayır, mademki bu böyledir, ben de en kaba bir tarzda sırf kendim için yaşıyacağım, benden başka da hepsinin canı cehennem!

— ok güzel bir dilek!

— Ama, daima beraber gitmeye de hazırım.

— Bu daha iyi! (Bu hep o ses).

Ötekilerin hepsi susmaya devam ediyor, beni gözden geçiliyorlardı; ama yavaş yavaş odanın her yanından gülüşmeler duyulmaya başladı, bu gülüşmeler henüz yavaştı, ama hepsi gözümün içine bakarak gülüyorlardı. Yalnız Vasin ile Kraft gülüyorlardı. Siyah favorili bay da gülüyordu, aynı zamanda da gözlerini gözlerimden ayırmadan dinliyordu.

Bütün vücudumla titriyerek:

— Baylar, dedim, ne olursa olsun ülkümü size söylemem, ama tersine, gene sizin görüşünüze göre sorayım, kendi görüşüme göre sorduğumu sanmayın, çünkü ben hepiniz bir araya gelseniz gene sizden bin misli fazla insanlığı severim! Söyleyin, (şimdi artık mutlaka cevap vermelisiniz, çünkü gülüyorsunuz) söyleyin peşinizden gelmem için beni ne ile kendinize çekebilirsiniz? Söyleyin, sizinkinin daha iyi olacağını ne ile temin edersiniz?

Si-112

DELİKANLI

zin o kovaşlarınızda kişiliğimin isyanım ne yapacaksınız? Sizinle karşılaşmayı çoktan istiyordum, baylar! Kovaşlarınız, beraber oturduğunuz evler, strict necese saire,¹ ateizm, çocuksuz müşterek kanlarınız olacak, işte gayeniz bu, bilmez miyim? Bütün bunlar için zekânızın bana temin edeceği o küçük ortalama menfaat için bir parça yiyecek, ısınacak şey için bütün kişiliğimi alacaksınız! Müsaade buyurun: ötede karımı alıp götürecekler, hasmımın kafasını ezmeme için kişiliğimi yola getirebilir misiniz? Diyecekciniz ki o zaman kendin de akıllanmış olursun; ama kadın, tabii kendisine karşı az çok saygısı varsa, böyle bir koca için ne der? Bu tabii bir şey değil yahu, utanın!

Hiçin bir çeşit gazez dolu sevinçle:

— Kadın meselesinde ustaymışsınız, doğrusu, dediği duyuldu. /

Bir an geldi ki üzerine atılıp yumruklamayı düşündüm. Bu orta boylu, saçları kızıla çalan, çilli yüzlü birisiydi... e, bütün eşkaliyle cehennemin dibine gitsin.

İlk defa ona dönerek:

— Hiç üzülmeysin kadınlarla henüz hiçbir alışverişim olmamıştır, diye kesip attım.

ı Zaruri ihtiyaçlar.

— Burada kadınlar bulunduğu için onların önünde daha nazik bir tarzda söylenebilecek pek kıymetli bir bilgi!

Bu sırada hepsi birden bir kitle halinde kımıldadılar; şapkalarını almaya başladılar, gitmeye hazırlanıyorlardı, tabii benim yüzümden değil, vakitleri gelmişti de ondan; ama bana karşı gösterdikleri bu ilgisizlik yerin dibine geçirdi beni. Ben de ayağa kalktım.

Öğretmen birdenbire yüzünde en alçakça bir gülümsemeyle bana doğru geldi:

— Müsade ederseniz soyadınızı sorayım, demin hep bana bakıyordunuz? dedi.

— Dolgorukiy. .-." "

— Prens Dolgorukiy mi?

— Hayır, sadece Dolgorukiy, eski kölelerden Makar Dolgorukiy'in oğlu, aynı zamanda da eski efendim bay Versilov'un gari-meşru oğlu. Hiç üzülmeysin, baylar, bunları hemen boynuma sanlasınız, biz de içlenerek hep birden danalar gibi böğürüp ağıyalım diye söylemiyorum.

Şiddetli, hem de en laubali kahkaha gürleyişi birdenbire top gibi patladı, öyleki kapının arkasında uyuyan çocuk uyanarak viyaklamaya başladı. Hırsımdan tir tir titriyordum. Hepsini Dergaçov'un elini sıkarak bana hiç aldırış etmeden çıkıp gidiyorlardı.¹¹⁴

DELİKANLI

Kraft, beni dürterek;

— Gidelim, dedi.

Dergaçov'a yaklaştım, bütün kuvvetimle elini sıkarak gene var kuvvetimle birkaç defa sarstım.

Dergačov;

— Kudryumov hep sizi kırdığı için özür dilerim, dedi. (Kudryumov, o çilli adamdı). Kraft'm arkasından gittim. Hiçbir şey-deri utanmıyordum.

Tabîi o zamanki benle şimdiki ben arasında dağlar kadar fark var.

«Hiçbir şeyden utanmamaya» devam ederek, Kraft'ı ikinci derece bir insan saydığım için kendisinden biraz geride kalıp daha merdivende Vasin'e yaklaştım, sanki bir şey olmamış gibi, en tabîi bir tavırla sordum;

— Siz galiba babamı, yani Versilov'u tanıyordunuz ?

Vasin hemen;

—• Doğrusu kendisiyle tanışmıyorum, diye cevap verdi, (bunları söylerken de kibar kimselerin, kepaze olan insanlarla konuşurken takındıkları o insanın gücüne giden nezakete hiç baş vurmadı); ama kendisini biraz tanıyorum, bîr zamanlar karşılaşmış, hattâ konuşmasını dinlemiştim.

DELİKANLI

115

— Mademki dinlemiştiniz, öyleyse pek tabîi olarak onu biliyorsunuz demektir, çünkü siz, sizsiniz! Hakkındaki düşünceniz nedir? Böyle acele sorduğum için özür dilerim, ama bunu mutlaka bilmem gerekir Yani onun hakkında siz ne düşünüyorsunuz? Daha doğrusu sizin fikriniz bana çok lâzım.

— Bana çok şey soruyorsunuz, doğrusu. Fikrimce bu kendi nefsinden birçok şeyler istiyebilecek, hem bunları yerine getirebilecek bir insandır, ancak hareketlerinde hiç kimseye hesap vermek istemez.

— Bu doğru, evet, pek gururlu bir adam! Ama bakalım temiz bir insan mı? Bana bakın, onun katolikliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Ha sahi, bu yolda belki bir şey bilmiyorsunuz, bunu düşünemedim...

Böyle heyecanlanmış olmasaydım, hiçbir zaman konuşmadığım, sadece adını duyduğum bir insanı tabîi boşu boşuna soru yağmuruna tutmazdım. Vasin'in benim bu deliliğimin farkında olmamasına şaşıyordum.

Gene eski sakın haliyle:

— Buna dair de bir şeyler duymuştum, ama ne dereceye kadar doğru olabileceğini bilmiyorum, dedi.

— Asla! Bu onun için uydurulan bir yalandır! Onun Tanrıya inanabileceğim sanırmısmız?116

DELİKANLI

— Demin sizin de söylediğiniz gibi, pek gururlu bir insandır, pek gururlu olan insanların çoğu, hele insanlardan az çok nefret edenler, Tanrıya inanmayı severler. Kuvvetli insanların çoğunun, galiba, önünde tapınacak bir kimse yahut bir şey arayıp bulmak gibi bir ihtiyaçları vardır. Kuvvetli bir insana bazan kendi kuvvetini taşımak pek güç gelir.

Ben gene;

— Beni dinleyin, herhalde çok, çok doğru olmalı! diye bağırdım, ancak şunu anlamak isterdim ki...

— Bunun sebebi apaçık: bu gibiler, insanlara tapmamak için Tanrıyı seçerler; bu nün, kendi varlıklarından nasıl meydana geldiğinin tabîi farkında olmazlar; Tanrıya tap-maksa o kadar güce gitmez. Bu gibilerin arasından, bütün kalbleriyle Tanrıya inananlar, daha doğrusu, bütün kalbleriyle inanmak isti-yenler çıkıyor; ama bu inanmak isteğini onlar iman olarak kabul ediyorlar. İçlerinden en sonunda sık sık hayal kırıklığına uğrıyanlar oluyor. Benim düşünceme göre bay Versilov'-un karakterinde pek samimi taraflar da var. Hem umumiyetle o bende kendisine karşı ilgi uyandırmıştır.

— Vasin diye! bağırdım, beni sevindiriyorsunuz! Zekânıza şaşıyorum, hayır,, bu kadar yüksekte duran bir insan olduğunuz

halde sanki hiçbir şey olmamış gibi benimle yan yana yürüyerek böyle sade, böyle nazik konuşmanıza şaşıyorum!

Vasin gülümsedi:

— Beni pek fazla öyüyörsuraz, orada olanlar da mücerret şeylerden konuşmasını sevdiğiniz için olmuştur. Anlaşılan bundan önce uzun zaman susmuştunuz.

— Tam üç yıldan beri susuyordum, üç yıldan beri konuşmaya hazırlanıyordum... Beni bir budala olarak kabul edemezsiniz, çünkü çok zekisiniz, gerçi bundan daha budalaca hareket etmek imkânsızdır, ama beni belki de bir alçak sayabilirsiniz! ,

— Alçak mı?

— Evet, şüphesiz, Versilov'un gayrimeşru oğlu olduğumu söyleyerek... bir kölenin oğlu oluşumla övündüğüm için gizliden gizliye benden nefret etmiyor musunuz?

— Kendinize çok eziyet ediyorsunuz. Fena bir şey söylediğinize inanıyorsanız, bunu bir daha tekrar etmemek yeter; önünüzde daha elli yıl ömrünüz var. ,

— Oh, zaten insanların arasında konuşmadan susup oturmam gerektiğini biliyorum. Bütün alçaklıklardan en kötüsü başkalarının boynuna sarılmaktır; bunu demin onlara söylemiştim, bakın işte ben de şimdi sizin boy-118

DELİKANLI

nunuza sarılıyor, size yaltaklanıyorum : Ama arada bir fark var, var değil mi? Bu farkı anlâdınızsa, anlıyabildinizse bu anı kendim için kutsal sayarım.

Vasin gene gülümsüyerek :

— istediğiniz zaman bana gelin, dedi. Şimdi çok işim var, çalışıyorum, ama gelerseniz memnun olurum.

— Demin orada yüzünüze bakarak, karakteri çok çetin, duygularını başkalarıyla paylaşmayan bir insan olduğunuza kanaat getirmiştim.

— Bu, belki de çok doğrudur. Geçen yıl Luga'da kızkardeşiniz Lizaveta Makarovna ile tanışmıştım... Kraft durdu, galiba sizi bekliyor, başka sokağa sapacak.

Vaşin'in elini sıktım, ben Vasinle konuşurken hep önden giden Kraft'a koşarak yetiştim, Hiç konuşmadan evine kadar gittik; henüz onunla ne bir şey konuşmak istiyor, ne de konuşabiliyordum. Kraft'ın karakterinin en belirgin vasıflarından biri de nezaketiydi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kraft eskiden bir yerde memurdu, bununla beraber, memurluktan başka her zaman husûsî işlerle de uğraşan rahmetli Androni-kov'a da bir mükâfat karşılığında yardım ediyordu. Kraft, Andronikoy'a olan hususî yakınlığı dolayisiyle beni ö kadar ilgilendiren şeylerin birçoğunu bilebilirdi. Hem ben liseye devam ettiğim sıralarda bunca yıl evinde yaşadığım Nikolay Semionoviç'in karısı, And-ronikov'un özbeöz yeğeni, evlatlığı, gözdesi Marya îvanovna'dan Kraft'a bana «tevdî edilmek üzere» bir şey verilmiş olduğunu öğrenmiştim. Bunun için Kraft'ı tam bir aydan beri dört gözle bekliyordum.

Kraft iki odalı küçük bir evde kendi başına yaşıyordu. Şimdiki durumda daha yeni seyahatten döndüğü için hizmetçisi bile yoktu. Yol sandığı gerçi açıktı, ama yerleştirilmemiş-ti; eşyalar şurada burada sandalyelerin üstünde duruyordu, kanepenin önündeki masa-daysa yol çekmecesini, bir tabanca, vesaire duruyordu, içeri girdiğimiz zaman Kraft çok dalgındı, beni büsbütün unutmuş gibiydi; belki yolda gelirken kendisiyle konuşmadığının farkında bile değildi. Odaya girer girmez bir şey aramaya başladı, ama bir aralık aynaya bakınca durdu, sonra tam bir dakika yüzünü gözden geçirdi. Gerçi bu hareketi fark etmiştim (daha sonraları da her şeyi pek iyi hatırladım), ama o zaman kederliydim, hem-de çok utanmıştım. Fikirlerimi bir noktada120

DKİ.İKANLI

toplıyacak halde değildim. Bir an geldi ki birdenbire kalkıp giderek bütün bu işleri yüzüstü bırakmayı düşündüm. Hem zaten bütün bu işler ne idi? Üzerime aldığım yapmacık bir dert değil miydi? Önümde daha çok enerji isteyen bu vazife varken yalnız duygulanma kapıldığım

için belki de değersiz şeylere pek çok enerji harcadığımı düşünerek ümitsizliğe düşüyordum. Halbuki Dergačov'un evinde olan bitenleri göz önünde tutacak olursak ciddî bir iş yapabilecek kabiliyette bir insan olmadığım meydandaydı.

Birdenbire:

— Kraft, onlara gene gidecek misiniz? diye sordum. O, sanki sözlerimi iyi anlamı-yormuş gibi, yavaş yavaş bana döndü. Ben bir sandalyeye oturdum.

Kraft, birdenbire: •— Onları affedin dedi!.

Bu bana, tabîî, bir alay gibi geldi; ama yüzüne dikkatlice bakınca yüzünde öyle acayip, hattâ şaşılacak bir saflık gördüm ki bu kadar ciddî bir tarzda onları «affetmemi» rica etmesine kendim bile şaşıtm. Sandalyeyi yanıma koyup oturdu.

—• Onur denen bütün duygulan nefsinde toplıyan bir adamdan başka bir şey olmadığını belki kendim de biliyorum, diye söze başladım, ama gene de özür dilemiyorum.

DELİKANLI

Kraft, hem yavaş, hem ciddî bir sesle;

— Zaten özür diliyeceğiniz kimse de yok ki, dedi. Hep sakın, hem de yavaş yavaş konuşuyordu.

- Varsın kendime karşı suçlu olmalıyım Kendime karşı suçlu olmayı severim... Kraft, karşınızda yalan söylediğim için beni affedin. Söyleyin siz de bu, dernekten misiniz? işte asıl "sizden sormak istediğim buydu.

— Onlar, başkalarından ne daha budala, ne de daha akıllıdır; onlar da herkes gibi delidirler. - -

Elimde olmıyan bir merakla ona dönerek; —, Sahiden herkes deli mi? diye sordum.

—,, Şimdi iyi insanların hepsi delirmiştir. Orta tabakadan olanlarla hiçbir şeye istidatları olmıyanları safa sürüyorlar. Ama bunları ne diye konuşmalı.

Konuşurken havaya bakıyor gibiydi, bir şey söylemeye başlıyor, sonra sözünü bitirmeden yarıda bırakıyordu. Ayrıca sesindeki hüznü ahenk insanı hayrete düşürüyordu.

— Vasin'de onlarla beraber mi? Vasin'de sekâ, Vasin'de ahlâk ülküsü var! diye bağırdım.

— Zamanımızda ahlâk ülküsü diye bir şey yok; birdenbire bir tane bile kalmayıver-122

DELİKANLI

di, hem de asıl önemli olan tarafı şu ki böyle bir şey sanki eskiden de yeryüzünde yokmuş gibi.

— Eskiden de mi yoktu? Gözle görünür bir yorgunlukla;

— İyisi mi bunu bırakalım, dedi.

Hüznü ciddîliği bana dokundu! Bencilliğimden utanarak ben de onun ahengine uymaya başladım.

Birkaç dakika sustuktan sonra:

— Şimdiki zaman, diye söze başladı, şimdiki zaman, orta insanın parlak zamanı-, duygusuzluğun, terbiyesizliğe saygının, tembelliğin, iş kabiliyetsizliğinin, armut piş ağzıma düş deyince her şeyin önüne gelmesini istemek ihtiyacını duyan bir neslin devridir. Kimse bir şeyin üzerinde durup düşünmüyor; kendine bir ülkü edinen de az bulunur.

— Bugün Rusya'yı ağaşızlandırıyor, toprağı kuvvetsiz bırakarak memleketi çöle çeviriyorlar, böylece onu kalmıklara hazırlıyorlar. Ümitlerle dolu bir adam gelip bir ağaç dikse, herkes; «Yahu, sen o büyüünceye kadar ya-şıyacakmısın?» diye güler. Öte yandan insanlık için sahiden iyilik diliyen insanlar, bin yıl sonra acaba ne olacak? diye fikir yürütüyorlar, insana kuvvet veren ülkü büsbütün kaybolmuştur. Hepsi tıpkı bir handa yaşıyormuş gibi

M

K

DELİKANLI

yaşıyorlar, sanki yarın Rusya'dan çıkıp gidecekler, hepsi yalnız «bugün» ile yaşıyorlar...
— Müsaade edin, Kraft, siz: «Bin yıl sonra ne olacağını düşünerek kaygıya düşüyorlar» dediniz. Ya sizin... Rusya'nın alinyazısı üzerindeki ümitsizliğiniz... bu da aynı cinsten bir kaygı değil mi?

Sinirli sinirli:

•— Bu... bu dünyada bulunan meselelerin en acelesidir! diyerek hızla ayağa kalktı.

Sonra büsbütün başka bir sesle, bana da şaşkın şaşkın bakarak;

— Oh, affedersiniz! büsbütün unuttum! dedi. Sizi iş için çağırmıştım, halbuki... Allah aşkına affedin.

Sanki ansızın bir rüyadan uyanmış gibiydi, âdeta utandı, masanın üstünde duran evrak çantasından bir mektup çıkararak bana uzattı.

— işte size teslim etmek istediğim şey. Bu, bir dereceye kadar önemi olan bir vesi-~ kadir, diyerek- dikkatle, hem de en iyi bir iş adamı gibi konuşmaya başladı.. Sonra, aradan uzun zaman geçince onu hatırlarken (kendisi içirt böyle önemli bir anda) başkasının işine karşı böyle candan bir ilgi göstererek bu işi öyle sakın, kesin bir ifade ile anlatması, boy-

124

DELİKANLI

le bir kabiliyet göstermesi beni hayretlere düşürmüştü.

— Bu, ölümünden sonra vasiyeti yüzünden Versilov ile prens Sokolskiyler arasında ' dâva açılan Stolbeyev'in mektubudur. Bu dâvaya şimdi mahkemede bakılıyor, herhalde Versilov'un lehine neticelenecektir; çünkü kanun ondan tarafa. Halbuki iki yıl önce hususî olarak yazılan bu mektupta vasiyetname sahibi gerçek iradesini, daha doğrusu isteğini anlatmakta, hem de bunu Versilov'dan ziyade prenslerin lehine açıklamaktadır. Hiç değilse prens Sokolskiy'lerin vasiyetnameye itiraz ettikleri noktalar, bu mektupla çok kuvvetlenir. Bunun için kanun önünde bir değeri ol-mıyan bu vesika için karşı taraf çok şeyler verirdi. Versilov'un işlerine bakan Aleksey Nikanoroviç (Andronikpv) bu mektubu yanında saklıyordu, ölümünden az önce, belki de ölümünün yaklaştığını anladığı için, kâğıtlarının akıbetinden korkarak bunu «iyice saklamam» için bana vermişti. Şimdiki halde Aleksey Nikanoroviç'in niyetleri hakkında fikir yürütmek istemiyorum, ama itiraf ederim ölümünden sonra, hele bu dâvanın yakında sona ereceğini göz önünde tutarak bu vesikayı ne yapmam gerektiği hususunda büyük bir kararsızlık içinde bulunuyordum. Ama Aleksey Ni-karonoviç daha hayattayken kendisine galiba birçok sırlar açtığı Marya İvanovna, eksik

olmasın, beni bu zor durumdan kurtardı: üç hafta önce bana bir mektup yazarak bu vesikayı size yermemi, bunun galiba (onun tâbiri) Androniköv'un dileğine de uygun olacağım kesin olarak bildirdi. Böylece işte vesika, ben de onu size tevdi ettiğim için çok memnunum.

Bu beklenmedik yeni haber karşısında şaşırıp kalarak:

— Bana bakın, dedim, şimdi bu mektubu ne yapayım? Söyleyin, nasıl hareket edeyim? " diye sordum.

— Bu da artık sizin bileceğiniz bir iş.

— imkânsız, ben hiç serbest değilim, bunu siz de kabul edersiniz! Versilov, bu mirası öyle bekliyor ki... hem biliyor musunuz, bu yardım olmazsa mahvolur... birdenbire böyle bir vesikanın bulunması felâket!

— Vesika yalnız burada, bu odada bulunuyor.

Yüzüne dikkatle bakarak:

— öyle mi dersiniz? diye sordum.

— Bu durumda nasıl hareket etmek gerektiğini bilmiyorsanız, ben size ne tavsiye edebilirim.?

Ama bunu prens Sokolskiy'e de teslim edemem, - .çünkü öyle yaparsam Versilov'un bütün ümitlerini suya düşürürüm, bundan başka da ona ihanet etmiş olurum... Öte yandan

126

DELİKANLI

Versilov'a teslim etmekle suçsuzların sefaletе düşmesine sebep olurum, Versilov'u da gene içinden çıkılmıyacak bir duruma sokarım, bu durumda ya mirastan vazgeçer, ya hırsız olur.

— İşin mahiyetini pek fazla büyütüyorsunuz.

— Yalnız bir tek şey söyleyin: bu vesika işin kesin olarak halledecek mahiyette midir?

— Hayıf. Ben, büyük bir hukukçu değilim. Hasım tarafın avukatı, tabii, bu vesikayı nasıl kullanacağını, ondan mümkün olan faydayı elde etmesini bilirdi; ama Aleksey Nika-noroviç, bu mektubun gösterilmesinin hukuk bakımından büyük bir önemi olmayacağına kesin olarak inanıyordu, yani Versilov'un dâvası öyle de, böyle de kazanılırdı. Bu vesika, daha çok bir vicdan meselesi olarak göz önünde tutulmalıdır.

Sözünü keserek:

— İşte en önemli olan bu ya, dedim, işte bunun için Versilov, içinden çıkılmıyacak bir duruma düşecektir.

— Ama o, vesikayı yok edebilir, o za-inan tersine kendini bütün tehlikelerden kurtarmış olur.

— Hakkında böyle düşünmek için bir esasa dayanıyor musunuz, Kraft? İşte benim bilmek istediğim de bu; işte bunun için de evinize dakar geldim!

— Onun yerinde olan herkesin böyle hareket edeceğini sanıyorum.

— Siz de böyle mi hareket ederdiniz?

— Ben miras almadığım için kendime dair bir şey söyleyemem.

Mektubu cebime sokarak:

— Eh, peki, dedim. Bu iş şimdilik bitmiştir. Kraft, beni dinleyin, sizi temin ederim ki bana birçok şeyleri açan Marya İvanovna, bir buçuk yıl önce Ems'te Versilov ile Ahmakov'ların arasında olan bitenler hakkında sizin ancak sizin hakikati anlatabileceğinizi söylemişti. Sizi, her şeyi aydınlatacak bir güneşi bekler gibi bekledim. Benim ne durumda olduğumu bilmiyorsunuz, Kraft. Yalvarırım, bana bütün hakikati olduğu gibi anlatın. Onun nasıl bir adam olduğunu mutlaka bilmek istiyorum, şimdiyse, şimdi buna her zamankinden daha çok ihtiyacım var!

Marya İvanovna'nın bunu size anlatmamasına şaşıyorum; ölü Andronikov'dan bütün bunları duymuş olması gerekti, hem tabii duymuştur da, hem de belki benden daha fazla biliyordur.

— Marya İvanova'nın anlattığına göre Andronikov kendisi de bu işin içinden çıkamamış. Bu kördüğümü galiba kimse çö-zemiyecek. Şeytan bile bunu çözeyim derken

128

DELİKANLI

ayağını kırar! Bense sizin o zaman Ems'te bulunduğunuzu biliyorum...

— Ben hepsini biliyorum, ama bildiklerimi, eh seve seve anlatırım, ancak sizi tatmin edecek miyim dersiniz?

II:

Bütün hikâyeyi harfî harfine anlatmı-yacağım, yalnız kısa bir özünü vereceğim.

,Bir buçuk yıl önce, Versilov, ihtiyar prens Sökolskiy vasıtasıyla Ahmakov ailesinin dostu olunca (o zaman hepsi yabancı memlekette, Ems'te bulunuyorlarmış) birincisi henüz pek yaşlı bir adam olmıyan, ama üç yıllık bir evlilik devresinde kansı Katerina Nikolayevna'-mn bütün kıymetli çeyizini kumarda kaybeden, sefahatten de kendisine bir defa inme inen general Ahmakov'un üzerinde kuvvetli bir tesir yapmış. General, o zaman inmeden sonra henüz kendine gelerek yabancı bir memlekette nekahat devresini geçiriyormuş, Ems'-teyse birinci karısından olan kızı için oturu-yormuş. Bu on yedi yaşlarında hastalıklı bir kızmış, göğüsünden rahatsızmış, söylediklerine göre çok güzel, bununla beraber pek de hayalci bir yaratılmış. Çeyizi yokmuş, her zaman olduğu gibi ihtiyar prense ümit bağlıyor-larmış. Gene söylediklerine göre -Katerina, Nikolayevna, iyi kalbli bir üvey anneymiş.

DELİKANLI

Ama kız, her nedense, en çok Verilov'a bağlanmış. Versilov o zamanlar, Kraft'ın söylediği gibi, «ihtiraslı bir şey», bir çeşit yeni hayat ortaya koyuyormuş, bana aynen söylenen Andronkov'un garip, belki de alaylı ifadesine göre «yüksek anlamda bir imamın tesiri altındaymış». Ama merakı değer taraf şu ki herkes pek çabuk kendisinden soğumuş. General ondan korkuyormuş bile; Kraft, Versilov'un Katerina Nikolayevna'nın (o zaman Enis'ten Paris'e giden) genç prens Sokolskiy'e karşı zâ'fı olduğunu hasta kovanın kafasına yerleştirmeye muvaffak olduğuna dair söylentileri hiç de yalanlamıyordu. Gene Kraft'ın ifadesine göre bunları dosdoğru söyleyerek «her zaman yaptığı gibi» iftiralarla, imalarla, her türlü dolambaçlı cümlelerle anlatmış «ki o böyle şeylerin ustasıdır». Umumî olarak şunu söyliyeyim ki Kraft onu yüksek bir gayeye yahut hiç olmazsa orijinal bir şeye hizmet olsa bir insan gibi değil de daha ziyade bir hiyleci, doğuştan entrikacı bir adam olarak tanıyordu. Bense Versilov'un önceleri Katerina Nikolayevna'nın üzerinde büyük nüfuzu varken yavaş yavaş araları açılmış olduğunu Kraft söylemeden de biliyordum. Bütün bu oyunun ne olduğunu Kraft'tan dahi öğrenememiştim, ama dostluktan sonra aralarında baş-lıyan karşılıklı nefreti herkes tasdik ediyordu. Bundan sonra garip bir hâdise olmuş: Kateri-

DELİKANLI I — FOR.: 9/10

129132

DELİKANLI

terina Nikolayevna'ya sevgisini açmış; Versilov'un dostu olan, hattâ bir müddet onun sözlerinin tesiriyle heyecanlanan, ama daima ona inanmayan, itiraz eden Katerina Nikolayevna, onun bu aşk ilânını büyük bir nefretle karşılayarak yüzüne karşı kahkahalarla gülmüş. Evinden resmen kovmasına sebep de Versilov'un, pek yakın bir zamanda kocasına ikinci bir inme ineceği tahmin edildiğinden Katerina Nikolayevna'ya doğrudan doğruya evlenme teklifinde bulunmuş olmasıymış. Böylece Versilov'un bu sefer açıkça kendi üvey kızıyla evlenmek gibi bir niyet beslemesi Katerina Nikolayevna'da ona karşı ayrı bir nefret uyandırmış olması gerek. Marya İvanovna, Moskova'da bana bütün bunları anlatırken hem bu hem de öteki şekil ifadeyle yani hepsine birden inanıyordu: bunların hepsinin bir arada olabileceğini, bunun bir çeşit la haine dans Vamour her iki tarafın aşk gururunun hakarete uğraması gibi bir şey olduğunu tasdik ediyordu, v.s. v.s., kısacası ciddî, doğru bir insan için hiç değeri olmıyan bir çeşit pek ince romantizmle karışık, üstelik de alçaklıkla dolu garip bir macera! Ama, Marya İvanovna pek iyi huylu bir insan olmasına rağmen kendisi de çocukluğundan beri gece gündüz elinden düşürmediği romanların tesiri altında kalan bir kadındı. Yani Versilov'un alçaklığı, yalancılığı, desiseciliği meydandaydı, kısacası

bu karanlık iğrenç bir şeydi, sonra bütün bunlar gerçekten de en korkunç bir şekilde sona ermişti: aşk ateşiyle tutuşan zavallı kız, fosforlu kibritlerle kendini zehirlemiş; ama hattâ şimdi bile bu son söylentinin doğru olup olmadığını bilmiyorum; hiç değilse bu söylentiye bütün gayretleriyle örtbas etmeye çalışmışlar. Kızcağız yalnız iki hafta kadar hasta yattıktan sonra ölmüş. Böylece kibrit hikâyesi de şüphe altında kalmış, ama Kraft buna da kesin olarak inanıyordu. Kızının ölümünden az sonra da general ölmüş. Söylediklerine bakılırsa ikinci inmeye sebeb olan keder, ölümüne de sebeb olmuş, ama bu ölüm, ancak aradan üç ay geçtikten sonra gelmiş. Kız gömüldükten sonra Paris'ten Ems'e dönen genç prens Sokolskiy, parkta, herkesin önünde Versilov'a tokat atmış, oysa düelloya çağırarak karşılık vermesi gerekirken çağırmamış; bunun tersine ertesi gün, sanki hiçbir şey olmamış gibi, Promenad'a gelmiş. Burada, daha sonra da Petersburg'ta herkes kendisinden yüz çevirmiş. Gerçi Versilov, bazı ahabplarıyla görüşmeye devam ediyordu, ama bunlar büsbütün başka bir çevredendi. Sosyete de bütün tanıdıkları onu suçlu buluyorlardı, gerçi olan bitenleri bütün ayrıntılarıyla bilen pek azdı; bildikleri sadece genç bir kızın romantik ölü-miyle tokat meselesiydi. İşin aslını bilenler yalnız iki, üç kişiydi; herkesden çok bilen de

134

DELİKANLI

Ahmakov'larla iş yüzünden çoktan beri temasta bulunan Andronikov idi, bir hâdisе dola-yısıyla de ayrıca Katerina Nikolayevna'ya yakındı. Ama o, bütün bu sırları kendi ailesinden bile gizliyordu, yalnız Kraft ile Marya İvanovna'ya bazı şeyler anlatmıştı, bunu da lüzum gördüğü için yapmıştı.

Kraft, sözlerim bitirerek;

— Burada şimdi en önemli olan şey, ba-* yan Ahmakova'nın çok korktuğu bir vesikadır, dedi. Buna dair de bana şunları bildirdi.

Katerina Nikolayevna, ihtiyar prens, yani babası, yabancı bir memlekette akıl hastalığından iyileştiği bir sırada Andronikov'a (Katerina Nikolayevna ona tamamiyle itimadedi-yordu) çok gizli olarak kendisini prensin gözünden düşürecek bir mektup yazmış. O sıralarda iyileşmekte olan preste çok para harcamak arzusu, hemen hemen paralarını sokağa atmak gibi bir arzu belirmiş; yabancı memleketlerde kendisine hiç gereği olmayan; resimler, vazolar gibi kıymetli eşya almaya kim bilir hangi şeylere, hattâ oradaki hayır kurumlarına büyük paralar bağışlamaya başlamış; kibar bir Rus mirasyedisinden iflâs halinde bulunan, mahkeme dâvalarıyla yüklü bir çiftliği göziyle görmeden biraz daha fazla bir para karşılığında satın alacaktı; en so-

DELİKANLI

135

nurida sahiden evlenmeyi düşünmeye başlamış, işte hastalığı sırasında babasının yanından hiç ayrılmayan Katerina Nikolayevna bütün bu olayları göz önünde tutarak Andronikov'a bir hukukçu ve «eski dost» olduğu için şöyle bir şey sormuş: «Kanunlara göre prensi vasilik altına almak yahut ehliyetsiz olduğunu ilân etmek kabil midir? Eğer kabilse bir rezalet meydana vermeden, hiç kimseyi suçlamadan, bu işi hem de babasının duygularını sarsmadan nasıl yapmak mümkün olur? ves., ves.» diye bir mektup göndermiş. Söylediklerine göre Andronikov, daha o zaman Katerina Nikolayevna'yı bu fikirden vazgeçirmiş; daha sonra prens büsbütün iyileşince, artık bir daha bu fikre dönmek imkânsızlaşmış, ama mektup da Andronikov'da kalmış. Derken Andronikov ölüyor, Katerina Nikolayevna da hemen mektubu hatırlıyor: bu mektup ölü avukatın kâğıtları arasında bulunarak ihtiyar prensin eline geçseydi, kızını bir daha geri dönmek üzere mutlaka evinden kovar, mirasından mahrum eder, hayattayken de metelik bile vermezdi. Aklının yerinde olduğuna öz kızının inanmaması, üstelik de kendisini deli olarak ilân etmek istemesi, bu kuzuyu bir canavara çevirirdi. Katerina Nikolayevna ise dul olunca kumarbaz kocasının yüzünden meteliksiz kalmıştı, şimdi de yalnız babasına bel bağlıyordu: ondan birincisi kadar zengin bir çeyiz alacağım ümitdediyordu.136

DELİKANLI

Kraft, bu mektubun sonra ne olduğunu iyice bilmiyordu, ancak Andronikov'un «gerekli kâğıtları hiçbir zaman yırtmadığına» işaret etti, hem bundan başka aklı başında bir adam olmakla beraber aynı zamanda «engin vicdanlı» bir adamdı. (O zaman Andronikov'u o kadar seven, ona karşı o kadar saygı duyan Kraft'ın böyle serbest bir fikir yürütmesine şaşmış kalmıştım). Ama Kraft gene de bu vesikanın, Andronikov'un dul kansiyile, kızlarıyla yakından tanışan Versilov'un eline geçtiğine inanıyordu. Ölü Andronikov'dan kalan bütün kâğıtların hemen, mutlaka Versilov'a teslim edildiği de biliniyordu. Kraft aynı zamanda Katerina Nikolayevna'nın bu mektubun Versilov'un eline geçtiğini düşünerek bundan pek korktuğunu, yabancı memleketten dönünce mektubu Petersburg'da aramış olduğunu, Andronikov'lara da gittiğini, şimdi mektubun belki de Versilov'un eline geçmediğini ümid ederek hâlâ araştırmalarına devam ettiğini, en sonunda da sırf bunun için Moskova'ya gittiğini, orada Marya İvanovna'ya yalvararak koruduğu kâğıtların arasında bu kâğıdı aramasını rica ettiğini biliyordu. Katerina Nikolayevna, Marya İvanovna diye birisinin bulunduğunu, onun ölü Andronikov'-la olan münasebetlerini daha pek yakında Petersburg'a döndükten sonra öğrenmişti.

Kendi düşüncemi açığa vurmadan:

DELİKANLI

137

— Mektubu Marya İvanovna'da bulamadığını iyi biliyor musunuz? diye sordum.

— Marya İvanovna size bile bir şey söylemediğine göre belki de elinde birşey yoktur.

— Öyleyse vesikanın Versilov'da olduğunu tahmin ediyorsunuz?

Belli bir yorgunlukla;

— Herhalde öyledir. Ama bilmiyorum, her şey de olabilir, diye mırıldandı.

Sorularımı kestim, hem de ne lüzumu vardı? ilgilenmeye değmiyen bütün bu karşıklığa rağmen benim için önemi olan her şey aydınlanmıştı; korktuğum başıma gelmiş, her şey de anlaşılmıştı.

Derin bir ümitsizlik içinde:

— Bütün bunlar bir rüyaya, bir hezeyana benziyor, diyerek şapkamı elime aldım.

Kraft o anda yüzünde okuduğum pek belli, büyük bir ilgiyle;

— Bu adam sizin için pek mi kıymetli? diye sordum.

— Sizden gene de her şeyi büsbütün öğrenemiyeceğimi anlıyordum, dedim. Bir ü-mit daha var, o da bunları Ahmakova'dan öğrenmek... Zaten ben de ona bel bağlıyordum.

Belki ona giderim, belki de gitmem.138

DELİKANLI

Kraft, ne demek istediğini anlamıyarak yüzüme baktı.

•— Allaha ısmarladık, Kraft! sizi istemi-yen insanlara ne diye sırnaşmah? Zorla güzellik olur mu? Hepsiyle ilgiyi kesmek daha iyi değil mi, ha?

Kraft, yere bakarak bir çeşit sertlikle:

— Sonra nereye gitmeli? diye sordu.

— Kendi içine, kendi içine! Hepsiyle ilgiyi kesip kendi içine çekilmeli!

— Amerika'ya mı? Hayranlıkla;

— Neden Amerika'ya olsun! Kendi içine, yalnız kendi kabuğuna çekilmeli! işte benim bütün «ülküm» bu, Kraft! dedim.

Bir çeşit merakla yüzüme baktı,

— Sizin «kendi içinize» çekilecek yeriniz var mı?

— Var. Allaha ısmarladık, Kraft; teşekkür ederim, sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim! Ben sizin yerinizde olsam, mademki kafamda böyle bir Rusya yerleşmiş, hepsini cehennem dibine yollardım; defolun, entrika yapın, dolap çevirin, kendi aranızda birbirinizi köpekler gibi ısırın, bana ne!

Kraft, beni kapıya kadar götürmüşken birdenbire:

DELİKANLI

— Biraz daha oturun dedi.

Buna biraz şaştım, geri dönüp oturdum. Kraft da karşıma geçip oturdu. Birbirimize gülümsüyerek baktık, bütün bunları sdaha imdi olmuş gibi gözlerimin önünde görüyorum. Ona büyük bir hayretle baktığımı da hatırlıyorum.

Birdenbire:

— Sizde en çok hoşuma giden şey, Kraft, böyle nezaketli bir insan oluşunuzdur, dedim.

— Ya?

— istediğim halde pek seyrek nazik olabildiğim için böyle söylüyorum... Kim bilir insanların sana hakaret etmesi, belki daha iyidir: böylelikle hiç olmazsa kendilerini sevmek zahmetinden kurtarıyorlar.

Kraft, galiba sözlerimi dinlemiyordu.

— Günün hangi saatini daha çok seversiniz? diye sordu.

— Hangi saatim mi? Bilmiyorum. Ama gön batışını sevmem.

Başka türlü bir merakla:

— Ya? diye mırıldandı, ama o anda gene düşünceye daldı.

— Gene bir yere gidiyormuşsunuz, öyle mi?

142

DELİKANLI

DELİKANLI

143

para harcamaya kendi kendime hiçbir suretle izin vermezdim) henem oracıkta Petersburgs-kaya'nın Bolşoy caddesinde bir meyhaneye girdim. Bir tabak çorba istedim, yedikten sonra pencereden dışarısını seyretmeye başladığımı hatırlıyorum: meyhane tıklım tıklım doluydu, yanmış yağ, meyhane peçetelerinin kendine mahsus kokusuyla tütün dumanı ortalığı sarmıştı, iğrençti. Tepmede sesi kısılmış, tasalı, düşünceli bir bülbül, kafesinin dibini gagalıyordu. Bitişikteki bilardo salonunda gürültü ediyorlardı, bense oturmuş, derin düşüncelere dalmıştım. Gün batışı (Kraft, gün batışını sevmediğime niçin şaşmışa? hiç de yerinde olmadan beni şimdiye kadar duymadığım yeni, beklenmedik duygulara sürükledi. Hayalimde hep annemin sakın yüzü, tam bir aydan beri öyle ürkek ürkek bakan sevimli gözleri canlanıyordu. Son zamanlarda evde en çok ona karşı pek kaba davranıyordum; Versilov'a kabalık etmek istiyordum, ama cesaret edemediğim için alçakça âdetime uyarak anneme eziyet ediyor, acısını ondan çıkarıyordum. Hattâ büsbütün korkutmuştum bile, yersiz bir şey yapmamdan korkarak Andrey Pet-roviç içeri girdiği zaman sık sık bana öyle yalvaran gözlerle bakıyordu ki... Şimdi meyhanede otururken ilk defa Versilov'un bana sen, annemin de siz dediğini hatırlayınca bu l iş pek garibime gitti. Buna önce de şaşıyor-

dum, (hem annemin lehine değildi bu düşünce) halbuki burada bunu ayrıca hatırladım, arkasından da acayip düşünceler birbiri ardınca kafama dolmaya başladı. Meyhanede uzun zaman, ta karanlık çökünceye kadar oturdum. Bu arada kızkardeşimi de düşündüm...

Bu benim için uğursuz dakikaydı; Ne olursa olsun, artık bir şeye karar vermek gerekti! Yoksa karar verecek kadar kuvvetim yok muydu? Mademki üstelik kendileri de beni istemiyorlardı, onlarla ilgimi kesmekte ne zorluk vardı? Annemle kızkardeşim mi? Ama onları, iş ne şekil alırsa alsın gene de bırakmıyacaktım.

Doğrusu şu ki, daha ilk çocukluk çağımda bu adamın hayatıma bir an karışması, kendi kendimi anlamaya başlamama sebebolan o ilk kaçınılmaz bir sarsıntı idi. O zaman karşıma çıkmamış olsaydı, kendisinden kaçıp kurtulmaya gene de imkân bulamıyacağım kaderin bana önceden verdiği karektere rağmen, zekâm, fikir hazinem, talihim herhalde başka bir şekil almış olacaktı..

Neticedeyse bu adam sadece bir hülya, çocukluk yıllarımdan beri yaşattığım bir hülya imiş. Onu böyle ben uydurmuştum, hakikat-teyse büsbütün başka, benim hayal ettiğimden çok aşağı bir insanmış. Ben, temiz bir insana142

DELİKANLI

para harcamaya kendi kendime hiçbir suretle izin vermezdim) henem oracıkta Petersburgs-kaya'nın Bolşoy caddesinde bir meyhaneye girdim. Bir tabak çorba istedim, yedikten sonra pencereden dışarısını seyretmeye başladığımı hatırlıyorum: meyhane tıklım tıklım doluydu, yanmış yağ, meyhane peçetelerinin kendine mahsus kokusuyla tütün dumanı ortalığı sarmıştı, iğrençti. Tepmede sesi kısılmış, tasalı, düşünceli bir bülbül, kafesinin dibini gagalıyordu. Bitişikteki bilardo salonunda gürültü ediyorlardı, bense oturmuş, derin düşüncelere dalmıştım. Gün batışı (Kraft, gün batışını sevmediğime niçin şaşmışa? hiç de yerinde olmadan beni şimdiye kadar duymadığım yeni, beklenmedik duygulara sürükledi. Hayalimde hep annemin sakın yüzü, tam bir aydan beri öyle ürkek ürkek bakan sevimli gözleri canlanıyordu. Son zamanlarda evde en çok ona karşı pek kaba davranıyordum; Versilov'a kabalık etmek istiyordum, ama cesaret edemediğim için alçakça âdetime uyarak anneme eziyet ediyor, aşçımı ondan çıkarıyordum. Hattâ büsbütün

korkutmuştum bile, yersiz bir şey yapmamdan korkarak Andrey Pet-roviç içeri girdiği zaman sık sık bana öyle yalvaran gözlerle bakıyordu ki... Şimdi meyhanede otururken ilk defa Versilov'un bana sen, annemin de siz dediğini hatırlayınca bu iş pek garibime gitti. Buna önce de şaşıyor-

1

DELİKANLI

143

dum, (hem annemin lehine değildi bu düşünce) halbuki burada bunu ayrıca hatırladım, arkasından da acayip düşünceler birbiri ardınca kafama dolmaya başladı. Meyhanede uzun zaman, ta karanlık çökünceye kadar oturdum. Bu arada kızkardeşimi de düşündüm...

Bu benim için uğursuz dakikaydı Ne olursa olsun, artık bir şeye karar vermek gerekti! Yoksa karar verecek kadar kuvvetim yok muydu? Mademki üstelik kendileri de beni istemiyorlardı, onlarla ilgimi kesmekte ne zorluk vardı? Annemle kızkardeşim mi? Ama onları, iş ne şekil alırsa alsın gene de bırakmıyacaktım.

Doğrusu şu ki, daha ilk çocukluk çağımda bu adamın hayatıma bir an kanşması, kendi kendimi anlamaya başlamama sebebolan o ilk kaçınılmaz bir sarsıntı idi. O zaman karşıma çıkmamış olsaydı, kendisinden kaçıp kurtulmaya gene de imkân bulamıyacağım kaderin bana önceden verdiği karektere rağmen, zekâm, fikir hazinem, talihim herhalde başka bir şekil almış olacaktı..

Neticedeyse bu adam sadece bir hülya, çocukluk yıllarımdan beri yaşattığım bir hülya imiş. Onu böyle ben uydurmuştum, hakikaV-teyse büsbütün başka, benim hayal ettiğimden çok aşağı bir insanmış. Ben, temiz bir insana

144

DELİKANLI

DELİKANLI

145

gelmiştim, buna değil. Hem niçin bir zamanlar, daha çocukken kendisini bir dakikacık görerek ebediyen aşık olmuştum? Bu «ebediyen» sözü yok olmalıdır. Bir gün, yazacak yer olursa, bu ilk karşılaşmamızı anlatırım: bu, bir şey ifade etmeyen boş bir hikayedir! Ama ben ondan tam bir piramit yaptım. Bu piramidi çocukluk yorganımı başıma çekip uykuya dalarken ağılabildiğim, hayal kurabildiğim zaman yapmaya başlamıştım. Niçin ağılıyordum? Bunu kendim de bilmiyorum. Beni bırakıp gittikleri için mi? Yoksa bana eziyet ettikleri için mi? Ama bana biraz sadece iki yıl kadar Tuşar'ın pansiyonunda eziyet etmişlerdi, buraya beni Versilov bırakmış, kendisi de ebediyen gitmişti. Ondan sonra bana kimse eziyet etmedi; hattâ tersine ben arkadaşlarıma gururla bakıyordum. Hem zaten kendi öksüzlerine ağıyanlara tahammül edemem! Bu gay-rimeşru öksüzlerin, bütün bu sokağa fırlatılıp atılanların, umumiyetle bütün bu pisliklerin (ki kendilerine karşı hiç merhametim yoktur) birdenbire muzafferiyetle halkın karşısına çıkarak acı acı, hem de ısrarla: «İşte bakın, bize karşı nasıl hareket ettiler» diye zırlamaları, en iğrenç bir rol oynamaktan farksızdır. Bana kalsa bu gibi öksüzlere sopa atardım. Bütün bu hergele güruhundan hiç kimse susmanın, zırlayıp şikâyet etmeye tenezzül etmekten on defa daha hayırlı olduğunu anlamaz.

Ama mademki tenezzül ettin, sana, aşk çocuğuna lâıyk olan da budur, işte benim fikrim!

Ama gülünç olan şey, eskiden «yorgan altında» kurmuş olduğum hülyalar değil de-hemen hemen asıl gayelerimi unutarak gene de onun için, bu hayali adam için buraya gelmiş olmadı, iftiraları yoketmesine, düşmanları ezmesine yardım etmeğe gelmiştim. Kraft'ın söylediği o vesika, bu kadının Andronikov'a yazdığı, şimdi de varlığından o kadar korktuğu, kaderini belli ederek yoksul bir hale getirebilecek olan, Versilov'un elinde olduğunu sandığı o mektup, Versilov'da değil bendeydi, pantolonumun arka cebinde dikili duruyordu! Onu oraya kendi elimle dikmiştim, dünyada hiç kimsenin de bundan haberi yoktu Romantik huylu Marya İvanovna kendisine «saklaması» için verilen bu vesikayı kendi düşünce ve iradesiyle başka

birisine değil de bana teslim etmişti, bunu açıklamak zorunda değilsem de ilerde sırası gelince anlatırım: ama hiç beklemediğim bir sırada elime böyle bir silah geçmesi, bende Petersburg'a gelmek gibi çekici bir istek uyandırmaktan geri kalamazdı. Tabii bu adama gizliden gizliye, gösteriş yapmadan, sinirlenmeden yardım etmeye buna karşılık ondan ne bir takdir, ne de beni kucaklamasını beklemeye karar vermiştim. Hem hiçbir zaman bunu başına kakmaya tenezzül de etmiyecektim! Aşık olarak hayali bir ülkü

146

DELİKANLI

yapmış olmam bir suç muydu? Belki de onu hiç sevmiyordum! Orijinal zekası, merak uyandıran karakteri, öteyandan entrikaları, maceraları, annemin onun yanında bulunması, bütün bunlar beni hiç durduramayacak gibi geliyordu bana; hayali bebeğimin kırılmış olması yetiyordu, belki de bir daha onu hiç sevmiyecektim. Öyleyse beni durduran neydi, hangi bataklığa saplanmışım da içinden bir türlü çıkamıyordum? İşte asıl mesele burada. Neticede de benden başkasının budala olmadığı meydandaydı.

Ama başkalarının namuslu olmalarını isterken kendim de namuslu olmalıydım; itiraf etmek zorundayım ki cebimde dikili bulunan vesika bende yalnız Versilov'un yardımına koşmak gibi ihtiraslı bir istek uyandırmakla kalmıyordu. Şimdi bu benim için gün gibi apaçıktı, zaten o zaman da bu düşünce yüzümü kızartıyordu ya! Kendisiyle yüz yüze karşılaşacağım, yüksek tabakanın bir yarattığı olan bir kadın gözlerimin önünde canlanıyordu; o, kaderi elimde olduğundan şüphe bile etmeden benden nefret edecek, bir fareyle alay eder gibi yüzüme karşı gülecekti. Bu düşünce, yukarda da itiraf ettiğim gibi, Moskovadayken, daha da çok vagonda buraya gelirken beni sarhoş ediyordu. Evet bu kadına karşı kinim vardı, ama aynı zamanda onu kurbanım olduğu için seviyordum, evet, bütün bunlar doğrudu, her şey tıpkı anlattığım gibi olmuştu. Ama aynı zamanda gene öyle bir çocukluktu ki bunu benim gibi birinden bile beklemezdim. O zamanki duygularımı yazıyorum, yani meyhanede bülbül kafesi altında Otururken hemen o gece hepsiyle, bir daha geri dönmek üzere ilgimi kesmeye karar verdiğim akşam kafamda dolaşan fikirleri yazıyorum. O kadınla bugünkü karşılaşmamızı hatırlayınca yüzüm kıpkırmızı kesildi. Rezilce bir karşılaşma! Rezilce, budalaca bir hâtıra, en önemlisi de benim bir işe yaramadığımı her şeyden daha kuvvetle ispat eden bir karşılaşma! O zaman bu benim hattâ en budalaca bir avlama karşısında bile duygularımı ye-nemiyeceğimi gösteriyordu, bense daha biraz önce Kraft'a kendime göre «yerim», kendi işim bulunduğunu, bana üç ömür verseler gene az geleceğini söylemiştim. Bunları gururla söylemiştim. Ülkümü bırakarak Versilov'un işlerine dalmış olmamı gene de herhangi bir şeyle bağışlatmak mümkündü; ama şaşkına dönen bir tavşan gibi bir yandan öte yana atılarak artık her değersiz şeye burnumu sokmam tabu, budalalığımın ileri geliyordu. Manalı, akıllıca bir şey söylemek elimden gel-miyeceğini, benim için en kârlı şey susmak olduğunu çoktan beri bildiğim halde hangi kör şeytana uyarak Dergačov'a gitmiş, budalalıklarımın ortaya atılmışım. Ondan sonra

148

DELİKANLI

bir Vasin parçası, daha «ilerde elli yıllık ömrüm» olduğunu, böyle olunca da ümitsizliğe kapılmamam gerektiğini söyliyerek bana akıl öğretiyordu. Vasin'in itirazı pek güzel, bunu ben de kabul ediyordum, hem de onun söz götürmez zekâsından beklenen bir şeydi; zaten bu itiraz en basit bir itiraz olması bakımından pek güzeldi, en basit şeylerse ancak sona doğru, yani en allica yahut en budalaca olan şey denendikten sonra anlaşılmış olur... Ama bu itirazı Vasin'den önce de biliyordum; bu fikir üç yıl kadar yahut daha fazla bir zaman önce aklıma gelmişti; dahası var, «ülküm» biraz da bu fikrin içinde gizleniyordu.

İşte o zaman meyhanede düşündüklerim bunlardı.

Akşam saat sekize doğru hem yürümekten hem düşünmekten yorulmuştum, Semio-noy mahallesine geldiğim zaman çok büyük bir sıkıntı duyuyordum. Hava büsbütün kararmış, değişmişti; kuruydu, ama pis Petersburg rüzgârı, zehir gibi esiyor, bir bıçak gibi sırtıma saplanıyordu, her yandan da havaya toz toprak kaldırıyordu. Sokaklarda fabrikalardan iş yerlerinden acele acele, kendi köşelerine dönen halk tabakasından asık yüzlü o kadar insan vardı ki! Herkesin kendi karanlık düşüncelerine daldığı belliydi, bütün bu kalaba-

DELIKANLI

149

lığın içinde belki de umumî, birini ötekine bağlayan bir tek düşünce yoktu! Kraft haklıydı : herkesin yolu ayrı. Bu sırada küçük bir çocuğa rasgeldim, çocuk o kadar küçüktü ki gecenin bu saatinde sokakta bulunmasına şaşım; anlaşılan yolu kaybetmişti; kadının biri onu dinlemek için bir dakika kadar durdu, ama bir şey anlamadı, ellerini iki yana açıp çocuğu yalnız başına karanlıklarda bırakarak yoluna devam etti. Ben yaklaşmak istedimse de çocuk bilmem neden benden çok korktu, koşa koşa kaçtı gitti. Eve yaklaşırken Vasin'e bir daha hiç gitmemeye karar verdim. Merdivenlerden çıkarken Versilov eve gelinceye kadar anneme yahut sevgili kardeşime (ona bir aydan beri esaslı birşey hiç söylememiştim) tatlı birkaç söz söyleyebilmek için kendilerini evde yalnız bulmayı çok istiyordum. Tam istediğim gibi de oldu, Versilov evde yoktu...

IV

Sırası gelmişken: «Hâtıralarımda» bu «yeni kişi» yi sahneye çıkarırken (Versilov'dan konuşuyorum) onun kısa, ama gene de bir şey ifade etmeyen, hal tercümesini anlatayım. Bunu hem okuyucunun olup bitenleri daha iyi anlaması için, hem de ileride hikâyeme

150

DELIKANLI

devam ederken bu hal tercümesini nereye sıkıştıracağımı bilmediğim için yapıyorum.

Versilov, üniversitede okurken ordu hizmetine, süvari alayına girmiş. Fanariotova ile evlendikten sonra istifa ederek ayrılmış. Yabancı memleketlere gitmiş, geri dönünce sosyetenin zevklerine dalarak bir müddet Moskova'da yaşamış. Karısı ölünce köye gelmiş burada annemle aralarında o hâdiseler olmuş. Sonra uzun zaman güneyde bir yerde yaşamış Rusya ile Avrupa arasında başlıyan savaşta gene orduya girmiş, ama Kırım'a düşmemiş, savaş devam ettiği müddetçe de cephe gerisinde kalmış. Savaş bitip ordudan istifa edince gene yabancı memleketlere gitmiş, hattâ bu sefer annemi de beraber götürmüş, ama Königsberg'de bırakmış. Zavallı annem. Küçük kızıyla, dilini bilmediği bir memlekette ormanda yaşar gibi yapayalnız nasıl yaşadığını hâlâ bir çeşit korku ile başını sallıya sallıya anlatırdı; en sonunda parasız da kalmış. Derken Tatyana Pavlovna kendisini almaya gelmiş. Nijegorod ilinde bir yere götürmüş. Bundan sonra Versilov birinci derece barış hakemliğine girmiş, söyldeiklerine göre bu işi iyi pek başanyormuş, ama az sonra bu vazifeden de çekilerek Petersburg da şunun bunun özel işleriyle uğraşmaya başlamış. Andronikov, gösterdiği kabiliyeti her zaman takdir eder, ona büyük bir saygı gösterir, ancak karakterini bir

türlü anlayamadığını söylerdi. Daha sonra bu işi de bırakan Versilov, yabancı memleketlere giderek bu defa uzun zaman, birkaç yıl kalmış. Bundan sonra ihtiyar prens So-kolskiy'le içli dışlı bir ahbaplık başlamış. Bütün bu zaman içinde mali durumu iki üç defa esaslı bir şekilde değişmişti: kâh büsbütün yoksul bir duruma düşüyor, kâh yeniden zengin olup yükseliyordu.

E, hatıralarımı bu noktaya kadar getirdikten sonra şimdi de «ülkümü» anlatabilirim. Onu ilk defa doğduğu andan başlayarak anlatmaya çalışacağım. Ülkümü, ilerde anlatacağım şeylerin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuya açıklamaya karar verdim. Hem de yalnız okuyucu değil, kendim yazar olduğum halde beni bu adımları atmaya sevk eden sebepleri anlatmadan güçlükler içinde bocalamaya başladığımı görüyorum. Bu «susmak şekliyle» beceriksizliğin

yüzünden ben de elimden olmadan yukarda alay ettiğim romancıların «güzelliklerine» gene de kapıldım. Bütün o yüz kızartıcı maceralarımla Petersburg romanımın kapısından girerken bu önsözü yazmayı gerekli buluyorum. Ama şimdiye kadar beni susmak zorunda bırakan şey yalnız «güzellikler değil, aynı zamanda işin mahiyeti, yani işin zorluğuydu, şimdi bile, geçenler çoktan geçtiği halde bu «fikri» anlatmakta yenilmez güç-152

DELİKANLI

lüklerle karşılaşıyorum. Bundan başka onu şüphesiz ki şimdiki gibi değil de o zaman düşündüğüm şekilde, aynı o zaman almış olduğu şekliyle, o zaman düşündüğüm gibi anlatmam gerek, buysa yeni bir zorluk teşkil ediyor. Hem bazı şeyleri anlatmak da büsbütün imkânsız. Zaten en basit, en açık düşünceleri anlatmak her şeyden zordur. Eğer Columb Amerika'yı keşfetmeden önce bu düşüncesini başkasına anlatmaya başlasaydı, ne demek istediğini uzun zaman anlamıyacaklarından eminim. Hem zaten anlamışlardı ki! Bunu söylemekle kendimi hiç de Columb ile bir tutmak istemiyorum, olur da birisi bu sözlerimden böyle bir mâna çıkarmaya kalkışrsa bundan kendisi utanacaktır, işte o kadar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I

Benim ülküm Rohtschild olmaktadır. Okuyucuyu, sükûnete, ciddî olmaya çağırırım. Tekrar ediyorum, benim ülküm, Rohtschild olmaktadır, Rohtschild gibi zengin olmaktadır; sadece zengin değil, tıpkı Rohtschild gibi olmak istiyorum. Neden, niçin, nasıl bir gaye güttüğümü ilerde anlatacağım. Önce sadece gayeme ulaşmanın matematik bakımdan elde edilmiş olduğunu ispat edeceğim.

DELİKANLI

Mesele pek basit, bütün sır iki sözün içinde gizleniyor: sebat ve devamlılık.

Bana diyecekler ki:

— Duyduk, yeni bir şey değil. Almanya'da her «vater» bunu çocuklarına tekrar eder durur, ama sizin Rohtschild'iniz (sözünü ettiğim ölü, Parisli James Rohtschild'dir) bir taneydi «vater» lerse milyonları bulur.

Buna karşılık ben de şu cevabı verirdim:

— Duyduk, diyorsunuz, ama hiçbir şey duymamışsınız. Doğru, yalnız bir şeyde siz de haklısınız; bu iş pek basit demiştim, ama bunun aynı zamanda en zorlu bir iş olduğunu söylemeyi unuttum. Yeryüzündeki bütün dinler, bütün ahlâklar tek bir şey üzerinde toplanır : «Erdemi severek kusursuz olmaya çalışmak», insanın aklına; «Bundan daha basit ne olabilir?» diye bir düşünce gelir. Öyleyse haydi bakalım, erdemli bir şey yapın, kusurlarınızdan hiç olmazsa bir tanesinden kaçının, bir kere. deneyin, ha? işte bu da öyle!

işte bunun için sizin o sayısız Cafer'leriniz, gayenin bütün sırrını teşkil eden bu hayret verici iki sözü sonsuz yüzyıllar boyunca tekrar edebilirler, ama Rohtschild gene bir tane olmakta devam eder. Demek ki öyle, öyle ama gene de öyle değil, vater'lana. tekrar edegeldikleri fikir de o fikir değil.154

DELİKANLI

DELİKANLI

155

Sebat ve devamlılık hakkında, hiç şüphesiz onlar da bazı şeyler duymuşlardır: ama benim gayeme ulaşabilmek için ne vater sebatına, ne de vater dayanışmasına lüzum vardır.

Onun zaten sadece bir vater olması (yalnız Almanlardan konuşmuyorum tabî), ailesi bulunması, herkes gibi yaşamak zorunda kalması, herkes gibi masraf etmesi, herkes gibi görev görmesi, Rohtschild olmasına engeldir, böyle bir durum karşısında sadece orta halli bir adam olabilir. Bense Rohtschild olunca „ yahut sadece Rohtschild olmak istediğim de-man (ama vater usuliyle değil, ciddilikle) bu hareketimle kendimi hemen toplumun dışına atmış oluyorum.

Birkaç yıl önce Volga vapurlarından birinde dilencinin biri ölmüş; bu dilenci paçavralar içinde gezer, dilenirmiş, orada herkes de onu tanımış. Öldüğü zaman paçavra kıvrımlarının arasında dikili tam üç bin ruble kâğıt para bulmuşlar. Geçenlerde gene meyhane meyhane dolaşarak avuç açan, asillerden bir dilenciye dair bir havadis okumuştum. Polis tarafından tutulan bu dilencinin üstünü aradıkları zaman beş bin ruble kadar bir para çıkmış. Bu hâdiselerden doğrudan doğruya şu iki netice çıkıyor; birincisi para biriktirme işinde, hâttâ birer kapik birer kapik de olsa, gösterilen sebat en sonunda muazzam sonuçlar verir (burada zamanın bir tesiri yoktur), ikincisi de devamlı olmak şartıyla en basit bir kazanç, yüzde yüz basan sağlar.

Ama belki de birçok saygıdeğer, akıllı, tutumlu insanlar vardır ki (bütün gayretlerine rağmen) ne üç, ne de beş bin rubleleri bulunur, halbuki onlar da böyle bir paraya sa-hibolmayı çok isterlerdi. Peki, bu neden böyle oluyor? Cevap apaçık, çünkü onlardan hiçbirisi, bütün istemelerine rağmen, gene de bunu son derece istemiyorlar, yani meselâ başka yoldan kazanmaya imkân olmayınca dilencilikle de olsa kazanmasını bilmeli, bundan başka gene dilenci olduktan sonra bile dilendiği ilk kapik-leri kendisine yahut ailesine biraz fazla ekmek almak için harcamıyacak kadar metîn karakterli değildirler de onun için binleri olmaza. Halbuki bunun gibi biriktirmelerde yani dilencilikle biriktirmelerde böyle büyük paralar biriktirebilmek için sade tuz ekmekten başka bir şey yememek gerek; hiç değilse ben bunu böyle anlıyorum. Herhalde yukarda gösterdiğim iki dilenci de böyle yapmıştır, yani yalnız ekmek yemişler, hemen hemen sokakta yatıp kalkmışlardı. Şüphe yok ki onların Rohtschild olmaya niyetleri yoktu: onlar, en temiz halleriyle sadece birer Harpagon yahut Plüşkin idiler, o kadar; ama ne yaptığını bilerek büsbütün başka bir şekilde, ama Rohtschild olmak gayesiyle kazanmaya çalışıldığı¹⁵⁶

DELİKANLI

zaman da bu iki dilencininkinden daha az bir istek ve irade kuvveti gerekmiyecektir. «Vater», böyle bir kuvvet gösteremez. Yeryüzündeki kuvvetler, ayrıca irade ve istek kuvveti türlü türldür. Suyun kaynama dere-ceysile demirin al oluncaya kadar kızma derecesi vardır.

Burada da aynı manastır, keşişliğin aynı fedakârlığı vardır. Burada ülkü değil, duygu başta gelir. Neden? Niçin? Bu ahlâka uygun mudur, üstünde böyle büyük bir para taşırken bir çuvala bürünerek bütün ömrünce siyah ekmek yemek çirkin bir şey değil midir? Bu soruları sonraya bırakalım, şimdiyse sadece hedefe ulaşmanın imkânları üzerinde konuşacağız.

«Ülkümü» bulduğum zaman (demirin kızılılık derecesinde kızgın hali neyse bu da o demekti) manastıra gitmek, keşiş olmak elimden gelip gelmiyeceğini denemeye başladım. Bu gaye ile birinci ay yalnız ekmek yedim, su içtim. Karnımın doyması için her gün bir kilodan fazla ekmek gitmiyordu. Bu denemeyi yapmak için zeki Nikolay Semionoviç ile bana yalnız iyilik dileyen Marya îvanovna'yı aldatmak zorundaydım. Yediklerimi odama getirmeleri için direndim. Kadıncağыз buna üzöldü, nezaketli Nikolay Semionoviç de bir çeşit şaşkınlık içinde kalmıştı. Odama ge-

DELİKANLI

157

tirilen yemeği hemen yok ediyordum; çorbayı pencereden ısırgan otları arasına, yahut başka bir yere döküyordum, sığır etini de ya pencereden köpeğe atıyor, ya da bir kâğıda sanp cebime sokarak evden dışarı çıkarıyordum, v.s., Öğle yemeğiyle beraber verilen ekmek bir kilodan çok daha az olduğu için buna ilâve olarak ekmeği gizliden gizliye kendi paramla dışardan satın alıyordum. O ay dayandım, ancak biraz midemi bozdum; ama ikinci ay ekmeğe çorba ilâve ettim, sabah, akşam da birer bardak çay içmeğe başladım, sizi temin ederim ki o yılı tam bir sağlık, memnunluk, ruhça da saadet, gizliden gizliye daimi bir coşkunluk içinde geçirdim. Yemeklere acımak şöyle dursun bu hareketimden sonsuz bir haz duyuyordum. Aradan bir yıl geçip herhangi bir oruca dayanabilecek bir durumda olduğuma kanaat getirince, bende ev sahiplerim gibi yemeğe başlıyarak gene onlarla beraber yemek yiyordum. Bu denemeye

kanaat etmiyerek ikinci bir deneme daha yaptım; Nikolay Semionoviç'e bana bakmak için verilen paradan başka bana bir de cep harçlığı olarak ayda beş ruble veriliyordu. Bu paradan yalnız yarısını harcamaya karar verdim. Bu pek güç bir sınavdı, ama iki yıldan biraz fazla bir zaman sonra Petersburg'a geldiğim gün cebimde öteki paralardan başka sırf bu cep harçlığından kısarak birtkirdiğim¹⁵⁸

DELİKANLI

DELİKANLI

159

yetmiş ruble kadar bir param vardı. Bu iki denemenin verdiği sonuçlar benim için pek büyüktü: kesin olarak öğrendim ki istesem gayeme ulaşabilirim, tekrar ediyorum, bütün «ülküm» bunda gizleniyordu, ondan ötesinin hiçbir önemi yoktu.

II

Ama gelin şu önemsiz şeyleri de bir gözden geçirelim.

Yaptığım iki denemeyi yukarda anlattım; Petersburg'da da, bilindiği gibi, üçüncü denemeyi yapmışım, mezada giderek bir çırpıda yedi ruble doksan beş kapik kâr ettim. Tabii bu tam bir deneme değildi; gelecekte bir dakika çalarak ilerde nasıl gezip hareket edeceğimi sınamak istemişim. Umumiyetle de işe gerçekten girişmeyi daha çok önceleri, Moskova'dayken büsbütün serbest kalacağım zamana kadar geri atmışım; önce hiç değilse meselâ lise işini yoluna koymak gerekiyordu. (Bilindiği gibi üniversiteyi feda ediyordum). Hiç şüphe yok ki Petersburg'a gizli bir öfkeyle gelmişim: çünkü henüz lise sınavından geçmiş ilk defa serbest kalmışım ki birdenbire Versilov'un işleri beni gene işe başlama anında belirsiz bir zaman için uzaklaştırıyor-du! Öfkeliydim, ama yolda gelirken gayemden yana büsbütün rahat bir durumdaydım.

Doğru, henüz tecrübe sahibi değildim; ama arka arkaya tam üç yıl bunu etraflica düşünmüştüm, bunun için bu yolda bir şüphem olamazdı, işe nasıl başlayacağımı binlerce defa gözlerimin önüne getirmiştım; birdenbire sanki gökten inmiş gibi iki başkentimizden birinde meydana çıkıveriyordum (başlangıç için başkentimizi seçmişim, bu ikisinden de, bazı hesaba dayanan düşüncelere uyarak, Pe-tersburg'u tercih ediyordum), böylece gökten iniveriyordum, ama büsbütün serbesttim, kimseye bağlı değildim sağlığım yerindeydi, iş bir çevirmek için de sakladığım yüz ruble tutarında bir döner sermayem vardı. Cebinizde yüz rubleniz olmadıkça işe başlamak imkânsızdır, o zaman başarının daha ilk devresi bile uzun bir zaman için uzaklaşmış olur. Yüz rubleden başka bilindiği gibi bende cesaret, sebat, devamlılık, tam bir yalnızlıkla sır vardı. Tutma kabiliyeti, yalnızlık işin esasıydı: son dakikaya kadar insanlarla düşüp kalkmaktan, kaynaşmaktan hiç hoşlanmıyordum; umumiyetle de «ülküme» yalnız olarak, tek başıma başlamaya karar vermişim, insanlar beni sıkıyordu, onlarla bir arada olunca içim rahat olmazdı, her zaman kaygı içinde bulunmaksa gayeme zarar verebilirdi. Hem de umumiyetle şimdiye kadar bütün ömrümce, bütün hülyalarımnda insanlara karşı nasıl davranacağımı aklımdan geçirdiğim zaman bu daima pek akıllıca bir¹⁵⁰

DELİKANLI

devam ederken bu hal tercümesini nereye sıkıştıracağımı bilmediğim için yapıyorum.

Versilov, üniversitede okurken ordu hizmetine, süvari alayına girmiş. Fanariotova ile evlendikten sonra istifa ederek ayrılmış. Yabancı memleketlere gitmiş, geri dönünce sosyetenin zevklerine dalarak bir müddet Moskova'da yaşamış. Karısı ölünce köye gelmiş burada annemle aralarında o hâdisе oluşmuş. Sonra uzun zaman güneyde bir yerde yaşamış Rusya ile Avrupa arasında başlıyan savaşta gene orduya girmiş, ama Kırım'a düşmemiş, savaş devam ettiği müddetçe de cephe gerisinde kalmış. Savaş bitip ordudan istifa edince gene yabancı memleketlere gitmiş, hattâ bu sefer annemi de beraber, götürmüş, ama Kö-nigsberg'de bırakmış. Zavallı annem. Küçük kızıyle, dilini bilmediği bir memlekette ormanda yaşar gibi yapayalnız nasıl yaşadığını hâlâ bir çeşit korku ile başını

sallıya sallıya anlatırdı; en sonunda parasız da kalmış. Derken Tatyana Pavlovna kendisini almaya gelmiş. Nijegorod ilinde bir yere götürmüş. Bundan sonra Versilov birinci derece barış hakemliğine girmiş, söylediklerine göre bu işi iyi pek başanyormuş, ama az sonra bu vazifeden de çekilerek Petersburgda şunun bunun özel işleriyle uğraşmaya başlamış. Andronikov, gösterdiği kabiliyeti her zaman takdir eder, ona büyük bir saygı gösterir, ancak karakterini bir

türlü anlıyamadığını söylerdi. Daha sonra bu işi de bırakan Versilov, yabancı memleketlere giderek bu defa uzun zaman, birkaç yıl kalmış. Bundan sonra ihtiyar prens So-kolskiy'le içli dışlı bir ahablık başlamış. Bütün bu zaman içinde malî durumu iki üç defa esaslı bir şekilde değişmişti: kâh büsbütün yoksul bir duruma düşüyor, kâh yeniden zengin olup yükseliyordu.

E, hatıralarımı bu noktaya kadar getirdikten sonra şimdi de «ülkümü» anlatabilirim. Onu ilk defa doğduğu andan başhyarak anlatmaya çalışacağım. Ülkümü, ilerde anlatacağım şeylerin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuya açıklamaya karar verdim. Hem de yalnız okuyucu değil, kendim yazar olduğum halde beni bu adımları atmaya sevk eden sebepleri anlatmadan güçlükler içinde bocalamaya başladığımı görüyorum. Bu «susmak şekliyle» beceriksizliğin yüzünden ben de elimden olmadan yukarda alay ettiğim romancıların «güzelliklerine» gene de kapıldım. Bütün o yüz kızartıcı maceralarımla Petersburg romanımın kapısından girerken bu önsözü yazmayı gerekli buluyorum. Ama şimdiye kadar beni susmak zorunda bırakan şey yalnız «güzellikler değil, aynı zamanda işin mahiyeti, yani işin zorluğuydu, şimdi bile, geçenler çoktan geçtiği halde bu «fıkri» anlatmakta yenilmez güç-

1

162

DELİKANLI

DELİKANLI

163

renmek mümkündür, ondan sonra farkında olmadan kendi kendine gider. Bu usulle giyilen ayakkabılar ortalama hesapla zamanın üçte biri nisbetinde daha az eskir. Bu da iki yıllık denemeden çıkarılan sonuçtur.

Ondan sonra da artık asıl faaliyet başlıyordu.

Şu düşünceye dayanıyordum cebimde yüz rublem vardı. Petersburg'daysa o kadar çok mezat yeri, satış yeri, bit pazarında ötedenberi satan küçük dükkanlar, paraya ihtiyacı olan o kadar insan vardı ki şu kadar paraya alınan bir şeyi biraz fazla bir fiatla satmak işten bile değildi. Sermayemden verdiğim iki ruble beş kapığe karşılık albüm satışından yedi ruble doksan beş kapık kazanmışım. Bu büyük kâr, hiç zararı göze almadan elde edilmişti; alıcının eli boş geri dönmiyeceğini gözlerinden okumuştum. Tabîî bunun sadece bir tesadüf eseri olduğunu pek iyi anlıyordum; ama ben de zaten böyle tesadüfleri arıyordum, işte bunun için sokakta yaşamaya karar vermişim ya! Peki, diyelim ki böyle tesadüfler pek seyrek olur; ne olursa olsun esas kaidem hiçbir şeyde zararı göze almamak, ikincisi de para biriktirme işine bir gün bile ara vermemek için geçinmememe harcadığım paradan mutlaka biraz fazla kazanmakür.

Bana diyecekler ki; bütün bunlar hayal, siz sokağın ne demek olduğunu bilmiyorsunuz, daha ilk adımda sizi aldatırlar. Öyle ama, benim de iradem karakterim var, sokak bili-miyse bütün öteki bilimler gibidir, sebatla, dikkatle kabiliyetle elde edilir. Lisedeyken tâ yedinci sınıfa kadar sınıfın birincisiydim, matematiğim pek kuvvetliydi. Başarısızlığı önceden haber vermek için tecrübeyi, sokak bilimini böyle göklere çıkarmak olur mu ya! Yalnız hiçbir zaman, hiçbir deneme yapmayan, hiç hayata atılmamış olanlar, her şeyi armut piş ağzıma düş diye hazır bekleyenler var böyle söyler dururlar. «Mademki biri faka basmıştır muhakkak öteki de basar». Hayır, hiç de basmam. Karakterim var, üstelik dikkatli de olursam her şeyi öğrenirim. Daimî bir sebat, daimî bir açık gözlülük olduktan, her şeyi etraflica gözden geçirerek hesaplamasını bildikten, daima faaliyette bulunarak oraya buraya atıldıktan sonra neticede her gün fazladan on kapık kazanmak imkânsız mıdır? Asıl önemlisi de hiçbir zaman

en büyük kazanç peşinde koşmamaya, daima soğukkanlı olmaya karar vermiştim. Daha sonra bin, iki bin ruble kazanınca tabîî ister istemez komisyonculuğu, sokak alışverişini bırakacaktım. Borsa, tahvilât, bankacılık gibi şeyleri tabîî şimdilik pek az biliyordum. Ama buna karşılık vakti gelince ben de bütün bu borsaların, bankacılığı herkesten daha iyi öğreneceğimi, bu bilimin kendiliğinden basbayağı elde edi-164

DELİKANLI

leceğini beş parmağım gibi biliyordum çünkü zaten iş kendiliğinden oraya kadar uzanacaktı. Bunu başarmak için pek o kadar fazla zekâyı mı ihtiyaç var, yani? Hz. Süleyman'ın felsefesi mi bu? Yeter ki insanda karakter olsun; kabiliyet, beceriklilik, bilgi sonradan kendiliğinden gelir. Yeter ki elde etmeyi istemekten vazgeçmesin.

En önemlisi zararı göze aralamaktır, buysa ancak insanda karakter olunca mümkündür. Petersburg'a geldikten sonra daha pek yakında demiryolu tahvillerine yazım başlamıştı; yazılabilenler çok para kazandılar. Tahvillerin kıymeti bir ara yükseldi, işte tam bu sırada herhangi bir sebeple tahvillere yazıla-mıyan yahut elinde tahviller olup da hâlâ doymıyan aç gözlünün biri elimdeki tahvilleri görerek meselâ şu kadar bir prim yüzdesi karşılığında kendisine satmamı teklif etseydi, hiç durmaz satardım. Benimle tabîî hemen alay etmeye başlardı; beklemiş olsaydınız, on misli fazla kazanırdınız. Evet, evet, ama bakın benim primim sağlama bağlanmıştır, çünkü cebimde duruyor, sizinkiyse henüz havalarda uçuyor... Diyecekler ki böylelikle çok kazanamazsın; e, bunu affedersiniz, işte zaten sizin de, bütün Kokorev'lerin, Polyakov'ların, Gubonin'lerin1 de yanıldığınız nokta bu ya!

1 Tanınmış tüccar ve zengin kimseler.

Şu hakikati bilmelisiniz; kazanmada, başlıcası da biriktirmede devamlılık, sebat, bir arada sağlanan yüzde yüz kazançtan daha esastır. Fransız devriminden az önce Law adında birisi Parise gelerek yalnız başına, prensip bakımından dâhice bir proje çizmiş (sonra işe başlayınca proje dehşetli altüst olmuş). Bütün Paris halkı heyecanlanmış; Law'nun tahvilleri kapanın elinde kalıyormuş, herkes tahvil alacağız diye birbirini eziyormuş. Yazımın yapıldığı eve bütün Paris'ten oluktan akar gibi para akıyormuş; ama en sonunda ev de bu işe yetmemeye başlamış; sokakta her tabakadan halk yığılıyormuş, aralarında; burjuvalar, asiller, onların çocukları, kontlar, markizler, fahişeler, hepsi kuduz köpeğin ısırarak kudurttuğu yarı delilerden toplanmış bir kalabalık gelmiş; haline rütbelere, mevkilere, türlü saçma inanışlar, onur, hattâ namusla şeref, her şey çamurlara bulanmış; birkaç tahvil elde etmek için (kadınlar bile) her şeylerini feda ediyorlarmış. Yazım işi en sonunda sokakta başlamış, ama yazacak yer yokmuş. Burada bir kambura üzerinde tahvil yazmak için masa gibi kullanmak üzere bir müddet kamburundan faydalanmayı teklif etmişler. Kambur razı olmuş, ne kadar bir paraya razı olduğunu da siz tahmin edin! Aradan az bir zaman geçtikten sonra (pek kısa bir zaman) hepsi iflâs etmişler, her şey sabun köpüğü gi-166

DELİKANLI

bi püf diye sönmüş gitmiş, bütün ülkü cehennemini dibini boylamış, tahvillerin bir değeri kalmamış. Peki, bu işte kim kazanmış? Yalnız kambur, çünkü tahvil almıyor, peşin peşin louis altınlarını cebe indiriyormuş. E, işte ben de o kamburun tâ kendisiyim! Yemek yememeye, kapiklerden tam yetmiş iki ruble biriktirmeye kuvvetim yetmişti ya; herkesi çevirip döndüren ihtiraslar kasırgasına kendimi kaptırmıyacak, sağlam küçük bir kazancı, şüpheli büyük bir kazanca tercih edecek kuvvet de bulurum. Ben küçük bir şeyde küçülebili-rim, ama büyük bir şeyi hiç bırakmam. «Ülküm» doğduktan sonra bile küçük bir tahammül göstermeye kuvvetim yetmiyordu, büyüğüne daima yeter. Annem sabahları işe gitmeden önce bana soğumuş kahve getirdiği zaman kızar, kabalık ederdim, halbuki tam bir ay sade ekmekle geçinen adam gene bendim.

Kısacası bu durumda kazanmamak, nasıl kazanmak gerektiğini öğrenmemek hiç de tabii bir şey olmazdı. Arası kesilmeden, intizamla biriktirildiği, daima etrafa bakarak uyanık fikirle hareket edildiği, nefse hakim olunduğu, tasarruf yapıldığı, durmadan enerji gösterildiği

takdirde, gene tekrar ediyorum, milyoner olmamak tabii olmıyan bir şeydir. Dilenci, paralarını karakterinin taassubu ile, sebatla değil de ne ile biriktirmiştir? Ben bir dilen-

DELİKANLI

167

ciden de aşağı mıyım?» E, nihayet, varsın bir şey elde edemiyeyim, varsın hesabım doğru çıkmasın, varsın «ülküm» sabun köpüğü gibi sönüp gitsin, ben de muvaffak olmıyayım, ama ne olursa olsun gene yoluma devam edeceğim. O yolda gideceğim, çünkü böyle istiyorum, işte daha Moskova'dayken söylediğim sözler.!

Diyecekler ki bunda ne bir «ülkü», ne de yeni bir şey var. Ben de buna karşılık derim ki (ama sonuncu defa ha!) bunda sayısız ülküler, sonsuz yenilikler vardır!

«Ülkü» mü anlatırken, bütün itirazların, aynı zamanda da kendimin ne kadar bayağı olacağını önceden duyuyordum: e, ne anlattım sanki? Anlatmak istediklerimin yüzde birini bile anlatamadım; bayağı, kaba, üstün-körü bir fikir, hattâ benden daha genç birinin fikri gibi olduğunu duyuyorum.

III

Şimdi «niçin», «neden» «ahlâka uygun-mudur, değil midir» v.s., v.s. ye cevap vermek kalıyor ki bunlara cevap vermeyi zaten vadetmişim.

Okuyucuyu birdenbire hayal kırıklığına uğratacağım için üzülüyorum, daha doğrusu, hem üzülüyor, hem de seviniyorum. Şunu 168

DELİKANLI

DELİKANLI

169

bilin ki «ülküm» de ne bir «intikam» duygusu, ne de Byron'umsu lânetlemeler, öksüzlükten şikâyetler, gayrimeşru olduğuma ağlamalar gibi şeyler var. Kısacası, yazdıklarım romantik bir bayanın eline geçseydi, hemen suratı asardı, «ülkümün» bütün gayesi yalnızlıktır.

— Ama yalnızlık, Rohtschild olmaya yeltenmeden de elde edilebilirdi. Burada Roht-schild'e ne lüzum var, yani?

— Tabii lüzum var, çünkü yalnızlıktan başka ayrıca bana kudret de lâzım.

Burada bir önsöz yapmalıyım: okuyucu, belki de itiraflarımı böyle açıkça yazdığım için dehşet içinde kalarak kendi kendine saflıkla: nasıl oldu da yazar kızarmadı? diye soracaktır. Cevap vereyim, bunları bastırmak için yazmıyorum; benim için okuyucu herhalde on yıl sonra bulunacaktır, o zamana kadarsa her şey öyle aydınlanacak, geçecek, ispat edilmiş olacak ki, artık yüzümün kızarmasına da bir sebep kalmıyacak. Bunun için hâtıralarımı yazarken arasına okuyucu diyorsam bu sadece bir usul de ondan. Şimdilik benim okuyucum hayali bir kişidir.

Hayır, ne Tuşar'dayken gayrimeşru oluşumla alay etmeleri, ne çocukluğumun hüznü yılları, ne öç alma hevesi, ne de itiraz etmeye hak kazanmak hırsı «ülkümün» doğmasına sebep olmuştur; herşeyden önce ka-

bahat karakterimdedir. öyle sanıyorum ki on iki yaşımdan, yani doğru düşünmeğe, hüküm vermeğe başladığım andan sonra insanları sevmemeye başladım. Buna sevmemek denmez, daha doğrusu onları görmek bana ağır geliyordu. Bazan ruhum temiz olduğu anlarda, en yakınlarıma bile içimi açmadığıma (daha doğrusu, açabilirdim, ama istemiyordum, işte nedense çekmiyordum), kimseye inanmayışıma somurtkan oluşuma, sırlarımı kimseye söyleyemeyişime çok üzülüyordum. Gene de çoktan, hemen çocukluğumdan beri başkalarını sık sık, suçladığımı suçlamaktan hoşlandığımı fark etmişim; ama bunun arkasından sık sık, benim için çok ağır bir düşünce hemen aklıma geliyordu: «onların yerine asıl suçlu olan ben değil miyim?» Böylece sık sık kendimi suçluyordum! Bunun gibi meseleleri çözmek için de pek tabii olarak yalnızlık arıyordum. Bundan başka bütün gayretlerime rağmen (sahiden çok gayret etmişim), insanlarla arada bulunmaktan bir zevk alamıyordum; hiç değilse benimle yaşıt olanlar, bütün arkadaşlar, ama istisnasız hepsi, fikir bakımından benden pek aşağı bir seviyedeydiler; burada hiçbir istisna hatırlamıyorum.

Evet, somurtkanım, durmadan kendimi geriye çekiyorum. Sık sık bu toplumdan uzaklaşmak istiyorum. Belki insanlara iyilik ederim, ama sık sık kendilerine iyilik etmek için bir

DELİKANLI

DELİKANLI

171

sebeup göremiyorum. Hem insanlar pek öyle iyi değiller ki onlar için üzölmeye değsin. Neden doğrusu, mertçe yanıma yaklaşıyorlar, niçin ilk önce ben onlara sokulayım? İşte kendi kendime bunları soruyordum. Ben asıl bir yaratığım, bunu da bin bir budalahkım ile ispat ettim! Bana karşı mertçe davranana ben de mertlik gösterir, hemen o anda kendisini sevmeye başlarım. Zaten böyle yapıyordum da; ama onlar hem beni dolandırıyor, alayla gülererek yanımdan uzaklaşıyorlardı. Herkesten daha açık kalbli birisi vardı, o da beni çocukken pek çok döven Lambert idi; ama o da sadece açık kalbli bir alçaktan hayduttan başka bir şey değildi; zaten onun açık kalb-liliğı de budalalığından ileri geliyordu. İşte--Petersburg'a geldiğim zaman düşüncelerim bunlardı.

O zaman Dergaçov'dan çıkınca (oraya niçin gittiğimi de bir Allah bilir), Vasin'e yaklaştım, birden heyecana kapılarak kendisini övdüm, netice ne oldu? Aynı akşam onu eskisinden daha az sevdiğimi anladım. Neden? Çünkü onu övmekle kendimi küçük düşürmüştüm. Halbuki bunun tersi olmalıydı, çünkü bu öyle hak gözeten, öyle yüksek bir hareketti ki, kendi zararına bile olsa başkası göklere çıkarılıyordu, öyleyse böyle bir kişinin itibarı herkesten üstün olmalıydı. Hem

ben de bunu çok iyi anlıyordum, ama gene de Vasin'i eskisinden daha az seviyordum, öyle de az seviyordum ki! Mahsus, anlaşılın diye okuyucunun daha önce bildiğı bu misali ele alıyorum. Hattâ beni evinden kovar gibi hole kadar götürdüğü için Kraft'ı bile bir çeşit acı, ekşi bir duyguyla hatırlıyordum, bu duygu da ta ertesi gününe kadar sürdü gitti ama Kraft hakkındaki herşey anlaşılınca, artık kızmanın da yeri yoktu. Okulun birinci sınıfından beri arkadaşlardan biri beni dersten biraz geçse yahut benden daha ince buluşlu, zeki yahut da vücutça benden daha kuvvetli olsa hemen onunla arkadaşlığı, konuşmayı keserdim. Bunu ondan nefret ettiğim için, başarısızlığını istediğim için yapmıyordum, öyle işte basbayağı başımı çeviriyordum, çünkü karakterim böyleydi.

Evet, bütün hayatımca kudretli olmayı çok istemiştım, evet, kudret ve yalnızlık! O kadar küçük yaşta bu konu üzerinde öyle hayaller kuruyordum ki kafamın içinde neler olduğunu anlasaydılar, şüphesiz yüzüme karşı kahkahalarla gülerlerdi. İşte bunun için sır küpü olmak hoşuma gidiyordu ya! Evet, var kuvvetimle hayal kuruyordum, öyle de hayale dalıyordum ki konuşmaya bile vakit kalmıyor du; işte bundan da benim insan sevmez olduğum mânasını çıkardılar, dalgınlığımı göz önünde tutarak da benim hesabıma daha kö-

172

DELİKANLI

tü sonuçlara varıyorlardı, ama pembe yanaklarım bunun tersini ispat ediyordu.

Uykuya yatıp, yorganı başıma çekince yapayalnız, inzivaya çekilirdim, çevremde dolaşan insanlar olmaz, onların sesi duyulmazdı, ben de o zaman bu hayatı başka şekilde sokmaya başlardım. En hırslı hayalseverlik de ta «ölkümü» buluncaya kadar devam etmişti, o zaman bütün o budalaca hayaller birdenbire akıllıca olmuş, bir romanın hayali şeklinden hakikatin manalı kalıbına dökölmüştü.

Artık hepsi bir tek gaye üzerinde toplanıyordu. Hoş bunlar eskiden, birer hayalken de pek öyle saçmasapan şeyler değildi, gerçi sayı bakımından pek çoktu, binbir taneydi. Ama bunların içinde en çok sevilenler de vardı... E, hepsim burada sayıp dökecek değiliz ya!

Kudret! Benim gibi bir «mıymıntı»nın kudretten dem vurduğunu öğrenseler birçoklarının gülmekten katılacaklarından eminim. Ama sizi daha da fazla şaşırtacağım; belki ta ilk hayallerimden yani hemen, hemen, ilk çocukluğumdan beri hayat ne şekil alırsa alsın kendimi mutlaka birinci yerde, başta tasavvur etmeden yapmıyordum. Garip bir itirafı da buna ilâve

edeyim; bu belki şimdiye kadar da böyle devam ediyor. Bu arada şuna da işaret edeyim ki bunun için özür dilemiyorum.

DELİKANLI

173

Bütün «ülkü» m, ülkümün bütün kuvveti paraya dayanır, çünkü para, bir hiçliğin bile birinci yere getiren biricik yoldur. Ben, belki de bir hiç değilim, ama meselâ aynaya bakınca dış görünüşümün bana zararı dokunduğunu pek iyi biliyorum, çünkü yüzüm bayağı bir yüz. Ama Rohtschild gibi zengin olsam, yüzümü kim inceliyecek, yalnız bir ıslık çalışıma binlerce kadın koşup gelerek güzelliklerini önüme sermezler mi? Hattâ eminim ki en sonunda gene kendileri büyük bir içlilikle beni güzel bir erkek saymaya başlardı. Ben, belki şimdi akıllıyım da! Ama el, elden üstündür, çünkü yedi akıllı olsam bile toplumda hemen sekiz akıllı biri çıkıverir, o zaman da ben mahvoldum demektir. Halbuki bir Rohts-schild olursam, bu sekiz akıllı zeki adamın benim yanımda ne değeri olabilir? Ona benim yanımda söz bile söylemezler! Belki ben, büyük bir zekâyım, ama Talleyrand yahut Pyr-hon yanında gölgede kalırım, ama şöyle bir Rohtschild oldum mu, Pyrhon'a, belki de Talleyrand'a, kim metelik verir? Para, tabîî, bir istibdat kudretidir, ama aynı zamanda en yüksek bir eşitliktir, onun kuvveti de bunda gizlenir. Para bütün eşitsizlikleri düzeltir. Bütün bunları daha Moskova'dayken kararlaştırmıştım.

Siz bu fikri, tabîî ,sadece bir hayasızlık, zorbalık, hiçliğin dehaya karşı bir zaferi, diye174

DELİKANLI

DELİKANLI

175

ele alacaksınız. Bu düşüncemin bir küstahlık olduğunu ben de kabul ediyorum (zaten küstahlık olduğu için tatlı ya!. Peki öyle olsun, ama sanıyor musunuz ki ben o zaman kudretli olmayı muhakkak başkasını ezmek için istiyordum? Evet, bayağı bir insan tıpkı böyle hareket ederdi. Dahası var, eminim ki öyle yüksekte duran binlerce dahanın, zekânın sırtına bir de Rohtschild'in milyonlarını yüklese-lerdi, hemen yollarını sapıtırılar, en kaba, en bayağı bir insan gibi hareket ederek karşıla-ındakini başkalarından daha çok ezerlerdi. Benim ülküm bu değildir. Paradan korkmam; para ne beni ezebilir, ne de başkasını bana ezdirir.

Ben para istemiyorum yahut daha doğrusu bana gerekli olan para değildir, hattâ kudret bile değildir; bana gerekli olan yalnız kudretle elde edilebilen, kudret olmayınca hiç ele geçirilemeyen şeyler; yani yalnızlık köşemde sessiz sessiz kendi kudretini takdir etmek! İşte bütün dünyanın elde etmeye çalıştığı hürlüğü tam, doğru bir tarifi! Hürlük! En sonunda bu büyük sözü yazdım... Evet, yalnızlık köşende kendi kuvvetini bilmek, pek nefis, çok güzel bir şeydir. Mademki elimde kuvvet var, içim rahattır, işte yıldırımlar Jüpiter'in elinin altında duruyor, o da bunun için rahat ya! Sık sık şimşekler çaktırıp gök

gürletiyor mu? Bir budalaysa onun uyuduğunu sanır. Ama Jüpiter'in yerine bir edebiyatçıyı yahut budala bir köylü kadını geçirin de görün bakın ne şimşekler çıkar, ne gök gürleyişleri olur!

Yeter ki elimde sadece kudret olsun, diye düşünüyordum, onu hiç kullanmazdım; emin olun, kendim, kendi isteğimle her yerde en son yerde kalırdım. Rohtschild olsaydım, eski bir palto giyer, elimde bir şemsiyeyle dolaşırdım. Sokakta beni itip kakıyorlarnuş, arabacılar beni ezmesin diye çamurların içinde oradan oraya koşuyormuşum, bana ne! Bir Rohtschild olduğumu bilmem o anda beni neşelendirirdi. Hiç kimsenin yemediği yemekleri yiyebileceğimi, dünyanın en iyi ahçısının yemeklerimi pişireceğini biliyordum ya bunu bilmek bana yeterdi. Bir parça jambon yedim, imkânlarım beni doyururdu. Şimdi bile-böyle düşünüyorum.

Asillerin yanına sokulmazdım, onlar bana sokulurlardı, kadınların peşinden ben koşmazdım, onlar bir sel gibi akıp bana gelir, bir kadının teklif edebileceği her şeyi teklif ederlerdi. «Bayağı» olanları para koparmak için koşar gelirdi, akıllarını da bu tuhaf, gururlu, kapalı, her

şeye karşı da. kayıtsız duran yara-tığın yanına merak çekerdi. Ben hepsine iyi davranırdım, belki onlara para da verirdim, DELİKANLI

ama kendim buna karşılık hiçbir şey almazdım. Merak insanlarda his uyandır, beki ben de karşımdakine hırs telkin ederdim, tnanın ki, hiçbir şey elde edemedim, belki sadece birer hediye olarak geri döner giderdi. Onlar için iki misli merak edilecek bir yaratık olurdum :

«... bunu bilmek,

Yeter bana».

Ne gariptir ki bu tablo (ama doğru bir tablo) daha henüz on yedi yaşımıdayken beni kendine çekiyordu.

Kimseyi ezmeyem, kimseye eziyet etmem, etmek de istemem; ancak şunu biliyorum ki düşmanım olan şu yahut bu adamı batırmak istedim mi, bunu yapmama kimse engel olmazdı, tersine yardım bile ederlerdi, eh bu da bana yeterdi! Kimseden öç almazdım. James Rohtschild'in baron olmayı kabul etmesine her zaman şaşarım! Bu olmadan da dünyada herkesten yüksekten ne lüzumu vardı? Şu saygısız general, ikimiz de posta menzilinde araba beklerken varsın beni hiçe saysın; ama kim olduğumu bilseydi, kendisi atlan arabaya koşturmayla seğirtir, beni gösterişsiz arabama bindirmek için ileri atılırdı! Bilmem hangi yabancı bir ülkede bir kontun yahut baronun, Viyana'ya giden demiryollarından birinde halkın önünde oradaki bankerlerden

DELİKANLI

177

birinin ayakkabısını giydirdiğini yazmaışlardı, banker de öyle bayağı bir adammış ki utanmadan buna müsaade etmiş. Oh varsın d korkunç güzel (evet, korkunç, çünkü böyleleri var!) şu gösterişli, aristokrat kadının kızı, vapurda yahut başka bir yerde benimle rasgele karşılaşınca bana yan gözle baksın, elinde bir kitap yahut gazete tutan bu alçak gönüllü, çelimsiz adamın kendisiyle yan yana birinci mevkide oturmasına burnunu havaya kaldırarak tiksine tiksine şaşsın dursun! Ama yanında oturanın kim olduğunu sadece bilmiş olsaydı! Tabii bunu öğrenecek, öğrenince de boynunun bükerek, utanıp sıkılarak, sevgi alâmetleri göstererek kendiliğinden gelip yanıma oturacak, her bakışımı yakalamaya çalışacak, her gülümsemememden sevinç duyacaktır... Genç yaşta çizdiğim bu resimleri, fikrimi, daha parlak bir tarzda anlatabilmek için mahsus gözleri» mizin önüne seriyorum; ama resimler hem renksiz, hem de belki bayağı çıktı. Yalnız hakikat her şeyi kurtaracaktır.

Diecekler ki böyle yaşamak budalalıktır: ne diye bir otelim, kapılan herkese açık bir evim olmasın, neden etrafıma, bir insan kalabalığı toplamıyayım, itibarlı adam olmu-yayım, evlenmiyeyim? Peki, ama o zaman Rohtschild ne olacak? O da herkese benziye-cek. «Ülkümün» bütün güzel tarafı bütün iç kuvveti yok oklur gider. Daha çocuken Pus-

DELİKANLI

kin'in «Pinti Şövalye» sindeki monologunu ezberlemiştım; fikir bakımından Puşkin bundan daha üstün bir eser yaratmamıştır! Şimdi de böyle düşünüyorum.

Bana tiksintiyle diyecekler ki;

— Ülkünüz de pek bayağı bir şeymiş, sırf paraya, zenginliğe dayanıyor! Topluma fayda getirmek, insanlık uğruna kahramanlıklar göstermek daha yüksek bir ülkü değil midir?

Ama zenginliğimi nasıl kullanacağımı ne biliyorsunuz? Bu milyonların çok zararlı, kirli çıfit ellerinden, ayık, metin, dünyaya uyanık gözlerle bakan bir kişinin eline doğru akıp toplanması neden ahlâksızlık, alçaklık olsun? Hem zaten gelecek üzerindeki bütün bu hülyalar, tahminler, bunlann hepsi henüz roman gibi bir şey, ben de bunları belki boş yere yazdım; keşke kafatasımın içinde kalsaydı; bu satırları belki kimse okumıyacaktır, bunu pek iyi biliyorum; ben birisi okuyacak olsa bile benim Rohtschild'in milyonlarına dayanacağıma inanır mı? Milyonların beni ezmesi bakımından değil de, büsbütün başka bakımdan, bunun aksinden konuşuyorum. Hülya kurarken bir çok defa gelecekte şuurumun fazlasıyla tatmin edildiği,

kudretin de bana çok küçük görüneceği anı gözlerimin önüne getiri-yordum. O zaman, öyle sadece bir can sıkın-

DELİKANLI

179

tısı, lüzumsuz bir keder duyduğum için değil de daha çoğunu, pek çoğunu elde etmeği düşündüğüm için bütün milyonlarımı insanlara verirdim; varsın toplum bütün zenginliğini pay etsin, bana gelince de gene bir hiçliğe dönerdim î Belki vapurda ölen dilenciye benzerim, yalnız şu farkla ki elbisemin kıvrımlarında bir şey bulamazlar. Vaktiyle milyonlarla oynadığımı, sonra bunları bir karga gibi çamurların içine attığımı bilmek, insanlardan çekilip uzaklaştığım çölde beni beslerdi. Şimdi de aynı şeyleri düşünmeye hazırım. Benim «ülküm», her zaman, herhangi bir halde vapurda ölen dilenci gibi de olsa, insanlardan kaçıp içinde saklanabileceğim bir kaledir! işte benim şiirim! Şunu da biliniz ki bana gerekli olan kendi sağlam irademin «hepsi» dir, öyle ki ondan vazgeçecek kadar kuvvetli olduğumu kendi kendime ispat edeceğim.

Hiç şüphesiz itiraz ederek diyecekler ki: bu bir hayalden başka bir şey değildir, milyonları eline geçirdin' mi bir daha kolay kolay bırakmazsın, sen de Saratov'lu dilenciye dönersin. Evet, belki de bırakmam; ben sadece düşüncelerimin örneğini çizdim. Ama ciddi olarak ilâve edeyim ki: para biriktirmede Rohtschild'in rakamını bulup yükümü tutunca gerçekten paralan topluma bırakmakla içi bitirebilirdim. (Ama Rohtschild'in rakamını180

DELİKANLI

DELİKANLI

181

bulmadan bunu yapmak zor olacaktır). Hem de yalnız yarısını vermezdim, çünkü böyle yaparsam bayağılık etmiş olurum: o zaman iki kat yoksul olurum, işte o kadar; ama muhakkak son kapiğe kadar hepsini verirdim, çünkü dilenci olunca birdenbire Rohtschild'-den iki kat zengin olurum! Ne demek istediğimi arılamazlarsa kabahat bende değil; uzun uzun anlatacak değilim... Birçokları:

«Hint fakirliği, hiçliğin, kudretsizliğin şiiridir ! diye düşünürler. Kabiliyetsiz, orta adamların zaferidir». Evet, bir dereceye kadar ka-biliyetsizliğin, iki şeyin ortasında kalan birinin zaferidir, bunu ben de kabul ediyorum, ama sanmam ki bu bir kudretsizlik olsun. Evet, kabiliyetsiz, orta derece bir yaratığın, bütün dünya karşısına dikilip gülümsiyerek: siz Galileo'larla Copernicus'lar, Büyük Karl'larla Na-poleonlar, siz Puşkin'lerle Shakespeare'ler, si? feldmarşallarla hofmarşallarsınız, işte ben de kabiliyetsizliğin, kanunsuzluğun bir timsaliyim, ama gene de sizden üstünüm, çünkü bana kendiniz boyun eğdiniz, demesini gözlerinin önüne getirmek dehşetli hoşuma gidiyordu. Doğrusunu söyleyeyim, bu hayali öyle zenginelere götürüyordum ki okumayı, bilimi bile hesaptan silip atıyordum. Böyle bir adamın kara cahil olması daha fazla bir güzellik ifade edeceğini sanıyordum. Bu, artık aşın

hülya, hattâ o zaman okulun yedinci sınıfındaki başarıma bile dokunmuştu; sırf bu taassubum yüzünden okumayı bıraktım: okumuşluk olmayınca ülkünün güzelliği artıyor gibiydi, Şimdi bu noktadaki kanaatimi değiştirdim; okumuşluk bir şeye engel olmaz.

Baylar, en küçük bir fikrin serbest olması size pek mi ağır geliyor? Yanlış da olsa bir güzellik ideali bulana ne mutlu! Ama ben kendiminkine inanıyorum. Ancak onu istediğim gibi anlatamadım, beceriksiz, bayağı oldu. On yıl sonra tabî daha iyi anlatırdım. Şimdi bu fikrimi bir hâtıra olarak saklıyacağım.

IV

«Ülkümü» anlatıp bitirdim. Bayağı, üstün-körü anlattımsa kabahat «ülkü» de değil, bende. Daha önce, en basit düşüncelerin, en güç anlaşıldığını söylemişim; şimdi şunu da ilâve edeyim ki anlatmak daha güç oluyor, çünkü «ülkü» yü o ilk, eski şekliyle anlattım! Ülkülerin başka yasası da vardır: bayağı, gelip geçici ülküler her zaman çabuk, kolay, hem de bütün kalabalık tarafından muhakkak anlaşılır; bundan başka bunlar pek büyük, pek dahice

sayılırlar, ama o da sadece ortaya atıldıkları gün... Ucuz şey dayanıksız olur. Çabuk anlaşılmak, yalnız çabuk anlaşılan şeyin bayağılığını gösterir. Bismarck'ın ülküsü bir

182

DELİKANLI

anda dâhice, Bismarck da dâhi oluverdi; ama zaten asıl şüpheli olan da bu çabukluk ya, Bismarck'ı daha on yıl bekliyeceğim, bakalım o zaman onun ülküsünden, belki de bay başkanın kendisinden ortada ne kalacak! Bu son derece yabancı, işle de pek ilgisi olmıyan sözleri tabîî bir kıyaslama yapmak için değil, sadece hatırımda tutmak için buraya sıkıştırıyorum. (Bu açıklamalar, artık pek kaba bir okuyucu için verilmiştir).

Şimdi de «ülkü» davasını kökünden çözmüş olmak için iki fıkra anlatacağım.

Yazın temmuzda Petersburg'a gelmeden iki ay önce, büsbütün serbest kaldığım bir sırada Marya İvavnona, pek öyle inceden inceye anlatmaya değmiyecek kadar önemsiz bir iş için Troitskiy Posad'ta oturan ihtiyar bir kıza gitmemi rica etmişti. Gene o gün geri dönerken vagonda çelimsiz bir delikanlıya rasladım. Oldukça iyi giyinmişti, ama temiz değildi. Çocukça olan cildinin rengi kirli esmerdi. Her büyük yahut küçük istasyonda muhakkak vagondan inip votka içtiği için herkesin dikkatini üzerine çekiyordu. Yol sona ererken çevresini neşeli bir kalabalık sarmıştı, ama saranlar hep değersiz adamlardı. Kendisi de çakırkeyf olan bir tüccar, delikanlının ara vermeden votka içtiği halde ayık kalmasına hayran oluyordu. Tüccardan başka bir

DELİKANLI

183

delikanlı bundan çok memnunluk duyuyordu, dehşetli budala, pek geveze olan bu delikanlı, Alman biçimi elbise giymişti, etrafa da oldukça kötü bir koku yayıyordu, sonradan uşak olduğunu öğrendim: bu genç, öteki delikanlıyla ahabap bile olmuştu, trenin her duruşunda onu çağırarak: «Haydi bakalım, votka içmek zamanı geldi» diyordu, bunun arkasından ikisi de kucak kucağa vagondan çıkıyorlardı. Çok içen delikanlı hemen hemen hiç konuşmuyordu, çevresinde konuşan insan ka-labalığıysa gittikçe artıyor, artıyordu; o, sadece herkesi dinliyor, salyalarını saçarak durmadan kıkır kıkır gülüyordu, sonra arada bir, ama hep de ansızın; «tür-lür-lü!» gibi bir ses çıkarıyor, bunu yaparken de çok gülünç bir tarzda parmağını burnuna götürüyordu. Tüccarı da, uşağı da, hepsini de neşelendiren onun bu hareketiydi, onlar da büyük bir lâubalilikle kahkahalarla gülüyorlardı, insanların bazan neye güldüklerini anlamak güçtür. Ben de onlara yaklaştım, bilmem neden bu delikanlı benim de hoşuma gider gibi olmuştu; belki de öteden beri kökleşen, beylikleşen âdabı muaşeret kurallarını böyle apaçık bozmasını beğenmişim, kısacası bu yüzden karşımdakinin bir budala olduğunu anlıyamamışım; ama o zaman kendisiyle senli benli oldum, vagondan çıkarken, akşamleyin saat dokuza doğru Tverskoy bulvara geleceğini öğrendim. Ken-184

DELİKANLI

dişi eski yüksek okul talebelerindenmiş. Bulvara gittim, orada bana şöyle bir marifet öğretti; ikimiz bütün bulvarları dolaşıyor, geç vakit iyi aileden bir kadın geldiğini görünce (etrafta yakında kimse bulunmamak şartıyla) hemen ona sarkıntılık ediyorduk. Kadına bir şey söylemeden bir tarafına ben geçiyordum, öte tarafına da arkadaşım, ondan sonra en sakın bir tavırla, kendisini görmüyormuş gibi davranarak, aramızda acayip şeylerden konuşmaya başlıyorduk. Sanki böyle olması gerekmiş gibi, en sakın bir tavırla her şeyi kendi adlariyle söyliyerek en iğrenç; müstehcen şeyleri öyle inceden inceye anlatıyorduk ki en iğrenç; ensefih bir adamın, en mülevves hayali bunları icadedemez di. (Tabîî bütün bu bilgileri daha liseye girmeden önce ilk ve orta okullardayken edinmişim, ama sadece nazariyatını biliyordum, ameliyatımı değil). Kadın dehşetli korkuyor, çabuk çabuk uzaklaşmaya çalışıyordu, ama biz de adımlarımızı sıklaştırarak peşini bırakmıyor, bildiğimizi okuyorduk. Kurbanımız, tabîî, bir şey yapamıyordu, bağırarak değildi ya; zaten şahit de yoktu, hem böyle bir şey için şikâyet

etmek de tuhaf olurdu. Bu eğlenceler arasında sekiz gün kadar geçmişti, böyle bir şeyi nasıl beğendiğimi bir türlü anlıyamıyorum, hem beğenmiyordum da, ama öyle işte iş olsun diye yapıyordum, önceleri bu bana orijinal, kökleşmiş

DELİKANLI

185

beylik âdabı muaşeret kaidelerinin dışına çıkan bir şey gibi gelmişti; hem de üstelik kadınlara tahammül edemiyordum. Bir gün arkadaşşıma Jean - Jacques Rousseau'nun, itiraflarında daha çocukken vücudun her zaman kapalı tutulan kısımlarını gizliden gizliye bir köşeden meydana çıkarmayı sevdiğini, bu haliyle gelip geçen kadınları beklediğini yazmış olduğunu söyledim. Arkadaşıma bana gene o türlü'siyle cevap verdi. Onun pek cahil olduğunu, şaşılacak kadar az şeyle ilgilendiğini fark ettim. Onda bulacağımı ümidettiğim hiçbir gizli ülkü bulamadım. Orijinallik yerine ezici bir yeknasaklıkla karşılaştım. Onu gittikçe daha çok sevmemeye başladım. En sonunda her şey beklenmedik bir sırada bitiverdi; bir gün akşam karanlığında hızlı, ürkek adımlarla bulvardan geçen birisine sarkıntılık ettik, bu çok genç bir kızdı, on altı yaşlarında ya var ya yoktur; çok temiz, pek sade giyinmişti; belki de kendi elinin emeğiyle geçinen, o saatte de işinden, kendisinden başka çocukları da bulunan yoksul, dul annesinin yanına dönüyordu; e, ama duygulara kapılmaya lüzum yok. Kızcağz, bir zaman ses çıkarmadan dinledi. Başını önüne eğmişti, yüzü vualie örtülüydü, hızlı hızlı yürüyor, korkuyor, titi-riyordu, ama bir aralık birdenbire durdu hatırımda kaldığına göre oldukça güzel, ama biraz zayıfça yüzünden vuali kaldırdı, gözleri Şimşekler çakarak:186

DELİKANLI

— Ah, ne alçak şeylersiniz! diye bağırdı.

Bunun arkasından belki hemen oracıkta ağlayıverecekti, ama başka bir şey oldu; küçücük zayıf elini kaldırdı arkadaşşıma öyle bir tokat yaptırdı ki, hiçbir zaman belki hiç kimseye böyle tokat bir atılmamıştır. Tıpkı bir kırbaç gibi sakladı! Talebe küfredip ileri atılmak istedi, ama ben kendisini yakaladım, kızcağz da kaçabildi. Yalnız kalınca hemen birbirimizle atıştık, o zamana kadar ona karşı içimde birikenleri sayıp döktüm; sadece bir zavallı, kabiliyetsiz, bayağı bir adam olduğunu, kendisinde ülkü denilen şeyden eser bile bulunmadığını söyledim. O da bana küfretti (bir gün ona gayrimeşru bir çocuk olduğumu söylemişim), ondan sonra birbirimizin yüzüne tükürdük. O zamandan beri de bir daha kendisini hiç görmedim, O akşam canım çok sıkıldı, ertesi gün daha az üzüldüm, üçüncü günse büsbütün unuttum. Hem ne dersiniz, daha sonraları bu kızı hatırladığım oluyordu, ama o da tesadüfi olarak kısa bir zaman hatırlıyordum. Ancak Petersburg'a geldikten sonra iki kadar hafta birdenbire bu sahneyi hatırladım, hatırlayınca da öyle utanç duydum ki utanmadan gelen göz yaşları yanaklarımdan aktı. Bütün o gün, o gece eziyet çektim, şimdi de bazan eziyet çekiyorum. O zaman nasıl olmuştu da böyle alçakça rezilce düşmüştüm, hemen başkası bu vakayı nasıl unutabildiğim!,

DELİKANLI

187

bundan utanmadığımı, pişmanlık duymadığımı, önceleri bir türlü anlıyamamıştım? Ancak şimdi mesele etraflıca anlaşıldı: kabahat «ülküde» idi. Kısacası doğrudan doğruya vardığım sonuç şuydu: bir insan sabit, daimi kuvvetli bir fikre saplanınca, sadece onunla meşgul olunca bütün dünyadan çekilip çöle uzaklaşıyormuş gibi oluyor, bütün olan bitenler de esas fikrin yanından kayıp geçiyordu. Hâtıralar bile yanlış kabul ediliyordu. Bundan başka önemli olan bir nokta da şudur: her zaman bir bahane bulunabiliyordu. Bu son zamanlarda: «e, benim «ülküm» var ya, onun dışında kalan her şey değersiz» diyerek anneme ne kadar eziyet etmiş, utanmadan kız kardeşimi hep yalnız bırakmışım. Ben de hakarete uğru-yordum, hem de çok hakaret görüyordum, hakaret gördükten sonra da çekilip gidiyordum, ama sonra birdenbire kendi kendime; «E, peki alçak olayım, ama ne de olsa gene benim bir «ülküm» var, onlarsa bunu bilmiyorlar diyordum. Kısacası «ülkü» rezillikte de, hiçlikte de beni avutuyordu; ama bütün iğrenç hareketlerim de gene aynı ülkünün altına girip saklanıyor gibiydi; denebilir ki

Ülkü, bütün acılarımı azaltıyordu, ama önümde bulunan her Şeyi de bir perdeyele örtüyordu; olayların, eşyaların böyle iyice anlaşılmadan insanın kafasına yerleşmesi, teki Şeyler bir yana, tabiî «lk» nn kendisine bile zarar verebilirdi.188

DELKANLI

Şimdi gelelim ikinci hikye: Geçen yıl nisanın birinde Marya İvano-van'nın isim günü idi. Akşamleyin birkaç misafir gelmişti. Birdenbire Agrafena nefes nefese içeri girdi, mutfağın önündeki taŐlığ bırakılan bir çocuğın viyakladığını, şimdi ne yapacağını bilmediğini söyledi. Bu haber hepimizi heyecanlandırıdı, hepimiz mutfağı giderek orada bir sepet, sepetin içinde de vi-yakhyan  dört haftalık bir kız ocuğ gördük. Ben sepeti alıp mutfağı götürdüm, içinde katlanmış bir kâğıt buldum: «Sevgili velinimetlerimiz. Arina adıyla vaftiz edilen kızımız Arina'ya Şefkatli yardımlarınızı gösterin, biz de onunla beraber göz yaşları dökerek Tanrının size yardım etmesi için dua ederiz, isim gününüzü kutlarız; tanımadığınız kimseler». Burada kendisine karşı sonsuz bir saygı duyduğum Nikolay Semionoviç beni kirdi: Çok ciddi bir tavır takınarak ocuğ kszler evine göndermeye karar verdi. Pek zldm. Onlar çok tutumlu yaşıyorlardı, ama çocukları yoktu, Nikolay Semionoviç de böyle olmasına çok seviniyordu. Arinoçka'yı dikkatle sepetten çıkardım, omuzcuklarından tutup kaldırdım; sepetten, bir hayli zaman yıkanmıyan meme ocuklanndan gelen ekşimsi, sert bir koku geliyordu. Nikolay Semionoviç'le tartıştıktan sonra birdenbire kız alıp kendi hesabıma bakacağımı söyledim. Karakteri çok yumuşak

DELKANLI

189

kaacağımı söyledim. Karakteri çok yumuşak olduğ halde gene de sert sert itiraz etmeğ başladı, lfının sonunu bir Şakayla bağlamakla da beraber ocuğ kszler evine göndermek niyetinden vazgeçmedi. Ama en sonunda her Şey benim dediğim gibi oldu, aynı avluda başka bir evde yoksul, yaşlı, içkiye düşkün bir marangoz oturuyordu; henüz ihtiya sayılmayacak yaşta, çok sağlam yapılı karısının daha pek yakında memedeki ocuğ lmŐti, burada en önemli olan taraf, sekiz yıl süren evlilikten sonra dünyaya gelen bu biricik kız ocuğının adıda, iyi bir tesadüfle Arinoçka olmasıydı,  yi tesadüf diyorum, çünkü biz mutfakta tartışırken işi duyan marangozun kansı, ocuğ görmek için koşup gelmişti, bırakılan yavrunun da Arinoçka olduğnu öğrenince ona karşı Şefkat duygulan uyandı. Sütü henüz kesilmemişti, göğsünü açtı, yavruya meme verdi. Ben de onun yakasına yapıştım, ocuğ kendi evine götürmesini, buna karşılık her ay para vereceğini söyledim. Kocasının razı olmamasından korkuyordu, ama bir gecelik yanına aldı. Erteci gün koası, ayda sekiz ruble karşılığında bakmasına izin verdi, hemen oracıkta ilk aylığı peŐın peŐın avucuna saydım; o da hemen o gün parayı içkiye verdi. Nikolay Semionoviç, hâlâ tuhaf tuhaf gülümsemeye devam ederek, sekizer rublenin her ay hiç Şaşmadan deneceğ hu-190

DELKANLI

DELKANLI

191

susunda bana kefil olmayı kabul etti; ama param olduğnu zaten biliyor, bana da inanıyordu. Gsterdiğ bu nezaketle aramızda geçen bir dakikalık anlaşmazlık unutulmuştu. Marya İvanovna, bir Şey söylemiyordu, ama böyle bir yükün altına girmeye nasıl cesaret ettiğime o da Şaşıyordu. Benimle en ufak bir Şaka etmemelerini, tersine işe, bu gibi hallerde elden bırakılmaması gereken bir ciddilikle bakmalarını çok takdir ettim. Her gün Darya ' Radionovna'ya koşuyordum, bazan , dört defa uğradığım oluyordu, bir hafta sonra da kocasından gizli daha  ruble verdim. Öteki  rubleye de ocuk battaniyesiyle kundak bezleri falan aldım. Ama on gün sonra Ri-noka birdenbire hastalandı. Hemen bir arabaya atlayıp doktor getirdim, bir il yazdı, biz de onun verdiğ acı ilâçlarla zavallı yavrucuğ eziyet ederek bütün gece uğraştık, ertesi gün de doktor, artık geç kalındığını söyledi, rıcalarıma, hattâ galiba sitemlerime karşılık nezaketle kaçamaklı bir cevap

vererek: «Ben, Allah değilim» dedi. Yavrucuğun dili, dudakları, ağzının içi ufak ufak beyaz sivilcelerle kaplanmıştı, akşama doğru da öldü, ölürken, sanki her şeyi anlıyormuş gibi, siyah gözlerini benim gözlerime dikmişti, ölüsünün bir fo-toğrafisini çektermeyi akıl etmeyişimi hâlâ anlıyamıyorum. E, inanır mısınız, o akşam bir çocuk gibi hıçkırarak ağladım, eskiden

böyle bir şey hiç başıma gelmemişti, en sonunda Marya İvanovna beni teselli etmek zorunda kalmıştı, bunu yaparken de gene ne o, ne de Nikolay Semionoviç, benimle hiç alay etmiyorlardı. Küçük tabutu da gene o marangoz yaptı, Marya İvanovna tabutçuğu kıvrımlı dantelâlarla döşedi, içine küçük, güzel bir yastık koydu, ben de çiçek alıp çocuğun üstüne serptim: böylece yavrucuğumu alıp götürdüler, inanır mısınız, onu hâlâ unutamıyorum. Ama aradan bir müddet geçtikten sonra bu beklenmedik olay beni derin derin düşünmek zorunda bıraktı. Tabî Rinoçka pek pahalıya mal olmamıştı, tabutçuğu, gömülmesi, doktoru, çiçekleri, Darya Radionovna'ya ödenen para otuz rubleyi geçmemişti. Bu paranın bir kısmını Petersburg'a giderken Versilov'un bana yol parası olarak gönderdiği kırk rublemin içinden, bir kısmını da yola çıkmadan bazı eşyalarımı satarak temin ettim, öyle ki «sermayem» olduğu gibi kaldı. «Ama ,diye düşünüyordum, hep böyle yana sapacak olursam, pek uzağa gidemem». Yüksek okul talebesiyle olan hâdiseden «ülkünün» beni hâtıralar silik bir hal alıncaya kadar ileri sürükliyerek hakiki hayattan uzaklaştırabile-ceği neticesi çıkıyordu. Rinoçka vakasındansa "Unun tersine bir sonuç çıkıyordu, yani hiçbir «ülkü» beni ezici bir hakikatin karşısında birdenbire duraklamaktan, «ülkümün» uğruna

192

DELİKANLI

DELİKANLI

193

yıllarca didinerek temin ettiğim şeyleri feda etmekten alıkoyamıyacaktı. Gene de her iki sonuç doğruydı.

ALTINCI BÖLÜM I

Ümitlerim tam olarak yerine gelmedi; onları evde yalnız bulamadım, gerçi Versilov yoktu ,ama annemin yanında Tatyana Pav-lovna oturuyordu, ne de olsa yabancı birisiydi, iyiliksever duygularımın yarısı birdenbire duman oldu gitti. Bu gibi hallerde çabucak değişivermem şaşılacak bir şeydir; bir toz, yahut kıl kadar bir şey iyiyi kovup onun yerine kötüyü getirmeye yetiyordu. Kötü duy-gularsa, kinci olmadığım halde, ne yazık ki çabucak kovulamıyordu. içeri girince annemin, Tatyana Pavlovna ile aralarında geçen pek canlı bir konuşmayı hemen kestiğini farkeder gibi oldum. Kızkardeşim benden birkaç dakika önce işinden dönmüştü, küçük odasından henüz çıkmıyordu.

Evimizin üç odası vardı. Her zaman bir arada oturduğumuz orta oda yahut misafir odası oldukça büyüktü, hemen hemen iyi denecek şekilde döşenmişti. Burada yaylı, kırmızı kadifeyle kaplı kanepeyle koltuklar vardı, ama kadifelerinin havı dökülmüştü (Versilov kılıftan hoşlanmıyordu), birkaç halı, birkaç masa, lüzumsuz sehpa duruyordu. Ondan sonra sağda küçük, dar, tek pencereli Versilov'un çalışma odası geliyordu; burada kötü bir yazı masası, masanın üstünde de hiç kullanılmıyan birkaç kitapla unutulmuş kâğıtlar masanın önünde onun kadar kötü, kırık, bir köşesinden yukarı yayı fırlamış bir koltuk vardı, Versilov bu kanepeye oturup kalkarken sık sık inler, sövüp sayardı. Gene bu çalışma odasında, gene eski yumuşak kanepeye yatağını seriyorlardı. Versilov, bu çalışma odasından nefret ediyordu, hem galiba burada bir iş yaptığı da yoktu, misafir odasında saatlerce tembel tembel oturmaktan hoşlanırdı. Misafir odasının solunda tıpkı bunun gibi daha bir oda vardı: burada annemle kızkardeşim yatıyorlardı. Misafir odasına koridordan girilirdi, bu koridorun sonunda da ahçı kadın Lukerya'nın oturduğu mutfak kapısı vardı, yemek pişirildiği zaman bütün ev yanmış yağ kokusuyla dolardı, öyle dakikalar olurdu ki Versilov, bu mutfak kokuları yüzünden kendi hayatına, talihine lanet ederdi; yalnız bu noktada ona hak veriyordum,

kokular odama gelmemekle beraber ben de öteden beri mutfak kokularından nefret ederim. Yukarda, tavan arasında küçük bir oda da oturuyordum, buraya çok dik, gıcırtılı bir merdivenden çıkıyordum. Burada başlıca şu eşya-

DELİKANLI I — FOR.: 13/14DELİKANLI

lar vardı: yarım yuvarlak bir pencere, çok alçak tavan; Lukerya'nın geceleri benim yatmam için bir yatak çarşafı sererek üstüne bir yastık koyduğu muşamba kaplı bir kanape, bunlardan başka eşya olarak da en bayağı dülgere yapısı bir masa ile ortası delik hasır sandalye bulunuyordu.

Ama bir zamanki konfordan kalan bazı eşyalar da yok değildi; meselâ misafir odasında hiç de kötü sayılmayacak fakfurdan bir lâmba, duvardaysa Dresden Madonası'nın çok güzel taş basması bir resmi, gene burada karşıki duvarda Floransa Büyük Kilisesinin tunç kapılarının pek büyük boyda güzel bir fotoğraf isı asılıydı. Aynı odanın bir köşesinde büyük ikon dolabı duruyordu, burada soydan kalma kutsal tasvirler vardı, bunların içinde «Bütün Azizler» e ait tasvirin gümüş kabartmasının örtüsü altın kaplamalıydı (emniyet sandığına yatırmak istedikleri de buydu), öteki «Meryem Ana» tasvirinin örtüsü de inciyle işlenmiş kadifedendi. Tasvirlerin önünde her dinî bayramını arifesinde yakılan bir kandil asılı duruyordu. Versilov, anlaşılan tasvirlerin taşıdıkları anlama aldırış etmiyordu, (ancak bazan, dişini sıkarak, kandil ışığının altın yaldızlı örtüye çarparak aksetmesinden yüzünü buruşturur, gözlerine zarar verdiğinden şikâyet ederdi, ama gene de annemin kandili yakmasına engel olmazdı.

DELİKANLI

195

Her zaman hiç ses çıkarmadan, asık bir yüzle, köşede bir yere bakarak içeri girerdim, bazan girerken selâm bile vermezdim. Her zaman da o günkünden çok daha erken eve dönerdim, yemeğimi yukarı, odama gönderirlerdi. Bu sefer odaya girince birdenbire: «Merhaba anne» dedim, eskidense bunu yapmıyordum, ama gene utancımın bu defa da yüzüne bakmaya cesaret edemedim, karşı tarafa geçip bir sandalyeye oturdum. Çok yorulmuştum, ama buna aldırış etmiyordum.

Tatyana Pavlovna bir yılan gibi ıslık çalarak:

— Bu terbiyesiz, eve hâlâ eskisi gibi kaba kaba girmeye devam ediyor, dedi.

Eskiden de beni böyle paylardı, bu biçim konuşmalar da onunla benim aramda âdet olmuştu.

Annem, kendisine selâm vermeme sanki şaşmıştı:

— Merhaba... diye cevap verdi. Sonra hemen utanarak:

— Yemek çoktan hazır, dedi, yalnız çorba soğumasaydı, şimdi söyleyimde köfteleri...

Mutfağa gitmek için acele acele yerinden kalktı, ben de geçen bir ay içinde ilk defa annemin bana hizmet etmek için büyük bir

196

çeviklikle ayağa kalktığını farkederek utanç duydum, oysaki daha önceleri bunu kendim istiyordum.

— Çok teşekkür ederim anne, ben yemek yedim. Size engel olmazsam burada oturup dinleneyim.

— Eh... peki!... Neden olmasın, otur...

— Hiç üzölmeyin, anne, bir daha Andrey Petroviç'e karşı kabalık edecek değölim, diyerek sözü kestim.

Tatyana Pavlovna:

— Aman efendim, ne büyük bir alicenaplık! diye bağırdı. Sonya, ona hâlâ siz demeye devam ediyor musun? Böyle (hem de öz annesinden) itibar görecekt kadar adam oldu mu? Baksana, karşısında sıkılıyor, ezilip büzüöüyordun, ne ayıp!

— Bana sen dersenez pek hoşuma gider, anne!

Annem çabuk çabuk:

— Ah... Peki, güzel, peki, söylüyeyim, dedi. Ben... zaten her zaman söylemiyorum ki... Peki, bundan sonra aklımda olsun.

Bunları söylerken kıpkırmızı kesildi. Yüzü pek güzelleşmişti... Yüzünde saflık okunuyordu, ama hiç de safillik değil, biraz solgundu, kansızdı. Yanakları çok zayıftı, hattâ içeri çöküktü, alınıdaysa birçok buruşukluklar birikmeye başlamıştı, ama gözlerinin yanlarında henüz yoktu, oldukça iri, açık renk gözleri de her zaman öyle yumuşak, öyle sakın bir ışıkla patlıyordu ki! ilk gördüğüm gün beni kendisine çeken de bu ışık olmuştu. Yüzünde öyle hüznü yahut acındırıcı hiç birifâde bulunmamasını da seviyordum; tersine, bazan boşboşuna öyle sık sık ürkmese, bir sebep yokken öyle korku içinde yerinden fırlamasa yahut her şeyin eskisi gibi olduğuna (her şey «eskisi gibi» olunca mesele yoktu) kanaat getirinceye kadar herhangi bir konuşmaya korka korka kulak vermeseydi, yüzünün ifadesi hattâ neşeli bile sayılabilirdi. Evet, yeter ki bir şey değişmesin, yeter ki yeni bir şey, hattâ mesut bir şey de olsa, yeni bir şey de olsa, yeni bir şey olmasa!... Çocukluğunda herhangi bir şeyle korkutulmuş olduğu akla gelebilirdi. Gözlerinden başka biraz uzunca yüzünün şekli de hoşuma gidiyordu, hem galiba elmacık kemikleri biraz daha ufak olsaydı, sade gençliğinde değil, hattâ şimdi bile çok güzel bir kadın sayılabilirdi. Şimdi de yaşı otuz dokuzdan fazla değildi, ama koyu sarı saçlarının arasından pek çok ak saç göze çarpıyordu.

Tatyana Pavlovna gerçek öfkeyle anne-yüzüne baktı.198

DELİKANLI

DELİKANLI

199

— Bu çocuğun önünde titremek ha! Çok gülünçsün, doğrusu, Sofya; beni kızdırıyorsun!

Annem, Tatyana Pavlovna'nın yüzünde gülümsemeye benzer bir şey fark ederek:

— Ah, Tatyana Pavlovna, ona şimdi böyle davranmasaydınız! Belki şaka ediyorsunuzdur, ha! dedi.

Tatyana Pavlovna'nın azarını bazan sahiden de ciddiye almak imkânsızdı, ama gülüm-semişse bile tabî yalnız anneme gülümsemişti, çünkü iyi kalbli olduğu için onu çok severdi, hem de şüphesiz annemin bu dakikada benim uysallığımdan bahtiyarlık duyduğunu fark etmişti.

Kendisine cevap vermek gerektiğini an-lıyarak:

— Kendiniz durup dururken insanlara saldırırsanız, Tatyana Pavlovna, ben de tabî bunu duymamazlık edemem, hem de bunu eskiden hiç söylemezken bugün içeri girerken «merhaba anne» dediğim bir zamanda yapıyorsunuz.

Tatyana Pavlovna parlıyarak;

— Şuna da bakın, diye haykırdı, bunu kahramanlık sayıyor? Ömründe bir defa nazik davrandım diye önünde diz mi çökeceklerdi senin? Hem bu seninki nezaket midir? içeri girerken neden köşeye bakıyorsun? Ona

nasıl bağırıp çağırdığını bilmiyor muyum sanıyorsun? Bana da merhaba diyebilirdin, seni ben kundakladım, senin vaftiz ananım ben!

Tabî cevap vermeye tenezzül etmedim.

Tam bu sırada kızkardeşim içeri girdi, hemen onunla konuşmaya başladım;

— Liza, bugün Vasin'i gördüm, seni sordu. Onunla tanışıyor musun?

Yanıma otururken şefkatle yüzüme bakarak tabî bir sesle:

— Evet, Luga'da, geçen yıl tanışmıştık, diye cevap verdi.

Bilmem neden Vasin'den konuşunca hemen kızaracağını sanmışım. Kızkardeşim sarışındı, açık sarı saçlı sarışın, saçlarının rengi ne annemin, ne de babasının saçlarının rengine benzemiyordu: ama gözleri, yüzünün biçimi hemen hemen anneminki gibiydi. Çok çekik, düzgün bir burnu vardı; ama kendine göre daha bir özelliği vardı, o da yüzündeki küçük küçük çiller; annemdeyse hiç çil yoktu. Versilov'a benzeyen tarafı pek azdı, belki sadece vücudunun inceliğini, kısa olmıyan boynunu, yürüyüşünde seçilen lâtif bir hali ondan almıştı. Benimle ufak bir benzerliği yoktu, biz birbirine zıt iki kutuptuk.

Liza;

— Kendileriyle üç ay kadar görüşmüştüm, diye ilâve etti.

200

DELİKANLI

— Kendileri diye Vasin'den mi konuşuyorsun, Liza? Kendilerini değil, kendisini demek gerektir. Sözünü düzelttiğim için özür dilerim, kardeşim, ama galiba senin terbiyeni büsbütün boşlamışlar, buna çok üzüldüm, doğrusu...

Tatyana Pavlovna kıpkırmızı kesilerek:

— Annenin önünde böyle bir şey söylemekten utanmıyor musun? dedi. Hem yalan söylüyorsun, hiç de ihmal etmediler.

Annemin tarafını tutarak sert sert:

— Annem için bir şey söylediğim yok zaten, dedim. Şunu bilinizki, anne, Liza'ya sizin ikiziniz gibi bakıyorum, iyi kalblilik bakımından, karakter bakımından onu öyle güzel yetiştirmişsiniz ki... herhalde siz de eskiden böyleydiniz, şimdi de öylesiniz, şimdiye kadar da öyleydiniz, her zamanda böyle kalacaksınız... Ben sadece şu dış perdahtan, ama gene de gerekli olan, kibarlığın doğurduğu bütün o budalalıklardan konuşuyorum. Sadece öfkelendiğim bir şey varsa o da Versilov, sen Vasind'en konuşurken kendisini değil de kendilerini dediğini duysaydı, herhalde bunu hiç düzeltmezdi, çünkü bize karşı öyle gururlu, öyle kayıtsız davranıyor ki! İşte beni kudurtan da bu ya!

Tatyana Pavlovna, gözleri parlayarak:

— Kendisi daha bir şey bildiği yok, bir de başkalarına ders vermeye kalkışıyor. Bir daha, beyefendi, ne annenin, ne de benim önümde «Versilov» demeye cüret etmeyin, böyle bir şeye asla katlanamam, diye bağırdı.

— Anne, ben bugün aylık aldım, elli ruble, lütfen altın, buyurun!

Yanına yaklaşır parayı uzattı; hemen telâşlandı.

Paralara dokunmaktan korkuyormuş gibi:

— Bilmem ki nasıl alayım! diye mırıldandı.

Ne demek istediğini anlamadım.

— Amma da yaptınız, anne, beni bu aileye bir oğul, bir kardeş olarak kabul ediyorsanız...

— Ah; sana karşı suçluyum, Arkadiy; bazı şeyleri itiraf etmek isterdim, ama bilmem ki... çok korkuyorum...

Bunları ürkek ürkek, yaltaklanır gibi gü-lümsiyerek söyledi; ne demek istediğini gene anlamadım, sözünü kestim:

— Ha, sahi, anne, bugün Andrey Petro-viçle Sokolskiy'lerin dâvası bir karara bağlanacağım biliyor muydunuz?

Korkusundan ellerini avuçlariyle birbirine yapıştırarak (bu ona mahsus bir harekettir):202

DELİKANLI

DELİKANLI

203

— Ah, biliyorum, dedi.

Tatyana Pavlovna bütün vücudiyle titri-yerek:

— Bugün mü? diye sordu. Buna imkân yok, böyle bir şey olsaydı söylerdi.

Anneme dönerek:

— Sana söyledi mi? dedi.

— Hayır bugün karar verileceğini söylemedi. Bütün haftayı öyle bir korku içinde geçirdim ki! Hiç olmazsa dâvayı kaybetseydi, dua ederdim, bu yükten kurtulur, gene eskisi gibi yaşadık.

— Demek size de söylemedi, anne! diye haykırdım. Ne adam, ha! İşte onun bize karşı kayıtsızlığının, kurumluluğunun bir misali, demin ne demiştim ben?

Tatyana Pavlovna ileri atılarak;

— Peki; ne karar verilmiş, ne karar verilmiş? diye sorup duruyordu. Söylesene!

Koridorda Versilov'un adımlarını duyarak:

— İşte geliyor! Belki kendisi anlatır, diyerek çabucak gidip Liza'nın yanına oturdum.

Kızkardeşim;

— Ağabey, Allah aşkına anneme merhamet et, Andrey Petroviç'e karşı sabırlı davran, diye fısıldadı.

— Peki, peki, zaten o niyetle eve dön-müşüm, dedim, elini sıktım.

Liza, güvensizlikle yüzüme baktı, hem bunda haklıydı.

II

Kendinden pek memnun bir halde içeri girdi, öyle de memnundu ki keyfinin yerinde olduğunu gizlemeye bile lüzum görmedi. Hem son zamanlarda önümüzde teklifsizce içini açmağa alışmıştı, hem kendisinin yalnız kötü taraflarını değil, gülünç taraflarını bile gösterdi, ki bunu yapmaktan herkes korkar; ama her şeyi en ufak ayrıntılarına kadar anlıyaca-ğımızı da biliyordu. Tatyana Pavlovna'nın işaret ettiğine göre son yıllarada üstbaş bak-mından kendisini alıvermişti: her zaman yakışık alacak bir şekilde giyiniyorsa da elbiseleri eskiydi, seçmede titizlik de göstermiyordu. Doğru, bir gömleği iki gün giymeye hazırdı, bu da annemi kaygılandırıyordu; bu onlarca büyük bir fedâkârlık sayılıyordu, ona candan bağlı olan bütün bu kadınlar da bunda bir kahramanlık görüyorlardı. Versilov, her zaman Yumuşak, geniş kenarlı, siyah şapka giyerdi; «kapıdan girerken şapkasını çıkarınca, aralarından birçok ağarmış saçlar görünen sık saçları "Aşında kabarıverdi. Şapkasını çıkarırken saç-seyretmek hoşuma giderdi;205

— Merhaba; hepiniz toplanmışsınız, hattâ o bile aranızda! Sesini daha holden duydum; beni çeğiştiriyordu, galiba?

Keyfinin yerinde olduğunu gösteren bir işaret de benimle alay etmeseydi. Ben, tabiî cevap vermiyordum. Lukerya, elinde bir sürü paketle içeri girdi, masanın üstüne koydu.

— Yendik, Tatyana Pavlovna; dâva kazanılmıştır, prensler yargıtaya vermeye cesaret edemezler. Dâvayı ben kazandım! Hemen bin ruble borç para buldum. Sofya, elindeki işi bırak gözlerini yorma. Liza: işten mi geldin?

Liza, şefkatli bir yüzle:

— Evet, baba, diye cevap verdi. Kızkardeşim ona baba diyordu, bense buna hiç yanaşmak istemiyordum.

— Yoruldun mu?

— Yoruldum.

— işi bırak, yarın gitme, büsbütün bırak.

— Baba, böyle olursa benim için daha fena!

— Rica ederim.. Kadınların çalışmasından hiç hoşlanmam, Tatyana Pavlovna:

— Çalışmadan oturmak olur mu? Kadın olur da çalışmaz mı hiç!...

— Biliyorum, biliyorum, bütün bunlar çok güzel, çok doğru, ben de bunu böylece kabul ediyorum; ama ben asıl el işinden konuşuyorum. Biliyorum sunuz bu bende galiba çocukluk hâtıralarımdan kalma marazı, daha doğrusu yanlış bir izlem olacaktır. Beş altı yaşında bir çocukken hatırımda kaldığına göre sık sık (tabiî tiksinierek) yuvarlak masanın çevresinde oturan akıllı, sert ,ciddî tavırlı kadınları, masanın üstündeki makaslan, kumaşı, bıçkileri, moda dergisini gözlerimin önüne getiririm. Hepsi, azametle ,yavaş yavaş başlarını salh-yarak, ölçerek, hesaphıyarak, kesip biçmeye hazırlanarak fikir yürütür, düşüncelerini söylerlerdi. Beni o kadar seven bütün o şefkatli yüzler, birdenbire taştan birer kaleye dönmüştür; biraz yaramazlık edeyim desem hemen odadan dışarı götürürler. Hattâ zavallı dadım bile elimden tutmuş, bütün isteklerime, bağırımlarıma aldırış etmeden, sanki karşısında cennet kuşu varmış gibi gözlerini bir yere dikip dinler, işte biçkiye başlamadan önce o zeki yüzlerin aldığı ciddî, azametli ifadeyi hatırlamak nedense şimdi bile bana acı geliyor. Tatyana Pavlovna, kibarlığa

uymıyan bir şey olmakla beraber, siz de biçki biçmekten pek hoşlanıyorsunuz, ama ben gene de hiç ça-lışmıyan kadını daha çok severim. Sakın alınayım deme Sofya!... Hem zaten senin haddine mi! Kadının zaten çalışmalarda büyük bir kudreti vardır. Hoş, bunu sen de bilirsin ya, Sonya. Sizin düşünceniz nasıl, Arkadiy Makaroviç, herhalde itiraz edersiniz?206

DELİKANLI

— Yo, hiç, dedim. Kadının büyük bir kudreti vardır, demiştiniz bu söz, çok güzel, gerçi bunu ne diye işle karıştırdığınıza bir türlü aklım yatmıyor? Para yokken çalışmadan durmak imkânsız olduğunu kendiniz de bilirsiniz.

Saadetinden bütün yüzü parlıyan anneme (Versilov benimle konuştuğu zaman annem baştan ayağa kadar ürpermişti);

— Ama artık yeter, dedi, hiç olmazsa ilk zamanlar el işlerinizi görmeyim, bunu kendim için rica ediyorum. Arkadiy, sen de zamanımızın genci olduğundan herhalde az çok sosyalist olmalısın; inanır mısın, dostum, tembelliği en çok sevenler, daima emekleriyle yaşıyan halktan olan insanlardır!

— Tembellik değil, dinlenmedir belki...

— Hayır, hayır, gerçekten tembellik, düpedüz iş yapmama; ideal bu! Her zaman emekle yaşıyan birini tanımuştım, gerçi halktan- da değildi; oldukça ileri görüşlü, okumuş bir adamdı, hem kendi fikrini yürütmesini de biliyordu. Bütün ömrünce, belki her gün sonsuz bir istekle, içi titriyerek tam bir tembelliğe kavuşmayı hayal etmişti, öyle ki bu ide-ailini mutlakiyete, hududu olmıyan bir bağımsızlığa, ebediyen hür kalarak tembel tembel oturup olan bitenleri seyretmeye kadar götürüyordu. Bu da ta işinde kırılncaya kadar

DELİKANLI

207

böyle sürüp gitmişti; kırılınca da artık bir daha tamir etmeye imkân yoktu; hastanede öldü. Bazan emeğin zevkli bir şey olduğunu tembel, ama tabiî erdemli insanların uydurduklarına ciddi olarak inanacağım geliyor. Bu ülkü geçen yüzyılın sonlarında ortaya atılan «Cenevre Ülkülerinden» biridir. Tatyana Pav-lovna bundan üç gün önce gazeteden bir ilân kesip almıştım, işte burada (yelek cebinden bir kâğıt parçası çıkardı,) bu, klâsik dillerde aritmetik bilen, tavan arasına, her yere gitmeye hazır o binlerce «üniversite talebe» le-rinden biridir. Bakın, dinleyin: «Kadın öğretmen, bütün okullara hazırlar (işitiyor musunuz, bütün okullara), aritmetik dersleri verir», yalnız bir satır yazı, ama ne basmakalıp şey! Bütün okullara hazırlıyor, eh, tabiî, aritmetik de var! Hayır, atrimetik ayrıca göze çarpıyor. Bu, artık gerçek bir açlık, yoksulluğun son haddi olduğu apaçık. Burada dokunaklı olan taraf da şu beceriksizliktir: anlaşılan kızcağız kendini öğretmenliğe hiç hazırlamamış, hem de sanmam ki bir şey öğretebilsin. Ama ne yapıp yapmış, son rublesini gazeteye vererek bütün okullara hazırladığım, üstelik de aritme-dersleri verdiğini ilân etmiş! Per tuutto ile e in altri siti.*

Tatyana Pavlovna;

Bütün dünyada ve başka yerlerde.208

DELİKANLI

— Ah, Andrey Petroviç, ona yardım etmeliydi! Nerede oturuyor? diye sordu.

Versilov:

— Adam sende, bunun gibileri pek çok! diyerek adresi cebine soktu. Bu torba kâğıdının içindekiler hep hediye, sana Liza, size de Tatyana; Sofya ile ben tatlı şeylerden hoşlanmayız. Hediyelerden sana da pay var, delikanlı. Hepsini kendi elimle Yesilev ile Balle'-den aldım. Lukerya'nın dediği gibi pek fazla «aç oturduk». (N. B. Hiçbir zaman, hiç kimse bizim evde aç oturmamıştı), işte burada üzüm, bonbon, düşes armudu, çilek pastası, hattâ güzel likörden bile aldım; fındık da aldım. Şu da merakla değer ki çocuğuğum-dan bugüne kadar fındık yemesini seviyorum, Tatyana Pavlovna, hem en adî cinsleri bile. Liza bana çekmiş; o da tıpkı sincap gibi fındık çıtırdatmasını sever. Ama biliyor musunuz, Tatyana Pavlovna, bazan öyle

ansızın hâtıralarını canlandırırken bunların arasında bir an ormanda bulunduğunu, fındıklıkta kendi elinle fındık kopardığını gözlerinin önüne getirmek kadar hoş bir şey yoktur... Günler hemen hemen güz günleridir, ama gökyüzü açıktır, bazan öyle de serin olur ki lOrmana dalar, bir yere gizlenirsin, her yer yaprak kokar,.. Bakışlarınızda sevimli bir şey görüyorum, Arkadiy Makaroviç?

DELİKANLI

209

— Benim de çocukluğumun ilk yılları köyde geçmişti.

— Nasıl olur, sen galiba Moskova'da yaşıyordun... yanılmıyorsam.

Tatyana Pavlovna söze karışarak:

— Siz Moskova'ya geldiğiniz zaman o, Andronikov'larda oturuyordu; ondan önce rahmetli teyzeniz Varvara Stepanovna'nın yanında köyde kalmıştı, dedi.

— Sofya, al şu paraları da sakla. Bugünlerde daha beş bin ruble vermeyi vadettiler.

Tatyana Pavlovna:

— Demek ki artık presler için hiçbir ümit yok? diye sordu.

— Hiç ümit yok, Tatyana Pavlovna.

— Ben her zaman sizin, ailenizin tarafını tuttum, aile dostunuzum, gerçi prensler bana yabancıysalar da, vallahi, kendilerine acıyorum. Sakın bu sözlerime gücenmeyin, Andrey Petroviç.

— Paylaşmaya hiç niyetim yok, Tatyana Pavlovna.

— Tabii, düşüncemi bilirsiniz, Andrey Petroviç, daha işin başında yarı yarıya paylaşmayı teklif etseydiniz, dâvadan vazgeçerlerdi; şimdi tabii çok geç. Ama ben bu işte hüküm vermeye cesaret edemem... Bunu şu210

DELİKANLI

bakımdan söylüyorum, rahmetli herhalde vasiyetnamesinde onlara miras ayırmadan geçmezdi.

— Miras ayırmak şöyle dursun, herhalde hepsini onlara bırakırdı, yalnız beni mirastan mahrum ederdi, tabii işi gerektiği gibi yapmış, usuliyle vasiyetname yazmasını bilmiş olsaydı; ama şimdi elbette kanun da benden yana! Ne paylaşırım, ne de paylaşmak isterim, Tatyana Pavlovna, işte o kadar.

Bu sözleri hattâ bir çeşit öfkeyle bile söylemişti, oysa sık sık böyle bir şey yaptığı yoktu. Tatyana Pavlovna sustu. Annem hüznünlü hüznünlü başını önüne eğdi: Versilov, onun da Tatyana Pavlovna'mn fikrini doğru bulduğunu anlıyordu.

«Bunda Enis'teki tokadın tesiri var!» diye düşündüm. Kraft'ın bana teslim ettiği, şimdi de cebimde duran mektup belki Versilov'un eline geçmiş olsaydı, feci bir akıbete uğrardı. Birdenbire bütün bu şeylerin benim sırtımda yüklü durduğunu hatırladım; bu düşünce, bütün ötekilerle de ilgili olduğu için, tabii, beni sinirlendirdi.

— Arkadiy, daha iyi giyinmeni isterdim, dostum; şimdi de fena giyinmiyorsun, ama ilerisi için sana çok iyi, insafli, zevk sahibi bir Fransızı tavsiye edebilirdim.

DELİKANLI

211

Birdenbire:

— Bir daha böyle bir teklifte bulunmamanızı rica ederim, diye kafadan attım.

— Neden?

— Tabii, bunda güce gidecek bir şey görmüyorum, ama birbirimizle pek öyle anlaşmış değiliz, tersine anlaşmazlık var aramızda yani yarın prensin yanında yapacak bir işim olmadığı için oraya gitmekten vazgeçeceğim.

— Oraya gitmen, onunla beraber oturman zaten bir iş sayılır.

— Böyle bir düşünce hakarettir.

— Anlamıyorum, doğrusu; ama mademki bu kadar duygulusun, ondan para almadan, öyle devam et. Yanından ayrılırsan kendisim pek üzeceksin; sana çoktan alıştı, bağlandı, bundan emin olabilirsin. Ama gene de kendin bilirsin.

Anlaşılan bu konu hoşuna gitmiyordu.

— Para alma diyorsunuz, bense sizin yüzünüzden bugün alçaklık ettim: önceden tenbih etmediniz, ben de ondan bir aylık maaşımı istedim.

----Demek ki bildiğin gibi de yaptın;

bense, doğrusu istemiyeceğini sanmıştım, şimdiki gençler hepiniz ne kadar da açık göz,212

DELİKANLI

beceriklisiniz! Zamanımızda gençlik diye bir şey yok, Tatyana Pavlovna.

Dehşetli kızırıyordu; ben de kızdım.

— Elinizden kurtulmam gerekiyordu ya... buna siz zorladınız beni, şimdi ne yapacağımı ben de bilmiyorum.

— Ha, sahi, Sofi, hemen Arkadiy'in akmış rublesini ver; sen de, dostum ödemek için bu kadar acele etmeme kızma sakın! Aklında bir teşebbüs olduğunu, sermayeye yahut onun gibi bir şeye ihtiyacın olduğunu yüzünden anlıyorum.

— Yüzümün neler anlattığını bilmem, ama bu para üzerinde size bir şey söyleyeceğini annemden hiç beklemezdim, bense söylemesin diye o kadar rica etmişim ki, diyerek gözlerim şimşekler çakarak anneme baktım.

öyle gücenmişim ki sözle anlatmama imkân yok.

— Arkaşa yavrum, Allah aşkına bağışla, söylemeden hiç yapamazdım...

Versilov bana:

— Dostum, senin sırlarını bana açtığ' için ona darılma, dedi, hem bunu iyi niyetle yaptığına da inan, analık değil mi ya, oğlunun duygularıyla övünmek istedi. Ama inan. Dostum, o söylemeseydi bile senin bir kapitalist

DELİKANLI

213

olduğunu tahmin edebilirdim. Bütün sırların senin namuslu yüzünde yazılı. Onun «kendi ülküsü» var, Tatyana Pavlovna, hani size söylemişim ya.

Ben hâlâ cart curt etmeye devam ederek:

— Benim namuslu yüzümü bir yana bırakalım, dedim, çok defa karşınızdaki insanın içindekileri gördüğünüzü bilirim, gerçi bazı hallerde burnunuzdan ötesini bile görmüyorsunuz ama... ben de zaten insanın düşüncelerine nüfuz etme kabiliyetinize şaşıyordum. Evet, söylediğiniz gibi, benim «kendi ülküm» var. Bunu söylemeniz, tabîî, bir tesadüf ese-riyse de ben gene de doğruyu söylemekten çekinmiyorum; evet, benim «ülküm» var. Bundan ne korkarım, ne de utanırım.

— En önemlisi de utanmamaktır.

— Ama size hiçbir zaman açmam.

— Yani açmaya tenezzül etmem demek istiyorsun, istemez, dostum, istemez sen söylemeden de ülkünün içyüzünü biliyorum; herhalde bu:

«Ben, tssız bir çöle çekiliyorum'».

gibi bir şey olsa gerek, Tatyana Pavlovna! Düşünceme göre Rohtschild yahut onun gibi »ir şey olmak, kendi büyüklüğünün içine çekmek istiyor. Tabîî sizinle bana cömertçe emekli aylığı bağlar, bana belki de bağ-214

DELİKANLI

lamaz, ama hiç değilse onu gördüğümüzle kalırız. Tıpkı genç bir ay gibi görünmesiyle kaybolması bir olur.

içimden titredim. Tabîî, bütün bunlar bir tesadüftü: onun bir şeyden haberi yoktu, hem de Rohtschild'i anmakla beraber, gene de büsbütün başka şeyden konuşuyordu; ama duygularımı,

kendileriyle ilgimi kesip uzaklaşmak istediğimi nasıl olmuştu da böyle dosdoğru tahmin etmişti? Her şeyi tahmin etmişti, hakikaten korkunçluğuna önceden o her zamanki kinizmiyle tuz biber ekmek istemişti. Dehşetli kızdığına hiç şüphe yoktu.

Her şeyi hiç olmazsa bir an için şakaya çevirmeye çalışarak yapmacıklı yapmacıklı güldüm ;

— Anne! Parladığım için özür dilerim, zaten Andrey Petroviç'ten kaçıp gizlenmeye imkân yoktur ki!

— Gülmekle, aziz dostum, çok iyi ettin. Bir insanın gülmekle dış görünüşünde bile ne kadar çok şeyler kazandığını tasarlamak güçtür. Bunu çok ciddî olarak söylüyorum. Tat-yana Pavlovna, onun her zaman aklında sanki pek önemli bir şey varmış, bu durumdan kendisi bile utanıyormuş gibi bir hali var.

— Biraz daha insafli olmanızı rica etmek isterdim, Andrey Petroviç.

DELİKANLI

215

— Haklısın, dostum; ama bir daha bütün bunlara hiç dönmek için herşeyi söyleyip bitirmek de gerek değil mi ya? Moskova'dan hemen bize isyan etmek için geldin, gelişindeki maksadın şimdilik bizce bilinen tarafı budur. Bizi bir şeyle şaşırtmak niyetiyle geldiğinden, tabîî, bahsetmiyorum. Sonra tam bir aydan beri bizde oturuyorsun, gene de bize kafa tutuyorsun, halbuki sen, galiba, akıllı bir insansın, bu sebeple kafa tutmak işini kendi hiçlikleri için öç alacak başka bir şeyleri olmıyanlara bırakabilirdin. Hep kapalı kalmaya çalışıyorsun, ama namuslu görünüşün, kırmızı yanakların, tam bir namuslulukla herkesin gözü içine bakabileceğine dosdoğru şahitlik ediyor. Kara sevdaya tutulmuş, Tatyana Pavlovna, neden şimdi bütün gençler böyle kara sevda hastalığına tutuluyorlar.

— Benim nerede büyüdüğümü dahi bilmediğiniz halde kara sevdaya tutulduğumu nereden bileceksiniz?

— Ha, bilmecenin çözümü buradaymış; demek ki senin nerede büyüdüğünü unuttuğum için bana gücendin!

— Hiç de değil, rica ederim bana budalalıklar yüklemeyin. Anne, Andrey Petroviç, demin güldüm diye beni övmüştü; haydi, gelin de hep beraber gülelim, niçin böyle oturacağız! ister misiniz size kendim için

DELİKANLI

DELİKANLI

217

hikâyeler anlatayım? Hem üstelik Andrey Petroviç, maceralarımın bir şey bilmiyor.

içim dolmuştu. Bir daha şimdiki gibi hepimiz bir arada hiç oturmıyacağımızı, bu evden çıkınca da bir daha geri dönmiyeceğimi biliyordum, bunun için de bütün bu olayların arifesinde kendimi tutamamıştım. Böyle bir sona kendisi beni teşvik etmişti.

Düşüncelerime nüfuz edecekmiş gibi gözlerimin içine bakarak;

— Sahiden gülünçse, tabîî, güzel bir şey olur doğrusu, dedi. Büyüdüğün o yerde, dostum, biraz kabalaşmışsın, ama gene de oldukça terbiyelisin. Arkadiy bugün pek sevimli, değil mi, Tatyana Pavlovna? Nihayet bu paketi çözmekle çok iyi ettiniz.

Ama Tatyana Pavlovna somurtuyordu, Versilov'un sözlerine karşılık başını bile çevirmedi, paketi çözmeye, verilen tabaklara hediyeleri dizmeye devam ediyordu. Annem de tam bir şaşkınlık içinde oturuyordu, tabîî aramızda biçimsiz bir şey olmaya başladığını anlıyor, seziyordu. Kızkardeşim bir daha dirseğime dokundu.

III

En laubali bir tavırla:

— Size sadece, diye anlatmaya başladım, bir babanın sevgili oğlu ile ilk defa nasıl karşılaştığını anlatacağım; bu da tam «büyüdüğün o yerde» olmuştu. ..-

— Dostum, bu... can sıkamaz mı dersin, ha? Bilirsin ki; tous Us genres...

— Somurtmayın, Andrey Petroviç, bunu düşündüğünüz niyetle yapmak istemiyorum. Sadece istiyorum ki herkes gülsün!

— inşallah, yavrum. Hepimizi sevdiğini bilirim... hem toplantımızın tadını kaçırmak istemezsin, diye yapmacıklı yapmacıklı, kayıtsız, kayıtsız, mırıldandı.

— Tabii burada da sizi sevdiğimi yüzümden anladınız, değil mi?

— Evet, biraz da yüzünden.

— Eh, öyleyse ben de Tatyana Pavlov-na'nın yüzünden bana çoktan beri sevdalandığım, tutulduğunu anladım. Bana öyle düşman gibi bakmayın, Tatyana Pavlovna, iyisi mi gelin de gülelim! İyisi mi gülelim!

Tatyana Pavlovna, birdenbire bana döndü, yanm dakika kadar sert sert gözlerimin içine baktı.

— Dikkat et, ha! diyerek gözdağı vererek Parmağını salladı; ama bunu öyle bir ciddilikle yapmıştı ki benim budalaca şakamla "İÇ ilgisi olamazdı, bu başka bir şeye ihtardı: «Yoksa artık kavgaya başlamak mı istiyorsun?» demeye geliyordu.

218

DELİKANLI

— Andrey Petroviç, demek ki hayatımızda ilk defa nasıl karşılaştığımızı hatırlamıyorsunuz?

— Vallahi unuttum, dostum, hem de bunun için bütün kalbimle suçlu olduğumu kabul ediyorum. Sadece bunun çok eskiden, bir yerde geçtiğini hatırlar gibi oluyorum...

— Ya siz anne, galiba altı yahut yedi yaşına kadar bulunduğum köye nasıl geldiğinizi hatırlıyormusunuz? Asıl önemli olan da herhangi bir zaman bu köyde bulunup bulunmadığınızdır, sakın sizi orada ilk defa gördüğümü rüyamda görmüş olmalıyım? Bunu size çoktan beri sormak istiyordum, ama hep geri ye bıraktım; şimdi zamanı geldi.

— Elbette. Arkasenka, elbette! Oraya, Varvara Stepanovna'ya üç defa misafirliğe gitmiştim; ilk defa gittiğim zaman sen daha bir yaşındaydın, ikinci defa dört yaşına basmıştın, daha sonra da sen altı yaşındayken geldim.

— Tamam, işte ben de tam bir aydan beri size bunu sormak istiyordum.

Hatıraların böyle birdenbire hızla canlanmasından annemin yüzü pembeleşti, İçli içli bana sordu:

. — Ta oradan mı beni hatırlıyorsun, Arkasenka?

— Ne bir şey hatırlıyorum, ne de bir şey biliyorum, ama sadece yüzünden, bütün öm-rümce silinmiyecek bir şey kalbimde kalmıştı, bir de o zaman sizin annem olduğunuzu anlamıştım. Bütün o köyü şimdi rüyamda görür gibi görüyorum, dadımın yüzünü bile unuttum. Varvara Stepanovna'yı pek az hatırlıyorum, o da dişleri ağrıdığından hep yanağı bağlı gezdiği için... Evin çevresindeki kocaman ağaçları, galiba ıhlamur ağaçlarıydı, ondan sonra bazan açık pencerelere vuran güneşin göz kamaştırıcı ışığını, çiçeklerle bezenmiş küçük bahçeyi, bahçe yolunu hatırlıyorum, sizi de, anne, çok açık olarak yalnız bir an hatırlıyorum, bu da bir defa beni oradaki köy kilisesinde takdis ettirerek kutsal ekmeği alıp kutsal kâseyi öpmem için yukarı kaldırdığınız andı; bu bir yaz günü olmuştu, kubbenin altından da bir güvercin bir pencereden Öteki pencereye uçarak çıkıp gitmişti...

Annem hayretinden ellerini iki yana açarak:

— Yarabbi! Her şey tıpkı böyle olmuştu, dedi, güvercini de olduğu gibi hatırlıyorum. Tam kutsal kâseyi öperken birdenbire canlandın- «Güvercin, güvercin!» diye bağırdın.

— Yüzünüz yahut ondan bir şey bir ifa-de kafama öyle yerleşmişti ki beş yıl kadar sonra Moskova'da kimse sizin annem olduğunuzu söylemediği halde sizi görür görmez tanı-

220

DELİKANLI

dım. Andrey Petroviç'le ilk defa karşılaştığımız zamansa beni Andronikov'lardan gelip almışlardı; o güne kadar Andronikov'lann evinde arka arkaya tam beş yıl sessizce, neşe içinde yaşayıp gitmiştim. Oturdıkları beylik evi en ufak öteberisine kadar hatırlıyorum, burada şimdi

o kadar ihtiyarlamış gördüğüm, o zamanlarsa evi dolduran bütün o kadınları, kızları hatırlıyorum, Andronikov'u, onun bütün yiyecekleri, tavukları, akbalıkları, domuz yavrularını kendisi şehirden satın alıp torba kâğıtları, paketler içinde getirdiğini, hep kibirlenen karısının yerine de masa başında bize kendi eliyle çorba dağıttığını da hatırlıyorum, başta kendisi olmak üzere masanın çevresinde oturanların hepsi buna hakkahalarla gülerlerdi. Orada kızlar bana Fransızca öğretiler, ama en çok Kırlov'un masallarını seviyordum, birçoğunu da ezberlemiştim, doğruca Andronikov'un küçücük çalışma odasına dalar, bir şeyle uğraşsa da, uğraşmasa da kendisine her gün bir masal anlatırdım. İşte bu masallar yüzünden sizinle de tanışmıştım, Andrey Petroviç. Yüzünüzden yavaş yavaş hatırlamaya başladığınızı görüyorum. — Evet, bazı şeyleri hatırlamaya başlıyorum, evet o zaman bana bir şey anlatmıştın... bir masal mıydı yahut Akıldan Belâ'dan bir şeydi, galiba? Ama ne kadar da kuvvetli hafızan varmış!

DELİKANLI

221

— Hafıza! Nasıl olmasın? Zaten bütün ömrümce yalnız bunu hatırımda tuttum.

— Güzel, güzel, dostum, sen beni hattâ canlandırıyor sun.

Versilov bunları söylerken gülümsedi bile, hemen arkasından annemle kızkardeşim de gülümsemeye başladılar. Güvenlerini gene kazanıyordum ; ama Tatyana Pavlovna yemişleri masanın üstüne dizdikten sonra bir köşeye çekilerek gözlerimin içine kötü kötü bakmaya devam ediyordu.

— Bir gün öyle oldu ki, diye devam ettim, güzel bir sabah birdenbire hayatımda daima tiyatrod a olduğu gibi ansızın sahneye çıkıveren çocukluk dostum Tatyana Pavlovna çıkageldi, beni bir kupa arabasına bindirip götürdü, sonra şık bir konağa getirdi. O zaman siz, Andrey Petroviç, Fanariotova'nın boş evinde oturuyordunuz, bu evi bir zaman-'ar gene sizden satın almıştı; o zamansa Fa-naritova yabancı bir ülkede ydi. O güne kadar ben hep kısa palto giyiyordum; burada bana güzel lâcivert bir redingot, nefis çama-şır giydirdiler. Tatyana Pavlovna bütün gün çevremde döndü, uğraştı durdu, bana birçok eşya satın aldı, bense konaktaki bütün boş odaları dolaşıyor, duvarlardaki bütün ayna-lara bakıyordum, işte böylece de ertesi gün saat ona doğru ansızın hiç beklemediğim bir

DELİKANLI

DELİKANLI

223

zamanda sizin çalışma odanıza girmiştim. Bir gün önce, beni eve yeni getirdikleri zaman da sizi görmüştüm, ama çok kısa bir zaman, o da ayak üstü merdivende... Arabaya binip bir yere gitmek üzere merdivenlerden iniyordunuz; o sıralarda uzun bir ayrılıktan sonra tek başınıza, hem de kısa bir zaman için Moskova'ya gelmişsiniz, bu yüzden her gittiğiniz yerde sizi misafirliğe alıkoyuyorlardı, siz de hemen hemen kendi evinizde yaşamıyordunuz. Tatyana Pavlovna ile beni görünce sade: Vay! dediniz, hattâ durmadınız bile!

Versilov, Tatyana Pavlovna'ya dönerek:

— Bunları ayrı bir sevgiyle anlatıyor, diye işaret etti; Tatyana Pavlovna başını çevirdi, cevap vermedi.

— O zmaanki genç, güzel halinizi şimdi de gözlerimin önünde görür gibi oluyorum. Aradan geçen bu dokuz yıl içinde şaşılacak kadar ihtiyarlamış, çirkinleşmişsiniz, bu samimiliğimi bağışlarsınız tabî; gerçi o zaman da artık otuz yedi yaşında vardınız, ama size hayran hayran bakakalmıştım: öyle şaşılacak, hemen hemen siyah, cila gibi parlak saçlarınız vardı ki! Arasında da bir tek ak saç yoktu; bıyıklarınızla favorileriniz kuyumcu elinden çıkmış gibiydi, bunu anlatmak için başka söz bulamıyorum; yüzünüz solgun, mat renk-teydi, şimdiki gibi hastalıklı solgun değildi,

bugün kendisini görmek şerefine erdiğim kızınız Anna Andrevevna'nın yüzünün rengindeydi; parlak siyah gözleriniz hele güldüğünüz zaman pırıl pıl parlıyan beyaz dişleriniz

vardı. Evet içeri girdiğim zaman beni baştan ayağa kadar süzerek gülmüştünüz; o zaman birçok şeyleri pek öyle ayırdedemiyordum, gülümseyişinizden kalbim sadece neşeyle doldu. O sabah üzerinizde koyu mavi kadife bir ceket, boynunuzda solferino rengi bir boyun atkısı, alanson dantelâlı gömlek vardı, aynanın önünde elinizde bir defterle durmuş, akıldan belâ'dan Çatskiy'in son monologunu, hele

«Arabamı, arabamı getirin!»

diye son bağırışını yüksek sesle okuyup tekrarlıyordunuz.

Versilov;

— Aman yarabbi, diye haykırdı, sahiden de tıpkı böyleydi! O zaman Moskova'da pek az zaman kalmak istememe rağmen, Jileiko-va'nın evindeki aile sahnesinde Çatskiy rolünü oynamayı üzerime almıştım.

Tatyana Pavlovna gülerек:

— Sahiden unutmuş muydunuz? diye sordu.

O, bana hatırlattı! Hem doğrusunu yiyeyim, o zaman Moskova'da geçirdiğim bu birkaç gün, belki hayatımın en iyi günle-

224

DELİKANLI

DELİKANLI

225

rindendi! O zaman hepimiz henüz o kadar gençtik... hepimiz öyle bir ateşle bekliyorduk... O zaman Moskova'da beklemediğim o kadar çok şeyle karşılaşmıştım... Ama devam et, dostun: bu defa ne iyi ettin de böyle etraflıca anlattın...

— Oracıkta durmuş size bakıyordum, birdenbire kendimi tutamadım, bağırdım: «Ah, ne güzel, sahici Çatskiy!» Siz, ansızın bana dönerek sordunuz: «Vay, Çatskiy'i biliyorsun,- ha?» Bunları söylerken de kanepeye oturdunuz, keyifli keyifli kahvenizi içmeye koyuldunuz, o anda öyle güzeldiniz ki elimde olsa hemen yanaklarınızdan öperdim. Orada size, Andronikov'lardan herkesi pek çok kitap okuduğunu, kızların ezbere birçok şiir bildiklerini, «Akıldan Belâ» eserinden bazı sahneleri kendi aralarında oynadıklarını, geçen hafta akşamları hepsi yüksek sesle «Bir avcının hâtıraları» nı okuduklarını söyledim. Bense, her şeyden ziyade Krilov'un masallarını seviyorum, bazılarını da ezbere biliyorum, dedim. Siz de benden ezbere bir şey söylememi istediniz, bunun üzerine size: «Nazlı Gelinlik Kız» ı okudum:

«Gelinlik kız, bir yavuklu düşünüyordu».

Versilov:

— Tamam, tamam, işte şimdi herşeyi hatırladım, diye haykırdı. Ama aziz dostum, seni çok iyi hatırlıyorum: o zaman öyle sevimli, hattâ becerikli bir çocuktun ki! Hem yemin ederim, sen de bu dokuz yıl içinde çok şey kaybetmişsin.

Bu sözlerin arkasından artık hepsi, hattâ Tatyana Pavlovna bile güldüler. Elbette ya, Andrey Petroviç şaka etmek lûtfunda bulunmuştu, hem de ihtiyarladığım anlatan iğneleyici sözlerimin karşılığını aynı akçeyle «ödemmişti». Herkes neşelendi, hem doğrusu güzel, yerinde kullanılmıştı.

— Ben söyledikçe siz gülümsüyordunuz, ama daha yarısına gelmeden beni durdurdunuz, zili çaldınız, içeri giren uşağa Tatyana Pavlovna'yı çağırmasını emrettiniz, o da hemen koşa koşa geldi, ama öyle neşeliydi ki kendisini bir gün önce görmüş olduğum halde hemen hemen tanıyamadım. Tatyana Pâvlovna'nın önünde gene «Nazlı Gelinlik Kız» ı okudum, parlak bir başarıyla de bitirdim; Tatyana Pavlovna bile gülümsedi, sizse, Andrey Petro-viç, hattâ «bravo!» diye bağırıştınız, sonra ateşli ateşli dediniz ki; «Ağustosböceğiyle Karınca» yi okusaydı, eh, insan buna pek şaşmazdı, çünkü onun yadında (yani ben yaşıta) anlayışlı bir çocuk, manalı okuyabilirdi, ama bu:

«Gelinlik Kız bir yavuklu düşünüyor,

DELİKANLI I — FOR. : 15/10226

DELİKANLI

Bu, henüz masumca bir şey».

şiiirini okuması şaşılacak bir şey doğrusu. Dinleyin bakın; «Bu, henüz masumca bir şey» sözlerini nasıl söylüyor. Kısacası hayran olmuştunuz. Bu arada birdenbire Tatyana Pavlovna ile Fransızca konuşmaya başladınız, o da hemen kaşlarını çattı, size itiraz etmeye başladı, hattâ pek hırslanmıştı; ama Andrey Petroviç bir şey istedi mi isteğini yerine getirmemek imkânsız olduğu için Tatyana Pavlovna da beni kendi dairesine götürdü: burada yeniden yüzümü, ellerimi yıkadılar, çamaşırlarımı değiştirdiler, pomatladılar, hattâ saçlarımı bile kıvırdılar. Sonra akşam üzeri Tatyana Pavlovna da şık giyindi, öyle ki ondan böyle bir şey beklemiyordum, kupa arabasına binerek beni de yanına alıp götürdü. Ömrümde ilk defa tiyatrodâ, dolayısıyla de Vitovtova'nın evindeki amatör temsilinde bulunacaktım; mumlar, avizeler, bayanlar, subaylar, generaller, kızlar, perde, sıra sıra sandalyeler; o ana kadar hiç böyle bir şey görmemiştim. Tatyana Pavlovna, arka sıralardan birinde en gösterişsiz bir yere oturdu, beni de yanına oturttu. Burada, tabii, ben yaşta çocuklar da vardı, ama ben artık hiçbir şeye bakmıyordum, kalbim hoplıyarak temsilin başlamasını bekliyordum. Siz sahneye çıkınca, Andrey Petroviç, hayranlıktan gözlerim yaşardı, neden,

DELİK ANLI

227

niçin böyle olduğunu ben de anlıyamıyorum. Hayranlık göz yaşları da ne oluyordu sanki? işte sonra bu dokuz yıl içinde bunu hatırlarken gene şaşıyordum! içim titriyerek komedyayı seyrediyordum, komedyadan, tabii, sadece kadının onu aldattığını, budala, ayağının tırnağı bile olamayacak insanların onu alaya aldıklarını anlıyordum. Baloda okuduğu zaman küçük düşürmek istediklerini, hakarete uğradığını, bütün o miskin insanlara sitem ettiğini, ama onlardan üstün, çok büyük bir insan olduğunu anlıyordum! Tabii Androni-kov'lardaki hazırlığın da anlamama yardım ettiği muhakkaktı, ama sizin oyununuz da fevkalâdeydi, Andrey Petroviç! Sahne denilen şeyi ilk defa görüyordum! Çatskiy giderken merdiven başında; «Arabamı, arabamı getirin!» diye bağırdığı zaman (şaşılacak kadar güzel bağırmıştınız), yerimden fırladım, salonu alkış tufanına boğan insanlarla beraber sizi alkışladım, avazım çıktığı kadar da: «Bravo!» diye bağırdım. Tam bu sırada arkama «Belimden aşağı» bir iğne gibi batan Tatyana Pavlovna'nın öfkeli çimdiğini çok iyi hatırlıyorum, ama o zaman buna aldırış bile etmemiştim! Tabii Akıldan Belâ biter bitmez, Tatyana Pavlovna beni eve götürdü. Yolda arabayla giderken durmadan: «Dans etmeye kalacak değildin ya, sırf senin yüzünden ben de kalmıyorum» diye homurdanıyordunuz,228

DELİKANLI

DELİKANLI

229

Tatyana Pavlovna. Bütün geceyi sayıklama içinde geçirdim, ertesi gün saat onda çalışma odanızın kapısı yanımdaydım, ama kapı kapalıydı, yanınızda da yabancı insanlar oturuyordu, siz onlarla iş üzerinde görüşüyordunuz; sonra birdenbire arabaya binip bütün gün, ta gece yarısına kadar kayboldunuz, ben de öylece sizi görmedim! O zaman size ne söylemek istediğimi tabii hatırlıyamıyorum, zaten bunu o vakit de bilmiyordum, ama sizi elden geldiği kadar çabuk görmek isteğiyle kıvranıyordum. Ertesi gün sabahleyin de Serpuhov'a gittiniz: o sırada alacaklılarınızla hesaplaşmak için Tula'daki çiftliğinizi daha yeni satmıştınız, ama elinizde gene de yağlı bir kuyruk kalıyordu, işte bunun için de daha önce Moskova'ya teşrif buyurmuyordunuz, çünkü alacaklılarınızdan korkuyordunuz bütün alacaklılarınızdan da yalnız bu Serpuhov'lu kaba adam, alacağının bütününe karşılık yansım almaya razı olmuyordu. Tatyana Pavlovna benim sorularıma bile cevap vermiyordu: «Senin nene gerek, bak öbür gün seni pansiyona götüreceğim; hazırlan, defterlerim al, kitaplarını derle topla, hem sandığımı kendin yerleştirmesini öğren, mirasyedi olarak büyüyecek değilsiniz, beyefendi»

falan filan, şu bu diye o üç günü zehir etmişsiniz bana, Tatyana Pavlovna! Size karşı sevdalanan ben zavallıyı Tuşar'ın pansiyonuna götürmekle de her şey sona ermişti, Andrey Petroviç; bu, yani sizinle karşılaşmamız, saçma bir şey gibi gelir insana, ama inanır mısınız, sonra aradan altı ay geçince Tuşar'dan kaçıp size gelmek istemişim!

Versilov, örse vurur gibi;

— Çok güzel anlattın, hem her şeyi bana öyle canlı hatırlatın ki! dedi. Ama söylediğin hikâyede beni en çok hayrette düşüren mesele borçlarımı uzun uzun anlatmandır. Bu ayrıntıların yakışık alamıyacak bir şey olduğunu bir yana bırakırsak bile onlar nasıl elde ettiğini bir türlü anlıyamıyorum?

— Ayrıntılar mı? nasıl mı elde ettim? Size tekrar ediyorum, bütün bu dokuz yılımı sadece size dair bilgi toplamakla geçirdim.

— Garip bir itiraf, hem garip bir vakit geçirme tarzı!

Yan uzanarak oturduğu koltukta döndü, hattâ hafifçe esnedi bile, bunu mahsus yapıp yapmadığım bilmiyorum.

— E, ne dersiniz, Tuşar'dan size nasıl kaçmak istediğimi anlatayım mı?

Tatyana Pavlovna atıldı:

— izin vermeyin, Andrey Petroviç. susturun, odadan kovun şunu!

Versilov, ağır ağır:230

DELİKANLI

— Olmaz, Tatyana Pavlovna, diye cevap verdi; Arkadiy, anlaşılan aklına bir şey koymuş, öyleyse muhakkak anlatıp bitirmesine imkân vermek gerek. Eh varsın anlatsın bakalım! Anlatınca sırtında taşıdığı büyük yükten kurtulmuş olacak, zaten onun için en önemli olan da bu yükü omuzlarından atmaktır. Başla dostum, yeni hikâyene başla; yani söz gelişi yeni diyorum; hiç üzülme, hikâyenin sonunu zaten biliyorum.

IV

— Size kaçtım, yani daha doğrusu size basbayağı kaçmak istedim. Tatyana Pavlovna, beni yerleştirdikten iki hafta sonra Tuşar'ın size yazdığı mektubu hatırlıyor musunuz? Hatırlamıyorsunuz, değil mi? Ama sonraları Marya İvanovna bana mektubu göstermişti, o da ölü Andronikov'un kâğıtları arasına karışmıştı. Tuşar, birdenbire benim için az para aldığını düşünmüş, size yazdığı mektupta da bunu bir onur «meselesi» yapıp pansiyonunda prens, senatör çocukları terbiye edildiğini, verilen ücrete zam yapılmazsa benim gibi belirsiz soydan olan bir talebeyi pansiyonda tutmak kurumun itibarını düşüreceğini yazmıştı.

— Mon cher, sen meselâ...

— Zarar yok, zarar yok, diye sözünü kestim, Tuşar'dan pek az konuşacağım, iki

DELİKANLI

231

hafta sonra ona kasabadan cevap yazdınız, Tatyana Pavlovna kesin olarak isteğini reddettiniz. O zaman pancar gibi kıpkırmızı kesilerek sınıfa girdiğini hatırlıyorum. O, çok kısa boylu, çok tıknaz bir Fransızdı, kırkbeş yaşferındaydı, sahiden de Pariste doğmuştu, tabii kunduracı soyundandı, ama uzun zamandan beri Moskova'da devlet memurluğunda bulunuyordu, yani Fransızca öğretmeni olarak çalışıyordu, hattâ rütbesi bile vardı, bununla da pek gururlanıyordu, kısacası görgüsüz, cahil adamın biriydi. Pansiyonunda talebe olarak topu topu altı çocuktuk; içimizde sahiden Moskova'lı bir senatörün yeğeni de vardı, burada hepimiz tam bir aile gibi yaşıyorduk, bize daha ziyade, çok çok yapmacık bir bayan olan Tuşar'ın karısı göz kulak oluyordu, o, bir Rus memurunun kızıydı. Mektuba kadar geçen iki hafta içinde arkadaşlarımla önünde dehşetli gururlanıyor, lâcivert redingotumla, Andrey Petroviç'le övünerek böbürleniyordum. Onların; peki neden öyleyse senin soyadın Versilov değil de Dolgorukiy, diye sormaları beni hiç şaşırtmıyordu, Çünkü niçin böyle olduğunu ben de bilmiyordum,

Tatyana Pavlovna, bayağı gözdağı yererek;

— Andrey Petroviç! diye bağırdı.232

DELİKANLI

— Annem ise gözlerini benden ayırmadan dinliyordu, hem galiba devam ettmemi istiyordu.

Versilov, dişleri arasından:

— Bu Tuşar... sahiden şimdi onu 'hatırladım, şöyle kısa boylu, acar bir adamdı, diye mırıldandı, ama o zaman onu çok iyi bir insan diye tavsiye etmişlerdi bana...

— Bu Tuşar, elinde mektupla içeri girdi çevresinde altımız birden bir şey ezberlediğimiz büyük meşe masaya yaklaştı, omuzum-dan sımsıkı yakalayıp sandalyeden kaldırdı, defterlerimi toplamamı emretti.

— Senin yerin burası değil orası, diyerek holden sola düşen küçücük odayı gösterdi, burada tıpkı benim yukardaki odamda olduğu gibi âdi bir masa hasır sandalye muşamba kaplı bir kanepede duruyordu. Şaşırdım, çok da, korktum, ürkek adımlarla oraya gittim, hiçbir zaman bana kabaca davranmamıştı. Yarım saat sonra Tuşar sınıftan çıkınca arkadaşlarla bakışıp gülüşmeye başladık; tabii, onlar benimle alay ediyorlardı, ama ben bunu anlamıyordum, neşemizden güldüğümüzü sanıyordum. Tam bu sırada Tuşar bir fırtına gibi içeri girdi, saçlanmdan yakaladı, beni oradan oraya sürüklemeye başladı.

— Asıl çocuklarla bir arada oturamazsın, sen alçak bir soydansın, uşak gibi bir şeysin!

DELİKANLI

233

Bunun arkasından dehşetli acıtarak tombul, pembe yanağıma vurdu. Bu tokat hemen hoşuna gitmiş olacak ki bir, bir daha tokatladı. Hıçkırma hıçkırma ağlıyordum, dehşetli şaşırmıştım. Tam bir saat ellerimle yüzümü kapayıp oturdum, ağladım, ağladım. Ne olmuştu, bir türlü anlamıyordum. Tuşar gibi fena ta-biatli olmıyan, yabancı, hem de Rus köylülerinin kölelikten kurtulmasına o kadar sevinen bir adamın, benim gibi budala bir çocuğu dövmesindeki sebebi bir türlü anlamıyordum. Ama gene de sadece şaşırmıştım, hakarete uğramış değildim; o zaman daha hakaretin ne demek olduğunu bilmiyordum. Bir yaramazlık ettiğimi sanıyordum, ama huyumu düzeltirsem tabii, beni affederler, sonra da gene hepimiz birden neşeleniriz, bahçede koşup oynamaya gideriz, eskisinden daha iyi yaşarız, diye düşünüyordum.

Versilov, bir hayli yorulmuş bir insanın kayıtsız gülümsemesiyle:

— Dostum, bilmiş olsaydım... diye mırıldandı, ne de alçak bir adammış bu Taşur denilen herif! Ama ne de olsa bir gün ken-din de gelip nihayet bütün bunları bize bağış-larsın, biz de eskisinden daha iyi yaşarız.

Bu sefer düpedüz esnedi.

Bu hareketinden bir hayli şaşıarak:234

DELİKANLI

DELİKANLI

235

— Ben onu suçlandırmıyorum ki, diye haykırdım, hiç suçlandırmıyorum, hem inanın Tuşar'dan şikâyetçi de değilim. Zaten beni iki ay kadar dövdü hepsi bu! Hatırlıyorum, hep iyi bir şey yapıp öfkesini geçirtmeye çalışıyordum, ellerini öpmeye koşuyordum, öpüyordum da, hem de ağlıyordum, durmadan ağlıyordum. Arkadaşlarım beni alaya alıyor, benden tiksiniyorlardı, çünkü Tuşar beni ara-sıra uşak gibi kullanmaya başlamıştı, giyindiği zaman elbiselerini getirmemi emrediyordu. Burada uşaklığım bir içgüdü gibi işime yaradı; elimden geldiği kadar yaranmaya çalışıyor, bundan hiç aşağılık duymuyordum, çünkü bu gibi şeyleri henüz anlamıyordum, hattâ şimdi bile o zaman bütün o kişilere akran olmadığımı anlamıyacak kadar budala oluşuma şaşıyorum. Evet, daha o zaman arkadaşlarım bana birçok şeyleri anlatmışlardı, okul iyiydi. Tuşar en sonunda yüzüme vurmaktan ziyade arkama tekme

atmaktan hoşlanmaya başladı. Altı ay sonraysa arasına okşadığı bile oluyordu; ancak durur durur da aslımı unut-mıyayım diye ayda bir defa muhakkak döverdi-Az zaman sonra beni gene öteki çocuklarla bir arada oturttular, beraber oynamaya da bırakıyorlardı, ama Tuşar, tam iki buçuk yıl toplum durumundaki farkı unutmadı, hem pek fazla olmamakla beraber gene de daima bana uşaklık ettiriyordu, bunu da kim olduğumu hatırlatmak için yapıyordu sanırım.

Size kaçışım, daha doğrusu kaçmak isteyişim, bu anlattığım iki ay geçtikten beş ay kadar sonra olmuştu. Hem zaten bütün öm-rümce bir şeye karar vermekte her zaman zorluk çekerdim. Yatağa yatıp yorgam başıma çekince hemen sizi, yalnız' sizi düşünmeye başlıyordum, Andrey Petroviç, bunun neden böyle olduğunu bir türlü anlıyamıyorum. Hattâ rüyalarım bile giriyordunuz. En çok hemen içeri girivereceğinizi, sizin kucağınıza atılacağımı beni oradan alıp kendi evinize, o çalışma odasına götüreceğinizi, gene tiyatroya gideceğimizi hep özliye özliye hayal ederdim. En önemlisi de bir daha ayrılmıyacaktık işte asıl önemli olan da buydu! Sabahleyin uyanınca da gene birdenbire çocukların alayları başlıyordu, benden tiksiniyorlardı; bu çocuklardan biri beni dövmeye başlamıştı; çizmelerini getirmemi emrediyordu; en kötü sözlerle bana soğup sayıyor, dinliyenleri eğlendirmek için de elinden geldiği kadar soyumu sopumu anlatmaya çalışıyordu. Nihayet Tuşar gelince Kalbimde dayanılmayacak bir acı duymaya başlıyordum. Orada beni hiçbir zaman affet-mıyeceklerini biliyordum, çünkü artık suçumun ne olduğunu yavaş yavaş anlamaya başlamış-dım • işte nihayet kaçmaya karar verdim. Bunun üzerine tam iki ay hayal kurmuştum, en sonunda da kararımı verdim; o zaman eylül ayı idi. Cumartesi günü bütün arkadaşların²³⁶

DELİKANLI

pazarı geçirmek üzere evlerine dağılmalarını bekledim, bu aralık da en gerekli eşyalarımı gizlice toplayıp bir bohçaya koydum, bağladım; para olarak cebimde iki rublem vardı. Karanlık basmasını beklemek istiyordum: «Ondan sonra merdivenlerden inerim, diye düşünüyordum sokağa çıkar giderim». Nereye? Andronikov'un bu sırada Petersburg'a nakledildiğini biliyordum, Fanariotova'nın Arbat'-taki evini aramaya karar verdim; «Geceyi bir yerde dolaşarak yahut oturarak geçiririm, sabahleyin de evdekilerden falan; Andrey Petroviç nerede? diye sorarım, Moskova'da değilse hangi kentte yahut hangi memlekette olduğunu öğrenirim. Herhalde söylerler. Giderim, ondan sonra başka bir yerde, başka bir yerde, başka birisine; şu veyahut bu kente gitmek için hangi geçitten geçmek gerektiğini sorarım, eh. ondan sonra da geçitten geçerim, giderim, giderim. Durmadan, dinlenmeden yürürüm; geceleyin bir yerde, çalılarının arasında uyurum: iki ruble ile alacağım ekmek bana uzun zaman yeter». Ama cumartesi günü kaçamadım; ertesi günü yani pazar gününü beklemek gerekiyordu, pazar günü de, sanki mahsus, Tuşarla karısı bir yere gittiler; bütün evde Agafya ile benden başka kimse kalmadı. Sonsuz bir kederle geceyi bekliyordum, hatırlıyorum salonda pencere önünde oturmuş, tozlu sokağa, tahtadan evlere, arasına geçce»

DELİKANLI

237

yolculara bakıyordum. Tuşar kentin hücre bir yerinde yaşıyordu, pencereden geçit yeri görünüyordu ; sakın bu geçit yeri olmasın? diye düşünüyordum. Batan güneş öyle kıpkızıldı, gökyüzü öyle soğuktu ki! Tıpkı bugünkü gibi keskin, sert bir rüzgâr, tozları havaya kaldırıyordu. En sonunda hava büsbütün karardı; kutsal tasvirin önünde diz çöktüm, dua etmeye başladım, ama duaları çabuk okuyordum, acele etmem gerekti; bohçayı aldım dehşetli bir korku duyuyordum, mutfaktan Agafya duyacak diye ödüm patlıyordu, parmaklarımın ucuna basa basa gıcırtilı merdivenlerden inmeye başladım. Kapı kilitliydi, ama anahtar üstündeydi, kapıyı açtım, zifiri karanlık bir gece, ucu bucağı olmıyan, tehlikeli bir bilinmezlik gibi önümde karardı, rüzgâr da kasketimi başımdan çekip almak istedi. Tam dışarı çıkmak üzereyken karşıki kaldırımdan geçen sarhoş bir adamın kısık sesli narası, küfürleri duyuldu; biraz durdum, bakındım, sonra sessizce geri döndüm sessizce yukarı Çıktım sessizce

soyundum, bohçadakileri çıkarıp yüzükoyun yattım, ne ağlıyor, ne de bir şey düşünüyordum, işte o dakikadan baş-«yarak ben de düşünmesini öğrendim, Andrey Petroviç! işte yalnız uşak değil, üstelik korkak da olduğumu anladığım o dakikadan sonra gerçek, tam bir şekilde olgunlaşmaya başladım! Tatyana Pavlovna;238

DELİKANLI

DELİKANLI

239

— Hah, işte bu dakikadan başlayarak ben de senin ne mal olduğunu iyice anladım, diye bağırdı, bu öyle beklenmedik bir zamanda olmuştu ki böyle bir şeye hiç hazırlanmamıştım; sen yalnız o zaman değil, şimdi de uşaksın ; uşaklık senin ruhunda var! Andrey Pet-roviç, seni bir kunduracının yanına çırak verseydi ne olurdu? Zaten böyle yapsaydı, sana iyilik etmiş olurdu, hiç olmazsa bir sanat öğrenirdin! Bundan fazlasını yapmasını ondan kim istiyebilir, kim bekliyebilir? Baban Makar İvanoviç, çocuklarının toplum durumlarının yükseltilmemesini yalnız rica etmiş değil, istemişti de. Bir de Andrey Petroviç'in seni üniversiteye kadar okuttuğunu, onun yüzünden hak sahibi olduğunu taktir etmiyorsun. Baksanıza, çocuklar onunla alay ediyorlarmış, işte o da bunun için bütün insan soyundan öğ almaya yemin etmiş... Mıymıntı seni!

Doğrusun söylüyeyim, bu garip hareket beni şaşırtmıştı. Ayağa kalkıp bir müddet ne söyleyeceğimi bilmeden baktım durdum.

En sonunda sert bir hareketle Versilov'a döndüm.

— Bakın, Tatyana Pavlovna sahiden de yeni bir şey söyledi. Sahiden de ben öyle bir uşağım ki Versilov'un beni kunduracılığa vermediğine şükretmiyorum; hattâ «hak sahibi» olmak bile beni yumuşatamamış, bana Ver-

silov'un hepsini ver, babamı ver demişim... bakın ben ne istemişim. Öyleyse uşak değilim de neyim? Anne, Tuşar'a yalnız başınıza geldiğiniz zaman size gösterdiğim kabul tam sekiz yıldır vicdanımın üstünde ağır bir yük gibi duruyor, anlatmak isterdim, ama şimdi bunun sırası değil, Tatyana Pavlovna anlatmama engel olur. Yarına kadar, Allaha ısmarladık, anne, belki sizinle gene görüşürüz Tatyana Pavlovna! Peki, gene de karısı sağken başka bir kadınla evlenmeyi hiçbir şekilde ha-vasaksına sığdıramıyacak kadar uşaksam siz buna ne dersiniz, ha? Halbuki Emes'te böyle bir şey az daha Andrey Petroviç'in başına gelecekti! Anne, yarın bir başkasiyle evlenecek olan bir kocayla bir çatı altında kalmak istemezseniz, size karşı ölünceye kadar saygı göstermeyi vadeden bir oğlunuz olduğunu hatırlayın, isterseniz gidelim, ancak şu şartla; «Ya o, ya ben», ister misiniz? Hemen şimdi cevap vermenizi istemiyorum: böyle sorulara hemencecik cevap verilemeyeceğini bilirim...

Ama sözlerimi bitirememiştim, en çok da sinirlendiğim için şaşırp kalmıştım. Annem sapsarı kesilmişti, sanki sesi kısılmıştı; ağzından bir tek söz çıkmıyordu. Tatyana Pavlovna yüksek sesle bir şeyler söylüyor, pek de çok pusuyordu, öyle ki söylediklerinden bir şey anlıyamamıştım, bir iki defa da yumruğuyla240

DELİKANLI

omuzuma dürtmüştü. Sadece sözlerin: «değersiz ruhunun bir mahsulü, hakikatlerin baş aşağı getirilmiş uydurma şeklinden başka bir şey değildir» diye bağırdığı hatırımda kaldı. Son bakış, odadan çıkarken kızkardeşimin arkamdan süzen sitemli bakışıydı; arkamdan gözdağı verir gibi başını sallıyordu.

YEDİNCİ BÖLÜM I

Her şeyi yeniden açıkça hatırlayıp üzerimde bıraktığı tesirleri canlandırmak için kendime acımadan bütün bu sahneleri olduğu gibi anlatıyorum. Yukarıya, kendi odama çıkınca, utanmak mı, yoksa ödevini yapan bir insan gibi zaferimi kutlamak mı gerektiğini bir türlü kestiremiyordum. Azıcık tecrübem olsaydı, bu gibi işlerde küçük vir şüphenin fena yorumlanması gerektiğini tahmin ederdim. Ama beni şaşırtan başka bir noktaydı: neye

sevindiğimi bilmemekle beraber şüpheye düşmeme, hem de aşağıdaki imtihanda «çaktığımı» pek iyi bilmeme rağmen dehşetli memnundum-Tatyana Pavlovna'nın öyle öfkeli öf keli sövüp sayması bile bana gülünç geliyor, beni eğlendiriyordu. Bu da herhalde ne yapıp yapıp nihayet zinciri kopararak ilk defa kendim1 serbest duymamdan ileri geliyordu.

DELİKANLI

241

Aynı zamanda durumumu berbadettiği-mi de anlıyordum: şimdi mirasla ilgili bu mektubu nasıl kullanacağımı hiç kestiremiyordum. Şimdi kesin olarak Versilov'dan öç almak için böyle yaptığımı sanacaklardı. Ama daha aşağıdayken bütün bu tartışmalar sırasında mirasla ilgili mektubu bir hakemin kararına bırakmaya, hakem olarak da Vasin'e, Vasin olmazsa daha başka birine baş vurmaya karar vermişim, kime başvuracağımı da biliyordum. «Yalnız bir defa, sadece bu işi cin Vasin'e giderim, diye düşünüyordum, ondan sonra hepsi için uzun zaman, birkaç ay kaybolurum, en çok Vasin'in gözünde kaybolurum; yalnız annemle, kızkardeşimle, belki arasına görüşürüm». Bütün bunlar karmakanşık şeylerdi; bir şey yaptığımı, ama bunun gene de istediğim gibi olmadığını duyuyordum, böyle olmakla beraber gene memnundum; tekrar ediyorum gene de bilmem neden memnunluk duyuyordum.

Ertesi gün yapacağım uzun yaya yolculuğunu göz önünde tutarak erkenden yatmayı düşünüyordum. Ev tutup taşınmaktan başka öyle de olsa, böyle de olsa yerine getirmeyi aklıma koyduğum bazı kararlarım vardı. Ama akşam gene başka bir hâdise olmadan bitemişti. Versilov da beni çok hayrete düşür-meyi bilmişti. Eskiden odama hiç uğramazdı,242

DELİKANLI

odama döneli bir saat olmamıştı ki merdivenlerde onun ayak seslerini duydum: ışık tutmam için bana sesleniyordu. Mumu dışarı tuttum, bir elimi de aşağı uzattım, Versilov elimi yakaladı, yukarı tırmanmasına yardım ettim.

— Merci, dostum, yukarı daha hiç tır-manmamıştım, hattâ evi tuttuğum zaman bile... Burasının böyle bir şey olacağını tahmin ediyordum, ama böyle bir hücre olduğunu aklımdan geçir memiştim.

Hücremin ortasında ayakta durdu, merakla etrafı gözden geçirdi.

— Ama burası tabut, tam mânasiyle tabut!

Sahiden de burasının tabutun içiyle bir benzerliği vardı. Versilov'un ilk bakışta böyle doğru tarif edişine şaşıtm bile. Hücre dar uzundu; omuzum hizasından duvarla damın köşesi başlıyordu, elimi uzatsam damın kenarını tutabilirdim. Versilov, başıyla tavana çarpmamak için ilk dakikalarda iradesi dışında kamburunu çıkararak duruyordu, ama başı tavana değmedi, o da yatağımı sermiş olduğum kanapeye rahat rahat kuruldu. Bana gelince oturmuyordum, sonsuz bir şaşkınlık içinde ona bakıyordum.

— Annem, demin bir aylık bakımın için teklif ettiğin parayı alıp almamayı bir türlü

DELİKANLI

243

kestirememiş. Bu tabut göz önünde tutulacak olursa senden para almak şöyle dursun, tersine bizim sana üste para vermemiz gerek! Burada hiç bulunmamıştım... böyle bir yerde yaşanabileceği aklımdan bile geçmezdi.

— Ben alıştım. Ama aşağıda olan bitenlerden sonra sizi odamda görmeye bir türlü alışamıyorum.

— Oh, evet, aşağıda daha çok kabaydın, ama... benim de kendime göre ayrı gayelerim var, bunları da sana anlatırım, ama buraya gelişimde pek öyle fevkalâdelik yok; hattâ aşağıda olan bitenler de tabîî şeylerdendir; ancak Allah aşkına bana şunu açıkla: aşağıda anlattığın, bizde bunun pek önemli şeyler olduğu kanaatini uyandırıp hücumla geçtiğin şeyler, bize açmak yahut bildirmek istediğin şeylerin hepsi miydi, daha başka anlatmak istediğin şeyler yok mu?

— Hepsi. Yani diyelim ki hepsiydi.

— Pek az, dostum, pek az; doğrusunu söyliyeyim, hücuma geçtiğini, bizi gülmeye teşvik ettiğini, kısacası senin bir şeyler anlatmaya nasıl can attığını görünce daha fazlasını beklemiştim.

— Sizin için hepsi bir değil mi, canım?

— Ben sadece duyguların ölçüsü bakı-undan söylüyorum: böyle bir gösterişe hiç244

DELİKANLI

DELİKANLI

245

lüzum yoktu, bu yüzden ölçü bozuldu. Tam bir ay sustun, hazırlandın, en sonunda da bir şey söyliyemedin.

— Uzun uzun anlatmak istemişim, ama şimdi anlattıklarım için bile utanç duyuyorum. Her şeyi sözle anlatmaya imkân yoktur, bazı şeyleri hiç anılatmamak daha iyi olur. Bakın, ben yetecek kadar anlattım, ama siz anlamadınız ki!

— Ya, demek sen de bazan düşünceni sözle anlatamadığına üzülyyorsun! Bu, asillikten gelen bir üzüntüdür dostum, hem de bu, ancak seçme kişilere vergidir' ;budala bir kişi işte bende söyledim, diye her zaman memnunluk duyar, üstelik de daima gerekenden fazla söyler; yani bir şey söylemiş olmaktan pek hoşlanır.

— Yani benim aşağıda yaptığım gibi; ben de gerekenden fazla söyledim; «bütün Versilov'u» istedim, bu gerekenden çok daha fazladır; bana Versilov'un hiç lüzumu yok.

— Dostum, aşağıda kaybettiklerini burada tamamlamak istediğini görüyorum. Anlaşılan pişman oldun, çünkü bizde pişman olmak demek, hemen gene birisine saldırmak demektir, işte bu yüzden bazan bana saldırıyorsun. Şimdi de ben biraz erken geldim» sense henüz soğumadın, üstelik de tenkide dayanamıyorsun. Ama otur, Allah aşkına otur, sana bazı şeyler anlatmaya geldim, teşekkür ederim, hah şöyle! Aşağıda odadan çıkarken annene söylediğin sözlerden, ne olursa olsun ayrı oturmak bizim için daha iyi olacağı anlaşılıyor. Anneni üzmemek, daha fazla korkutmamak için bu işi elden geldiği kadar sessizce, bir rezalet falan çıkarmadan yapmanı rica etmeye geldim. Hattâ buraya senin yanma kendiliğimden gelmem bile ona cesaret verdi. Henüz barışabileceğimize, her şeyin de gene eskisi gibi olacağına hâlâ inanıyor. Öyle sanıyorum ki şimdi burada seninle bir iki defa yüksek sesle gülmüş olsak onların ürkek kalb-lerini sonsuz bir sevinçle doldururduk. Onların kalbleri gerçi basit kalblerdir, ama içten,, saflıkla seven kalblerdir, öyleyse niçin fırsat düşükçe kendilerini okşamıyalım? İşte bu birincisi, ikincisi; neden mutlaka öç almak hır-siyle dişlerimizi gıcırdatarak, lanetler savurarak, daha bilmem neler yaparak ayrılalım? Hiç şüphesiz ki birbirimizin boynuna sarılmakta mâna yok, ama, şöyle birbirine saygı duyguları besliyerek de ayrılmak olur değil mi ha?

— Bütün bunlar saçma! Rezalet çıkarmadan taşınacağıma söz veriyorum, işte o kadar. "Unları annem için mi, yapmaya uğraşıyorsunuz? Bense öyle sanıyorum ki annemin rahat oluşunun burada hiçbir değeri yoktur, bunu siz lâf olsun diye söylüyorsunuz.246

DELİKANLI

DELİKANLI

247

inanmıyor musun?

Benimle tıpkı bir çocuk gibi konuşuyorsunuz !

— Dostum, bütün bunlar için senden binlerce defa özür dilemeye hazırım, yani benim hesabıma kaybettiğin bütün o şeyler için, çocukluk yıllarında bütün çektiklerin vesaire için özür dilerim, ama cher enfant, bundan ne çıkar? Öyle zekisin ki kendin de böyle budala bir duruma düşmek istemezsin. Hattâ şimdiye kadar bile sitemlerinin asıl sebebinin iyice anlayamıyorum: sahiden de asıl suçum ne? Versilov olarak doğmamış olman mı? Hayır mı dedin? Vay! Alaylı alaylı gülüyor, ellerini bir şey kovar gibi sallıyorsun, öyleyse bu da değil, ha?

— inanın, hayır, inanın. Versilov olmakla kendim için bir şeref bulmuyorum.

— Şerefi bir yana bırakalım: hem de cevabın mutlaka demokratça bir cevap olmalı; mademki bu böyledir, beni niçin suçluyorsun?

— Tatyana Pavlovna demin çok anlamak istediğim, ama o söylemeden önce bir türlü anlıyamadığım her şeyi aydınlattı: bu da şuydu, mademki beni kunduracılığa vermediniz, öyleyse size teşekkür etmem bile gerekir. Hattâ şimdi, hattâ aklımı başıma getirdikleri bu sırada bile niçin böyle nankörlük ettiğimi bir türlü anlıyamıyorum. Buna sakın damarlarımda akan sizin gururlu kanınız sebep-olmasın, Andrey Petroviç ha?

— Zannetmem. Hem bundan başka şunu kabul etmelisin ki aşağıda bütün o uygunsuz hareketlerin, istediğin gibi bana dokunacak yerde sadece annene dokundu, sadece onu üzdü. Halbuki onu yargılamak, galiba, sana düşmezdi. Hem de sana karşı ne gibi bir suç işledi? Sırası gelmişken, dostum bana şunu da anlat: niçin, hangi gayeye hizmet ederek okulda da, lisede de, bütün ömrünce, hattâ her karşına çıkana, duyduğuma göre, gayrimeşru bir çocuk olduğunu söylüyordun? Gene duyduğuma göre bunu ayrı bir çeşit hevesle yapıyor muşsun. Halbuki bütün bunlar hem saçma, hem de en çirkin iftiradan başka bir şey değildir, sen meşru Dolgorukiy'sin, saygıdeğer, hem zekâ, hem de karakter bakımından mükemmel bir insan olan Makar Ivanoviç Dolgorukiy'in oğlusun. Yüksek bir tahsil görmüş olmanı da sahiden eski efendine, Ver-silov'a borçlusun, ama bütün bunlardan ne Çıkar? Halbuki gayrimeşruluğunu şurada burada yaymakla, ki bu pek tabii iftiradan "aşka bir şey değildir, annenin sırnı açığa vuruyordun. Hem hangi yalancı bir gurura kapılar her rasgelen hergelenin önünde anının bir suçu da yoktur, çünkü o, pek temiz

248

DELİKANLI

DELİKANLI

249

karakterli bir kadındır, Versilov'a soyadını taşıyamamasının biricik sebebi de hâlâ başka-siyle evli olmasıdır!

— Peki yeter, sizinle aynı fikirdeyim, hem de zekânıza çok inandığım için beni öyle uzun uzadıya azarlamaktan vazgeçeceğiniz ümidederim. Siz, ölçü denilen şeyi öyle seversiniz ki! Ama her şeyin bir ölçüsü vardır, hattâ anneme karşı böyle birdenbire uyanan sevginizin bile... iyisi mi bakın ne yapalım: mademki odama kadar gelmeye, burada on, on beş dakika kadar oturmaya karar verdiniz (niçin geldiğinizi hâlâ anlamıyorum, eh, diyelim ki annemi yatıştırmak için böyle yaptınız), üstelik de aşağıda olan bitenlerden sonra dahi benimle böyle hevesli hevesli konuşuyorsunuz, öyleyle oldu olacak gelin de bana babamdan, Makar Ivanoviç'ten, şu manastır manastır dolaşan gezgiden söz açın. Onun için bilmek istediklerimi sizden öğrenmek isterdim; zaten çoktan bunu size sormak ni-yetindeydim. Belki de uzun bir zaman sizden ayrı kalacağım için başka bir soruma da karşılık vermenizi isterdim; bütün bu yirmi yıl içinde nasıl oldu da medenileştirici tesirinizi göstererek annemi, şimdiyse hattâ kız-kardeşimi, ilk zamanlar da bulunduğu karanlık çevrenin tesirlerinden kurtarmak, yanlış inanışlarım dağıtmak elinizden gelmedi? Oh, onun temizliğinden söz açmayın! O, ahlâk bakımından, affedersiniz, daima sizden çok daha yüksekti ama... hakikatta yaşı-yan bir ölüdür. Yalnız Versilov yaşar, çevresinde ona bağlı olan her şey onu kuvvetleriyle, canlı usareleriyle beslemek şerefine ermek için mutlak bir zorunluğun tesirleri altında sürünür dururlar. Peki ama, bir zamanlar o da canlıydı, değil mi? Elbette ki onun bir şeyini sevmiştiniz. Elbette ki bir zamanlar o da kadındı?

— Dostum, şunu bilmelisin ki hiçbir zaman değildi, diye cevap verdi, hemencecik de o kadar iyi hatırladığım, beni o kadar kudurtan, benimle konuşurken her zaman takındığı o tavrı takındı; yani bir bakarsın en saf bir insan gibi görünür, bir bakarsın içi dışı en derin bir

alayla dolu gibi gelir, öyle ki bazan yüzünün gösterdiği gerçek anlamı bir türlü anhyamazsın. Hiçbir zaman kadın değildi! Rus kadını hiçbir zaman kadın olamaz.

— Lehli kadın, Fransız kadını, kadın olur mu? Yahut italyan, şehvetli italyan ka-dını», işte Versilov gibi yüksek tabakadan olan Bedeni bir Rus kendine çekebilecek bir kadındır değil mi?

Versilov gülerек;

— Bir ıslavlık taraftariyle karşılaşacağımı ne bilirdim?250

DELİKANLI

Anlattığı hikâyeyi olduğu gibi hatırlıyorum: büyük bir istekle, hem de görünür bir zevkle anlatmaya başlamıştı. Hiç de gevezelik etmek yahut annemi yatıştırmak için gelmediğini çok iyi anlıyordum, belliydi ki başka bir gayesi vardı.

II

— Annenle beraber yaşadığımız o yirmi yılı, tam bir sessizlik içinde geçirdik, diye gevezeliğe başladı (son derece yapmacıklı, hiç de tabîî olmıyan bir tavırla anlatıyordu), aramızda olan her şey de sessizce olmuştu. Yirmi yıl süren hayatımızın en göze çarman tarafı da sessizliktir. Bir kere olsun birbirimize darıl-madık sanırım. Doğru, sık sık evden gider onu yalnız bıraktım, ama en sonunda gen dönüyordum. Nous revenos toujours, bu da erkeklerin nasıl özelliklenden biridir; bu, onların iyi kalbliliğinden ileri gelir. Evlenme, boşanma işi sırf kadınların elinde olsaydı, bir tek nikâh sağlam kalmazdı. Tevazu, sessizlik, alçak gönüllülük, aynı zamanda da metinlik, irade kuvveti, gerçek bir irade kuvveti, işte annenin karakteri. Şunu bil ki bu dünyada gördüğüm kadınların en iyisidir. Onda kuvvet olduğu da doğrudur, çünkü bu kuvveti» kendisini beslediğini gördüm. Onlarda kanaat denilen, böyle olunca da kutsal sayılan gelince, (buna pek de kanaat diyemiyeceğim, çünkü burada doğru bir kanaat olmasına imkân yoktur), bunun uğruna her türlü işkenceye hazırdılar, Eh, kendin düşün bir kere bende işkenceci hali var mı? işte bunun için ben her şeyle susmayı doğru buldum, bu kolay bir şey olduğu için sanma, eh inan ki böyle yaptığımı pişman da değilim. Böylece her şey kendiliğinden güzel, insanlığa yakışan bir tarzda oldu, öyle ki bundan kendime bir övünme payı bile çıkaramam. Sırası gelmişken şunu da söyliyeyim ki annenin nedense benim insan bir kişi olduğuma inandığından şüphe ediyorum, bunun için daima karşımda titriyordu; ama titremekle beraber gene de kafası hiçbir tesir altında kalmadı. Onlar bunu kim bilir nasıl becerebiliyorlar, bizse burada bir Şeyler anlamıyoruz, hem onlar kendi işlerini bizden daha iyi düzene koymasını biliyorlar. Onlar, kendileri için en tabîî olmıyan durumlarda kendi bildikleri gibi yaşamaya devam etmesini, kendilerine uygun olmıyan durum-'arda da hiç değişmeden oldukları gibi kalfasını beceriyorlar. Bizim elimizden böyle bir Şey gelmez.

Onlar da kim? Sizi pek iyi anlamıyorum

— Halk, dostum, halk, ben halktan ko-nuşuyorum. O, hem ahlâk hem de siyaset bu büyük, canlı kuvveti tarih

252

DELİKANLI

DELİKANLI

253

büyükliğini ispat etmiştir. Ama bahsimize dönmek için annen için şuna da işaret edeyim ki o her zaman susmaz, bazan konuştuğu da olur, ama öyle bir şey söyler ki daha önce tam beş yıl durmadan kendisini hazırlamış bile olsan bunu yapmakla sadece vakit kaybetmiş olduğunu anlarsın. Üstelik de hiç beklenmedik itirazlarda bulunur. Bununla beraber şunu bil ki buna hiç de budalalık demiyorum; tersine burada kendine göre bir zekâ, hattâ çok dikkate değer bir zekâ var, ama sen belki zekâyâ inanmazsın...

— Neden inanmıyayım? Benim inanmadığım yalnız bir şey var, o da asıl sizin sahidem, yapmacıksız onun akıllı olduğuna inan-dığınızdır.

— Öyle mi? Beni böyle bir bukalamun mu sanıyorsun? Dostum, sana karşı... şımartılmış bir oğul gibi... fazla hoşgörür davranıyorum... ama neyse bu seferlik varsın öyle olsun.

— Bana babamdan söz açın, hem mümkünse hakikat olsun...

— Makar İvanov'çu'ten mi? Makar İvano-viç, bildiğin gibi biraz şöhret kazanmak is* tiyen bir köle köylüdür...

— Sizinle bahse girerim ki şu anda onun bir şeyine gıpta ediyorsunuz!

— Tersine, dostum, tersine, şunu da bil ki böyle kuruntulu bir ruh hali içinde olduğunu görerek sevinç duyuyorum; andiçerim ki şimdi çok pişman olmuş haldeyim, işte şimdi, şu dakikada yirmi yıl önce olan bitenler için belki de binlerce defa pişmanlık duyuyorum, ama elden ne gelir. Hem Allah şahidimdir, bütün bunlar kazara olmuştu... eh, ondan sonra elimden gelen bütün insanlığımı yaptım hiç değilse o zaman yaptıklarımı insanlık uğruna yapılan bir fedâkârlık gibi sanıyordum. Oh, biz o zaman iyilik etmek, vatandaşlık gayeleri, büyük ülkü uğruna çalışmak için can atıyorduk; rütbelerimizi, soydan soya gelen haklarımızı, köylerimizi, hattâ emniyet sandıklarım hor görüyorduk, hiç değilse içimizden bazıları böyle yapıyorlardı... Yemin ederim. Biz o zaman çoğunluk değildik, ama iyi konuşuyor, inanır mısın, hattâ bazan çok iyi dayanıyorduk.

— Şu göğse yaslanarak ağladınız zaman mı?

— Dostum, ne söylersen kabul; sırası gelmişken şunu da söyleyeyim ki göğüsle ilgili şeyleri gene benden işittin, demek ki şu da-
kada benim saflığımı .güvenimi gene bana
arşı kullanıyorsun; ancak şunu kabul etme-
sin ki o göğüs, vallahi, ilk bakışta göründü-
ğü gibi kötü değildi, hem o zaman için... Biz
o zaman daha yeni başlıyorduk. Tabîî nazla-254

DELİKANLI

DELİKANLI

255

nıyordum, ama o zaman henüz nazlandığının farkında değildim ki! Meselâ sen, bazı pratik meselelerde hiç nazlanmaz mısın?

— Demin aşağıda biraz duygulanma kapıldım, buraya gelince nazlandığımı sanacaksınız diye çok utanç duydum. Doğru, bazı hâdiselerde içten duyduğun halde bazan gösteriş yaptığın da olur; demin aşağıda olanlarsa yemin ederim ki tabîî hareketlerdi.

— Hah, işte benim demek istediğim de bu ya; bir sözle çok iyi anlattın; «içten duyduğun halde gene de gösteriş yaptığın olur;» işte ben de tıpkı öyle yapmışım, ama tam içlen ağlamışım. Doğru, Makar İvanoviç biraz daha ince düşünebilecek bir kişi olsaydı, göğsüne yaslanmamı alay yerine alabilirdi, ama namusluluğu o zaman uzağı görmesine engel oldu. O zaman bana acıyıp acımadığını bilmiyorum, ama hatırladığıma göre acımasını çok istemişim.

— Biliyormusunuz, diye sözünü kestim, siz şimdi bunu anlatırken bile alay ediyorsunuz. Hem bütün bu zaman içinde, tam bir aydan beri benimle alay ettiniz. Benimle konuşurken niçin daima böyle yapıyordunuz.

— Öyle mi sanıyorsun? diye uysallıkla sordu. Pek kuruntulusun; ama alay edecek olursam seninle alay etmem yahut, hiç değilse, yalnız seninle alay etmem, üzülme.

simdi gülmüyorum, o zamansa, sözün kısası, o zaman elimden geleni yaptım, hem inan, bunu kendi lehime yapmadım. Biz, yani iyi insanlar, halktan olanların tersine eskiden kendi lehimize hareket etmesini hiç bilmiyorduk; tersine elimizden geldiği kadar hep kendimize kötülük ediyorduk, bunu da öyle sanırım ki o zaman ,tabîî yüksek anlamda, bir çeşit «büyüklük» sayıyorduk, böyle yapmakla kendimize fayda ediyormuşuz gibi geliyordu bize... Şimdiki neslin önderleri bizden çok daha açık göz. Ben daha o zaman, henüz günah işlenmeden bunların hepsini dosdoğru Makar Ivanoviç'e anlatmışım. Şimdi bunlardan

birçoğunu hem öyle dosdoğru anlatmamak gerektiğini biliyorum (hele insanlık sözünü etmemek, daha nezaketli bir hareket olurdu), ama kendini dansın cazibesine kaptırmışken şöyle güzel bir figür yapmaktan gelde kendini al alabilirsen? Belki de sahiden güzel, yüksek hareketler bunu gerektirir. Ben bunu bütün ömrümce bir türlü çözemedim. Ama bu, bizim şimdilik üstünkörö konuşmamız için Çok derin bir konuysa da yemin ederim ki şimdi bunu hatırlarken bazan utancımın yerlere giriyorum. O zaman Makar İvanoviç'e üç bin ruble teklif etmiştim, hatırlıyorum o hep susuyordu, yalnız ben konuşuyordum. ne dersin, bu susmasını derebeylik haklarımı

kull

anmamdan korkmasına verdim, hatırlıyo-

256

DELİKANLI

DELİKANLI

258

rum, elimden geldiği kadar kendisine cesaret vermeye çalıştım; hiçbir şeyden çekinmeden hattâ mümkün olan tenkidlerini göze alarak onu bütün dileklerimi söylenesi için kandırıyordum. Teminat olarak ileri sürdüğüm şartlarımı, yani üç bin rubleyi azat kâğıdını (kendisiyle karısına tabii), dilediği yere gitmeyi (kansız tabii) kabul etmediği takdirde başka ne dileği olduğunu doğruca söylemesini, hemen azat kâğıdı vereceğime, karısını serbest bırakacağıma, mükâfatlandıracağıma (galiba gene aynı üç bin rubleyle), ondan sonra da onlar diledikleri yere değil de ben, yapayalnız üç yıl kalmak üzere italya'ya gideceğime dair söz veriyordum. Mon ami, italya'ya ille Sapojkova'yı da götürecektim değilim, buna inanabilirsin, çünkü o dakikalarda kalbim tertemizdi. Ne dersin? Bu Makar, sözümü tutacağımı, dediğim gibi yapacağımı da pek iyi biliyordu; ama gene de hep susuyordu, ancak ben üçüncü defa göğsüne yaslanmak istediğim zaman yana çekildi, elini silkip hattâ bir çeşit lâubalilikle beni bile şaşırttı. O sırada göz uciyle aynada yüzümü gördüm, o halimi hiç unutamam. Umumiyetle bu gibi insanlar cevap vermeyip sustukları zaman hepsinden kötüdür, buysa somurtkan tabiatlı bir adamdı, hem doğrusunu söyleyeyim, çalışma odama çağırırken kendisine emniyet etmek şöyle dursun dehşetli korku duyuyordum; bu gibi-

lerin arasında bütün uygunsuzlukların timsali olan karakterler vardır, hem de pek çoktur, işte insan bu halden, dayak yemekten daha çok korkar. Sic. Kendimi öyle tehlikeye koymuştum ki! Ya bu kasabalı Uriya bütün avluya duyuracak kadar ulumaya başlasaydı, ben kısa boylu, cılız Davud'un1 hali nice olurdu? Böyle bir durum karşısında ne yapabilirdim ben? İşte bunu göz önünde tutarak hemen, üç, bin rubleyi öne sürmüştüm, bu bu bir içgüdü hareketiydi, ama çok şükür yanılmıştım: bu Makar İvanoviç, büsbütün başka bir şeymiş...

— Söyleyin, günah işlenmiş miydi? Demin, kocasını günah işlemeden çağırdım, demiştiniz?

— Yani biliyormusun, bunu bilmem ki nasıl anlamalı...

— Demek ki işlenmişti. Demin onun karakterinde yanıldığınızı, bunun başka bir şey olduğunu söylemişsiniz; peki, başka ne oldu?

— Ne olduğunu ben de şimdiye kadar anlıyamadım. Ama öyle bambaşka bir şey ki! hem biliyor musun çok namuslu bir kişiymiş; en son kanaatim bu, çünkü sonraları önünde üç misli fazla utanç duymaya başladım. Er-

1 Dev ile Hz. Davud'un hikâyesi.

delikanlı I — FOR. : 17/18

258

DELİKANLI

DELİKANLI

259

tesi gün, fazla lâf etmeden geziye çıkmaya razı oldu, tabîi teklif ettiğim mükâfartlardan hiçbirini de almayı unutmadı.

— Parayı aldı mı?

— Hem de nasıl! Hattâ bu noktada beni büsbütün şaşırttı. O sırada tabîi cebimde üç bin ruble yoktu, ama yediyüz ruble bulup ilk taksit olarak kendisine verdim; ne dersin? işi sağlama bağlamak niyetiyle geriye kalan iki bin üç yüz ruble için bir tüccarın adına borç senedi imza ettirdi. Sonra aradan iki yıl geçince bu paraları benden mahkemeye istedi, hem de faiziyle, böylece beni gene şaşırttı, hem de doğrudan doğruya Tanrı tapınağı yaptırmak üzere para toplamaya başlamıştı, işte o zamandan beri de tam yirmi yıldır gezip duruyor... Para denilen şey, öyle dünya ile ilgili bir şey ki... Ben, tabîi on ada bu parayı candan bir istekle, yani ilk tesirin altında teklif etmişim, ama sonra, aradan o kadar çok dakikalar geçince elbette fikrimden cayabilirdim... hem onun hiç değilse bana acıyacağını yahut daha doğrusu bize yani annenle bana acıyacağını, hiç olmazsa biraz bekli-yeceğini umuyordum. Oysa beklemedi bile.--

(Burada gerekli bir not alayım; Makar Ivanoviç'in geçen yıl papaza yazdırdığı vasiyetname ile son rublesine kadar hepsini anneme bıraktığı, o zamana kadar faizlerini de biriktirerek iki misline çıkardığı bu üç bin ruble olmasa, annem de, olur ya, bay Versi-lov'dan fazla yaşasaydı, mutlaka meteliksiz kalırdı. Makar Ivanoviç, daha o zaman Ver-silov'u anlamıştı).

— Bir gün, Makar Ivanoviç'in birkaç defa misafirliğe geldiğini, her zaman da annemin evinde kaldığını söylemişsiniz.

— Evet, dostum; doğrusunu söyleyeyim, önceleri bu ziyaretlerden dehşetli korkuyordum. Bütün bu yirmi yıl içinde yalnız altı yahut yedi defa gelmişti, önceleri evde bulunsam da bir yere saklanıyordum. O zaman bu ziyaretlerin ne demek olduğunu, niçin geldiğini bir türlü anlamıyordum! Ama sonra, bazı düşüncelere göre böyle hareket etmesi hiç de budalaca bir şey olmadığı kanaatine vardım. Sonra şöyle bir merak ettim, onu görmeye çıktım, seni temin ederim bende pek iyi bir tesir bıraktı. Bu, üçüncü yahut dördüncü ziyareti sırasında olmuştu, o zaman ben sulh mahkemesine girmeye hazırlanıyordum, Pek tabîi olarak da bütün gayretimle Rusya'yı inceliyordum. Makar İvanoviç'ten birçok yeni Şeyler bile öğrendim. Bundan başka onda budağımı ummadığım bir şeyle de karşılaştım: bu da uysallık, düzgün karakter, hepsinden çok şatiğim şey de hemen hemen neşeli oluşuydu. O şeye (tu comprends] hafif bir çıtlatma ile bile

260

DELİKANLI

dokunmadı, içten konuşmasını çok iyi biliyordu, konuşması da yamandı yani, doğrusunu söyleyeyim, bütün demoktraliğime rağmen, hiç hoşuma gitmiyen o köle köylülere vergi çarıklı erkaniharblikten, bizde romanlarda, sahnelerde «sahici Rusların» konuştukları Kuşçuluktan eser bile yoktu. Bu arada dinden pek az konuşuyor, o da karşısındaki sorarsa fikrini söylüyordu, gene kendin merak edip sorarsan manastırdan, manastır hayatından güzel güzel hikâyeler bile anlatıyordu. En önemlisi de onda saygı, o gösterişsiz saygı, yüksek eşitlik için gerekli olan, hem bundan başka da bence bu olmadıkça birinciliği elde edemiyeceğin saygı vardı. Burada en küçük bir kibirden eser olmaması insanı iyi ahlâkın en yüksek derecesine ulaştırır, sonunda da ne olursa olsun, talihi nasıl olursa olsun, mutlak kendisini bulunduğu her durumda sayan bir insan meydana gelir. Bulunduğun durumda kendini sayma kabiliyeti yeryüzünde pek az bulunur, hiç değilse gerçek onur kadar azdır... Yaşarsan kendin de göreceksin ya! Ama beni en çok hayrete düşüren, hem de önceleri değil, sonraları, bu Makar'ın vücutça gösterişli, hem inanır mısın, çok güzel bir erkek oluşuydu. Doğru, ihtiyar, ama:

«Esmer, uzun boylu dik vücutlu» sade, azametli; hattâ benim zavallı Sofya'ya şaşıtm, nasıl olmuştu da o zaman beni

DELİKANLI

261

beğenmişti? O zaman Makar İvanoviç, elli yaşındaydı, ama gene de öyle bir yonitti ki ben onun önünde ufak tefek bir şeydim. Yalnız daha o zaman saçlarında pek çok ak vardı, demek ki onunla evlenirken de gene böyle ak saçlıydı... Belki de ona bu dokunmuştu.

Bu Versilov'da kibarlıktan gelen bir tavır vardı: birçok akıllıca, güzel söz söyledikten sonra (başka çaresi olmayınca) sözlerini ansızın Makar İvanoviç'in ak saçlarıyla onun annem üzerinde bıraktığı tesir üzerinde tahmin yürütmek gibi bir budalalıkla bitirdi. Bunu niçin yaptığını belki kendisi de bilmiyor, budalaca kibarlık alışkanlığına uyarak mahsus yapıyordu. Kendisini dinlerken ciddî konuşuyor gibi gelir insana, oysa bu sırada içinden samimi değildir yahut da gülmektedir.

III

Bilmem neden o zaman birdenbire dehşetli kızdım. Zaten o dakikalarda takındığım bazı tavırları hatırlamak, hiç hoşuma gitmiyor; birdenbire sandalyeden kalktım.

— Biliyor musunuz, dedim, asıl annem

fiğimizi sansın diye geldiğinizi söylemişti-

niz. Bunu düşünmesi için yetecek kadar zaman

geçti; lütfen beni yalnız bırakmaz mısınız?262

DELİKANLI

Hafifçe kızardı, yerinden kalktı.

— Dostum, bama karşı pek laubalice davranıyorsun. Neyse, Allah aısmarladık; ne yaparsın, zorla güzellik olmaz. Yalnız senden bir şey soracağım; prensin yanından sahiden mi ayrılmak istiyorsun?

— Hah, tamam! Başka bir maksatla geldiğinizi zaten biliyordum...

— Yani, kendi menfaatimi gözeterek seni prensin yanında kalmaya kandırmak için geldiğimi sanıyorsun? Ama, dostum, seni Moskova'dan da herhangi bir menfaat gözeterek çağırmış olduğumu sanmıyasın sakın? Oh, ne kadar kuruntulusun! Bense tersine her şeyde sana iyilik diliyorum. Hattâ şimdi işlerim, para durumum düzeldiği bu sırada, hem benim hem de annenin arasına yardımda bulunmamıza müsaade etmeni isterdim.

— Sizi sevmiyorum, Versilov.

— Hem de «Versilov», ha! Sırası gelmişken şunu söyleyeyim ki bu soyadını sana vermediğim için çok üzülüyorum, çünkü bütün suçum, ortada suç diye bir şey varsa, budur, öyle değilmi? Ama geride de bir kere kendin düşün, evli bir kadınla, evlenebilir miydim-

— Herhalde bunun için kızla evlenmek istediniz.

Yüzü hafifçe titredi.

DELİKANLI

263

— Enis'i söylüyorsun. Bana bak, Arka-diy, aşağıda annenin önünde de parmağınla beni göstererek böyle bir harekette bulunmuştun. Şunu bilmelisin ki işte en ziyade asıl burada tutturamadın. Ölü Lidiya Ahmakova hâdisesinden bir şey bilmiyorsun. Bu hâdiseye orada benimle beraber bulunmadığı halde, annenin de nasıl karışmış olduğunu, ilgi gösterdiğini de biliyorsun; o zaman annene bakarak kadınların en iyisi kalbli olduğunu anladım. Ama yeter; bütün bunlar henüz bir sır, sense bilmediğin bir şeyden konuşuyorsun, hem de başkasının ağziyle...

— Prens daha bugün, sizin körpe kızlara meraklı olduğunuzu söylemişti.

— Bunu prens mi söyledi?

— Evet, dinleyin: ister misiniz şimdi buraya bana niçin geldiğinizi size doğru olarak söyleyeyim? Deminden beri oturuyor, bu ziyaretinizin esrarlı sebebi nedir, diye kendi ken-soruyordum, en sonunda, galiba, şimdi

Versilov çıkmak üzereydi, ama sözlerimi tamamlamamı bekliyerek durdu, başını bana Çevirdi.

~~ Demin söz sırasında Tatyana Pavlov-na'nın Tuşar'a yazdığı mektup Andronikov'un kağıtları arasına karışarak o öldükten sonra moskova'da Marya Ivanovna'nın eline geçti-264

DELİKANLI

DELİKANLI

265

ğini ağzımdan kaçırmıştım. O zaman yüzünü zün öyle birdenbire titrediğini gördüm, ancak şimdi yüzünüz deminki gibi gerilince aklıma şu geldi; aşağıda şöyle düşündünüz, mademki Andronikov'daki bir mektup Marya Ivanovna'-nın eline geçmişti, neden başka bir mektup da eline geçmesin? Andronikov ölünce, tabii birçok önemli mektuplar kalabilirdi, öyle değil mi, ha?

— Ben de sana gelerek ağzından bir şeyler almak istedim, öyle mi?

— Kendiniz daha iyi bilirsiniz.

— Yüzü sapsarı kesildi.

— Bunu sen kendin tahmin etmiş değilsin; burada bir kadın parmağı var, hem bak sözlerinde, o kaba tahmininde ne kadar tiksime duygusu gizleniyor!

— Kadın parmağı mı? Ben de tam bugün o kadını gördüm! Belki de onu gözetlemek için beni prensin yanında bırakmak isti' yordunuz?

— Ama görüyorum ki bu yeni yolda pek ilerliyeceksin. Sakın «ülkün» bu olmasın? Devam et dostum, devam et, hafiyelik işinde şüphe götürmeyecek kadar büyük bir kabiliyetin var. Mademki deha verilmiş, ne diye olgunlaştırılmamalı?

Nefes almak için sözüne ara verdi. »

— Sakının, Versilov, beni kendinize düşman etmeyin!

— Dostum, bu gibi hallerde kimse son düşüncesini açığa vurmaz, içinde saklar. Ondan sonra da,,, yolu aydınlat, rica ederim. Gerçi bana düşmansan da herhalde merdivenden yuvarlanıp kafamı kırmamı arzu edecek kadar düşman değilsindir.

Merdivenden inerken:

— Tiens. mon ami, diye sözüne devam etti, biliyor musun, bütün bu ay içinde seni iyi kalbli bir insan sanıyordum, öyle yaşamak istiyor, öyle susamışcasına yaşamak istiyorsun ki sana üç ömür verseler, gene az gelecek gibi; bu da senin yüzünden yazılı; böyle isan-larsa çoğu zaman iyi kalbli olurlar. Halbuki bak nasıl yanılmışım!

IV

Yalnız kalınca kalbim öyle sızladı, öyle sızladı ki bunu sözle anlatamam; sanki kendi vücudumdan canlı canlı bir parçasını kesip atmıştım! Niçin öyle birdenbire kızdığımı, ni-onun kalbini kırdığımı (hem öyle acıtarak, de bilerek) ne şimdi açıklayabilirim, ne ° zaman açıklayabildim. Hem nasıl sarar-mıştı! Kim bilir belki de bu solgunluk, kız-yahut kırgınlığın bir ifadesi değildi,

de

266

DELİKANLI

belki en içten gelen, temiz bir duygunun, en derin bir ifadesiydi. Bazı dakikalarda kederin beni çok sevdiğini her zaman sanmıştım. Peki niçin, niçin buna şimdi, bu kadar çok şeyler anlaşıldığı, aydınlandığı bir sırada inanı-yayım ?

Marya Ivanovna'da Andronikov'un daha başka mektupları kalıp kalmadığını öğrenmek için geldiğini ansızın tahmin etmem, belki de birdenbire kızarak kendisini ciddi olarak kovmama sebeb olmuştu? Bu mektupları aramak zorunda olduğunu, hem de aradığını biliyordum. Ama kim bilir, belki o zaman, tam o dakikada dehşetli yanılmış olabilirdim! Hem kim bilir, belki

de gene bu yanılmamla kendim Marya Ivanovna'yı, mektupların onda bulunması ihtimalini Versilov'un aklına getirdim.

Nihayet gene de gariptir ki: demin Kraft'a üç ömür üzerinde söylediklerimi, harfi harfine, hem de en önemlisi gene benim sözlerimle tekrar etmişti. Sözlerin benzerliği, tabîî, bir tesadüftü, ama tabiatımın içyüzünü nereden biliyordu? Bu ne kadar derin görüş, ne büyük sezîş kabiliyetiydi? Peki mademki birini böyle anlıyabiliyordu, neden ötekini an-lamıyordu? Hem sahiden nazlanmıyor muydu-Sahiden de Versilov'un asilliğinde gözüm olmadığını bilmiyor muydu? Dünyaya gelmeme sebeboluşunu bağışladığımı, ancak bütün öfli-

DELİKANLI

267

rümce Versilov'un kendisine, bütün bir insana, bir babaya ihtiyacım olduğunu, bu fikrin artık kanıma işlediğini kestirecek halde değil miydi? imkân yoksa niçin beni kızdırıyor, niçin anlamamazlıktan geliyordu?

SEKİZİNCİ BÖLÜM I

Ertesi sabah elden geldiği kadar erken kalkmaya gayret ettim. Her zaman evdekiler, yani ben, annem, kızkardeşim, sekize doğru kalkardık; Versilov, dokuz buçuğa kadar yatakta keyfederdi. Annem her gün tam sekiz buçukta kahvemi getirirdi. Bu sefer kahveyi falan beklemeden tam sekizde evden sıvıştım. Daha akşamdan bütün o günkü harekâtın genel plânı çizilmişti. Bu plânda hemen ihtirasta işe başlamak gibi bir karar olmakla beraber en önemli noktalarda kesinleşmemiş, iyice belirmemiş birçok şeyler olduğunu da önceden seziyordum; işte bunun için hemen he-men bütün geceyi, yarı uyanık, yarı uykuda geçirdim, sayıklıyor gibiydim, birçok rüyalar Seçirdim, sayıklıyor gibiydim, birçok rüyalar gördüm, bir defa bile şöyle rahat rahat uyu-Böyle olmakla beraber gene her daha dinç, daha sağlam kalktım.

Aynı

ca annemle karşılaşmak istemiyordum. O-268

DELİKANLI

DELİKANLI

269

nunla, bilinen konuya dokunmadan konuşa-mıyacaktım, bunun için yeni, beklenmedik bir duyguya kapılarak ulaşmaya karar verdiğim hedeften uzaklaştırılmaktan korkuyordum.

Soğuk bir sabahtı, her şeyi nemli, süt beyazı bir sis örtmüştü. Bilmem neden, pek kötü görünüşüne rağmen Petersburg'un erken iş sabahını her zaman severim, bütün bu bencil, daima düşünceli, işlerine gitmeye acele eden insanlar, sabahın sekizinde benim için ayrı bir güzellik taşır. Hele yolda, hızlı hızlı yürürken ya kendim birinden bir şey sormayı, ya da birinin benden bir şey sormasını severim; soru da, cevap ta her zaman kısa, açık, aydın olur, sorulacak şey yürürken, hemen her zaman dostça sorulur, bu satte cevap vermek isteği de günün her saatinden daha fazladır. Petersburg'lu, günün ortasında yahut akşama doğru daha az konuşkan olur, ufak bir şeyden alınır, hemen oracıkta size sövmeye yahut sizi alaya almaya hazırdır; sabah erkenden işe başlamadan önce, kafası dinç, kendisi ciddî olduğu sırada büsbütün başkadır. Bunu çok iyi fark etmişim.

Gene Petersburkskaya tarafına gidiyordum. Saat on ikide mutlaka Fontanka'da Vasin'in evinde bulunmam gerektiği için (Vasin, çoğu zaman saat on ikide evde olurdu)-bir yerde kahve içmeyi için çok çektiği hal-

de içmiyor, hiç durmadan hızlı hızlı yürüyordum. Hem Yefim Zverov'u da mutlaka evde yakalamalıydım; gene ona gidiyordum, az daha gecikecekmişim; kahvesini bitirmek üzereydi, dışarı çıkmaya hazırlanıyordu.

Yerinden kalkmadan!

— Ne o böyle ikide bir damlıyorsun? sözleriyle beni karşıladı.

— Şimdi sana anlatacağım işte...

Her sabahın erken saati gibi Petersburg sabahları da, insanın tabiatı üzerinde ayıltıcı bir tesir yapar. Bazı gecenin ateşli hülyası, sabahın aydınlığı, soğuğu ile beraber büsbütün buğu olur gider, ben de bazan sabahları, pek az önce, gece kurduğum, geçmiş hülyalarımı, bazan hareketlerimi kendime sitem ederek, utanarak hatırladığım olmuştur. Ama söz arasında gene şuna da işaret edeyim ki Petersburg sabahını, bütün yeryüzünün en az şiiri olan bir sabah sayılması gerekirken, dünyanın hayali en çok gıcıklıyan sabahı olarak kabul ediyorum. Bu benim kendi görüşüm hayut aha doğrusu kendi edindiğim bir izlemdir, ama ben ona bağlıyım. Böyle çürük nemli, sısli bir Petersburg sabahı, Puşkin'in «Maça kızı» ndaki bir German'ının (büyük, kocaman, hayalin almayacağı bir kişi, tam bir Peter vahşicerg tipi Petersburg devrinden kalma bir tip!) «vaşhıce hülyası, bana kalırsa daha ziyade sağ-

270

DELİKANLI

DELİKANLI

271

lamlaşabilir. Bu sisin içinde yürürken yüzlerce defa pek garip, ama değişmez bir fikir akh-ma gelmiştir: «Ya bu sis dağılıp havaya yükselirse, onunla beraber bu çürük, kaypak şehir de havalanırsa, sisle beraber göğe doğru yükselip bir duman gibi kaybolursa, onun yerinde eski Finlânda gölü, ortasında da, güzellik versin diye, çok koşmaktan nefes nefese kalmış bir atın üstünde tunçtan süvari kalırsa?» Kısacası duyuslarımı anlatamıyorum, çünkü bu bir hayal, nihayet bir şiir, yani saçma bir şey! bununla beraber sık sık şöyle saçma bir soru da aklıma geliyordu: «İşte onlar hepsi oraya buraya atılıyor, koşuşup duruyorlar, halbuki, kim bilir, belki bütün bunlar uyuyan birisinin rüyasıdır, burada da belki sahici bir tek insan, bir tek gerçek hareket yoktur? Bütün bunları rüyasında gören o bi-linmiyen kimse birdenbire uyanır, her şey de birdenbire kaybolur gider». Ama kendimi hayale kaptırmışım.

önceden söyliyeyim; herkesin hayatında öyle acayip gibi görülecek tasarılar, hülyalar vardır ki, ilk bakışta hiç yanılmadan delilik diye vasıflandırılabilir. Ben de o sabah aklımda böyle bir hayalle Yefim Zverov'a git" mistim, Zverov'a gittim, çünkü Petersburg da bu defa başvurabileceğim bir kimsem yoktu-Çünkü seçebileceğim başka kimseler olsaydı» Yefim, kendisine en sonra böyle bir tekli

bulunacağım kimseydi. Karşısına geçip oturduğum zaman, kendim bir sayıklamanın hummalı nın timsali olduğum halde, basit düşüncelilik, bayağılık timsalinin karşısında oturuyormuşum gibi geldi bana. Ama benim tarafımda ülkü ile gerçek duygu, onun tarafındaysa pratik bir düşünce vardı: bu iş hiçbir zaman böyle yapılmaz, düşüncesi... Kısacası, ortada pek önemli bir namus meselesi olduğunu, Peters-burg'da kendisinden başka düello şahidi olarak gönderebileceğim hiç kimsem bulunmadığını, eski bir arkadaş olduğu için kabul etmemeye hakkı bile olmadığını, düelloya çağırmak istediğim adamın da üsteğmen prens Sokolskiy olduğunu, bir yıldan fazla bir zaman önce Ems'te babam Versilov'a tokat attığı için düelloya çağırmak istediğimi kısaca, açıkça anlattım. Bu arada şuna işaret edeyim ki Yefim bütün aile durumumu Versilov rçin bildiklerimin hemen hemen hepsini biliyordu; bunları başka başka zamanlarda, tabii bazı sırlar bir yana, gene ben anlatmıştım. Şimdi kafesteki serçe kuşu gibi tüylerini kabartarak, sessiz ciddi yanaklarını şişirerek kar-makarışık açık sarı saçlariyle karşımda oturmuş dinliyordu. Hareketsiz, alaylı bir gü-lümseme kasıtlı değil de isteksiz olduğu için daha kötü idi'; o dakikada kendini mutlaka sahiden hem zekâca, hem de karakterce ben-den çok daha üstün bulunuyordu. Üstelik bir272

DELİKANLI

DELİKANLI

273

gün önce Dergaçov'u evindeki hâdise dola-yısıyla benden tiksindiğinden de şüphe ediyordum: bunun zaten böyle olması gerekti, Yefim demek, halk kalabalığı, Yefim demek, sokak demekti, bunlarsa daima yalnız başa-riya taparlar.

Bir ara:

— Peki, Versilov'un bundan haberi varını? diye sordu.

— Tabîî yok.

— öyleyse ne hakla onun işlerine burnunu sokuyorsun? Bu bir. ikincisi, bununla neyi ispat etmek istiyorsun?

itiraz edeceğimi bildiğim için ona, bütün bunların tahmin ettiği kadar budalaca bir şey olmadığını hemen anlattım. Birincisi, küstah prene bizim neslimizde de henüz şerefine ne demek olduğunu bilen insanlar olduğu ispat edilecek, ikincisi de Versilov utandırılacak, bundan bir ders alacaktı. Üçüncüsü de, hem en önemlisi, Versilov, herhangi bir kanaat bakımından tokat yiyip ses çıkarmıyarak presni düelloya çağdırmamakta haklı olsa bile çih değilse kendisinden büsbütün uzaklaşmasına rağmen ona edilen hakareti kendine edilmiş bir hakaret gibi sayacak kadar kuvvetle duyabilecek, onun menfaati uğruna canını bile feda edecek bir insan olduğunu görecekti-

— Dur, öyle bağırma, teyzem hoşlanmıyor. Buna şunu söyle: Versilov'un bu Sokols-kiy'le miras dâvası var, değil mi? öyleyse bu, hasmını düelloda öldürerek dâvayı kazanmak gibi büsbütün yeni, hemde orijinal bir usul olsa gerek.

Ben de ona, en toutes lettres(l) hem budala hem de küstah olduğunu, alayla gülümsemesinin, durmadan artması da kendim beğenmiş, bayağı bir adam olduğunu gösterdiğini bilmesini, dâva üzerindeki bu düşüncelerin, daha başlangıçta benim de aklıma gel-miyerek sadece onun akıllı düşüncelerle dolu kafasını ziyaret etmek şerefine erdiğini sanmamasını söyledim. Ondan sonra da dâvanın artık kazanıldığını, hem de bu dâvanın yalnız genç' prens Sokolskiy'in değil, Sokolskiy'lerin aleyhine açılmış olduğunu, böylece prenslerden biri ölse bile ötekilerin sağ kalacağını, ama düelloya, hiç şüphesiz, yargıtaya verme müddeti geçtikten sonra çağdırmak gerekeceğini (gerçi prensler davayı yargıtaya vermiyecek-krse de), bunun da sırf nezaket gereğince yapılacağını anlattım: yargılama müddetinin arkasından düello gelecekti; işte şimdi de bunun için geldiğimi, düellonun şimdi yapılmı-yacağını, ancak şahidin olmadığı için bunu şimdiden sağlamak istediğimi, çünkü Peters-

açıktan açığa.

DELİKANLI

275

burg'da henüz kimseyi tanımadığım için Yefim şahit olmayı kabul etmediği takdirde hiç olmasa o zamana kadar başka birisini bulabilmek düşüncesiyle böyle yaptığımı anlattım.

— işte buraya sırf bunun için geldim, dedim.

— Eh, öyleyse konuşmaya da o zaman gelseydin, boşuboşuna on kilometre yol yürümekten ne çıkar?

Ayağa kalktı, kasketini eline aldı.

— Peki, o zaman gelir misin?

— Yo, gitmem tabîî.

— Neden?

— Öyle işte, gitmem... çünkü şimdi o zaman gitmeyi kabul ettiğimi söylersem, yargılama müddeti geçinceye kadar her gün buraya taşınır durursun. Daha doğrusu bütün bunlar saçma, işte o kadar. Hem senin için geleceğimi mi körleteceğim? Ya prens tutar da sorarsa; «Sizi kim gönderdi?» Dolgorukiy-«Peki, Dolgorukiy'in Versilov'la ne ilgisi var?» O zaman ona senin yedi göbek soyunu mu anlatmalıyım? Yüzüme karşı kakhahalarla güler, yahu!

— Sen de hiç durma, tokadı suratına yapıştır!

— E, bunda saçmalıyorsun.

— Korkuyor musun? Bu kadar uzun

boyun var; lisede herkesten kuvvetliydin.

— Korkuyorum, tabîî, korkuyorum. Hem prens seninle düello etmez, çünkü insan, ak-raniyle düello eder.

— Ben de yetişme bakımından bir kişizadeyim, bütün haklarım var, ona akranım... tersine, asıl o bana akran değil.

— Hayır, sen küçüksün.

— Nasıl küçüğüm?

— Küçüksün işte; ikimiz de daha küçüğüz, o ise büyük.

— Haydi oradan budala sen de! Kanuna göre bir yıldan beri evlenmeye bile hakkım var.

— Evlenirsen evlen, ama hâlâ büyüyen bir çocuksun.

Benimle alay etmek istediğini tabîî anladım. Şüphesiz, bütün bu budalaca hikâyeyi anlatmadan da geçebilirdim, hem de hiç bilinmeden ölüp gitseydi daha iyi olurdu; oldukça ciddi sonuçlar vermekle beraber sırf bayağı-lığı, gereksizliği bakımından da çirkin bir şeydi.

Ama kendimi cezalandırmak daha çok hepsini anlatacağım. Yefim'in benimle ettiğim yüzünden anlayınca sağ elimle²⁷⁶

DELİKANLI

daha doğrusu sağ yumruğumla omuzundan itmek cesaretini gösterdim. Omuzumdan yakaladı, yüzümü kıra doğru çevirerek gerçekten lisede hepimizden kuvvetli olduğunu doğrudan doğruya ispat etti. II

Okuyucu, tabîî, Yefim'den ayrıldığım zaman pek kötü bir durumda olduğumu sanacak, ama aldanacakür. Aramızda çocukça bir şey olduğunu, iş ise gene eski ciddiliğini olduğu gibi koruduğunu pek iyi biliyordum. Peters-burgskaya tarafında dünkü meyhaneyi bile bile geçerek Vasilyevskiy Ostrov'da kahvemi içtim; dünkü meyhane de bülbül de bende iki kat tiksime uyandırıyor. Garip bir ta-biatım var; yerlerden, eşyalardan tıpkı insanlardan tiksindir gibi tiksindiğim olur. Ama Pe-tersburg'da «mesut» yerlerim de var, yani buralarda herheangi bir sebeple, herhangi bir zaman mesut olmuşumdur, ne dersiniz, bu yerleri saklıyorum, ancak yapayalnız kaldığım, bahtsız olduğum zamanlar girip hasret çekmek, geçenleri hatırlamak için oralara elden geldiği kadar seyrek gitmeye çalışırım. Kahvemi içerken Yefim'e, onun doğru düşündüğüne hak verdim. Evet, o benden daha çok iş adamıydı, ama benden fazla realist değildi-Burnunun ucundan ötesini göremiyen realist-lik, en çılgın hayallerden daha korkunç olur,

DELİKANLI

277

çünkü kördür. Ama Yefim'e hak verirken (her halde o dakikada sokakta yürüyerek küfürler savurduğumu sanıyordu) gene de ne o zaman, ne de şimdi kanaatimden ber fedakârlıkta bulunmadım, ilk hayal kırıklığından sonra yalnız yaptıkları şeylerden değil, ülkülerinden bile vazgeçenleri, bir saat önce kutsal saydıkları şeyle alay edenleri de gördüm, bunu öyle de kolaylıkla yapıyorlardı ki! Varsın Yefim hattâ işin aslında benden daha haklı olsun, ben de bütün dünyadaki budalalardan daha budala olayım, sadece kendimi naza çekmiş olayım, ama işin derinliğinde öyle bir nokta vardı ki üstüne çıkıp durunca ben de haklı oluyordum; bende de haklı olan bir şey vardı, işte asıl onların anlamadıkları da buydu.

Semionovskiy köprüsünde, Fontanka tarafında Vasin'in evine geldiğim zaman saat tam on iki idi, ama Vasin evde yoktu, işi Vasil-yevskiy'deydi, eve Ibeirli saatlerde, hemen her zaman da sata on ikide geliyordu. Bundan başka o gün bayram olduğu için kendi-sini mutlaka evde bulacağımı tahmin ediyordum, evde bulamayınca, daha birinci defa ziyaret ettiğim halde, oturup beklemeye karar verdim.

Bu sırada şöyle düşünüyordum; mirasla mektup bir vicdan meselesidir, ben de²⁷⁸

DELİKANLI

Vasin'i hakem seçmekle kendisine karşı duyduğum derin saygıyı göstermiş oluyorum ki bu da, tabîî, onun onuruna okşuyucaktır. Bu mektup beni sahiden derin derin düşündürüyordu, işi

yoluna koymak için bir hakem kararına ihtiyaç olduğuna inanıyordum; ama gene de öyle sanıyorum ki daha o zaman bile başkasının yardımı olmadan da işin içinden sıyrılabilirdim. Hem bunu kendim de biliyordum, mektubu elden ele Versilov'a ulaştırmak yeterdi, sonra o da ne isterse yapsın, işte karar buydu. Bu çeşit bir işte kendimi yüksek bir hakem, karar verebilecek bir insan yerine koymam hiç de doğru olamazdı. Mektubu elden ele ulaştırmakla kendimi hem kenara çekmiş olacaktım, hem de böylelikle sessizce Versilov'dan yüksek bir mevkie yükselerek kendim için mânevi bir kazanç elde edecektim; çünkü beni ilgilendirdiği kadar mirastan bekliyebileceğim bütün menfaatlerden vazgeçmekle (elbette ki Versilov'un oğlu olduğum için bu paradan şimdi değilse de daha sonra payıma bir şey düşecekti) Versilov'un ilerdeki hareketlerine en yüksek ahlâk noktasından bakmak hakkını ölünceye kadar elimde tutacaktım. Prensleri mahvettim diye gene de kimse bana sitem edemezdi, çünkü vesikanın kanun karşısında bir değeri yoktu. Vasin'i boş odasında otururken bütün bunları etraflıca düşünmüş, kendime açıklamıştım, hat-

DELİKANLI

279

tâ Vasin'e hareket tarzım üzerinde danışmaya da sırf onun vereceği öğüdü dinlerken ne kadar asîl, ne kadar tok gözlü olduğumu göstermek gibi bir gaye güderek gelmiş olduğum birdenbire aklıma geliverdi, öyleyse böyle yapmakla bir gün önce karşısında küçülmemin intikamını da almış olacaktım.

Bütün bunları düşününce büyük bir can sıkıntısı duydum; böyle olduğu halde çıkıp gitmedim, kaldım, gerçi her beş dakika geçtikçe can sıkıntımın sade artacağım da pek iyi biliyordum.

Her şeyden önce Vasin'in odasını beğenmemeye başlamıştım. «Bana odanı göster, senin karakterini söyliyeyim», demek mümkündür, sanırım. Vasin, anlaşılan odalarını kiraya vererek geçinen, Vasin'den başka daha da kiracıları olan yoksul ev sahiplerinin mobilyalı bir odasında oturuyordu. Bu, dar, pek az ev eşyasıyla döşenmiş olmakla beraber gene de konforlu görünmek iddiasında olan odaları Pek iyi bilirim; burada muhakkak bit paza-rından alınmış, yerinden kımıldatmak teli-Keh olan yaylı kanape; lâvoba, paravanayla gizlenmiş bir karyola bulunur. Vasin, anlaşılan en iyi, en güvenilir kiracılardan; her ev sahibinin muhakkak böyle iyi bir kiracısı olur bunun için de ona ayrıca yaranmaya Çalışırlar; odasını daha dikkatlice toplar sû-280

DELİKANLI

pürürler, kanepenin tepesine duvara taşbas-ması bir resim asar, masanın altına havı dökülmüş bir halı seccade sererler. Bu küf kokmuş temizlikten, başlıcası da ev sahibi kadınların kiracılarına pek saygıyla yaranmaya çalışmalarından hoşlanırlar, kendileri de şüpheli kişilerdir, îyi kiracı denilmesi, Vasin'in onurunu okşadığından emindim. Karşımda kitap larla yığılı duran iki masa da bilmem neden yavaş yavaş sinirime dokunmaya, beni kudurtmaya başladı,. Kitaplar, kâğıtlar, hokkalar, her şey ev sahibi Alman kadınıyla hizmetçisinde ideal olan en iğrenç bir intizamla yerleştirilmişti. Burada birçok kitap vardı, hem de bunlar gazete yahut dergi falan değildi, gerçek kitaptı hepsi, Vasin de anlaşılan onları okuyordu, hem de belki kurumlu kurumlu, intizamla okumaya yahut yazı yazmaya oturuyordu. Doğrusu, ben intizamsız bir halde oraya buraya atılmış kitaplardan daha çok hoşlanırım, hiç değilse böyle olunca çalışma bir- kutsal vazife haline gelmez. Herhalde bu Vasin, kendisini ziyarete gelen herkese karşı pek nazik davranır, ama, gene de, her hareketi bu ziyaretçiye der ki: «İşte seninle burada bir buçuk saat: kadar oturdum, ondan sonra da sen gidince işimle uğraşırım»-Gene herhalde kendisiyle konuşurken meraklı bir konuşma konusu bulmak, ondan yem bir şey öğrenmek mümkündür, ama bu sırada

DELİKANLI

281

da onun şöyle düşündüğü akla gelebilir: «İşte şimdi biz seninle konuşuruz, ben de sana pek meraklı şeyler anlatırım, ama asıl en meraklı şeye sen gidince başlarım...» Ne var ki, gene de~

gitmiyor, oturup duruyordum. Onun vereceği öğüde artık hiç ihtiyacım olmadığına kesin olarak kanaat getirmiştım.

Artık geleli bir saatten fazla olmuştu, pencere önünde duvara dayalı iki hasır sandalyeden birinde oturuyordum. Vaktin geçmesi de beni fena halde kızdırıyordu. Halbuki akşama kadar kendime bir ev arayıp bulmam gerekiyordu. Can sıkıntısından elime bir kitap almak istedimse de sonra vazgeçtim; bununla kendimi avutmak istediğimi düşününce iki kat tiksinti duydum. Bir saatten fazla bir zaman ölü bir sessizlik içinde geçti, sonra birdenbire Pek yakın bir yerde, kanepenin dayalı durduğu kapının arkasında gittikçe artan bir fısıllı-üya elimde olmadan kulak kabarttım. Konuşan iki sestı, iki kadın sesi duyuluyordu, ama sözlerini anlamaya imkân yoktu; böyle olmakla beraber can sıkıntısından dinlemeye başladım. Heyecanla, canlı canlı konuştukları, meselenin bıçkıyla, dikişle ilgisi olmadığı belliydi; bir şey üzerinde anlaşıyor, yahut tartışıyorlardı yahut bir ses kandırmaya çalışıyor, yalvarıyordu ötekiye dinlemiyor, itiraz ediyordu, Anlaşılan bunlar başka kiracıları. Az sonra canım sıkıldı, kulağım da fısıllılara alışmıştı,282

DELİKANLI

öyle ki gene dinlemeye devam etmekle beraber bunun mekanik bir şekilde yapıyordum, bazan dinlediğimi bile büsbütün unutuyordum, tam böyle bir anda beklenmedik bir şey oldu, sanki birisi iki ayağıyla birden sandalyeden kalkmıştı yahut birdenbire yerinden kalkarak tepinmişti: sonra bir inilti, daha sonra birdenbire bir bağırsı duyuldu, hattâ buna bir bağırsı da denemezdi, vahşi bir hayvanın hırslı, öfkeli homurtusu gibi bir şeydi, hem anlaşılan bu sesin sahibi, yabancıların duymasına da aldırış etmiyordu. Kapıya koştum, açtım; benimle aynı zamanda koridorun sonundaki bir kapı da açılmıştı (sonradan öğrendiğime göre orada ev sahibi kadın oturuyormuş), açılan kapıdan iki meraklı baş uzandı. Bağırma o anda kesildi, derken birdenbire benim kapıma bitişik kiracıların oda kapısı açıldı, görünüşte genç bir kadın hızla dışarı fırladı, merdivenlerden koşa koşa indi. Öteki yaşlı kadın onu bırakmamak istediye de yapamadı, sadece genç kadının arkasından:

— Olya, Olya, nereye? Of! diye bağırdı.

Ama bizim açık duran kapılarımızı görünce, kapısını hızla kendine çekerek biraz aralık bıraktı, aşağı kaçan Olya'nın ayak sesleri büsbütün kesilinceye kadar bu aralıktan dinledi durdu. Her şey sessizleşti. Saçma belki de gülünç bir hâdiseydi bu, ben bunu daha fazla düşünmekten vazgeçtim.

DELİKANLI

283

Aşağı yukarı çeyrek saat kadar sonra koridorda, tam Vasin'in kapısı önünde yüksek sesle teklifsizce konuşan bir erkek sesi duyuldu. Birisi kapı tokmağım tutup kapıyı: öyle araladı ki bu aralıktan herhalde kendisi beni gören, hattâ gözden geçiren, ama henüz odaya girmeyip kapı tokmağınını tutarak bütün kori-dordakilere duyura duyura ev sahibi kadınla konuşmaya devam eden uzun boylu bir erkeği görmek, gözden geçirmek mümkün oluyordu. Ev sahibi kadın, incecik, neşeli sesiyle ona cevap veriyordu, bu sestten de gelenin onca tanınan bir adam olduğu, sayılan, ağırbaşlı bir misafir, şen bir bay olduğu için de kendisine kıymet verildiği anlaşılıyordu. Şen bay, bağıra bağıra nükte savuruyordu, ama bütün meseleyi; Vasin'in evde bulunmayışı, hiçbir zaman evde bulamadığı, zaten kaderinin böyle olduğu, gene geçen seferki gibi beklিয়েceği yollu sözler teşkil ediyordu, bütün bunlar da ev sahibi kadına en ince birer nükte gibi geliyordu. En sonunda misafir kapıyı ardına kadar açarak içeri girdi.

Bu, şık giyinmiş bir baydı, anlaşılan şöyle «kibarca» denilen şekilde giyinmişti, elbisele-rının en iyi bir tarzide diktiriyordu, ama bunu Pek çok istemesine rağmen kendisinde en az bulunna şey de efendilikti. Onun için laubali tabiatlı denilemezdi, yaradılıştan tabii küstahtı, bu söz, gene de ayna önünde durup284

DELİKANLI

DELİKANLI

kendine küstah olmayı öğretmekten daha az hakaret taşır. Hafif ak düşmüş koyu sarı saçları, siyah kaşları, uzun sakaliyle iri gözleri kendisini başkalarından ayırmak şöyle dursun, tersine onu umumî, herkese benziyen bir hale sokuyordu. Böyle bir kişi hem güler, hem her zaman gülmeye hazırdır, ama kim bilir neden onunla bir arada bulunmak sizi neşelendirmez. Gülerken ciddi bir tavır takınır, ciddi tavırdan neşeli tavıra geçer yahut göz kırpar, ama bütün bunları öyle yayvan, yakışık almıyacak bir şekilde yapar ki... Ama önceden anlatmaya lüzum yok. Bu bayı daha sonraları daha yakından, daha iyi tanıdım, bunun için elimde olmadan o gün kapıyı açıp odaya girdiği zamanki halini çok iyi tanıdığım bir kişiyi anlatır gibi anlatıyorum. Ama şimdi bile onun için kesin, onu tanıtabilen bir şey söylemekte zorluk çekerim, çünkü bu tip insanlarda görülen esas şey, eksiklik, zevksizlik, vuzuhsuzluktur.

Henüz oturmuştu ki birdenbire bu adamın Vasin'in üvey babası bay Stebelkov olması gerektiği aklıma geldi onun için bir şeyler duymuştum, ama o kadar az bir şeydi ki ne olduğunu bir türlü anlatamazdım, ancak bunun kötü bir şey olduğunu hatırlıyordum. Vasin'in öksüz kalarak uzun zaman Stebelkov'un himayesi altında yaşadığını, anı şimdi çoktan artık onun tesirinden kurtuldu-

ğunu, gayelerinin de, menfaatlerinin de ayrı olduğunu, her bakımdan ayrı ayrı dünyalarda yaşadıklarını biliyordum. Bundan başka bu Stebelkov'un bir sermayesi bulunduğunu, hattâ vurgunculuk ettiğini, dalaverecinin biri olduğunu da hatırlıyordum, kısacası önceden belki onun için etraflica bazı bilgilerim de vardı, ama o sırada unutmuş olabilirdim. Oturmadan önce beni baştan ayağa kadar şöyle bir süzdü, ama selâm vermedi, silindir şapkasını kanapenin önündeki masaya koydu, kurumlu kurumlu, hem de benim oturmaya cesaret edemediğim kanapeye oturmak değil de âdeta yayıldı, öyle ki kanape çatırdadı, sonra ayaklarını birbiri üstüne attı rugan çizmelerinin burnunu pek yükseğe kaldırarak onları seyre daldı Tabîi hemen bana döndü, iri, biraz hareketsiz gözleriyle beni süzdü.

Başını hafifçe eğerek;

— Evde bulamıyorum! dedi. Ben sustum.

— intizamlı değil! Her şeyde kendi gö-rtrçü önde gelir. Petersburgskaya'dan mı?

— Yani siz mi Petersburgskaya'dan gel-diniz? diye sordum.

— Yoo, ben bunu size soruyorum.

•— Ben... evet, Petersburgskaya'dan gel-^j ama bunu nereden anladınız?286

DELİKANLI

— Nereden mi? Hım!

Gözünü kırptı, ama cevap vermek lût-funda bulunmadı.

Bu sırada da hiç beğenmediğim bir şekilde manalı manalı gülümsüyordu. Göz kır-pışında da ahmakça bir şey vardı.

En sonunda:

. — Bay Dergaçov'da mı? diye sordu. Gözlerimi hayretle açarak:

— Ne Dergaçov'da? dedim. Muzaffer gözlerle bana baktı.

— Ben tanışmıyorum bile.

— Hım.

— Nasıl isterseniz, diye cevap verdim. Gittikçe bana tiksinti veriyordu.

— Hım, evet. Hayır efendim, müsaade edin; bakın, meselâ dükkândan bir mal alıyorsunuz, bitişikteki başka bir dükkândan başka bir alıcı, başka bir şey alıyor, nasıl bir şey alıyor dersiniz? Para, efendim, tefeci denilen tüccardır... çünkü para da bir çeşit eşyadır, tefeci de bir çeşit tüccar... Dikkat ediyor musunuz?

— Eh, diyelim kî ediyorum.

— Üçüncü bir alıcı sokaktan geçiyor dükkânlardan birini göstererek: «bu esaslı»

DELİKANLI

öteki dükkânı göstererek de: «bu esassız» diyor. Peki şimdi ben bu alıcı hakkında ne gibi bir kanaat edinirim?

— Ne bileyim ben.

— Hayır, müsaade edin. Bunu misal olsun diye söyledim; insan dediğin iyi misalle yaşar. Meselâ Nevskiy caddesinden gidiyorum, caddenin karşı tarafındaki yaya kaldırımından karakterini anlamak istediğim bir bay geçtiğini görüyorum. Aynı ayrı yollardan giderek tam Morskaya sokağına sapılan, İngiliz mağazasının bulunduğu yere geldiğimiz sırada biraz önce araba altında kalıp ezilen üçüncü bir yolcu görüyoruz. Şimdi işi iyice anlayın; gene oradan geçen dördüncü bir bay, pratik anlayış ve ağırbaşlılık bakımından ezilenle beraber her üçümüzün karakterini tayin etmek istiyor... Takibediyor musunuz?

— Evet ama, affedersiniz, büyük bir zorlukla.

— Peki, zaten bunu biliyordum. Konuyu değiştireyim. Diyelim ki, eskiden birçok defa gittiğim, Almanya'da kaplıcalarda bulunuyorum, hangi kaplıca olursa olsun, hepsi bir. kaphcalarda gezerken İngilizleri görüyorum. bildiğiniz gibi İngilizlerle ahbap olmak pek zordur; ama işte iki ay sonra tedavi müdde-tini geçirince, hepimiz dağlık bölgede, ellerimizde ucu sivri değneklerle kabile halinde²⁸⁸

DELİKANLI

dağa tırmanıyoruz, şu yahut bu dağa, hepsi bir. Dönemeçte, yani mola verilen yerde, tam keşişlerin Chartreuse içkisi yaptıkları yerde (buna dikkat edin) bir kenarda durmuş, sessiz sessiz bizi seyreden bir zenciyle karşılaşıyorum. Bu zencinin de ağırbaşlılığını anlamak istiyorum; ne dersiniz, sırf kendileriyle kaplıcalarda konuşmadığım için beraberce yürüdüğüm İngiliz kafilesindekilerden zencinin ağırbaşlılığı hakkında bir hüküm vermelerini isteyebilir miyim?

— Ben ne bileyim! Affedersiniz, ama sizi takibetmekte zorluk çekiyorum.

— Zorluk mu?

— Evet, beni yoruyorsunuz.

— Hım.

Gözünü kırptı, eliyle de herhalde büyük bir zafer, galibiyet ifade etmesi gereken bir işaret yaptı; sonra anlaşılan biraz önce aldığı gazeteyi büyük bir ağırbaşlılıkla, sessiz sessiz cebinden çıkardı, açtı, beni de kendi halime bırakarak son sayfayı okumaya başladı. Beş dakika kadar bana hiç bakmadı.

Sonra:

— Bresto - Grayevskiy tahvilleri düşmedi, ha? Hâlâ çıkıyor, yükseliyor! Birçoklarını bilirim ki bu işte daha ilk adımda şapa otur-

DELİKANLI

289

dular, diyerek içinden gelen bir istekle yüzüme baktı.

— Henüz bu borsa işinden pek anlamı-yorum, diye cevap verdim.

— İnkâr mı ediyorsunuz?

— Neyi?

— Parayı:

— Parayı inkâr etmiyorum, ama... ama öyle sanıyorum ki önce ülkü, ondan sonra para gelir.

— Yani müsaade edin... işte meselâ ada-| mm birinin sermayesi var diyelim...

— önce yüksek ülkü, ondan sonra para, | yüksek ülkü olmadıkça toplum yok olur gider.

Bilmem neden hırslanmaya başlamak üze-reydim. Karşımdaki, işin içinden çıkamıyor-muş gibi bön bön yüzüme baktı, sonra yüzü birdenbire pek neşeli, pek kurnaz bir gülüm-|semeyle gerildi.

— Versilov'a ne buyrulur, ha» Ne yaptı yaptı mirasa konu! Dün mahkeme, karan onun lehine verdi, değil mi ha?

Birdenbire, hiç beklemediğim bir şurada damın benim kim olduğumu, belki daha birçok şeyleri bildiğim anladım. Ancak bilmem birdenbire kızardım, en budalaca bir gözlerimi onun yüzüne diktim. Her

DELİKANLI I — FOR.: 19/20290

DELİKANLI

DELİKANLI

291

halde kendini zafer kazanmış bir insan gibi hissediyordu, sanki büyük bir kurnazlık göstererek beni suçüstü yakalamış, yalanlarımı meydana çıkarmış gibi neşeli neşeli yüzüme bakıyordu.

İki kaşını birden yukarı kaldırarak;

— Hayır, efendim, dedi, Versilov için bilmek istediğiniz bir şey varsa bana sorun! Biraz önce ağırbaşlılık hakkında size ne demiştim? Bir buçuk yıl önce bu çocuk yüzünden mükemmel bir iş yapacaktı, evet, evet efendim, oysa şapa oturdu.

— Hangi çocuk yüzünden?

— Meme çocuğu yüzünden, şimdi bile kim bilir nerede baktırdığı çocuk yüzünden, ancak şimdi artık onun için bir şey alamaz... çünkü...

— Hangi meme çocuğu? Bu da nesi?

— Tabii onun çocuğu, onun özbeöz çocuğu, m-lle Lidiya Ahmakova'dan... «Güzel kız beni okşadı...» Kükürtlü kibritlere ne buyrulur, ha?

— Bu ne saçma sapan şey! Onun Ahmakova'dan hiçbir zaman çocuğu olmuş değildir-

— Öyle mi dersiniz? Peki ben neredeydim? Ben hem doktorum, hem de ebe! Soy adım Stebelkov, hiç duymadınız mı? Doğru

o zaman da çoktan beri hekimliği bırakmıştım, ama pratik bir işe, pratik bir fikir verebilirdim.

— Mademki ebesiniz... Ahmakova'nın çocuğunu siz mi aldınız?

— Yoo, ben Ahmakova'dan bir şey almış değilim. Orada, ailesi pek kalabalık olan doktor Granz adında biri vardı, vizite parası olarak kendisine yarım telar verilirdi, orada doktorların tarafesi böyleydi, üstelik de onu kimse tanımıyordu, orada benim yerime o bulundu... Bu iş gizli kalsın diye kendisini ben tavsiye etmişim. Versilov'a, yani Andrey Petroviç'e pratik bir fikir verdim, karşı karşıya oturmuştuk, ben de bu gizli mesele üzerinde bir fikir verdim. Ama Andrey Petroviç i tavşan peşinde koşmayı doğru buldu.

Derin bir şaşkınlık içinde dinliyordum.

— Halk sözü yahut basit halkın sözü der ki iki tavşanın peşinden koşarsan hiçbirini yakalayamazsın. Bense bunu şöyle anlıyorum-, her zaman tekrarlanan istisnalar en so-nunda umumi kural halini alır. Başka tavşa-nın yani Rusça'ya çevirecek olursak: başka bayanın peşinden koştuğu için bir şey elde Demedi. Mademki eline bir şey geçirdin, sıkı tut, bırakma! Oysa işe hız verilmesi gereken yerde mızızlık eder, yavaş gider. Ver-

DELİKANLI

293

292

DELİKANLI

silov, bildiği gibi «kadınlar peygamberi» dir, işte o zaman genç prens Sokolskiy'in benim önümde ona verdiği çok güzel bir ad Hayır, siz bana gelin! Versilov üzerinde daha çok bilgi edinmek isterseniz bana gelin!

Galiba benim şaşkınlıktan açık kalan ağzımı memnunlukla seyrediyordu. O güne kadar meme çocuğu için bir şey duymamıştım, işte tam bu sırada birdenbire bitişik komşuların kapısı çarptı, birisi hızlı adımlarla odaya girdi.

Sinirli bir kadın sesi;

— Versilov, Semionov mahallesinde, Ma-jayskaya sokağında, Litvinova'nın 17 No. lu evinde oturuyormuş, kendim adres bürosun-daydım, diye bağırdı.

Her sözünü teker teker duyuyorduk. Ste-belkov, kaşlarını oynatarak parmağını başının üstünde havaya kaldırdı.

— Biz ondan burada konuşuyoruz, oysa bak oraya da yetişmiş... işte durmadan tekrarlanan istisnalar bunlardır! Quand on parle d'une corde...

Bunun arkasından oturdu yerde hızlı hız ı kımıldayarak kanapeye yayıldı, kanapenin o yalı bulunduğu kapının arkasında konuş lanları dinlemeye koyuldu.

Ben de dehşetti şaşırmıştım. Bu sözleri, herhalde biraz önce öyle heyecan içinde koşup giden genç kadın bağıra bağıra söylemiştir, diye düşündüm. Ama asıl noluyordu da burada da Versilov ortaya çıkıyordu? Birdenbire gene deminki o hırsından kuduran insanın öfkeli, kızgın homurtusu duyuldu, sanki kendisine bir şey vermiyor yahut bir şey yapmasına engel oluyorlardı. Deminkiyle aradaki fark şuydu ki bağırımlar, homurtular daha fazla sürüyordu. Bu arada çekişmeler, sık sık, çabuk çabuk söylenen sözler duyuluyordu; «istemiyorum, istemiyorum, geri verin hemen geri verin» yahut buna benzer şeyler; hepsini iyi hatırlamıyorum. Sonra birisi, tıpkı deminki gibi hızla kapıya doğru atıldı, açtı. Komşu kadınların ikisi de koridora fırladılar, birisi, anlaşılan, deminki gibi ötekini alıkoymaya çalışıyordu. Çoktan ayağa kalkmış olan, komşuların konuşmasını bir çeşit zevkle din-liyen Stebelkov, hemen kapıya atıldı, saklanmaya falan hiç lüzum görmeden komşu kadınların karşısına çıktı. Tabî ben de kapı-nın yanına koştum. Ama onun koridora çıkması bir kova soğuk su tesiri yapmıştı; komşu kadınlar çabucak odalarına çekilerek hızla kapıyı çarptılar. Stebelkov onların peşinden atılmak istediye de bir an duraladı, parmağı havaya kaldırdı, düşünceli düşünceli gü-Risedi; ancak, bu seferki gülümsemesinde²⁹⁴

DELİKANLI

pek kötü, karanlık, uğursuz bir şey vardı. Kendi odasının kapısı önünde duran ev sahibi kadını görünce ayaklarının ucuna basarak sık adımlarla koridordan geçip yanına gitti; kadınla bir iki dakika fısıldaşıp, tabî gereken bilgiyi aldıktan sonra, artık vekarla, kararını veren bir insan tavrıyla odaya döndü, masanın üstünden silindir şapkasını aldı, aynaya bir göz attı, eliyle saçlarını düzeltti, sonra bana bakmaya tenezzül bile etmeden, kendi değerine inanan bir adam tavrıyla komşu kadınlara yollandı. Bu arada koridorda duran, gözdağı verir gibi parmağını ona doğru uzatıp: «Ah, seni yaramaz seni!» der gibi başını iki yana sallıyan ev sahibi kadına zaferle göz kırparak kulağını kapıya dayadı, bir an kapının yanında durduktan sonra karar vermiş bir insan tavrıyla hattâ fazla nezaketten kamburunu bile çıkararak elinin parmak kemikleriyle komşu kadınların kapısını vurdu, içerden bir ses duyuldu:

— Kim o?

Stebelkov yüksek sesle, hem de vekarla:

— Önemli bir iş üzerinde görüşmek için içeri girmeme müsaade etmez misiniz? dedi.

Biraz durdular, ama gene de açtılar, önce bir parmak kadar araladılar; Stebelkov, hemen kapı tokmağına yapıştı, herhalde bir daha kapatmalarına da müsaade etmezdi. Araların

DELİKANLI

295

da konuşma başladı, Stebelkov, durmadan içeri girmeye çalışarak yüksek sesle konuşuyordu; sözlerini pek hatırlamıyorum, ama Versilov'dan bahsediyordu, bir şey anlatacağını, her şeyi aydınatabileceğini söylüyordu, «hayır, efendim, bunu bana sorun», «hayır, efendim, siz bana gelin» hep buna benzer sözlerdi. Onu pek çabuk içeri aldılar. Ben kanapeye döndüm, konuşulanları dinlemek is-tedimse de bütün söylenenleri duyamıyordum, ancak sık sık Versilov'un adını andıklarını işitiyordum. Sesinin ahengine kulak verince Stebelkov'un artık konuşmayı idare ettiğini, artık yılışarak değil de, kanapeye yayılıp emreder gibi konuştuğunu, biraz önce bana söylediği; «takibediyor musunuz?» «şimdi lütfen künhüne varın» vesaire gibi sözleri tekrarladığını tahmin ediyordum. Bu arada kendisini dinleyen komşu kadınlara karşı umul-mıyacak kadar nazik davranması gerekti. Bir iki defa kahkaha attığı bile duyuldu,

herhalde bu kahkahalar yersizdi, çünkü onun sesi yanında, bazan sesini bile bastırarak kadınların hiç de neşe ifade etmiyen sesleri, ayrıca da demin homurdıyan genç kadının sesi duyu-luyordu, genç kadın pek çok söylüyor, sinir-eniyor, acele ediyor, galiba bir şeyi açığa uruyor, şikâyet ediyor, mahkeme, yargıç arıyordu. Ama Stebelkov da ondan geri kalmıyordu, sesini yükselttikçe yükseltiyor, sık sık296

DELİKANLI

kahkaha atıyordu; bu gibi insanlar başkalarını dinlemesini bilmezler. Biraz sonra kana-peden kalktım, çünkü kapı arkasından dinlemek bana ayıp geldi, eski yerime dönüp pencere önündeki hasır sandalyeye oturdum. Vasin'in bu adamı hiçe saydığından emindim, ama ben de aynı şeyi kendisine söylesem, hemen en ciddî, en vekarlı bir tavırla onu müdafaa eder, ders vermek istiyen bir sesle de onu «zamanımızın iş adamlarından pratik bir kişi olduğunu, bu sebeple hakkında bizim umumi, soyut görüşlerimizle hüküm verilemi-yeceğini» söylerdi. Ama o anda maneviyatım kırıldı, kalbim hızlı hızlı çarpıyordu, ben de hiç şüphesiz bir şey bekliyordum. On dakika geçmiş geçmemişti ki pek uzun bir kahkahanın tam ortasında birisi, tıpkı demin olduğu gibi, birdenbire sandalyeden fırladı, ondan sonra her iki kadının da bir ağızdan bağırmaya başladıkları duyuldu, Stebelkov'un da ayağa fırladığı, büsbütün başka bir sesle konuştuğu işitildi, sanki kendini temize çıkarmaya çalışıyor, sanki sözlerini sonuna kadar dinlemeleri için yalvanyordu... Ama onu sonuna kadar dinlemediler; gene kızgın, öfkeli sesler" duyuldu: «Defolun! Siz alçağın, edepsizin birisiniz!» Sözün kısası kendisini kapı dışarı etmeğe çalıştıkları belliydi. Stebelkov, tam komşu kadınların odasından koridora atlar gibi çıktığı sırada kapıyı açmışım, anlaşılan

DELİKANLI

297

kadınlar elleriyle odadan dışarı itmişlerdi. Beni görür görmez eliyle göstererek:

— İşte Versilov'un oğlu! Bana inanmıyorsanız, işte oğlu, özbeöz oğlu! Buyurun! diyerek hâkim bir tavırla kolumdan tuttu.

Beni bayanların yanına götürürken;

— Bu onun oğlu, özbeöz oğlu! diye tekrar ediyor, ama açıklamak için başka bir şey ilâve etmiyordu.

Genç kadın koridorda, annesi de ondan bir adım geride kapıda duruyordu. Ben sadece zavallı kızın çirkin olmadığını hatırımda tuttum; yirmi yaşlarında vardı, ama zayıftı, görünüşü hastalıklıydı, saçları kıvılcıllı çalışıyordu, hem de yüzce biraz kızkardeşime benziyor gibiydi; bunu çok iyi fark ettim; böylece hafızama yerleşip kaldı; ancak Liza bu bayanın karşısında durduğu zaman ki o son derece öfkeli hale ne gelmişti, ne de gelebilirdi; dudak-»an bembeyazdı, açık renkli gözleri parlıyordu hırsından bütün vücudu titriyordu. En buda-laca, en yakışık almıyacak bir duruma düştüğümü de hatırlıyorum, çünkü o küstah ada-mın yüzünden söyleyecek bir tek söz bulamadım.

Oğluysa oğlu, bundan ne çıkar? Eğer da sizinle beraberse alacağın biri demektir!

Birdenbire bana dönerek;298

DELİKANLI

DELİKANLI

299

— Versilov'un oğluysanız benden babanıza: bir alçak, en bayağı, en utanmaz bir adam olduğunu, parasına ihtiyacım olmadığını söyleyin... Alın, alın, hemen şimdi bu paraları ona götürün!

Hızlı bir hareketle cebinden, koparır gibi, birkaç banknot çıkardı, ama yaşlı kadın (sonradan annesi olduğunu öğrendim) elini tuttu;

— Olya, belki de bir uydurmadır, belki de onun oğlu değildir!

Olya hızla ona baktı, düşündü, şüpheli şüpheli beni süzdükten sonra odaya gitmek için döndü, ama kapıyı çarpmadan önce eşikte dururken Stebelkov'a öfkeli öfkeli bir daha bağırıdı:

— Defol!

Hattâ ona bakarak ayağını hırsla yere vurdu. Ondan sonra kapıyı çarptı, artık bu sefer kapı içerden kilitlenmişti. Stebelkov, hattâ omuzumu bırakmadan parmağını havaya kaldırmış dudaklarında geniş, düşünceli bir gülümsemeyle, soru dolu gözlerini gözlerime dikmiş duruyordu.

Hırsla:

— Bana karşı böyle hareket etmenizi gülünç, yersiz buluyorum, diye homurdandım-

Düşünceli düşünceli:

— Bu işi incelemek gerekirdi! dedi.

— Ama beni bu işe sokmaya nasıl cüret ettiniz? Bunlar kim? Bu kadın kim? Beni omuzumdan tutup ne diye karşılarına götür-dünüz, burada' ne oluyor?

— Hay Allah kahretsin! iffeti elinden abnan bir kadın «sık sık tekrarlanan istisnalar», dikkat ediyor musunuz?

Bunun arkasından parmağını göğsüme dayamak istedi.

— Hay, Allah kahretsin! diyerek parmağını ittim.

Ama o, birdenbire, hem de hiç beklenmedik bir sırada yavaşça, sessizce uzun uzun neşeli neşeli güldü. En sonunda şapkasını başına geçirdi, hemen değişiveren, hem bu sefer asık bir ifade taşıyan bir yüzle kaşlarını çatarak söylendi:

— Ev sahibi kadına bir ders verilmeliydi... bunları evden kovmalıydı, evet, elden geldiği kadar çabuk kovmak, yoksa onlar burada... Bak göreceksiniz! Sözlerimi unutmayın, göreceksiniz!

Birdenbire gene neşelenerek:

— Adam sen de! dedi. Siz, Grişa'yı tüyeceksiniz, değil mi?

Kesin bir ifadeyle:

— Hayır, beklemeyeceğim, diye cevap verdim.300

DELİKANLI

DELİKANLI

301

— E, hepsi bir...

Sonra bir tek söz bile söylemeden döndü, çıktı, galiba bir haber bekliyen ev sahibi kadına bakmaya bile tenezzül etmeden merdivenlerden aşağı inmeye başladı. Ben de şapkamı aldım, ev sahibi kadından, Vasin'e Dolgorukiy'in geldiğini bildirmesini rica ederek koş koş merdivenlerden indim, gittim.

III

Sade boş yere zaman kaybetmiştim. Sokağa çıkınca hemen ev aramaya başladım: ama düşüncelerim dağınıktı, dalgındım, birkaç saat sokak sokak dolaştım, kendileri kiracı oldukları halde odalarını kiraya veren beş altı eve girdimse de yirmisinin yanından görmeden geçtiğimden emindim. Ev bulmanın bu kadar güç olduğunu tahmin bile etmediğim için daha çok öfkeleniyordum. Her yerde Va-sin'inki gibi, hattâ dahada kötü odalar vardı, fiyatlarsa çok yüksekti, yani benim hesabıma gelmediği için yüksekti. Doğrudan doğruya şöyle dönecek bir köşe istiyordum, buna karşılık bana küçümsiyerek bakıyor, öyleyse köşelere gidin, diyorlardı. Bundan başka her-yerde birçok acayip kiracılar vardı, kendileriyle bir arada yaşıyamıyacağımı yüzlerinden anlıyordum, hattâ bir arada yaşamamak için üste para bile verirdim. Bunlar ceketsiz, sade

yelekle dolaşan, saçları sakallarına karışmış, laubali tavırlı, meraklı kim bilir ne biçim insanlardı. Başka bir yerde, küçük bir odada on kişi oturmuş kâğıt oynuyor, bira içiyorlardı, bitişikteki odayı da bana teklif ediyorlardı. Başka yerlerde ev sahiplerinin sorularına öyle mânâsız cevaplar veriyordum ki şaşkın şaşkın yüzüme bakıyorlardı, bir evde hattâ atıştım bile. Ama bütün bu önemsiz şeyleri yazacak değilim ya; ancak şunu söylemek istiyorum ki dehşetli yorularak hamen hemen karanlık basarken küçük bir lokantada bir şey yedim. Bu

sırada şöyle kesin bir karara varmıştım: eve gidip mirasla ilgili mektubu hemen Versilov'un eline (hiçbir izahat vermeden) teslim edecektim, ondan sonra yukardan eşyalarımı alıp yol çantama, bohçaya yerleştirecektim, daha da olmazsa bir gecelik bir otele gidecektim. Obuhovskaya caddesinin sonunda, Zafer kapılarının yanındaki hanlarda otuzar kapiğe hususi odalar bile bulunduğunu biliyordum; bir gecelik böyle bir fedâkârlığa katlanacaktım, yeter ki Versilov'un evinde yatmıyayım. işte tam Tekno-loji Enstitüsünün yanından geçerken bilmem neden birdenbire burada Enstitünün hemen karşısında oturan, Tatyana Pavlovna'ya uğranmak aklıma esti. Doğrusunu isterseniz ona ugrarnama gene o mirasla ilgili mektup vesile olmuştu; ama beni oraya girmeye çeken, ta-302

DELİKANLI

biî başka sebeplerdi, ancak bunları aydınlatmak şimdi bile elimden gelmez: burada «meme çocuğu» «umumi kaide halini alan istisna-lar» zihnimi karmakarışık ediyordu. Birisine içimdekileri anlatmak mı, yoksa birisinden fikir almak mı, yahut biriyle dövüşmek mi yahut oturup ağlamak mı istediğimi bilmiyorum, ancak Tatyana Pavlov'nanın oturduğu kata çıktım. Moskova'dan gelişimin ilk günlerinde ona yalnız bir defa, o da annemin bir işi için uğramıştım, hatırlıyorum, içeri girip vazifemi yaptıktan bir dakika sonra çıkıp gitmiştim, hattâ biraz olsun oturmamıştım, o da bana otur bile dememişti.

Zili çaldım, ahçı kadın hemen kapıyı açtı, bir şey söylemeden beni içeri bıraktı. Bütün sonraki olaylar üzerinde büyük bir tesir yapan bu delice maceranın nasıl başımdan geçtiğini anlayabilmek için bu ayrıntılara mutlaka lüzum vardır. Hem bu ahçı kadından da söz açmak gerek. Bu kızgın, kalkık burunlu, hem galiba bütün ömrünce hanımına, yani Tatyana Pavlovna'ya nefretle bakan bir fin kadınıydı. Tatyana Pavlovna'ysa tersine ihtiyar kızların kart, ıslak burunlu finolara yahut daima uyuklıyan kedilere besledikleri sevgiye benzer duygu yüzünden bu ahçı kadından bir türlü ayrılmıyordu. Fin» kadını ya kızıp kabalık eder, ya da ağız kavgası ederek haftalarca susar, somurtur dururdu»

DELİKANLI

303

böylece de hanımını cezalandırırdı. Galiba ben böyle bir susma gününe raslamıştım, çünkü benim; «Hanım evde mi?» diye sormama karşılık ki bunu sorduğumu pek iyi hatırlıyorum, hiç cevap vermeden sessizce mutfağına döndü. Ben de bunun üzerine, tabî, hanımının evde olduğundan emin olarak odaya girdim, burada kimseyi bulamayınca da Tatyana Pavlovna hemen yatak odasından çıkar diye beklemeye başladım; yoksa ahçı kadın ne demeye beni içeri bıraksın? Oturmadan ayakta birkaç dakika bekledim; hava hemen hemen kararıyordu, Tatyana Pavlovna'nın karanlık dairesi, her yanda asılı duran uçsuz bucaksız basmalar yüzünden daha soğuk görünüyordu. Bu işin nerede geçtiğini anlamak için bu kötü daire için de

j birkaç söz söylemek gerek. Tatyana Pavlovna, hem inatçı, hem emredici karakterli bir kadın l olduğu, hem de eski derebeylik alışkanlıklarından ayrılmadığı için kendi kendisinin efendisi olmak için bu daire bozuntusunu

î *

kira ile tutmuştu. Bu iki oda tıpkı birbirine j bitleştirilmiş, birbirinden küçük iki kanarya kafesine benziyordu. Daireye girince doğruca iki arşın genişliğinde dar bir koridora ayak basıyordunuz; solda yukarda sözü geçen iki kanarya kafesi, küçük koridorun sonunda da ufacak bir mutfağın kapısı vardı. Bu odalarda bir ki

Şiye on iki saat için gerekli olan iki buçuk304

DELİKANLI

metre küp hava vardı, ya ya yoktu. Odaların tavanları çirkin denecek kadar alçaktı, ama hepsinden de saçma olan taraf pencerelerin, kapıların, eşyaların, her şeyin en iyi cins Fransız basmasıyla örtülmüş, kapatılmış, şeritlerle süslenmiş olmasıydı; ama bu yüzden oda iki kat karanlık görünüyor, bir yol arabasının içini andırıyordu. Beklediğim odada daha şöyle böyle dönecek yer vardı, gerçi burası da ev eşyasıyla (hem sırası gelmişken söyleyeyim, oldukça iyi cinsten eşyalardı) yığılıydı, oymalı, altın yıldızlı türlü türlü masalar, çekmeceler, zarif, hattâ zengin bir tuvalet takımı vardı. Ama beriki odadan kalın iki perdeyle ayrılan, Tatyana Pavlovna'nın çıkmasını beklediğim öteki odanın, yani yatak odasının eşyası, sonradan gördüğüm gibi, sadece bir tek karyoladan ibaretti. Benim ettiğim budalalığı daha iyi anlayabilmek için bütün bunların bilinmesi gereklidir.

Böylece hiçbir şeyden şüphe etmeden bekliyordum ki birdenbire çingirak çalındı. Ahçı kadının sallana sallana koridordan geçerek hiç ses çıkarmadan kapıyı açtığı, tıpkı biraz önce bana yaptığı gibi, gelenleri içeri aldığını duydum. Gelenler iki bayandı, ikisi de yüksek sesle konuşuyorlardı, ama seslerden birinin Tatyana Pavlovna'nın ötekini de bu sırada kendisiyle karşılaşacağını en az umduğum o kadının olduğunu tanı

DELİKANLI

305

yınca duyduğum şaşkınlığı gelinde siz düşünün! Hem de kendisiyle böyle bir yerde, böyle bir durumda karşılaşacaktım ha! Yanılmama imkân yoktu, bu çınlıyan, kuvvetli, ayrı bir maden sesine benzeyen sesi dün duymuştum, doğru, yalnız üç dakika kadar dinlemiştim, ama ruhuma işlemiş, orada yerleşip kalmıştı bu ses! Evet, bu «dünkü kadındı»! Ne yapmalıydım? Bunu okuyucuya sormuyorum, sadece o zaman ki o dakikayı hayalimde canlandırıyorum, hem nasıl olmuştu da perdenin arkasına atılmış, kendimi Tatyana Pavlovna'nın yatak odasında bulmuştum, bunu şimdi bile açıklamak asla elimden gelmez. Kısacası, saklandım, hem yerimden henüz fırlamıştım ki onlar içeri girdiler. Niçin onlara karşı çıkmayıp saklandığımı bilmiyorum; her şey istemiyerek, hiç düşünmeden yapılmıştı.

Yatak odasına atılıp karyolaya çarpınca buradan mutfığa giden bir kapı bulunduğunu gördüm demek, ki büsbütün kaçıp kurtulmak mümkün olacaktı, ama eyvahlar olsun! kapı kilitliydi, anahtar deliğinde de anahtar yoktu. Ne yapacağımı kestiremiyerek karyolaya oturdum; artık ister istemez onların konuşmaları-na kulak misafiri olacağımı açıkça anladım, daha ilk sözlerden, ilk seslerden de konuşma-arının gizli, pek nazik bir konu üzerinde ol-duğunu hemen tahmin ettim. Oh, tabii na-306

DELİKANLI

DELİKANLI

307

muslu, asaletli bir kişinin hattâ o dakikada bile yapacağı ilk şey ayağa kalkıp dışarı çıkmak, yüksek sesle; «Durun, ben buradayım!» diye bağırıyordu, sonra gülünç duruma düştüğüne aldırış etmeden yanlarından geçip gitmek gerekti; ama ben ne ayağa kalktım, ne de dışarı çıktım; bunu yapmaya cesaret edemedim, korktum.

Tatyana Pavlovna:

— Sevgili Katerina Nikolayevna, beni çok üzüyorsunuz, diye yalvanyordu, tamamıyla müsterih olun, böyle bir şey karakterinize bile yakışmıyor. Gittiğiniz her yere kendinizle beraber sevinç götürürken şimdi birdenbire böyle... Hiç olmazsa bana olsun inanmaya devam ediyorsunuzdur ya, size ne kadar sadık olduğumu elbette bilirsiniz. Emin olun ki bu sadakat, Andrey Petroviç'e karşı beslediğim, hem de bunu kimseden gizlemem, ebedî sadakattan deha az değildir... Öyleyse bana inanın, namusuma yemin ederim ki bu belge onda yok, belki hiç kimsede de yoktur; hem böyle bir düzenbazlık onun elinden gelmez, bunu düşünmeniz bile günahıdır. Siz ikiniz durup dururken bu düşmanlığı uydurdunuz...

— Belge var, oysa her şeyi yapabilir-Hem ne dersiniz, dün eve geldiğim zam»" karşıma ilk çıkan onun prenze musallat ettiği ce petit espion oldu.

— Eh, ce petit espion. Bir defa o, hiç de espion değil! çünkü onu prensin yanına ben yerleştirdim, yoksa Moskova'da ya çıldırır, ya da açlıktan ölürdü, işte onu oradan böyle tarif ettiler; hem de bu kaba çocuk büsbütün budalanın biridir, espionluk etmek ne haddine?

— Evet, budalanın biri, ama bu bir alçak olmasına engel değildir. Kendisini görünce canım sıkılmasaydı, dün gülmekten katıla katıla ölürdüm; sarardı, koşarak yaklaştı, ayaklarını birbirine çarptı, Fransızca konuştu. Moskova'daysa Marya İvanovna ondan bir dâhi gibi bahsetmişti. Bu bahtsız mektubun var olduğunu, hem pek tehlikeli bir yerde olduğunu da Marya İvanovna'nın yüzünden anladım.

— Ah, güzelim benim! Onda bir şey yok diye kendiniz söylemediniz mi?

— Yok değil, var; Marya İvanovna yalan söylüyor, hem de size şunu söylüyeyim, öyle bir usta yalancı ki! Moskova'ya gitmezden önce hiçbir kâğıt kalmadığını ümide-di-yordum, ama oraya gidince...

— Ah, sevgilim, tersine, onun iyi kalbli, düşünceli bir kadın olduğunu söylüyorlar, Andronikov onu bütün öteki yeğenlerinden üstün tutuyordu. Doğru, ben yakından tanı-ama siz onu kendinize hayran308

DELİKANLI

edebilirdiniz! Üstün gelmek sizin için pek kolay, işte bakın ben ihtiyar bir kadın olduğum halde size tutkunum ya, biraz daha durursam hemen öpmeye kalkışırım... Onu hayran etmek sizin için işten bile değildir!

— Hayran ettim, Tatyana Pavlovna, hattâ hayranlığını coşkunluk derecesine getirdim, ama o da çok kurnaz... Hayır, onda tam bir karakter var, hem de kendine mahsus bir Moskova'lı karakteri... Ne dersiniz, burada Andronikov'un eski yardımcılarında Kraft adında birisine başvurmamı söyledi, belki de o bir şeyler biliyordur, dedi. Bu Kraft için bazı şeyler duymuştum, hattâ kendisini azıcık tanıyordum, ama Marya İvanovna Kraft'tan söz açınca sözlerinin yalan olduğunu, her şeyi bildiğini, mahsus bilme-mezlikten geldiğim anladım.

— Peki, ama neden, peki neden? Hem Kraft'a da sormak mümkün değil mi acaba! Bu Alman Kraft, ağzı sıkı, hatırladığıma göre de pek namuslu bir adamdır, vallahi ona sormalıydı! Ancak şimdi Petersburg'd» değil galiba...

— Oh, daha dün dönmüş biraz önce evine uğradım... işte bunun için size böyle korku içinde geldim ya, ellerim, ayaklar»» titriyor, meleğim Tatyana Pavlovna, siz herkesi tanıyorsunuz, hiç olmazsa onun kâğıt'

DELİKANLI

309

larının (çünkü şimdi kâğıtları kalmış olması gerek) bugün kimin eline geçeceğini öğrenemez misiniz? Kim bilir, belki gene tehlikeli bir adamın eline geçer? Size danışmak için koşu koşu buraya geldim.

Tatyana Pavlovna hâlâ bir şey anla-mıyarak sordu:

— Hangi kâğıtlardan bahsediyorsunuz siz? Şimdi kendim Kraft'a uğradım, demediniz mi?

— Uğramasına uğradım, ama tabanca ile intihar etmiş! Daha dün akşam.

Karyoladan fırladım. Beni espion, budala diye andıkları zaman içerde oturabilirdim, hem konuşmalarının konusu derinleştikçe benim meydana çıkmam imkânları azalıyordu. Hem bu akla hayale gelmiyecek bir şey olurdu! Tatyana Pavlovna misafirini uğurlaymca-ya kadar, içim titriyerek de olsa, içerde otur-maya karar vermişim, ondan sonra (eğer talihim yaver olur da o zamana kadar kendisi bir şey almak için yatak odasına girmezse), ondan sonra

Ahmakova gidince de biz Tatyana Pavlovna ile dövüşsek bile zararı yoktu!... ma o anda Kraft için söylenenleri duyunca karyoladan fırladım kalktım, bütün vücudum sanki titreme nöbetine tutulmuş gibi tirtir titriyordu. Bir şey düşünmiyerek, fikir yürütmeyerek, ne yaptığının farkında olmadan³¹⁰

DELİKANLI

yürüdüm, perdeyi kaldırıp kadınların karşısına dikildim. Yüzümün solgunluğunu, titrediğimi farketmek için ortalık henüz yetecek kadar aydınlıktı... Kadınların ikisi de bir ağızdan haykırdılar. Hem haykırmamak elden gelir miydi?

Ahmakova'ya:

— Kraft mı? intihar, etti, ha? Dün? Gün batarken? diye mırıldanarak sordum.

Tatyana Pavlovna, en ince bir sesle:

— Sen neredeydin? Nereden geldin? diye bağırarak parmaklarını etime geçirircesine eliyle omuzuma yapıştı. Espionluk ediyordun, değil mi? Gizlice bizi dinledin öyle mi?

Katerina Nikolayevna oturduğu kanape-den kalktı, parmağıyla beni göstererek:

— Demin size ne demiştin? diye söylendi.

Kendimden geçtim.

— Yalan, saçma! diye öfkeli öfkeli bağırarak sözünü kestim; şimdi bana espion adı verdiniz, ah yarabbi! Espionluk etmek şöyle dursun, sizin gibilerin yanında bu dünyada yaşamaya bile değmez! Yüksek ruhlu bir insan, intihar ederek canına kıyıyor, hayatına son veriyor; Kraft, bir ülkü yüzünden»

DELİKANLI

311

Hekabel yüzünden intihar etti... Hoş siz Hekabey'e dair bir şey bilmezsiniz ya!... Gel de burada sizin entrikalarınız arasında yaşa, yalanlarınızın, ihanetlerinizin, düzenbazlıklarınızın yanında sürün dur... Yeter, yeter artık!

Tatyana Pavlovna:

— Şuna bir tokat atın! Bir tokat atın şuna! diye bağırdı.

Katerina Nikolayevna benden gözünü a-yırmadan (her şeyi en ufak çizgiciğine kadar hatırlıyorum) bakıyordu, ama yerinden de kılmıdamıyordu, bunun için daha bir dakika geçseydi Tatyana Pavlovna herhalde bu emri kendisi yerine getirecekti, bu sebeple irademin dışında yüzümü korumak için elimi kaldırdım; bu hareketimi gören Tatyana Pavlovna asıl tokadı ben ona atacağım sanmıştı.

— Peki, vur, vur! Doğuştan terbiyesiz, hödük olduğunu ispat et: sen kadınlardan kuvvetlisin elbette ne diye nazlanacaksın!

— iftira ettiğiniz yeter, yeter! diye hayırdım. Hiçbir zaman bir kadına el kaldır-

adım! Siz, utanmaz bir kadınsınız, Tatyana

Pavlovna, zaten daima benden nefret edi-

dunuz. Oh, insanlara saygı göstermeden

kah Hekabe Troia kiralı Primos'nın karısı, Troia Banlarının en cesuru olan Hektor'un anası.³¹²

DELİKANLI

muamele etmeli! Siz de gülüyorsunuz, Katerina Nikolayevna, herhalde kılığma gülüyorsunuz; ne yapalım, Tanrı bana sizin ya-verlerinizinki gibi vücut vermemiş. Ama gene de kendimi sizin önünüzde küçülmüş olarak değil, tam tersine yükselmiş olarak görüyorum... Eh, ne demek istediğimi basıl anlarsanız anlayın, bana göre hepsi bir, ancak şunu söyleyim ki benim bu işte bir suçum yok! Buraya tesadüfen gelmişim, Tatyana Pavlovna: burada yalnız sizin o Fin kadınıınız yahut sizin ona karşı olan düşkünlüğünüz suçlu; niçin benim soruma cevap vermeden doğruca içeri aldı? Sonra kendiniz de kabul edersiniz,

bir kadının yatak odasından fırlayıp çıkmak bana o kadar garip geldi ki sizin bütün tükürüklerinize katlanarak dışarı çıkammaya karar verdim... Genemi gülüyorsunuz, Katerina Nikolayevna?

Tatyana Pavlovna beni hemen hemen odadan dışarı itercesine:

— Defol, defol buradan! diye bağırdı-Onun uydurmalarına aldırış etmeyin, Katerina Nikolayevna, size onu deli diye tanıttıklarını söylemiştim ya!

— Deli mi? Nereden? Acaba bunu kim söylemiş, hem nereden? Hepsi bir, yeter. Ka-terina Nikolayevna! Size en kutsal bildiğim şey üzerine yemin ederim ki bu konuşma
DELİKANLI

313

burada duyduklarımın hepsi aramızda kalacaktır... Sırlarınızı öğrendirme bunda benim suçum ne? Zaten yarın babanızın yanındaki vazifemden ayrılıyorum, bunun için aradığınız belgeden yana hiç üzülmeyebilirsiniz.

Katerina Nikolayevna bozularak:

— Bu ne demek?... Hangi belgeden bahsediyorsunuz? diye sordu; bu sırada öyle şaşırmişti ki yüzü bile sarardı yahut da belki bana öyle gelmişti, işte ancak o zaman pek ileri gittiğimi anladım.

Hızlı adımlarla odadan çıktım; onlar hiçbir şey söylemeden gözleriyle beni takib-ediyorlardı, bakışlarında sonsuz bir şaşkınlık okunuyordu. Kısacası öyle bir bilmece bırakmışım ki onlara...

DOKUZUNCU BÖLÜM I

Eve dönmeye acele ediyordum, hem ne garip, kendimden pek memnundum. Tabii, kadınlarla hem de böyle kadınlarla, daha Doğrusu böyle bir kadınla, çünkü Tatyana Paylovna'yı kadın yerine koymuyordum, bu şekilde konuşulmayacağını biliyordum. Her-halde bu ayarda bir kadına; «sizin entrika-larınıza tükürmüşüm» denilmezdi, ama işte314

DELİKANLI

ben bunu söylemişim, hem asıl memnun olduğum taraf da buydu. Başka şeyler bir yana, hiç olmazsa bu tarzda konuşmamla durmadan gülünç olan her şeyi örtmüş olduğundan emindim. Ama bunun üzerinde uzun uzadıya düşünmeye vakit yoktu, kafama Kraft yerleşmişti. Pek çok üzüldüğümü söy-liyemem, ama gene de ruhumun derinliklerine kadar sarsılmışım, hattâ o kadar ki başkasının bahtsızlığını, yani birinin ayağı kırıldığını namusu lekелendiğini, sevdiği bir yaratığın kaybettiğini, gören insanlarda görülen duygu, kendini alçakça tatmin eden bu duygu bile yerini büsbütün başka tam bir duyguya yani tam bir kadere bırakmıştı. Kraft'a acıyordum, yani buna doğrudan doğruya acımak denilip denilemeyeceğini bilmiyorum, ama bu çok kuvvetli, içten gelen iyilik duygusuydu! Bundan da memnundum. Pek önemli bir haberin tesiriyle bütün varlığınız sarsıldığı bir sırada bununla bir ilgisi olmıyan o kadar çok gereksiz düşünceler insanın aklına gelir ki! Ama doğru düşünülecek olursa böyle bir şey bütün öteki duyguları ezmeli, onunla ilgisi olmıyan bütün düşünceleri, hele çüküklerini dağıtmalı, oysa yerine hep küçük, değersiz fikirler insanın kafasına dolar. Gene hatırlıyorum, oldukça hatırı sayılır, sinirden gelme bir titreme yavaş yavaş bütün vücuduma yayıl-

DELİ KANLI

315

mıştı, bu titreme birkaç dakika, hattâ evde bulunduğum, Versilov'la görüştüğüm zaman bile devam etti.

Bu görüşme pek garip, hiç beklemedik şartlar altında olmuştu. Daha önce, avluda bulunan ayrı bir evde oturduğumuzu söylemişim; dairenin numarası da on üçtü. Henüz avlu kapısından girmemişim ki bir kadın sesi duydum, sabırsızlıkla, sinirli sinirli birisine: «on üç numara nerededir?» diye soruyordu. Bunu hemen oracıkta avlu kapısının yanındaki sütçü dükkânının kapısını açan bir kadın soruyordu, ama galiba oradakiler kendisine hiç cevap vermediler, hattâ kovdular sanırım, o da iki üç basamaklı merdivenden öfkeli öfkeli iniyordu.

Ayağını yere vurarak:

— Peki buranın kapıcısı nerede? diye bağırdı. Bu sesi hemen tanımıştım.

Ona yaklaştım.;

— Ben on üç numaralı daireye gidiyorum, kimi görmek istiyorsunuz?

.*

— Tam bir saatten beri kapıcıyı arıyorum, herkese sordum, bütün merdivenleri çıkıp indim.

— Aradığınız daire avluda. Beni tanımadınız mı?

Ama o da artık beni tanımişti.316

DELİKANLI

— Versilov'u mu görmek istiyorsunuz; bir işiniz mi var, benim de onunla bir işim var, diye devam ettim, ondan temelli ayrılmak için geldim. Buyurun gidelim.

— Siz onun oğlu musunuz?

— Bunun bir önemi, değeri yok. Ama diyelim ki oğluyum, gerçi soyadım Dolgoru-kiy, kendim de gayri meşru bir çocuğum. Bu bayın bir sürü gayri meşru çocukları var. Bu bir vicdanla şeref meselesi olunca insanın özbeöz oğlu da evden çıkabilir. Bu, İncilde de yazılıdır. O, mirasa konu, bense bu mirası onunla paylaşmak istemiyorum, kendi elimin emeğiyle geçinmeye gidiyorum. Gerekince yüksek ruhlu bir insan, hayatını bile feda ediyor; Kraft intihar etti, Kraft bir ülkü yüzünden kendini vurdu, biliyor musunuz, iyi bir delikanlıydı; ondan büyük işler ümid-edilebilirdi... Buraya! Biz ayrı bir evde oturuyoruz, İncilde bunun için şöyle der; çocuklar babalarından ayrılır, kendi yuvalarını kurarlar... Tabii ülkü buna çağırırsa... ülkünüz varsa! Ülkü bir şeyin başında gelir, her şey ülkünün çevresinde toplanır...

Merdivenlerden bizim eve çıkıncaya kadar hep böyle gevezelik ettim durdum. Okuyucu herhalde kendime karşı pek kıyasıya davrandığımı, gereken yerde de kendimi pek çabuk temize çıkardığımı fark etmiştir; evet,

DELİKANLI

317

doğruyu söylemeğe alışmak istiyorum. Versi-lov, evdeydi. Paltomu (çıkarmadan içeri girdim. Olya da öyle yaptı.. Çok hafif giyinmişti: koyu renkli elbisesinin üstünden perdesü yahut manto olması gereken bir bez parçası sallanıyordu; başında yüzüne hiç yakışmayan eski, rengi solmuş bir bere vardı. Salona girdiğimiz zaman, annem her zamanki yerinde oturmuş, iş işliyordu, kızkardeşim de gelene bakmak için kendi odasından çıktı, eşikte durdu. Versilov, her zaman olduğu gibi bir şey yapmıyordu, bizi görünce karşılamaya kalktı; soru dolu sert bakışlarım bana dikti.

Çabucak işin içindem sıyrılmak için;

— Benim bu işle bir ilişğim yok, dedim, hemen bir kenara çekildim, bu bayana sadece dış kapı önünde rasgeldim; sizi arıyordu, kimse de kendisine evi göstermemişti. Bana gelince ben kendi işim için geldim, bunu da kendisinden sonra anlatmakla şeref duyacağım. ...

Versilov gene de merakla beni gözden geçirmeye devam ediyordu.

Kız, sabırsızlıkla;

— Müsaade buyurum, dedi. Versilov başını ona çevirdi.

— Dün bana niçin para verdiğinizi anlamak için uzun uzadıya düşündüm... Ben...318

DELİKANLI

sözün kısası... işte paranız! diyerek deminki gibi tiz bir sesle bağırdı, bunun arkasından da bir deste banknotu masanın üstüne fırlattı. Sizi adres bürosunda aramak zorunda kaldım, yoksa paranızı daha önce getirirdim.

— Bana bakın siz! diyerek birdenbire anneme, döndü. Annemin yüzü sarardı. Size hakaret etmek istemiyorum, siz namuslu bir insana benziyorsunuz, belki bu da kızınızdır. Bu adamın

karısı olup olmadığınızı bilimyo-rum, ancak şunu biliniz ki bu bay, son para-lariyle gazetelere ilân veren mürebbiyelerin, kadın öğretmenlerin ilânlarını kesip saklıyarak bu zavallıların evlerine gidiyor, parasiyle onların namusunu satın almaya, onları felâkete sürüklemeye çalışıyor. Dün nasıl oldu da ondan bu parayı aldım, bir türlü anhyamıyo-rum; öyle namuslu bir adam tavrı takındı ki!... Çekilin bir, tek söz istemez! Siz, alçağın birisiniz, sayın bay! Niyetinizde bir kötülük olmasa bile sadakanıza ihtiyacım yok. Söz istemez, söz istemez! Oh, kadınlarınızın önünde foyanızı meydana çıkardığıma o kadar seviniyorum ki! Lanet olsun size!

Koşa koşa çıkıyordu, ama eşikte bir an, sadece;

— Söylediklerine göre siz, miras almışsınız! diye bağırarak için durdu.

DELİKANLI

319

Ondan sonra bir hayalet gibi kayboldu gitti. Bir daha hatırlatıyorum, bu kadın delirmiş gibiydi. Versilov, sonsuz bir şaşkınlık içindeydi: düşünceye dalmış, olup bitenleri anlamaya çalışıyor gibiydi, en sonunda birdenbire bana döndü.

— Sen onu hiç tanıyor musun? diye sordu.

— Tesadüfen demin Vasin'in oturduğu evin koridorunda kudurduğunu gördüm, ince sesiyle haykırdığını, size lanet ettiğini duydum; ama kendisiyle konuşmadım, hiçbir şey de bilmiyorum, şimdi de dış kapı önünde kendisine rasgeldim. Herhalde bu dünkü «matematik dersleri veren kadın öğretmen olsa gerek?»

— Evet o kadın öğretmen. Ömrümde ilk defa bir iyilik edeyim dedim, o da... Ama her neyse, sen ne söyleyecektin?

— İşte bu mektubu verecektim, diye cevap verdim. İşı açıklamayı gereksiz buluyorum, mektup Kraft'tan geliyor, ona da ölü Andronikov'dan kalmış. Okursanız öğrenirsiniz. Yalnız şunu ilâve edeyim ki bu mektubun varlığından bütün dünyada benden başka kimsenin haberi yok, çünkü Kraft, dün mek-tunbu verdikten sonra ben yanından çıkar çıkmaz intihar etti...320

DELİKANLI

Ben nefes nefese, acele acele anlatırken Versilov da mektubu eline aldı, sol eliyle zarfı bir kenarından havada tutarak dikkatle sözlerimi dinliyordu. Kraft'ın intihar ettiğini söylediğim zaman bu haberin onun üzerinde bırakacağı tesiri görmek için ayn bir dikkatle yüzünü inceliyordum. Ne dersiniz? Bu korkunç haber onun üzerinde hiçbir tesir yapmadı; kaşlarını bile oynatmadı! Tersine ,benim durduğumu görünce hiç yanından ayırmadığı, siyah bir kurdela'ya bağlı duran el gözlüğünü çıkardı, mektubu mumun ışığın yaklaştırıp altındaki imzaya baktıktan sonra dikkatle okumaya başladı. Bu kibirlilikten gelen duygusuzluk beni öyle üzmüştü ki sözle anlatamam. Kraft'ı çok yakından tanıması gerekti, üstelik, ne de olsa, gene müthiş bir haberdi bu! Nihayet, pek tabii olarak, bunun onda bir tesir yapmasını istiyordum. Bir dakika kadar bekledikten sonra mektubun da uzun olduğunu bildiğim için yüzgeri döndüm, dışarı çıktım, Yol çantam çoktan hazırды, bohçaya sokacak sadece birkaç eşya vardı. Annemin yanma yaklaşmadığımı düşünüyordum. On dakika kadar sonra büsbütün hazırlanıp araba çağırmak için dışarı çıkmak üzereyken odaya kızkardeşim girdi.

— İşte annem senin altmış rubleni gönderdi, bunu Andrey Petroviç'e söylediği için senden özür diliyor, işte yirmi ruble daha.

DELİKANLI

321

Dün bir aylık bakımın için elli ruble vermiştin; annem dedi ki senden otuz rubleden fazla alınamazmış, çünkü bakımına elli ruble gitmemiş, işte bu yirmi rubleyi de geri gönderdi.

— Eh, annem doğru söylüyorsa teşekkür ederim. Şimdilik Allaha ısmarladık, kardeşim, gidiyorum!

— Nereye gideceksin?

— Şimdilik bir hana gideceğim, yeter ki geceyi bu evde geçirmiyeyim. Anneme kendisini çok sevdiğimi söyle.

— O, zaten bunu biliyor. Andrey Petro-viç'i de sevdiğini biliyor. Deminki bahtsız kadını buraya getirmeye utanmadın mı?

— Yemin ederim ki ben getirmedim, ben ona kapı önünde rasgeldim.

— Hayır, sen getirdin.

— Seni temin ederim...

— Düşün, sor, o zaman buna sen de sebep olduğunu görürsün.

— Ben sadece Versilov'u rezil, kepaze ettiklerine seviniyorum. Düşün bir kere, Li-diya Ahmakova'dan bir kundak çocuğu var-nuş... ama bunu ne diye sana söylüyorum...

— Onun mu? Onun mu kundak çocuğu var? Ama çocuk onun çocuğu değil ki! Böyle bir yalanı nereden, kimden duydun?

DELİKANLI I — FOR. : 21/22322

DELİKANLI

— Peki, sen nereden bileceksin?

— Ben mi bilmiyeceğim? Luga'da bu çocuğa kendim baktım. Beni dinle, ağabey: çoktan beri hiçbir şey bilmediğini görüyorum, Ama Andrey Petroviç'e, dolayısıyla de anneme hakaret ediyorsun.

— O, haklı çıkarsa ben suçlu olurum, işte o kadar, size gelince, sizi daha az sevmiyorum. Niçin böyle kızardın, kardeşim? Bak, işte şimdi daha çok kızardın! Peki, ama ben gene de o prens parçasını, Ems'te Versilov'a tokat attığı için düelloya çağıracağım. Versi-lov, Ahmakova'ya karşı haklıysa o zaman daha ziyade çağırabilirim.

— Ağabey, kendine gel, ne diyorsun!

— Hayır, nasıl olsa dâva işi de mahkemede bitti... Hoppala, şimdi de sarardın.

Liza korku, okunan yüzünde solgun bir gülümsemeyle:

— Ama prens seninle düello etmez ki, dedi.

— O zaman onu herkesin önünde rezil ederim. Ne oluyorsun Liza?

Öyle sarardı ki ayakta duramıyarak ka-napeye oturdu.

Aşağıdan annemin;

— Liza! diye çağırdığı duyuldu.

DELİKANLI

323

Liza toparlandı, yerinden kalktı; bana şefkatle gülümsedi;

— Ağabey, bu boş şeyleri bırak yahut birçok şeyler öğreneceğin zamana kadar bekle, çünkü sen o kadar az şey biliyorsun ki!

— Düello edeceğimi duyduğun zaman sarardığını unutmayacağım, Liza!

— Evet, evet, bunu da hatırla! diyerek gitmeden önce bir daha gülümsedi, aşağı indi.

Bir arabacı çağırdım, onun yardımıyla eşyalarımı evden çıkardım. Evdekilerden kimse bana ne itiraz etti, ne de beni durdurdu. Versilov ile karşılaşmamak için annemle ve-dalaşmadım. Arabaya binince birdenbire aklıma bir şey geldi.

Fontanka'ya, Semionovskiy Köprüsüne, diye ansızın bir kumanda verdim, gene Va-sin'e yollandım.

II

Vasin'in Kraft'la ilgili her şeyi çoktan öğrenmiş olacağı aklıma gelmişti, hem belki benden yüz defa fazlasını biliyordu; tam düşündüğüm gibi de çıktı. Vasin hemen o anda hem de bu vazifesiymiş gibi her şeyi ertaflıca anlattı, ama pek fazla heyecan da göstermedi; yorgun olduğuna kanaat getirdim hem sahiden de öyleydi. Sabahleyin kendisi Kraft'a324

DELİKANLI

gitmişti. Kraft, dün akşam, büsbütün karanlık bastığı bir sırada tabancayla (o gördüğüm tabancayla) intihar etmişti, bu da bıraktığı hatıra defterinden anlaşılıyordu. Deftere son

yazı, tabanca patlamadan az önce yazılmıştı, bunda da harfleri çok güçlükle seçerek hemen hemen karanlıkta yazdığını, arkasında yangın bırakmaktan korktuğu için mumu yakmak istemediğini anlatıyordu. Hemen hemen en son satırda; «Ateş etmeden önce, tıpkı hayatımı s nd rd ğ m gibi, gene söndürmek üzere mumu yakmak istemiyorum», diye tuhaf bir ilâve yapmıştı. Bu, ölümünden önceki h tira defterini daha    gün önce, Peters-burg'a döner dönmez, Dergaçov'u ziyaret etmeden önce yazmaya başlamıştı, ben gittikten sonra da her çeyrek saatte bir not yazmış, en son üç dört notu da her beş dakikada bir yazmıştı. Vasin'e, bu h tira defteri uzun zaman gözleri önünde durduğu halde (ona okusun diye vermişlerdi), suretini çıkarmamasına şaşığımı söyledim, hem zaten bütün h tira defteri iki taraflı bir yaprak kâğıttan fazla değildi, bütün notlar da kısa kısa idi. — Hiç olmazsa son sayfanın suretini  ı-karsaydımız! dedim.

Vasin gülümsiyerek, böyle de hepsini hatırında tuttuğunu, hem de notların bir ara gütmediğini, aklına gelen her şeyi yazmış

DELİKANLI

325

olduğunu söyledi. Bu gibi hallerde bunun değeri olduğunu ona kabul ettirmek istedimse de vazgeçtim, h tira defterinden bir şeyler hatırlaması için yalvarmaya başladım, o da tabancanın patlamasından aşığı yukarı bir saat önce yazdđı şeylerden birkaç satır hatırladı ; «vücudunu bir titreme sardđın», «ısınmak için bir kadeh i ki içmek istediğini, ama bunun fazla kanamaya sebep olacağım düşünerek vazgeçtiğini» yazmıştı.

Vasin'e:

— Hepsi de hemen hemen buna benzer şeyler, diyerek sözünü bitirdi.

Bağırdım;

— Siz de bunlara « nemsiz» diyorsunuz?

— Ne zaman dedim? Sadece defterin suretini almadım. Ama, gerçi önemsiz değilse de, oldukça basit yahut, daha doğrusu, pek tabiî yani bu gibi hallerde yazılması gereken hâtıralardan başka bir şey değil...

— Ama son düşünceler, ya son düşünceler?

— Son düşünceler, bazan pek değersiz olur. Gene böyle kendini öldüren birisi, gene böyle bir h tira defterinde; böyle önemsiz bir saatte aklına bir tek «yüksek fikir» gelmediğinden, hep k  k , saçma şeyler gelmesinden şikâyet ediyordu.

326

DELİKANLI

— Vücudunu titreme sardđı da saçma bir fikir mi dersiniz?

— Yani siz asıl titremeden mi, yoksa kanamadan mı bahsetmek istiyorsunuz? Ama bilinen bir hakikat var, o da ecelle yahut başka şekilde gelecek ölümü düşünebilecek olanlardan birçokları, çoğu zaman, öldükten sonra cesetlerinin çirkin görünmemesini de d ş n rl r. Bu bakımdan Kraft da fazla kan kaybetmekten korkmuştur.

— Bu hakikatin bilinip bilinmediğini bilmiyorum... hem bakalım bu böyle midir, diye mırıldandım, ancak bütün bunları öyle tabiî bir şey gibi görmenize şaşıyorum; oysa daha ne zaman Kraft konuşuyor, heyecanlanıyor, bizim aramızda bulunuyordu? Ona karşı hiç olmazsa acıma da duymuyor musunuz?

— Oh, elbette acıyorum, hem bu büsbütün başka bir mesele; ama hiç değilse Kraft kendisi ölümünü mantıklı bir sonuç olarak anlattı. Meğer d n Dergaçov'un evinde onun için s yliyenlerin hepsi doğruymuş: Ölümünden sonra içinde frenoloji, kranioloji, hattâ matematik temellere dayanan, Rusların ikinci derecede bir insan cinsi olduğuna, bunun için bir Rus olarak yaşıamaya değmi-yeceğine dair bilim düşünceleri bulunan şöyle bir defter kaldı. Burada bilmek isterseniz en çok dikkate değer taraf ş  ki istenildiği

DELİKANLI

327

şekilde mantıklı bir sonuç çıkarabilir; ama bu sonuç yüzünden tutup intihar etmek, tabii her zaman olan şeylerden değildir?

— Hiç olmazsa karaktere saygı göstermek gerek.

Vasin:

— Belki de yalnız buna değil, diye kaçamaklı bir cevap verdi ama bununla budalalığı yahut akıl noksanlığını kast ettiği açıkça anlaşılıyordu. Bütün bunlar da beni sinirlendiriyordu.

— Dün kendiniz de duygulardan bahsetmiştiniz, Vasin.

— Şimdi de inkâr etmiyorum; ama bu olup bitti karşısında... bunda o kadar kaba bir yanlış göze çarpıyor ki işe ciddi olarak bakınca insan elinde olmadan acımayı bile bir yana bırakıyor.

— Biliyor musunuz, daha demin Kraft'ı kötüleyeceğinizi, gözlerinizden anlamıştım, bunu duymamak için de fikrinizi sormamaya karar vermiştim; ama bu sefer kendiniz düşüncenizi söylediniz, ben de ister istemez sizin görüşünüzü paylaşmak zorundayım; ama bununla beraber sizden memnun değilim, Kraft'a acıyorum.

— Biliyor musunuz, konumuzdan uzaklaştık...

328

DELIKANLI

— Evet, evet, diye sözünü kestim ,ama hiç olmazsa insanı avutan şu var ki, bu gibi olaylarda hayatta kalanlar, öleni yargılayacak olanlar, içlerinden; «gerçi her bakımdan acınacak, hoş görülecek bir kişi intihar ettiyse de biz yaşıyoruz ya, öyleyse pek o kadar üzülecek bir şey yok».

— Evet, şüphesiz, bu noktadan, düşünülecek olursa. Ah, siz galiba şaka ediyorsunuz, hem doğrusu pek de akıllıca bir şaka! Ben bu saatte çay içerim, şimdi getirsinler diye söyliyeciğim, siz de herhalde beraber içersiniz.

Bunun arkasından yol çantamı, bohçamı gözden geçirerek dışarı çıktım.

Gerçekten de Kraft'ın öcünü almak için elden geldiği kadar acı bir şey söylemek istemişim; hem becerebildiğim kadar da söyledim; şu da merakı değer ki «biz yaşıyoruz ya» sözlerini ilk önce ciddiye almıştı. Ama öyle yahut böyle, o gene de her noktada benden daha haklıydı, hattâ duygular bakımından bile... Bunu hiçbir hoşnutsuzluk duymadan itiraf ettim, ama onu artık sevmediğimi kesin olarak anladım.

Çay getirildiği zaman sadece bir gece i için konukseverliğini istediğimi, buna imkân î yoksa açıkça söylemesini, ben de hemen ba-

DELIKANLI

329

şımın çaresine bakacağımı, bir hana taşınabileceğimi anlattım. Bundan sonra kısaca beni böyle hareket etmeye zorlayan sebepler anlatarak Versilov'la büsbütün bozduğumu dosdoğru, basbayağı açığa vurduğum, ama bunu pek uzun uzun anlatmadım. Vasin sözlerimi dikkatle dinlediye de hiç heyecan göstermedi. Hem de sadece sorulan cevaplandırıyordu, gerçi içten, kandıncı cevaplar veriyordu. Demin kendisinin fikrini anlamak üzere mektupla geldiğimi hiç söylemedim; deminki gelişimin bayağı bir ziyaretten başka bir şey olmadığını anlattım. Versilov'a başka hiç kimsenin mektuptan haberi olmayacağına söz verdikten sonra, bu işi artık başkasına anlatmaya hakkım olmadığına kanaat getirmiştim. Bazı şeylerden Vasin'e bahsetmek her nedense ayrıca iğrenç geliyordu bana! Bazı şeylerden, ama her şeyden değil tabii, bahsederek, demin burada koridorda başlıyarak, Versilov'un evinde biten sahneleri anlatarak gene de onun merakını uyandırmaya muvaffak oldum. Daha çok Stebelkov'a dair anlattıklarımı büyük bir merakla dinledi. Stebelkov-un Dergaçov için sorduklarını bana iki defa tekrarlattırdı, hattâ düşünceye bile daldı. O anda birdenbire Vasin'i hiçbir şeyin, hiçbir zaman zor bir duruma düşüremeyeceğini dü-şündüm; ama hatırlıyorum, ona dair ilk fikir pek lehineydi.

330

DELİKANLI

Stebelkov için edindiğim kanaati bildirerek :

— Bay Stebelkov'un söylediklerinin çoğundan bir mâna çıkaramadım, dedim, dolambaçlı sözlerle konuşuyor... sonra onda, nasıl anlatayım, şöyle bir havailik var gibi... Vasin, hemen ciddi bir tavır takındı:

— Gerçekten de iyi konuşmasını beceremez ama ilk görüşte pek isabetli fikirler ileri sürmeye muvaffak olmuştur, hem bu gibi insanlar her konu üzerinde fikir yürüten fikir adamı değil de daha çok iş, güç adamıdır, onları bu noktadan incelemek gerekir...

Tıpkı demin tahmin ettiğim gibi söylemişti.

— Her neyse, sizin komşu kadınların odasında dehşetli gürültü etti, hem bu iş, Allah bilir ya, oktu bir netice verebilirdi.

Vasin, komşu kadınların üç haftaya yakın bir zamandan beri burada oturduklarını, taşradan bir yerden gelmiş olduklarını söyledi; odalarının pek küçük olduğunu, herşeylerin-den çok yoksul kimseler oldukları anlaşıldığını, bir iş yapmadan evde oturup bir şey beklediklerini söyledi. Genç kadının öğretmenlik için gazeteye ilân verdiğinden haberi yoktu ama Versilov'un onlara geldiğini duy muştı bu kendisi evde yokken olmuştı, ev

DELİKANLI

331

sahibi kadın kendisine söylemişti. Komşu kadınlarsa aksine herkesten, hattâ ev sahibinden bile çekiniyorlardı. Tam bu son günlerde onlarda gerçekten de bir düzensizlik gördüğünü söyledi, ama daha önce bu gibi sahneler olmamıştı. Komşu kadınlar hakkındaki bütün bu söylentileri sonrası için hatırımda tutuyordum; bu sıradaysa komşuların kapılarının arkasında ölü bir sessizlik hüküm sürüyordu. Vasin, Stebelkov'un kiracılar hakkında ev sahibi kadınla konuşmayı gerekli bulduğunu, iki defa; «işte göreceksiniz!» diye tekrarladığını söylediğim zaman bu sözlerimi ayrı bir merakla dinledi.

Vasin:

— Hem göreceksiniz de, diye ilâve etti, bu boş yere onun aklına gelmemiştir; bu gibi şeylerde görüşü pek isabetlidir.

— Peki, fikrinizce ev sahibi kadına onları evden kovmasını mı tavsiye etmeli?

— Hayır, kovmak demedim, dikkat etmeli de bir hâdisе çıkmasın... Ama bütün buna benzer hâdiseler, şu veya bu şekilde sona erer... Bırakalım bunu!

Versilov'un komşu kadınları ziyaret etmesi hususunda bir hüküm vermekten kaçındı.

— Her şey olabilir; adamcağız belki ce-binde parası olduğunu duymuştur... Ama bu-332

DELİKANLI

nu sadece bir sadaka olarak da vermiş olabilir; bu onun âdetlerine, belki de düşüncelerine uygun bir harekettir.

Demin Stebelkov'un «meme çocuğu» üzerinde bir şeyler gevelediğini anlattım.

Vasin, çok iyi hatırladığım gibi, ayrı bir ciddilik, ayrı bir güvenlik taşıyan bir sesle;

— Stebelkov bu noktada büsbütün yanılıyor, dedi. Stebelkov, diye sözüne devam etti, bazan kendi pratik düşüncesine pek fazla güvenir, bunun için de vaktinden önce kendi mantığına uygun neticeler, çoğu zaman da oldukça isabetli olur; ama olayla ilgili kişileri göz önünde tutunca vaka daha çok hayali; daha beklemedik bir renk alabilir. Burada da böyle olmuştur, işi biraz bildiği için çocuğun Versilov'dan olduğu sonucuna varmıştır; ama çocuk Versilov'un değildir.

Bunları duyunca yakasına yapıştım, büyük bir hayretle şunları öğrendim-, çocuk genç prens Sergey Sokolskiy'in idi. Lidiya Ahmakova hastalığı neticesi mi, yoksa sadece karakterindeki hayalcilik yüzünden mi, bazan bir deli gibi hareket edermiş. Daha Versilov'dan çok önce prensi sevmiş, prens de, Vasin'in ifadesiyle «onun sevgisini kabul etmekte güçlük çekmiştin». Bu temas pek uzun sürmemiş, şimdi bilindiği gibi küsüşmüşler)

DELİKANLI

Lidiya da prensi yanından kovmuş, «prens, galiba, buna memnun bile olmuş».

Vasin:

— Bu, çok garip tabiatlı bir kızdı, diye ilâve etti, her zaman aklı başında olmaması da pek mümkündür. Ama prens Paris'e giderken, sonra da geri dönünceye kadar kurbanını ne durumda bıraktığını bilmiyordu, Versilov, genç kadının dostluğunu kazanınca, durumun da anlaşılması üzerine (bundan, galiba sonuna kadar anası, babası bile şüphe etmiyorlardı) kendisiyle evlenmeyi teklif etti. Âşık kız, hayranlık içindeydi, Versilov'un teklifinde «sadece bir fedakarlık görmüyordu», gerçi bunu taktir edemiyor da değildi. Ama, Versilov tabi! böyle şeyleri becermekte ustadır, diye ilâve etti. Çocuk (kız) j zamanından bir ay yahut altı hafta önce doğmuştu, bu çocuk gene de Almanya'da bir yere yerleştirilmiş, sonra Versilov tarafından geri alınmıştı, şimdi Rusya'da bir yerde bulunuyor, belki de Pe-tersburg'dadır.

— Ya kükürtlü kibritle? Vasin:

— Bunun için bir şey bilmiyorum, dedi, Ahmakova, doğumdan iki hafta kadar sonra öldü: bu arada ne olduğunu bilmiyorum. Prens, ancak Paris'ten dönünce bir ço-cuğu olduğunu öğrenmişti, hem galiba ön-334

DELİKANLI

çeleri bu çocuğun kendisinden olduğuna inanmadı... Umumiyetle bu işi, şimdi bile Herkesten gizli tutmaya çalışıyorlar.

öfke içinde:

— Ya prense ne buyrulur, ha? diye bağırdım. Hasta bir kıza karşı böyle bir hareket!

— Kız o zaman daha o kadar hasta değildi... Üstelik de kendisi prensi kovmuştu-tu... Doğru, o, bu kovulmadan pek acele faydalanmış olabilir.

— Böyle bir alçağı haklı çıkarıyorsunuz demek?

— Yoo, ona sadece alçak demiyorum. Burada düpedüz alçaklıktan başka daha birçok şeyler var. Hem bu oldukça tabî bir şeydir.

— Söyler misiniz, Vasin, prensi yakından tanırmısınız? Beni pek çok ilgilendiren bir mesele karşısında ayrıca sizin düşüncenizi öğrenmek isterdim.

Ama, Vasin, bu soruma pek fazla ihtiyatla cevap vermeye başladı. Prensi tanıyordu, ama nerede, nasıl tanıştığını asla söylemek istemedi. Ondan sonra karakteri bakımından onu hoş görmek gerektiğini söyledi. Birçok namuslu meyilleri vardır, hem de duyguludur, ama arzularını yeteri kadar idare edebilecek ne zekâsı, ne bir irade kuvveti

DELİKANLI

vardır. Bilgisi kıt bir adamdır, birçok ülküler, olaylar ona ağır gelir, bunları kavrayamaz, böyle olmakla beraber gene de bunlara atılır. Meselâ size ısrarla şöyle bir fikri kabul ettirmeye çalışır: «Ben soyu Rürık'ten¹ gelen bir prensim; ama ekmek parası kazanmam gerekirse, elimden de başka hiçbir iş gelmiyorsa neden bir kunduracı çırağı olmayayım? Tabelâda: «Kunduracı prens falanca» diye yazılı olur, hattâ böyle olunca kunduracılık bile insana asîl bir meslek gibi gelir» der, hem önemli olan da şu ki, dediği gibi de yapar, ama ona bunu yaptıran kanaatinin kuvveti değ il, yalnız en hoppaca b,r duygululuktur. Ama ondan sonra hiç şüphe yok ki pişmanlık da getirir, o zaman da büsbütün bunun tersine aşın bir şeye başvurmaya hazırdır; bütün hayat ona göre böyledir.

Vasin, sözlerini bitirirken;

— Asrımızda birçok kişiler böyle bir çıkmaza girmişlerdir, bu da sırf zamanımızda doğdukları için böyle olmuştur.

Elimde olmadan düşünceye daldım.

— Daha önce prensin alaydan kovulduğu doğru mu? diye sordum.

— Kovulup kovulmadığını bilmiyorum, ama alayı bir tatsızlık yüzünden bıraktığı

1 En eski Rus prensi.336

DELİKANLI

doğru. Geçen yıl, güzün, tam alaydan ayrıldıktan sonra, iki yahut üç ay kadar Luga'-da yaşadığını biliyor musunuz?

— Ben... ben yalnız sizin o zaman Luga'-da yaşadığınızı biliyorum.

— Evet, bir müddet ben de orada bulundum. Prens, o zaman Lizaveta Mâka-rovna ile de tanışıyordu.

— Öyle mi? Bilmiyordum. Doğrusunu söyliyeyim, kızkardeşimle o kadar az konuştum ki... Ama annemin oturduğu eve kabul edilmesine imkân var mı? diye bağırdığın.

— Hayır; bir üçüncü ev voliyle uzaktan uzağa tanışıyordu.

— Sahi, kızkardeşim bana bu çocuk için ne söylemişti? Çocuk da Luga'da mıydı?

— Bir müddet.

— Şimdi nerede?

— Muhakkak Petersburg'dadır. Büyük bir heyecan içinde:

— Buna inanmama imkân yok, diye bağırdım, annemin herhangi bir şekilde olursa olsun bu Lidiya meselesine karışmış olabileceğine inanmam!

Vasin müsamahayla gülümsiyerek:

— Bu işte, incelemeyi üzerime almak istemediğim bütün o entrikalar bir yana,

DELİKANLI

337

Versilov'un oynadığı rolün pek öyle bayağı görülecek bir tarafı yoktur, diye işaret etti.

Galiba benimle konuşmak, artık onu sıkmaya başlamıştı, ama bunu belli etmemeye çalışıyordu.

— Bir kadının, gönül nzaşiyle kocasını başka bir kadına bırakabileceğine hiçbir zaman inanmam!... diye bağırdım. Yemin ederim ki annem bu işe karışmamıştır!

— Ama, galiba, itiraz da etmemiş?

— Ben onun yerinde olsaydım, sırf gururumdan itiraz etmezdim!

Vasin:

— Bana gelince, bu iş üzerinde bir hüküm vermekten çekmiyorum, diye kesti.

Gerçekten de Vasin, bütün, zekâsına rağmen, belki kadınları hiç anlamıyordu, bunun için birçok fikirlerin, birçok olayların gelişi onca bilinmeden kalıyordu. Ben sustum. Vasin, muvakkat olarak bir anonim şirkette çalışıyordu, eve de iş getirdiğini biliyordum. Ben üst üste sorunca gerçekten de o sırada işi olduğunu, bazı faturaları gözden geçirmesi gerektiğini itiraf etti, ben de ateşli ateşli benimle teklifsiz davranmasını rica ettim. Buna galiba memnun oldu; ama çalışmaya oturmadan önce kanapenin üstünde bana yatak yapmaya koyuldu, ilk önce karyolasını teklif etti, ama ben razı olmayınca, galiba buna338

DELİKANLI

da memnun oldu. Ev sahibi kadından yas-tıkla yorgan aldık; Vasin, pek nazik, pek kibardı, ama böyle benim için uğraşmasını görmek bana ağır geliyordu. Üç hafta kadar önce bir gün her nasılsa Petersburgskaya'da Yefim'de gece yatısına kalmıştım, o daha çok hoşuma gitmişti. Yefim'in, kim bilir neden teyzesi, arkadaşlarının gece yatısına geldiklerini öğrenecek olursa çok kızacağını düşünerek gene bugün buradaki gibi bir kanapenin üstünde bana yatak hazırladığını hatırlıyorum. Çok gülmüştük, yatak çarşafı yerine bir gömlek sermiş, yastık yerine de palto katlayıp koymuştuk. Hatırlıyorum, Zverov, işini bitirince bir çeşit sevgiyle kanapeye vurarak:

— Vous dormirez comtne un petit roi, dedi.

— Hem onun budalaca neşesi, hem kendisine, ineğe semer vurmak kabilinden Fransızca söylediği bu sözler, beni öyle bir hale getirmişti ki o zaman bu palyoçado büyük bir memnunlukla, hem de rahat rahat uyumuştum. Vasin'e gelince nihayet bana arkasını çevirerek işinin başına geçip oturunca pek memnun olmuşum. Kanepeye yayılarak yattım onun sırtına gözlerimi dikip birçok şeyleri uzun uzun düşündüm.

III

Hem düşünecek şey de yok değildi- İçim de pek belirsiz, anılamadığım bir şey vardı

DELİKANLI

339

bu bütünlenmiş bir şey de değildi; bazı duygularım pek belirli olarak ortaya çıkıyordu, ama bunlar pek çok olduğu için hiçbirini beni sürükleyemiyordu. Hepsi öyle bağlantısız sırasız belirip kayboluyordu, ben de hatırlıyorum, bir tek şey üzerinde durmayı yahut düşüncelerimi sıraya koymayı hiç istemiyordum. Hattâ Kraft'a dair düşünceler bile ikinci plânda kalıyordu. Beni her şeyden çok heyecanlandıran kendi durumumdu, işte artık «ilgimi kesmiştim, yol çantam da yanımda, ben de evde değildim, her şeye de yemden başlıyordum». Sanki bu zamana kadar bütün niyetlerim, hazırlıklarım şakacıktandı, ancak şimdi birdenbire, en önemlisi de böyle ansızın her-şey gerçekten başlamıştı». Bu düşünce beni canlandırıyor, ruhumdaki birçok şeyler henüz karanlık olmakla beraber, beni neşelendiriyordu. Ama... başka duygular da vardı; hele "ir tanesi, ötekilerden ayrılıp ruhumu kaplamak istiyordu, hem garip değil mi, bu de pek neşeli bir şeye çağırıyormuş beni canlandırıyor. Ama gene de öncekorkuyla başlamıştı; sinirlilik anında elimde olmadan Ahmakova'nın karşısında şu belge ağzımdan birçok şey kaçırdığıma demin-le'c? beri üzülüyordum. «Evet, pek fazla söyle diye düşünüyorum kin bilir belki bu tahmin yürütmüşlerdir... felâket! Böyle şeyden şüphelenecek olurlarsa, tabii, beni

340

DELİKANLI

rahat bırakmazlar, ama... varsın olsun, Belki de beni bulamazlar, bir yere saklanırım! Ya gerçekten de peşim sıra koşmaya başlarsalarsa...» Bunun arkasından, demin Katerina Nikolayevna'nın karşısında duruşumu, onun küstah ama dehşetli bir şaşkınlıkla dolu gözleriyle ta gözlerimin içine baktığını, en küçük çizgisine kadar, hem gittikçe artan bir zevkle hatırlamaya başladım. Çıkarken de onu büyük bir şaşkınlık içinde bıraktığımı hatırladım; «ama gözleri pek de siyah değil... sade kirpikleri çok siyah, bu yüzden gözlerinin rengi de koyu görünüyor...»

Sonra, hatırlıyorum birdenbire bunları aklıma getirmekten dehşetli tiksindim... Onlara karşı da, kendime karşı da hem can sıkıntısı hem bulantı duydum. Bilmem neden kendime sitem ediyor, başka bir şey düşünmeye çalışıyordum. Birdenbire: «Komşu kadınlarla geçen olay yüzünden niçin Versilov'a karşı bir öfke duymuyorum?» diye düşündüm. Ben onun burada bir aşk oyunu oynadığına, gönlünü eğlendirmek için buraya geldiğine kesin olarak inanıyordum, ama bu bende hiç öfke uyandırmıyordu. Onun başka türlü hareket edeceği akla bile gelmezdi, gerçi kendisinin rezil kepaze ettiklerine seviniyordum, ama suçlamıyordum. Benim için asıl önemli o şey, komşu kadınla içeri girdiğim zaman kızgın, hem de hiçbir zaman bakmadığı g»

DELİKANLI

341

bakmış olmasaydı", içim titriyerek: «Ee sonunda o da bana ciddi gözlerle baktı ya! diye düşündüm. Oh, eğer kendisini sevmeseydim, nefret etmesine böyle sevinmezdim!»

En sonunda dalmışım, sonra büsbütün uyuyakalmışım. Sadece uyku arasında Vasin'-in işini bitirip kâğıtları intizamla topladığını, benim yattığım kanapeye uzun uzun baktıktan sonra soyunarak mumu söndürdüğünü hatırlıyorum. Saat gecenin biriydi.

IV

Hemen hemen iki saat kadar sonra, uyku sersemliğiyle bir deli gibi yerimden fırlayıp kanapeye oturdum. Komşu kadınların kapılan arasından korkunç sesler, ağlamalar, ulumalar duyuluyordu. Bizim odanın kapısı ardına kadar açılmıştı, her yanı aydınlanan koridordaysa bir sürü insan, bağıra çağıra, oraya buraya koşuyordu. Vasin'e seslenmek Dedimse de yatakta olmiyacağını tahmin et-Kibrit kutusunu nerede bulacağımı bil-el

yordamiyla elbisemi arayıp bul-karanhıkta hızlı hızlı giyinmeye baş-Komşuların odasında anlaşılan hem sahibi kadın, hem de başka kiracılar top-Duşlardı. Ama yalnız bir tek ses, yaşlı kadının ağılayan sesi duyuluyordu, çok iyi hatırlağım çünkü genç kadının sesi hiç

342

DELİKANLI

duyulmuyordu; bütün bunların hemen ilk anda aklıma geldiğimde hatırlıyorum. Daha büsbütün giyinmiştik ki Vasin, telâşla içeri girdi; alışkın eliyle hemen kibriti bulup odayı aydınlattı. Sırtında sade iç çamaşırının üzerine geçirdiği kaput, ayaklarında da terlikler vardı, hemen giyinmeye başladı.

— Ne oldu? diye bağırdım.

— Peki kötü, çok uğraştıncı bir şey! diye hemen hemen öfkeyle cevap verdi. Demin anlattığınız şu genç komşu kadın, odada kendini asmış.

Kendimi tutamadım, bağırdım. Kalbimin nasıl sızladığını, imkânı yok anlatamam. Doğrusunu söyleyim, komşuların odasına girmeye cesaretim yoktu, ancak bahtsız kadını ipten alıp yere koydukları zaman gördüm, o zaman bile bir hayli uzaktan baktım, bir yatak çar-şafıyla örtülüydü, bunun altından dar ayakkabılarının iki dar tabanı seçiliyordu. Kim bilir neden öylece yüzüne bakamadım. Annesi korkunç bir haldeydi: onun yanında bizim ev sahibi kadın da vardı, ama pek de öyle korkmuş değildi. Evdeki bütün kiracılar orada toplanmışlardı. Bunlar sayıca pek çok değildi: her zaman homurdanan, titiz, ama bu sefer pek sessiz duran yaşlı bir denizciyle Tver ilinden gelmiş oldukça saygıdeğer, mevki sahibi ihtiyar kan kocadan ibaretti. Gece-

DELİKANLI

343

nin geriye kalan kısmını, öteye beriye koşuşmaları, ondan sonra resmî ziyaretleri anlatacak değilim; ta tanyeri ağarınca kadar hafif bir titreme vücudumda dolaştı durdu, bir iş yapmadığım halde yatağa yatmamayı bir vazife bildim. Hem herkeste büyük bir dinçlik, hattâ her zamankinden farklı bir dinçlik vardı. Bu sırada Vasin arabayla bir yere gidip geldi bile. Ev sahibi kadın, meğer pek saygıdeğer bir kadınmış, tahmin ettiğimden çok daha iyiymiş. Ona anneyi kendi odasına almasını söyledim, nihayet aklı yattı (bunu kendim için bir şeref sayarım). Hemen razı oldu, zavallı anne çırpınmasına, ağlamasına, ölüyü yalnız bırakıp gitmek istememesine rağmen en sonunda gene de ev sahibinin odasına geçti. O da hemen hizmetçisine semaver koymasını söyledi. Ondan sonra öteki kiracılar da kendi odalarına çekilip kapılarını kapadılar, ama benim yatmaya hiç niyetim yoktu, yanlarında hem de bu iş için bazı şeyler de söyliyebilecek bir kişi bulunmasından memnun olan ev sahibi kadının odasında uzun uzadıya oturdum. Semaver Çok işimize yaradı, hem umumiyetle semaver ayrıca pek korkunç, hiç beklenmedik bir zamanda gelen eksantrik bütün felâketlerde, bahtsızlıklarda en gerekli bir Rus eşyasıdır; zavallı anne bile, tabîî birçok yalvarıp yakarmalardan, hemen hemen zorlamalardan³⁴⁴

DELİKANLI

sonra bir bardak çay içmeye razı oldu. Ama, samimi olarak söylüyorum, bu bahtsız kadına bakarken duyduğum kadar ezici, böyle düpedüz bir kederle hiçbir zaman karşılaşmamıştım. Hıçkırıkların, sinir buhranlarının ilk fırtınası geçtikten sonra bir çeşit istekle konuşmaya başladı, ben de anlattığı hikâyeyi hevesle dinledim. Ayrıca kadınların arasında öyle bahtsız olanlar vardır ki bu gibi olaylarda kendilerine elden geldiği kadar fazla konuşmaya fırsat verilmelidir, bundan başka bütün ömürlerince pek çok çekmiş, kederin içinde pek fazla yuğrulmuş, hem sürekli olarak birçok da küçük acılar geçirmiş, beklenmedik hiçbir felâket karşısında afallamıyan, asıl ö-nemlisi de pek çok sevdikleri bir yaratığın tabutu önünde bile kendilerine o kadar pahalıya mal olan nezaket icaplarından hiçbirini unutmıyacak kadar çetin karakterli insanlar vardır. Ben zaten onları aşağılamıyorum; buna da sebep ne bencillik, ne de

kaba terbiyedir; bu gibi kalblerde, belki çok asil görünen kahraman kadınların kalbindeki cevherden daha çok cevher vardır, ama sürekli olarak küçük düşürülmeye alışkanlık, kendini koruma içgüdüsü, uzun zaman korku altında bulunmak, ezilmek gibi haller, en sonunda her şeyi altüst eder. intihar eden zavallı kız bu bakımdan annesine benzemiyordu, ikisinin de yüzleri, galiba, birbirine benziyordu,

DELİKANLI

345

gerçi ölü hiç de çirkin değildi. Anne de henüz ihtiyar bir kadın sayılmazdı, yaşı elliye yakındı, kızı gibi açık sarı saçlıydı, ama gözleri çukurlaşmış, avutları çökmüştü, büyük, intizamsız, san dişleri vardı, Zaten her şeyinden bir sanlık göze çarpıyordu, yüzünün, ellerinin derisi parşömene benziyordu; koyu renkli entarisi de eskilikten sararmıştı, şehadet parmağının tırnağına, bilmem neden büyük bir dikkatle, san bir balmumu yapıştırmıştı.

Zavallı kadının anlattıkları, birçok yerlerinde birbirini tutmuyordu. Kendim anladığımı gibi, hatırımda kaldığı kadar anlatacağım.

V

Moskova'dan gelmişlerdi. Yaşlı kadın çoktan beri duldu, «ama memur karısıydı», kocası hizmet etmiş, «iki yüz ruble tutarında bir dul maaşından başka bir şey bırakmamıştı. Bu zamanda iki yüz rublenin ne değeri var? Ama gene de Olya'yı büyötmüş, lisede okutmuştu»... Hem de bilseniz nasıl okuyordu, nasıl okuyordu; okulu gümüş madalya ile bitirdi... (Burada tabî uzun uzun ağlamalar). Rahmetli kocası, burada, Petersburg'da tüccarın birine hemen hemen dört bin ruble kadar bir para kaptırmıştı. Birdenbire de bu tüccar gene zengin olmuştu, «bende belgeleri

346

DELİKANLI

var, şuna buna danıştım, arayın, muhakkak hepsini alırsınız, dediler...» Ben de işe başladım, tüccar razı olur gibi oldu; bana kendiniz oraya gidin, dediler. Olya ile hazırlandık, yola çıktık, bir ay önce de buraya geldik. Bizde para ne gezer, bu küçük odayı tuttuk, çünkü bütün öteki odalardan küçüktü, hem de burası namuslu bir evdi, bunu kendimize uygun görüyorduk, bize en çok gerekli olan da buydu, çünkü tecrübesiz iki kadındık, bizi herkes hırpalayabilirdi. Eh, size bir aylık ev kirasını verdik, Petersburg'sa çok pahalı bir yer, tüccar kabul etmiyor. «Sizi ne tanıyorum, ne de tanımak istiyorum», diyor, elimdeki senetlerse muntazam değil, bunu kendim de biliyorum, işte bana şöyle bir şey tavsiye ettiler: tanınmış falanca avukata başvurun; vaktiyle profesörmüş, sadece avukat değil, üstelik adliyeciymiş de, o herhalde ne yapmak, gerektiğini söyler. Elimizdeki son onbeş rubleyi ona götürdüm; avukat karşıma çıktı, beni üç dakika bile dinlemedi: «Görüyorum, dedi, anlıyorum, dedi, tüccar isterse, verir, dedi, istemezse vermez, dâva açarsanız üste para verebilirsiniz; iyisi mi barışın». Üstelik incilden bir misal getirerek şaka bile etti: «Daha henüz yoldayken, dedi, barışın, son meteliğinizi boş yere harcamayın», hem beni uğurluyor, hem de yüzüme karşı gülüyordu. On beş rublem yandı! Olya'ya geldim, karşı

DELİKANLI

347

karşıya oturduk, ağladım. O, ağlamıyordu, öyle gururlu gururlu oturuyor, öfkeleniyordu. Hep böyleydi o, bütün ömrünce hiçbir zaman ah vah etmez, hiçbir zaman da ağlamazdı. Karşımda oturmuş, sert sert bakıyordu, onun yüzüne bakmak bile bana korku veriyordu, inanır mısınız, doğrusu ondan korkuyordum. -«Peki» dedi, sonuna kadar beni dinlemedi bile. Halbuki ağlamak isterdim, ama onun önünde cesaret edemezdim. Son defa olarak gene tüccara gittim, karşısında kana kana ağladım; «Peki» dedi, sonuna kadar beni dinlemedi bile. Halbuki size doğrusunu söylemeliyim, burada uzun zaman kalacağımızı tahmin etmediğimiz için çoktan parasız pulsuz oturuyorduk. Giyecek şeylerimizi birer birer alıp götürmeye başladım, rehine yatırdıklarımızın parasiyle

yaşıyorduk. Nemiz var, nemiz yok hepsini rehine yatırmıştık; kızım son çamaşırlarını bana vermeye kalkıştı, o zaman dayanamadım, acı acı ağladım. Ayağını yere vurdu, yerinden fırladı, tosa koşa tüccara gitti. Tüccarı buldu; onunla konuşmuş: «öbürgün gelin, demiş saat beşte o zaman belki de bir şey söylerim». Olya eve geldi, neşe içindeydi: «İşte dedi belki bir şey söyler.» Eh, ben de tabii sevindim, ancak kalbim şöyle uyuşur gibi oldu, acaba ne olacak, diye düşündüm; ona etraflıca sormaya da cesaret edemiyordum. Ertesi gün³⁴⁸

DELİKANLI

solgun sararmış bir yüzle tüccardan döndü, bütün vücudu titriyordu, kendini karyolaya attı, her şeyi anladım, sormaya da cesaret edemedim. Ne tahmin edersiniz, haydut, içer-ki odadan on beş ruble getirmiş: «Tam bakire olduğun meydana çıkarsa kırk ruble daha veririm», demiş. Yüzüne karşı hiç utanmadan böylece söylemiş. Olya, üzerine atılmış, ama haydut onu itmiş, öteki odaya kaçıp kapıyı kilitlemiş. Halbuki vicdanımla itiraf ediyorum, hemen hemen yiyecek bir şeyimiz kalmamıştı. Tavşan derisinden kısa bir kürkümüz vardı onu götürüp sattık gazeteye gitti, ilân verdi; bütün derslerden sınava hazırlar, aritmetik dersleri verir, diye yazdı, «hiç olmazsa ders başına otuz kapık verirler» diyordu. En sonunda onun yüzüne bakarak korkmaya başladım: benimle hiç konuşmuyor, saatlerce pencere önünde durup karşıki evin damına bakıyordu, sonra durup dururken; «bari çamaşır yıkamaya gitsem, bari toprak kazsam!» diyor, yahut buna benzer bir şey söyleyerek haykırıyor, ayağını yere vuruyordu. Burada tanıdıklardan kimsemiz de yok ki gidip başvuralım! «Halimiz ne olacak?» diye düşünüyordum. Olya ile konuşmaktan hep korkuyordum. Bir gün, gündüz uyuyordu, uyandı, gözlerini açtı, yüzüme bakmaya başladı; sandığın üstünde oturuyordum, ben de ona bakmaya başladım; sessizce kalktı, bana yak-

DELİKANLI

349

laştı, sıkı sıkı kucakladı beni, işte o zaman ikimizde kendimizi tutamadık, ağlamaya başladık, kucak kucağa oturduk ağladık, ağladık, ömrümde ilk defa onu böyle görüyordum, işte tam biz böyle kucak kucağa otururken sizin Nastasya içeri girdi, orada sizi bir bayan soruyordu, görüşmek istiyormuş, dedi Bütün bunlar dört gün önce olmuştu, içeri bir hanımefendi girdi, pek de şık giyinmişti, gerçi Rusça konuşuyordu, ama şivesi, sanki Alman şivesi gibiydi: «Siz mi gazeteye ders veriyorum, diye ilân verdiniz?» O zaman onun gelişine öyle sevinmiştik ki, hemen oturduk, öyle de şefkatle gülüyordu ki; «Kendim için değil, dedi, yeğenimin küçük çocukları var; arzu ederseniz bize buyurun orada konuşuruz, anlaşırsınız». Adres verdi, Voznesenskiy köprüsünde, şu numaralı evde, şu numaralı daire, diye... Gitti. Oleçka da hemen o gün oraya koştu, ne dersiniz iki saat sonra geri dönmez mi, sinir buhranları geçirmeye, çırpırmaya başladı. Sonra olan bitenleri anlattı; «Kapıcıya, falanca numaralı daire nerede, diye sormuş. Kapıcı şöyle baştan ayağa kadar bir süzmüş. «O dairede ne işin var»? diye sorup öyle tuhaf tuhaf bakmış ki hemen oracıkta işi anlamak gerekirdi. Ama öyle cesaretli, sabırsız bir huyu vardı ki sorulara, kabalıklara hiç katlanmazdı. Kapıcı: «Nah işte oraya gidin» diyerek parmağıyla merdiveni göster-³⁵⁰

DELİKANLI

mis, kendisi de arkasını dönüp küçük odasına girmiş. Ne dersiniz, Olya içeri girip sorunca .bir sürü kadın çevresine toplanmaz mı? «Buyurun! buyurun!» demişler, hepsi de kadın-mış, gülüyorlarmış, yüzleri allıklıymış, pudra-lıymış. kendileri kötü kadınlardanmış, piyano çalıyorlarmış. Olya'yı içeri sürüklüyorlarmış; «onların yanından kaçmak istedimse de bırakmıyorlardı artık» dedi. Bunun üzerine bir korku almış onu, dizlerinin bağı çözölmüş, geri bırakmıyorlarmış vesselâm tatlı diller döküyor, kandırmaya çalışıyorlarmış, bir şişe vermut çıkarıp açmışlar, kadehe koyup sunmuşlar, buyur etmişler. Olya, ayağa fırlamış, avazı çıktığı kadar bağırmaya, titremeye başlamış; «Bırakın beni!» diye feryadediyormuş. Kapıya koşmuş, ama kapıyı tutuyorlarmış, oysa bağırmaya devam ediyormuş; bu sırada biraz önce bize gelen

kadın öteki yanına seğırtmiş. Olya'cığının yanağına iki tokat atarak kapıdan dışarı itmiş: «Seni gidi şıfıntı, kibar bir evde yaşamaya lâıyk değilsin sen!» Başka bir kadın da merdivenden aşağıya ba-ğınıyormuş: «Açlıktan nefesin koktuğı için kendin bize yalvarmaya geldin, bizse senin o pis suratına bakmak bile istemedik!» Bütün o geceyi sıtma nöbetle içinde geçirdi sayıkladı, ertesi gün uyandığı zaman gözleri parlıyordu, kâh ayağı kalkıyor, kâh oturuyor, yahut odada dolaşıyordu: «Bu kadını mahke-

DELİKANLI

351

meye vermeli, mahkemeye!...» diye söyleniyordu. Ses çıkarmıyordum: peki mahkemeye gidip de ne yapacaksın diye düşünüyordum, ne ile ispat edersin? Odada oradan oraya dolaşıyor parmaklarını birbirine geçirmiş, kı-racakmış gibi geriyor, gözlerinden yaşlar akıyordu dudaklarını sımsıkı sıkırmıştı, kıpırdatmıyordu. O dakikadan başhyarak ta sonuna kadar yüzüne karanlık bir bulut çötkü. Üçüncü gün biraz hafifler gibi oldu, sanki avun-muştu. İşte tam o gün öğleden sonra saat dörtte de bay Versilov bize teşrif buyurdu. Şimdi dosdoğru söyleyim, bilmem nasıl oldu da hiç kimseye güveni olmıyan Olya, o zaman daha söze başlarken onu dinlemeye koyuldu, hâlâ anlamıyorum? O manian bizi en çok ken-dLie çeken onun böyle ciddî hattâ sert görünüşü olmuştu; yavaş sesle, etraflı, esaslı, hep öyle nezaketle (hem de ne nezaket!), hattâ saygıyla konuşuyordu, öyle kötü bir niyetbes-lediğı de görünmüyordu, temiz bir kalbe geldiğı besbelliydi: «Gazetede ilânınızı okudum, dedi, ama onu gerektiğı gibi yazmamışsınız, bayan, öyle ki bundan size zarar bile gelebilir». Ondan sonra ne dediğini pek iyi anlamadım, ama aritmetik için bir şeyler anlatmaya başladı, baktım Olya kızardı, sanki yeniden canlanmıştı, dinledi, dinledi, sonra kendisi de istekle konuşmaya başladı (anlaşılan pek akıllı bir kişiydi!); baktım ona teşekkür

DELİKANLI

bile etti. Olya'ya her şeyi etraflıca sordu, Moskova'da da uzun zaman yaşadığı belliydi, meğır kız lisenin müdürü bayanı da tanıyormuş. «Size muhakkak dersler bulacağım, çünkü burada birçok tanıdıklarım var, hattâ iktidarda olan kimselerden bile rica ederim, eğer temelli bir yer isterseniz ilerde onu da düşünürüz... şu anda size doğrudan doğruya bir şey soracağım için özür dilerim: şimdilik size bir faydam dokunabilir mi? Bir yardımda bulunmama müsaade ederseniz, bununla ben size değil tersine siz bana zevk vermiş olursunuz. Varsın bana borcunuz olsun, iş bulur bulmaz en kısa bir zamanda borcunuzu ödiye-bilirsiniz. Bense, namusum üzerine söylüyorum, bundan sonra böyle bir sıkıntıya düşsem, sizse tersine varlıklı olsanız, küçük bir yardım istemek için doğruca size gelirdim, karımı, kızımı size gönderirdim...» yani onun bütün söylediklerini hatırlamıyorum, ancak gözlerim yaşardı, çünkü baktım, Olya'nın da minnettarlıktan dudakları titredi: «Babam yerinde olan kişinin namusuna, insanseveverliğine güvendiğim için kabul ediyorum, diye cevap verdi... Böyle güzel söyledi, hem kısa hem, kibarca: «insan-severliğine güvendiğim için kabul ediyorum» diye cevap verdi... Ne kadar güzel, bak, size hem ders, hem de bir iş bulacağım; hemen uğraşmaya başlayacağım, bugünden tezi yok, çünkü elinizde sizi iyi tanıtmaya yetecek

DELİKANLI

353

kadar belgeleriniz var» dedi... Ha, sahi, bak söylemeyi unuttum, bay odaya girer girmez ilk iş olarak kızımın liseden aldığı bütün belgeleri gözden geçirmişti. Olya kendisi göstermişti, o da Olya'yı bütün derslerden imtihan etti... Bay gittikten sonra Olya bana dedi ki: «Biliyor musun, anne, beni her dersten imtihan etti, hem ne akıllı, bu zamanda böyle ileri, böyle okumuş insan az bulunur...» Bütün yüzü neşeyle parlıyordu. Altmış ruble para da masanın üstünde duruyordu; «Bunları saklayın anneciğim, dedi, işe girer girmez elden geldiğı kadar çabuk öderiz, namuslu insanlar olduğumuzu ispat ederiz, kibar kimseler olduğumuzu zaten gördü». Sonra sustu, baktım derin derin, nefes alıyor, birdenbire: «Biliyor musunuz, anne biz kaba insanlar olsaydık belki gururumuzdan, onurumuzdan verdiği

parayı kabul etmezdik, şimdiyse parayı almakla sadece nezaket göstermiş olduk, saygıdeğer, ağarmış saçlı bir kişi olduğu için kendisine her bakımdan güvenimiz olduğunu gösterdik, öyle değil mi?» Ben ilkin başka türlü anladım: «Asil, zengin bir insandan, hem üstelik iyi kalbli bir insan olursa, ne diye bir lütuf kabul etmemeli?» Bana bakarak kaşlarını çatı: «Hayır, anneciğim, dedi, bu o değil, biz lütuf beklemiyoruz onun «insan-severliği» nin değeri var, dedi. Paraya gelince, gerçi ihtiyaç içindeysen de hiç almamak daha DELİKANLI I — FOR. : 23/24354

DELİKANLI

iyi olurdu, anneciğim, iş bulacağına söz verdi ya o da yeter». «E, dedim, Olya, ihtiyacımız pek fazla da onun için kabul etmemek elimizden gelmedi, hem zaten doğru da olmazdı», bunun üzerine ben bile gülümsedim, Eh, içimden memnundum doğrusu, ancak aradan on, on beş dakika geçince birdenbire; «Anneciğim, dedi, parayı şimdilik harcamayın», hem bunu pek kesin bir sesle söyledi. «Neden?» diye sordum. «Öyle işte» diyerek kesip attı, sustu. O akşam hiç konuşmadı, ancak gece saat ikide uyandım, baktım Olya, karyolada bir yandan bir yana dönüp duruyor: «Anne, uyumuyor musunuz?» «Hayır, dedim, uyumuyorum». «Biliyor musunuz, dedi, o, beni küçük düşürmek için böyle yapmıştır?» «Amma da yaptın ha, amma da yaptın ha!» dedim. «Muhakkak böyle olmalı: bu alçak adamın biri, verdiği paranın bir kapiğine bile dokunayım, harcayım demeyin». Ona anlatmak istedim, bir ara yatağın içinde ağladım bile, oysa duvara döndü: «susun dedi,, uykumu kaçırıyorsunuz!» Ertesi sabah baktım dolaşıp duruyor, yüzü insan yüzüne benzemiyor; işte ister inanın, ister inanmayın, Tanrının huzurunda söylileyim ki o zaman aklını kaçırmıştı! O kötü evde edilen hakaretten sonra hem kalbi kırılmış... hem de aklım oynatmıştı. O sabah yüzüne bakarak şüphelenmeye başladım, bir korkudur aldı beni; hiçbir za-

DELİKANLI

355

man sözüne itiraz etmiyeceğim, diye düşündüm. «Anneciğim, dedi, o adresini bırakmadan öylece gitti». «Günaha giriyorsun, Olya dedim, dün onu kendin dinledin ,sonra kendin övdün, kendin şükran göz yaşları dökmeye hazırdın». Ben bu sözleri söyleyince birdenbire haykırdı, ayağını yere vurdu: «Alçakça duyulan olan bir kadınsınız siz, eski zaman terbiyesi , kölelik zamanının terbiyesi var sizde!...» bunun arkasından da söylemediğini bırakmadı, şapkasını kaptığı gibi dışarı fırladı ben arkasından bağırdım, ne oluyor ona, diye düşündüm, koşa koşa nereye gitti böyle? Oysa adres bürosuna koşmuş, bay Versilov'un nerede o-turduğunu öğrenmiş, geri döner dönmez: «Hemen bugün, dedi, hemen şimdi paralarını götürüp yüzüne fırlatacağım; o, bana Saf-ronov gibi (şu bizim tüccar) hakaret etmek istedi; ancak Safronov kaba bir mujik gibi davrandı, buysa bir yezit gibi hareket etti». Felâkete bakın ki tam bu sırada dünkü bay kapıyı vurdu: «Versilov üzerinde konuşulduğunu duydum, dedi, ben de onun için bazı şeyler söyleyebilirim». Olya, Versilov adını duyar duymaz hemen hırsla ona atıldı, anlattı, anlattı, ona bakarak ben bile şaşıyordum.- herkesle böyle konuşmazken, hep sessiz sessiz otururken, şimdi hiç tanımadığı bir erkekle böyle konuşuyordu? Yanakları kızarmıştı, gözleri parliyordu... Bay da tam

356

DELİKANLI

bu sırada: «Çok doğru düşünüyorsunuz, hanımefendi, dedi, Versilov, tıpkı gazetelerin yazdığı gibi buralı generallere benzer; general üniformasını giyer, göğsüne madalyalarını takar, gazetelere ilân veren bütün mürebbiye-leri dolaşır, hem aradığını da bulur; istediğini bulamazsa bile oturur, konuşur, bir sürü vaatlerde bulunur, sonra çıkar gider, ama gene de gönlünü eğlendirmiş olur». Olya bile kahkahalarla güldü, ama öyle kırgın kırgın gülüyordu ki! Bir de baktım o bay, Olya'nın elini tuttu kalbine götürdü: «Ben, hanımefendi, sermayesi

olan bir adamım, güzel kıza her zaman bir şey teklif edebilirim, ama daha iyisi önce onun sevimli elini öpeyim...» baktım elini dudaklarına götürüyor. Olya birdenbire bir fırlayış fırladı, ama burada artık ben de onunla beraber ayağa kalktım, ikimiz bir olup odadan kovduk onu. işte akşam üzeri Olya, paraları elimden kaptı, koşa koşa gitti, sonra geri döndü: «Anneciğim, dedi, namussuz adamdan öcümü aldım!»«Ah, Olya, dedim, belki ayağımıza gelen nimeti teptin, asıl, iyiliksever bir kişiye hakaret ettin!». Dayanamadım, ona öfkelenerek ağlamaya başladım. Bana bağırdı; «istemiyorum, istemiyorum! Dünyanın en namuslu adamı olsa gene onun sadakasını istemem! Hiç kimsenin bana acımasını da istemiyorum» Yattım, aklımda da hiçbir şey yoktu. Duvar da sizin

DELİKANLI

357

aynadan kalan o çiviye kaç defa bakmıştım, ne dün, ne de başka gün hiç aklıma gelmemişti, bunu hiç düşünmemiştim, hiç tahmin etmemiştim, böyle bir şeyi Olya'dan da hiç beklemiyordum. Her zaman uykum çok ağırdır, horlarım, kan beynime hücum eder, bazan da kalbimi sıkar, rüyamda bağırırım, öyle ki geceleyin Olya beni uyandırır; «Neye bu kadar derin uykuya dalıyorsunuz, anneciğim, gerektiği zaman sizi uykudan uyandırmak elden gelmiyor». «Oh, uykum pek ağır, Olya, derdim, pek ağır». Demek bu gece de horlamamı bekledi, ondan sonra da hiçbir şeyden korkmadan kalktı. Yol çantasının uzun kayışı vardı, bir aydan beri hep göz önünde duruyordu, daha dün sabah; «Artık bu kayışı bir yere saklamalı, ortada sürünüp durmasın» diye düşünmüştüm. Sonra anlaşılan sandalyeyi ayağıyla itmiş, duvara çarpıp gürültü çıkarmasın diye de kenarına etekliğini koymuş. Anlaşılan ben bir hayli zaman, belki tam bir saat, belki de daha fazla bir zaman geçtikten sonra uyanmıştım. «Olya!» diye çağırdım. «Olya!» Hemen bir şey görür gibi oldum, onu çağırdım. Yatakta nefes alıp verdiğini mi duymadım, yoksa karanlıkta karyolanın boş olduğunu mu fark ettim, bilmiyorum, ancak kalkıp yatağı elimle şöyle bir yokladım, baktım karyolada kimse yok, yastık da soğuktu. O anda kalbim hop-358

DELİKANLI

ladı, bir dakikada bütün duygularımı kaybetmişim gibi donup kaldım, aklım karıştı; «Dışarı çıkmıştır» diye düşündüm, ileriye doğru bir adım attım, bir de baktım, köşede kapının yanında ayakta duruyordu sanki... Sesimi çıkarmadan durmuş ona bakıyordum, o da karanlıktan bana bakıyor gibiydi, hiç kımıldamıyordu... «Ama ne diye sandalyenin üstüne çıkmış?» diye düşündüm. «Olya» diye fısıldadım içim »yavaş yavaş buz kesiliyordu. «Olya ,işitiyor musun?» Ancak o zaman her şey aydınlanır gibi oldu, ileri atıldım, iki elimi ileriye ona doğru uzattım, kucakladım, oysa kollanmın arasında sallanıyordu, yakaladım, gene sallanıyordu, her şeyi anlıyordum anlamakta istemiyordum... A-ah! dedim... Bütün ağırlığımla yere yuvarlandım, o zaman bağırdım...

Sabahleyin saat altı sularında;

— Vasin, dedim, sizin Stebelkov işe burnunu sokmasaydı, belki bunlar olmazdı.

— Kim bilir, herhalde olurdu. Burada öyle birdenbire hüküm vermeye gelmez, burada her şey onsuz da hazırmış... Doğru, bu Stebelkov bazan...

Sözlerini bitirmedi, yüzünü pek buruşturdu, Saat yediye doğru Vasin gene arabayla bir yere gitti, hep uğraşıp duruyordu.

DELİKANLI

359

Ben de Nihayet yapayalnız kaldım. Ortalık aydınlanmıştı artık... Başım hafifçe dönüyordu. Versilov, gözlerimin önüne geldi: bu ihtiyar kadının anlattıkları onun hareketlerine büsbütün başka bir renk veriyordu. Bu olayı daha; rahatça düşünmek niyetiyle bir dakika Vasin'in karyolasına uzandım, çünkü sırtımda elbise, ayaklarımda da çizmelerim vardı, bilmem nasıl

oldu, birdenbire uyuyakalmışım. Hemen hemen dört saat uyumuştum; kimse de beni uyandırmamıştı.

ONUNCU BÖLÜM I

On buçuğa doğru uyandım, uzun zaman gözlerime inanmadım: geçen akşam yattığım kanepede annem, yanında da asılan kızın annesi, bahtsız komşu kadın oturuyordu, ikisi de birbirinin elini tutmuşlardı, herhalde beni uyandırmamak için fısıltıyla konuşuyor, ağlıyorlardı. Yataktan kalktım, hemen anneme doğru atılarak kucakladım, öpmeye başladım. Yüzü sevinçle parladı, o da beni öptü, sağ eliyle üç defa istavroz çıkararak bana hayır dua etti. Daha birbirimize bir tek söz söylememiştik ki kapı açıldı, Versilov ile Vasin içeri girdiler. Annem hemen yerinden kalktı, komşu kadını alıp dışarı çıktı. Vasin bana360

DELİKANLI

elini uzattı, Versilov ise benimle hiç konuşma-dan koltuğa oturdu. Annemle o, / anlaşılan hayli zamandan beri buradaydılar. Suratı asıktı, kaygılıydı.

Galiba aralarında daha önce başlayan konuşmaya devam ederek Vasin'e:

— En çok bütün bunları daha dün akşam çözemediğime yaşıyorum, diye teker teker söyledi, o zaman belki bu korkunç iş de olmazdı! Hem vakit de vardı saat daha sekize bile' gelmemişti. Dün akşam o bizden çıkar çıkmaz, hemen peşisıra buraya kadar gelmeyi, onu kandırmayı aklıma koymuştum, ama hiç aklımda olmıyan acele bir iş buna engel oldu halbuki onu bugüne, hattâ bir hafta sonraya da bırakabilirdim... bu cansıkıcı iş her şeye engel oldu, her şeyi altüst etti. Nasıl oldu da ikisi bir araya geldi bilmem ki!

Vasin söz arasında:

— Belki de kandırmaya yetişemezsiniz; burada siz olmadan da kâse pek fazla dolmuş, hattâ taşmış bile, dedi.

— Hayır, yetişirdim, muhakkak yetişirdim. Kendi yerime Sofya Andreyevna'yı göndermek düşüncesi de aklımdan geçti. Sade aklımdan şöyle gelip geçti. Sofya Andreyevna yalnız başına bile onu kandırırdı, bahtsız kız da ölmemiş olurdu. Hayır, bir daha «iyilik-

DELİKANLI

361

severliğimle» hiç kimsenin işine burnumu sokmam... Hem hayatımda yalnız bir defa burnumu soktum! Bense neslimizden geri kalmadığımı, zamanımızın gençliğini anladığımı sanıyordum. Evet, bizim eskiler, daha olgunlaşmadan eskiyor. Hem sahiden de birçok asrî insanlar var ki eski alışkanlıkla hâlâ kendilerini genç nesilden sayıyorlar, çünkü daha dün öyleydiler, halbuki artık geride kaldıklarının farkında bile değiller.

Vasin akıllıca bir tavırla:

— Burada bir anlamazlık, pek açık görülen bir anlamazlık oldu, diye işaret etti. Annesi, umumi evde kendisine edilen dehşetli hakaretten sonra aklını kaybetmiş gibi bir hale geldiğini söylüyordu. Buna olayın geçtiği yeri, tüccarın ettiği hakareti de katın... bütün bunlar gene aynı şekilde eski zamanda da olabilirdi, bunlar yalnız bugünün gençlerinde görülen şeyler değildir.

— Biraz sabırsız, bu şimdiki gençler, hakikati anlama kabiliyeti de pek az rabî, bu her zamanın gençliğinde görülen özelliklerdendir, ama şimdikilerde daha çok görülüyor: Söyler misiniz, Stebelkov burada neler karıştırdı?

Ben birdenbire lâfa karışarak:

— Bütün bunlara zaten bay Stebelkov

362

DELİKANLI

sebeboldu, dedim. O, gelmeseydi hiçbir şey de olmayacaktı; o, yangım körükledi.

Versilov, sözlerimi sonuna kadar dinledi ama bana bakmadı. Vasin somurttu.

Versilov, acele etmeden, sözlerini eskisi gibi uzata uzata;

— Gülünç bir halim için de gene kendime sitem ediyorum, diye sözüne devam etti, onunla konuşurken, galiba, eski kötü âdetime uyarak biraz neşeli davrandım, havaî bir adam gibi güldüm, kısacası gerektiği kadar sert, soğuk, somurtkan değildim, bu üç vasfa da galiba şimdiki gençlik pek fazla kıymet veriyor... Kısacası, beni oradan oraya dolaşan bir kadın avcısı yerine koymasına sebeb oldum.

Ben, sert bir sesle lâfa karıştım:

— Hiç de değil, annesi tersine sizin ciddilik, hattâ sertlik, samimilik göstererek onun üzerinde çok iyi bir tesir bıraktığınızı söylüyordu, bunlar da kendi sözleri. Siz onun gidince kızı bu bakımdan sizi övmüş.

Versilov, nihayet göz uciyle bana bakara .

— Ya-a? diye mırıldandı.

Sonra küçük bir kâğıt parçasını Vasine uzatarak;

DELİKANLI

363

— Bu kâğıdı alır mısınız, bu işte gerekli galiba dedi.

Vasin, aldı, merakla baktığını görünce de okumam için bana verdi. Kurşun kalemiyle karalanmış eğri büğrü iki satırlık bir yazıydı, belki de karanlıkta karalanmıştı:

«Anneciğim, sevgili anneciğim, hayat sahnesindeki oyunuma son verdiğim için beni bağışlayın, size keder veren Olya»

Vasin açıkladı;

Bunu ancak sabahleyin bulmuşlar.

Hayret içinde;

— Ne garip bir yazı! dedim. Vasin;

— Neresi garip? diye sordu.

— Böyle bir dakikada, böyle gülünç bir ifadeyle yazı yazılır mı?

Vasin soru dolu gözlerle yüzüme baktı.

— Hem de pek garip mizahi bir yazı, diye devam ettim, bu lise talebelerinin kendi aralarında konuştukları itibari bir dildir... böyle bir dakikada, bahtsız annesine ı bir kâğıda, «hayat sahnesindeki oyu-na son veriyorum» diye yazar? O ise anisini seviyormuş da!

Vasin, hâlâ anlamıyordu.

364

DELİKANLI

— Peki, ama niçin yazılmasın? Nihayet Versilov:

— Burada hiçbir mizah da yok diye işaret etti, ifade, tabî, bu gibi hallere uygun bir ifade değil, tarz da o tarz değil, hem sahiden de lise yahut, senin söylediğin gibi, talebelerin kendi aralarında konuştukları itibari bir dilden, belki de mizahi bir yazıdan doğmuş olabilir ama zavallı kız bunu o dehşet verici kâğıda tam bir saflıkla, tam bir ciddilikle yazmıştır.

— Buna imkân yok, o liseyi bitirmiş, hem de gümüş madalya bile almış.

— Gümüş madalyanın burada bir önemi yok. Şimdi birçokları liseyi böyle bitiriyorlar.

Vasin gülümsiyerek:

— Gene gençliğe hücum, dedi. Versilov yerinden kalkıp şapkasını alarak:

— Hiç de değil, diye cevap verdi, şimdiki nesil pek öyle edebiyattan anlamıyorsa da hiç şüphesiz... başka meziyetleri var, diye derin bir ciddilikle ilâve etti. Hem de «birçokları» diyorum, «hepsi» demiyorum hem de işte meselâ sizi edebiyattan anlamıyorsunuz, diye suçlamıyorum ki, siz de henüz bir genç adamsınız.

Daha fazla dayanamıyarak:

DELİKANLI

365

— Zaten Vasin de «hayat sahnesindeki oyun »da fena bir şey görmedi, diye işaret fettim.

Versilov, sessizce elini Vasin'e uzattı; o la Versilov'la beraber çıkmak için kasketim idi, çıkarken de bana: Allaha ısmarladık, liye bağardı. Versilov, beni görmüyormuş ;ibi davrandı. Benim de kaybedecek vaktim lyoktu; ne olursa olsun koşa koşa gidip bir ia bulmalıydım, şimdi bu her zamankinden daha ziyade gerekliydi! Annem ev sahibi kadının yanında yoktu ihtiyar komşu kadı m |da beraber alıp gitmişti. Sokağa pek canlı bir halde çıktım... içimden anlamadığım yeni, |büyük bir duygu gittikçe kabanyordu. Hem üstelik sanki mahsus her şey yolunda gidiyor-du: hiç ummadığım bir çabuklukla, tesadüf bu ya, çok uygun bir oda buldum; bu oda üzerinde daha sonra konuşacağım, şimdiyse E Önemli olan bir şeyi bitirmeliyim.

Yol çantamı almak için tekrar Vasin'in lodasına döndüğüm zaman onu evde buldum. [Beni görünce neşeli, içli bir tavırla;

— Ben evde iken gelmenize o kadar sevindim ki! Şimdi gidecektim! Şimdi size Çok ilgilendirecek bir şey söyleyeceğim dedi.

— önceden biliyorum! diye haykırdım.

— A! Ne kadar dinç bir görünüşünüz var! Söyler misiniz, Kraft'in sakladığı, dün de Ver-366 DELİKANLI

silov'un eline geçen bir mektup için hiçbir şey bilmiyor muydunuz, yani onun kazanmış olduğu dâva ile ilgili bir şey? Bu mektupta vasiyet eden kimse iradesini mahkemenin dünkü kararına büsbütün aykırı bir şekilde bildiriyor. Mektup çok önce yazılmış. Kısacası bunun ne olduğunu kesin olarak bilmiyorum, acaba siz bir şeyler biliyor musunuz?

— Bilmez olur muyum. Üç gün önce Kraft, bu mektubu vermek için beni o bayların yanından alıp götürmüştü, ben de dün Versilov'a verdim.

— Ya? Ben de öyle düşünmüştüm. Şunu biliniz ki demin Versilov söyledi ya, dün akşam buraya gelip kızı kandırmasına engel olan iş bu mektupmuş, yani bunun yüzünden gelememiş. Versilov, dün akşam doğruca prens Sokolskiy'in avukatına giderek mektubu ona vermiş, mahkeme kararıyla kazandığı bütün mirastan da vazgeçmiş. Şu dakikada bu vazgeçme olayı kanuni şeklini almış bulunuyor. Versilov, bir şey hediye etmiyor, ama yazdığı beyannamede miras hakkının prenslerde olduğunu kabul ediyor.

Donakaldım, ama hayranlık içindeydim-Hakikatteyse Versilov'un mektubu yok edeceğine büsbütün inanıyordum, bundan baş~ ka gerçi Kraft'a böyle bir hareketin pek bayağı bir hareket olacağım söylemiş, kendim

DELİKANLI

367

de meyhanede içimden birkaç defa bunu tek-rarlıyarak: «ben bu insana değil, temiz bir insana geldim» diye düşünmüştüm, ama bunu daha çok içimden düşünmüştüm, yani kalbimin derinliklerinde belgeyi büsbütün karalamaktan başka çare olmadığını kabul ediyordum.. Yani bunu en tabîî bir hareket sayıyordum. Sonraları Versilov'u suçlandırısam bile bunu yalnız gösteriş için yapardım, yani kendimi daima ondan üstün görmek için yapardım bunu! Ama şimdi Versilov'un kahramanlığını duyunca tam içten gelen bir hayranlık içinde kaldım, kendi utanmazlığımı, erdeme karşı kayıtsızlığımı pişmanlıkla, utançla takbih ettim, bir anda Versilov'u kendimden pek yükseslere çıkararak az daha Vasin'in boynuna sarılacaktım. Çocukluk içinde:

— Ne insan, ha? Ne insan! Bunu kim yapardı? diye bağıırıyordum.

— Sizinle aynı fikirdeyim, evet, birçokları bunu yapmazlardı... hem bu hareketin hiçbir menfaat gözetilmeden yapıldığı da söz götürmez...

— «Ama?...» Sözüünüzü bitirin, Vasin, sizde bir «ama» var?

Vasin;

— Evet, tabî «ama» da var, bence Versilov'un hareketi pek acele, hem biraz samimî değil, diyerek gülümsedi...DELİKANLI

— Samimî değil mi?

— Evet, Burada kendini göstermek için üstüne çıkılan bir çeşit «kaide» göze çarpıyor Çünkü hiç değilse gene aynı şeyi kendini gücendirmeden de yapmak kabildi. Yansı değilse bile hiç olmazsa mirasın bir kısmı, işe karşı pek duygulu davrandığı halde dahi, şimdi de Versilov'un hakkı olabilirdi. Hem zaten belgenin kanun önünde bir hükmü yoktu, halbuki dâva daha önce kazanılmıştı. Karşı tarafın avukatı da aynı fikirde; kendisiyle daha demin görüştüm. Böyle yapılmış olsaydı, o zaman da hareket daha az güzel olmazdı, ama sırf gururu yüzünden bu iş başka türlü oldu. Bay Versilov sinirlendi, pek acele etti, duyduunuz ya demin kendisi bile bir hafta sonraya bırakabileceğini söylemişti...

— Biliyor musunuz, Vasin? Sizinle aynı fikirde olmama imkân yok, ama... bunun böyle olmasını daha çok beğeniyorum, böyle olması daha çok hoşuma gidiyor!

— Tabu bu bir zevk meselesi. Siz beni söylemeye teşvik ettiniz, yoksa ben ses çıkarmazdım.

— Hatta burada kendini göstermek için bir «kaide» bile olsa gene iyi diye devam, ettim, kaide denilen şey bir bakıma öyle de olsa gene çok değeri olan bir şeydir. Bu «kaide»

DELİKANLI

369

gene aynı «ülkü» değil mi? Şimdiki insanların ruhunda bunun bulunmaması sanmam ki iyi bir şey olsun; zaran yok, pek güzel olmasın, ama herkeste olsun! Herhalde siz de böyle düşünüyorsunuzdur. Vasin, yavrum Vasin, sevgili Vasin! Kısacası ben coştum, doğru, ama siz beni elbette anlarsınız! Vasin olmanız zaten bunu anlamanız için yeter; her ne olursa olsun, sizi kucaklayıp öpüyorum, Vasin!

— Sevincinizden mi?

— Evet, hem de büyük sevincimden! Çünkü bu adam «benim için ölmüştü, şimdi dirildi, kaybolmuştu, şimdi bulundu!» Vasin, ben fena bir çocuğum, size lâıyk değilim. Bazı dakikalarda daha yüksek, daha derin ruhlu olduğum için bunu itiraf ediyorum. Üç gün önce sizi yüzünüze karşı övdüğüm için (sırf beni alçaktınız, ezdiğiniz için sizi övmüştüm) tam iki gün sizden tiksindim. O gece evinizde bir daha hiç gelmemeye kendime söz vermişim, dün sabah da sırf hırsımdan buraya geldim, anlıyor musunuz, hırsımdan. Burada yalnızca sandalyede oturdum, odanızı da sizi de, ayrı ayrı kitaplarınızı da, ev sahibinizi de tenkid ettim, sizi küçük düşürmeye, sizinle alay etmeye çalıştım.

— Bunları söylememeliydiniz...

1370

DELİKANLI

— Dün akşam söylediğiniz bir sözden kadınları anlamadığınız kanaatine varınca boy-le bir şeyinizi yakaladığım için sevinmişim bu hep sizi o zaman övmüş olmamdan ileri geliyordu.

Nihayet Vasin;

— Elbette öyle diye bağırdı (bana hiç hayret etmeden bakarak gülümsemeye devam ediyordu), bu şeyler hemen her zaman, herkesin başına geliyor, herkes ilk iş olarak böyle düşünüyor; ancak bunu kimse itiraf etmiyor, hem zaten itiraf etmeye de hiç lüzum yok, çünkü her ne olursa olsun bir gün bu da geçer, bundan hiçbir şey olmaz.

— Bu herkeste böyle mi oluyor dediniz? Herkes böyle mi? Siz de bunu heyecanlanmadan söyleyebiliyorsunuz, ha? Böyle bir görüşle yaşamaya imkân yoktur!

— Demek ki sizce;

"Alçakça hakikatlerin karanlığından

Bizi yükselten yalan daha kıymetlidir bence'

öyle mi?

— Ama bu çok doğru, diye haykırdım, bu iki mısradaki bütün bir kutsal hakikat gizleniyor.

— Orasını bilmem; bu iki mısranın doğru olup olmadığına karar vermeyi üzerime alıyorum. Herhalde hakikat, her zaman olduğu

DELİKANLI

371

gibi, orta bir yerde duruyordur: yani bir olayda kutsal hakikat olan bir şey, öteki olayda bir yalandır. Yalnız kesin olarak şunu biliyorum ki bu fikir daha uzun zaman insanlar arasında en başta gelen bir tartışma konusu olarak kalacaktır! Her ne olursa olsun şimdi sevincinizden zıplamak istediğinizi görüyorum. Eh, canınız istediği kadar zıplayın, idman denilen şey faydalıdır, benimse sırtıma bugün altından kalkamayacak kadar iş yüklediler... hem sizinle konuşmaya dalarak işe geciktim!

Yol çantamın sapına yapışarak;

— Gidiyorum, gidiyorum, hemen çekip gidiyorum! Yalnız bir tek söz daha, diye bağırdım. Şimdi gene «yaltaklandım, boynunuza atıldım» buna sırf sizin bu olayı bana içten gelen bir zevkle bildirirken, sizi evde buluşuma «sevinmeniz», hem de bunların deminki «hayat sahnesindeki oyun» sözünden sonra olması sebeb olmuştur; bu içten gelen zevkinizle benim «genç kalbimi» bir anda gene kendi tarafınıza çevirdiniz! Haydi, hoşça kalın, elden geldiği kadar seyrek gel-meye çalışacağım, bu, sizin pek hoşunuza gidecektir, bunu hattâ gözlerinizde bile okuyorum, hem böyle olması her ikimiz için kârlı bile olur...

Böyle gevezelik ede ede, hem bu geve-zeliğimden âdeta boğulacak hale gelerek sa-372

DELİKANLI

pından tuttuğum yol çantamı çekip çıkardım yanıma alarak yeni evime yollandım. En çok hoşuma giden, demin Versilov'un bana kızması, benimle konuşmak, yüzüme bakmak istememesi idi. Yol çantamı eve getirir getirmez hemen benim ihtiyar prense koştum, itiraf ederim kendisini görmeden geçirdiğim bu iki gün bana hattâ biraz ağır gelmişti. Versilov'un yaptığını herhalde artık o da duymuştu.

II

Gelişime çok sevineceğimi zaten biliyordum, hem yemin ederim, işin içinde Versilov olmasaydı bile ona gene bir gün uğnyacak-tım. Bir gün önce de, demin de yalnız herhangi bir sebeple belki Yekaterina Nikola-yevna ile karşılaşırım diye korkuyordum; ama şimdi artık hiçbir şeyden korkmuyordum.

Prens, sevincinden beni kucaklamaya kalktı.

Hemen en önemli olaydan başlayarak:

— Versilov, ha! Duydunuz mu? dedin».

— Cher enfant, sevgili dostum, bu öyle yüksek, öyle asıl bir hareket ki! Sözün kısas» Kilya'nın (aşağıdaki memur) üzerinde bile sarsıcı bir tesir yaptı! Bu düşüncesizce, ama

DELİKANLI

373

aynı zamanda parlak bir harekettir, bu bir kahramanlıktır! ideali takdir etmek gerek!

— Değilmi ya? Değilmi ya? Bu noktada biz sizinle her zaman anlaştık.

— Aziz dostum, evet seninle her zaman anlaştık. Nerelerdeydin? Kendim sana muhakkak gelirdim, ama seni nerede bulacağımı bilmiyordum ki... çünkü ne de olsa Versilov'a gidemezdin... Gerçi şimdi, bütün bunlardan sonra... Biliyor musun, dostum: bana kalırsa işte bu gibi hareketleriyle, bu gibi halleriyle galiba kadınların sevgisini kazanıyordu... evet, şüphesiz böyle...

— Sırası gelmişken, hem de unutmamak için. (bunu mahsus size sakladım), şunu söyleyeyim ki dün soytarının biri gözümün önünde Versilov'a söverken onun için «kadınlar peygamberi» demişti; bu söze ne buyrulur, bu söze ne buyrulur, ha? Bunu mahsus sizin için sakladım....

— «Kadınlar peygamberi!» Afat... c'est charmant\ Ha-ha! Ama bu ona öyle yakışıyor "ü" hiç de yakışmıyor, tuv!... Ama bu öyle isabetli ki... yani hiç de isabetli değil, ama...

— Hadi, hadi zarar yok, sıkılmayın, bu-na iyi bir espriye bakar gibi bakın!

— Güzel bir espri, hem biliyor musun, derin bir mânası var... Çok doğru bir fikir!374

DELİKANLI

Yani, inanır mısın... Kısacası sana küçük bir sır açacağım. O zaman şu Olimpiyada'yı gördün müydü? inanır mısın onun Andrey Petroviç için kalbi sızlıyor, hem o kadar ki galiba ona karşı bir şey besliyor gibi...

— Bir şey mi besliyor, dediniz?

öfkeyle ellerimi burnuma götürüp «nanik» yaparak:

— Bunu istemez mi o? diye bağırdım.

— Mon cher, bağırma, bütün bunlar böyle, sen de kendi görüş noktandan belki haklısın. Sırası gelmişken sorayım, dostum, geçen sefer Katerina Nikolayevna buradayken sana ne oldu öyle? Sallanıyordun... düşeceksin sanmıştım, seni desteklemek için atılmak istedim?

— Şimdi bunun sırası değil. Eh, işte, sözün kısası bir sebep yüzünden sadece sıkılmıştım...

— Şimdi gene kızardın.

— Siz de hemen allayıp pullamak istersiniz, değil mi? Biliyorsunuz ya Versilov ile aralarında düşmanlık, var... eh, işte Şu da bu... bakın gene heyecana kapıldım, iyisi mi bırakalım, bundan daha sonra konuşuruz.

— Tabii bırakalım tabii bırakalım, ben de zaten bütün bunları bir yana bırakmaktan

DELİKANLI

375

memnun olurum... Kısacası ben Katerina'ya karşı suçluyum, hattâ, hatırlarsın, o zaman senin önünde ondan şikâyet bile etmiştim... Bunu unut dostum, o da senin hakkındaki fikrini değiştirecektir, bunu çok iyi hissediyorum... Hah, işte prens Seryoja da geldi... Odaya genç, güzel bir subay girdi. Ona içten gelen bir istekle baktım, kendisini daha hiç görmemişim. Güzel diyorum, yani ner-kesin tıpkı benim gibi onun için güzel dedikleri gibi... Ama o genç, güzel yüzde insanı kendine pek çekmiyen bir şey vardı. Buna ilk bakışımın, sonra ta sonuna kadar bende bıraktığı iz bakımından işaret ediyorum. Kuru yapıydı, güzel boyu, koyu saçları, taze, ama biraz solgun yüzü, kesin bir ifade taşıyan gözleri vardı. Çok güzel koyu renkli gözleri, hattâ o sakinken bile biraz sertlik taşıyordu. Ama insanı kendinden iten de gözlerinin bu kesin ifadesiydi, çünkü, bilmem neden bu kesin ifadenin kendisine pek ucuza mal olduğu hissini veriyordu. Daha doğrusu anlatamıyorum... Tabii yüzü sert ifadeden birden bire şaşılacak kadar uysal, şefkatli, tatlı bir ifadeye geçebiliyordu, üstelik bu ifadenin yer değiştirmesi, şüphe götürmiyen bir saflıkla oluveriyordu, işte bu saflık da insanı Çekiyordu. Daha bir vasfını kaydedeyim, şefkatliliğine, saflığına rağmen bu yüz hiçbir zaman neşeli olamıyordu. Prens bütün kal-376

DELİKANLI

biyle güldüğü zaman bile siz gene de onun içinde hiçbir zaman gerçek, aydın, hafif neşenin bulunmadığını hissedersiniz... Bir insanın yüzünü böyle anlatmak da pek zor doğrusu. Hem ben bunu hiç beceremiyorum. ihtiyar prens budalaca alışkanlığıyla hemen bizi tanıştırmak için ileri atıldı.

— Bu benim genç dostum Arkadiy And-reyeviç (gene Andreyeviç!) Dolgorukiy.

Genç prens, yüzünde iki kat artan bir nezaket ifadesiyle bana döndü; ama adımı hiç bilmediği anlaşılıyordu.

Benim can sıkıcı prens;

— Bu, Andrey Petroviç'in akrabası, diye mırıldandı (Bu ihtiyarlar alışkanlıklarıyla ba-zan ne kadar can sıkıcı olurlar!) Genç prens anladı.

Acele acele:

— Ha! Çoktan işitmişim... dedi. Geçen yıl Luga'da kızkardeşiniz Lizaveta Makarov-na ile tanışmakla büyük bir zevk duymuştum... O da bana sizden bahsetmişti...

Ben şaşırdım bile, çünkü yüzünden tam bir zevk duyduğu okunuyordu.

Ellerimi arkama kavuşturarak:

— Müsaade buyurun, prens, diye mırıldandım, size samimî olarak şunu söylüyeyim

DELİKANLI

377

ki (hem bunları sevgili prensimizin önünde söylediğime pek memnunum) sizinle karşılaşmayı arzu bile ediyordum, hem daha pek yakında, daha dün böyle bir istek besliyordum, ama büsbütün başka gayelerle karşılaşmak istemiştim. Siz, ister şaşın, ister şaşmayın, bunu size doğruca söylüyorum. Sözün kısası, bir buçuk yıl önce Ems'te Versilov'a ettiğiniz hakaret için sizi düelloya çağırmak istemiştim. Hem siz, belki benim bu çağırışımı kabul etmezsiniz, çünkü ben henüz liseyi bitirmiş bir talebe, reşit olmıyan bir delikanlıyım, ama ister çağırışımı kabul edin, ister etmeyin, ne yaparsanız yapın, ben gene de sizi düelloya çağırırdım... hem itiraf edeyim ki şimdi bile aynı niyetтейim.

ihtiyar prens, sonraları bunları bana anlatırken bu sözleri pek kibarca ifade ettiğimi söylemişti. Prens yüzünde içten gelen acı bir ifade belirdi.

— Siz benim sözümü kestiniz, diye ağırbaşlılıkla cevap verdi. Size kalbimin derinliklerinden gelen sözleri söylememe Andrey Petroviç'e karşı şimdi duyduğum duygular sebebolmuştur. Ne yazık ki bütün durumu şimdilik anlatmama imkân yoktur,- ama sizi şerefimle temin ederim ki Ems'teki o kötü hareketim için çoktan beri büyük bir piş-

378

DELİKANLI

manlık duyuyorum. Petersburg'a gelirken And-rey Petroviç'i tatmin edecek her şeyi yapmaya, yani dosdoğru onun göstereceği şekilde özür dilemeye karar vermiştim... Görüşümün değişmesinde yüksek, kuvvetli tesirlerin büyük rolü olmuştur. Dâvalı olmamız da kararına bir tesir yapamazdı. Onun dün akşam bana karşı gösterdiği hareket, bütün ruhumu sarstı diyebilirim, hattâ şu dakikada bile, inanır mısınız, kendime gelmiş değilim. İşte şimdi de size şunu bildirmek zorundayım, zaten prene çok önemli bir olayı bildirmek' için gelmiştim: üç saat önce yani tam avukatla o zaptı yazdıkları sırada, onun vekili bana gelerek, Andrey Petroviç'in beni düelloya çağırdığını bildirdi... Bu, Enis'teki olay için resmî bir çağırıştı...

— Sizi düelloya çağırdı, ha? diye bağırdım, o anda gözlerimin yandığını, yüzüme kan hücum ettiğini duydum.

— Evet, çağırdı, ben de çağrıyı hemen kabul ettim, ancak düello yerinde karşılaşmadan önce kendisine bir mektup göndermeye karar verdim, bu mektupta o zamanki hareketim üzerindeki düşüncelerimi, bu yanlışlık için pişmanlık duyduğumu anlattım... çünkü bu sadece bir yanlışlıktı, berbat uğursuz bir yanlışlık! Şuna işaret edeyim ki ordudaki durumum beni böyle bir tehlikeye atıl-

DELİKANLI

379

mak zorunda bırakıyordu, karşılaşmadan önce yazdığım bu mektup yüzünden kendimi umumi efkârın karşısına çıkarıyordum... ne demek istediğimi anlarsınız, değil mi? Ama buna mukabil kararımı verdim, ancak mektubu henüz gönderemedim, çünkü çağırışından bir saat önce kendisinden gene bir pusla aldım, bunda rahatsız ettiği için kendisini affetmemi, çağrıyı unutmamı rica ediyor, bu «bir dakikalık tabansızlık, hodbinlik» için (bunlar onun kendi sözleri) pişmanlık duyduğunu ilâve ediyordu. Böylelikle şimdi, artık mektubu göndermemi büsbütün kolaylaştırıyor. Henüz göndermiş değilim, ama buna dair bazı şeyler söylemek için prene gelmiştim... Hem inanın, vicdanımın ettiği sitemlerden herhangi bir insanın çekebileceği ıstıraptan daha çok ıstırap çektim... Bu açıklamalar, size yetmez mi, Arkadiy Makaroviç, hiç olmazsa şimdi, şimdilik, ha? Samimiliğime büsbütün inanarak bana şeref verir misiniz?

Tamamiyle yenilmiştim; şüphe götürmi-yen bir doğruluk görüyordum ki bunu hiç beklememiştim. Cevap olarak bir şeyler mırıldandım, dosdoğru iki elimi uzattım; o da ellerimi sevinçle sarstı. Bundan sonra prensle beraber yatak odasına çekilerek orada onunla beş dakika kadar konuştu.

Nihayet prensin yanından çıkarak bana yüksek sesle, açıkça;380

DELİKANLI

— Bana daha başka, ayrı bir zevk vermek isterseniz, dedi, şimdi benimle beraber gelin, size hem şimdi Andrey Petroviç'e göndereceğim, hem de onun bana gönderdiği mektubu gösteririm.

Seve seve kabul ettim. Benim prens beni uğurlarken telâşa düştü, beni yatak odasına çağırdı.

— Mon ami, öyle memnunum, öyle memnunum ki... Bütün bunlardan daha sonra konuşuruz. Sırası gelmişken, işte bu evrak çantasında iki mektubum var; birini götürüp kendin anlatman gerek, öteki de bankaya, orada da anlatılacak...

Bunun üzerine sanki pek acele, hem de zahmet, dikkat isteyen iki işi bana emniyet etmiş gibi davrandı. Söylenen yerlere gitmek sahiden de teslim etmek, imzalamak v.s. yapmak gerekiyordu.

Mektupları alırken:

— Sizi gidi kurnaz tilki siz! diye bağırdım. Bütün bunların birer uydurma olduğuna yemin ederim, burada hiçbir iş de yok bu iki kişi, beni çalıştığım, boşboşuna para almadığımı inandırmak için mahsus uydurdunuz !

— Mon enfant, yemin ederim ki işte bunda yanılıyorsun: bu en acele iki iştir...

DELİKANLI

381

Birdenbire içlenmiş bir eda ile:

— Cher enfant! Sevgili delikanlı! diye bağırdı, (İki elini başıma koydu). Seni de, talihini de takdis ediyorum... her zaman bugünkü gibi temiz... iyi kalbli, yüksek ruhlu olalım... elden geldiği kadar öyle kalmaya çalışalım... güzel olan her şeyi... bütün şekilleriyle sevelim... Haydi, enfın,.. enfın rendons grâce... et je U benis!

Sözlerini bitiremedi, başımın üstünde hiç-kırdı. itiraf ederim, az daha ben de ağhya-caktım,; hiç değilse benim tuhaf ihtiyarı candan, istekle kucakladım. Candan öpüştük.

III

Prens Seryoja (yani prens Sergey Pet-roviç, onu da bu adla, böylece çağıracağım) şık bir faytonla beni evine götürdü, içeri girer girmez evinin şatafatına şaşıtm. Yani şatafat da denilemez, ama bu ev bütün «zevk sahibi» insanların evi gibiydi, yüksek tavanlı, büyük, aydınlık odaları vardı (odalardan yalnız iki tanesini görmüştüm ötekilerin kapılan kilitliydi), ev eşyası da gene öyle Versailles yahut Renaissance tarzında değildi, ama yumuşaktı, konforluydu, çoktu en geniş ölçüdeydi; halılar, oymalar, küçük heykeller vardı; halbuki onlar için yoksul, hiçbir şeyleri yok deniliyordu. Şöyle söz arasında bu prens'in382

DELİKANLI

burada da, Moskova'da da, eski alayında da, Paris'te de kısacası imkân olan her yerde çok para harcadığını,, hattâ kumarbaz olduğunu, boğazına kadar borca battığını duymuştum. Benim sırtımda buruşmuş bir redingot vardı, üstelik de tüy içindeydi, çünkü soyunmadan uyumuştum, gömleğimi de dört günden beri değiştirmemişim. Gerçi redingotum pek kötü değildi, ama prensin evine girince Versilov'un kendime elbise diktirmem için yaptığı teklifi hatırladım.

Dalgın bir tavırla:

— Biliyor musunuz, bir kadının intihar etmesi yüzünden bütün gece elbisemle uyudum, diye işaret ettim, prens dikkat kesilince ben de olayı kısaca anlattım. Ama galiba onu her şeyden ziyade kendi mektubu meşgul ediyordu. En çok şu tuhafıma gitti: demin öyle dosdoğru kendisini düelloya çağırarak istediğimi söylediğim zaman gülmek şöyle dursun, bunu

andıracak en küçük bir harekette bulunmamıştı. Gerçi böyle bir şey yapsaydı, gülmesine meydan vermemeyi bilirdim, ama bu çeşit bir adamın sözlerimi ciddiye alması, gene de tuhaftı. Odanın ortasındaki kocaman yazı masasının yanında karşılıklı oturduk. O da Versilov'a yazdığı» temize çekip hazırladığı mektubu gözden geçirmem için bana verdi. Mektubun konusu,

DELİKANLI

383

demin benim ihtiyar prensin evinde anlattıklarının hemen hemen aynıydı; hattâ daha ateşli yazılmıştı. Onun bu kadar açık kalb-liliğini, iyi olan her şeye seve seve atılmasını doğrusu nasıl kabul etmek gerektiğini henüz kestiremiyordum, hem gerçekten de ne diye inanmıyacaktım? Nasıl bir adam olursa olsun, hakkında- ne söylenirse söylensin gene de birçok iyi huyları olabilirdi. Versilov'un, düellodan vazgeçtiğini bildiren son defa gönderdiği puslayı da gözden geçirdim. Gerçi bunda gerçekten de «tabansızlığından», «bencilliğinden» bahsediyordu, ama umumiyetle bütün bu puslada bir çeşit kibirlilik göze çarpıyordu. Ama ben duyulanı ona söylemedim.

— Peki, siz bu vazgeçiş için ne düşünüyorsunuz, diye sordum, korktuğunu sanmıyorsunuzdur, herhalde ?...

Prens:

— Elbette sanmıyorum, diyerek gülümsedi, ama bu pek ciddî bir gülümsemediydi, hem prens gittikçe kaygı duymaya başlamıştı, bu adamın cesur olduğunu pek iyi bilirim. Burada, tabi! ayrı bir görüş... kendi fikirlerinin bir tesiri görülüyor...

Ateşli ateşli:

— Şüphesiz, diyerek sözünü kestim. Vasin adında birisi demişti ki miras mektubunu384

DELİKANLI

teslim edişinde, mirastan vazgeçmesinde bir «kaide» gizleniyor... Bence böyle şeyler gösteriş için yapılmaz, esaslı, içten gelen bir şeye uyularak yapılır.

Prens:

— Bay Vasin'i çok iyi tanırım, dedi.

— Ha, gerçekten, onu Luga'da görmüş olmanız gerek.

Birdenbire bakiştık, hatırladığıma göre ben, galiba, azıcık kızarmıştım. Hiç değilse prens konuşmayı kesti. Bense uzun uzadıya konuşmak istiyordum. Dünkü bir karşılaşmayı düşünmem, ona bazı sorular sormak için beni teşvik ediyordu, ancak nereden, nasıl başlayacağımı bilmiyordum. Hem de umumiyetle pek kendimde değildim. Onun iyi terbiye görmüş olması, nezaketi, serbest hareketleri de beni şaşırtmıştı, kısacası onun ayarındaki kişilerin ta beşikten edindikleri yaldızlı tavırlardan onda eser yoktu. Mektubunda çok kaba iki imlâ yanlışı buldum. Hem umumiyetle bu gibi karşılaşmada ben hiçbir zaman kendimi küçük düşürmem, tersine pek seri davranırım ki bazan bu, belki de fenadır. Ama o zamanki olayda buna ayrıca da elbisemin tüy içinde oluşu sebebiyet vermişti, öyle 'ki gaf yaparak ona teklifsiz bile davrandım.

DELİKANLI

385

— Söyler misiniz, prens benim gibi «ağzı süt kokan» bir gencin hem de üstelik başkasına edilen bir hakaret için sizi düelloya çağırarak istemesini içinizden gülünç bulmuyor musunuz?

— İnsan babasına edilen hakarete pek de gücenebilir. Hayır, bu hareketi gülünç bulmuyorum.

— Bana ise bu dehşetli gülünç görünüyor... kendimi başkasının yerine koyarak söylüyorum... yani ben kendi görüşümle bunu tabîi gülünç buluyorum. Üstelik soyadım da Versilov değil Dolgorukiy. Eğer bana doğruyu söylemiyor da kibar âleminin yaldızlı âdetlerine uyarak beni yumuşatmaya çalışıyorsanız, demek ki bütün öteki şeylerde de beni aldatıyorsunuz?

Pek ciddî bir tavırla:

— Hayır, gülünç bulmuyorum, diye tekrar etti; damarlarınızda babanızın kam aktığını duymaz değilsiniz ya?... Doğru henüz gençsiniz, çünkü... bilmem, ama... galiba reşit olmıyan bir kimse düello edemez, onun düelloya çağırması da kabul olunamaz... bu, usule göre böyledir... Ama, bilmek isterseniz burada ancak şöyle bir itiraz da akla gelebilir; hakarete uğrıyanın bundan haberi olmadan ona edilen hareket için düelloya çağırarak kendisine karşı bir çeşit saygısızlık göstermiş olursunuz, öyle değil mi?

DELİKANLI I —386

DELİKANLI

Birdenbire bir şey bildirmek için içeri giren uşak konuşmamızı kesti. Onu gören, hem de galiba gelmesini dört gözle bekliyen prens, yerinden kalktı, sözünü bitirmeden hızlı adımlarla ona yaklaştı, öyle ki bu sefer uşak söylemek istediğini alçak sesle bildirdi, ben de, tabii, ne söylediğini duymadım. Prens bana dönerek; — Özür dilerim, dedi. Bir dakika sonra gelirim.

Dışarı çıktı. Yalnız kaldım, odada dolaşarak düşünüyordum. Ne garip, o hem hoşuma gidiyor, hem de dehşetli hoşuma gitmiyordu. Onda öyle bir şey vardı ki bunu vasıflandırmak elimden gelmiyordu, ama bu insanı kendinden iten bir şeydi: «Eğer benimle hiç alay etmiyorsa, şüphesiz ki pek açık kalbli bir kişi demek, ama benimle alay etseydi, o zaman... bana daha akıllı görünürdü...» diye tuhaf tuhaf düşündüm. Masaya yaklaşarak Versilov'a yazılan mektubu bir daha okudum. Okumaya dalınca da zamanın geçtiğim bile unuttum, kendime geldiğim zaman birdenbire prensin dakikasının tam bir çeyrek saat sürdüğünü gördüm. Bu beni biraz heyecanlandırdı: bir kere daha bir köşeden bir köşeye gidip geldim, en sonunda şapkamı elime aldım, hatırlıyorum dışarı çıkıp birisim bularak prensi çağırmaya gönderecektim, o

DELİKANLI

387

geline de dosdoğru veda ederek, işlerim olduğunu, daha fazla bekliyemeyeceğimi söyleyecektim. Böyle yaparsam daha nazik davranmış olacağımı sanıyordum, çünkü böyle uzun zaman yalnız bırakmakla beni ihmal ettiğini düşünmek bana biraz eziyet veriyordu.

Bulunduğum odaya giren her iki kapalı kapı aynı duvarın her iki uçundaydı. Hangi kapıdan girdiğimizi unutarak, daha ziyade de dalgınlıkla iki kapıdan birini açtım, birdenbire uzun, dar bir odada, kanapede oturan kızkardeşim Liza'yı gördüm. Odada ondan başka kimse yoktu, elbette orada birini bekliyordu. Ama daha hayret etmeye bile vakit kalmadan, ansızın prensin sesini duydum, birisiyle yüksek sesle konuşarak çalışma odasına dönüyordu. Çabucak kapıyı kapadım, öteki kapıdan içeri giren prens de hiçbir şeyin farkında olmadı. Hatırlıyorum, özür dilemeye başladı, Anna Feodorovna adında bir kadından bahsetti... Ama ben öyle bozulmuş, şaşkına dönmüştüm ki bir şey anlıyamadım, sadece eve gitmem gerektiğini mırıldanarak söyledim, ondan sonra gitmeye acele ederek hızlı hızlı çıktım gittim. Terbiyeli prensin benim bu tavırlarıma, tabii merakla bakması gerekti. Beni ta hole kadar geçirdi, hep konuşuyordu, ben ne cevap veriyordum, ne de yüzüne bakıyordum.

388

DELİKANLI

Sokağa çıkınca sola saptım, rasgele yürüdüm... Kafamdaki düşünceler birbirine bağlanamıyordu. Yavaş yavaş yürüyordum, hem galiba çok gitmiş, beş yüz adım kadar yürümüştüm ki birisinin hafifçe omuzuma dokunduğunu duydum. Başımı çevirdim, Liza'yı gördüm: arkamdan bana yetişmiş, şemsiyesiyle hafifçe vurmuştu. Parlıyan yüzünde çok neşeli, biraz da kurnaz bir ifade vardı.

— Ah, busen bu yöne doğru yürüdüğüne ne kadar sevindim, yoksa bugün seni hiç göremiyecektim! dedi. Hızlı yürümekten nefesi biraz kesiliyordu.

— Nefes nefese kalmışsın.

— Dehşetli koştum, sana yetişmeye çalıştım.

— Liza, söyle şimdi seninle karşılaştım, değil mi?

— Nerede?

— Prens'in evinde... prens Sokolskiy'in evinde...

— Yoo, benimle karşılaşmadın, hiç benimle karşılaşmadın.

Sustum, beraberce on adım kadar yürüdük. Liza, birdenbire kahkahalarla güldü.

— Beni, beni, tabî, beni gördün! Beni dinle, kendin beni gördün, kendin benim göz-

DELİKANLI

389

lerimin içine baktın, öyleyse niçin hâlâ seninle mi karşılaştım, diye soruyorsun? Ne adamsın? Biliyor musun, orada gözlerimin içine baktığın zaman gülmekten katılacaktım, o kadar gülünç bakıyordun ki!

Şimdi katıla katıla gülüyordu. Bütün sıkıntımın birdenbire geçtiğini, kalbimin ferahladığını duydum.

— Peki, öyleyse orada işin neydi?

— Anna Feodorovna'daydım.

— Hangi Anna Feodorovna'da?

— Stolbeyeva'da! Luga'da yaşadığımız zaman her gün onun evine gider, bütün gün yanında otururdum, annemi de kendi evinde kabul ediyordu, bize geldiği de oluyordu. Halbuki orada bizden başka kimsenin evine gitmezdi. Andrey Petroviç'in uzak akrabası oluyor, prens Sokolskiy'lere de akraba; prensin galiba büyük annesi...

— Demek prensin evinde oturuyor?

— Yoo, prens onun evinde oturuyor.

— Peki ama ev kimin?

— Stolbeyeva'nın, tam bir yıldan beri bütün ev onun. Zaten Anna Feodorovna da Petersburg'a geleli dört gün oluyor.

— Eh... biliyor musun Liza, evi de onun olsun, her şey de...390

DELİKANLI

— Hayır, ama o çok iyi bir kadın...

— Varsın iyi olsun, evinde otursun. Biz kendimiz de iyiyiz! Bak ne güzel bir gün, bak her şey ne kadar güzel! Sen de bugün ne kadar güzelsin, Liza! Ama gene de tam mânasiyle bir çocuksun sen!

— Arkadiy söyle, o kız, dünkü o kız, ha?

— Ah, ne yazık, Liza, ne yazık!

— Ah, ne yazık! Ne kara alınyazısı! Biliyor musun, onun günahkâr ruhu, uğradığı hakaretle beraber şimdi kim bilir hangi karanlığın, dipsiz karanlığın içinde uçarken bizim böyle neşeli neşeli yürümemiz, bana günah gibi geliyor... Arkadiy, onun işlediği bu günahta kimin suçu var. kim suçlu? Ah, ne kadar korkunç bir şey bu! Bu karanlığı sen de hiç düşündün mü? Ah, bilsen ölümden öyle korkuyorum ki. Böyle düşünmek ne kadar günah! Karanlıktan hiç hoşlanmam, ama güneş büsbütün başka bir şey! Annem ölümden korkmak günah diyor... Arkadiy, aile-mizi iyi tanıyor musun?

— Daha pek az tanıyorum, Liza, pek az tanıyorum.

— Ah, bilsen nasıl insandır o! Muhakkak, muhakkak onu tanımalısın! Onu ayrıca anlamak gerek...

— Ama, bak, işte seni de tanıımıyordum, şimdiyse, içini dışım biliyorum ya!

DELİKANLI

391

Bütün benliğini bir dakikada anladım. Liza, gerçi sen ölümden korkuyorsan da herhalde gururlu, cüretli, cesur bir kız olmalısın. Benden iyi, benden çok daha iyisin sen! Seni çok seviyorum, Liza! Ah, Liza! ölüm varsın istediği zaman gelsin, şimdiyse yaşamalı, yaşamalı! O bahtsız acıyalım, ama hayat denilen şeyi gene de kuthyalım, değil mi? öyle değil mi?

Benim bir «ülküm» var, Liza! Ver-silov'un mirastan vazgeçtiğini biliyor musun Liza? Biliyorsun, değil mi? Benim ruhumu biliyorsun Liza, bu adamın benim için ne kadar değerli, nasıl bir şey olduğunu biliyor musun?

— Amma da yaptın, bilmez olur muyum hiç, her şeyi biliyorum.

— Her şeyi mi? Öyle ya, sen bilmez olur musun hiç! Zekisin, sen Vasin'den de zekisin. Sen de, annem de sizin gözleriniz insanın içine işler, insanseverdir, yani bakışınız demek istedim, gözleriniz değil... Benim birçok kötü huylarım var, Liza.

— Seni avuç içine almalı, işte o zaman olur biter.

— Avucunun içine al, Liza! Bugün sana bakmak ne kadar hoş! Çok, çok güzel bir kız olduğunu biliyor musun? Şimdiye kadar gözlerinin rengini hiç görmemiştim... Ancak Şimdi, ilk defa gördüm... Bugün nereden392

DELİKANLI

aldın, onları, Liza? Kimden satın aldın? Kaça aldın? Liza, benim hiç dostum yoktu, hem ben ülkeye bir saçma gibi bakıyorum; ama sen de beraber olunca saçma gibi gelmiyor... ister misin, dost olalım? Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?

— Çok iyi anlıyorum.

— Hem biliyor musun, kayıtsız, şartsız öyle basbayağı dost olalım.

— Evet, basbayağı, basbayağı ancak bir şartla: bir gün gelir de birbirimizi suçlarsak, bir şeyden memnun olmazsak, kendimiz de bir gün huysuz, kötü bir insan olursak, hattâ bütün bunları büsbütün unutursak bile hiçbir zaman bugünü, bu saati unutmayahm! Kendi kendimize bir söz verelim, İşte bugün seninle böyle kol kola yürüdüğümüzü, böyle güldüğümüzü, böyle neşe, böyle sevinç duyduğumuzu, her zaman hatırlıyacağımıza söz verelim... Kabul ediyor musun? Kabul ediyor musun?

— Evet, Liza, evet, andiçerim; ama seni sanki ilk defa dinliyorum... Liza, çok mu okudun?

— Bugüne kadar daha hiç sormamıştın! Ancak dün, yanlış bir söz söyleyince,

DELİKANLI

393

dikkatinizi bana çevirmek lütfunda bulundunuz, sayın bay, sayın kâhin efendi.

— Peki, benim böyle bir budala olduğumu biliyordun da ne diye kendin konuşmadın?

— Hep senin akıllanmanı bekliyordum. Daha ilk görüşümde sizin içinizi dışınızı anladım, Arkadiy Markoviç, anlayınca da şöyle düşündüm: «O gelecek, en sonunda muhakkak kendisi gelecek», eh, ondan sonra da iyisi mi bu şerefi size bırakayım, dedim yani ilk adımı siz atarsınız diye... «Hayır, diye düşünüyordum, şimdi biraz da sen benim peşimde koş!»

— Vay, seni gidi hoppa kız, seni! E, Liza, şimdi dosdoğru itiraf et bakayım; geçen bu ay içinde benimle hiç alay ettin mi, etmedin mi?

— Oh, sen çok gülünçsün. Arkadiy, dehşetli gülünçsün! Hem, biliyor musun, beki de bütün bu ay sırf böyle tuhaf bir adam olduğun için herkesten ziyade sevdim seni! Ama birçok şeylerde kötü huylu tuhaf bir adamsın, bunu da kibirlenmiyesin diye söylüyorum. Bundan başka seninle daha kim alay ediyordu, biliyormusun, ha? Annem benimle beraber alay ediyordu; «Ne tuhaf çocuk, diye fısıldıyordu, ama ne tuhaf çocuk!»

DELİKANLI 394

DELİKANLI

Sense bir kenara oturmuş, bu sırada senin karşında tir tir titrediğimizi sanıyordun.

— Liza, Versilov hakkında ne düşünüyorsun?

— Onun için çok şeyler düşünüyorum; ama biliyor musun, şimdi ondan konuşmı-yalım. Bugün ondan konuşmak istemez; öyle değil mi?

— Pek doğru! Hayır, sen çok, çok akıllısın, Liza! Benden daha akıllı olduğun besbelli, İşte sabret, Liza, bütün bu işleri bitireyim de o zaman belki sana bazı şeyler anlatırım...

— Neye somurttun?

— Hayır, somurtmadım, Liza, bu öyle... Biliyor musun, Liza, iyisi mi dosdoğru konuşmalı: öyle bir tabiatım var ki kalbimde gizlediğim bazı duygulu noktalara parmakla dokunulmasını istemem... yahut daha doğrusu, bazı duygulan herkes görsün diye teşhir etmek ayıptır, değil mi? İşte bunun için bazan somurtup susmayı daha çok severim: sen zekisin, anlamam gerek.

— Anlamak şöyle dursun, üstelik takdir de ediyorum, çünkü ben de tıpkı senin gibiyim; seni her hususta anladım. Biliyor musun, annemiz de böyle?

DELİKANLI

395

— Ah, Liza! Nasıl yapmalı da dünyada elden geldiği kadar çok yaşamalı! Ha? Ne dedin?

— Yoo, bir şey söylemedim.

— Ama bana bakıyorsun?

— Sen de bana bakıyorsun ya? Seni sevdiğim için sana bakıyorum.

Onu hemen hemen eve kadar götürdüm, yeni taşındığım evin adresini verdim. Vedalaşırken ömrümde ilk defa kendisini öptüm...

IV

Bütün bunlar da pek iyi olabilirdi, ama yalnız bir şey kötü idi: acı bir düşünce ta gecedan beri beynimi kurcalıyor, aklımdan bir türlü çıkmıyordu. Dün akşam bizim evin kapısı önünde o bahtsız kızla karşılaşınca demiştim ki: ben bile bu evden yuvamdan çıkıp gideceğim, kötü kişilerin yanından uzaklaşarak kendi yuvamı kuracağım. Versilov'un bir sürü gayrimeşru çocukları vardır. Bir çocuğun kendi babası için böyle sözler söylemesi, tabii, onun Versilov hakkındaki düşüncesini kesinleştirmişti. Stelbekov'u suçlu-yordum, ama belki asıl ben yangına körükle gitmişim. Bu düşünce bile korkunç, öyle korkunç ki... Ama o zaman, yani o sabah, gerçi vicdan azabı duymaya başlıyordum,396

DELİKANLI -.

•

ama bu bana gene de saçma bir düşünce gibi geliyordu: «Hadi canım, bu işte ben yokken de zaten her şey «dolmuş, taşmış» diye arasıra tekrarlıyordum, e, zarar yok, bu da geçer! iyi olmaya çalışırım! Bunu başka bir şeyle, iyi bir hareketle düzeltirim... ö-nümde daha elli yıllık bir ömür var!»

Ama düşünce gene beynimi kurcalıyordu.

BİRİNCİ KISMIN SONU

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBİYATINDAN SEÇMELERMİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 853
BİLİM ve KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 123

Dünya Edebiyatından Seçmeler : 19

1

Kitabın adı DELİKANLI I

Yayın Kodu

93.34.Y.0002.399

ISBN 975.11.0051.8 (Tk. No.)

ISBN